Jean
GIRAUDOUX
ROMANE

Jean Giraudoux SUZANNE ET LE PACIFIQUE (c) by Editions Grasset 1939

JULIETTE AU PAYS DES HOMMES
(c) Editions Bernard Grasset, 1955 (Livre de poche)

CHOIX DES ÉLUES (c) Editions Bernard Grasset, 1939

P refaţă

După ce am recitit cele trei romane reunite în acest volum, am stat să mă întreb cită dreptate au cei ce îl consideră pe Jean Giraudoux un romancier având contingenţe cu scriitorii secolului XX, şi câtă dreptate au cei care stabilesc filiaţii între autorul Suzannei şi simbolişti, impresionişti, ba chiar – aruncând punţi peste veacuri – între Giraudoux şi autorii romanelor cavalereşti medievale.

Balanţa oscila căci pe cele două talere, se adunaseră, din 1909 şi până azi, argumente diferite ca pondere şi ca număr. Pe talerul „Giraudoux contemporan cu Gide, Proust, Joyce” atârna greu faptul că în romanele lui

Giraudoux acţiunea – nodul central al romanelor tradiţionale – este pulverizată, precum şi faptul că eroii săi sunt caracterizaţi nu prin fapte, ci prin dorinţa de a „evada” din lumea în care trăiesc. Pe talerul „Giraudoux moştenitor al unei vechi şi complexe tradiţii literare” se îngrămădeau numeroase argumente contradictorii.

Thibaudet declarase în 1919 – şi de atunci afirmaţiile sale fuseseră reluate de majoritatea criticilor – că proza lui Giraudoux s-a născut din muzica lui Debussy şi din variaţiile pe aceeaşi temă pe care le constituie seriile de catedrale şi de lacuri cu nuferi din tablourile semnate de Claude Monet, socotindu-l pe Giraudoux, prin intermediul pictorilor şi compozitorilor impresionişti, drept un descendent al poeţilor din şcoala simbolistă. Acelaşi critic spunea că Giraudoux a scris romanele pe care nu avusese răgazul să le compună poetul Jules baforque şi de atunci s-a vorbit

S

mereu de melancolia discretă, de umorul şi de fantezia lui Giraudoux. René Lalou stabilea analogii între procedeele folosite în proza giraudouciană şi cele utilizate de pictorii „pointilişti” şi, deoarece Debussy trecea printr-o eclipsă în 1941, compara fluiditatea frazelor lui Giraudoux cu cea a muzicii eternului şi purului Mozart. Chris Marker, pe bază de citate, arăta în 1962 că atât defectele, cât şi calităţile lui Giraudoux, sunt cele ale poeţilor medievali, al căror scop era de a descoperi, sub aparenţele ce le ascund, esenţele tuturor lucrurilor. Mai înţelept, André Maurois pomenea de marii maeştri ai lui Giraudoux, Racine şi La Fontaine, arătând în ce măsură discipolul îşi însuşise învăţămintele marilor săi înaintaşi, iar lucidul André Gide, străduindu-se să nu se lase furat de farmecul pe care l-a exercitat şi asupra lui „magicianul Giraudoux” lansa epitetul de „preţios”, epitet apucat în grabă de toţi detractorii romancierului-poet, şi lipit cu grijă ca o etichetă pe tot ce avea să mai scrie Giraudoux, eseuri, romane sau piese de teatru.

Balanţa oscila.

În timp ce aşteptam ca talerele să rămână într-o poziţie stabilă, alături de mine, pe plajă, doi copii aşezau, după criterii numai de ei ştiute, în trei grămezi, nişte crengi cenuşii şi contorsionate, eşuate printre scoici. Cu gândul la Giraudoux şi la numeroşii săi exegeţi, înregistrasem fără de voie gesturile minuţioase ale celor doi băieţaşi, desele lor nedumeriri, precum şi hotărârile îndelung cumpănite care îi determinau să mute o creangă dintr-o grămadă în alta, când următorul schimb de replici m-a făcut să-mi aţintesc privirile asupra lor:

„Cu ce literă seamănă antena asta de televizor?” a întrebat, alegând dintr-una din grămezi o creangă, băieţelul cel mic pe tovarăşul său de joacă.

„Cu litera T” a răspuns prompt băiatul iniţiat în codurile convenţionale folosite de „oamenii mari”.

Am privit îndelung creanga uscată a cărei scoarţă netedă căpătase reflexe sidefii şi am constatat cu uimire că metafora era riguros exactă. Creanga semăna cu o antenă de televizor şi, evident, cu litera T.

În vreme ce eu încercam să mă apropii de Giraudoux evocând seriile de scriitori, pictori sau compozitori care l-au precedat sau l-au urmat, după cum mă silisem să-mi explic, imaginând naufragii sau furtuni, prezenţa crengilor sidefii pe o plajă fără copaci, cei doi copii făcuseră ordine în micul univers pe care începuseră

să pună stăpânire, stabilind analogii neaşteptate, dar exacte, izbutind să integreze astfel obiectul ciudat venit de cine ştie unde în lumea pe care o cunoşteau, lume alcătuită din blocuri geometrice cu acoperişuri zburlite de zeci de antene de televizor.

Metafora ivită spontan pe buzele băieţaşului, insolită la prima vedere, era perfect explicabilă prin apartenenţa citadină a creatorului ei pentru care tot ceea ce fusese gândit, elaborat, proiectat, uzinat, era firesc, iar tot ceea ce fusese plămădit de soare, ploi şi vânturi, bizar.

Metaforele lui Giraudoux au încetat să-mi apară alambicate şi preţioase, transformându-se în formule

necesare pentru a traduce într-o limbă curentă mesajele cifrate recepţionate de poetulromancier de la trimişii săi în lumea lacurilor, florilor şi a păsărilor, formule necesare pentru a face cunoscut celor ce trec grăbiţi pe străzile străfulgerate de reclame luminoase ale marilor oraşe, ceea ce se petrece dincolo de incinta conglomeratelor umane, în lumea pe care oamenii o uită, dar care există, lume ce ascultă de soare, musoni şi tornade.

Mesagerii, sau mai bine zis mesagerele lui Giraudoux – căci pentru aceste misiuni delicate sunt preferate femeile şi mai ales fetele tinere – trebuie să cunoască cel puţin două limbi: franceza extrem de nuanţată a şefului lor şi graiurile speciale pe care le folosesc frunzele, gâzele, veveriţele, fluturii şi peştii. Mai mult decât atât, ele trebuie să fie oricând gata să părăsească starea lor civilă şi socială, ba chiar regnul căruia îi aparţin şi să treacă în regnul vegetal, geologic sau mitologic, identificându-se cu florile, izvoarele sau ondinele, pentru a surprinde anumite secrete şoptite pe ţărmul Pacificului, în grădinile publice sau în muzeele arheologice.

Nu am şti să spunem exact dacă cele alese, pe nume Suzanne, Juliette şi Edmée, s-au prezentat la un concurs la care probele neeliminatorii constau din descifrarea partiturilor semnate de Liszt sau Brahms şi din redactarea unor teze despre procedeul repetiţiei în opera lui André Gide, teză prezentată de Edmée[1] sau despre adevărata personalitate a eroului goethean, Werther, teză prezentată de Suzanne*, dar proba eliminatorie a constat desigur, pentru fiecare din candidate, din trierea elementelor ce contribuie într-adevăr la sporirea fericirii oamenilor pe acest pământ din maldărul enorm de elemente eteroclite prezentate şi acceptate în mod convenţional ca atare.

Giraudoux, care declară că este „redactorul primului jurnal în care se dau ştiri precise, nu despre oameni, imuabili prin definiţie, ci despre tot ceea ce este efemer raportat la ei, adică anotimpuri, sentimente şi demnitatea

---

1 Jean Giraudoux, *Choix des Élues,* Grasset, Paris, 1939, p. 32.

[!] Jean Giraudoux, *Suzanne et le Pacifique,* Emile-Paul Frères, Paris, 1921, p. 217.

de natură extra-umană a universului”, aşteaptă în Franţa comunicatele tinerelor sale corespondente de presă.[2]

Suzanne va transmite ştiri dintr-o insulă din Pacific, Juliette va pătrunde în cetăţile zidite chiar în inima Parisului unde se vorbesc limbaje speciale (laboratoare, institute arheologice, culisele teatrelor şi cabinetele de lucru ale scriitorilor ocupaţi cu elaborarea „monologului interior”), iar Edmée va prospecta o banală grădină publică din Los Angeles unde, în pauza de la prânz, vin să mănânce un sandvici, funcţionarii ce lucrează în blocurile din apropiere.

Prima trimisă este Suzanne, care sub pretext că este singura supravieţuitoare dintr-un naufragiu, se va instala într-o insulă pustie din Pacific. Nu se ştie prin ce sistem, telepatie, scrisori nefrancate şi neexpediate, sau peşti zburători – căci atât Giraudoux cât şi eroinele sale se simt acasă în cele mai neverosimile situaţii – Suzanne informează redacţia despre raporturile ei cu indigenii, respectiv fauna şi flora insulei.

Văzând că Suzanne nu face parte din speţa lui Robinson Crusoe, cel care se apropia de copaci pentru a-i doborî şi de animale pentru a le vâna, indigenii o primesc pe tânăra fată venită din Franţa, cum nu se poate mai amabil. Păsările au grijă să lase zilnic pe scaeţi destul puf pentru culcuşul Suzannei, bananierii îi oferă fructele lor înclinându-se, iar cocotierii lasă anume să cadă nucile lor pe vârfuri de stalagmită pentru ca noua venită să le găsească gata sparte. Până şi soarele, pentru a fi pe placul Suzannei, se transformă din astru îndepărtat şi neîndurător, „într-o bucătăreasă ce trebăluieşte pe după ferigi şi frunze de palmieri”[3].

Naufragiata găseşte deci pe insulă tot ce îi trebuie pentru a-şi potoli foamea şi setea, pene, mărgean şi perle pentru a-şi acoperi trupul şi cea mad fină pudră, pudră de scoici, pentru a se farda şi a apărea cum se cuvine în faţa indigenilor.

---

2 Jean Girardoux, *Juliette au pays des hommes,* Bernard Grasset, 1955, p. 144.

3 „J. Giraudoux, *Suzanne et le Pacifique,* ed. cit„ p. 82.

Identificarea locuitorilor insulei îi va produce însă oarecari dificultăţi, căci la liceul din Bellac, orăşelul din Franţa unde a învăţat Suzanne, nu s-a predat fauna şi flora ecuatorială. „Nu mi-a venit greu să recunosc cocotierii şi pasărea paradisului, dar asta a fost tot, notează Suzanne. Voi folosi deci cam alandala pentru a vă vorbi despre plante, toate cuvintele exotice: paletuvieri, mandragore, mancemilieri, pe scurt toate cunoştinţele de botanică pe care le-am căpătat asistând la spectacole de operă... şi, pentru ca decorul să pară mai bine situat, cele trei sau patru nume pe care le reţii după ce ai citit relatarea unei călătorii în Guineea şi de care te slujeşti pentru a-ţi porecli tovarăşii de joacă: ptemoromps, gurah Morandi şi Mucuna".[4]

Cum era de aşteptat nicio antilopă, nicio pasăre, nicio libelulă nu răspunde când Suzanne rosteşte aceste nume, dar toată fauna şi flora insulei se vor îmbulzi în jurul tinerei fete, când acesteia îi trece prin minte să le dea să înţeleagă că, citind fabulele lui La Fontaine, ştie despre ele o sumedenie de lucruri: că sunt gingaşe, orgolioase, poznaşe, că nu spun întotdeauna adevărul şi că le place orice aduce a mistificare sau a vrăjitorie. Văzându-se înţelese, toate plantele se vor grăbi să-i dezvăluie Suzannei tainele lor.

„Eram asaltată de ambiţiile lor. Le înţelegeam instinctiv. Un foşnet printre orhideele violete, chiar la răsăritul soarelui, îmi indica dorinţa lor de a deveni zeităţile razei roşii.

0 licărire deasupra florii soarelui, năzuinţa acesteia de a deveni zeiţa razei verzi. Un vaiet al pădurii care se tânguia, se căina aproape cu voce omenească, îmi arăta că pădurea vrea să devină zeiţa Tăcerii."[5]

Suzanne va trebui să lupte împotriva ispitei de a deveni stăpâna lor supremă, conferind un loc într-um nou Olimp locuitorilor anonimi ai insulei şi va izbândi, aducându-şi la timp aminte că mandatul ei va expira într-o

4 Op. cit., p. 94. —!

5 *Op.* cit., p. 117.

bună zi şi că se va întoarce în patrie, în Europa, în Franţa.

„Sentimentul ierarhiei se dovedeşte a fi întotdeauna mai puternic într-un suflet latin, constată Suzanne. Mi-au trecut deodată prin faţa ochilor imaginile acelor oameni din Europa pe care îi simţeam adevăraţii mei stăpâni, taxatoarele din tramvaie care îţi dau indicaţii greşite, făcându-te să te rătăceşti, agenţii de circulaţie care te martirizează, birjarii care te închid în cutii urât mirositoare, taxiurile, staţiile de autobuze, platformele unde nu fusesem şi unde nu voi fi la întoarcere decât o sclavă care plăteşte; amintirea tuturor acestor oameni şi a tuturor acestor lucruri mă înveselea şi îmi tăia orice poftă de a deveni, chiar pe ascuns, o zeiţă”.1

Suzanne va ieşi biruitoare din această luptă, după cum va învinge folosind împotriva singurătăţii, drept talisman, numele a trei poeţi francezi, despre care nu ştie bine dacă mai trăiesc sau nu, dar de a căror soartă se simte responsabilă: Mallarmé, Claudel, Rimbaud.

Marea victorie a Suzannei va consta însă după război din „reclădirea insulei şi reconstruirea propriei sale gândiri la scară umană” 2, căci primul război mondial în toată grozăvia lui, va pătrunde şi în insula din Pacific, prin cadavrele a şaptesprezece marinari, unii englezi, alţii germani.

Suzanne şi-a îndeplinit cu cinste misiunea încredinţată de Giraudoux, aceea „de a juca rolul unei femei franceze singură într-o insulă din Pacific”.8 S-a ferit cu grijă de a impune indigenilor alte moravuri, nu i-a exploatat, nu i-a transformat în solavi, nu a căzut în ispita de a se înscăuna pe tronul oferit de indigenii doritori să capete mult râvnitele titluri de nobleţe mitologice – driade, fauni sau nimfe – ci s-a mulţumit să lase, ca amintire a trecerii ei pe insulă, numele a trei mari poeţi francezi.

În tot timpul şederii sale în insulă tânăra venită din Franţa a dovedit indigenilor că oamenii merită să fie desemnaţi prin epitetul „uman”.

Cea de a doua mesageră a lui Giraudoux, pe nume Edmée, nu va naufragia într-o insulă îndepărtată, ci va

pleca într-o zi la plimbare şi nu se va mai întoarce în căminul ei burghez pentru că a primit, într-o grădină publică din Los Angeles, misiunea de a fi prezentă ori de câte ori peisajele banale, lucrurile banale, oamenii banali îi dau întâlnire.

— Op. cit., p. 121 – 122.

— Op. cit., p. 203.

3 Op. cit., p. 128.

Edmée nu pare de loc, la prima vedere, hărăzită, a fi vreodată altceva decât soţia lui Pierre, eternul premiant la toate examenele, concursurile şi testele inventate de oameni de ia Aristot şi până la Freud, altceva decât mama lui Jacques – duplicatul tatălui său – şi a fetiţei de opt ani ce nu pare zămislită din unirea unui bărbat cu o femeie, Claudie cea pură, încăpăţânată şi vicleană ca apa sau focul.

Fetiţa ştie că atunci când maică-sa, îmbrăcată în cea mai elegantă rochie şi păstrându-şi inelele pe degete, dispare în bucătărie pentru a îndeplini „acele munci umile ziua, dar nobile noaptea, rânduirea borcanelor în dulapuri, curăţirea chiuvetei d! e spălat vasele, aşezarea pe categorii a tăcâmurilor din serviciul de zile mari” 1, Edmée se antrenează pentru misiunea ce îi va fi încredinţată într-o bună zi şi anume aceea de a opune frumuseţii convenţionale, frumuseţea absolută, sentimentelor pe care s-a aşezat cenuşa obişnuinţii, sentimentele spontane, minciunii, adevărul! Claudie ştie că Pierre şi Jacques nu sunt singurii care să aibă nevoie de dragostea femeii cu mâini purificatoare, ci că toate obiectele neînsemnate, umile, şterse, terne, anonime din lumea întreagă, au nevoie să fie curăţate, lustruite şi aşezate de Edmée în adevăratul lor loc pentru ca astfel să poată să spună ce au de spus.: pace, libertate, seninătate, duioşie.

Într-o zi Claudie o roagă pe maică-sa să o ducă în grădina publică din Washington Square. Edmée nu face nicio obiecţie, căci dorinţele, aversiunile, capriciile fetiţei au fost întotdeauna socotite de mamă drept indicaţiile precise date de acul unei busole şi într-adevăr, pătrunzând

în parc, Edmée constată că se află „în primul apartament pe gustul ei”. 2

„Nu încăpea niciun fel de îndoială. Se afla în singura parcelă de pământ care îi aparţinea numai ei. Unicul sentiment pe care i-l inspirau aceste flori publice, munioipale, naţionale, era un sentiment ciudat de posesie… pe care nu-l simţise decât pe vremea când copiii se aflau încă în pântecele ei”.3

Pierre al cărui îndreptar în viaţă sunt preceptele ce se pot găsi şi analiza în tratatele de logică, matematică, istorie, geologie, arheologie, botanică şi critică de artă, bănuieşte că soţia sa le înşela de mult cu o serie întreagă de obiecte de uz casnic, cu *o*

1 Jean Giraudoux, *Choix des Elues,* ed. cit., p 19 – 20. Op. cit., p. 74. *s Op. cit.,* p. 62 – 63.

n

serie întreagă de copaci, cu o serie întreagă de statui şi ca atare porneşte pe urmele fugarei pentru a afla ce anume a sedus-o pe Edmée în parcul din mijlocul oraşului. Pierre îşi dă seama că soţia lui nu se îndrăgostise de niciun obiect care să aibă meritul de a fi aparţinut vreunui personaj celebru, de nicio plantă ridicată la rangul de simbol, ca trandafirul sau crinul, de nicio statuie demnă de a rivaliza cu cele din catedrala din Chartres, de niciun monument care să aibă dimensiunile perfecte ale Parthenonului, ci de bănci de rând, de flori de rând, de statui ridicate unor cetăţeni celebri doar la nivel municipal.

Oare Edmée să fi fugit de acasă pentru a se adăposti în grădina din Washington Square tocmai fiindcă acolo se putea trăi fără ca să ţi se reamintească la tot pasul de cei care au creat sau gândit în mod exemplar? se întreabă Pierre. Şi împreună cu Pierre, cititorul se întreabă: Ce este Edmée? O călugăriţă fără religie sau un artist care nu posedă niciun mijloc pentru a comunica celorlalţi mesajele pe care le primeşte fără încetare din partea drumeagurilor ce nu au fost niciodată imortalizate în romane sau în tablouri, din partea monumentelor nesemnalate în

ghidurile turistice? Problema rămâne nerezolvată. Fapt cert este că Edmée are harul de a face să strălucească în ochii celor din jurul ei bucuriile simple, la îndemâna tuturor, cerul cu miliardele sale de stele, apa în care te poţi scălda, hrana cea de toate zilele, petalele şi stofele purpurii şi mângâietoare, muzica şi binecuvântatul somn.

În scurtul popas pe care îl va face la Hollywood, Edmée va izbuti să schimbe – temporar – concepţia regizorilor de filme şi operatorii nu vor mai filma în primul plan balconul Julietei, ci dragostea însăşi.

Într-o bună zi mandatul încredinţat marei preotese ce sacrifică contingenţele pentru a pune în lumină esenţe inefabile expiră. Claudie, spiriduşul plămădit dintr-un aliaj de metale nobile, magnetul care atrăgea paşii maică-sii spre toate acele ţărmuri îndepărtate unde nu răsunase niciodată cuvântul „convenţie”, dă semne că nu mai poate respira aerul rarefiat pe care îl emană Edmée şi se transformă într-o femeie ce urăşte şi iubeşte cu patimă ca toate femeile.

Edmée rămâne singură printre oamenii care vor uita curând lecţia pe care le-o predase, căci vor continua să-şi petreacă vacanţa în preajma monumentelor celebre pentru a putea spune la întoarcere cât de „frumoase” sunt Piramidele, care i-au plictisit de moarte, sau madonele lui Botticelli, calificate „in petto” drept „insipide”, singură printre producătorii de filme oricând gata să adauge Americii cascade de la Niagara şi Marele Canion şi să imagineze un happy-end pentru Hamlet.

Rămasă fără busoia-Claudie, Edmée începe să uite că simfoniile, tablourile, poemele şi romanele sunt destinate să introducă pe oameni în lumea pură a sentimentelor anonime şi ne mai ştiind să asculte, să privească, să scandeze şi să citească, caută să înţeleagă „cum”? şi „de ce”? au fost create operele care o încântă. Din receptorul cel mai sensibil, Edmée se transformă în critic avizat şi ca atare caută datele biografice şi portretele celor ce au dat omenirii opere ca *în căutarea Timpului Pierdut* sau *Fata şi Moartea*, în enciclopedii şi tratate. Edmée va pierde

contactul ou romancierii, compozitorii, poeţii şi pictorii, „alte fiinţe decât cele ce se manifestă în societate prin anumite obiceiuri şi vicii” şi va face cunoştinţă cu Marcel Proust şi Franz Schubert, bieţi oameni celebri, supuşi patimilor, greşelii şi morţii.

Edmée se va întoarce acasă şi, lipsită de har, va deveni din nou soţia raţionalistului Pierre.

Soră bună cu Suzanne şi Edmée este Juliette, tânăra fată oare – net spune în treacăt Giraudoux – a împlinit de curând douăzeci de mii de ani. Amănuntul nu este lipsit de importanţă, căci ne poate da oarecare indicaţii şi asupra vârstei surorii ei mai mari, Siuzanne, şi asupra mezinei, Edmée, a căror eternă tinereţe devine în sfârşit explicabilă prin trecerea a câtorva milenii, tustrele fiind zămislite din aventurile intelectuale şi sentimentale pe care le-a avut Giraudoux cu tot ce s-a sculptat, zugrăvit, zidit, compus şi gândit mai frumos de când e lumea lume.

Juliette va primi misiunea de a umaniza fiinţele bizare – tot atât de bizare ca lianele, orhideele şi meduzele din Pacific – care au încălcat legile firii, claustrându-se în laboratoare, arhive sau turnuri de fildeş.

Juliette, fecioara cu faţa neîntinată de nicio urmă de fard, dar cu sufletul pudrat de praful fin lăsat de douăzeci de mii de ani de civilizaţie, va avea funcţia de catalizator, precipitând reacţiile biologilor, arheologilor, orgolioşilor, balerinilor şi scriitorilor, ale tuturor celor care nu mai ştiu să se înduioşeze, să râdă din toată inima sau să plângă.

În prezenţa Juliettei, domnul Daudinat nu va uita că el este cel căruia omenirea îi datorează introducerea pasiunilor în seninul Olimp şi va alerga desigur şi după plecarea Juliettei, în cele patru colţuri ale lumii, pentru a descoperi statui care să demonstreze „că Junonei îi era teamă de gâdilat, că Jupiter avea momente când se îndoia de puterea lui şi că lui Mercur i se făcea dor de ţară” 1 dar îşi va aduce aminte şi de soţia sa care murise dând naştere unicului lor copil, mort şi el, şi pe obrajii celebrului arheolog lacrimile vor curge şiroaie… până la ivirea primei probleme de ordin arheologic ce se prezintă sub forma

unui vas sasanid din epoca Sapor.

În citadela literară, apariţia Juliettei va stârni serioase îndoieli în conştiinţa romancierului realist Lemanţon, cel care îşi petrecuse viaţa cufundat în dicţionare căutând termenii potriviţi pentru a descrie tot ce se află şi tot ce se petrece în univers, căci nu găseşte cuvântul „just" care ar putea s-o definească pe noua vizitatoare sosită la el pentru a afla „Ce este viaţa? Ce este dragostea? Ce este moartea?". Căutând să se sustragă acestor întrebări naive şi inactuale, Ce manşon caută să aducă vorba despre problema care preocupă întreaga lume a literelor şi anume aceea a „monologului interior", dar în prezenţa Juliettei monologul interior, calchiat după cele ale lui James Joyce, se transformă în – dialog, un dialog lipsit de orice termen tehnic, dialog alcătuit – numai din „cuvintele cele mai banale, adică cele mai rituale" 2, cele prin care de secole, toţi oamenii îşi deschid sufletele.

La sfârşitul fantasticei sale călătorii „în lumea oamenilor" Juliette, ignorând gradele de rudenie, sună în chip de vizitatoare anonimă, chiar la uşa lui Jean Giraudoux. Evident că scriitorul, cu tactul şi politeţea ce-l caracterizează, nu-i va aminti Juliettei că el este cel ce a născut-o şi a scăldat-o în fântâna veşnicei purităţi, pentru ca astfel să-şi poată îndeplini misiunea, ci se va comporta întocmai ca celelalte personaje întâlnite de Juliette, adică îi va mărturisi tinerei fete unele taine pe care nu le spusese încă nimănui. Şi cele mai adânci taine ale lui Giraudoux nu sunt cele ale omului, ci cele ale poetului…

Giraudoux nu-i va vorbi Juliettei de victoriile sale repurtate ca student (premiant al Şcolii Normale din Paris), de decora

Jean Giraudoux, *Juliette au pays des hommes,* ed. cit., p. 81. * O p. cit., p. 121.

ţiile obţinute pe front, de cursurile ţinute la universitatea din Harvard, de notele diplomatice trimise în calitate de inspector al posturilor consulare, de femeile iubite… ci de lupta sa cu epitetele, care ţâşneau mereu, parcă anume inventate pentru el, până şi din „dira lăsată

pe apă de vaporaşele din Meudon”.1

Luptă grea şi îndelungată căci viclenele epitete, ce păreau să fi acceptat repudierea lor, invadează din nou frazele lui Giraudoux, transformându-se în metafore şi silindu-l pe poet să devină operatorul „unei centrale telefonice ce leagă direct cuvintele *i* unele de altele prin circuite electrice”.2

Giraudoux uită să-i spună Juliettei că a căzut adeseori în ispita de a folosi conjuncţia „şi”, aşa cum au făcut înaintea lui Flaubert şi Marcel Proust (care a detectat acest procedeu la Flaubert), şi anume nu pentru a lega noţiuni aparţinând aceleiaşi sfere semantice sau categorii gramaticale, ci pentru a marca o discontinuitate în frază, silind astfel cititorul să părăsească potecile bătute pentru a apuca pe ciudate scurtături, fapt dovedit de numeroase exemple, din care ne vom mărgini să-l citǎm pe cel care se referă la Gérard, logodnicul părăsit temporar de Juliette.

„Piciorul lui era atacat de un gâdilat delicios, sau mai bine zis de o eczemă incomparabilă, sau şi mai bine zis, de o râie încântătoare – şi Gérard se trăgea din Guizot”.*3*

Scriitorul omite să-i mărturisească Juliettei că marele său ideal a fost Jean Racine, cumplitul şi purul Racine, care a ştiut să vorbească despre marile pustiiri lăsate în urma lor de pasiuni eterne utilizând numai treizeci de mii de cuvinte, şi că marea sa înţelepciune a constat din hotărârea de a se resemna să fie Jean Giraudoux, poetul imponderabilelor alterări produse de sentimente efemere, pentru zugrăvirea cărora, paleta sa va trebui să se încarce cu zeci de mii de epitete de toate culorile curcubeului şi de zeci de mii de metafore, unele limpezi ca diamantul, altele tulburate de ape crepusculare, ca opalul, metafore ce se succed într-un ritm atât de rapid încât cititorul, uluit, păstrează de cele mai multe ori numai senzaţia unei imense jerbe ţâşnită din focuri de artificii. Giraudoux nu ştie încă în 1924, când se destăinuieşte Juliettei, că în 1928 va avea loc întâlnirea sa cu Louis Jouvet.

— Op. cit., p. 137.

Op. cit., p. 138.

1 Op. cit., p. 6.

Întâlnire providenţială căci strânsa colaborare cu actorul şi regizorul inteligent şi cultivat care a fost Louis Jouvet avea să purifice stilul lui Giraudoux de avalanşa de epătete şi de pletora de metafore împotriva cărora în zadar luptase singur când personajele sale romaneşti puteau vorbi pe zeci de pagini nefiind obligate să se supună regulilor stricte ale dialogului scenic.

Dar dacă epitetele şi metaforele se vor împuţina, structura lor va rămâne aceeaşi, căci asemenea băieţaşului care numea creanga adusă de valuri sau de vânturi „antenă de televizor", Giraudoux, copilul născut şi crescut printre urmele lăsate în inima Europei de toţi cei care prin munca lor au contribuit la organizarea vieţii şi gândirii pe acest pământ, de toţi cei oare au trudit la înălţarea unor temple frumuseţii materiale sau spirituale, „noul" va fi alcătuit din păduri seculare, din lacuri a căror formă nu s-a schimbat de mii de ani, din obiceiurile iepuraşilor, gâzelor şi florilor.

„Sunt un mic Mesia pentru lucrurile şi animalele mărunte. Utilizez anumite cuvinte, chiar şi anumite adjective, aşa cum le folosea Adam. Sunt un mic Mesia pentru trei sau patru fraze"[6] declară Giraudoux Juliettei, fiind convins că cele trei sau patru fraze le-a spus despre grădinile publice, petele de soare, animalele plăpânde sau despre acele fecioare-vestale sau fecioare cu mâini purificatoare, care au menirea să preschimbe într-o insolită feerie viaţa de toate zilele.

Juliette este însă de faţă şi în prezenţa ei Giraudoux, asemenea arheologilor, biologilor, balerinilor, vizitaţi înainte, va da la iveală adevărata sa natură, rostind „rugăciunea de pe Turnul Eiffel". „Iată deci sub ochii mei cele cinci mii de hectare din lume unde s-a gândit, s-a vorbit şi s-a scris cel mai mult. Răspântia planetei, care s-a dovedit a fi cea mai liberă, cea mai elegantă şi cea mai puţin ipocrită. Acest aer fără greutate, acest vid ce se cască sub mine reprezintă stratificările acumulate ale

6 Op. cit., p. 143.

spiritului, ale bunului gust. Astfel toate diminuările şi mutilările suferite de oameni, aici mai mult decât oriunde aiurea, neexceptând nici Atena, nici Babilonul, se datorează luptei cu urâţenia, cu tirania şi cu materia. Toate accidentele de muncă sunt aici accidente de gândire. Există mai multe temeiuri în acest loc decât în altele pentru a crede că spinările încovoiate şi zbârcoiturile ce brăzdează feţele acestor burghezi şi meşteşugari să fi fost dobândite prin lectura, tipărirea sau legarea volumelor semnate de Desoartes sau Pascal... Iată hectarul unde contemplarea pânzelor lui Watteau a dat naştere celor mai multe riduri în jurul pleoapelor. Iată hectarul unde au fost căpătate cele mai multe varice, ducând la poştă colete ce conţineau opere de Corneille, Racine sau Victor Hugo".[7]

Citind acest oucemic elogiu al cetăţii ce simbolizează, în ochii fiului său credincios, virtuţile pe care le-a pus mai presus de toate, omenia, raţiunea, demnitatea, cinstea şi bunul gust, credem că Jeam Giraudoux va rămâne nu prin acele pagini în care magia artei sale transformă uneori cosmosul într-o bizară şi fragilă jucărie, d prin prinosul de laudă adus Franţei de romancierul-poet, care considera că „naivitatea în ceea ce priveşte inteligenţa constituie un păcat dar că naivitatea devine virtute atunci când este vorba de sentimente" cum spune atât de frumos P.H. Simon[8], vorbind despre acest riudat scriitor pe care criticii actuali au renunţat să-l încadreze în vreun curent literar căra lui. Jean Giraudoux – contemporan cu Gide, Sartre şi Camus – i-a fost dat să privească oamenii, oraşele, pădurile, lacurile şi gâzele cu ochii uluiţi ai unui copil şi în acelaşi timp să judece tot ce se întâmplă în lume cu o luciditate niciodată dezminţită.

Dacă în preajma celui de al doilea război mondial şi în anii ce i-au urmat, Giraudoux trece printr-o eclipsă – majoritatea criticilor refuzând să vadă în operele sale altceva decât un somptuos joc de artificii – tot mai numeroşi sunt astăzi cei care, recitind operele

7 Op. Cit., pp. 132—133.

8 P. H. Simon, *Histoire de la Littérature Française au XX-iéme siècle,* Armand Collin, Paris, 1967, Tome II, p. 54.

„magicianului”, descoperă sub orbitoarele cascade de metafore gândirea înţeleaptă a unui umanist care crede că viaţa merită să fie trăită şi că oamenii vor ieşi într-o zi biruitori din lupta împotriva minciunii, a împilării şi a nedreptăţii, sub orice formă s-ar manifesta ele pe acest pământ atât de iubit de Jean Giraudoux.

IRINA ELIADE

Tabel cronologic 1882 – La Bellac, un orăşel din Haute-Vienne, despre care ni se spune astăzi în dicţionar că „posedă o catedrală din secolul al XII-lea şi că este patria lui Jean Giraudoux”, se naşte în casa funcţionarului Léger Giraudoux şi a soţiei sale Anne, născută Lacoste, un copil care va primi numele de Hippolyte-Jean.

1893 – După terminarea şcolii primare în oraşul natal, Jean Giraudoux intră la liceul din Châteauroux; în 1900 îşi continuă studiile la liceul Lakanal din Paris.

În această perioadă Franţa este zguduită de afacerea Dreyfuss care are numeroase ecouri în creaţia literară a vremii (E. Zola, A. France, Ch. Péguy).

1903 – 1905 – Giraudoux urmează cursurile Şcolii Normale din Paris, reuşind primul la examenul de absolvire.

Pe plan ştiinţific Pierre şi Marie Curie obţin premiul Nobel pentru lucrările lor (1903). Einstein publică prima sa „Teorie asupra relativităţii”.

1905 – 1907 – După terminarea studiilor universitare, Jean Giraudoux este profesor la o curte princiară din Germania, apoi lector la Universitatea din Harvard.

1909 – La doi ani după întoarcerea din Statele Unite, Giraudoux îşi publică primul roman intitulat *Les Provinciales*, care reţine atenţia scriitorului André Gide (articol publicat în 1909 şi înserat ulterior în volumul *Nouveaux Prétextes*).

1910 – 1914 – În urma unui concurs, Jean Giraudoux este numit viceconsul şi, până la începutul primului război mondial, tânărul scriitor va activa în cadrul Ministerului de Externe, publicând o singură carte intitulată *L’École des indifférents* (1911).

În această perioadă apar următoarele opere semnificative: Rainer Maria Rilke: Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge *(1910), Marcel Proust*: Du côté de chez Swann *(1913), Apollinaire*: Alcools (*1913).*

1914 Sergentul Jean Giraudoux este rănit şi citat prin ordin de zi al regimentului.

1915 Rănit pentru a doua oară pe frontul din Dar danele, locotenentul Jean Giraudoux este citat prin ordin de zi al armatei şi primeşte Legiunea de onoare.

1916 În calitate de instructor militar, Jean Giraudoux pleacă în Portugalia şi apoi în Statele Unite.

1917 – 1918 – Apariţia volumului de amintiri din război intitulat: *Lectures pour une ombre,* despre care André Gide notează în *Jurnalul* său: „Citim cu voce tare *întoarcerea din Alsacia* de Giraudoux şi primele pagini ne încântă. Până la urmă ne-am simţit totuşi oarecum jenaţi văzând că aceste evenimente patetice sunt zugrăvite cu penelul unui miniaturist", semnalând printre primii stilul preţios al lui Giraudoux.

1919 După ce se căsătorise în 1918, Giraudoux îşi reia activitatea la Quai d'Orsay. Văd lumina tiparului următoarele opere: *Elpénor* (o scurtă epopee eroi-comică în care se narează războiul troian văzut prin prisma unui soldat de rând); *Amico America* (volum în care narează impresiile sale despre noul continent).

În acelaşi an criticul Albert Thibaudet publică articolul intitulat: *Autour de Giraudoux,* înserat ulterior în volumul *Reflexions sur le roman,* care începe astfel: „Cărţile domnului Jean Giraudoux neliniştesc pe unii cititori, îi pasionează pe alţii, dau naştere la discuţii, zămislesc prietenii şi devin încetul cu încetul zidurile, bolţile, statuile şi sfinţii unei bisericuţe", atestând prin aceste rânduri interesul suscitat de operele giraudouciene, mai cu seamă în rândurile intelectualilor.

1920 Apare volumul *Adorable Clio* (amintiri din război).

1920 – Paul Valéry: *Le cimetière marin*

Primul manifest dadaist.

1920 – 1927 – Apar următoarele opere ale lui

Giraudoux: *Suzanne et le Pacifique* (1921); *Siegfried et le Limousin* (1922), roman care va fi ulterior adaptat pentru scenă; *Juliette au pays des hommes* (1924); *Bella* (1926), roman inspirat din realitate şi în care Giraudoux îşi manifestă fidelitatea pentru protectorul său Philippe Berthelot; *Simon le Pathétique* (1926), versiunea definitivă a romanului publicat pentru prima oară în 1918, *Êglantine* (1927).

În aceasta perioadă apar următoarele opere care vor influenta metamorfoza romanului în secolul XX: James Joyce: Ullysses *(1922), Manifestul şcolii suprarealiste (1924), André Gide: Les* Faux-Monnayeurs *(1925).*

1928 – Întâlnirea lui Jean Giraudoux cu actorul Louis Jouvet, care va deveni prietenul şi sfătuitorul scriitorului.

1928 – 1939 – Giraudoux scrie o serie de piese pentru Compania Jouvet, revenind incidental la naraţiune *(Aventures de Jérôme Barding* 1930, şi *Combat avec l'Ange,* 1934). Piesele dramaturgului Jean Giraudoux sunt prezentate publicului parizian de Jouvet şi se succed în următoarea ordine: *Siegfried* – adaptarea romanului *Siegfried et le Limousin* (1928); *Amphytrion 38* – piesă inspirată din mitologia greacă în care umorul, fantezia, situaţiile paradoxale şi anacronismele folosite în mod deliberat fac să strălucească mesajul profund al autorului (1929); *Judith* – piesă inspirată din Vechiul Testament (1931); *Intermezzo* – piesă în care Giraudoux revelează poezia vieţii cotidiene (1933); *Tessa* – adaptare după romanul scriitoarei engleze M. Kennedy (1934); *Supplément au voyage de Cook* (1935); *La Guerre de Troie-n aura pas lieu* – piesă ce se bucură de un mare succes, convingătoare pledoarie împotriva războiului (1935); *Electre* – tragedie în care Giraudoux tratează subiectul antic într-o lumină nouă, punând în evidenţă conflictul dintre Electra care doreşte să se facă „dreptate absolută" şi regele Egist care doreşte să facă dreptate ţinând seama de contingenţe. (Metafora utilizată de Giraudoux pentru a desemna eriniile va fi preluată de Jean-Paul Sartre care-şi va intitula piesa ce tratează acelaşi

subiect *Les Mouches*), (1937).

1938 – Publică piesa *Cantique des Cantiques* şi un studiu despre La Fontaine intitulat *Les cinq tentations de La Fontaine*. În calitate de inspector al consulatelor colindă lumea şi ţine o serie de conferinţe intitulate: *La Française et la France,* publicate ulterior în volum.

Deşi piesele sale de teatru, interpretate de actori iluştri fac săli pline, o serie de cititori se detaşează de Giraudoux, căutând răspunsuri la întrebările ce-i frământă în unele opere ce apar în această perioadă şi care sunt profund ancorate în realitatea istorică şi socială.

1931 – A. de Saint-Exupéry: Vol de Nuit.

1933 – A. Malraux: La condition humaine.

1933 – F. Kafka: Procesul *(traducere în limba franceza).*

Pierre de Boisdeffre spune: „Giraudoux îşi dădea desigur seama că avea puţine contingenţe cu realitatea, deoarece el însuşi afirmă în volumul intitulat *Littérature* (poate cea mai frumoasă din cărţile sale) că acea cultură căreia nu i se putea împotrivi îl izola de popor chiar în clipa în care căuta să se apropie de el *(Histoire vivante de la littérature d'aujourd'hui).*

1939 Jean Giraudoux publică trei opere: piesa de teatru intitulată *Ondine* (inspirată din basmul lui La Motte Fouqué), *Pleins Pouvoirs* (operă cu caracter politic) şi revine la genul romanesc scriind *Choix des Elues.*

1940 În prima perioadă a celui de al doilea război mondial (1939 – 1940) Jean Giraudoux este ministru al Informaţiilor, post pe care îl părăseşte după armistiţiu, retrăgându-se de pe arena politică.

1941 – 1944 – în timpul anilor atât de dureroşi pentru Giraudoux, când Franţa era ocupată de nazişti, scriitorul locuieşte la Cusset unde lucrează la volumul *Littérature* (1941), la piesele *L'Apollon de Bellac* (reprezentată pentru prima oară la Rio de Janeiro în 1942), *Sodome et Gomorrhe* (reprezentată în 1943) şi la piesele reprezentate postum *La Foile de Chaillot* (1945) şi *Pour Lucrèce (*1953).

Tot postum vor apărea două opere cu caracter politic

Sans Pouvoirs (1946) şi *de Pleins Pouvoirs à Sans Pouvoirs* (1950).

Jean Giraudoux moare în împrejurări rămase necunoscute la 31 ianuarie 1944 la Paris, fără a fi avut fericirea de a vedea Franţa eliberată de trupele naziste.[9]

9 E.

Suzana şi Pacificul în româneşte de Aurel Stoicanu

Capitolul I

Era cu toate acestea una din acele zile în care nu se întâmplă nimic, în care, aidoma găinilor, când s-a pornit pe ploaie, simţind că până seara viaţa va fi monotonă, astrele, ocupate de obicei s-o facă variată, ies fără treabă şi umblă prin vecini. Erau de toate în cer. Era soarele; învăluită în nori era şi luna. Noapte, dimineaţă, totul era servit pe aceleaşi feţe de masă strălucitoare. Vântul de la miazăzi cădea peste cel de la răsărit, perpendicular, şi adieri de la nord-vest-sud-est te dezmierdau în unghi drept. Clopotele sunau: când limba lovea partea dinspre răsărit, care se şi încălzise puţin, sunetul era ceva mai duios. Toată lumea ieşea la poartă, îşi expunea umbra la soare. Poştaşul mergea în zigzag de la un trotuar la celălalt; părea îmbătat de timpul frumos, strada nu-i era destul de largă. Nu se grăbea de loc; privea cum se desface fiecare plic şi cum fiecare ştire trece din umbra secretului la lumina orbitoare. Apoi îmi făcu din mină acele semne interzise totuşi la poştă de la Morse încoace, flutură spre mine o scrisoare pe care văzui un timbru australian…

Am roşit…

Pentru că roşesc totdeauna când mi se vorbeşte de o ţară străină…

Aveam optsprezece ani. Eram fericită. Locuiam cu tutorele meu într-o casă prelungă, ale cărei uşi cu geamuri dădeau toate spre oraş, iar ferestrele priveau toate spre un ţinut cu râuleţe şi coline, cu câmpuri şi plantaţii de castani, ca nişte petice… pentru că era un pământ care fusese mult lucrat, era Limousinul. În zilele de târg n-aveam decât să-mi răsucesc scaunul, ca să nu mai văd piaţa şi să regăsesc, pustiită de turmele sale, câmpia. Luasem obiceiul să fac această mişcare cu orice prilej, căutându-i fiecărui trecător, preotului, subprefectului, contraponderea sa de vid şi de linişte între coline; iar pentru a schimba împărăţia sunetelor, nu-mi era cu mult mai greu: trebuia doar să mă mut ia altă fereastră. În partea dinspre stradă, copii jucându-se de-a trenul, un fonograf, vânzători de ziare, şi iezi şi raţe duse la bucătării, care scoteau ţipete din ce în ce mai metalice pe măsură ce deveneau strigătele lor de moarte. În partea dinspre munte, adevăratul tren, mugete, behăituri, pe care iarna le ghiceai dinainte după aburul din jurul boturilor. Acolo cinam vara, pe o terasă. Era uneori în săptămâna când florile de salcâm înmiresmau aerul, şi noi le mâncam în clătite; în care ciocârliile străpungeau cerul, iar noi le mâncam în pateuri; alteori în ziua în care secara devine cu totul aurie şi când îşi serbează ziua de triumf – unică – asupra griului: noi mâncam scovergi de secară. O împuşcătură în crâng: treceau becaţele, ajungând într-o zi – îmi explica tutorele meu, pentru a mă face să roşesc – până în Africa centrală. O păstoriţă bocănea din saboţi lovindu-i unul de altul: era, acum douăzeci de ani, sperietoare împotriva lupilor; acum slujea la speriat vulpile, peste douăzeci de ani nu va mai servi decât contra dihorilor. Apoi soarele apunea, pieziş, nevrând să rănească bătrânul meu ţinut decât la suprafaţă. îl vedeai un minut, pe jumătate adăpostit după o colină ca un actor. Ar fi fost de-ajuns să-l aplauzi, ca să se întoarcă. Dar totul rămânea

tăcut… Luminate din spate, toate crengile şi cele mai mici rămurele păreau că se ridică, toţi arborii păreau că se predau… îi linişteai… Schiţai fără voie un gest, pentru a-i linişti… O pasăre mare zbura foarte sus, ea singură luminată încă în această lume; erai emoţionat văzând-o, ca şi când la păsări n-ar fi specii care zboară sus, ci un erete solitar şi totdeauna luminos… Un braconier colo – jos prindea raci, iar felinarul său urma pârâul. Vântul se pornea, ridica poalele prizonierilor noştri stejari, prizonierilor noştri arini negri, dându-le tuturor a culoarea sălciilor. Surâdeai urmărind focul acela, care sâcâia apa, aerul acela, care sâcâia pământul, cele patru elemente adormite şi în joc domol. Primei stele îi ofeream obrazul nostru ca o danie, pentru a ne trage puţin înapoi la a doua. Un ţipăt de păsări răpitoare nocturne se ridica din Muntele Blond: era marea buhă a Cevenilor, cea mai mare, îmi spunea tutorele meu, după cea din Anzi. Se ridica o lună rotundă, rotundă, de pe care fuseseră alungaţi toţi norii, care părea uneori că se întoarce de-a-ndărătelea, ca pentru a cârmi ceea ce domnişoara numea carul nopţii, o lună despre care ar fi fost de ajuns să se spună că seamănă cu cea din Batavia, ca să ne facă să plângem, pe mine şi semenele mele… O auzeai în cameră pe Maria, făcând paturile la ultima ei vizită… Deodată pe stradă se aprindeau felinarele cu gaz şi carul nopţii se întorcea într-adevăr, alungind liliecii… Acesta era momentul când suna şi când îmi veneau prietenele.

Vă voi vorbi despre statura lor, despre culoarea lor. împingându-le pe toate trei dinaintea mea poate că, în sfârşit, aş putea începe povestirea aceasta. Vă voi vorbi despre lungimea părului lor, despre măsurile lor. Îndată ce aştern în faţa mea o foaie albă, două persoane diferite se desprind, precum sub un felinar de gaz umbrele noastre, dar din mine nu rămâne nimic. Atât de mult timp, într-o recluziune şi singurătate fără pereche, de nevoie sau în joacă, a trebuit să-mi las inima, voinţa, până şi trupul să mă domine şi să mă înspăimânte, parcă ar fi fost ale unei fiinţe mai mari şi mai puternice, şi dimpotrivă, de atâtea

ori a trebuit să-mi înăbuş gesturile unui copil de leagăn, să prind cu greu din nou în sinea-mi tot ce e mai mărunt ca judecată, mai vegetal ca suflet, încât atunci când vreau să-mi istorisesc aventura, nu am de ales decât între o imagine gigantică şi alta minusculă. În zadar mă aşez în faţa oglinzii, ca toate scriitoarele, pentru a nu-mi părea mie însămi nici prea stranie nici prea familiară; în zadar mă străduiesc să scriu o primă frază, o primă amintire, luată la întâmplare, s-a sfârşit: această persoană refractară din mine mai degrabă îmi lasă, când trag de ea, mâna sau braţul ei întreg, în vreme ce fraza mea rămâne singură, însă azi voi plimba prin faţa ei, pentru a o îmblânzi, mica ceată a prietenelor mele, şi dacă îndată ce le voi fi descris voi vorbi despre mine, va fi poate cu putinţă să zăriţi în adevărata sa dimensiune – doi centimetri mai puţin decât Julieta, două numere mai mult decât Victoria – un suflet de care, în celelalte capitole, nu mă voi mai îngriji să-l amplific sau să-l comprim.

Victoria avea şaptesprezece la gleznă, treizeci la pulpă. Se născuse în aceeaşi zi cu mine. Viaţa noastră era, de optsprezece ani încoace, un fel de mic meci şi fiecare se silea să-l câştige, ajungând cu o secundă mai devreme la masă sau cu zece centimetri mai înainte în grădină. Dar n-o întreceam decât la fugă. În ce priveşte fumul, păsările, ea le vedea când pentru noi erau încă invizibile. Cât despre amintiri, ţinea minte întâmplări din primul ei an de viaţă, încât îşi înspăimânta părinţii. Noaptea recunoştea satul unui ţăran după mersul lui, pe care-l găsea diferit, după comună. Ar fi fost de ajuns câteva fiinţe cu simţuri atât de pătrunzătoare, pentru ca Franţa să aibă exact populaţia necesară şi ca nimic, nici măcar munca auşelului sau a cârtiţei, să nu scape controlului omenesc. Astfel, când îţi făcea urări de ziua ta, aveai impresia că eşti în minutul aniversar precis al naşterii tale. Când spunea: „Ai dreptate!” simţeai că într-adevăr te inundau mica iluminare şi uşoara stare plăcută care constituiau judecata dreaptă. La ea orice lucru, orice trăsătură îşi redobândeau valoarea şi rostul: avea sprâncene stufoase care

împiedicau de-a binelea apa, când ploua, să-i curgă de pe frunte în ochi. Sprâncenele se uneau: şi nasul îi era adăpostit! Genele îi apărau bine ochii de praf şi se îmbucau ca dinţii unui pieptene când descurcă părul, dacă se prindea în ele vreun fir de paie. Avea păr lung, aşa încât o îmbrăca, şi era castaniu auriu, aşa încât, o dată înveşmântată, o făcea invizibilă. Degetu-i arătător oscila totdeauna ca o busolă, iar când o vedeai pândind un iepure, aşezată pe vine gata să sară, înţelegeai de ce genunchii bărbaţilor şi femeilor se îndoaie înăuntru şi nu în afară.

Julieta Lartique era încă şi mai vioaie, dar cu reacţii mai puţin prompte. Ochii îi străluceau când îi era foame.

Îi lăsa gura apă când se cumpărau parfumuri, iar când se vorbea de Dumnezeu îi fremătau nările. Avea o mulţime de reflexe, toate false –, dădea palme în săptămâna mare, întindea mâna pentru a şti dacă-i frumos afară, iar când vreo geană îi aluneca pe obraz, o culegea şi o ronţăia. Când vedea un animal, scotea totdeauna strigătul unui animal diferit, iar când o auzeai cântând, erai liniştit: însemna că-i e somn. Uneori se farda minuţios, când mergeam… să ne scăldăm în iaz. Vorbea în fraze gemene, contradictorii: prima începea cu cuvântul „fiziceşte” iar cealaltă cu „moraliceşte”:

— Fiziceşte, e foarte rău, zicea ea. Moraliceşte e perfect. Senzual, e serioasă. Moral, e uşuratică.

Şi cu privire la ea însăşi făcea, încă din copilărie, această distincţie. O îndelungată meditaţie în cursul unei carantine o tăiase astfel, la nouă ani, în două, şi noi ne obişnuisem s-o chemăm fie cu pronumele, fie cu numele ei de familie, după cum era vorba de Julieta fizică sau de contrariul ei eterat. Ea nu se înşela:

— Tu ce crezi, Julieta?

Julieta credea că pielea ei, când o freci, miroase a mort.

— Ei, Lartique, tu ce crezi?

Pentru că o luam prin surprindere, ca să-şi iasă din rolul ei. Dar Lartique, în toiul acestei emoţii, şi chiar sub

greutatea noastră – căci ne năpusteam peste ea – credea tocmai că sufletul e nemuritor.

Aşa încât trimiteam asupră-i tot ce ne părea că ţine de un regn prea fizic: crabi, raci, păianjeni sau tot ce depăşea morala noastră: incest, asasinat, tsaoism[10], lăsându-i grija să încerce hotarele sufletului nostim. Trecea astfel cu graţie o dată sau de două ori pe minut, de la neant la harul suprem. Uitam să spun că mina ei stingă era totdeauna rece, cea dreaptă caldă… Dintre noi toate ea cântărea cel mai puţin, dar pe ea o chemam totuşi repede, la fiecare emoţie, la fiecare asfinţit de soare, cum pui un gram într-un talger pentru a anula în celălalt greutatea unui plic spre a cântări exact.

Maria-Severa e moartă acum. Era condamnată, fusesem prevenite că va muri subit. Ochii noştri au supravegheat-o zece ani de zile fără răgaz, şi n-am fi putut spune îndeajuns cât de puţine tresăriri sau reverberări pe faţa unei prietene sunt dintr-acelea despre care ai putea jura că nu preced moartea. Fiecare din dorinţele ei era pentru noi ultima ei dorinţă; ne grăbeam să i-o îndeplinim şi astfel o făcusem autoritară. Uneori părea că ne cedează, dar îndată ce rostea răspunsul, redevenea voluntară…

— Nu vei mai căpăta îngheţată, Maria-Severa.

— Nu, nu voi mai căpăta… Vreau…

Devenea tăcută şi stingherită îndată ce conversaţia noastră de eleve de pension atingea un nivel mai ridicat, fie – că vorbeam de patrie, de căsătorii secrete, fie de suplicii chinezeşti, ca şi cum ar fi avut în legătură cu toate acestea o experienţă apăsătoare. A murit la mine, în camera mea, şi toată săptămâna aceea am dormit la ea, în patul – ei, regăsind la deşteptare toate hainele ei, mobila, săpunul ei, tristă că sălăşluiam chiar în trupul ei. Julieta şi Victoria mă evitau: aveam parfumul ei. A murit lent, sigur, mistuită ca acei care se devotează şi poartă asupra lor o capsulă de radiu, şi despre ea, care era totdeauna leneşă, şi o egoistă, ne-a rămas aceeaşi amintire ca şi când s-ar fi devotat unei cauze mari. Voia să fie preferată de fiecare

10 Curent religios foarte răspîndit în China veche.

din noi, şi o lăsa pe fiecare să creadă că şi ea o preferă. În ziua morţii eram adunate toate în jurul ei:

— Ce fericire să mori – atât a spus – în faţa aceleia pe care o iubeşti!

Ghiceai că nu avea în minte pluralul.

— Tu nu mori, Maria-Severa!

— Nu, nu mor… Mor.

Verii noştri şi guvernantele ne învăţau ce e viaţa. Ne învăţau să spunem plimbărilor noastre raite, morţii cârna şi să întrebuinţăm cât mai mult cu putinţă expresia „Slavă Domnului”. Ni se dădea poate o noţiune falsă despre lume. Nu vreau să citez aici decât lucrurile de care eram sigure, dovedite prin verificare. Ni se spunea că în America prostituatele fură bărbaţii, rămân pure, dar sunt în fond hoaţe; că în Franţa, dimpotrivă, hoaţele preferă să-se fure între ele, pentru că se îndrăgostesc de victimele – clorformizate. Ni se spunea că suedezele sunt nişte vulcani de zăpadă, nişte focuri de gheaţă în Suedia lor înmănuşată cu licheni. Că ucrainencele imită scrisul a douăzeci de bărbaţi pe care-i doresc, îşi scriu lor însele douăzeci de cereri în căsătorie, le refuză prin douăzeci de răspunsuri motivate şi umblă sfidătoare prin lume. Că americanii, ca şi studenţii lor, care nu vin să-nveţe la Paris decât arhitectura, vin să copieze nu ştiu ce arhitectură a fericirii din inima franţuzoaicelor, iar pe urmă pleacă în galop s-orealizeze la Minneapolis, în sânul unor fete uriaşe, pe care mai totdeauna le cheamă Watson. Nu ne lăsau să ignorăm nimic despre Turchestan. unde sultanul, duşman al omizilor şi al păduchilor de frunze, e precedat în grădina sa de trei fetiţe care le strivesc între degete, despre şahul Persiei, în trecere prin Paris, unde vindea Persia Angliei „care voia în schimb, sub numele ei de domnul Teheran… să-i fure domnului Sánchez y Toledo pe cea mai frumoasă dansatoare de la Operă. Sâcâit de şoaptele noastre, tutorele meu ne citea din *Débats* veşti din Arabia, unde femeile se căsătoresc la zece ani – vom tăcea, o dată? – unde la şaptesprezece ani sunt diforme – un cuvânt, un cuvânt mai mult şi eram toate bătrâne! Despre Monte-

Carlo, unde ducesa Coupeau îşi pune un lornion de prezbită pentru a miza, apoi unul de mioapă pentru a urmări bila, pe care o puteai zări învârtindu-se strălucitoare, oricât de departe era, „slavă Domnului”, în? ochiul prinţesei Kohn. Aflam că în metroul din Paris o femeie cinstită poate totuşi, cu imaginea ei reflectată în geam, totdeauna vie din cauza subteranului, să surâdă tânărului din faţă – numai cu imaginea ei „dar se arată severă şi dispreţuitoare când îl priveşte ea însăşi. Şi, cu toate imaginile noastre, nu uitam să aruncăm surâsuri sau promisiuni viitorului, căsătoriei, cu o pudoareafectată, dure însă, dacă ne privea în faţă cu adevărat. Prea. puţin orientale, noi ne certam pentru o bucăţică de rahat „cum te-ai certa pentru o prăjitură, trăgând-o fiecare spreea. Uneori bătrâni generali, afectând o paternitate desăvârşită, ne luau de mijloc şi ne trăgeau de cozi, clătinându-ne capul, fără a reuşi să ne clatine ochii, pe care îi ţineam implacabili ca două discuri. Aveam o profesoară depian jalnică, dar bună la inimă, astfel încât chemam pe furiş din Limoges un profesor de la conservator; aveam un bătrân duhovnic surd, aşa că o dată pe lună mergeam să ne spovedim suplimentar la un canonic din Saint-Martial; dar amândoi erau mulţumiţi de noi – progresele noastre la pian şi cuminţenia îi surprindeau pe cei din Bellac – şi încântaţi de ei înşişi. Aveam veri ursuzi, cu feţe pline de coşuri, brăzdate de briciuri mânuite fără experienţă, însă în fiecare joi, la Limoges, locotenenţi de husari necunoscuţi, veri fermecători ai altor fete, ne urmăreau. Aşa încât viaţa şi sufletul ne apăreau de pe atuncea duble. Toate acele lucruri care vor deveni mai târziu armele noastre ajungeau până la noi pe canalele cele mai tainice: balsamul Salva într-o falsă carte, crema de frumuseţe ascunsă într-o turtă dulce, pudra de orez a împăratului Chinei într-un buzunar de manşon, ca instrumentele alcătuite din diverse fragmente cu care prizonierii taie zăbrelele. Apoi, cu aceste produse secrete ne zmângăleam obrajii, ni le întindeam pe faţă şi le plimbam cu nevinovăţie pe

Promenada Cocoşului; cu părul ticsit de ace aurite invizibile, din care cădea câteodată unul jos, fără să catadicsim a-l observa, lăsând pe o bătrână guvernantă să-l ridice, cum procedează o regină cu un amant neîndemânatic; cu panglici roz sau negre ieşind deodată din mânecile noastre, de care era poate de ajuns să se tragă, pentru a ne deschide ca nişte cutii cu drageuri. Aveam pijamale, pe care le îmbrăcam la miezul nopţii; ne trezeam înaintea zorilor pentru a le înlocui cu cămăşuţele noastre şi niciodată n-am fost surprinse când ne metamorfozam. Descoperisem, după cincisprezece ani de spionaj şi de experienţă, că de la ora trei şi douăzeci la patru şi zece oboseala vieţii se făcea simţită la cei mai mari din familie şi că supravegherea lor slăbea. Începând cu ora trei şi douăzeci şi una de minute noi respiram dintr-o fiolă cu eter, fumam dintr-o ţigară parfumată cu ambră, destupam o sticlă de Celestins pentru a vedea dacă într-adevăr apa e cea care are cel mai mult gustul lacrimilor, ardeam ibex la candelă pentru a avea mirosul exact al opiului, iar când, la patru şi unsprezece, sosea cea mai neîncrezătoare dintre persoanele obosite, nu găsea decât uşi deschise, două ferestre deschise şi un parfum de vrăjitoare…

Astfel, în fiecare după-amiază, aruncam toate patru în mijlocul nostru anii noştri răzleţi, şi una avea dreptul să ia din acest tot mai mult decât îi revenea – şi devenea îngrijată, alta mai puţin decât partea ei – şi devenea copilul nostru. Ne simţeam ca un corp plin, cu simţuri abia brăzdate în el, şi în care demonii nu puteau pătrunde, cum nu poate pătrunde ploaia într-o ureche. Ne-ar fi fost foarte uşor, cu această Victorie, aşa de aproape, prin memorie, de existenţa ei anterioară, cu această Marie-Severa, aşa de învecinată cu moartea, să facem din prezentul nostru un teren încă mai redus şi mai patetic decât acel podium pe care norvegiene şi rusoaice boxează cu viaţa. Dar noi eram franţuzoaice. La Bellac însă te laşi condus de foame şi sete, de oboseală şi somn – singurele maree ale câmpiilor – şi de tot ce împrăştie şi adună o familie în jurul casei sau fermei

sale. Firul care uneşte cele două mese, perdeaua pe care o tragi seara, totul funcţiona de minune. Noi nu căutam, ca snobii de la Paris, destinul sau politica în vorbele portarilor. Nu trişam în anecdote, pentru a da lumii un aspect de nebunie sau de neghiobie, nu întâlneam pe vărul lui Kipling în ziua în care pronunţau numele acestuia, fabricantul nostru de sicrie nu se numea Courteline. Aveam ochi fără fund dublu, o inimă ovală şi care niciodată nu se punea de-a curmezişul; cât despre cei care le par parizienilor fiinţe stranii, marii duci ruşi care îşi iau prânzul bătând la tobă, americanele care-şi rad capul ca să poarte o perucă de tul, noi le priveam pe toate ca pe nişte anomalii, care ne stârneau mila. Nu era vorba nici de fatalitate, nici de blestem divin asupra verilor sau rudelor noastre, iar când plecau la vânătoare, între două potimichi, una însemnată de Dumnezeu şi cealaltă potârniche simplă, eram sigure că puşca lor se va întoarce irezistibil spre puiul de potârniche.

Oraşul nostru era aşezat pe şoseaua naţională Paris-Toulouse, domeniile noastre cele mai îndepărtate se întindeau câteva leghe mai la sud, iar între bornele 405 şi 420, atingând acest punct suprem în caz de timp frumos stabil, gustam viaţa – aşa i se spunea şi la Bellac – în plenitudinea ei. Nu ne întorceam niciodată din grădini, atât de pline vârf ne erau coşurile, fără să ni se poată găsi urma la coacăzele negre, la zmeură, la căpşuni, iar aceia dintre câini, cărora le plăceau mai mult fructele decât[11]

larvele, preferau să vină în urma noastră, nu a plugurilor. Noaptea se auzeau prin fereastra deschisă, după anotimp, căderi moi sau dure: cădeau caisele sau nucile. Uneori, vara, părinţii noştri dormeau la moşie şi după cină ne întorceam singure. Întâi cuminţi, pe drumul de gresie, pe care răsunau tocurile noastre, apoi prin câmpii, cu pantofii în mână, pe urmă, în sfârşit, în picioarele goale, chiar prin pârâu. Mergeam pe înnoptat, fără să lăsăm urme. La nivelul câmpurilor de grâu negre, cu totul roşii şi negre, soarele era încă destul de mare

pentru ca să poată încadra în el unul din capetele noastre sau, întreagă, pe aceea dintre noi care se îndepărta puţin. Ne jucam de-a v-aţi ascunselea, uitam să desemnăm pe cea care trebuie să caute, şi fiecare rămânea întinsă, fără să scoată un cuvânt, fără un gest, curând uitată de ea însăşi. Cea dintâi prepeliţă chema, semnalele păsărilor erau acum valabile, şi pentru noi, porneam din nou. Se-nnopta. Lauda timpului frumos n-o mai cântau greierii ci trecuse deodată în seama broaştelor. Un ţăran bătrân ne saluta şi-şi atrăgea patru saluturi foarte răspicate. Julieta se sprijinea de braţul meu, în faţa umbrei, dacă nu cumva era Lartique, în faţa necunoscutului, care să se sprijine de tăcerea mea. Victoria vedea prima bufniţă; în momentul în care noi o zăream în sfârşit, ea îi auzea zborul; când îl auzeam şi noi, ea respira – era pentru noi un mister – mirosul ei de furnică; iar din cariere caolinul aluneca încetişor ca nisipul unei clepsidre.

— Viaţa!

Ce nu ne promite viaţa, când din înaltul unei coline, la distanţă egală de părinţi şi de bunicii adormiţi, vezi deodată, toate aprinse, ca la postul telefonic, palpitând, miile de becuri electrice din Bellac, care cer toate să le vorbeşti. Ne chemau şi clopote, după sistemul vechi, din toate cutele câmpului şi ale munţilor în care oamenii pot dormi şi se pot odihni cel mai bine. Fiecare plop tremurător, fiecare pârâu curgător, fiecare porumbel întârziat se oferea el însuşi şi se amplifica în noi ca o metaforă. Singurul moment în care îndrăzneam să privim în faţă – prin noapte, ca prin ochelari negri când te uiţi fix la soare – destinul nostru, fericirea noastră, toate acele mici focuri de jos şi toate acele mici focuri de sus păreau numai sclipirile acestuia. Stăteam cu coatele rezemate de foişor. Tăceam. Uneori se auzea o trosnitură într-o livadă: era o creangă de prun, prea încărcată, care se rupea, erau o sută de tinere fructe destinate morţii. Câteodată izbucnea un strigăt într-o brazdă: era un chiţcan de pădure prins de cucuvaie. O stea cădea. Toate aceste mici mângâieri ale unei morţi puerile, sau ale unei morţi antice

şi perimate, măguleau inima noastră şi îi dădeau timp de un minut nemurirea. Înapoia noastră se aduna brusc tot trecutul lumii, iar noi ne propteam de balustradă – slab baraj – pentru a-l opri. Cea mai mică privire a noastră reţinea în ea tot ce fiinţa poate distila din aventurile omeneşti, în noi se mişcau toţi germenii vieţii noastre viitoare, toţi probabili, toţi contrarii, toţi de dorit: moartea noastră apropiată, imediată, dar înlănţuită de moartea noastră îndepărtată, de eternitatea noastră. Inima noastră mereu calmă şi inima noastră mereu agitată, una lângă alta, se suprapuneau ca figurile perechilor regale pe medalii. Soţii noştri, amanţii noştri, jucându-se liniştit cu gelozia noastră feroce, cu încrederea noastră oarbă; acele călătorii în Borneo, acele furtuni delicioase, acele frumoase naufragii, dar şi acea şedere fericită, constantă, în Bellac unde ne născusem. Străinul acela brun şi drag, căruia îi porunceam, neînduplecate; dar şi acel francez blond şi puţin morocănos, în jachetă lungă, alături de care trăiam, pătimaşe, cuprinse de o falsă teamă. Şi acele mărturisiri din salon celui care nu vrea să înţeleagă, şi acea fugă de cel care ne urmăreşte, şi acea hotărâre de a ne lăsa pradă tuturor a-şi nimănuia; şi acea sete de modestie, de discreţie, şi toate acele milioane, şi acele orgii, şi acele onoruri, toate se agitau în noi, având dimensiunea amintirilor vechi de un an. Sprijinite una de alta, ridicându-ne una peste alta pentru a aspira noaptea, ne lăsam hrănite de un dulce monstru negru. Cu gura deschisă, dar mute, cu ochii măriţi, dar fără luciri. La atâta umbră, la atâta strălucire, singurul nostru răspuns – de altfel demn, căci venea de la Tobolsk – era marele diamant al Mariei-Severa.

O vulpe care mânca boabele unui ienupăr ne înfricoşa. Coboram din nou spre oraş, cu paşi mari, bărbăteşti. Imaginea micii vulpi, care mânca mai departe, ne liniştea iarăşi.

În jurul fiecărei case gaiardele[12], dăliile, floarea soarelui şi creasta cocoşului îngrămădite păreau c-au fost

12 Mari plante ornamentale.

izgonite pentru a purifica aerul celui care dormea. Luna plină, cu un nor în locul unde îi vedeam uneori ochii, îşi da aerul enigmatic al unei luni mascate. Mergeam de-a lungul cimitirului despuiat şi luminos. Într-un colţ zăceau lopeţile, cazmalele, brancardele groparilor, proptite toate, şi în altul, ca un buchet, trei chiparoşi, fusele Parcelor din Bellac, cărora le făcea vânt miezul nopţii. Florile de heliotrop, drepte, îmbălsămau aerul dispreţuind luna, convinse că şi ziua nu ascultau decât de ele însele. La primul cot al străzii trupul nostru, pătruns şi până atunci de limpezime, nimerea sub un bec electric: ni se părea atunci că becul ne luminează deodată şi sufletul. Apoi veneau case de-ale prietenilor, în care cunoşteam aşezarea fiecărui pat, locul fiecărui ins care dormea, iar noi zgâriam obloanele când ştiam că stau cu capul aproape de ele. Una câte una tovarăşele mă părăseau, parcă ar fi fost nişte dubluri ale mele, atinse una după alta de vântul miezului nopţii. Mă urcam în camera mea în grabă, urmărită de aproape de nu ştiu ce metamorfoză. Arborii tremurau. Se şi făcuse miezul nopţii. Se auzea afară ca un foşnet de file mari când le întorci; eu îmi pronunţam numele tare pentru a parafa pagina proaspătă: pronumele, dar mai ales numele de familie, mai fragil la fete decât pronumele. Acea toaletă de noapte pe care o faci în faţa unei oglinzi, eu o isprăveam în faţa ferestrei, fără să mă văd: cu dinţii strânşi de teamă, şi pentru că ţineam între ei un ac de cap, cu capul aplecat cu tandreţe, şi pentru a nu-mi încurca părul desfăcut. Lăsam jaluzelele deschise. Adormeam, cu mici insule de frig pe faţă sau pe braţe, în locurile pe care le lovea luna; şi deodată, exact în aceleaşi locuri mi-era cald. Deschideam ochii: dormisem opt ore, era soarele!

Atunci – şi povestea mea are aerul de a nu se isprăvi niciodată şi de fapt ea nu se isprăvea de loc – atunci, departe în timpul zilei de acea viaţă stranie, în care ne angajasem în secret, afectând dispreţ pentru ea şi pentru Verlaine, şi pentru Loti; înlocuind, pe durata zilei, cuvântul mătase, din limbajul nostru de noapte, cu acela de bumbac, cuvântul smaragd cu acela de ametist, flirtam cu

viaţa mediocră a oraşului ca şi cu un tânăr văr. Micile oraşe nu sunt oglinzi deformante. Virtuţile, mişcările universului nu se reflectau în Bellac decât ordonate şi aşa de vizibile, că erau inofensive. Ianuarie era totdeauna rece, august totdeauna torid, fiecare vecin nu avea în acelaşi timp decât o singură calitate sau un singur viciu; şi noi învăţam să cunoaştem lumea cum trebuie, silabisind-o, pe anotimpuri şi sentimente separate. Fiecare din aceste case, bine tencuite, era o notă pe portativul străzii, zgârcenie, deşertăciune, lăcomie: nici diezi, nici bemoli, nici lacom-zgârcit, nici vanitos-modest. Insensibile, izbeam din toate puterile în fiecare, amuzându-ne, ca la pianul nostru în ziua când cântam bucata în care încrucişezi mâinile, cu vizite alternate, de la zgârcit la risipitor, de la pizmaş la cel mulţumit... Era 14 Iulie, la fereastră dimineaţa drapele care fac în acelaşi timp zgomot de ploaie şi zgomot de foc, şi caii de lemn, care se-nvârtesc în jurul'l arborelui libertăţii... Era târgul şi somnul tulburat de mugete, de nechezături tăiate scurt, ca şi cum ţăranul înăbuşea cu mâinile gura calului ori a boului, tropăituri: schimbul de fiecare lună al animalelor către muncă şi moarte. Era sfânta Hortensia, era 15 august, umflate de soare şi sonore ca nişte capele în care nu se mai slujeşte. Era moartea doamnei Parpon, şi bărbatul ei care fluiera întruna, începând în fiecare minut un fluierat maşinal şi oprindu-se de la prima notă, făcând în tot timpul primei săptămâni de doliu acelaşi zgomot ca un broscoi seara; era un faliment şi falitul declarat, care ieri îndepărta cu piciorul câinele meu culcat pe trotuar, iar acum se apleca pentru a-l mângâia şi a-l ocoli. Era un incendiu care mistuia holul hotelului, se vedeau globurile de sticlă reflectând o clipă flăcările, apoi explodând, şi palmierii din ghivece deodată calcinaţi, dezamăgiţi până la capăt de un atare climat. Dar de toate acestea, şi de ruină, şi de sărbătoarea naţională, şi de focul însuşi noi ne apropiam fără să suferim, cu un obraz de *mica* roz, pe care cei doi bătrâni generali îl atingeau câteodată cu vârful arătătorului, dând din cap. Fratele regelui Portugaliei

trecea prin Limousin într-un rădvan tras de douăsprezece catârce; cântărea două sute de kilograme; ducele de Palmella, tovarăşul său, o sută treizeci. Dar pentru noi nu era o deziluzie: viitorul nostru începea dincolo de acest regat, ai cărui regi de azi sunt semnele extreme. Noi mergeam; părinţii tânărului Merle ne obligau să-i atingem genele, pe care acesta tocmai şi le tăiase cu foarfecă, ai fi zis două perii de dinţi. Iacob Lartique ne transmitea versurile pe care micul poet bibliotecar ni le dedica neostenit, mici versuri încovoiate, fără rimă, în care schimba numai adjectivele pentru fiecare dintre noi, ca şi cum ar fi pescuit păstrăvi. Din fereastra sa în care citea *Odiseea,* atribuită lui Homer (pentru că el contesta totdeauna existenţa autorilor) şi *Adolphe* atribuit lui Constant, domnul de Lardois, de când credea că ne dovedise nemurirea sufletului prin cauzele finale, surâdea rochiilor noastre muritoare şi ne trimitea mii de semne dictate de prietenie, cauza finală a amorului. La marginea terasei găseam pe doamna Blede, pudrată toată, cu braţele goale fardate, întinsă la soare, şi moale şi slabă ca o pâine înainte de-a fi pusă în cuptor. Se încrucişau cei doi medici: cel tânăr, care era chemat pentru bătrâni, cel bătrân, care era chemat pentru tineri: niciunul n-a avut vreodată un client de vârsta sa. Domnul de Lalautie, care jurase să nu-şi mai cheltuiască averea pe chibrituri, trecea brusc strada cu paşi mari, în mână cu o hârtie în flăcări, pe care o vârâse în maşina de gătit a surorii lui, care locuia în faţă, pentru a-şi aprinde gazul. Venea iarna, şi într-o bună dimineaţă pământul negru era ciupit de puncte albe, ca un ou de nagâţ. Venea toamna, şi cutele brune, pe care ţăranii îndrăgostiţi de pământ le ştergeau cu grapeie, şi viile, pe care le frământau cu mâna. Vara, primăvara. Mergeam vărsând uneori lacrimi nesimţitoare, arzându-ne inima cu fiare roşii reci de tot, şi singura noastră suferinţă era în două locuri, mai degrabă mici, cu care atingeam pământul: picioarele cam obosite în iulie, picioarele îngheţate de tot în decembrie.

Dar în ziua aceea poştaşul îmi dădu într-adevăr o

«scrisoare din Australia. Câştigasem călătoria în jurul pământului oferită de *Sydney Daily* câştigătoarei concursului său pentru cea mai bună maximă despre plictiseală. „Dacă un bărbat se plictiseşte”, scrisesem eu la Sydney, „stârniţi-l; dacă o femeie se plictiseşte, reţineţi-o!” În schimbul unui sfat atât de folositor pentru ea, Australia mă chema, şi în ciuda tutorelui meu, am plecat. Mă însoţea domnişoara. Am plecat din Bellac cu un tren de noapte; dacă aş fi lăsat să ardă gazul, ca Phileas Fogg[13], l-aş fi putut vedea din gară. Poate că o călătorie într-o singură ţară mi-ar fi întristat prietenele, dar ele se gândeau că fiecare pas departe de ele mă aducea înapoi, iar când vagonul se opri, mă împinseră, mă urcară fără a plânge prea mult, ca şi cum m-ar fi ridicat, simplu, la înălţimea la care viteza pământului nu te mai duce cu ea şi ar fi venit mâine la aceeaşi oră, lacome de ştiri, să mă desprindă când trec.

Capitolul II

O dată trecută La Chapelle-Saint-Ursin, staţia terminus a celei mai mari călătorii a ei, tot ce vedea domnişoara era nou. În vagon, ca într-o căruţă ţărănească, simţea cele mai mici urcuşuri, cele mai mici coborâşuri. La plopii din Vierzon, la hamalii din Aubrais, găsea acele puternice particularităţi, pe care ceilalţi exploratori nu le mai observă decât cel mult la boababi şi la metişii birmani. S-a aplecat la viaductul din Orléans pentru a-şi vedea chipul în apă. Femeile din Étampes detestau corsetele, aveau sâni frumoşi. Bărbaţii din Juvisy salutau de fiecare dată când vorbeau şi îşi puneau pălăria în cap prea corect. Voia să coboare în fiecare gară, ca într-o escală. De altfel se arătă plină de atenţii faţă de călătorii care se instalau sau care plecau: le împingea valiza, îi apăra de soare, le oferea lapte îndoit cu apă, ca şi cum pentru ea, fiinţele acestea, tineri sau bătrâni, nu numai că erau noi, dar abia se născuseră.

A ţinut să rămână o lună la Paris, ca să-şi prindă

13 Personaj din romanele lui Jules Verne, care uitase gazul aprins cînd a plecat în călătoria sa în jurul pămîntului.

solid, cu ajutorul specialiştilor, în vederea furtunilor, tot ce era fragil la ea sau se clătina: doi sau trei dinţi, o broşă care se încheia rău. Şi-a procurat ochelari cadrilaţi pentru eventualitatea taifunurilor. În fiecare dimineaţă părăseam împreună hotelul nostru din bulevardul Raspail, unde nu ne întorceam decât seara (şi astfel pe portar nu-l costa, pentru amândouă, decât exact două saluturi pe zi). Pe marele pod, unde – politeţe supremă a Parisului – taxa este încasată de un orb, treceam Sena aruncând la dreapta o privire spre Notredame, spre regalitate, la stânga spre Trocadero, spre Republică; mergeam spre Concorde de-a lungul balustradei Tuileriilor, întinsă în faţa grădinii ca un etalon al tuturor promenadelor, cu balustradele ei ca nişte centimetri, şi, cu pasul nostru astfel etalonat, ea mă părăsea, fugind pentru întreaga zi spre o stradă, spre o singură stradă, strada Pape-Carpentier, unde găsise din întâmplare un dentist şi apoi, cu premeditare, pe toţi ceilalţi furnizori ai ei. În fiecare seară revenea cu câte un membru reparat şi o târguială, o pălărie de diftină roşie când i-a pilit caninul, un evantai de mătase creaţă verde când i-a îndreptat unghia de la degetul piciorului, astfel încât s-a văzut în oglindă complet nouă şi catifelată şi strălucitoare în ziua în care artiştii străzii Pape-Carpentier au eliberat-o de imperfecţiunile ei ascunse. La cină îi ascultam observaţiile, cam aceleaşi ca la Bellac, pentru că îşi păstrase la Paris auzul unei provinciale: sunase clopotul pentru mort la Saint-Germain; trăsnise în strada Danton; giruetele primăriei arondismentului al VII-lea erau blocate, trebuia să mergi până la Panteon ca să ştii cum suflă vântul. Uneori îi aţineau calea caporali de marină în concediu, pentru a-i vinde bibelouri. Cumpătase o păpuşă japoneză, ca s-o ducă în Japonia, pentru a o lăsa acolo fără îndoială, cum ar fi dat drumul unei păsări, iar de la dentist deţinea mii de informaţii hotărâtoare pentru călătoria noastră: siamezele au dinţii roşii, anamiţii cu dinţi lăcuiţi în negru nu sunt anamiţi, ci tonkinezi. Pretexte pentru a-mi vorbi de logodnicul ei de-al doilea, care în dimineaţa plecării în Indochina îi spusese – ultimele cuvinte, adio

suprem, o adora, bietul de el: „Erai preastă şi rea, iată că acum te şi urâţeşti!”

Eu, care nu cunoşteam Parisul, priveam fără pasiunq şi cu demnitate, aşa cum se cuvine unui punct de plecare> acest oraş care pentru toate fiinţele constituie un punct de sosire, şi unde oamenii de pe tot globul dând în sfârşit drumul valizelor, ca nişte saltimbanci la circ, se simt pentru prima dată liberi şi uşori. Timiditatea, care înde

părtează pe tineri de oamenii mari, mă-ndepărta pe mine de monumentele celebre. Arcul acesta de Triumf, pe care americanii şi-l pun în faţa sufletului ca pe un binoclu pentru a vedea prin el Franţa, eu îmi întorceam capul de la el, îmi plăcea miopia mea. Arcul acesta al Caruselului, abandonat în picioare ca o lectică orientală în deşert – eu îi lăsam pe suedezi şi pe danezi să caute în jurul lui osemintele animalului care-l adusese, apoi care murise acolo. Iritarea aceea, decepţia pe care o încerci într-o pădure pietrificată, eu o resimţeam şi în faţa tuturor acestor pietre care personificau glorii, aici rigide, dar a căror umbră la Bellac unduia încă şi palpita: coloana Vendôme, acea a Bastiliei, Capela expiatoare. În acest Luvru, în aceste tablouri la care fetele de pension vin să-şi contemple imaginea supremă în Cleopatra sau Iudita – fiind acoperite cu sticlă –, eu îmi contemplam mai ales chipul în costum de călătorie, iar esteţii scandinavi nu înţelegeau de ce îmi ajustam bluza şi îmi strângeam cordonul în faţa unei Antiope goale. Canalele acelea veneţiene, privirile acelea lombarde – care vin spre tine totdeauna din faţă şi se revarsă fără oprire în sufletul tău, jgheaburi dintr-un ţinut încărcat de nori – călăii aceia care se aranjează în aşa fel, încât taie o rază de soare exact înaintea capului sfântului, eu îi priveam, dar fără a insista, ca pe nişte cărţi poştale dintr-o ţară pe care într-o zi o voi vedea eu însămi. Sau – toate aceste tablouri atârnate unul lângă altul îmi stimulau fericirea, în general, după cum afişele gărilor îţi stârnesc dorul de călătorie. Ori împodobeau pentru mine această săptămână de despărţire. Deodată, numai la ideea lui Rubens mă înveseleam, ca

pasagerul care vede, când vaporul din Le Havre trece de dig, o normandă voluminoasă alergând pe chei. Înaintea lui Rembrandt mă simţeam subit recunoscătoare, la ideea unui mare suflet devotat oamenilor, ca acela care vede, când se ridică ancora pentru Indii, un mic funcţionar bărbos salvând un copil din mare. Sau eram de asemenea fericită, ca şi când Delacroix era cel care avea biletul meu, Manet cel care îmi înregistrase bagajele; iar ideea lui Watteau sau Chardin se fixa pe valiza sau pe trusa mea de voiaj… Dar atât… Inima însă, pe care o lansează spre cer marele bulevard Champs-filysees – ţinut de cele patru colţuri ca o pătură, cehii cel puţin o certifică – era liniştită în mine. Roată fără crestături, nu o mişcau crenelurile de la Cluny, feţele statuilor lui Rodin. Reveneam încet pe bulevardul Raspail în susul Senei; cât despre mulţimea din gări, egipteni, australieni, japonezi care ajungeau atât de anevoios la acest peron de pe care porneam noi, departe de a dori să-i cunosc, mi se părea că mă duc în nu ştiu ce dublură miraculoasă a anostelor lor ţări, necunoscute mai cu seamă lor înşile.

După-amiaza mergeam la Chatou, la Joinville. Luam tramvaie – răpăind mai tare ca hidroplanele – care nu părăseau Sena decât pentru a ajunge la Marne sau Oise şi care mă aduceau înapoi în fiecare seară la Alma, la Concorde, în inima Parisului şi la nivelul apei. Până la poarta Clichy, Ivry, Vincennes, rămâneam în colţul meu, neîncrezătoare. Dar îndată ce zidul Parisului nu mai era înapoia mea decât un biet cauciuc plesnit în douăzeci de locuri, în care ar fi trebuit să sufli încă mult timp pentru a-l face rotund şi tare; îndată ce erau strigate de taxatoare numele acelor oameni mari care opresc, cu excluderea tuturor celorlalte nume, în mod brusc, tramvaiele la periferii: Lakanal, Carnot, Zola; o dată ce depăşeam grilajul cimitirului de câini, prin care vezi doamne în vârstă, cia blănuri de păr vegetal, cu etole *boa* din pene de palmier, cu pantofi de piele de banane – teribile pentru vegetale – plivind morminte îngrozitor de inegale, alternând papagali cu elefanţi şi ogarce; o dată străbătute

toate acele spaţii necrezut de deschise, în care se comit totuşi toate crimele, unde simţi amestecându-se undele telegrafiei fără fir – ca într-o gară de mărfuri pentru vid şi impalpabil, în care meridianele îşi fac macazurile – şi toate acele navluri fără corp care, îngrămădite în pachete invizibile, caută Parisul; odată depăşite de automobile cu volanul ţinut de un parvenit gras cu inele de aur, cu cele două degete mici ridicate, cum fac cocotele când beau: marile panouri – reclame care strălucesc sau pier în câmpurile din margine, după cum marca lor se îmbogăţeşte sau dă faliment; un pârâu, într-o depresiune, aducând pe un singur curent spre cârciuma de mahala o tufă de mărăcini, mai mândru decât Mississippi; la limita zonei pe care n-o mai ating vinurile ordinare, triste oraşe în care se face săpun, toate parfumate, fără arbori, fără tufişuri, şi în care singurele păsări sunt canari scăpaţi din colivii; o dată depăşit şirul de mici vile aşa de noi încât strigând tare pronumele înscris pe placa lor de marmoră, Mado, Nadina sau Coleta, chemi la fereastră pe femeia locuind acolo sau, în faţa Vilei Hortensiilor, vezi într-o oală de gresie sau de onix, în mijlocul grădinii, îndrăgit ca o fântână arteziană, un răsad de hortensie, naşul; atunci, când drumul o coteşte drept spre răsărit şi când ulmii, panourile Benedictinei, înclinaţi de vântul de nord, se apleacă deodată toţi spre tine; când el urcă din nou spre nord şi când în mraniţele din faţă luminate de soare scânteiază toate cioburile, toate cutiile de sardele; când o ceată de fetiţe (aceleaşi care îşi gustă lacrimile de când li s-a spus că sunt sărate) se năpustesc înapoia trenurilor, de când li s-a spus că şinele devin fierbinţi, şi le pipăie; atunci când fluviul – pe care remorcherul cu panglică roşie îl taie exact în centru, pentru ca mersul apei să roadă în mod egal cele două maluri – tăia şesul la întâmplare, ca să-mi roadă la întâmplare inima; şi când coborau spre el în depărtare zuavii din Rosny, cei care pot înota cel mai bine, mărşăluind cel mai iute; şi când un râu, mai demn ca Orenocul, îi aducea pe unde irizate de benzină, coji de lămâie, un canoe verde şi roşu numit *Yupinskoff*; şi când,

deodată, cum drumul intra în faleze, se zărea, aplecat peste salcâmi, din creasta povârnişului, ultimul şir de spice de grâu ale unui câmp mare, spicele de grâu cele mai aproape de oraş; atunci – şi deoarece fetele receptează şi înţeleg tot ce înconjură pasiunile şi prietenia fără să vrea să înţeleagă pasiunile, prietenia – eu înţelegeam toate acestea, închideam ochii, simţeam înăuntru, sărate, lacrimile, fără a înţelege Parisul!

Uneori zăream, reclamă a naturii, o altă fată. Îi surâdeam, îi făceam semne. Ea – mi răspundea de acolo, dând din cap, agitându-şi mâinile, cu gesturi de surdo-mut, prin care aceştia se destăinuiesc, limbajul fiindu-le atât de gol. Uneori sta nemişcată şi încadrată de fereastră sau uşă, ca unul din acele semne care indicau odinioară, fără ştirea proprietarilor, că acolo totul trebuia jefuit sau respectat; sau aplecate şi hrănind amândouă un botgros; ori altele, trimiţându-mi suflarea fără s-o aspire până la fund, ca fumătorii înrăiţi fumul, abia gândindu-se să respire, condamnaţi să moară la prima uitare; una care-mi semăna, la care fiecare privire, fiecare mişcare nu se explica decât printr-o sinceritate încăpăţânată; una care-mi semăna tot pe atât, ale cărei gesturi nu se explicau decât printr-o făţărnicie fără margini; şi altele care-mi surâdeau cu înţeles, în aşa fel încât mă simţeam totodată complice într-o conjuraţie şi lipsită de parola de trecere. Dar într-o zi observai că eram urmărită eu însămi.

Mă urmărea un tânăr. Dacă voia secretul fetelor, o nimerise bine. În fiecare dimineaţă mă aştepta aproape de hotel, în faţa unui magazin de preparate anatomice, în vitrină, cu plămâni lăcuiţi, ficaţi de ceară, capete pe jumătate tăiate, dar care exala un miros de pâine proaspătă, pentru că la subsol era un malaxor. Dedesubtul scheletelor se vedea brutarul alb-alb, incolor şi gras, fantomă bine hrănită. Îndată ce treceam, celălalt mă urma la distanţă, de acum încolo indiferent la oameni şi membrele lor, la globurile lor oculare, la muşchii rotulei lor, dar mângâind pisicile şi câinii, şi, totdeauna, la uşa unei cafenele, o mare căţea terra-nova aşa de afectuoasă

că se lungea la pământ în întâmpinarea mângâierilor. Curând îndrăzni să ia tramvaiele mele până la staţia lor terminus, inspectă tampoanele de la capătul liniei care le opresc la Bonneuil sau la Créteil, revenind cu mine pe bancheta din faţă, de deasupra şinei care nu era a mea, atât de aproape şi atât de departe de mine ca o viaţă de o viaţă paralelă, supus aceloraşi edicte ale poliţiei omnibuzelor pe care le citea fără încetare, aceloraşi toane ale taxatorilor, având uneori dintre o sută de mii de numere de bilete numărul care urma tocmai după al meu...; dar, atâta timp cât şinele noastre nu aveau să se întretaie, nici nu-mi închipuiam că ar putea să-mi adreseze cuvântul. Uneori îl priveam fix, şi îi transmiteam rece o privire, ca unui afiş al tarifelor extra-urbane; câteodată îşi întorcea ochii cu afectare spre un punct din câmpie; eram sigură atunci că, dacă-l imitam, aş fi văzut vreun eleşteu sau vreo vilă ciudată. Uneori se întorcea cu tot corpul; însemna că-mi arată ceva mai mult încă, un castel, o ruină; alteori îşi punea un lornion, insista: aveam impresia că-mi orienta capul, ca vizitiul bunicii când şedeam pe capră lângă el, spre clopotniţe sau spre biserici. Atunci rezistam şi jertfeam libertăţii mele priveliştea unui donjon sau a unei catedrale. Apoi – doar trebuie să te amuzi! – mă jucam cu el de-a jocul nostru de la pension, care consta în a te ocupa de fiinţele cele mai indiferente folosind cuvintele şi gradaţiile pasiunii. Eram satisfăcută când îl vedeam repezit de vreun controlor pentru că şi-a ronţăit biletul, după ce-l îndoise în patru şi apoi îl răsucise; eram incitantă să-i văd chipul în geam – în ciuda istoriilor pe care mi le povesteau la Bellac – comportându-se faţă de chipul meu cu încă şi mai multă consideraţie decât faţă de mine însămi; eram dezolată şi fără putere văzându-l că n-are nici mustaţă nici barbă; eram nebună şi delirantă că era forţat de controlor să plătească din nou. În fond toate acestea mi-erau indiferente şi, întoarsă la Paris, îl părăseam, fără să mă mai gândesc la el, între pâinea proaspătă şi cadavre; puţin vexată totuşi de a fi urmărită nu pentru mine însămi, ci, ca un prepelicar, pentru nu ştiu ce vânat cu care

simţeam că-i e plină tolba când vameşii îl interogau la porţi. De altfel, într-o dimineaţă, nu mai apăru; a doua zi nici atât; în fond, eram satisfăcută că sunt în sfârşit singură; eram încântată să simt două hăţuri slăbite în jurul gâtului; eram fericită să mă aşez sfârşită de puteri pe marginea adăpătoarei de ia Marly fără să dau în apă peste chipul unui străin; eram nebună şi delirantă pentru că adulmecasem o prietenie de bărbat, şi o pierdusem pentru totdeauna. În fond îl regretam puţin, şi, lipsită de spectatorul meu, ca marii jucători de tenis sau pelotă bască de îndată ce nu mai au public, jucam prost cu Parisul: luam o maşină în locul celeilalte, trebuia să schimb la jumătatea drumului; prindeam cu mai puţină siguranţă tramvaiele spre Triel sau spre Pavilioane. Într-o zi am căzut. Mă surprinsei în căutarea cuiva care m-ar fi căutat. Într-o clipă amiază l-am zărit şezând într-o grădină; el nu mă vedea; îşi trecuse amândouă mâinile la spatele barei băncii; o viespe îl ataca fără încetare. La cea mai mică tresărire ar fi fost înţepat. Doborâi viespea şi o zdrobii. Apoi m-am îndepărtat, cu o ardoare care m-a făcut să omor o a doua viespe, care nu l-ar fi ameninţat niciodată, o urechelniţă, pe pământ totuşi şi departe de orice ureche şi am rupt ramura joasă a unui arbore foarte puţin veninos, a unui tei. Apoi – ce rişti când pleci peste cincisprezece zile să faci înconjurul lumii? – pentru prima dată, de altfel cu mult mai de departe decât voiam s-o fac cu globul, făcui înconjurul unui bărbat; mâhnită de a nu fi fost crescută cu el de la vârsta de doi ani, dezolată de a nu-mi putea aminti precis culoarea părului său, consternată de a nu avea o oglindă ca să-i trimit un cerc de soare, disperată de a nu fi logodnica lui, femeia lui. Eram foarte fericită, atât de fericită că eram liberă şi că nu-l voi cunoaşte niciodată!

Deodată, fără ca totuşi ochii mei să se fi întors de la el şi, ca dedublat într-un sfert de secundă prin această atenţie pe care i-o acordam în sfârşit, îl văzui în picioare şi aproape de o fată. El vorbea; ea nu răspundea, dubletă prea recentă încă pentru a avea o părere. După cum soarele se voala sau se descoperea, ea îşi deschidea

umbrela şi o închidea din nou ca pentru a-şi păstra echilibrul pe care fiecare cuvânt al tânărului părea că-l ameninţă. Nu aş putea descrie niciodată un chip, pentru că nu ştiu – ca atunci când faci altuia semnul crucii sau cravata – cu ce mişcare trebuie să începi; dar ea avea tipul grec cu un nas cârn, păr blond, o gură rotundă; era Amplă având tot ce supraîncarcă: mici funde de-a lungul fiecărei cusături, catarame de aur la pantofi, paneraşe la rochie; avea un cap şi mâini care păreau indecent de goale, cu toată duzina de peruzele mari de la degete, colierul, pieptenii împodobiţi cu peruzele, şi cerceii cu peruzele. Se ghicea că era o erupţie subită la ea de pietre albastre, că se acoperise în ziua aceea cu ele dintr-o dragoste neaşteptată pentru ele, şi că era o dovadă nu de prost gust, ci de curaj. Ea-i spunea tânărului Simon şi-l săruta, cu mici săruturi pe furiş – pe care el nu avea aerul să le observe – şi fără ca ea să-şi părăsească înfăţişarea nobilă şi ironică, îi semăna puţin. Aveam în faţa mea un spectacol simplu, o întâlnire de familie, logodnici, veri; sau, groaznic de complicat, un adulter, un incest. Printre gratiile grădinii priveam acest monstru, fără ca vreunul din sentimentele pregătite în mine pentru ziua întâlnirii cu el să-mi fi putut sluji, ca de altfel nici pentru primul leu pe care l-am văzut. Îi priveam pieziş, puţin ruşinată totuşi – ca acei provinciali care se încredinţează unui bancher parizian – de a plasa deodată asupra acestui grup necunoscut tot devotamentul economisit bănuţ cu bănuţ la Bellac în paguba inimilor limousine; şi curând, ca şi cum ar fi fost pe acolo un al patrulea spectator, al cărui ochi, mai puternic decât al meu, trebuia să-i dea tânărului două dublete în loc de una, mă dusei spre el, şi el mă privi venind, surâzând, fără pic de uimire, ca acei cărora universul obişnuieşte să le furnizeze prietene şi taxiuri. Satisfăcut de mine sau de el, mă primi în acea grădină publică aşa cum ai primi un copil care vine spre alt grup să se joace de-a libertatea, făţărnicia, francheţea. Eu, satisfăcută totodată şi nemulţumită că profilul meu cel frumos era spre partea ei şi nu a lui, am avut stupiditatea să-ntreb de bulevardul

Gambetta.

— Ce bine se nimereşte, zise el, mergem tot acolo. Aţi dat peste două persoane care o porniseră spre bulevardul Gambetta. Veniţi. Maşina noastră e aici.

El mă luă. cu el. Prietena lui Ana ne urma, dar am văzut, când s-a urcat în maşină, că nu mai avea cercei şi nici inele. Se auzeau în rochia ei mici pârâituri care erau izbituri de peruzele.

Când au aflat de plecarea mea, Ana şi Simon au vrut să-mi facă într-o seară cunoştinţă cu prietenii lor călători. Văzui sosind, la intervale lungi sau scurte, şi ca şi când ar fi fost chiar sosirea la o cursă în jurul pământului: un tânăr foarte blond, durduliu, cu pielea crăpată de vânturile Chinei, dar tot trandafiriu, care era ducele de Sarignon, o bătrână actriţă israelită de la Teatrul francez, care vorbea cu accent englezesc şi pe care o numeau Ceorella, un explorator în vârstă, care se distingea în toate ţările prin caninii săi, dubli, singurul care părea să fi tras un profit de la natură în călătoriile lui, pentru că avea perle în urechi, un lanţ de mărgean, butoni din dinţi de câine molos şi fotografii de laponi în buzunare, prinţesa Maria Belliard, totdeauna atât de curioasă şi uimită de ce spuneau ceilalţi, încât te întrebai pe ce drum o fi putut umbla în jurul lumii pentru a evita în acelaşi timp Siberia şi Indiile, Brazilia şi Statele Unite, pricepându-se totuşi puţin la istmuri, Suez, Singapore, Panamá, şi ştiind numele preşedintelui companiei care o primise la intrarea fiecărui canal – precum şi un mare personaj slab profilat pe un prieten rotofei: erau Toulet şi Curnonsky.

Exploratorul se năpusti asupra stridiilor. Nimic mai dureros, declară el, decât foamea de stridii în centrul Tibetului! Se vedea că va inventa o anecdotă pentru fiecare fel de mâncare. Însă Toulet prinsese ură pe el, de la primul său cuvânt; îl opri la supă, tocmai înaintea descrierii supei nupţiale a kîrgîzilor (servită totdeauna fierbinte, dar în afara cortului şi care se preface, din pricina temperaturii, în băutură răcoritoare) şi îl expuse ocării publice. Îi dovedi, în ciuda spuselor sale, punând pe

maître d'hôtel să-i aducă un dicţionar, că e mai mare Canada decât Statele Unite; apoi, cerând cameristei emisfere, că faimoasa călătorie a exploratorului prin Siberia, Alaska şi Hudson nu atingea ca număr de kilometri nici sfertul călătoriei pe la ecuator. Cum celălalt se apăra, Toulet ştiu să-i reamintească acru că el îşi dedicase istorisirea lui Soleillet, şi făcu aluzii delicate la un alt Soleillet, care tocmai asasinase o fetiţă, prefăcându-se că îi confundă. Cum celălalt tot insista, Toulet îi arătă limpede că el nu ignora că motivul care îl împinsese pe bietul om la călătorii erau purtările proaste ale nevestei sale; când exploratorul pronunţa numele de Perm, Irkutsk sau Vancouver, el îl privea cu o mutră totodată furioasă şi dispreţuitoare, ca şi când acest bărbat cu barbă albă îşi mărturisea fără să roşească peripeţiile nefericirilor sale conjugale; la cuvântul sanie se indignă cum n-a făcut-o niciodată vreun prelat auzind numindu-se cel mai vulgar obiect de toaletă; la cuvântul pemmican roşi, şi cu cât nefericitul se încăpăţâna mai mult să ne istorisească trecerea sa din Asia în America, pe uscat, pe un ger de şaizeci de grade, cu atât mai vârtos chipul lui Toulet lăsa să se creadă că ne îndruga o nedemnă şi nepoliticoasă istorie cu femei. Astfel încât tranziţia îi păru naturală lui Curnonsky şi el ne mimă cântecul de dragoste al nevestelor din Labuan, când amantul vrea să plece cu tramvaiul la Borneo, iar bărbaţii îl reţin cu flori.

Era 14 iulie. Toată lumea se urcă pe acoperiş pentru focul de artificii. Aşezaţi în şezlonguri pe terasa de tablă ca pe o chilă de vapor răsturnat, toţi aceşti francezi scăpaţi din Pacific văzură trăgându-se cel mai frumos semnal pe care vreun căpitan l-a făcut vreodată să ţâşnească din naufragiul său… Toulet îl făcu pe explorator să-şi stingă ţigara, spunând că lumina îl jena şi că tulbura obscuritatea dintre focurile de artificii… În jurul Institutului, al Luvrului, rampele de gaz indicau adevărata arhitectură, adevăratul schelet al acestor palate… Colierul de foc al Ceorellei, inelele ei scânteietoare, păreau de asemenea să corespundă nu ştiu căror oase în cercuri sau oase scurte

de tot şi rotunde, diferite de ale noastre; iar când auzea un strigăt în mulţime, ea fremăta, pretindea că băţul rachetei căzuse desigur pe un craniu, că-l străpunsese poate, dacă a căzut vertical, numărând după fiecare detunătură, cum faci pentru trăsnete şi liniştindu-se la cifra douăzeci. Maria Belliard, adeptă a drogurilor, îşi înclina curioasă nasul mic spre ducele de Sarignon, care nu merita atâta onoare – pur şi simplu îşi spălase stiloul cu eter – şi care ne vorbea, punându-şi la contribuţie ştiinţa sa despre riturile chineze şi distanţele franceze, după cum deveneam roşii, albi sau verzi (nu existau decât aceste trei culori, chiar pentru 14 iulie, pentru că artificiile erau italiene), cu o voce şi cu atenţii diferite, ÎI ascultam pe Toulet descriind cerul sau focurile cu nume de culori pe care nu le cunoşteam, aventurină, itera, laţii; cu o voce aşa de tandră şi insinuantă încât părea că-mi sulemeneşte ochii cu ele. Erau unii care vorbeau când se înălţa racheta, alţii care vorbeau când exploda. Ceorella în picioare de frică, bătând secundele tare ca un orologiu de ţară, iar exploratorul scoţând un mic strigăt, unul singur, tocmai în clipa exploziei… Hăituit de Toulet, nu găsise refugiu decât în această secundă de lumină.

Toulet era acum aproape de mine, Curnonskv stând în dreapta, aşa cum stătuse în tot timpul călătoriei lor în jurul lumii, puţin aplecat, părând să caute cu ochii săi miopi o semnătură în colţul drept al tuturor lucrurilor şi al tuturor spectacolelor, Toulet necedându-i niciodată locul central – semnătura piramidelor, a boababilor… Cu acea mână crudă, care lansase languste de mii de piaştri – una după alta – caracatiţelor din acvariul de la Malacca, pentru a vedea carapacea devorată de ventuze până la fund înălţându-se din nou goală cu viteza unei ghiulele. Toulet urmărea, mistuită de noapte, fiecare rachetă. Mă simţeam mulţumită alături de el. Când vorbeşti zece minute cu Toulet, maestru orologier al sufletelor, mereu aplecat ca asupra unui angrenaj, simţi că mergi perfect timp de douăzeci şi patru de ore; nu mai comiţi pleonasme, solecisme, nu te mai supui la false silogisme; «ram puţin

tulburată doar de ochii lui care-mi cercetau faţa luminată, reparator cum era şi de cadrane solare! mă întrebă de provincia mea şi atunci se apucă să-mi povestească despre Limousin ca şi cum ar fi fost nu ţinutul – din care plecam, ci ţinta mea – un îndepărtat eden. Fiecare cuvânt pe care-l spuneam despre Bellac, Fursac, Châteauponsac, el îl lua drept nu ştiu ce compliment pe care i-l făceam lui însuşi, salutând ia numele de Eymoutiers, roşind (de astă dată de plăcere) la cuvântul Crozant – sau ca în faţa unei revelaţii, sărutându-mi mâna la cuvântul Rochechouart, încheietura mâinii la cuvântul Ambazac, astfel că nu mai îndrăzneam să-i vorbesc de satele mele favorite. Amuzându-mă cu acel joc din copilărie, care consta în a adăuga fiecăruia din răspunsurile mele, dar încet de tot, o mărturisire celui care-mi vorbea şi-mi plăcea, eu îi revelai că între toate colinele, bătrânul meu Toulet, nu e gresie şi lavă, cum pretinde Redus, ci mici lacuri – şi lui i se lărgea gura de plăcere, ca acela care descoperă că bomboana pe care o credea de nuga este plină cu lichior; că stâncile Blond, Toulet cu mâini frumoase, emit tânguiri toamna, şi el îmi mulţumea, ca şi cum ar fi învăţat de la mine nu cuvântul Muntele Blond, ci cuvântul tânguire, cuvântul toamnă; că păstoriţele, adorabile Toulet, pentru a goni lupii îşi scot saboţii şi-i bocănesc unul de altul, iar el părea uşurat, ca şi cum avea să profite îndată de reţetă, cum va ajunge aproape de Saint-Augustin, parohia sa. Apoi, aşa cum o modistă din Paris îţi ia o pălărie din Limoges, o mototoleşte şi ţi-o pune iar în cap ca o pălărie cu totul nouă, el îmi restitui un ţinut elegant, pe care abia dacă îl recunoşteam. În fiecare din târgurile mele mediocre el găsea chip să găzduiască un om mare; această provincie, pe care i-o descrisesem cu atâta mândrie (acum eram încurcată), luminată electric până la fermele arendate şi cocinile de porci, el o lumină dintr-odată, cu geniu; în Limoges îl găzdui pe Renoir, mă obligă să descopăr că bunicii mei se căsătoriseră pe când el picta acolo pe porţelan; că serviciile lor de cafea şi de masă fuseseră cu siguranţă decorate de Renoir; chiar în Bellac, mi-l plasă pe La

Fontaine, care iubise o tânără văduvă, foarte probabil, zicea el, străbunică a mea; în Nessines, pe englezul Young şi daneza Yversen prietena lui Chopin, care iubise acolo un tânăr burghez, blond şi el, fără nicio îndoială bunicul meu; astfel încât în ochii lui ajunsei, în scurtă vreme, singura urmaşă a celui mai mare poet al Franţei şi a celei mai frumoase romantice a Europei, şi mă trată ca atare. Ţinea ochii închişi, pentru că focul de artificii îl sâcâia acum. Eu, eu vedeam sori învârtindu-se de la stânga la dreapta, luni învârtindu-se de la dreapta la stânga, pe Henric al IV-lea călare ca un fier de călcat pe Sena perfect netedă. Îmi vorbea, dintr-o lumină tot aşa de îndepărtată ca aceea din care vorbesc bătrânii unui copil; după o tăcere, spunând lucruri bune despre Bertrand de Bom, trubadurul limousin, aprobându-l la urma urmei de a nu fi făcut decât o metaforă în întreaga sa operă; după o alta, spunând tot ce se poate zice mai afectuos, mai sensibil şi echitabil despre caolin şi despre pasta semidură; după o alta, adevărul etern despre somoni, castane, şi eu eram vag fericită şi calmă, balansată molatec în ţinutul meu ca într-un leagăn.

Torţe aprinse urmau acum Sena; Parisul era atacat de un fals incendiu, acoperit de un fum adevărat, iar umbrele monumentelor sale se mistuiau una câte una. Micul Sarignon mă luase de braţ şi îmi spunea, nu ştiu de ce, toate lucrurile cu care consolezi pe regii abdicaţi (cu excepţia regilor Franţei), că numai Parisul e frumos – Paris şi Versailles; – Paris, Versailles şi Marly; nu se mai putea opri: Paris, Versailles, Marly, Saint-Cloud. Apoi totul se întunecă, precum în teatrele mari în care se schimbă decorul fără să se lase cortina, şi, cu zgomotul apelor năvalnice, sub presiunea nopţii celei mai opace, ţâşniră toate artificiile finale, fântâni izbucnind din punctele cele mai petrificate ale Parisului, din lucrările în ipsos din Montmartre, din pavajul de pe Pont-neuf, din marmura din

Père-Lachaise. Atâtea fulgere luxoase, atâtea fulgere artificiale răscoleau imperceptibil în mine – dar cel puţin răscoleau – tot ce putea trezi un singur şi adevărat fulger în timp de furtună la Bellac: acele dorinţe, dragă Sarignon,

acel minim de dorinţe, dorinţe de a douăzecea moarte, de un al treilea sex, de a o mia viaţă. Cu bătrânul explorator în spatele nostru, care împletea pe furiş părul Ceorellei, cum fac ştrengarii cu coamele mânzelor; cu Simon şi Ana care-mi surâdeau, când roşii, sau verzi, când albaştri, cu stările diferite ale prieteniei; între Maria Belliard, despre care se spunea că e cam mincinoasă, care-mi murmura: „Te detest”, care răspândea un miros de „O zi de altă dată”, parfum care la ea devenea promiţător, şi micul duce, care de data aceasta îmi dădea cu o singură lacrimă adevărată într-un singur ochi toate acele sfaturi practice pe care le dai regilor când preiau puterea, că numai frumuseţea e frumoasă, numai adevărul e adevărat; cu Cumoński căutând cu lornionul în colţ, la dreapta, semnătura acestei nopţi; cu toate acele case de pe malul apei, care-şi purtau toţi locatarii în unghiul terasei celei mai înalte, ca şi cum ar sta gata să plonjeze şi să se descotorosească de ei pentru totdeauna; cu femei strigând la noi din stradă cum strigi de la ferestre celor de pe pământ în timpul adevăratelor incendii; cu Touletaproape de mine ca Asmodeu[14], eu aşteptam nu ştiu ce cunoaştere subită şi infernală a Parisului, şi într-adevăr el ridică braţul, şi… Vai! noaptea reveni; nu se mai auzeau decât lătrăturile unui câine, ca la ţară, şi toţi astronomii se şi grăbeau spre lunetele lor pentru a le întoarce către un cer aşa de straşnic zguduit.

Toată lumea m-a însoţit, pentru că plecam din Saint-Nazaire a doua zi, şi am auzit deschizând fereastra, pe Toulet, care lovea din toate puterile, cu bastonul său de merişor în bastonul de rinocer al exploratorului, pentru a-mi spune un ultim adio şi a speria lupul.

Cupitolul III

Era duminică. Schimbându-şi zeii, echipaje de pe nave mergeau să asculte liturghia în biserici, iar orăşenii în pacheboturi. Mă îmbarcai. Erau între vasul meu şi chei doi metri de ocean incompresibil şi doi metri de lumină

14 Personaj din *Diavolul şchiop* de Lessage, care dezvelea acoperişurile caselor, pentru a vedea ce se petrece înlăuntru.

între extrema mare şi orizont. Călători reîntorşi din Damasc* care plecau în Oceania, priveau cu emoţie, simbol al vieţii rătăcitoare, pescăruşi care nu părăsiseră niciodată Saint-Nazaire. Soarele strălucea. Scânteile mari şi steagurile dublate pentru ziua sfântă băteau aerul, şi simţeai cum se dublează epitetul fiecărui element şi de asemenea al fiecărei fiinţe, acelaşi epitet: vaporul era alb-alb, marea albastră-albastră. Singură, părăsită în doc, printre bagajele ei, o femeiuşcă frumoasă, în loc să fie brună-brună, era brună-roz. Îi propusei hamalul meu, eliberat de marele meu cufăr şi care, văzând micile sacoşe, îşi şi apropia braţele ca un compas!

— Sora mea Sofia caută un hamal, răspunse ea.

Hrănit cu geamantane de piele frumoasă, vaporul tresărea şi scotea mici şuierături. Propusei să trimit după Sofia.

— S-a dus soţul meu Naki, răspunse ea.

Aşadar mai aşteptai. Apoi am propus să trimit, după Naki.

— S-a dus Riko, cumnatul meu. Avem un bilet de la subprefect pentru cabina de pe punte, pe care a obţinut-o o dată vărul meu Papo…

La cuvântul de Papo nu mai rezistai, fui înhăţată, această grecoaică mică mă prinse în ruajul fără sfârşit al rubedeniilor sale; întrebai dacă Papo plecase departe.

— Papo mergea la Rancagua din Chile s-o întâlnească pe Maria, mătuşa mea. Ea locuieşte acum la Lima.

— Îi place acolo?

În felul acesta noua mea prietenă, cu un cuvânt te obliga, într-o secundă, să ceri, cu riscul de a fi nepoliticos, ştiri despre o văduvă de judecător din Lima, despre un farmacist din Monastir. Trebui deci să ascult ultima scrisoare a mătuşii Maria, în care îşi povestea călătoria ei în Anzi şi se extazia că văzuse o întreagă turmă de lama, care dormise în zăpadă, răsărind din ea cu capetele lor înalte, pe care mai curând le atinge trăsnetul decât omul. Unchiul Lili fotografiase stânca de unde au pornit cei trei fraţi incaşi, al căror tată…

Căci pentru Neneţa totul se reducea, în istorie sau în prezent, la chestiuni de familie, iar printre pescăruşii care zburau în jurul nostru ea deosebi tatăl, mama, puii. Între vapoarele care veneau şi ieşeau, ea părea că-şi închipuie fenomene naturale ca zămislirea şi naşterea. Apoi frumosul Naki sosi, de două ori mai înalt şi mai gras decât ea şi care o umbrea ca un zid, cu un suflet bun, la care de asemenea simţeai scânteile dublate în această frumoasă duminică: el era liniştit-liniştit, era puternic. Dar nevasta lui, Neneţa, femeia lui, tovarăşa lui, continua să fie blândă, aspră… Ocări în treacăt pe Riko, îl sărută de cincisprezece ori pe gură, sări în navă, „verişoara noastră cea grasă" al cărei nume îl pronunţa totdeauna întreg, *Amelia-Cecilia-Rocliambeau,* pentru că nu dădea diminutive de prietenie sau de dragoste decât numelor bărbăteşti. Un nor mare o pornise înainte spre larg, ca într-o mică întrecere pe jos între prieteni, pentru a controla sosirea.

Am regăsit-o pe Neneţa, o oră mai târziu, sprijinită cu coatexe de bastingaj, urmărind cum oamenii îşi luau rămas bun, nesimţitoare la despărţirile care păreau sfâşietoare, mişcată şi zdrobită înaintea celor care-şi strângeau simplu mâna, pentru că ea distingea fără să se-nşele vreodată lacrimile filiale, frăţeşti sau numai avunculare 1, interogându-mă şi pe mine şi pe *steward* cu o frază totuşi simplă, însă care poruncea nu ştiu ce răspuns poetic, ca acela al *surorii Ana* 2.

— Au cine sunt sutele acestea de călători fără bagaj, care se urcă în celălalt vapor?

— Sunt ocnaşii care pleacă în Guyana.

Era într-adevăr un şir de ocnaşi, doi câte doi. O bucată de scrisoare ruptă zăcea aruncată jos: toţi se busculau puţin şi îşi încetineau paşii, pentru a încerca s-o citească.

— Cine-i tipa ceea de doamnă aşa de frumoasă şi îndrăzneaţă?

— E signora Subercaseaux, din Bahia, care călătoreşte cu maimuţele ei. Singura care a obţinut cimpanzei născuţi în cuşcă. La naşterea celui din urmă pui

au chemat pe cei de la cinematograf…

Acum plecam. Cum îmi umflasem prea puternic pieptul sorbind aerul acesta nou, şi cum respiram, simţii că solul nou se mişcă. Vaporul reda pământului, ca pe o ultimă ancoră, pe soţia comandantului şi se întorcea cu mici smucituri ca un cal pe care-l înşeuezi. În loc să sune ca de obicei pentru prânzul de plecare, chelnerul suna, pentru că era duminică, pentru liturghie. Unii, flămânzi, se înşelară şi ajunseră surprinşi, lăsându-le gura apă, în faţa lui Dumnezeu. Era o slujbă adevărată, făcută în sala de mese de un lazarist care se-ntorcea în Perú şi avea cu el, favoare specială pentru ordinul său, vasele sfinte. Naki refuza să meargă; Neneţa îl ocăra, afirma că sufletul e nemuritor; apoi, dezolată de a nu fi văzut dolmenul din piaţa Saint-Nazaire, dispreţuind ultimele plantaţii, ultima biserică, mulţimea gătită de sărbătoare, nu mai căuta decât să întrezărească piatra cea mai uzată şi cea mai posomorâtă din Europa. Vecinii, văzând-o aşa de tristă şi de agitată, o compătimeau, nebănuind că se desparte numai de un dolmen pe care nu-l cunoştea. Dar ultima din vrăbiile venite să ciugulească pe punte, îşi şi lua zborul…

— De unchiu’ (de la latinescul *avunculus*).

— Personaj dintr-un cântec popular francez.

— Amor!… zicea Neneţa.

Doi bucătari întârziaţi, beţi, mergeau pe dig, făcând semne şi strâmbături spre vas. Copiii îi imitau, împleticindu-se. Din locul nostru oamenii rămaşi pe pământ păreau nebuni cu toţii, păreau că păşesc pe o eroare. Noi, noi ne şi legănam pe singurul adevăr. La tribord se ridica în mijlocul mării un val mare, singuratic, frate cu dolmenul.

— Amor!… zicea Neneţa.

Era cuvântul cu care răspundea tuturor atenţiilor naturii, peştilor zburători, păsărilor plutitoare. Am întrebat-o pentru ce întrebuinţează acest cuvânt: nu era un tic, însemna că se gândea cu adevărat, mi-a răspuns ea, la ceva ca Amorul… Cel puţin, mulţumită acestei mici grecoaice, am plecat într-o altă lume ca într-o navigaţie de-

a lungul coastei, cu nevinovăţie, din Franţa, pe care căutam s-o văd întreagă, ca pe o insulă…

Plecam. Toţi pasagerii care nu cred într-un Dumnezeu prea răzbunător şi care lipsiseră de la liturghie, puteau vedea Europa dispărând. Noi mergeam de-a lungul ei, foarte departe, escortaţi pe dreapta de vaporul ocnaşilor, sinistru, pentru că părea gol, şi deodată (era desigur pauza) colcăind de capete, şi pe care-l simţeai escortat el însuşi, la tribord, la aceeaşi exactă distanţă, de vasul care ducea înseşi crimele. Primele aluniţe făcute de scânteile de la coş străluceau deja pe faţa celor două pasagere în tricou care se plimbau la braţ şi la obrazul şi părul cărora ne uitam, din fotoliu, ca să vedem dacă-i frig sau dacă bate vântul. Frumosul Naki ne reţinea şezlonguri pe punte şi toţi şi toate soseau, cu pături sau blănuri de culoarea pe care ar fi ales-o de-ar fi fost animale, violet cu dungi brune sau gri stropit cu pete trandafirii, disputându-şi locurile în care vederea oceanului întreg nu era împiedicată de un fir de metal sau de un capăt de sfoară; bieţi necunoscători încântaţi să găsească liber un spaţiu superb pe care experienţa a zece ani îl revelase chelnerilor ca de nelocuit, întrunind, nu se ştie de ce, toate neajunsurile: căldură, frig, mirosuri triste din toate continentele.

Domnişoara învăţa dintr-o carte termenii navali, pe care o puneam să-i recite în fiecare seară, şi studia harta cerului pentru cazul când, într-un naufragiu, prin moartea tuturor celor mai calificaţi, i-ar reveni ei comanda corăbiei.

Căpitanul circula, cu capul înşurubat spre dreapta ca un instrument de observat astre, şi privea grupurile cu un ochi care intimida, însă care căuta doar jucătorii de poker. Toate acele mici fire de rudenie pe care Neneţa le legase, fără să-şi dea seama, între mine şi fiecare din lucrurile franceze, clopotniţe, tramvaie, începeau să mă apese puţin. De pe acum mai departe de acest pământ pe care-l atingeam cu privirea decât de pământul american, simţeam toţi arborii noştri din Europa – cei mai stufoşi vizibili încă – orânduindu-ni-se în memorie după mărime,

stejar, ulm, plop, mesteacăn şi aşijderea toate acele sentimente care cresc pe pământ în desiş, dragoste, prietenie, orgoliu; iar dintre animalele franceze cele mai mari erau de asemenea cele care ne însoţeau cel mai departe în gând, tauri, cai şi boi, cu capul ridicat pentru noi deasupra acestei ape din care ele nu beau. Mai îndepărtaţi de ieri decât chiar la adânci bătrâneţi, ne întristaserăm. Începuse jocul dintre călătorii necunoscuţi, pe această punte ca o tablă de şah, fiecare înaintând, după convenţia impusă de mare, cu paşi mici, ca un simplu pion sau prin salturi ca regina sau pieziş ca un cal. Pioni magnetizaţi, Neneţa şi cu mine alergam una spre alta şi ne izbeam de ne durea.

Vântul de la apus a suflat două zile şi vaporul a făcut virajul Europei rău înclinat. Uneori se cufunda subit, se ridica iar, şi domnişoara lansa cârmaciului o privire ca aceea cu care pedepseşti în automobil pe şoferul care n-a prevăzut spinarea unui măgar. Ajunsesem din urmă încă în prima zi marele nor plecat cu două ore înaintea noastră şi care în fiecare seară culegea soarele nostru în vata lui. Aproape de fotoliul domnişoarei un fotoliu gol, părăsit de un bolnav, primea pe toţi călătorii cărora le place să-şi schimbe locul şi deodată noaptea se iveau din el necunoscuţi; când Sofia Mayer, din München, care se ducea să-şi întâlnească logodnicul, inventator din Bogotá, îmbrăcată tot timpul în rochii albastre, cu fulare, cu ciorapi albastru-deschis, adesea invizibilă la bastingaj, care studia gramatica ţărilor de-a lungul cărora mergea vaporul, pe cea franceză până la o cută a mării, care o făcu să ia gramatica spaniolă, asigurându-se că în caz de naufragiu nu va vorbi salvatorilor ei cu greşeli; uneori scuturată de un tremur, care trebuia să corespundă tainic vreunui freamăt de invenţie la logodnicul ei; când domnul Chotard, din Valparaiso, cu cravata prinsă de o perlă neagră care-i rămăsese în mină dintr-un colier al Tahirirei, fiica lui Pomare, de care se agăţase căzând de pe o verandă în ziua când i-a adus mamei acesteia, acum cincizeci şi nouă de ani, perechea de ghetuţe galbene pe

care le trimitea ca dar împărăteasa Eugenia; când señora Subercaseaux cu poveştile ei cu maimuţe, şi Kikina, cimpanzeea ei, soră a acelei Linia, care găsise în capela parcului ochelarii negri ai părintelui Antonio şi-i pusese, sfărâmase o statuie nouă din Lourdes şi murise nebună în aceeaşi seară când a revenit noaptea, mai neagră încă decât ochelarii, spre edificarea sclavilor haciendei[15]; când un norvegian mare, roşcovan, acela care culesese cu şalupa lui minată de-un motor cu petrol un pavilion ai spitalului pe piloţi din Colon, care, desprins, mergea în derivă – şi despre care Naki pretindea că e îndrăgostit de nevastă-sa.

— N-are dreptul? întreba Neneţa. Şi tu, pentru ce m-ai ales dintre toate jucătoarele de tenis din Delos?

Sufletul meu creştea hrănit de această sare, de această odihnă. Toate sentimentele mele din Franţa se toropeau – şi, dimpotrivă, se agitau în mine, dar încă foarte mărunte, dorinţe subite şi limitate, aceea de a salva o tânără grecoaică dintr-un naufragiu, de a obliga o müncheneză să-şi pună o bluză roşie... Uneori toţi pasagerii se năpusteau la un bord, pentru că un mic vapor negru, ca un şobolan într-un telescop, se aşezase între soarele care apunea şi noi. Uneori venea o boare de eucalipt, fusese prevăzută de departe după nasul celor două femei în tricou, iar Sofia Mayer căuta gramatica portugheză. La tribord, în locul ocnaşilor, a celor care şi-au ucis fata, au jefuit catedrala, nu mai erau decât mici bărci de pescari fără cazier judiciar, cărbunari englezi respectuoşi faţă de episcopi. Căpitanul trecea şi iar trecea, împărţind călătorilor mai aleşi fraze aproape de neînţeles, pentru că avea mania să uite, vorbind, acele adverbe sau prepoziţii pe care le uităm uneori scriind: *pentru, cu, la...*

— S-au certat o pălărie, zicea el – Venisem un câine... ÎI aşteptasem statuie.

La San Ioão a făcut escală, sub pretextul de a lua gheaţă, de fapt pentru a-l aduce şi reţine la bord pe maiorul Almira Peraira d'Heica, faimosul jucător de poker.

15 Feˈmă (în America de sud).

Aceasta ne îngădui la toţi patru să ne repezim în maşină până la Porto cu norvegianul roşcovan şi un general englez care răspundea mereu: „foarte practic”. Îmi amintesc nişte turnuri de porţelan, o seră de palmieri în care o tânără franţuzoaică mângâia un tânăr palmier, Duro-ul verde, verde (foarte practic!), acoperişurile chinezeşti roşii, roşii, şi reflexele care porneau din două poduri suspendate, spre fluviu, când un bou îşi întorcea capul, din cauza diademei sale de aramă. Era în ajunul recoltei, cel mai tânăr *porto* avea aproape un an, era săptămâna în care cel mai nebun locuitor din Porto este – aşa de departe de vinul nou – cel mai cuminte. Când ne văzu, unul din ei strigă: „Trăiască democraţii!” Însemna, ne explică ghidul, că în acelaşi ceas – atât de viu e instinctul de contradicţie între cele două oraşe! – cineva din Lisabona strigase: „Trăiască liberalii!” Dealurile aveau şiruri de mici mori, care măcinau grâul bob cu bob.

— Amor! zicea Neneţa.

— Foarte practic, spunea generalul.

Şi ne-am întors la *Amelia* pe alei în care praful, în loc să urmărească automobilul, avea vârtejuri speciale şi în care pancarte preveneau, în faţa fiecărui palat, că parcul e apărat contra borfaşilor prin capcane cu explozie…

A fost o zi ceţoasă, feţe rele. Golistromul nu mai atingea decât câteva inimi de pasageri. Marea părea calmă, însă distrugea nava pe dedesubt, ca o faleză. Apoi o suflare aridă ne acoperi de praf ca şi cum am fi fost pe o plajă la Tarascon. Sofia Mayer, neavând gramatică arabă, visa. Căzu o ploaie torenţială, degajând de pe vas, care odinioară fusese englez, apoi japonez, apoi german, toate mirosurile acumulate în el, iar pasagerii le combăteau cu mii de parfumuri distincte. În sfârşit spre seară cerul se deschise şi deasupra catargelor se văzură câteva adevărate stele, izolate şi noi, ca acelea pe care le zăreşti la cinema când se deschide acoperişul sălii. A doua zi apăru Madera, unde căpitanul opri, sub pretextul de a reînnoi apa, de fapt pentru ca să-l debarce (cu părere de rău, pentru că eram în 21 şi el făcea partide de poker cu

aşi la fiecare 22) pe maiorul Almira Peraira, umflat de bani, în mijlocul ţâşniturilor tuturor cazanelor. Asta a făcut să fim transbordaţi într-un coş din susul insulei pe o pistă de pietre rotunde. Deja nu mai era Europa. Pe scuarul din stânga debarcaderului arborii erau de culoarea sălciei, pajiştea albastră, pârâiaşele roşii. Cerşetorii asediau bisericile, bătrânii contând pe cei ce intrau, copiii neştiutori pe cei ce ieşeau. Pasagerii cumpărau tutun, pasagerele timbre; ni se înapoiau piese de bronz aşa de grele, că veşmintele noastre se întindeau. La o sanie aurită trasă de boi vântul umflă perdelele de purpură şi norvegianul fu văzut sărutând-o pe Sofia Mayer. Copiii vagabonzi erau goi, erau deci de familie bună…acoperiţi de veşminte, însemna că urmau să se apropie de englezi, însemna că cerşeau. Pe arbori, lângă fiecare ciorchine de struguri era un ciorchine de glicină, pe care trebuia să o atingi întâi şi să-i scuturi parfumul, înainte de a culege boabele. Izbită de o sentinelă stângace, o ghiulea de la arsenal cobora singură pe strada abruptă, încetinind pe platformele dintre scări, urmărită de trompetă. Apoi sirena *Ameliei* sună, ultimul reflex al Europei îmi surâse; pe faţa unei fetiţe rezemată de chei mângâiam ultimul reflex al Europei, iar Naki, cu puternicele lui braţe, mă smulse de la pământul meu.

Timp de două zile Africa mai lansă încă în mare, ca o mizăr, câteva insule, Canarele, Insulele Verzi; nu le luam în seamă. De aci încolo veni Oceanul de sud şi fiecare zi era o zi de mai puţin de douăzeci şi trei de ore, în care inima mi-era totuşi la largul ei. Soarele începea cu picioarele noastre întinse, împingea umbra puţin spre partea de sus a trupului, ca o vopsea şi ne lăsa seara arşi şi auriţi. Anumite mici puncte, folositoare pentru distracţie în timpul traversării, fără valoare după călătorie, erau acum bine fixate: norvegianul voia să nu mai trăiască decât pentru mine, eu voi locui cu Neneţa totdeauna, generalul va creşte la Sidney pentru Julieta Lartique o pereche de canguri. Liniştiţi de acum încolo, mergeam în fiecare dimineaţă la slujba pe care o făcea în bibliotecă directorul

marelui seminar din Truxillo, cu anafomiţa pusă pe două

Larousse-uri smulse de fiecare dată de la Sofia Mayer, în zgomotul tuturor evantaielor doamnelor din Lima şi a venezuelenelor, cu excepţia secundei din momentul culminant. Seara, când ne prindea umbra – ea începând de la cap – împrumutam vioara unui emigrant din clasa a doua şi Naki se acompania cântând greceşte: „O dragoste dulce, o insulă frumoasă", sau „E leit tatăl său". Italienii cântau la proră din mandolină cu doi emigranţi din Barcelona, care cântau din acordeon. Era ora când Neneţa se ruga să mergem pe interpunte ca să vedem cele trei marmote; când generalul, emoţionat, îmi vorbea despre Franţa: dorise totdeauna să vadă mica moviliţă în faţa căreia Loara renunţă să mai meargă spre canalul Mânecii şi o coteşte la stânga. Din fotoliul gol se ridica unul pe care nu-l văzusem când se întinsese în el şi pe care nu-l cunoşteam decât printr-o poreclă, ca, de pildă, omul şobolan, sau cantiniera, sau un filosof peruvian cu barbă albă, care discuta cu Mayer despre metodele de lucru. Acasă la el, în Perú, îndată ce voia să gândească, lua funicularul şi se urca la cinci mii de metri. Apărea steaua polară şi norvegianul făcea, în linie dreaptă, printre frânghii şi pe sub lanţuri, douăzeci de paşi repezi, reflex al scandinavilor. Cucuveaua, care ieşea în fiecare seară din cală, salutată cu cuvântul cucuvea în toate limbile pământului, şi zbura de colo-colo în jurul vasului, se aşeza în sfârşit: inima domnişoarei se calma. Prin semnale luminoase comandantul juca poker cu comandantul navei-închisoare. Albul ochilor lui Naki sorbea stelele ca o hârtie sugativă. Astrele se măreau, cerul era găurit ca un confesional, cu luminarea spre partea Tatălui, iar noi ne spovedeam, plângându-ne încet şi cu toţii. Eu mă plângeam de Naki, care pişcă umărul nevestei în ciuda promisiunilor pe care mi le făcuse. Chotard se plângea de metişii din Iquique, unde în zilele de revoluţie trebuia să-i dea femeii de serviciu ca escortă, când mergea la piaţă, un indian, care trăgea în fereşti; Naki se plângea de turci, care-i omorâseră familia din douăzeci în douăzeci de ani,

din epoca recunoscută modernă de manualele franceze de istorie; generalul, de balorabari, trib de afghani, care-i furaseră un dog; domnişoara îşi spunea părerea despre ploşniţe. Fiecare se tânguia ca un mic animal împotriva animalului duşman.

Comandantul ne spunea că suntem la punctul în care golistromul o cotea, iar generalul curios se apleca pentru a încerca să vadă din cauza cărei moviliţe mărunte. Apoi se ridica luna, iar Neneţa, ezitând din politeţe să ne arate cu degetul, ne vorbea de ea, pretinzând că sufletul, e nemuritor.

— Îţi spun că nu, zicea Naki. Toată lumea o ştie. E nemuritor sufletul, domnule general?

Generalul auzise spunându-se aşa la Oxford. La Cambridge se tăgăduia, dar un suflet muritor ar fi aşa de puţin practic!

În sfârşit ne ridicam, aproape aplecându-ne capul din cauza acestor stele aşa de apropiate. Se vedeau mici brazde de foc venind cu toată viteza de la vasul ocnaşilor, unde se terminase cu spălatul veselei: erau rechinii. După câteva mărunte dorinţe, aceea de a fi un gigant ca să scarpini marea în locurile ei iritate şi arzătoare, aceea de a întoarce cârma, aceea de a fi nepoata lui Pizzarro, după o ultimă privire aruncată tuturor astrelor ca unor tacâmuri pregătite din timp, ne duceam să ne culcăm. Neneţa mă dezbrăca şi îmi ridica piciorul ca unei călăreţe, pentru a mă urca în cuşetă. Apoi, domnişoara se strecura sub mine, cramponându-se de curele până dimineaţa, pentru a ieşi din această noapte, de care se temea totdeauna, ca Ulise sub berbecul său. Auzeam un ultim pas, filosoful limenez, care se cobora cu zece metri pentru a afla somnul. Dormeam. Uneori mă trezea noaptea nu ştiu ce lucru neobişnuit, ca o remuşcare, ca o cută la cearşaf: era inelul de logodnă al Neneţei, pe care-l pusesem în joacă şi uitasem să i-l înapoiez. Uneori hubloul se deschidea dintr-odată, ca o uşă de vagon la sosire.

Va fi trecut astfel în curând, o lună, cu escale la fiecare treizeci de ore, Venezuela, populată cu statui

gigantice, ridicate toate de Bianco, toate ale unor venezuelani necunoscuţi, dar celebri pentru că fuseseră onoraţi de Bianco; Martinica, în tribune, cu ruine, ca o maşină descris plină de palmieri, la care două sau trei litere sunt sparte; Colon, unde norvegianul ne-a arătat, roşind „anexa spitalului pe piloţi, ţinută acum de patru lanţuri canalul tăiat ca un pandişpan cu migdale şi straturile terţiare din stânga încercând zadarnic să facă intrigi cu straturile secundare din dreapta; apoi, toţi pe vapor l-ar fi numit de altfel aşa – el legăna coji de portocale găunoase fără a le scufunda, se retrăgea încet cu doi metri când era tras dinspre China, lingea picioarele goale ale femeilor uşoare din Panamá, încununate cu pălării cu pene – şi l-am fi putut numi poate chiar Mărinimosul, Singur între toţi, Prieten adevărat – părea că nu te priveşte cu toate valurile decât numai pe tine, ca ochii figurilor din reclame – El, Pacificul!

Da, s-a întâmplat exact cum vă închipuiţi. A fost într-adevăr o trezire la miezul nopţii, mina mea care se apleca spre comutator atingând mâna domnişoarei, care se ridica spre el; paşi atât de uşori, încât domnişoara crezu că erau maimuţele señorei Subercaseaux a căror pasiune era să fure periile de dinţi, şi pe care ea le strigă pe nume: Kalhila, Chinita, numele cele mai duioase din Lima, capitala mângâierilor… Îţi trebuia naivitatea ei ca să numeşti moartea Kalhila, Chinita.

Da, a fost hubloul care s-a închis brusc, luând bluza domnişoarei pusă la uscat, spălată pentru sărbătoarea de a doua zi. Ea se precipită, smulse bluza ştampilată cu o pecete mare de ulei şi concentră tot ce putu strânge la un loc ca indignare şi dispreţ pentru Pacific, ea, o fiinţă de o sută cincizeci şi doi de centimetri şi de patruzeci şi nouă de kilograme. Ţinea hubloul ca pleoapa unui uriaş care nu vrea să vadă. El trebui să vadă bluza domnişoarei, odinioară celebră timp de o zi în toată strada Pape-Carpentier, prăpădită; trebui să mă vadă, aşezată pe patul meu ca la ţară, când muribundului de alături îi e mai rău. Dinspre ocean se ridica un şuierat, ca al gazului rămas

deschis.

— Ecuatorul! exclamă domnişoara.

Da, cheile căzură deodată din broaşte. Cuţitul de tăiat hârtie căzu din Pascal pe care-l citeam. Arătătorul deşteptătorului sări, fiecare obiect se liberă de ceea ce îi da o întrebuinţare omenească; din fiecare frază a lui Pascal cădea peste mine care înţelesesem, arătătorul sau cheia lui. Erau Pascal, Marc-Aureliu şi toţi ceilalţi zei ai uscatului fără putere şi inutili.

— O fantomă! strigă domnişoara.

Da, era un marinar care intra în cabina noastră poruncindu-ne să ne îmbrăcăm, recomandându-ne îndeosebi să ne luăm pantofii, ca şi cum aveam de făcut un drum lung pe sol…

— O revoltă, ţipă domnişoara.

Se îmbrăcă în faţa acestui breton placid cum te îmbraci în faţa unui corsar, punându-şi lanţul de aur pe furiş, înăbuşind zgomotul făcut de butoni la închiderea copcilor. Apoi becul explodă. Marinarul ieşi să caute chibrituri. Fiecare vedea în cealaltă o stafie zguduită, din care cădea mereu câte un obiect rău legat, o monedă, o cataramă. Mai ales de la mine: reparatorii de pe strada Pape-Carpentier fuseseră conştiincioşi. Încercai prin scurte cuvinte insidioase să aflu dacă tovarăşa mea înţelegea că eram pe recifuri.

— Vor împuşca pe comandant, răspunse ea.

Urmă goana prin coridoarele goale, presărate cu bucăţi de geamuri şi farfurii sparte. Fără sfaturile matelotului ne-ar fi sângerat picioarele. Aproape de oficiu călcarăm în picioare struguri, fructe de manghier putrede, am sărit peste blocuri de gheaţă. Anotimpurile, trădătoare ale oamenilor, îşi spuneau şi ele un cuvinţel în acest dezastru. În sfârşit cerul apăru, tot cerul, aşa de pur, aşa de încărcat de stele, încât domnişoara exclamă (a fost aproape ultimul ei cuvânt în această furtună):

— Ah, ce frumos e!

Apoi scoase un strigăt: uitasem centurile de salvare; îmi porunci să rămân acolo, în faţa bărcii cu numărul zece,

la care şi pentru exerciţiile de salvare în fiecare duminică dimineaţa, veneam noi cele dintâi. Fură aprinse farurile la trei automobile plasate pe punte; sub stelele acelea, îţi dădeau iluzia unei pane, departe de oraş, la ţară. Aşezată pe grămezi de funii, cu capul în mâini, astupându-mi urechile, cu ochii închişi, voiam să evit ca soarta şi simţurile mele să se compromită, să primească semne iremediabile, şi încercam zadarnic să concentrez în jurul meu tot ceea ce, credeam eu, că era în mine veşnic: logica după care era cu totul improbabil ca o fată din Bellac să fie nevoită a muri în mijlocul Pacificului, şi acea modestie care mă oprea să cred că e necesară o catastrofă[16]

celebră spre a distruge o conştiinţă atât de slabă. Piane sub prelate se rostogoleau de la un capăt la altul însoţite de trosnete.

— Un incendiu, mi se spuse la ureche.

Căci domnişoara găsise acest ultim mijloc pentru a mă face mai puţin temătoare de apă. O contemplam. Pentru că ceea ce se dusese să ia era mai mult decât centura de salvare: alţi ochi, ochi de naufragiu, alte buze, alte mâini, mâini descărnate, şi pe care le simţeai gata să ucidă tot ce m-ar putea ameninţa. Scoase centura dintr-o bucată de stofă în care o învelise, aruncând priviri în jurul ei, şi se ghicea că aflase, în aceste zece minute de absenţă câte crime se pot comite pentru o centură. Ţinu să mi-o încingă ea însăşi, înconjurându-mă cu braţele ca pentru un dans, cu capul mereu întors la dreapta sau la stânga – întocmai ca în acele tangouri în care îţi supraveghezi rivalul – legând-o în sfârşit cu un nod, nu cu catarama, cel mai mare semn de disperare şi afecţiune pe care mi-l putea da, pentru că timp de zece ani mă învăţase să consider nodurile ca lucruri vrednice de ură, inutile şi injuste, întrucât există catarama. Mă sărută de la distanţă, din cauza centurii, aplecând capul de departe ca înspre o femeie însărcinată, pentru a nu atinge centura.

— Acum e rândul dumitale, spusei.

Ea roşi, se îndepărtă:

16 — Romane — Jean Giraudoux

— N-am găsit-o decât pe a dumitale.

O apucai de braţ, ea se desprinse ca şi cum eram deja în mare şi i s-ar fi făcut teamă să nu mă îngreuneze, încercai să smulg centura; ea mă privea, ţinând în mână un pacheţel pentru sora ei, pe care nu mai îndrăznea să mi-l încredinţeze, văzându-mă aşa de înnebunită. Alergai după ea; atunci trecu peste bastingaj şi îmi strigă, mărturisire teribilă, înainte de a dispărea:

— E furtună!...

Da, s-a întâmplat întocmai ceea ce gândiţi. Neneţa mă ridica, mă îmbrăţişa. O mireasmă mă învăluia, probabil i se spărsese flaconul de parfum. De pe pământ, din Paris, năvălea asupră-mi efluviul cel mai mirositor. Îmi dădea colierul ei de perle, unul din inelele ei. Naki mă ţinea în picioare, ea îşi desfăcu centura şi mi-o legă cu de-a sila, pentru că probabil a mea îmi fusese luată în timp ce eram leşinată. Râdea. Sacrificiul ei, sângele ei rece îi asigura pentru totdeauna triumful asupra lui Naki, ea îl savura, era fericită că a avut în sfârşit dreptate în toate acele turnire interminabile care constituiau viaţa lor. Toate gesturile lui Naki, ochii lui, buzele, dovedeau că de acum încolo el nu va mai contesta nimic din ce afirmase ea, că Merika Armagos era mai puţin frumoasă decât Nasilea Persivellas, că sufletul era nemuritor, că bordeaux-ul ţinea pasul cu bourgogne-ul, că tribordul e la stânga şi babordul la dreapta h Neneţa se lumina de plăcere; apoi, cum mă calmasem şi cum plângeam, ea mă-mbrăţişă:

— Adio, scumpo, spuse. Miros prea frumos, nu? Adio, micul meu Naki. Vezi acum că flacoanele Coty nu sunt solide. Adio, Naki, iubitule. Vezi acum că sunt uneori fur – tuni… O, priviţi steaua asta!

Ridicasem capul, ne aplecarăm ochii iar, prea târziu. Sărise.

Da, ore întregi, dimineţile, serile, Naki înota lângă pluta mea. îl priveam minute de-a rândul, singurul meu ajutor, singurul meu liman, care se-ncăpăţâna să mă salveze, cu accentul lui grecesc. După amiază trebui să întorc capul, din cauza soarelui, şi Naki, pentru a-mi hrăni

privirea, făcu înconjurul plutei. Se auzeau lovituri puternice în fundul mării. Aveam nu ştiu ce speranţă, cum speră minerii că vor fi eliberaţi. Îi făcui semn să urce pe plută: puse un genunchi – mereu îl voi vedea astfel – şi se aruncă înapoi cu gestul micilor greci pe care-i alungi de pe o scară de caleaşcă.

Veni noaptea, adormii. Reveni ziua, mă trezii. Pluta se mărea cu toate epavele care treceau aproape de Naki, o întreagă colecţie care dovedea cită încredere avea el până la capăt în soarta mea: sticle ca să pot bea, o dată ce voi pune piciorul pe pământ, o umbrelă, ca să-mi fac în această Oceanie o umbră a mea, un fel de blană ca să nu-mi fie frig când va veni iama. Deliram, un delir care mă împingea la dragoste, la recunoştinţă, parcă mă trezisem după o operaţie. Căutam în mintea mea tot ce ştiam că-l măguleşte pe Naki şi-i strigam: acul său de cravată, aşa de îngrozitor şi de care el era aşa de mândru, perla sa prerococo ţinută de un şarpe de aur, ţinut el însuşi de o mină, o mină ridicată pe o broască ţestoasă de smaragd, îi strigai ce simplă era – şi cât de superbă, cât de englezească era cravata lui de smirna, toată roşie carmin cu flori de crin şi chenare verzi. Mă aproba cu un gest din cap care-i aducea oceanul puţin deasupra gurii.

Deodată înotă în dreptul meu, îmi mângâie faţa uscată cu mina sa umedă Ce frumoşi erau butonii săi de manşetă de malahit încercuiţi cu balauri! Ce simpli erau ochii săi de aventurină pe fildeş încadraţi de sprâncene albastre stufoase ca foile de palmier! Şi nu înţelesei de ce îmi întinse punga sa, ca doamna care i-o dă invitatului la restaurant, ca să plătească el, nici de ce – ştiam că n-avea imaginaţie – îmi arată deodată ceva în cer, ca Neneţa, deşi era ziua, şi mă făcu să-mi întorc ochii de la el o secundă…

Capitolul IV

Era noapte. Trebuie să fi stat leşinată o zi întreagă, pentru că până acolo până unde ajungeam cu mâinile mă găseam uscată şi călduţă. Îmi veni în gând să-mi trec mina printre scândurile plutei: era pământul!

— Suzana! strigai eu.

Nu numai pentru că îmi păruse că regăsesc, în nisip, în pietre, dovada existenţei mele proprii. De atâtea ori m-am izbit de atunci de pământ fără să-mi strig numele! Dar era cuvântul pe care Neneţa îl pronunţa cu orice prilej; şi toate maniile de limbaj ale prietenilor care muriseră pentru a mă salva, acel „îţi promit” al domnişoarei în loc de „te asigur”, acel „a periclita” al lui Naki, când voia să spună „a pierde la joc”, toată noaptea aceea le-am avut în urechi ca şi cum ar fi fost ultimele lor strigăte pe care le-ar fi scos murind… Mâna mea întâlnise în nisip o rădăcină; moţăiam fără să-i dau drumul, ultimul meu cablu…

— Foarte practic, spusei trezindu-mă, tot fără voia mea…

Aşa aflai de moartea generalului…

Nu era lună. Încercam zadarnic să găsesc un punct de reper în cerul acesta opac. Nu îndrăzneam să cobor de pe plută; la dreapta, apa mării trecea şi iar trecea, ca un gealău; în partea stângă, insula tăcea. Pentru ce o insulă? Nu ştiu ce anume o semnala pipăitului. Orele se scurgeau.

Recunoşteam fiecare veghe după un zgomot necunoscut, dar al cărui sens îl ghiceam. Către miezul nopţii, un strigăt de trompetă şi trei ăuituri de pasări nocturne, ceea ce aici trebuia să fie întâiul cântat al cocoşilor; ceva mai târziu, ceea ce trebuia să corespundă aici brizei noastre de la ora două şi iasomiei şi glicinei: o undă de vanilie şi de piper; mai târziu încă, zgomote de sărutări care făcură să tacă toate celelalte păsări: erau – aici – trilurile privighetorii. Nu îndrăzneam să gândesc. Două sau trei cuvinte îmi treceau prin minte, cuvântul Noapte, cuvântul Mare, ca şi cum toţi cei care au pronunţat aceste două cuvinte mă salvaseră şi după aceea muriseră… Apoi un suflu uscat, arzător, ceea ce corespundea în acest arhipelag rouei… Apoi aceiaşi îngrijorare… Apoi o lovitură în capul meu, o pasăre cu pliscul mare fugi după ce mă rănise, îmi curgea sânge pe frunte… Ceea ce corespundea aici chemării domnişoarei. Aşa se trezea insula… Într-adevăr o lună palidă acoperi tot

cerul, fără grabă, cu o spoială alburie, şi dintr-odată soarele, înapoia mea, cu o rază dintr-un nor zdrenţuit făcu să scânteieze totul… Mă întorsei şi văzui insula mea…

Ieşea din ceaţă. Mii de curcubeie înălţate sau aruncate de-a curmezişul uneau golfuleţele cu munţii singuratici Boschete de arbori cu foi late, tăiate de frunzişuri carmin, scânteiau în vaporii de apă, mai imobile ca zincul… Auzii deodată zgomotul cascadelor, aidoma clipocitului fântânilor arteziene cărora le dai drumul ziua… Fiecare arbore elibera pasărea roşie sau aurită pe care o păstrase toată noaptea ca ostatecă pentru auroră; şi, la zece metri de mine, vedeam strâns într-un loc – pentru ca orice neînţelegere în privinţa aceasta dintre providenţă şi mine să fie risipită din primul minut – aproape să atingi cu mina, ca un prânz lângă un om care doarme – tot ceea ce ar putea vreodată să-mi astâmpere foamea şi setea. Bananieri oferind în jurul lor mii de banane, ca şi miile de toarte, din care rupeai pe cea mai frumoasă încet, cu blândeţea unui chirurg care rupe o coastă, fericit când aude pârâitura; cocotieri mai înalţi ca stejarii, ale căror nuci cădeau pe muşchi sau pe stalagmite de care se spărgeau; manghieri, şi prima mangă pe care-e culesei era tocmai bine coaptă. De mii de ani fusese socotită la secundă clipa în care destinul meu se va întâlni cu rodul acestui arbore. Un soare frumos îşi vedea de treaba sa înapoia ferigilor şi a palmierilor, ca o bucătăreasă. Sau, cu raze separate şi încrucişate ca beţişoarele unui chinez care mănâncă, hărţuia şi scotea la iveală mici ananaşi şi fragi enorme. Pretutindeni arbori necunoscuţi, dar pe care-i ghiceai că sunt alimente – rebusuri; trebuia doar să am răbdare să găsesc dezlegarea, să descopăr care dintre ei era arborele de pâine, arborele de lapte, poate arborele de carne. Arbori fără fructe şi aproape fără frunziş, dar încercuiţi de cercuri roşii, pe care îi bănuiai plini de belşug şi al căror trunchi îl pipăiam să văd dacă erau plini, cu mâna sau cu un băţ. Arbori care, pe măsură ce erau mai neroditori, îşi ofereau mai sincer darurile: găuri de unde ieşeau albinele, găuri din care curgea chiar mierea; sau, la

înălţimea umărului acelei fiinţe omeneşti care nu trecuse încă niciodată pe acolo, ouă în cuiburi. Broaşte ţestoase oprite la umbră, dar foarte aproape de pata de soare care le clocea ouăle, ca un bărbătuş lângă femela sa. Între arbuşti, pe care-i ghiceai a fi mirodenii, ierburi pe care la ghiceai că-s legume; flori pe care instinctul mă îndemna să le gust, care aveau gust de godac, care erau hrănitoare. Flori mari pline cu apă de ploaie parfumată cu scorţişoară, de unde puteam bea cu un pai… iar mâinile mele, după o dimineaţă petrecută în insulă, miroseau a tot ce miroase, în prima dimineaţă a uceniciei ei, mâinile fetei care serveşte la bar.

Pentru ca orice neînţelegere să fie risipită şi între providenţa parfumurilor şi mine, briza mă pulveriza cu toate parfumurile insulei. Erau unele familiare, pe care le regăseam tot aşa de limpezi ca în jurul flaconului lor. Trandafirul din Orsay, Ambra antică, Batista Prinţului, dar mai ales altele, din cele mai stranii, pe care le miroseam pentru prima dată şi care răscoleau în mine – în lipsa unor adevărate amintiri – în vid, memoria unei sălbatice. Ele se lipeau de tine, ghiceai că nu sunt sterpe, ca în Europa, că îţi intrau în piele într-un scop ales de natură. Fiecare parfum mă gonea afară din boschetul său, ca şi cum trebuia să fug de el. Mergeam, luând-o, fără să-mi dau seama, de-a lungul insulei, îndreptându-mă, din instinct, spre promontoriul care o unise o dată de continent, şi oprindu-mă deodată deasupra unui ţărm surpat, dispe rată, în urmă cu mii de ani… Dar viaţa urca în mine a dată cu ziua… Un soare frumos asedia – cu o lance curtenitoare – fiecare floare precum şi cascada. Colibriul avea parfumul ultimei flori vizitate şi pliscul de culoarea ei… Liane aurii legau ca nişte ţevi masivele şi păreau că fac să circule între arborii abonaţi toate distracţiile Oceaniei. Era acolo tot luxul, tot confortul pe care şi-l poate oferi natura din mândrie personală, în mici insule fără vizitatori; un mic izvor cald într-o stâncă de agată, aproape de un mic izvor rece, în muşchi; un gheiser cu apă călduţă, care se înălţa la toate orele, aproape de o cădere de apă rece ca gheaţa;

fructe asemănătoare săpunurilor, pietre ponce împrăştiate, frunze-perii, spini-ace; simulacre de cuarţ de aur ale unui mare cămin Ludovic al XV-lea şi ale unei orgi de un stil mai puţin pur; o cavernă de cristal de rocă, în care se prindea uneori o pasăre roşie făcând-o să scânteieze, ca un bec; şi, suprem confort al insulelor, întocmai ca în fundul frumoaselor subsoluri din Poiré şi Groux, în fundul fiecărei alei, cu totul drepte, pavată cu coral de doliu şi mărginită de cocotieri în care se urcau şi coborau crabi trandafirii; strânse lângă un mic munte central, mormane de pene roşii şi albastre... Era cu adevărat o insulă. Rătăcind de-a lungul plajei, căutând un vad de traversat Pacificul, seara îi şi făcusem ocolul... Poate două mile în lărgime, trei în lungime; zvârlită de-a curmezişul în ocean, după câte-mi indica soarele. În aceeaşi seară, trecusem peste cele şapte râuleţe, nevoită, pentru cel mai rapid şi cel mai larg, să urc la izvorul lor; urcasem muntele, zărisem – pentru ca orice neînţelegere cu Speranţa să fie de asemenea risipită din prima zi – la doi sau trei kilometri spre sud o a doua insulă, ceva mai mare, şi, la jumătate-drum între ea şi orizont, pentru ca drumul să nu pară nici măcar privirii mele infinit, o a treia, scânteind de mari lumini verzi ca opririle facultative ale tramvaielor la Paris...

Roşesc când mărturisesc cu ce mi-a trecut prima săptămână, când compar această viaţă frivolă cu aceea a naufragiaţilor clasici. În afara loviturii de plisc, care mă deştepta în fiecare dimineaţă şi care a încetat în ziua în care am surprins şi lovit pasărea, în afară de această lovitură în frunte – de altfel nu cu mult mai tare pentru cele de vârsta mea decât o gândire puternică – n-am resimţit nicio durere în insulă. Ziua a doua mi-am ocupat-o cu confecţionarea unui pat într-una din cele trei nişe ale cavernei de coral alb, din penele cu care insula era presărată. În ziua a treia am scos penele prea tari şi am strâns puful păsărilor mari de ocean, care-şi pierdeau fulgii la cel mai scurt zbor şi pe care o privire le jumulea ca o salvă de plumb. În ziua a patra am ales penele după culoare, ca să am trei divane: galben, ocru, roşu. În ziua a

cincea a trebuit să golesc cele trei nişe ca trei loji, pentru a regăsi unul din inelele Neneţei, pe care-l pierdusem în ele. În ziua a şasea am scos anumite pene verzi care se decoloraseră şi unele purpurii care înţepau. După aceste şase zile de facere a lumii, abia ajunsesem să-mi fac patul... Între timp laptele şi ţâşnise pentru mine din arborele de lapte; mângâind cu mina arborele, vacă milenară a cărei coamă vântul o întorcea uneori spre obrazul meu, reuşeam să-mi umplu cutia de conserve; ştiam acum că poţi bea chiar din arborele-vin, dar că sucul arborelui-cidru trebuie să fie limpezit, ştiam fructele pe care trebuie să le usuci şi cele pe care le poţi mânca proaspete. Apoi, după ce mi-am măturat plaja cu o mătură de adevărat marabu, după ce mi-am terminat costumul de sfori şi pene de paradis, după ce am verificat totul: soarele, cu cele două lupe cu care scoteam focul cel mai uşor; râuleţul plin cu peşti care n-aveau decât două sute de metri loc să se zbată între apa sărată şi stânca de la izvor; după ce am verificat trei ecouri, din care ultimul îţi repeta de douăsprezece ori cuvintele, ecou pentru femeie singură, după ce am verificat stridiile, scoicile, excelente, dar cu ghiocul moale, fiind mici încă: după ce am verificat iarba care avea să înlocuiască pentru mine asmăţuiul, care avea să fie haşma mea, simţindu-mă pentru totdeauna fără ocupaţie pe această insulă perfectă, am început să aştept...

Cu atât mai rău dacă vă descriu prea devreme suferinţele aşteptării. Îmi petreceam zilele chiar pe malul mării, cu picioarele atingând Oceanul din nu ştiu ce superstiţie care mă condamna să nu pierd contactul cu el; aşteptam ceva chiar pentru seara aceea, pentru a doua zi cel mai târziu. Uneori, deznădăjduită, mă retrăgeam cu un metru, cu un pas; însemna că nu mai aşteptam ajutorul decât peste şase luni, peste un an. Prin adunări, prin cifre pe care le verificam zi de zi, câştigând uneori o săptămână de la totalul precedent, găseam socoteala precisă a lunilor, a anilor pe care ar trebui să-i îndur în insulă, afară de nu ştiu ce întâmplare, înainte ca un vas să fie trimis în căutarea noastră. Mai bine decât un armator care şi-ar

construi el însuşi nava cu aburi, cunosc acum câtă caznă şi câte zile costă un vas… Câte săptămâni încă, înainte de a-l fi pus pe al meu în reparaţie, de a-i fi pictat din nou (numai de-ar fi soare în Europa!) banda sa roşie, de-a fi strâns pe interpunte pe acei marinari pe care îi vedeam în acest moment în fundul vreunui cabaret din Saint-Brieuc sau într-un vagon din gara Gannat, pe diagonola de la Brest la Toulon care aduce echipajele dintr-o mare în alta având Auvergne drept ecluză; înainte de a se fi îmbarcat acele oi care păşteau încă în Nivernais, aproape de o fermă ale cărei garduri de nuiele vor fi doborâte înainte de a fi vândute! Şase luni de soare neîntrerupt în Europa m-ar fi lăsat să câştig două sau trei zile! Uneori mi se părea că simt cum nava pleca, poate că pleca, se lansa pe apă un vas gigantic, apa îmi ajungea deodată până la glezne; dar o bănuială se strecura în mine, un defect se strecura în ei, şi mă simţeam obligată să-l readuc în port. Boul din Salers, care trebuia să-i umple cutiile de conserve, îl vedeam subit încă viu şi paşnic, pe un drum desfundat din Salers; al treilea inel al ancorei de la tribord îl vedeam părăsit pe o ecluză din Creusot – lucrătorul avea gripă, îl ameninţa pneumonia… Toate acele obiecte infime, dar mai necesare pentru vas în eternitate decât cazanele şi pereţii săi, borcanul cu murături în oţet de la masa comandantului, brelocul cu fund dublu al medicului secund, erau unul la umplut, celălalt în fundul sertarului unui ceasornicar din Angouléme. Să nu fi avut medicul secund o pană de automobil în aceeaşi piaţă din Angouléme, să nu fi avut de hoinărit, aş fi fost părăsită pentru totdeauna! În sfârşit, vasul meu pornea cu tot ce-i trebuia, dar deodată, cu totul pe neaşteptate, mi se păru prea nou; trebuia, ca înainte de plecare, să se spargă trei pahare din bucătărie, două vergi să fie doborâte (ah, de-ar sufla repede o furtună asupra Europei!), unui marinar să i se amputeze un deget, unui pasager lobul urechii; în graba mea încorporasem cu sila un echipaj strălucit, însă fără viaţă, de fantome, şi îl debarcam, lăsându-l pradă muşcăturilor şi accidentelor de ascensoare, vieţii care-şi pune pecetea! Uneori, un

anotimp întreg se ridica împotriva mea: gheaţa răcitorului era încă râuleţ, vinul echipajului era încă strugure... Sau, în mijlocul călătoriei, pasărea plecată de la capul Nord, pe care omul său de veghe trebuia s-o zărească în largul Terra-Novei, alga expulzată din Cuba, care trebuia chiar să-i atingă chila, broasca ţestoasă din Patagonia, care trebuia să danseze în curentul său în apropiere de Azore, nu ajungeau la timp pe linia lui, şi toate firele destinului meu scăpau dintr-odată sub această suveică neputincioasă. Atât este de incapabilă o franţuzoaică din centrul Franţei să facă treaba lui Dumnezeu şi trebuie să o lase pe seama lui!... De câte ori, deodată, mi se strângea inima!; pentru că tocmai vedeam, căţărându-se pe un ulm din Savoia, pisica sălbatică a cărei blană va sta în jurul gâtului cârciumarului, salvatorul meu, sau, imobil, la capătul Dalecarliei (pe fond de zăpadă nu vedeam decât cele două sau trei pete ale scoarţei sale), mesteacănul care va furniza hârtia primului *Petit Parisien* pe care l-aş citi la bord.

Seara, când adormeam şi rumegam toate salvările, se puneau alte probleme, pe care nu le puteam rezolva nici atâta. Un sălbatic trăgea la malul insulei, însă era într-o barcă numai de o persoană. Apărea un submarin mic, însă nu se putea lipsi de niciunul din cei trei oameni ai săi pentru manevrarea lui şi nu era loc pentru un altul. Ateriza un balon, cu o nacelă de unsprezece pasageri, însă nu era niciunul care să nu fie indispensabil, de astă dată nu pentru mânuirea balonului, ci pentru viaţa celorlalţi zece, într-un angrenaj mai necesar ca acela al bielelor:» enunţam s-o despart pe nevasta căpitanului de prietenul ei, mecanicul; de bucătar, pe medicul care ar fi murit în ziua când n-ar mai fi avut regimul său. Nu voiam să fiu pricina atâtor dezastre, renunţam să-mi găsesc locul printre ei şi, în astfel de momente, m-ar fi umplut de o bucurie pură numai vederea *Lusitaniei.* Adormeam, nemaiavând nădejde decât în cel mai mare vapor din lume.

Uneori aşteptam fără să vorbesc, fără să mănânc, fără să sper, întinsă în faţa mării ca un câine în faţa unui

mormânt. Ce simţeam? Remuşcarea unui copil care s-a lăsat strivit sau pierdut. De altfel totdeauna am fost distrată şi fără prea multă orânduială. La ţărmul Ronului găseam în valiza mea ghidul Joanne 1 pentru Loara şi vizitam castelul papilor în starea sufletească încercată la Chenonceaux2. La cursurile de anul al doilea mă pasionam după autorii dintr-al treilea, şi ajungeam la examen nu cu Racine, cu Fénelon şi Baudelaire, ci cu Dante, Shakespeare şi Du Bellay, cu falşi martori care mă părăseau în chip laş la prima încruntare din sprâncene a domnului Joubin. Dar în acele dimineţi, în insula mea, aveam impresia, nu de a fi despărţită de tot, ci de a fi rătăcit totul. Iată că ajungeam la douăzeci de ani nu cu perii, cu privighetorile, ci cu acajuul şi cacatoeşii. Eram la o falsă întâlnire: trebuia să fi consultat un agent, să fi luat un vapor ca lumea. Aşa încât clipeam din ochi la fiecare arbore, la fiecare pasăre, pentru ca să apară în locul lor arbori şi păsări adevărate sau pentru a le lua forma exotică, pe care în Europa trebuie să clipeşti ca să le-o dai; rătăcisem pâinea, vinul, gustările; rătăcisem bărbaţii, copiii, femeile; pierdusem animalele, legumele. Ce dezordine! Din înaltul stâncii zăream arbori cu crengi zdrobite, liane cu vârfurile pierdute ca pe spatele unei tapiţerii; îmi îmbrăcasem viaţa pe dos; întorsesem marea cu suprafaţa de deşert în sus… Aşteptam… În această aşteptare eternă, totul din trecutul meu se disocia. Când în primele luni îmi respectam orele de rugăciune, de odihnă, de masă, mă credeam obligată în fiecare zi să dejunez, să prânzesc, să cinez… acum trăiam din banane sau manghine ceas de ceas. Aveam în mijlocul nopţii ore de trezie care nu mi se păreau luate din somn… Aşteptam… Din fericire momentele care ascut aşteptarea în Europa aici nu existau. Nici amurg, nici aurora. Noaptea şi ziua se succedau mai repede decât la apăsarea unui buton electric. Când, pregătită pentru melancolie, mă aşezam la marginea mării, trăgând-o încet spre mine cu o mişcare care trebuia colo departe, să descopere puţintel

— Ghid geografic şi administrativ, denumit astfel după alcătuitorul lui, Adolphe Laurent Joanne (început în

1813).

— Celebru castel din Franţa (Touraine), construit între 1513 şi 1520 şi reconstruit apoi de câteva ori.

Feru, să dubleze Chile, în faţa apusului de soare, aşteptând toate acele false culori ale serii, care în Bellac dau sufletului adevăratele sale reflexe, aşteptând ca laguna să devină violetă, câmpurile de sidef portocalii, arborii purpurii, cerul roşu-aprins, soarele abia începea să se roşească puţin, că o mână îl şi lăsa să scapete, şi totul nu mai era decât noapte. O noapte totdeauna strălucitoare, lăptoasă, care trecea asupra lumii stratul ei de sidef şi care deodată, la capătul a douăsprezece ore, mă preda unei zile subit pompoasă şi strălucitoare. Eram vărsată fără încetare dintr-o cochilie de argint într-o cochilie de aur. Întreaga noapte cădea la prima chemare a melancoliei. Întreaga zi se ridica la prima nelinişte. Această lume de lac şi obsidian nu accepta nici tristeţea, nici ploaia. Deci îmi uitam curând tristeţea şi o lăsam să se fixeze singură în mine ca a tumoare.

Dar e timpul să vă descriu insula…

Veţi fi dezamăgiţi. Nu că n-ar fi fost ticsită de cei mai frumoşi arbori, de acele minerale care servesc drept etalon pentru a le judeca pe celelalte şi care sunt pentru ele ceea ce pentru metale e aurul, de acei fluturi după a căror prezenţă se judecă o colecţie. Dar n-aş putea să vă spun numele acelor minuni. La Bellac neglijaseră să mă înveţe fauna şi flora ecuatorială. Am identificat fără mare greutate cocotierii, păsările paradisului, dar asta a fost tot. Voi întrebuinţa deci pe nedrept, vorbindu-vă de plante, tot ce îmi va reveni în minte din cuvintele exotice, paletuvieri, mandragori, mancenilieri, tot ce m-a învăţat ca botanică lucrarea de căpetenie, iar, pentru a vă descrie cea mai frumoasă colivie din lume, fie cuvinte puţin cam simple: găina tricoloră, coţofana cu bărbiţă, fie – pentru ca decorul să facă impresie bună – cele trei sau patru cuvinte pe care le reţii, în bătaie de joc, la zece ani, după citirea unei călătorii în Guineea şi care slujesc să-ţi porecleşti camarazii: ptemeropi, gurah Morandi şi Mucuna.

Pe insula mea, desemnată ca un semnal pe pământ în câmpurile de aviaţie – prima bordură de mărgean şi sidef, a doua centură de cocotieri, a treia de flori şi pajişte, la centru două dealuri cu păduri virgine, zonele verzi strălucind ziua, cea de scoici noaptea, la amiaza mare aprinzându-se două mici lacuri în vârful munţilor singuratici – toate păsările Pacificului veneau să aterizeze. Mii de păsări necunoscute ciripeau în jurul meu într-o limbă nouă. Întreaga insulă era ciufulită la cel mai mic vânt. De fiecare dată când ridicam prea repede braţele, părea că scutur un covor roşu sau albastru, iar la deşteptare, depărtându-le pentru a căsca, părea că-l descos. Vântul de apus împingea spre mare mingi de puf care pluteau ca false lebede pe lagună, până la punctul în care curentul le lua şi le ducea, compacte, ca perini, spre Kuro-şivo… Încercam să mă orientez în această mare colivie. Prezenţa vreunei păsări recunoscute de Jules Verne sau în ora de intuiţie mi-ar fi arătat poziţia mea în lume. Ştiam de cazuar că anunţă un pământ foarte apropiat de Australia, pentru că vine din Tasmania pe jos, dar căutam în zadar cazuarul meu… ştiam că dropia anunţă Africa de sud, dar nu vedeam nicio dropie… că ecuatorul poate să mai ascundă păsări preistorice, iar când zăream că mă pândeşte de după un arbore vreun cap golaş cu un plisc de corn bătrân, mă apuca teama, întrebându-mă dacă nu exista acolo, pentru a-l susţine, un gât de reptilă cu peri, iscat dintr-un corp zbârlit cu vârfuri de plasture, cu picioarele palmate. Dar această insulă era tot aşa de ţinută la zi, în privinţa speciilor la modă, ca şi o grădină botanică şi zoologică, iar în privinţa penajelor sale, ca o casă de mode. Pretutindeni păsările paradisului, egrete şi pene de marabu sau de struţ înfipte pe mici corbi. Pretutindeni – părând spânzuraţi de cocotieri cu un fir, ca mânerele unui cordon de tras perdeaua, cu capul în jos – papagali neştiutori încă ai limbii omeneşti şi care nu repetau decât strigătele primului papagal, sau, căţărându-se câte zece cu pliscul, se opreau eşalonaţi pe trunchiul cu băşici de răşină albastră, galbenă sau roşie. Cacadui care se duceau în

fiecare seară să se culce într-a doua insulă, cuprinşi de delir când se întâlneau cu gurahi care veneau de acolo să se culce într-a mea. Ici-colo păsări pe care le văzusem fotografiate în *Journal des Voyages,* cea numită pasăreamută, care se aşeza totdeauna exact pe creanga de deasupra păsării care cânta, deschizând pliscul fără să scoată vreun sunet; cea numită urâta-lumii, pe care o recunoscui îndată, fiind cea mai urâtă: părea să aibă toate bolile omeneşti, aşa de umilitoare pentru tenori şi tinerele căsătorite: bătături la labe, întărituri la gât, un urcior, obiceiul de a strănuta; a fost îmblânzită de altfel cea dintâi, fiindcă are, ca toţi oamenii urâţi, inima frumoasă. Vrăbii aurii, negre şi roşii, care aşezându-se deveneau mingi incolore; mierle cu stolul alb murdar, care aşezându-se deveneau pere de purpură şi indigo; uneori, pe plajă, dădeam peste o găinărie travestită, gâşte de un roşu-aprins, raţe de un albastru-alb-roşu, curci aurii şi verzi, păuni carmin, şi la cel mai mic gest al meu toate aceste culori se schimbau ca într-un caleidoscop. Cocoşi, găini, bibilici, dar sub cazaca unui proprietar miliardar. Pe alocuri arborele în care cloceau, preferat pentru ramurile sale orizontale; pe toate erau femele chircite, iar masculul în picioare, toate ca împăiate pe un pom de Crăciun, dar culorile erau din ce în ce mai vii şi speciile din ce în ce mai mari pe măsură ce ajungeau mai aproape de vârf, aşa că pe ultimele crengi cuibul nu mai putea cuprinde cozile păsărilor paradisului. Uneori mă atingea o Macuna Benetti, sau se aşeza pe mine, pentru că nu văzuse încă o fiinţă omenească; mă ciugulea, ceea ce-nseamnă că ea confunda pielea cu scoarţa; simţeam că unora le-ar fi plăcut să trăiască pe mine, să fie pentru o femeie ceea ce în alte climate erau pentru crocodil sau rinoceri, câştigate de blândeţea unei mari făpturi, necerând decât să-mi anunţe duşmanii. Toate familiare de altfel, lăsându-te mai toate să te apropii de ele şi să le mângâi şi numai în această privinţă aventura mea semăna cu un vis adevărat. Uneori imense conciliabule între miriade de păsări care ţes, cele care cosesc, cele care cos şi cele care secretă,

cele care se instalează în stuf şi cele care se aşază pe scoici, ca şi cum era vorba să stabilească în sfârşit un model de cuib comun. Câteodată, la apusul soarelui, un stol de porumbei pitici se abătea în grabă, pe un manghier de care ziua lilieci atârnau în ciorchini, condamnându-i să rătăcească până dimineaţa. Un perpetuu „joc al celor patru colţuri” în fiecare arbore, care lăsa plutind în aer sute de aripi. Uneori arbori ticsiţi, din care luam jos, cu mâna, pasărea cea mai mare, ca pe un fruct copt, pentru a salva creanga. Încercam să le înspăimânt prin strigăte; atunci toate se întorceau pe crăci spre mine, privindu-mă; încercam să le

Însă puţin câte puţin a trebuit să recunosc că noi nu eram, ele şi cu mine, din aceeaşi epocă a lumii. Vertebratele, mamiferele îmi lipseau ca tovarăşi ai potopului. Eram obosită să văd neocupate în jurul meu toate acele genuni de aer pe care am fost învăţată din copilărie să le populez cu sclavi de greutatea mea, capre, câini, cai. Seara, în fiecare ramură, mii de mingi decapitate, şi o singură pasăre veghind cu o ureche rotundă şi vizibilă asupra atâtor trupuri fără cap. Niciodată alţi tovarăşi. Niciodată tovarăşi cu ochii oblici, cu ochii ovali, cu pleoape, mereu acele mici cimbale care se acopereau noaptea de piele albă. Niciodată şiretenie, tandreţe, inteligenţă; se simţea că prima pisică, prima mangustă nu se născuseră încă. Niciodată corpuri de femele – cum le priveam, mişcată, la ţară – puţin câte puţin destinse, căţelele cu puii lor, iar viaţa nu se transmitea în această insulă, între fiinţe totdeauna slabe, decât. ca într-o jonglerie, prin ouă verzi sau violete cu pete brune. Niciodată fiinţe cu greutate, niciodată măcar acele mici animale pe care le pui pe un sentiment care pluteşte, ca un *pres-papier,* viezurele pe răutate, hermina pe blândeţe. Broaştele ţestoase dispăruseră la câteva zile după sosirea mea şi mă temeam, de îndată ce păsările se adunau pe ţărm sau se aliniau pe liane ca pe fire de telegraf, să nu mă părăsească toate într-o secundă. Le simţeam la discreţia celui mai mic suflu care ar anunţa, greşit poate, iarna sau

taifunul. Pusesem două în colivie, ca să-mi rămână cel puţin, dacă plecau toate, două tovarăşe vii; le schimbam în fiecare zi şi le aveam câteva ceasuri mai agitate şi mai arzătoare, ca şi cum le-aş fi schimbat numai cântul şi culorile. De altfel, era caznă inutilă; toate rămâneau acolo, lovindu-se la cincizeci de metri de insulă de un zid iluzoriu. Păsări migratoare în miezul anotimpurilor, înnebunite ca busola pusă chiar pe pol. Un gest de gigant şi tot ce era viu în insulă ar fi fost măturat, în afară de mine. Mă simţeam adesea la discreţia unei certe subite cu aceste păsări, care nu înţelegeau, şi care în ziua când le-aş fi jignit sau înfricoşat fără s-o ştiu, ar pleca, fără să mă lase să mă justific, spre alte insule, părăsindu-şi ouăle. Eram blândă cu fiecare specie şi neîncrezătoare şi suplă, ca atunci când trăieşti cu un zeu necunoscut, măgulind făţarnic cu elogii urâta-pământului, felicitând cu voce tare pasărea-mută pentru cântecul ei. Dar, fără să le-o spun, prefăcându-mă a căuta vreo bijuterie, cu aceeaşi privire care voia un vapor pe mare, eu căutam un animal în insulă; şi se întâmplă că descoperii (era tot ce putuse face Pacificul pentru mine, era singurul meu copil cu el) o pasăre care avea păr, un plisc care avea dinţi, un frumos ornitorinc.

Nu e adevărat că un vapor a trecut într-o dimineaţă, la câteva mile; nu e adevărat că nu aveam încă nimic pregătit, nici proiector, nici stofă, ca să-i fac semn. Vedeam trei bande albe la coşul lui. Aş putea să regăsesc azi compania şi să aflu numele celor care au venit aşa de aproape de mine. Am alergat pe plajă, agitându-mă, stârnind stoluri mari de păsări; mută, ştiind cât de nefolositoare îmi erau strigătele. Era epoca în care mai purtam o tunică; de pe promontoriu o agitam, cea mai nedemnă dintre eroine; pentru bărbaţi, care de altfel n-au văzut, m-am dezbrăcat.

Nu-i adevărat că atunci am vrut să mor de foame. Că mi-am întins trupul în apă, ca să mor şi înecată. Că mi-am lăsat capul afară din mare, pe o piatră, ca să mor şi de insolaţie. Că mă gândeam la tot ce e mai vulgar şi josnic în

lume, ca să mor şi de josnicie. Că am deschis în jurul meu toate morţile ca pe nişte ţevi de gaz şi că am aşteptat. Dar toate morţile se îndepărtară, chemate de treburi mai bogate departe de această copilă singură. Soarele dispăru. Marea se retrase. Tot cerul îmi dete deodată veşti despre Europa: asupra nopţii tremurau mari stele păroase, ca falşii păianjeni de alamă pe umbrela vânzătorului ambulant de lângă Braseria universală... Dumnezeu îmi făgădui că voi mai trece pe acolo, mergând pe lângă autobuze... Dumnezeu îmi promise că într-o zi, în magazinul de lângă Madeleine, voi merge să cumpăr pentru copiii mei falşi păianjeni, false lăcuste, ţigări care explodează... Eram salvată...

Nu e adevărat că-mi petreceam zilele frecându-mi picioarele cu piatră ponce şi cu praf de sidef, care le făcea ca de argint chiar sub razele soarelui. Curând am făcut-o cu trupul întreg. Nu mai aveam decât o pălărie mare sau o umbreluţă de soare. După câteva luni în care cel mai încrezător se încăpăţânează să trăiască în felul unui naufragiat, mereu pe plajă, măsurând cu ochii arborii ca viitoare vapoare, îndârjindu-mă să caut cârlige de undiţă pentru păstrăvii care se lăsau prinşi cu mâna şi curse pentru păsări care pentru a te evita nu ştiau decât să se lase, ca în Europa pe puşca ta, chiar pe braţul tău, am renunţat să mai fiu altceva decât o leneşă şi o miliardară. Întindeam ecrane de pene de la cocotieri la cocotieri, legând de ele, uneori pentru câteva ceasuri, păsări vii, pentru că penele, chiar ale celor mai frumoase, se întunecau când cădeau. Aveam sute de perle enorme pe care le pescuiam plonjând, pe care nu ştiam să le străpung şi pe care le purtam la gât şi la genunchi ca pe nişte bile în plase mici. Aveam parfumuri de răşină proaspătă amestecată cu polenuri; loţiuni obţinute din arborele meu de zahăr; totdeauna prea îmbătătoare, dar, o dată unsă cu apa de la izvor şi apoi zbicită de soare, eram cu siguranţă făptura cea mai frumos mirositoare din întreg arhipelagul... Aveam cele unsprezece pudre de orez, cea care mă făcea strălucitoare, din sidef pisat; cea care mă

întuneca; cea care mă vopsea cu roşu; aceea mai de culoarea pielii, pe care aş fi pus-o la Limoges pentru balul prefectului şi mă zbiceam în marile foi ale unui bananier cenuşiu ca în sugativă... Europeancă profanatoare, toate onorurile pe care polinezienii le aduc morţilor, eu mi le aduceam mie. În acele castele de lemn din vârful arborilor unde îşi ard cadavrele, eu mă întindeam şi mă agitam, prilej de uimire pentru micii creţi care veneau din insulele în care oamenii mureau; mă ungeam cu ulei de palmier şi cu mica; eram eu însămi îmblânzită de toate acele onoruri şi atenţii care calmează stafiile. Dacă mă neglijam o zi, din mâhnire, fardul meu se curăţa iute, şi cele mai mici tristeţi păreau izbucniri de orgie; dar aceasta trecea repede. Şi, în sfârşit, veni prima seară în care, calmă, mă dusei să dorm în centrul insulei, în loc să mă întind aproape de mare, paralelă cu un ştiu care din mişcările ei, tocmai în centrul insulei, jertfind din lene jumătate din posibilităţile unei salvări...

Nu-i adevărat că sărutam ornitorincul, că scotoceam în micul său buzunar în care n-am găsit nimic, nicio scrisoare uitată. El se plângea încet cu strigăte de raţă. Că-i scărpinam umflătura din apropierea capului. Dădea din coadă ca un eline. Că îl îndopam cu ouă mici. Bătea din labele dinainte ca un castor.

Acum înconjuram zilnic insula înot până la punctul de unde trebuia s-o traversez cât era de lată, ca să revin la promontoriu. Înainte de a fi trecut zona de nisip şi mărgean, mă şi uscasem. Apoi veneau cocotierii şi cinci minute de umbră. Făceam un ocol pentru a-mi sprijini mâna, cu cele cinci degete larg deschise, în cinci mici rămurele îndepărtate ale aceleiaşi crengi, care formau, până la confuzie, o mină, cu falange şi fălănguţe, pentru că făcusem inventarul a tot ce semăna în insulă cu o fiinţă de rasa mea... Apoi venea câmpia, tăiată de trei pâraie, cu porţiunile alternate de pajişti şi catleia, semănate cu câmpuri de floarea soarelui asemănătoare napului nostru porcesc, din care toţi papagalii îşi luau hrana, cei mai mâncăcioşi precipitându-se, cu aripile desfăcute, pentru a

mânca din flori chiar. Contopite în jurul unui singur disc galben, toate culorile, uneori ale curcubeului, fiecare cu strigătul ei. Apoi, o dată ocolit balivierul rupt de trăsnet care semăna cu o statuie de om, aproape cu un om, după micile bălţi tăiate în plin mărgean, de unde se ridicau ca fântâni arteziene, cu o pasăre zburând deasupra în locul unui ou, orhidee înalte de zece metri, un fel de pajişte unde paşii

s»

nu erau înăbuşiţi, unde păsările tăceau, unde nenumăratele flori erau fără parfum, şi care îmi dădea, mai ales mie, aşa de goală şi aşa de pudrată cu sidef, un sentiment de inexistenţă sau de câmp al infernelor. Lupte fără zgomot, şi aproape nemişcate, şi între animale pe care nimic „nici măcar ura, nu părea că trebuie să le adune, păsărimuscă în ceartă cu păianjeni, mici gâşte cu ciocul prins între buzele unor broaşte gigantice, crabi de palmier înlănţuind năpârci. Aci, pe aproape, ieşea dintr-un trunchi, neted o creangă, un şold întreg de femeie, totdeauna în soare, cald de parcă metamorfoza abia avusese loc, şi eu îl mângâiam, puţin curioasă, ca şi cum în acel loc se petrecuse păcatul care te schimbă în arbore: atacul din partea unor zei lascivi sau un acces de prea mare orgoliu. Era de asemenea locul în care zgomotul cascadelor devenise egal cu vuietul mării pe recifuri, iar pădurea se deschidea prin mii de găuri aurite ca un fagure de miere. Pătrundeam, fără să-mi dau seama, prin aceea din care vedeam ieşind cea mai mare pasăre. Mergeam pe catleie de patru sau cinci ori mai mari ca în Europa, moi şi sfărâmicioase sub picioarele mele, ca mânătărcile. Mă grăbeam, urmând o liană de glicină, şi ajungeam cu ea la luminişuri cu iasomii şi nalbă roşie, unde aspiram cu toată suflarea mea. – ca şi cum acestea ar fi fost aerul – parfumuri violente în stare să te ucidă. Fiecare era un cimitir, colo un arbore la piciorul căruia erau cadavrele unor enormi sfrâncioci; dincolo, un cerc de iarbă pe care îşi isprăveau viaţa, după o mie de călătorii de la un pol la altul, broaştele ţestoase. Erau cu zecile, din ele rămânând

doar carapacele, toate exact de aceeaşi mărime, toate moarte la aceeaşi vârstă. Ochiul, adevăratul ochi omenesc, încastrat în veninosul mancenilier, cu irisul străpuns de mine, contempla toate acestea… În sfârşit poiana centrală, cu mici vulturi adormiţi, împodobiţi cu două pete la umeri, şi care păreau scarabei; cu păuniţe triste, abia păstrând în jurul gâtului puţin din acel jar care inunda primăvara toţi păunii insulei mele… cu acea stâncă de unde cădeau licheni ca un păr de femeie; cu bucăţi de lemn putred la picioarele mele, care semănau cu nişte fălci, cu arcade de sprâncene, cu coate omeneşti… Toate acestea erau departe de a fi numai imaginaţie. Am văzut de atunci numele date de savanţi acestor aparenţe umane: ochiul de lemn a fost numit de Littre *nodus oculus,* lichenul *capilla Irenei* de către Buffon, iar acele două trunchiuri lucii şi curbate, pe care mă aşezam, a căror tulpină înaltă o înlănţuiam, Blaringhem le-a denumit *osculus Rodirii…* De aci vedeam eu, lansate deasupra pădurii ca torţe schimbate între jongleri, păsările paradisului…

Aşa era insula mea, prea scânteietoare, cu zile în care sideful, scoicile erau făcute la Brasso sau Faineuf, şi tremurând uneori de mici cutremure de pământ, când un mărgean creştea mai repede decât ceilalţi sau când trei madrepori discutau. Toate acele culori, toate acele catleie gigantice beau singurătatea mea şi tristeţea mea ca o sugativă. Aşa încât uneori îmi părea că sunt nu rătăcită, ci moartă. Că am început acea migraţie care te trage din astru în astru modificându-i moleculele. Pe o stea de a mia mărime, de patru până la cinci kilometri, devenisem fată-pasăre. Deja pentru a dormi mă surprindeam că-mi pun capul sub braţ şi nu-mi mai rămânea, din contradicţia umană, decât să mă simt, ziua, mai curând sora păsărilor de noapte, iar noaptea, sora păsărilor de zi.

Capitolul V

Inocenţa aceasta a insulei, după ce m-a bucurat, m-a dezamăgit. Am simţit mai puţin respect pentru natură. Am făcut asupra ei, pentru a o necăji sau insulta, toate

experienţele care m-ar fi costat scump în Franţa pe care o proclamăm inocentă. Am gustat boabele care seamănă cu boabele noastre otrăvitoare, m-am ghiftuit cu mătrăgună, cu cucută prăjită, sigură că ele nu conţineau decât un zahăr insipid şi docil. Am dormit la umbra arborilor cu frunze de nuc, am gustat din mari ciuperci stacojii; în Franţa aş fi căpătat pistrui, degerături la buricul degetelor, inflamaţia pleoapelor, dar singurătatea te vaccinează contra tiituror relelor. Era obositor să vezi palmierii naivi, pe care numai un crab se urca şi iar cobora, după soare, ca o greutate de pendulă. Marile frunze înţepătoare, în care îmi întindeam braţul, niciodată nu se închideau peste el, şi nicio floare nu încerca să-mi muşte sau să-mi reţină măcar degetul mic. Masivele de heliotropi, boschetele de floarea soarelui, care îşi mişcau lent şi unanim capetele spre soare ca nişte dansatoare de music-hall, papagalii care făceau ca cele mai mărunte cuvinte ale mele să aibă succes, ecourile, păsările paradisului familiare ca în însuşi paradisul, gurahii care rămâneau paşnici pe crăcile lor, chiar când strigam sau binevoiau cel mult să se înalţe, din politeţe, atât cât ridici o pălărie (pentru a pleca înnebuuiţi de îndată ce le parvenea vreun ecou al unui ecou imperceptibil pentru mine), acea natură care în fond nu păstra de loc distanţa faţă de o fiinţă omenească, parâlizată de fericire, de neputinţa de a-şi aduce din continente conductele sale de venin, şi ale cărei reflexe – pasărea care-şi ia zborul, şopârla care fuge – nu funcţionau niciodată, chiar dacă izbeai în locul potrivit, uneori mă exaspera. Niciodată o rază tăiată de un nor, sau scăpându-ţi dintr-odată, toate intrate în ocean sau în pământ şi ţinute de un pescar adormit care nu le mai scotea vreodată; niciodată un peşte care să fugă de tine, pentru că nici soarele nici marea nu-şi aveau reflexele lor, şi trebuia să gândili păstrăvii ca să obţii de la ei vreo vagă reverenţă. Poate că un bărbat ar fi obţinut mai multă reacţie din partea acestei insule, care rămânea sub mine placidă ca un cal sub o călăreaţă. Totuşi eu deveneam o fiinţă mai puternică şi mai îndemânatică, mă căţăram, înotam, mici bulgări rotunzi, muşchii

alunecau sub pielea mea la fiecare mişcare; dar pentru a-mi oferi păsări sperioase, arbori sclavi, ar fi fost nevoie cel puţin de zece ani de foc sau masacre. Toate acele rădăcini care erau lemn dulce, toate buruienile care erau vanilie, trunchiurile care erau lapte, pietrele care erau perle, ar fi trebuit cel puţin o pereche omenească pentru a le face din nou, ca în Europa, bucăţi de lemn sterile şi neghină. Şi inima mea devenise inofensivă… insula se strecurase între lume şi ea ca un mastic. Nimic n-o mai făcea să bată. Ea nici măcar nu mai grăbea pulsul, atât de antrenată eram, când alergam sau înotam. Uneori încercam să mă acord din nou de la distanţă cu tristeţea, cu durerea, cu lacrimile pe care anotimpuri şi oraşe le distribuie în patrie sub o apăsare care nu dă greş. Căutam, în dorinţa mea de a suferi, ultimele mele amintiri, dincolo de naufragiu, ca deasupra locului de unde ai scos un cablu. Încercam să cred că prin telepatie, clipiri din ochi, tremurături, eram iniţiată asupra nenorocirii care lovea Europa şi a morţilor prietenilor mei; zadarnic, într-un an n-am putut plânge decât o singură dată şi din întâmplare, în ziua când m-am gândit la o broşă (de coral tocmai, prima ţandără pe care am văzut-o din acest element pe care trebuia să trăiesc), primul dar ce mi se făcuse, pe care o scăpasem într-o fântână, care mă făcuse să urăsc o seară întreagă oamenii aceia care nu plonjau ca să mi-o aducă, pentru că prevedeam atât de puţin că ea trebuia să înflorească apoi în ocean şi să mă salveze.

Din fericire şi insula a avut în acea epocă nevoie de mine. Timp de câteva zile curentul care înconjura recifele, apoi străpungea laguna pentru a atinge uşor promontoriul, a adus grămezi de foi sau insuliţe de arbori înlănţuiţi, când pe jumătate înclinaţi, când drepţi, ca în gravurile Mississippiului. Aveau flori mari. Poate că vântul nu putea desprinde polenul lor, poate că erau specii pe care natura trebuia să le apropie întregi de alte specii şi de alte insule, plante care se iubeau în felul oamenilor. Dar din cel mai mare am văzut desfăcându-se o liană, înotând, acostând, încolăcindu-se pe un arbust: un boa. L-am omorât în

aceeaşi seară, pe când dormea, însă nu fără ca el să fi mâncat doi gurahi… O săptămână mai târziu am fost alimentată cu teamă pe sus, ca asediaţii de către aviatori; un erete care, înainte de-a fi atins de praştia mea, a avut timpul să guste câte un specimen din toate păsările mele. Apoi, pe una din acele insuliţe în derivă am crezut că zăresc un animal cu blană, ozelot sau puma, pe care l-am împiedicat să se arunce asupra mea, ameninţându-l pe toată lungimea plajei cu o creangă aprinsă…

Eram mişcată de primejdiile de care era în sfârşit ameninţată insula mea. Providenţa mă chemase din Bellac ca să răspund singurului atac pe care trebuia poate să-l sufere din partea răului. Inima mea bătuse de trei ori, ca la cei care vor iubi… într-o zi am găsit, de asemenea, un aligator de douăzeci de centimetri; ştiam că trebuie mulţi ani ca să devină înfricoşător, zece ani cel puţin ca să muşte cu folos ornitorincul, douăzeci pentru a apuca de labă un piciorong; până la noi ordine l-am păstrat într-un bazin, apoi a dispărut şi nu a mai existat niciun gaj, nici măcar pe zece ani, în favoarea animalului meu sau a mea, nici pe douăzeci de ani în favoarea păsărilor mele.

Singură?… Nu de tot… Personajele pe care le inventam la mănăstire, acela care pocneşte obloanele, care mişcă pădurile bătrâne şi pe care-l numeam Novicele…; acela care sparge vasele, care-şi prinde picioarele în funii, care răstoarnă ligheanele la miezul nopţii în vila adormită, şi pe care verii mei îl numeau, după numele celui mai neîndemânatic funcţionar din Limoges, Controlorul, aceste două personaje, credincioase peste Atlantic şi Pacific, au ţinut să mă ajungă. Într-o zi am fost trezită din siesta mea de nişte table care cădeau de pe un acoperiş.

— Controlorul!

O săptămână întreagă Controlorul se abătu într-adevăr asupra insulei, punându-se repede la curent; primul zgomot inexplicabil a fost singurul zgomot din Europa la care a recurs. Dar nuci de cocos căzură drept pe nişte crabi şi-i striviră. Am găsit o broască ţestoasă spartă, păsări prinse în liane; el trecuse pe acolo… Apoi, într-o zi,

doi mici nori plecaţi din apus s-au dus să se instaleze la răsărit cu tot atâta demnitate ca pentru un cadril, vântul a început să sufle, iar Controlorul a făcut loc Novicelui. Arborii fură bătuţi de vânt până la temelia cea mai de jos a trunchiurilor şi din toate găurile ieşeau aburi în care zburau păsări. Tot ce-şi îngăduia în Limousin cu frunzişurile, ramurile, tufişurile, îşi îngădui Novicele cu frunzele de bananier, cu foile palmierilor… Numai păsările cu pene scurte îndrăzneau să se lase jos la întâmplare, dar cozile păsărilor paradisului şi ale văduvelor reveneau în rafală peste capetele lor la cea mai mică mişcare greşită. Toate glumele pe care şi le permisese acolo cu rochiile mele, le încercă acum asupra mea goală. Şi m-au vizitat apoi mulţi alţii, dintre aceia care se numesc în pensioanele de fete Arhitectul, Coco sau Cazimir, care curăţau într-o secundă ciorchini de banane, care schimbau în clei siropul arţarilor, care făceau să apară din nou pe mine, prin roşeţi inexplicabile, urme de jartiere, de corset sau breteluţe… al căror nume nu-l cunoşteau şi pe care o adevărată sălbatică i-ar fi făcut zei, atât de vie era răutatea lor. Mii de sufluri, mii de trosnete mărunte, mii de prezenţe mărunte care se învârteau în jurul meu, cerşind caracterul divin, ştiind din cărţile lui Spencer că e mai uşor de obţinut în Polinezia decât în restul lumii. Eram asaltată de ambiţiile lor. Le înţelegeam din instinct. Un freamăt în catleie tocmai când răsărea soarele, care ar fi vrut să fie zeul razei roşii. O fulguraţie pe floarea soarelui, care ar fi vrut să fie zeiţa razei verzi. O tânguire în pădure, rugătoare, cerând aproape cu o voce omenească să fie zeitatea tăcerii. Un vuiet al marilor orhidee, ca al unui fonograf, pentru locul de zeiţe ale polenurilor… Când treceam pe sub arborele cu rădăcini care atârnau, simţeam totdeauna o lovitură pe umăr, netă, şi brutală, a celui care voia poate să devină zeul mângâierilor. O ambiţie fără margini a celor mai mărunte reflexe în ape, în izvoare, care punea stăpânire pe peşti singuratici, deodată ţepeni şi ridiculi. Chemările pe jumătate, semistrălucirile celor modeşti, care nu voiau să fie decât semizei. O linguşire unanimă, care mă îmbia să

mă cred de viţă regală, pentru ca toţi apoi, la adăpostul meu, să se poată năpusti în goană după grade de nobleţe. Un nor foarte rotund, zilnic, care defila către amiază în faţa mea, fardat şi pudrat, ca Estera înaintea regelui ei, cu tainica pretenţie de a avea un grad între cumuluşi; stâncile de suprafaţă din jurul insulei, care voiau să facă din mine, cu zgomotul lor de foc, o Walkirie trează; marea, care se-ndepărta uneori de orizont ca o prăjitură de forma ei, pe care în acele momente n-aş fi avut decât s-o răstorn, şi s-o proclam zeiţă. Eu refuzam să îndeplinesc aceste dorinţe copilăreşti. Numai Novicele şi Controlorul şi-au păstrat o existenţă oficială în mijlocul rivalilor lor din Pacific. Îmi întorceam faţa de la nor, de la rază, iritată ca un prinţ solicitat. Eu mă păzeam de anumite gesturi, ca şi cum acestea ar fi conferit prin ele înseşi – cum se întâmplă uneori regelui Spaniei dacă se acoperă sau dacă tutuieşte – titluri tuturor acestor demoni. Spuneam „dumneata” păsărilor, insulei. Nu aveam încredere nici în mine însămi: ştiam că femeile creează, chiar fără să nască, şi de la sine, fiinţe totdeauna mai mari ca ele. Nu voiam să dau nici unei temeri, nici unei nădejdi, nici unui parfum din insulă dreptul de a se numi egalul meu. Adesea, seara, când mă asediau toate forţele dezlănţuite ale vântului, ale mării, ale arhipelagului, când le ascultam cerşind, dezorientată totuşi, ca o mamă care nu a dat nume numeroşilor ei copii; când, mici şi eterne, mă descopereau sub penele mele sau sub frunzişurile mele şi trăgeau de mine ca de inelul chepengului care le-ar deschide totul; când mă ridicam în mijlocul jubilării lor; când ele îmi făceau vânt, mă linguşeau în toate ungherele sufletului, atingeau cu mâini adevărate corpul meu, mângâindu-mi pielea prin dublura sa, ochii mei prin partea lor din spate, văzând în această fiică a Franţei unica lor şansă de a ajunge vreodată la divinitate; şi când parfumurile se amestecau; şi când mirosul glicinelor devenea atât de puternic incit încruntam sprâncenele ca în Europa când e gazul deschis; iar când fiecare viitor demon, crezând că mă ispiteşte lăsându-mă să-i aleg până şi sexul, se punea la discreţia mea pentru

genul lui de dragoste; când ar fi fost de-ajuns consimţământul meu, o clipire din ochi, pentru a le crea libertatea pe care numai eu, la mii de leghe în jur, o puteam da; când auzeam deodată, în mijlocul vocii lor deja familiare, strigătul nou al unui coleg venit de la capătul Oceaniei, aflând că sunt aici; când ei mă asediau, dispreţuind vreo adevărată regină polineziană a unei insule vecine, pentru că mă ştiau, ca elevă a pensionului Savageon, mai bogată în cuvinte magice, în nume ilustre, mai hrănită cu poeme şi glorii şi pentru că doreau deodată un titlu european; când goneam vântul cu mâna ca la noi o insectă, marea cu piciorul ca la noi un câine, mare imbecilă care se oferea – toată chiar în această clipă pentru a-şi schimba teribilul ei nume plebeu cu un mic cuvânt mângâietor; când le spuneam: tu nu mă vei face să spun că eşti Eol, că tu eşti Orfeu, tu nu eşti decât vântul, tu nu eşti decât catleia, tu nu eşti decât marea; şi când soarele şi luna mai presus de aceste deşertăciuni, cu numele lor de Phoebus şi Phebe lipite pe ei ca un nume pe o gară, mă aprobau; atunci, uneori, s-o spun? o părere de rău mă cuprindea de a nu fi tot atât de lacomă ca ele, o poftă de a jertfi puţin din acele comori din mine veşniciei mele; singură cu atâtea cuvinte minunate în slujba mea, o dorinţă de-a alege cele mai frumoase o sută din ele pentru mine însămi şi, pentru a sfida pe toţi aceşti demoni anonimi, de-a acoperi cu denumiri divine mâinile mele, genunchii mei şi până şi gândurile mele. Cedam un minut acestei coroane care mi se oferea. Eram fără voia mea mai solemnă, mă plimbam cu un pas mai nobil prin insulă, mă străduiam să dau privirii mele o mai mare strălucire, o mai mare dominaţie; goală de tot, mergeam de parcă aveam o trenă. Vicleană acum, ca un fals zeu, cunoscând obiceiurile astrelor sau ale elementelor, cum numără copiii până la trei pentru a face să plece un tren, eu îi spuneam „culcă-te” soarelui în faţa demonilor mei uluiţi, când soarele atingea orizontul. Dar într-un suflet latin sentimentul ierarhic este cei mai puternic. Gândul brusc la acei oameni din Europa pe care-i simţeam adevăraţii mei stăpâni, acele

taxatoare de tramvaie care te rătăcesc, acei agenţi care te martirizează, acei vizitii care te închid în cutii rău mirositoare, acele taxiuri, refugii şi platforme, unde nu fusesem şi nu voi fi la reîntoarcere decât o veşnică sclavă care plăteşte, mă înveselea şi îmi alunga orice pretenţie, chiar ascunsă, de a fi zeu. Ieşeam din raza unde fără voie mă instalasem, ca dintr-o deghizare.

Lunile treceau. Am învăţat repede să socotesc după lună. Mă bucuram de luna plină ca de un salariu, ca acasă de sfârşiturile de lună, fericită de a fi rostogolit cu ochii mei acest bulgăr până la împlinire. Dar mă şi simţeam la strâmtoare în aceste perioade prea mici. Mă supuneam încă acelei dorinţe trimestriale de vagabondaj, care mă împingea altă dată la croitorese, la modiste, era dorul de anotimpuri; dar nu reuşeam să descopăr vreunul. Nimic în insulă nu-mi îngăduise încă să disting o toamnă sau o iarnă. Uneori, un ciucure roz la frunzele unui arbore părea să indice o primăvară întârziată, un sfârşit de vară, dar arborele vecin era şi mai verde. Câteodată luna era subţire şi transparentă, vedeai prin ea stelele ca vara, dar soarele nu era cu un grad mai puternic; şi niciunul din cei doi aştri nu trăia aici spre paguba celuilalt. La piciorul fiecărui arbust fusese depus un an întreg, pe care el îl consuma lent, după placul lui. Crezui că descopăr că un fel de tei îşi pierdea frunzişul; mă bucuram; voi vedea astfel dând muguri, înverzind crengi: veneam în fiecare zi să strâng fiecare frunză, dădeam foc frunzelor strânse grămadă cu lupa care mă făcea să văd de două sau de trei ori mai mare ca în natură obiectul pe care-l distrugeam; timp de un minut am putut vedea o frunză moartă de trei ori mai mare, o toamnă de trei ori mai mare decât cele din Europa... dar curând am descoperit neînţelegerea: arborele era mort pentru totdeauna. Nu existau anotimpuri. Ore întregi le căutam urmele, pe dealuri, în ierburi, obţinând un minut o falsă primăvară graţie a o mie de mici papagali de un verde nou pe un boschet, o falsă iarnă o noapte întreagă mulţumită falsei chiciuri a sidefului... dar dezorientată în mersul meu şi în plimbările

mele, ca şi cum mi s-ar fi luat, cu ele patru, cele patru puncte cardinale ale mele.

Într-o dimineaţă însă am fost trezită de strigăte de păsări necunoscute. Întreaga insulă nu era decât un vacarm. Încercai să văd aceşti noi oaspeţi care se abătuseră, miriade, în jurul meu. Dar nu distingeam, nemişcate pe ramurile lor sau în locul lor obişnuit, decât aceleaşi păsărici, aceiaşi gurahi, aceleaşi berze guşate. Improvizaţii întregi de privighetori, cântări de mierlă, de canari, dar încercam zadarnic să zăresc cântăreţii. În sfârşit am înţeles… Acele strigăte porneau de la păsările mele. Acele miriade de cântăreţi erau instalaţi fiecare într-unul din tovarăşii mei muţi. Acel şuierat în volute ieşea de la porumbeii mei care de obicei uguiau. Acele strigăte de mierlă, de la domnişoara cu egretă care vorbea până acuma în rânjituri. Păsările paradisului cu coardele vocale de zinc se înduioşaseră subit şi modulau. Sau asistam la un miracol, sau vedeam destinzându-se o coardă în gâtlejul şi inima păsărilor, inclusiv a ptemeropilor, care făceau un zgomot de acordeon. Sau (dar ce miracol mai mare încă!) era primăvara…

Eram cu un genunchi pe pământ, stând la pânda anotimpului meu. Lumina era într-adevăr aşa de pură, că o musculiţă părea în ea o băşică de aer pe un geam, dar păsările se ocupau, nu glumă, de musculiţe! Era într-adevăr soarele în acelaşi timp cu o jumătate de grad mai răcoros şi mai călduţ, iar musculiţele, lăsând insula să cadă ca un balast, dornice de aventură, îşi luau zborul drept spre soare! Simţind că dă firul ierbii, că ramurile pârâie de sevă, păsările evitau să se lase pe ele şi zburau încoace şi încolo deasupra a ceea ce urma să fie un mugure nou. Dropiile moleşite cloceau cepe de renunculi ca pe nişte ouă. Tinereţea se lăsa pe corali, papagali, boababi. Cuvântul „tânăr” se adăuga în gândul meu la fiecare vorbă, cum o remorcă se adaugă primăvara la fiecare tramvai din Europa; tânăra Oceanie milenară, tinerii bătrâni papagali; tristeţea mea, deznădejdea mea, le simţeam cum devin în mine tristeţi, deznădejdi tinere şi

puternice. La un albastru mai palid se recunoşteau prăpăstiile cele mai adânci ale cerului. Era speranţa, ataşată de coada fiecărei păsări, ca acele hârtii înfăşurate din clase de labele muştei. Era apa râului meu celui mai paşnic, deodată zburdalnică şi rece ca o apă de munte. Într-o noapte, carapacele broaştelor ţestoase, pieile şopârlelor erau mai clare şi mai frecate decât pieptenii sau portofelele, fiind şi ele garnisite cu plăci dreptunghiulare de argint şi de aur. Toate lucrurile cu care se face primăvara în Franţa, zăpada, gheţarii, părea că sunt într-un depozit ascuns în centrul insulei. Un aflux verde pornea de la rădăcina frunzei de bananieri şi împingea seva galbenă spre vârful foii, ca într-un păr vopsit culoarea adevărată, dar cu o viteză sensibilă pentru ochiul liber. Toate insectele din toţi arborii se căţărau drept ca buburuzele. Gândacii carabi luminoşi, nocturni, zburau încoace şi încolo în plină zi ca nişte lampioane, pe care ai uitat să le stingi, a doua zi după o sărbătoare, dar mica lor flacără era singurul lucru întunecos. Foile palmierilor se deschideau toate trosnind ca mâinile scheletului care învie. Peştii, ghicind acest strat de tinereţe abătut asupra mării, îl sfâşiau cu înotătoarea lor dorsală ieşită din apă în întregime. În despicătura valurilor zăreai bancuri de scrumbii atingând aerul însuşi cu flancurile lor argintate şi deodată, dovadă supremă – de la ce pasăre pleca acest strigăt, de la ce cocor de Numidia, de la ce colibri, de la ce pescăruş verde sau barză guşată, auzii cucul!

Trei zile a durat primăvara. Trei zile în care plantele şi păsările fură ca înnebunite. Toate frunzişurile cocotierilor, ale paletuvierilor, toate tulpinile se înălţaseră şi nu mai recunoşteam umbrele lor. Dedesubtul acestor crengi suflecate, păsările apăreau mai goale şi mai vii ca nişte lenjuri aţâţătoare. Lianele întăreau la loc o strânsoare desfăcută de anul scurs cu un centimetru. Pentru prima dată, păsările-muscă zburau perechi, ibărbătuşul semnalizând mirosurile interzise. Sub hăţişuri, mari pete solare portocalii: erau roţile cocoşilor, care se băteau. Uneori, oprită de unul din acele fire albe de funigei

care barează ljvezile noastre în luna mai, nu mă mai mişcăm, mă-ncăpăţânam să rămân prinsă în această plasă europeană. Apoi, în seara zilei a treia, toate păsările paradisului se bătură; una singură, cea mai slabă şi mai mică, fu omorâtă, şi, ca şi cum cea mai uşoară pradă a insulei i-ar fi fost de-ajuns, primăvara dispăru. Florile şi începeau să piardă din strălucire, ca penele unei pasări ucise. Şi aş fi fost fericită dacă de acum până la primăvara viitoare aş fi avut trei zile de iarnă!

Alte luni trecură. Aceea în care am fost muşcată de un peşte, aceea în care m-am tăiat la deget. Ele îşi făceau semne pe mine ca pe răboj. Pentru apele pure şi fructe aveam acum acele obişnuinţe sau acea pricepere pe care le dobândeşti în Europa pentru anumite vinuri şi bucătării. Exista un izvor pe care-l preferam; ştiam cel mai bun bananier, manga cea mai bună. Ceea ce nu poţi distinge fără diplomă, poate confundam încă; m-am îmbolnăvit, m-am crezut tristă. Dârdâiam de febră şi credeam că mi-e frig. Simţeam brusc resorturile nebănuite ale sufletului meu plesnind ca balenele într-o lenjerie învechită şi descoperindu-mi adevăratele mele calităţi. Am descoperit în felul acesta într-o zi că sunt curajoasă, după un trosnet în mine. De atunci încolo am renunţat la frică. Într-o altă zi m-am dojenit singură, pentru că nu mai surâdeam, eram lipsită de vioiciune şi cu totul ştearsă, neglijându-mi pudrele şi alifiile. M-am ocărit; mi-am repetat că totuşi nu sunt o rusoaică sau o nemţoaică, pentru a-mi lua aşa de în tragic viaţa. Aveam de jucat rolul unei franţuzoaice singure într-o insulă; trebuia ca, prinzându-mi piciorul într-o liană, să fac mii de graţii lianelor; am hotărât ca o zi pe săptămână să fiu veselă, de la răsăritul la asfinţitul soarelui, pe orice timp. Am fixat chiar această primă dată pentru a doua zi. Aşteptai cu teamă, ca o întâlnire cu un recunoscut, această întrevedere cu vechea mea veselie… Noapte bună, vizitată de toate acele umbre care se năpustesc asupra inimilor cu oarecare experienţă… însă la capătul căreia simţii un surâs luminându-mi faţa. Soarele se înălţa din mare fără zbatere… Lângă arborii de cacao

înmiresmaţi mă trezii ca odinioară lângă ciocolata mea… Am surâs. Ochii mi se încreţeau, obrajii-mi făceau gropiţe, veselia îmi atârna pe faţă prinsă în mii de cârlige ca rufele fâlfâitoare… Dar nu numai veselia îmi revenea; era o sfială pe care n-o mai cunoşteam. Niciodată o americană, niciodată o italiancă singură pe o insulă n-au privit cu o mai fericită jenă în lupă – uni că-i oglindă – trupul ei, trupul ei unic. O mangă pe care o presasem prea tare, ţâşni, mă inundă. Niciodată o cubaneză, niciodată o limeneză, niciodată o orientală goală n-a primit peste trup, roşind mai tare, o mangă, care o-mproşca… şi toate cochetăriile pe care o franţuzoaică îmbrăcată în pene roşii le poate face soarelui care răsare, eu le făcui până la amiază… Aşa s-a făcut, că în mine nimic nu se mai supunea foarte bine comenzilor, că găseam nu ştiu ce varietate de nevinovăţie căutând veselia, iar săptămâna următoare, căutând pietatea, nu ştiu ce ardoare de arhitect care m-a făcut să car copaci, să ţes liane; apoi de pictor, care mă făcu să descopăr în această întindere scânteietoare cele trei sau patru puncte sensibile pe care trebuia să le străpung şi prin care culorile specifice se dăruiau degeaba oamenilor; nişte scoici care dădeau stacojiul, o floare care dădea albastrul şi o carieră de piatră micuţă care dădea albul de ceruză; pentru că insula nu s-a crezut obligată, tot timpul, să secrete decât acea răşină franceză, de care nu m-am folosit de altfel decât pentru a accentua toate aparenţele despre care v-am vorbit şi care păreau omeneşti: pentru a sublinia cu violet toţi acei ochi cuprinşi în scoarţe; a vopsi în alb ramurile care semănau a braţe; viermii, omizile, insectele erau ţinute, prin aceste culori, la o parte de şolduri – în mancenilier, la o parte de gâturi – în palmieri. Toate căile prin care gândirea putea câştiga un corp omenesc îşi aveau astfel afişele lor indicatoare… Biet tovarăş, răspândit în lemnul viu, ochi, guri, buze frământate de seva vegetală… singur tovarăş!…

Trebuia să fi fost naufragiată de mai bine de un an, când am putut pleca în sfârşit în insula din faţă. Devenisem bună înotătoare şi pornisem de mai multe ori, dar curentul

mă aducea totdeauna îndărăt pe plajă. Am descoperit într-o zi că, după ce făceam ocolul insulei mele, curentul amintit devia din nou spre cealaltă. Era un drum uşor, indicat de altfel de stolurile de păsări care urmăreau peştii. Am plecat curioasă, dar fără speranţă. Descoperisem îndată că fumul care se ridica de acolo provenea de la un izvor cald, ca în insula mea. Aveam doar impresia că schimb talgerul într-o balanţă, pentru a verifica nu ştiu ce greutate a mea însămi. Am plecat. De altfel, de necazurile care se acumulează la lansarea unui vas mare, n-a fost scutit nici corpul meu: într-o zi am avut un cârcel şi a trebuit să mă întorc. A doua zi mi-am sfâşiat picioarele într-un recif şi a trebuit să aştept vindecarea. În sfârşit într-o dimineaţă, când curentul era jalonat de păsări care dormeau ca de geamanduri, iar marea complet opalizată ca apa de Colonie în care ai vărsat apă, am plecat, escortată până în larg de păsările mele favorite. Aproape de grota mea scrisesem, la vedere, pe o scândură, ca portăreasa care lipseşte un minut, în englezeşte şi în franţuzeşte – ca o portăreasă cultă: Sunt în cealaltă insulă. Mă întorc…[17]

Capitolul VI

Călătoria mea a fost uşoară. Ca să vorbesc ca protestanţii în povestirile lor despre naufragii, Dumnezeu a făcut ca un peşte mare pe care-l credeam o torpilă, şi care m-a izbit, să nu explodeze. Dumnezeu m-a făcut să tai straturi de frumoşi obleţi etajaţi şi nemişcaţi ca în Tintoretto cei aleşi. Dumnezeu (nu fără a-mi fi umplut în două rânduri gura cu marea-i umoare sărată) m-a făcut să descopăr un canal printre recife, să simt fundul unei lagune, numai capul rămânându-mi afară, şi, deodată, ca şi cum Dumnezeu mi-ar fi deschis în sfârşit amândouă urechile condamnate de un an de zile numai la cântecul păsărilor, Dumnezeu îmi îngădui să aud strigăte, scheunături, şuierături şi lătrături. Apoi, pe când eu îmi scuturam sau destupam cu degetul mic urechile pline de

17 — Romane — Jean Giraudoux

apă, Dumnezeu făcu să se miaune, necheze, mugească, trâmbiţeze. Strigătele animalelor celor mai zgomotoase, acela al hipopotamului, al pisicii, al măgarului sălbatic, şi ţipete necunoscute care trebuiau să fie ale girafei sau iacului, mă întâmpinau, dar ele porneau din vârful arborilor. Eram surprinsă să găsesc atât de puţină armonie în vocea naturii, întâia oară când binevoia să-mi vorbească iar. La fel cu surdul a cărui vindecare se întâmplă într-o zi în sala de concert, când orchestra începe simfonia dada. Toţi cocotierii sforăiau ca ţevile de orgă.

— Vai! vai! strigai… Dar şi ghicisem. Nu-mi era frică.

La vocea mea orchestra tăcu. Toate păsările insulei zburară şi se refugiară înapoia mea, recunoscând-o pe regina păsărilor şi pe aceea a cărei prezenţă desparte speciile zburătoare de speciile invizibile. Dar la vârful extrem al arborilor îşi pornea din nou zarva o întreagă faună ventrilocă de rinoceri şi de zebre. Am ridicat braţele şi, ca şi cum acest gest de predare aici declara război, am fost bombardată imediat cu nuci de cocos, cu banane, alune şi cu toate mostrele din ce-aş fi putut mânca pe această insulă nouă. Dar nu puteam vedea niciuna din maimuţe. Nu mă îndepărtam de ţărm, gata să plonjez, dacă era o rasă prea mare. Cele mai lacome şi mai puţin devotate patriei maimuţelor, în loc de banane şi de nuci cu miez îmi trimiteau scoici şi coji de fructe, care pluteau. Apoi auzii strigăte de copil bătut şi văzui rostogolindu-se din liană în liană, fără ca niciuna să o poată opri, o maimuţă ridiculă, ceva mai mare ca maimuţele pentru flaşnete (ultima pe care o văzusem de mărimea asta era îmbrăcată), care îşi întorcea faţa spre mine, care nu putu nici măcar să păstreze acest echilibru şi al cărei dos albastru îl văzui deodată. Toate celelalte, indignate de a-şi vedea trădate astfel şi prezenţa şi secretul, o rupseră la fugă şi verdeaţa fu străpunsă de o sută de pete indigo. Le văzui sărind din arbore în arbore, iţindu-se ca un hornar din fiecare cocotier, urmărindu-se una pe alta ca un denunţător, dispărând. Apoi, în vecinătate, le auzii scoţând împreună acelaşi urlet, o exclamaţie provocată desigur de

vreun alt animal, dar de data aceasta unanimă, şi al cărei acord dovedea că trecea pe acolo o fiinţă asupra căreia maimuţele n-ar putea avea păreri şi strigăte amestecate ca în privinţa unei fete din Bellac… un boa poate sau o fiară… Dar nu mi-era teamă. Am înaintat…

Pentru cine nu mai ştie ce este un ochi, fără teacă albă, un altfel de ochi decât al păsărilor, în sfârşit un ochi scos cu un briceag adevărat, pentru cine a căutat săptămâni un peşte cu ochi ovali, ce bucurie să zărească în fiecare minut, născut dintr-un minut de tăcere, un mic animal nou, o pereche de ochi! Şobolani, care săriră în apă, vestind în chip greşit că insula se va scufunda. Cobai, chiţcani de pădure. Îi urmăream cu o privire uimită că nu trebuie să se înalţe, învăţată de păsări cu o viaţă verticală din care ieşisem azi dimineaţă… înaintam pe nisip, pe partea insulei unde aş fi avut cele mai multe şanse să găsesc o urmă omenească, încercând s-o descurc din miile de amprente ale maimuţelor cu răbdarea celui care caută într-o trifoişte trifoiul cu patru foi… De departe auzeam de altfel din nou maimuţele – iarăşi nu mai erau de acord: însemna că se gândesc la mine… Apoi am intrat, o dată zona cocotierilor depăşită, într-o câmpie cu ierburi înalte, plantată cu tulpini de trandafiri, toate uscate – trecuseră odinioară oameni pe acolo – şi pretutindeni, în locul acelor pete colorate şi stupide care mă însoţeau ieri încă, alunecări, şi în curând, privindu-mă cu privirea prin care în copilărie îmi câştigase încrederea, coborând urechea cu care-mi cucerise tandreţea, mişcând din nasul care îi dăruise dragostea mea, un iepure de casă… Pretutindeni, privindu-mă prin intermediul unui animal prin decorul vechii mele existenţe, constituit dintr-o antilopă, o pisică, un dihor, doi ochi ai unui mic actor. Pretutindeni, în locul acelor zgomote mototolite de pene, zgomote de paşi, de trap, de galop, un ritm de Europă care-mi reda încetineala şi viteza. Frumoase păsări roşii şi verzi se urcau în fiece clipă de sub paşii mei, drept în sus, ca rachetele italiene lansate pentru a abate un criminal de la crima sa, un savant de la lucrul său, dar eu nu mai ridicam ochii.

Izbeam cu picioarele ouă mari portocalii, aşezate acolo pentru a împiedica mersul meu spre iepure sau viezure, dar nu le mai adunam. Toată ziua mi-a trecut rulând de-a-ndărătelea un film al copilăriei mele, care mi-a dat înapoi purcei de India, veveriţe. Când auzeam ierburile foşnind, când se ondula un tufiş, în loc de a gândi numai, ca în insula mea: e vântul de răsărit, e vântul de apus… din memoria mea se strecura, răzuind-o uşor dacă avea ghimpi, un nou animal! „E un pecari, îmi spuneam… E o iguană… E poate un tatuu…” Fiecare insectă, fiecare plantă îmi dădea, ca unui creator, imaginea, aşteptarea animalului care se hrănea cu ele: libărci? mangusta mea nu era departe… Albine? Atenţie la micii urşi… Cărăbuşi auriţi? Voi vedea urmăritorul…

Din naufragiată, din epavă, eram promovată Alice în ţara minunilor. Mai mult încă decât ea, eu încercam acel delir interior pe care-l dă ideea maimuţei albastre şi înduioşarea pentru suferinţa omenească pe care o dă un tatuu, şi devotamentul pentru patrie, pe care-l dă mica antilopă cenuşie, şi dragostea pentru savanţi, pentru poeţi, pe care-o dă antilopa dungată. Fiecare bulgăre de insulă căzut în mare devenea un şobolan cu mosc, o vidră, şi se urca iar pe ea, redându-i ca viaţă şi păr tot ce pierdea ca rocă şi frunziş. Încă un avânt al insulei, şi voi vedea rădăcinile cufundate în apă agitându-se, devenind trompe, trunchiul pătat al arborilor îmbătrâniţi devenind un gât de girafă. Apoi, ca şi când fructele ar fi fost vii, dintr-un arbore pe care-l scuturam căzu pe umărul meu, printre douăzeci de fructe, o veveriţă. Îmi şi alunecase de-a lungul trupului, nu prinsesem decât o prună strivita, dar fusesem în sfârşit atinsă de altceva decât de o aripă şi de un solz, de una din acele făpturi care dau omului mai mult decât pălării şi piepteni, de una din acele fiinţe destinate să împodobească, nu capul nostru de data aceasta, ci corpul nostru, de o fiinţă de căldura mea.

Văd acum că ar fi fost prea violent, prea primejdios pentru mine să regăsesc imediat, fără intermediari, oameni… Dar în ziua aceea un soare strălucitor, proiector

al Europei, proiecta asupra acestor animale mici defecte, mici calităţi, care nu mă restituiau decât unei omeniri blânde şi copilăreşti. Erau acolo toate animalele fabulelor care, la zece ani, când credeam oamenii fără cusur, mă făcuseră să cred în rău, în uşurinţă, în egoism; aceiaşi iepuri, guzgani şi nevăstuici. Eram din nou într-o ţară unde din spiritul şi inima mea de altă dată se putea bate monedă şi avea curs. La ce slujeşte să fii bună cu peşti-torpilă şi păstrăvi-curcubeu? Să fii încăpăţânată cu ptemeropi şi gurahi? Să fii voluptuoasă cu păsările paradisului şi cu găini? Simţeam că aici, în acest moment, fiecare din gesturile mele, observate de mii de ochi, servea ca o inimă să bată şi ca să mă facă zeiţă în creierul unei antilope sau al unui chiţcan de pădure; şi peste aceste blăni nu mai refuzam domnia pe care o dispreţuisem peste musoni şi corali. Apoi trecu o căpriţă şchiopătând de o labă, rău sudată la fractură, dar prevăzută cu un tampon gudronat: şi, de parc-aş fi recunoscut după un altoi pe un arbore trecerea unui om, mă simţii – pisica sălbatică a contribuit şi ea puţin la asta, ivindu-se dintr-odată, deschizând botul roz, scuipând spre mine – inundată de tandreţe…

Era tandreţea Europei, care constă în a dezmierda un animal viu, nu aceea a Asiei, care este de a se omorî pentru şeful său, nu tandreţea americană, care este de a simula, dansând, că ţi-ai prins piciorul în gumă de mestecat căzută pe pământ şi de a-ţi amuza astfel dansatoarea. Am încercat să prind unul din acele mii de animale. Dar cele mai familiare inimii mele fugeau cel mai repede, şi după o oră de alergat nu mi-a rămas decât un tatuu, cu care nu ştiam ce să fac şi care aştepta, stupid, ca la babaoarbă, când te-au făcut să prinzi un trecător necunoscut. Am căutat, în lipsa lor chiar, să ajung la puii lor, să găsesc un cuib de pisici sălbatice, de vulpi, de viezuri; în zadar. A trecut un oposum, pe care nu l-am putut scotoci. Maimuţele îşi continuau zarva, ocolind insula şi asmuţindu-se din distanţă în distanţă, ca la întâi ianuarie fanfarele în orăşele, când merg să facă urări de Anul nou membrilor de onoare. Uneori, după o trosnitură,

le ghiceam deasupra mea, tăcute şi nemişcate până în secunda în care una dintre ele, în urma unui gest fals, avea să cadă, fiind nevoită să-şi caute aproape lângă sol îndemânarea-i de maimuţă. Atunci băteau în retragere asurzitoare… Dar, atrasă de banane curăţate, cu care îmi semănăm drumul, de felii întregi de nuci de cocos, mă urma o maimuţă şchioapă. Mă întorsei brusc şi atunci, în loc să fugă, răsturnându-se pe spate, cu cele trei labe – cea şchioapă înlăturată de la această onoare – îmi întinse puiul. El ţipa, dar nu rezista. Se strâmba la mine, dar mă îmbrăţişa. Mă bătea, dar privea de pe umărul meu ca de pe un meterez şi, la primul gest de leagăn pe care-l făcui, într-un avânt pentru a-mi scăpa, adormi.

Într-adevăr reintram în viaţă, pentru că ziua a doua, în loc să fie făcută din ore, una la fel cu cealaltă, s-a îmbucătăţit în episoade, ca în Europa. A fost episodul cutremurului de pământ, acela al morţii maimuţei, acela al comorii.

Ziua renăştea. Foile bananierului ticsite de rouă se răsturnau una după alta. Era apa aceea pe care îmi plăcea s-o beau în fiecare dimineaţă după ce storceam un grep deasupra frunzei însăşi. Sunetul metalic pe care-l scotea uneori insula mea, aici era şi mai pronunţat. Fierăstraiele scârţâiau, foile de palmier se izbeau cu un zornăit de zinc; cu ţipetele maimuţelor în jurul meu, care jucau ele singure toate fabulele lui La Fontaine, întâlnindu-se faţă în faţă deasupra unei prăpăstii pe o liană şi necedând, trăgând de coadă pe spate o maimuţă care strângea o nucă, una de jos vorbind alteia de sus care mânca o banană, aveam şi mai mult încă impresia că mă trezesc într-o grădină publică, dimineaţa, nu departe de o uzină. Trecu o mangustă în galop: am avut tresărirea pe care o simţi în Grădina Plantelor când scapă mangusta, căutând cu privirea nu ştiu ce gardian… De câte ori mă sculam sau mă întindeam, mica mea maimuţă trecea de pe umăr la piept, ca picătura de apă dintr-o nivelă. Vedeam pe mare crestele de spumă albă şi fulgii pe care îi dau afară apartamentele dimineaţa, mândria menajerelor. Deasupra acelor schele invizibile pe

care maimuţele le clădeau fără încetare pentru a picta din nou în faţa cocotierilor o faţadă invizibilă, cu zbierătele lor când cădea o scândură invizibilă, prinsă în plasa pe care o ţineau în jurul meu jderi, bigani şi arici, păsările-muscă izbindu-se de sfincşi, care-şi moderau elicele, apoi zvâcneau din nou spre cer... toată insula lucrând pentru mine ca un şantier... atunci avu loc cutremurul de pământ...

Seara, când totul se linişti, când nu mai ignoram, pentru că le văzusem înnebunite, niciunul din animalele insulei, când maimuţele dintr-un arbore, atrase de lună, se aplecară spre mare, scheunând, când o maimuţă palidă întindea din apă mâna spre cea mai îndrăzneaţă dintre ele, când antilopele adormiră din cauza epuizării îngenuncheate, când familiile de veveriţe alungate din trunchiurile de arbori rătăceau încă şi se culcau în sfârşit lângă păsări, când marea, zguduită şi bătută toată ziua, fu prinsă din patru colţuri şi trasă, întinsă gata să plesnească; atunci când ţâşnitura de la izvorul de apă caldă coborî puţin câte puţin; la ora când în definitiv ar fi trebuit să fiu expulzată din acea grădină publică, muri maimuţa mamă.

Atunci această insulă duşmană, ale cărei teribile mici zguduiri nu mă putuseră arunca din şa, prinsă cum eram de toate oblâncurile ei, de liane, de rădăcini, voi să se răzbune începând de a doua zi, umilindu-mă şi oferindu-mi, jucată de animale groteşti, spectacolul celor două mari jocuri umane, pe care niciodată nu-l văzusem jucat chiar de oameni: amorul – de tatui, moartea – de o maimuţă. În mijlocul unei poieni rotunde pentru amor, pe un ţărm deschis pentru moarte, cu toate precauţiile de claritate şi evidenţă ale naturii, când vrea să câştige pentru materialism un academician, eu văzui tatuii făcând dragoste, maimuţa murind. Dar cel puţin maimuţa mimă ca o mare actriţă ceea ce este în Europa moartea unui prieten de o zi. Prietenii de o zi care mor seara îşi leagă în mintea lor moartea de întâlnirea cu voi, cred că mor din această pricină şi vă iartă. Vă arată cu degetul locul unde suferă... Acceptă banana cu entuziasm, o lasă să cadă fremătând de

dezgust, vă sărută mâna… Ca să nu-şi piardă cumpătul se apucă să caute păduchi mici pe braţul vostru, mare, gol şi neted… rugându-vă nu se ştie de ce, să le daţi repede un nume, pentru a nu-i lăsa să moară fără a avea, măcar un minut, un nume, ei plâng… Această suferinţă pe care acolo cearşafurile o ascund şi care se strânge la capul lor, eu am văzut-o cuprinzând corpul întreg al maimuţei ca o cucută; tălpile îi deveniră reci, apoi genunchii; mâinile făcură gestul jumulirii unei păsări, ea sacrifică un papagal zeului medicinii, la care se închină şi muri, maimuţă, de moartea cea mai grandioasă…

Urmele naufragiului care mă precedase în această insulă erau evident ale aceluiaşi om, dar unele păreau a fi de ieri, iar altele păreau centenare. Nişte târnăcoape, nişte cârlige aveau rugină de o sută de ani, dar după anumite mişcări ale antilopelor se vedea, credeam eu, că fuseseră cândva mângâiate. Una din maimuţe îţi făcea impresia că fusese bătută, o alta că fusese umilită. Tot ceea ce omul acela voise să creeze din materiale nepieritoare, casa sa din trunchi de arbori, şura sa de marmoră, eu le găseam pe toate mâncate de muşchi sau dărâmate… însă cele două gropiţe de prietenie şi de teamă imprimate pe cele două inimi de animale erau încă vizibile. Pecetea sa era pusă pe unele plante: ierburile parazite respectau o îngrăditură curăţată din centrul insulei, respectau trei spice vechi, iar tulpinile de floarea soarelui, ale căror feţe se supuneau doar soarelui, erau plantate după o rânduială care ţinea întâi de om. Desigur nu o femeie, pentru că î? încăpăţânase să stăruie în treburile mizere, menite energiei şi sexului tare în insulele pustii; aici, unde totul e abundenţă de fructe şi scoici, el defrişase şi semănase secară; aici, lângă cele două grote calde noaptea şi răcoroase ziua, el tăiase bârne şi construise o colibă; aici unde înveţi să te caţeri în două ceasuri, el construise scări, duzini de scări rânduite în fundul unei văi ca în ajun de asalt sau de culesul măslinelor; aici, unde pâraiele curgeau cu o viteză diferită pentru a astâmpăra setea cea mai di –, ferită, el adusese conducte de bambus până la cabana sa;

aici unde e pretutindeni marea, exista o mică piscină de ciment, o cadă; aici, unde noaptea e egală cu ziua, unde soarele într-un joc regulat cu ecuatorul sare coarda, existau cadrane solare pe fiecare piatră netedă şi un vechi schelet de pendulă cu arcuri în spirală… Pe stânca ce domina marea era gravat un metru împărţit în decimetri… Pacificul se putea măsura chiar cu milimetrul. Ca o femeie care intră într-o cameră de hotel în urma unui bărbat care a fumat în ea, am simţit nevoia să aerisesc această insulă, să arunc peste banca de piatră, pe scaunul de bambus câteva paravane de pene de struţ şi câteva divane de pene. Acolo, unde totul e singurătate şi bunătate, era gravat în latineşte pe grotă: *Nu te încrede în tine însuţi*.

Se vedeau de asemenea, într-un mic ocol răpit câmpurilor de orhidee, flori mizere, cârciumărese, balsamine… Aproape de cadă am găsit un ban italian.

Un ban nu e mare lucru, mai ales pentru cel care tocmai a descoperit o comoară, dar faptul că era un ban italian, că era acel ban pe care mi-l refuzau, copilă, în cofetării şi pe care vagabonzii nu-l acceptau decât dacă mergeau spre sud, tocmai asta mă consternă. Pentru că îmi închipuisem un irlandez, un suedez, singur în insulă, dar drept ultimul dintre toţi, după belgian, după luxemburghez, pe un italian… Niciodată nenorocirea mea, singurătatea mea n-a fost aşa de limpede ca în acel minut în care am văzut un italian în locul meu. Acest cuvânt de singurătate, desigur suportabil în sensul său scoţian sau danez, îmi fu azvârlit brusc chiar din Italia şi din capitala sa. Tot ce singurătatea italiană cuprinde ca vile, terase, focuri de artificii şi mulţime, cu uruitul carelor, cu viile din care culegătoarele, adineauri invizibile, se ridică toate laolaltă când treci; cu – supremă solitudine – sub un cer albastru, un preot sub un apeduct care întinde mâna pentru a vedea dacă apa străbate şi picură; şi solitudinea conciliilor; şi papa, aproape tot aşa de singur în insula lui, şi în sfârşit marile grădini, în care ai fi singur dacă n-ai fi tocmai cu solitudinea ca şi cu un altul decât tine; viziunea mă făcu să înţeleg, că dacă suportasem insula mea, era

tocmai pentru că avusesem puterea să-mi ascund tot ce era italian în mine. Înlocuisem cu sidef, ca să nu mă obsedeze, terasele de onix şi de alabastru; înlocuisem cu coral mlaştinile pontine şi Rialto; cu fructe roşii, mari ca bostanii şi cu orhidee chiparoşii, piperul, ardeii şi trandafirii. Solitudini latine pe care le descoperii, vai, mulţumită acestui ban, fără să le fi bănuit existenţa; copil pe care nu l-am avut, şi ale cărui veşminte şi jucării le regăseam totuşi. Solitudine portugheză, cu ramuri de viţă în nord aşa de dese pe drumuri, încât copiii fac găuri în ele pentru a vedea aeroplanele, şi Cintra, unde vulturii, aceştia conştienţi de altitudine, se învârtesc la zece metri deasupra oamenilor, care se cred tot la nivelul mării; cu zgomotul fântânilor uneori micşorat când o femeie îşi întinde în faţa ţâşniturii piciorul gol. Solitudine spaniolă, cu un teren întins de piatră pe care se plimbă mici pete de catifea şi mătase, care sunt bărbaţii şi femeile; o mare linişte a lui Dumnezeu cu mici puncte duioase şi amare, care sunt ghitarele şi mandolinele! Cum încerci o otravă pe o fiinţă mai slabă, pelinul pe o şopârlă, opiumul pe o pisică, am turnat o clipă această solitudine a ecuatorului în doi ochi mari italieni larg deschişi pentru mine ca pentru a primi un colir… şi-o văzui pe italianca mea pălind, murind! O florentină singură pe un recif, chiar aproape de Italia; o napolitană singură în Sicilia, o corsicană, singură, cu totul singură în insula Elba, ce demn de milă, în timp ce pe fiecare din insulele Tuamotu, Noile Hebride şi Bahama răsărea o englezoaică în tricou la cea mai mică chemare!

De altfel nimic nu dovedea că naufragiatul a fost într-adevăr italian. Am pornit în căutarea altor indicii, tot aşa de îndârjită să identific acest strămoş, ca şi când ar fi fost al meu şi oamenii s-ar fi reprodus prin butaşi, câteva generaţii după moartea lor, fără intermediari palpabili. Era un marinar, se vedea asta după micile ancore gravate pe scoarţe de arbori şi pe pietre; era un om care părăsise insula, se întorsese în ea, se vedea asta după animalele a căror prezenţă nu se explica decât prin călătoriile în alte continente: existau furnicari, dar nici o singură furnică şi

ei mâncau scoarţa şi frunzele, cum ar fi făcut-o furnicile însăşi. Existau manguste, dar nici un singur şarpe şi ele se răzbunau pe singurul lucru comun celorlalte specii şi şerpilor, pe ouă. Găsii câteva oseminte de animale, venite în insulă deja îmbătrânite, sau izolate şi fără femelă sau mascul, un câine, o pisică, specii stinse pentru mine de-acum încolo, specii ancestrale. Atâta tot. În afară de cele zece centime italiene, pe care le-am introdus într-o scobitură de coral, ca şi cum m-aş fi aşteptat ca întreaga mare să înceapă a cânta un marş – aparatul nu mai funcţiona: marea tăcea – niciun alt semn decât ancorele – exagerat întinse sau răvăşite pe scoarţe, intacte pe roci – pe care le aruncase fără încetare ca într-o furtună, şi care rezistau, muşcând din mahoni, din amboani, fără să vadă că el plecase. În zadar am încercat să obţin vreo dovadă de la antilopa dezmierdată, spunându-i nume italieneşti, vorbindu-i cu accentul veneţian, cu accentul roman… Se lăsa iar noaptea… Am ridicat braţele pentru a căsca: maimuţele îmi zvârliră, crezând că vreau să umplu astfel sacul omenesc, fructele care cresc cel mai sus. Din cealaltă insulă, păsările mele domesticite îmi făceau ultima lor vizită din ziua aceea, gâşte şi raţe urmând curentul din cauza peştilor, toate celelalte zburând în linie cu totul dreaptă.

Hotărâsem să înot şi până la a treia insulă, în ciuda aspectului ei. La o distanţă de mai puţin de o milă marină, necultivată ca un cuirasat, ea îşi supraveghea cele două surori. Niciun arbore. Vântul sufla pe ea polenuri cu lingurile, pufuri de floarea soarelui cu sferturi de livră şi păsări cu ciocul lung, prin care se căsătoresc paletuvierii, şi insecte umflate de seminţe de frăgari, care înlocuiesc în Polinezia înmulţirea prin ¡butaşi, dar o simţeai stearpă. Nu-şi avea nici inelul, nici recifele; negresă pe lângă două favorite, nevastă nelegitimă a Pacificului şi eram neliniştită cu privire la abordaj. Pe măsură ce înotam spre ea, aveam acum instinctul mării destul de puternic pentru a simţi peştii din ce în ce mai puţin numeroşi. Traversam zone cu un lichid care abia mă suporta şi care trebuie să fi fost

petrol, pentru că ieşind din apă îmi văzui tatuajele şterse pe jumătate. Am înotat o oră întreagă de-a lungul unei faleze perpendiculare, care trebuie să fi fost de piatră ponce, pentru că partea din stânga a trupului meu atingând-o de trei ori a devenit iar albă ca în Europa; am urcat pe o scară, o adevărată scară în spirală, ca acelea care duc la noi în pivniţe, cu impresia de a mă scufunda, pe vârfurile picioarelor şi cu coatele lângă corp, ferindumă de mici izvoare, care trebuiau să fie acide. De pe ultima scară am văzut zeii… Erau aliniaţi cu sutele ca menhirele; înalte de cinci, de zece, de cincisprezece metri, capete enorme îmi contemplau capul aflat încă la nivelul pământului, strâmbând din nas ca şi cum toţi m-ar fi şi simţit că urc, cu ochi goi dintre care cei mai aproape de mine plângeau cu mici lacrimi seci care erau şoareci înspăimântaţi; toţi surprinşi într-o operaţie tăcută, ale cărei oglindiri, scânteieri, îmi păruse că le surprind. Dar mă simţii în siguranţă, pentru că nu atinsesem insula lor decât cu degetele de la picioare. Am urcat ultimele trepte.

Îi vedeam din faţă, luminaţi din spate de soare, cu umbra lor aliniată la picioare, ca un echipament, în această trecere în revistă. Cu spiritul şi trupul încordate ca fiul lui Footit[18] când acesta îl întreabă dacă ştie ce-nseamnă a gândi. Toţi, la vederea mea, întrebându-se, căutând în mintea lor dacă o ştiu. Toţi prăfuiţi ca marmora scrinurilor, oferind unui kodak o pradă superbă, şi cinematografului numai mica mişcare a umbrei lor. Toţi, din politeţe pentru o fiinţă umană, încercând să mă întâmpine cu ceea ce credeau că e gândirea; unul cu o pasăre cenuşie târânduse, care îl parcurgea ca un păduche; un altul cu o broască în urechile sale cu borduri care păstrau o apă mai pură decât a orhideelor; celălalt, lăsând să cadă din corpul său uriaş un mic braţ uzat. Uneori aveam impresia că îşi relaxau imobilitatea, că ici se înclinau, colo mişcau. Scosei un răcnet puternic, şi poziţia de drepţi se înstăpâni iar.

Înveţi repede să distingi zeii. Unul singur era într-adevăr frumos, unul singur cu o cărare frumoasă şi un

18 *George Footit* (1864—1921), celebru clovn englez, stabilit la Paris, unde a jucat timp de treizeci de ani.

frumos măr al lui Adam, cum au la Deauville jucătorii de tenis, mi-ar fi plăcut. Acesta de aici, dintr-o insulă în care se poartă guler tare. Unul singur cu adevărat inteligent, şi pe care ţi-ar fi plăcut să-l înveţi cele patru anotimpuri, cele patru operaţiuni. Ţinea nasul ridicat, ca un fox. Emoţia făcea să-mi bată inima când privirea îmi trecea de la cel care avea un surâs trecător la cel care avea un surâs etern. Unii păreau falşi, parcă i-ar fi trucat nişte anticari; şi după cum te opreşti în faţa unui scrin Ludovic al XVI-lea şi îl socoteşti autentic dacă încerci nu ştiu ce emoţie Ludovic al XVI-lea, eu mă plasam în faţa fiecăruia din ei; îl judecam, încercam nu ştiu ce oroare caledoniană, nu ştiu ce duioşie papuaşă: erau zei adevăraţi. Pe unii pe care credeam că-i mai văzusem, îi regăseam departe îndărăt, surâzând de farsa lor, ajunşi în acel loc nou pe o treaptă oblică sau dreaptă ca la şah un cal sau un nebun. În jurul unora, fără ca nimic să te poată face să înţelegi această maternitate, solul era acoperit de mici idoli. Toţi însemnaţi cu acelaşi desen, ca o turmă de zei aparţinând aceluiaşi om. Cel de colo, cel mai abil, aproape ghicind ce este gândirea: vorbindu-mi cu vocea unui broscoi ascuns în capul său, apoi răzgâiat de succes, şuierând printr-un şarpe ascuns în picior. Toţi stânjeniţi, umiliţi de a fi recunoscuţi ca vinovaţi de neputinţă în faţa acestei femei albe, în faţa acestei mări, a acestei brize pe care le terorizaseră. Cei doi de colo aveau privirile atât de net fixate spre un colţ al insulei, încât fără voia mea le-am urmat îndemnul şi, la ultimul balcon al terasei, am putut vedea, în sfârşit, spre ce se întorceau cu toţii: un ocean fără insulă, tot ce există mai infinit pe pământul nostru; a trebuit să mă întorc pentru a regăsi, înapoia mea, cele două insule ale mele ca două geamanduri marcând punctul unde a fost înghiţit un submarin. Toţi imobili, ca şi când n-ar fi existat decât un singur zeu ascuns în armata lor, pe care trebuia ca eu să-l descopăr şi pe care de fapt eu îl căutam, atingându-i cu degetul, ca Ulise când căuta pe Ahile în regimentul fetelor. îl găsii…!

Aşa se făcea că pendulul vieţii mele, prea întins, nu

mai bătea decât de la animale la zei. Desigur şi eu, ca toţi ceilalţi, cream universul. Însă acest aparat atât de perfect odinioară şi care făcea ca pentru mine să nu existe tren în întârziere, nici vizite premature, se poate spune că nu mai funcţiona bine. Nu mai făceam decât acele mişcări lente ale sufletului care sunt maimuţele, papagalii, sau acele figuri fulger care sunt zeii papuaşi. Curând prăpastia avea să se lărgească încă. La un capăt al gândirii mele n-aveam să mai aflu decât animalul cel mai apropiat de plante, la celălalt pe Dumnezeu însuşi. Erau singurii mei doi vecini. Cea mai mică mişcare mă făcea să mă izbesc de tatuu sau de Treime. Atât de singură neavând un miliard de bărbaţi la dreapta, un miliard de bărbaţi la stânga mea, cu femei între fiecare pentru a mai amortiza încă, tot ce venea de la natură sau de la inimă mă atingea cu prima sa izbitură şi mă răvăşea cu totul. Toţi fiorii aceia, care atunci când îmi veneau de la doicile mele sau de la poeţii mei abia îmi smulgeau un suspin, acum mă doborau la pământ, mă rostogoleau însângerată pe spini. Groaza de a şti Strassburgul german, care, transmisă odinioară de tutorele meu, mă făcea cel mult să închid ochii, acum îmi smulgea pe un taluz strălucitor strigăte stridente. Ura împotriva cravatelor lavalieră, care pe atunci mă făcea să surâd, acum mă împingea să arunc pe blocuri de sidef tăios limbi de mare alburii. Fiecare din gândurile mele ¡cele mai simple nu se oprea decât după ce-şi atinsese zenitul. În zadar clipeam din ochi, clipeam din suflet, nimic nu-mi dădea înapoi acea lume a cărei mişcare era viteza Gaumont a cinematografelor mediocre şi unde mi-aş fi regăsit prietenii… Uneori aveam impresia că ar fi de ajuns să găsesc un cuvânt şi să-l strig tare pentru a ieşi

UN

din această vrajă. Pronunţam primul cuvânt venit la-ntâmplare, încercându-l asupra orizontului ca asupra unei case de bani, dorind mai mult decât un salvator un simplu dicţionar pentru a-l citi de la un capăt la altul, sigură astfel de-a avea să apăs pe adevăratul resort, pe cuvântul care deschide Parisul, mansardele luminate, pe cel care dă

electricitate, care aprinde gazul… Zadarnic… Dacă în timpul siestei îmi venea în minte un nume, mă trezeam, îl strigam către mare…

Nimic, o pasăre.

Îmi dădeam seama că-l spusesem prea brutal, că trebuia să-l înconjur cu două sau trei consoane nelămurite, îl instalam în acest asamblaj… îl lansam…

Colo jos era un mic vârtej – dar un mic vârtej adevărat. Apoi nu mai era nimic… îmi doream moartea.

Dar atunci apărea Calixt Sornin şi mă salva. Era primul nume de mort pe care-l auzisem, la prima mea liturghie. Despre Calixt nu ştiam decât acest nume. Un ţăran, fără îndoială, un muncitor. Însă eu singură, fără nicio îndoială, dintre toţi cei care trăiau, mi-l aminteam încă. Era burlac, era orfan, era de nouăzeci şi unu de ani, spusese preotul. Eram singura depozitară a acestei slabe amintiri. Dispărând eu, în timp ce pentru mine nu aveam a mă teme de nimic, pentru că amintirea mea va mai trăi mult timp în Bellac şi prin Simon în Paris, dacă muream eu, ultimul reflex al vieţii lui Calixt ar fi nimicit. Uneori mă simţeam mai răspunzătoare de acea amintire la scadenţa sa decât de însăşi existenţa mea. O întreţineam cu mii de făgăduieli. Voi obliga pe Loti să boteze o carte cu numele lui. Voi plăti o slujbă mare de pomenire în faţa copiilor închinaţi Mariei şi voi arunca numele lui Calixt în cincizeci de memorii de fetiţe, sigură că una dintre ele îl va prinde şi-l va hrăni cu seva ei. Voi obliga geografii să denumească insula mea Insula Calixt, sau chiar aceea a celor o mie de zei, şi să-l lege astfel, în cursurile filosofilor, de însăşi ideea dumnezeirii… Eram mai mult decât un savant care ezită să se ucidă pentru că moare o dată, cu el o descoperire, eu aveam cheia, singură eu aveam tli cheia unei vieţi omeneşti. O fiinţă va muri sau va trăi prin mine. Ar fi fost o laşitate faţă de el să mă las dusă la fund, sau să mă spânzur, sau să deznădăjduiesc… Astfel acest nume, care aruncase cel dintâi doliu asupra mea, mă susţinea deasupra furtunilor şi mă lega de pământ, şi mă menţinea în această slabă pătură de aer, înaltă de doi metri, în care

trăim…

Capitolul VII
În Londra, oraşul mare.
Mai singur decât oricare.
Decât un biet naufragiat Pe o insulă \pustie.
Sau mortul pe năsălie.
Este prostul patentat.
Rentier de meserie.

Astăzi îmi revenea în minte această strofă din micul nostru curs de morală. Şi o alta:

La Douvres un original într-o zi cade-n canal.
El se zbate, îi dă zor.
Ţipă după ajutor.
Dar nu vine niciun brav:
Aşa moare un trândav.

Pentru că domnişoara Savageon, profesoara noastră, se aproviziona exclusiv din Regatul Unit cu modelele pentru vicii şi virtuţi. Ştofele, dimpotrivă, erau din nefericire comandate la domnul Renon, din Boussac… Astfel trândavii şi rentierii din Europa erau mai izolaţi ca mine! Voiam desigur s-o cred. Dar acolo cel puţin toţi mi-au părut fericiţi. Poate pentru că toţi fumau, şi mă gândii deci să fumez: am încercat trestia, ierburile uscate. Exista desigur tutun în insulă, dar nu-l văzusem niciodată şi poate că e singura plantă pe care nu mi-a dat prin gând s-o ard, în timp ce puţine foi au rămas, de la floarea soarelui la paletuvier, al căror gust să nu-l cunosc acuma. Obosită de fumat, mestecam rădăcini, mereu ca fericiţii trândavi, descoperind uneori gustul cutărei doctorii luate în copilărie. Patria poţiunii mele Raoul pentru întărirea oaselor, a pudrei mele Richard pentru întărirea gingiilor, era tocmai insula aceasta. Apoi am prăjit flori, de astă dată nu uscate, ci învoalte; aspiram fumul lor şi de aci (profesoara mea prevăzuse totul):

La Lancaster – un bonz chinez Te atrage-ntâi cu flori Apoi vine cu parfumuri.
Curând cu-ale pipei fumuri.

De la crin la opiu, Betty.
Scurtă e cărarea fetii…

de aci mi-a venit ideea plăcerilor oprite. Printr-un bambus verde aspiram mirosul răşinii şi al polenului arse. Apoi m-am gândit la cocaină, contra căreia totuşi Savageon nu mobilizase nici pe primarul Belfastului nici pe notarul din Bath. Cu atât mai rău dacă urma să fiu puţin desfigurată şi dacă trebuia să sufere buna formă fizică ce fusese în timpul celor doi ani singura mea ambiţie, ca şi când, printr-o cursă pe jos aveam să reuşesc să plec într-o bună zi din insulă. Bacele pe care le recunoscusem ca fiind pipărate sau pe care le credeam veninoase, le încercam în nas şi, pentru că îmi amintisem şi de morfină, pe micile răni făcute cu oase de peşte. Sau mergeam inspirând aerul, în speranţa izvoarelor de eter. În sfârşit am descoperit în mine ceea ce aveam să caut acum până în vârful arborilor… era visul…

Într-o bună dimineaţă eu, care nu visez niciodată, am simţit în mine o inimă nouă, fragilă, învăluită toată într-o reţea de sfori cum se învăluie sobele Sarreguemines când se transportă. Nu am deschis ochii, cea mai mică lumină ar fi făcut-o praf: visasem… Visasem ceea ce în Europa abia dacă-i poţi spune vis: că mă sculam, că prânzeam, coseam. Cea mai umilă servitoare n-ar fi socotit asta ca vis. Puneam masa, brodam. Adunam teancuri de farfurii, tăiam pâine. Precauţiile pentru sine însuşi şi acea disperare pe care le-o dă altora un vis cu Turchestanul, cu Ceylonul, eu le-am încercat toată ziua din cauza furculiţelor, farfuriilor, paharelor. Seara m-am întins sub acelaşi arbore, pe aceeaşi parte, în speranţa, dacă nu a unor vedenii mai active, cel puţin a unui vis care să-mi îngăduie să revăd şi să ating obiectele absente în noaptea trecută, serviciile de untdelemn şi oţet, păhăruţele de ouă, lingurile de peşte…

Am visat un bărbat.

Nu farfurii lungi pentru apetitive, nu suporturi pentru tacâmuri. Un bărbat care plângea. Nu tacâm pentru salată, nu compotieră. Un tânăr înalt şi blond, ou ochi mari, negri. Nu furculiţe de stridii. Un bărbat care-mi

mărturisea totul. Mă ţinea în braţe. Mă purta pe sus. Era o răpire şi în acelaşi timp un adio veşnic. Ne vedeam pentru prima oară, şi sfâşiam o eternitate comună. Mă strângea în braţe pentru prima oară, şi aveam toate amintirile unei îndelungate iubiri. Nu mici suporturi de sticlă pentru a le strecura sub farfurie, în zilele cu sparanghel sau anghinare, nici castronaşe. Ci un bărbat care mă strângea… Nu linguri de argint aurit, nici platou mare de aur. Ci acest frate logodnic care-mi vorbea pentru întâia oară şi niciuna din frazele lui nu-mi părea nouă. Avea acelaşi gest, deasupra bălţilor stătătoare, pentru a mă apleca şi a mă face să ating alternativ cu piciorul şi cu părul curentul năvalnic. Avea aceeaşi manie de a-şi aşeza fiecare din cuvintele sale ca nimfa în jurul capului, de a schimba cu mine bile de fildeş care alunecau şi pe care, cu spaimă, le prindeam iar. Mergeam în sensul fluviului, fără să ne pese de câinii turbaţi care umblau în susul lui. Avea un cal alb pe care nu-l văzusem niciodată, acelaşi… Suspinam… Singura noastră mângâiere era de a ne trece iarăşi şi iarăşi bilele de la unul la altul, apoi puţin câte puţin ne schimbam unul cu altul noi înşine… Ce caraghios era, cu micile mele braţe atârnate de umerii lui, ca unul din zeii insulei celeilalte… Mă trezii!…

Zice-un jude-n Edinburgh:
„Iubirea n-o luaţi în seamă!”
Dar murit-a a lui mamă…
Şi mari lacrimile-i curg.
Irina, dragă Irina.
Grea-i iubirea, bat-o vina!

De atunci nu m-am mai culcat decât sub copacul care-mi dăruia visuri, obişnuind păsările să nu mai vie să-şi facă acolo cuibul, apăsându-mi cu mina partea stângă şi gândindu-mă la cei pe care voiam să-i visez. Această pasiune dură săptămâni întregi. Nu că visele mele ar fi fost variate, eu nu încercam prin ele decât o singură emoţie: voluptatea, necunoscută până atunci, care amesteca sentimentele cele mai contrare, şi pe care o numeam dezolare. Nu era numai tristeţe, ci nenorocirea cu toate

triumfurile, fericirea cu toate deznădejdile; sentimentul de a fi găsit ceva fără asemănare şi de pierdere ireparabilă, un suspin care-i cuprindea ca un căscat pe toţi vizitatorii ciudaţi pe care mi-i aducea noaptea: fie că era Ludovic al XI-lea, care mă ridica cu un gest de afecţiune şi mă punea pentru totdeauna în slujba regilor mei, fie biete prietene de pension sforăitoare, cu vocea aspră şi răguşită pe care o avem când bolnavul e salvat. Dar totdeauna în Europa, iar singura deosebire de visele europene era că aici strălucea soarele. Şi acum încă sunt singura persoană care vede soarele în vis.

Apoi venea deşteptarea…

Ascultam… Dar nu era pasul unui braconier pe drum. Nu era nici mugetul unei juninci pe care o duci la măcelărie şi care se opreşte, proptindu-se în cele patru copite, biată vită neştiutoare, în dreptul băcăniei. Nu era puiul pe care-l prinzi încă din coteţ pentru a-l tăia seara, şi toate acele mici ocupaţii legate de moarte pe care le luminează zorile oraşelor de provincie. Vai! Erau florile purtate de arborele meu, ale lui, acelea ale lianelor, orhideele care ieşeau din trunchiul său, revărsând asupra mea, clătinate de briză – dezolarea unui boabab – polenuri de toate culorile şi atât de abundente încât rouă se usca

pe mine parcă aş fi ¡fost dată cu pudră… Aşteptam. Ca un rănit care pune maşinal mina pe rană, eu îmi treceam mâna pe corp şi apoi o aduceam la ochi, ca să văd în ce nuanţă mă lăsa astăzi aurora… Nu mai era dezolare fericită; era numai suferinţa cumplită, fără margini. Veselia se dezlega deodată de disperare – ca un şarpe speriat, de tovarăşul său de caduceu – şi dispărea… Nu erau obloanele pe care le deschizi şi care pocnesc, nici mica ploaie de dimineaţă pe bidoanele lăptăreselor. Erau păsările paradisului ieşind din noapte ca porţelanul dintr-un cuptor, în fiecare zi cu o răbufnire pe care nu o aşteptam aşa de vie; şi eram eu însămi, sprijinită cu coatele de mai mulţi mici palmieri, mici bananieri şi araucani, mai indiferentă faţă de ei şi faţă de viaţă decât pe bulevardul Montparnasse, în trăsura lui, comisionarul

lui Belloir care aduce înapoi flora sa de la un bal oficial… Mă. sculam, scuturându-mă de orice gând şi de tot polenul de pe trupul pentru ei sterp, enervată, la ieşirea dintr-o lume maleabilă şi generoasă, de rezistenţa acelor arbori pe care nu-i puteai străbate, de acele unde, lichide şi nu. solide, de acel soare etern, efemerul… Egoistă, slăbeam… Invidioasă, nu mai mâncam… Minţindu-mă pe mine însămi, aveam nevralgii. Aşa încât hotărâi să mă vindec… Într-o seară, în loc să mă duc spre a mă stabili, de la prima umbră, sub acel arbore, în amprenta din muşchi care mă primea acum ca o cutie de tacâmuri polonicul, aşteptai ¡noaptea, mă rătăcii în beznă, o aspirai adânc, îmi spălai ¡ochii cu ea, făcui tot ce se face cu colirurile şi cu antidoturile; toate acele personaje, toate acele emoţii ale visurilor mele, aşa de obişnuite să mă asedieze începând cu ¡această oră încât pătrundeau astăzi direct în sufletul meu, luându-l drept somn, le îndepărtai pe cât putui; apoi mă. Întinsei pe spate, la cea mai mare depărtare cunoscută (de vreun arbore din insulă, cu picioarele imite, mâinile încrucişate, şi mă dăruii unui somn fără vise…

A fost o perioadă grea. Niciodată nu mi-a fost sufletul mai mucegăit, atât de veştejit, viaţa trupească mai a spuţită. Lumina care mă-nconjura era exact cea mai vibrantă înaintea razelor ultraviolete; păsările, cele mai frumoase înaintea păsărilor invizibile; stelele, cele mai pproape de glob; cea de colo exact deasupra, cea mai apropiată; scrâşnefeul mării pe corali cel mai ascuţit după al fierăstraielor; între mine şi neantul puterilor nu mai exista decât această ultimă aparenţă exasperată; culorile cele mai întunecate ale naturii, ocrul, negrul, erau ele însele la octava lor cea mai înaltă. Nu erau animale cu voce gravă (nu mă duceam în insula maimuţelor decât ¡tot la cincisprezece saudouăzeci de zile, neputându-mă apăra contra atacurilor lor); numai ţipetele suprastridente ale păsărilor, zgomotul metalic al zborului lor; afară de

— Seara, cinci sau zece minute, singurele mici guri de orgă legate de Europa, dar care nu scoteau decât câteva cuvinte măsurate ca printr-un cablu – buhaii de

baltă. Era de asemenea epoca în care costumele de pene nu mă mai distrau, în care renunţasem la orice veşmânt, în care pii-era dat să văd pe corpul meu, ultime contracţii ale vieţii mele franceze, acele mişcări pe care le ignorăm acolo, pierdute cum sunt sub rochiile şi bluzele noastre „şi nici nu aveam măcar pentru mine consideraţia pe care un sălbatic o are cel puţin pentru propria sa impasibilitate. Pieptul meu, umerii mi se îndepărtau îndată ce mă simţeam sinceră şi loială. Ridicam capul, mă sculam la apropierea unui animal, fără să vreau, cm demnitatea care în Bellac face să se scoale o burgheză din prima castă când apare una dintr-a doua. Într-o zi descoperii şi că îmi pierdeam memoria.

— Nu putusem rezista dorinţei de a scrie, şi îndrăzneam să pun cuţitul, pe care-l menajasem doi ani ca singura mea armă şi furnizorul meu, să graveze fraze pe arbori şi pe stâncă. Toţi eucalipţii din colţurile aleilor purtau un nume de stradă, destul de jos, ai fi putut să-i citeşti noaptea cu mâinile. Apoi, din corali şi sidef compuneam în poieni cuvinte imense, mozaic puţin cam precar, pe care-l consolidam cu răşină şi pe care evitam să merg, însă orice metru pierdut pentru plimbare era câştigat pentru memoria mea. Insula fu curând acoperită de nume proprii. Unele, după felul scoicilor, străluceau mai ales seara. Altele, pe care le credeam din cele mai indiferente, se-mpurpurau brusc fără motiv, şi voiau să-mi reveleze vreo prietenie până atunci necunoscută. Găseam acolo uneori păsări, prinse în clei, şi care luptau pentru viaţa lor împotriva unei vocale avide, pescăruşi-venzi prinşi în cuvântul lui Hugo, privighetori în cuvântul Pape-Carpentier. Erau învălmăşite dimineaţa, când suflase musonul. Pe plajă, anumite cuvinte mai solide în roci de granat pe care le aduceam una câte una de pe deal, întorcându-mă acolo în fiecare minut ca spre călimară cei care nu au stilouri. Le vedeam apoi de pe promontorii, vorbindu-mi ca nişte reclame… Dar ezitările pe care le încerci uneori scriind o literă, eu le resimţeam pentru fiecare silabă a acestei scrieri gigantice. Nu participiile

de acordat, ci ortografia cuvintelor celor mai comune îmi devenea ciudată. Am vrut să le strig tare pe nume: dar niciodată vreun pavilion redeschis după veacuri întregi nu a dat la iveală portrete şi mobile mai roase de carii decât a făcut-o memoria mea după doi ani de tăcere. Masă! scaun! sticlă! modulaţiile acestea îmi păreau stranii, cu un sunet necunoscut, cuvintele acestea gata să-mi scape, să fugă; mă chemam pe mine însămi, numele îmi plutea în jur şi nu mai locuia în mine; am tăcut, ca să nu devin vreun corp anonim. Mi-am numit prietenele; trase de atelaje bizare, care erau pronumele, numele lor de familie apărură dure şi uscate ca obiectele. Nu numai că vorba cea mai familiară nu-mi revenea decât după o sforţare, dar, o dată pronunţată, ea părea eliberată, devenea incoloră, nu mai acţiona asupra timpanului meu. Deveneam surdă pentru Europa. Hotărâi să mă vindec. Am reluat toate aceste cuvinte chiar de la copilăria lor, când nimic nu le înspăimântă şi nu le disociază, adică de la copilăria mea. Îmi imaginam primele clase de şcoală. Am plecat iar, pentru a-mi sădi din nou memoria, de la locul unde mă născusem, de la cele dintâi lecţii de geografie sau de catehism, de la primele fraze învăţate pe de rost…

Era timpul… Din cele zece comune ale plăşii Bellac una îmi şi scăpase pentru totdeauna, iar celelalte, Nantiat, Le Breuil-au-Fa, Blond, se şi învârteau în mine ca nişte insecte cam somnoroase într-o sală a cărei uşă o deschizi: puţin soare şi Nantiat şi Blond îşi iau zborul pentru totdeauna. Dintre păcatele capitale, de asemenea, unul nu veni şi se eschivă până la eliberarea mea. Am repetat lista lor de douăzeci de ori, de o sută de ori; uneori la întâmplare, brusc, în speranţa că mă surprind pe mine însămi în nu ştiu ce flagrant delict cu păcatul absent; sau încercând să descopăr un semn al lui în gesturile mele, când mă făceam din nou ceea ce prietenele mele şi eu însămi numeam la pension „fiinţa rea” din mine: întinsă, cu capul ridicat pe o pernă, îmi priveam trupul umplându-se cu defectele aerului. Degeaba. Minciuna, lenevia, lipsa de modestie treceau pe deasupra lui ca norii cei mai uşori;

lăcomia, invidia, orgoliul cădeau pe el într-o ordine tot aşa de inofensivă şi de imuabilă ca aceea a culorilor prismei. Însă al şaptelea, acel păcat capital care se comite fără îndoială neîncetat într-a zecea comună a Bellacului, rezista tuturor momelilor pe care i le aruncam chiar pe corpul meu şi pe care credeam că le agit mişcând un deget, sau limba. Pentru că dacă nu e tocmai acest corp, nu există niciun mijloc să-l descopăr, niciun dicţionar. Deschideam braţele, picioarele, răsfoindu-l la întâmplare. Degeaba. Îmi priveam faţa în apă, căutând în ea păcatul, ca în acele gravuri unde copiii trebuie să găsească un peşte în copac sau un ostaş între îmbucăturile ferestrei. Zadarnic. Mă studiam în lupă, poate-o ieşi din chipul meu micşorat de o mie de ori… îmi scufundam mâna ori piciorul într-o apă curgătoare care le alungea, le făcea să pară scurte sau cu totul rotunde, supunându-le unei torturi care mi le reda doar mai mlădioase şi mai proaspete, spălate, chiar şi de orgoliu şi lenevie. Sau, după cum regăsisem numele indigoului, uitat şi el, privind curcubeul, luam o zi europeană de la răsărit la asfinţit, sigură că era de ajuns să o aplec, să o clatin, exact ca pe o prismă, pentru ca păcatul să apară în ea. Dar dădeam peste amintirea unei zile sfinte, în care nu mi se înfăţişau, la colţul străzii Cocoşului, pe promenadă, chiar în acel loc deocheat, decât virtuţi teologale şi mici burghezi cu păcate neînsemnate. Sau mă convingeam că voi ajunge la el numai în comuna uitată; luam de la capăt toate plimbările copilăriei, toate pistele care mă putuseră duce la el; prin toate porţile Bellacului porneam pentru prima oară spre câmpie, atingând cu memoria, la douăzeci de paşi, la patruzeci de paşi de casa mea, cel dintâi arbore, cea dintâi băcăniţă pe care îi văzusem vreodată; însă comună şi păcat se ţineau departe de orice drum vicinal. Aşa încât – atât de blânde mi se păreau de altfel celelalte în această insulă, atât de puţin trufaşă mă simţeam faţă de gurahi, atât de puţin mincinoasă faţă de ptemeropi.

atât de puţin desfrânată faţă de sidef, şi totuşi plină de nu ştiu ce rău şi greşeli – el singur era adevăratul păcat,

şi-i resimţeam prezenţa îngrozitoare în mine.

De la păcate – urmam de altfel în asta progresia impusă de domnişoara Savageon – treceam la academicieni. Dar vicleniile lor sunt încă şi mai subtile. Pentru că nu voi surprinde pe nimeni dacă voi spune cât de rar se întâmpla ca o mişcare a corpului meu sau un gest al pârâului meu să-mi indice brusc pe unul sau altul dintre ei. Într-o zi, am avut cu toate acestea o cohortă de vreo zece, pe care am mărit-o puţin câte puţin, făcându-i să iasă în ordine de sub cupola lor, în ceasul pe care mi-l petreceam în fiecare dimineaţă cu scrutarea memoriei, şi uneori, pe când musonul sufla, pe când pârâul curgea, exact cum îi vine un vers unui academician poet, un nou nume de academician se înfigea din Europa în creierul meu. Săgeţi uşoare, vădit nu aşa de ascuţite ca ale amorului, dar care atingeau cel puţin, pe lângă memorie, şi un fel de prietenie. Astfel sosi la amiază – în timp ce un păun alb îşi scărpina cu ciocul coada care se desfăcu în două jerbe ca apa unei fântâni sub un deget – numai la ideea unei ţâşnituri de apă, academicianul Henri de Régnier, care îmi aduse deodată o întreagă lume la care nu mă mai gândeam, jaspul, jadul, stucul veneţian, onixul, nume stranii, mai puţin uzate pentru mine, care rezistau mai bine termitelor memoriei mele decât calcarul, gresia sau piatra. Astfel veni în seara aceleiaşi zile, în întârziere cu o zi faţă de el în această cursă în jurul lumii, academicianul René Boylesve, graţie unei adevărate asemănări formate de ramurile de copac dintre toţi academicienii pentru mine cel mai palpabil. Apoi, atingându-mă nu ca o mică săgeată, ci ca o praştie bine întinsă şi pe care am primit-o drept în inimă, academicianul Bédier – pentru că deodată, îi uitasem şi pe ei, numele lui îmi aduse pe Tristan şi Isolda. Apoi, înlănţuindu-se ca două pasări stacojii, veniră cei doi cardinali. Pe urmă, într-o zi, când am zărit un nor luminat ajungând un nour întunecat, academicianul Rostand, pe care-l văzusem într-o zi întâlnind pe domnul Bonnat. Toţi aceşti şefi iluştri, care, îmbrăcaţi în acelaşi titlu şi cu aceeaşi uniformă, par fetelor din Franţa cam aceiaşi şi

sunt în orice caz iubiţi cu aceeaşi pasiune, o mare claviatură verde şi neagră, cu diezi care sunt Barrés şi Loti, toţi – ciudată influenţă a Polineziei – îmi păreau fiecare singur şi original. Apoi, trecând prin academie, ca printr-o mare trapă, trecând de la nemuritorii care trăiesc la nemuritorii care au murit, m-am prăvălit într-o regiune în care – neştiutoare cum eram, singură cum eram – m-am apucat să-mi imaginez literatura noastră, şi-am fost neapărat obligată, dacă voiam să ştiu într-adevăr ceva – s-o recreez.

Toate acele nume de autori şi de eroi, de teorii şi de obişnuinţe, care nu sunt pentru şcolarii cei mai mari ai pensionatelor decât nişte paravane, eu încercam să ghicesc ce ascundeau ele. Acele nume de Fedra, de Consuelo, care ni se aruncau repede în ochi pentru a ne ului şi orbi îndată ce era vorba de dragoste, acele nume de clasici, Racine, Corneille, Rotrou x, care ni se dădeau repede, toate în bloc, ca un mănunchi de chei amestecate ca să nu putem distinge ce sertar al inimii noastre ar putea deschide fiecare din ele, o dată pronunţate, pluteau în jurul meu, refuzând să se întoarcă în mintea mea pe calea obişnuită. Cele mai neînsemnate distihuri ale lui Ronsard, ale lui Malherbe, o dată declamate în această insulă, se cabrau şi mă atacau uşor, ca nişte cai înhămaţi al căror bot l-ai muiat într-o fântână vrăjită. Versurile lui Lamartine, Vigny, când îmi reveneau odată cu vântul, singurul meu sufler, sufler înmiresmat şi a cărui vorbă adia asupra mea, toată; când se vedeau stelele aşa de joase aici, legănate de briză, necăjind un catren care nu se închega, dar pe care-l simţeam mişcându-se în memoria mea; când noaptea, trezindu-mă brusc, îmi venea în minte un vers de Musset, de Shakespeare, pe care le repetam aproape aiurită şi îndurerată, cum ţii treapta ruptă a unei scări mobile; când mă amuzam reunind toate acele nume, care pentru mine nu însemnau nimic, dar pe care le simţeam pline de sens, Syrinx, Paludes, Teodor, Adolf, cu grija unui miliardar ignorant care colecţionează nume pentru caii săi de curse şi vasele sale, eram cuprinsă de o moliciune maternă, şi

încolţeau în mine nu ştiu ce germeni; într-adevăr m-am trezit într-o seară faţă în faţă – şi ele fiicele mele – nu cu sonete ruinate, nu cu bucăţi de proză îndopate cu chit, ci cu nouă fiinţe la care mă gândisem foarte puţin până atunci, cu cele nouă muze. După cum un copil preferă cutiile de carton şi cele căptuşite cu catifea în locul celui mai frumos conţinut al lor, încercam acum cele mai mari plăceri numai cu numele genurilor şi ale noilor mele tovarăşe. Tragedia, Poezia lirică, Istoria, niciuna nu s-a eschivat, tot aşa de leale pe cât sunt de făţarnice păcatele şi cantoanele din Limousin, şi le-am dat drumul în mijlocul insulei mele – prima dată când cazuari se loveau de tragedie, păsările paradisului de epopee.

De altfel toată emoţia lecturilor, aceste plecări tot aşa de diferite după fiecare carte ca şi după trenurile luate la întâmplare, eu le-am cunoscut scufundându-mă în titluri de opere necunoscute mie, lăsându-mă dusă de ele, *Sertorius*1, şi *Menechmele*[1920], şi *Hamlet,* şi *Aucassin şi Nicolette*[21]. Îmi imaginam aventurile personajelor şi le îmbrăcam în gesturi, în costume aşa de desluşite, încât la întoarcerea mea în Europa cele adevărate mi-au părut mai puţin reale. Dincolo de toate acele manii şi acele cadre ale spiritului şi ale sufletului, ale căror nume le repetam la pension papagaliceşte: Scolastică, Marivodaj[22], Preţiozitate… eu încercam să le înţeleg cu ajutorul unor vechi silogisme, a unor vagi rămăşiţe de lecţii, şi un izvor nou de plăceri se deschidea în inima mea ca un bar: a fi „preţioasă” înseamnă să deznădăjduieşti când speri mereu, să arzi cu o flacără mai mare decât ai aprins, să împleteşti în jurul cuvintelor onorate o pânză cu mii de fire şi îndată ce o suflare, o gândire o atinge în treacăt, inima să se avânte din colţul cel mai întunecat al ascunzătorii sale, s-o ucidă, să-i sugă sângele dulce. Înseamnă domnişoara de

19 General roman, eroul tragediei cu acelaşi nume de Corneille (1662).

20 Numele a doi gemeni dintr-o comedie a lui Plaut, imitată de francezul Regnard *(Les Menechmes* ou Les *Jumeaux,* 1705).

21 Roman medieval francez în versuri (prima jumătate a sec. XIII).

22 Cuvînt derivat de la numele cunoscutului dramaturg francez *Mari-* vaux, al cărui stil, elegant, uşor, uneori căutat, denotă rafinament de gîndire şi expresie. Este folosit, în general, în sens de manierism şi afectare literară.

Montpensier sugând sângele dulce al cuvântului amor, al cuvântului amant. Înseamnă domnişoara de Rambouillet acoperind cu mâna-i albă toate cuvintele crude, restituindu-ni-le apoi, cuvântul Mânie, cuvântul Barbar, inofensive, ca detectivii care schimbă revolverul banditului într-un revolver portţigaret. Marivodajul? A marivoda? înseamnă să priveşti soarele, lungită şi goală pe un promontoriu, să suspini şi să-ţi spui: tu nu suspini! tu nu priveşti soarele! ţi-e prea cald, descoperă-te!… A marivoda cu Europa înseamnă a-i întoarce spatele, înseamnă a te ocupa numai cu urmărirea sărituri lor pe boabab ale păsării verzi cu pântecele roşu, care se răsuceşte în fiecare minut ca un disc, înseamnă a spune: Europă, tu nu exişti! Tu nu eşti plină de mari magazine cu vitrine pe unde rătăcesc cleptomanii! Ce frumoase ar fi oraşele tale dacă ar fi construite la ţară! Iar romanticismul, zis romantism – şi alexandrinismul, zis elenism, şi catacreza1, şi litota 2 şi toate acele nume pe care le întind cam cu mândrie la examene pentru a fi perforate ca în metro biletele de clasa întâi de lux, eu le găuream peste tot în felul meu, eu aveam un alexandrinism al meu, romantismul meu, şi litote false mai frumoase decât cele adevărate ale voastre. De altfel există nu ştiu ce făgaşuri, de la Homer la Chateaubriand, cărora o gândire chiar necunoscătoare n-are decât să li se încredinţeze pentru a resimţi exact – impresie fizică – adevărata alunecare a întregii gândiri umane. Numai pe calea prezentă mă rătăceam. Creaţia mea devenea confuză îndată ce era vorba de un poet viu, şi pe când mi se supuneau docili Eschil şi Shakespeare, toată puterea mea asupra lui Jammes şi asupra lui Bergson pierea.

Mă enervam mai ales pe trei nume care reveneau adesea între Simon şi prietenii lui – trei nume de altfel strălucind în flăcări chiar pentru neiniţiaţi – pe care

*, 1 Figuri de stil.

aceştia şi le luau înapoi unul de la altul, cu forţa sau cu blândeţe ca jonglerii din circuri torţele; trei nume cărora aproape nu le cunoşteam nici ortografia, dar care îmi păreau totuşi, în locul lui Renan, al lui Barrés,

frumoase buloane puţin cam slăbite, singurele în stare acum să înşurubeze biata noastră existenţă în lume şi misterele ei: Mallarmé, Claudel şi Rimbaud. Nu ştiam nimic despre ei înşişi, nici dacă trăiau, nici dacă muriseră; nu ştiam dacă vecinul de care m-aş lovi în gări luându-mi biletul, în cofetării mâncând ecleruri, nu va fi, vai! niciodată – sau ar putea fi oricând, ce fericire!

— Mallarmé, Claudel sau Rimbaud. Şi duioşia cu care l-aş privi pe vreunul din cir furios pe un vizitiu şi urcându-se cu forţa într-o trăsură soioasă ca în glorie! Uneori, după cum pe o biserică drapată pentru funeralii eşti îngrijat zărind iniţialele unei rude, te temi brusc pentru ea – un parfum, un suflu mi-l indica pe unul dintre ei, salvând de la moarte pe ceilalţi doi. Nu mă mai gândeam decât la ei trei, numeam după ei pâraie şi promontorii. Sau – şantaj neruşinat al lui Dumnezeu, care ajunse astfel să-mi redea o morală – mă convingeam că eram răspunzătoare de toţi trei, că dacă eram leneşă, dacă mă complăceam în insomnia mea, dacă mă dedam iar la cocaină sau ia visuri, unul din ei va muri. Am ajuns, pentru a-i menţine constant în viaţă, la mai mare perfecţiune decât o vestală; pentru a-i salva de dinţi sau braţe rupte, la o adevărată grijă de mine însămi. Dacă-mi lăsam genunchii să se asprească, în loc să-i ung cu ulei, dacă nu-mi dădeam pe moment călcâiele cu piatră ponce, Claudel era mort de mult… Dacă nu despărţeam papagalul şi fazanul care se certau, Mallarmé murea. Ridicam braţele, înfricoşam combatanţii; papagalul negru se cocoţa, urmărind din creangă în creangă fazanul care şerpuia ca proiecţia sa aurită, dar cel puţin moartea lui Mallarmé se înălţase cu trei metri. Uneori familia lor era în joc şi, crudă, o dată am îngăduit ca sora lui Rimbaud să cadă de pe o scară, o altă dată ca prietena lui Mallarmé să se înece.

Mai ales seara – adormind, sub stele aşa de apropiate şi aşa de aprinse că uneori îmi părea că simt una trecând exact deasupra pleoapei mele ca o lampă de buzunar – mă înverşunam contra acestor spirite pure. Era ceasul în care urmăream urletul deplin al tălăzuirii în jurul insulei, al

musonului în jurul cocotierilor şi în care această singurătate în spaţiu îmi dădea, chiar în propriii mei ochi, mai multă nobleţe decât o poate da în Europa solitudinea geniului. Egală cu aceşti trei oameni, îi chemam... Mă ridicam uneori ca să aranjez cu mâinile mele tăciunii micii mele vetre... Dacă nu izbucnea îndată o mare flacără albastră, urmată de alta roşie, Rimbaud îşi pierdea soţia... Apoi, aţipită, divagând asupra celor două sau trei fraze pe care le auzisem cu privire la ei, vedeam pe Mallarmé dând cuvintelor o valoare fizică, arbori crescând la sunetul vocii lui, oprindu-se o secundă la ingambamente, formând un nod la metafore; un vers de Mellarmé dând, ca o loţiune, o nouă floră ungherelor de grădini, umbrarelor. Apoi, la fiecare obiect, la fiecare arbore, la fiecare fiinţă omenească, în sfârşit la toate acele aparenţe, pe care niciodată nu le vom putea atinge, Claudel, după ce le strivise într-un punct, lega cel puţin o comparaţie, care se umplea îndată, prin nu ştiu ce lege a vaselor comunicante, de sânge, sau de sevă, de răşină, sau de lichide primare... Un zgomot surd aproape de mine, urmat de un dulce miros, însemna că nuca de cocos se deschisese căzând... Toate stridiile se deschideau pe fundul apelor şi se acopereau cu sidef... Un liliac mare zbura din smochin în manghier... Mallarmé nu-l vedea... Rimbaud îi lua capul în mâini, i-l dirija, reuşind în sfârşit să-l facă să vadă liliacul când se-ntorcea în zbor de la manghier la smochin... Dragostea? În faţa acelui cer, pe care-l curăţau de trei ani cele două care, culmi ale astrelor mele celor mai dragi, de ce mă gândii deodată că ar fi putut vorbi despre Dragoste? şi îmi devenea brusc indiferent tot ce ar fi putut spune despre ea Racine sau Musset, simţeam că la aceste trei reţele noi trebuia să racordez bietul meu cap-lumină... Îl clătinam în noapte, ajustându-l puţin câte puţin pe primul fir care-mi venea din întuneric; şi deodată îmi scăpăra un gând atât de ascuţit, mă atingea o lovitură aşa de ciudată, încât ghiceam că ei înşişi o încercaseră, iar la deşteptare îmi regăseam mâinile negre de tot, din cauza tăciunilor, dar şi asemeni cu servitorul dovedit prin acest şiretlic, că a

atins casa de bani a stăpânului.

Totuşi, cu ajutorul acestor exerciţii şi a acestor bucurii prefăcute, graţie acestor umbre şi acestor porecle, într-o bună zi (precum într-o ţară străină cel care-i învaţă limba, după şase luni de surzenie completă, într-o bună dimineaţă, cum se trezeşte, înţelege tot ce-i spune femeia de serviciu, apoi vatmanul, iar seara marea tragediană) mi s-a părut deodată că înţeleg pe confraţii mei, oamenii. S-a desfăcut o cusătură la acea formă rotundă şi impermeabilă în care, în chip inconştient, îi înveleam ca în săculeţe strugurii din bolta de viţă. Am avut revelaţia lor cum alţii o au pe a lui Dumnezeu, de altfel tot atât de aproape şi de mine. Toate acele sentinţe pe care învăţasem să le dau maşinal asupra viciilor lor, a virtuţilor lor, au devenit subit perimate. Secate de soarele tropical, grefe stupide, prejudecăţi, bun simţ şi bun gust căzură de bătrâneţe de pe mine. Soarele se înălţa. Pentru a mia oară îl vedeam ridicându-se şi era totuşi ca şi cum pentru prima oară aş fi ridicat fitilul unei lămpi. O astfel de lumină se instala în lume, încât tot ce numisem până în ziua aceea crimă sau defect sau ruşine era spălat. Însemna poate că numai în acea zi am înţeles lumina! Furtul, omorul? Vedeam peste hoţ lucind adorabila lună; asfinţitul mângâind braţele goale ale criminalului. Vedeam o rază dulce însoţind trupurile adultere. Vedeam strălucirea unui bec electric pe faţa crispată a mamei al cărei fiu a căzut la examen. Vedeam flacăra unei lanterne veneţiene luminând fruntea tatălui care nu iartă – şi el era iertat. Vedeam sub lampa lor acele frumoase cranii de savanţi pe care securea pesimistului se toceşte ca pe un nod în stejar. Vedeam un braţ gol – era oare luminat dinăuntru? – mişcându-se în noapte, un şold luminat de un foc de curpen şi – ah, lumină care cu douăzeci de mii de leghe pe oră, după zece ani, după cincisprezece ani, nu mă atingea decât astăzi! – adevăratele priviri ale prietenilor ajungeau în sfârşit la mine.

Ziua se înălţa. Din mijlocul clopoţeilor de unde cădea un polen roşu-roşu, păsări îşi scuturau nu penele, ci însăşi

culoarea lor… înţelegeam crinolinele, mânecile bufante… înţelegeam toate acele mari mişcări ale pământului în care Copernic şi Newton sunt luaţi subit împreună cu muritorul de rând, ca în bâlciuri proprietarii de căluşei şi de trotuare rulante. Dragă mică omenire, care fără această deşteptare-revelaţie ar fi trecut totdeauna pentru mine în chip fraudulos pe astrul ei, dar pe care o simplă rază, în dimineaţa aceasta, o găurea ca acul vameşului pe hoţul ascuns în cufărul Inovaţie… De altfel nu ţipa ea oare un pic? Nu auzeam oare ţipând un copil, un amant? O blândeţe la mine inexplicabilă, o lâncezeală mă cuprinse, mirosul florilor deveni prea puternic şi mă făcu să leşin… umanitatea îşi făcea sălaş în mine ca un fiu… Cele două păsări îmblânzite ale paradisului, pe care le-aş fi vrut asemenea şi care nu erau niciodată astfel, pentru că nu se domesticeau decât când erau perechi, se aplecau fiecare pe unul din umerii mei, şi eu mă aplecam toată în partea celei mai grele… Ah, cum înţelegeam în această dimineaţă pe nebunul din Limoges, care adăuga fiecărei fraze, oricare i-ar fi fost înţelesul, cele trei cuvinte: „ca un bărbat” sau „ca o femeie”. Ce delicii să-l imiţi! Savuram acea oră ca şi cum ar fi fost prima oră a lumii, prima în care acolo, departe, trei sute de milioane de oameni dormeau, trei sute de milioane lucrau, trei sute de milioane mâncau, câteva zeci de milioane se dedau îmbrăţişărilor. Era, în dimineaţa asta, creaţia mea… Eram în culmea dragostei pentru acele frumoase echipe. Tot ce mă şocase altă dată la ele, îndrăgeam acum. Îndrăgeam bărbile roşcate, negii, gâlcile. Îndrăgeam beţivii, negustorii. Înţelegeam acele magazine ale anticarilor de la ieşirea din cimitirul Montmartre, în care, odinioară, nu puteam suferi să-i văd pe moştenitori cheltuindu-şi primele mii de franci din moştenire. Înţelegeam toate acele căsătorii de sâmbătă de la Saint-Sulpice, toate celebrate fix la ora unsprezece în cele douăzeci şi două de capele, şi însurăţeii, tunşi în ajun, raşi la ceafă, aşezaţi pe douăzeci şi două de scăunaşe, ca pentru electrocutare. Toate acele priviri de bărbaţi care intrau în ochii mei tot aşa de

stângaci ca într-o broască oarbă, acum pătrundeau ca o cheie de ceas, şi-mi răsuceau tot arcul inimii… Păsările jacuna scoteau mii de strigăte inumane, ca un bărbat. Curentul Kuroşivo ridica uşor orizontul, ca o vină umflată, ca o femeie… Cită milă resimţeam de asemenea pentru ei, câte neplăceri îşi creează pe nedrept cu controlorii din tramvaie, cu împrumuturile ruseşti şi cu negrii! Le uram fericire, eternitate. Le uram alcoolul care te trezeşte, funinginea care înălbeşte… Aşa încât, când soarele ieşi din porticul său de bronz, hărţuit de doi nouri mari, năucit, îmi păreau că ei sunt acolo, cu miliardele, cei deodată izolaţi şi pierduţi… Şi întreaga zi singurătatea mea fu ceva sfâşietor, neliniştitor şi dulce – de-ai fi crezut că nu era singurătate, ci dragoste.

În exilu-ndelungat
Ce-ai văzut la Roma, Viena.
La Calcutta, Costa-Rica?
Pe Spencer l-a întrebat într-o seară nevestica.
El îi răspunse: nimica!
Vrei să afli lumea-ntreagă:
'închide ochii, Ana dragă…[23]

Capitolul VIII

Într-o seară a acelor rare zile pe care nu le lăsam să se scurgă anonim, ca mii de alte zile, ci pe care le botezam iar cu numele lor din Europa, atât de mult îmi aduceau gusturile până şi obişnuinţele unei zile precise, în a treia sau a patra seară din insulă în care am dorit să beau vin rosé, să mănânc ecleruri, să dansez polca pe furate, în sfârşit într-o sâmbătă seara, mi s-a părut că văd mişcându-se ceva în larg. La marginea extremă a orizontului, de la un val la un altul foarte apropiat, alergase şi se scufundase o formă, ca un guzgan la Paris de la grilele unui arbore la grilele vecine. Dacă nu ne-ar fi învăţat – începând din şcoala primară (şi punându-ne să o copiem de douăzeci de ori, ca lucrul cel mai folositor, împreună cu distanţa de la pământ la lună, pentru noi, fetiţele din Bellac) – că

23 — Romane — Jean Giraudoux

totdeauna se văd pânzele sau arborada unei nave înaintea carcasei, aş fi jurat că văd o navă. Dacă nu mi s-ar fi repetat, începând din cursul elementar, că speranţa lărgeşte claviculele, exercită o acţiune de dilatare a vaselor, aş fi jurat, cu umerii mei căzând deodată, cu arterele mele subit comprimate, că tocmai fusesem străbătută de speranţă. M-am întors spre insulă, privind-o aşa cum priveşti faţa unui prieten într-o pădure, când auzi paşi, dar insula niciodată nu păruse mai calmă. Afară de cazul unei făţărnicii de necrezut a insulei, mă înşelasem. Toate acele manete, toate acele manometre despre care v-am vorbit adineaori indicau seninătatea: paieta stâncii Rimbaud strălucea, mica frunză era nemişcată. M-am liniştit: am coborât să-mi fac baia de seară. Deodată trebui să mă refugiez iar în lagună, să pun piciorul cât mai repede pe pământ, să alerg până la plajă, ca şi cum marea ar fi devenit brusc un pericol… Răsunaseră acolo două lovituri de tun…

Nu auzisem niciodată aşa ceva, dar în mod sigur era un tun. Numai eu, europeanca, fusesem de altfel atinsă de această descărcare. În insulă nu mişca nimic. Era noapte deplină. Păsările, cu capul sub aripă, nu auziseră nimic… Prin urmare erau oameni acolo! îmi venea să nu mai aştept ziua, să înot imediat spre ei, să mă las purtată de Kuroşivo, cum ai lua un personal care opreşte la toate haltele, înciudat de aşteptarea rapidului. Era un semnal? Trăgea un vapor întreg pentru a-mi cere sfatul? Eram eu singura salvare a o mie de marinari, a o mie de disperări… Deodată văzui două lumini, şi aşteptai, numă-FÂnd cu mai multă nelinişte decât în aşteptarea a doua obuze: şi cele două detunături ajunseră la mine!

Apoi s-au făcut patru, s-au făcut şase, apoi o tăcere. Apoi douăzeci, apoi treizeci: luminile celor două lovituri noi cădeau exact pe cele două detunături din urmă şi – auzeam şi vedeam – cu aceeaşi viteză. Apoi cincizeci, apoi o sută; încercau pe cer cutia de chibrituri întreagă… Apoi o tăcere. Uneori o bubuitură unică, a cărei lumină n-o văzusem, deşi ochii mei nu părăsiseră orizontul. Toată

insula se trezise acum. Era clar de lună, toate păsările zburau, păsările de zi se izbeau în stoluri lungi de păsările nocturne buimăcite; culorile lor, pe care le vedeam totdeauna izolate şi la aceeaşi înălţime, erau amestecate şi dezechilibrate, păsările acvatice planând în cer, păsările-muscă aşezându-se, corbul portocaliu coborând pentru prima dată până la mine. Niciodată un caleidoscop n-a fost mai bine scuturat decât insula mea în acea noapte; n-a fost uitată niciuna din combinaţii. Urcă o rachetă, dublând întâi stelele, dublind apoi noaptea. Ultima dată când văzusem o rachetă fusese de pe acoperiş, cu Ceorella, în ziua de 14 iulie. Poate era iarăşi sărbătoare? Sau se născuse un fiu de rege, ori doi gemeni, pentru că se trăsese de mai mult de o sută una ori... Deodată fascicolul unui proiector se plimbă pe valuri, cu ce încetineală! rămase prosteşte nemişcat pe mici viitori, care mi-erau familiare şi pe care le ştiam că n-au niciun metru adâncime, se suci şi se răsuci în jurul unei spume ca un cal în jurul unei pălării; în sfârşit atinse insula. Rămase ţeapăn un minut, buimăcit de-a se fi izbit de-o masă solidă; alergai spre el – atinsă în treacăt de păsările care fugeau – întinzând mâna ca un naufragiat spre o funie; el se clintea cu câţiva metri, eu ajungeam din nou în centrul jerbei, mă lăsam traversată de raza din mijloc, agitam braţele, mă zbăteam, strigam. Dar, după cum privirea unui prieten te atinge într-o mulţime şi nu te recunoaşte, te vede goală toată, zbătându-te, agitând braţele şi nu te recunoaşte, proiectorul se ridică brusc, se înălţă ca un coş de vapor după ce-a trecut pe sub un pod, se îndreptă cât era de lung sub această arcadă întunecată, şi se stinse.

Zadarnic încercasem să aprind cu lupa o coajă de copac. Ca să aprind un foc trebuia să aştept soarele... Brusc răsună o ultimă lovitură de tun, mai depărtată, dar mai scurtă. Un fel de împuşcătură de revolver pentru a da lovitura de graţie unui animal mort, unui om împuşcat: prima pe care o înţelesei... Prima care-mi anunţă că regilor nu li se născuseră fii şi nici căpitanii n-aveau aniversări, că Franţa nu sărbătorea un 14 iulie... că era război!

Am aprins focul cu prima rază de soare, cu cea mai pură rază, cea mai rece, dar pregătisem rugul din frunze uscate, din iască, din plută, izbucni în flăcări. Pentru prima dată lăsai flacăra să muşte din arbuşti, din pajişti vecine… Eram gata să-mi ard insula, cum alţii îşi arseseră vasele… Dar din teribilul secret din ajun nimic nu se mai întrevăzu ziua… Zborurile păsărilor, descâlcite din sculul de ieri, redeveniseră fire lucioase şi drepte. Strălucea un soare neştiutor. Ptemeropii, berzele guşate uitaseră totul… Durerea aceasta, care pornea de azi dimineaţă, nu-mi mai era comună cu insula şi locuitorii ei, şi resimţeam o nouă singurătate chiar în inima izolării mele… Astfel războiul atinsese în treacăt insula cu privirea lui şi dispăruse pe nava lui în derivă, fără ca eu să fi avut nevoie să-l ameninţ cu o prăjină ori cu o cange, cum fusesem nevoită s-o fac cu puma pe pluta ei!… Şi ce război? Ce naţiuni cu marine plonjaseră pentru a reapare aici, a se bate înaintea unui singur martor, căutând să-şi distrugă marile lor branhii cu lovituri de tun? în ce limbă se spunea acum: fiul meu a murit, tatăl meu a murit? în care limbă se spunea: ei sosesc, sau: ei pleacă în sfârşit? în ce limbă bâlbâitul trimis după ştiri anunţa răz… răz… anunţa că armata era!…!… în sfârşit, bătând din picior, anunţa războiul? La mii de leghe de el, eu mă simţeam redată, ca toate femeile, unei mase din care bărbaţii au dreptul să aleagă. Ce rase de cai, de catâri mureau de mizerie şi de cruzime? Ce oraşe pe lacuri miroseau a eter şi a iod? în ce gări ducesele plăteau funcţionarul de la statistică ca să dirijeze pe linia lor deviată răniţii grav? Plimbam războiul pe harta lumii, încercându-l pe fiecare ţară ca un capac pe o cutie lungă sau ovală, şi, forţându-l, se potrivea aproape la toate. În ce limbă se spunea: Omorâţi-vă odată! Ezitam să aleg, ca şi când aş fi dat prin această alegere semnalul, stăm la îndoială între Germania şi Austria, Spania şi Statele Unite. Războiul, care desprindea brusc de pe blazonul marilor imperii animalele heraldice şi le făcea să lupte pentru mine în tăcere, până la moarte, licornul cu ursul, vulturul cu un cap cu colegul său cu trei capete!… Apoi mă gândeam, în

chip egoist – emoţie mai mică, duioşie mai rea – că poate numai două naţiuni mici erau în război, Cuba, de pildă, cu Bolivia, Perú cu vecinul său din nord, Ecuadorul ca front. Sau, dacă trebuia cu orice preţ să fie amestecat un popor european, poate că nu era decât Norvegia cu Panamá, Danemarca împotriva Uruguayului… Toate capitalele, eu le pronunţam tare numele, căutând în aer un lacăt secret, care se mişca uneori, impasibil la cuvântul Paris… Da, într-adevăr prin cuvântul Copenhaga, prin cuvântul Lima deschideam o cisternă de milă în mine; bieţii danezi, ridicându-şi tunurile pentru o ultimă rezistenţă pe cel mai înalt munte al lor, înalt de cincizeci şi trei de metri! bietele o mie de limeneze, când pe străzile Limei răsuna trâmbiţa care anunţa lista morţilor, închizându-şi toate în aceeaşi secundă imenşii lor ochi!… Mă linişteam puţin încredinţând războiul unor mâini aşa de nevinovate… Războiul, care face naţiuni întregi deodată duşmane ale unei culori pe care o împrăştie pe câmpuri pentru a o extermina, Germania a roşului de roaibă, Rusia a verdelui turcesc, Italia a albului… Toţi aceşti cai de cuirasieri care se-ntorc, fiecare mâncând coada capului lui de rând, încât în escadron nu mai e păr de coadă decât la căşti! Toate acele milioane de oameni care pleacă, alegând arme sterilizate şi deplin tăioase, fiecare încurajându-se pe sine, ca şi când fiecare ar trebui să se omoare pe el însuşi… Război american fără îndoială, totuşi nu reuşeam să liniştesc în mine Europa. Desigur vedeam Franţa păstrând pacea, şi totuşi simţeam de pe acum sentimentele mele faţă de alte ţări, faţă de toate, şovăind, şovăind; simţeam nu ştiu ce otravă infectând dragostea pe care o aveam pentru spanioli, încrederea în englezi, prietenia pentru Bavaria, iar Madridul şi Londra şi Mjinchenul, toate rotunde pe platourile lor, nu mai erau decât căsuţele unei rulete atinse în treacăt fără încetare de o bilă, care lovea când Lisabona, când Tokio. Ah! uram lovitura de tun, întreruptă poate pentru totdeauna, ca vocea unei femei care în minutul morţii îi revelează bărbatului că unul din prietenii lui l-a înşelat şi moare exact înaintea de a-i fi

mărturisit numele, distrugându-i pentru veşnicie marea şi mica prietenie.

La amiazi aveam obiceiul să mă duc la stâncile Claudel. Cum curentul atingea uşor insula tocmai în acel punct, tot ce-mi trimitea universul aborda acolo, şi eu mă duceam ca la singura distribuţie a acelei poşte, care odinioară mă adusese pe mine însămi. În fiecare lună mă aştepta acolo un deşeu al Europei sau un cadou aproape nou al Oceaniei, dar de cele mai multe ori nu mă întorceam, după un ceas sau două, decât cu umbra mea. În ziua aceea tocmai plutea – lipit pe stâncă de flux, impus de insistenţa mării – corpul unui câine. Se şi umflase. Era animalul al cărui stârv e în Franţa singurul pe care-l vezi în mod obişnuit, care acolo face familiar copiilor cel mai aspru destin, străbătând totdeauna întreg Parisul – ultima pudoare – prin arcada de mijloc. Dar aici datorită contracurentului, se înverşuna să vrea să-l scoată afară din apă, să tragă pe uscat acest simbol al morţii.

L-am înlăturat cu tot atâtea lovituri de cange ca un poliţist englez care vede un adevărat câine viu trăgând la mal în Anglia. Era un pudel. Se îndepărta o secundă, apoi se întorcea cu o mişcare a mării, care înlocuia, fără s-o ştie, reflexul unui pudel bătut. A plecat în sfârşit, purtat de valuri, când i-am zărit zgarda: am înotat spre el, am desfăcut catarama şi el s-a îndepărtat, terminându-şi misiunea, care era aceea de a-mi aduce la cunoştinţă aceste cuvinte de neînţeles: Volga, Vermeer. După câteva minute, o masă mai grea trecu în larg, un alt câine, un terra-nova, care mi-a dat şi el două nume: Kismet, Bellerophon. Pudeli, terra-nova, rase credincioase, care veneau să mă caute până aici şi pe care i-ar fi escortat desigur câinele ciobănesc, dacă n-ar fi fost reţinut de datorie în mijlocul Briei.

Deodată răsună chemarea păsărilor mele, prin care mă înştiinţau că o pasăre nouă pătrunsese în insulă. Dar în loc să urmărească intrusul din cocotier în boabab prin lungi raze roşii sau verzi terminate prin papagali de rasă neagră, cei mai puţin rapizi, ele se îndesau la malul mării

în jurul unei epave. Mi-o ascundeau, dar desenau în jurul ei o formă. Vedeam, sub atâtea aripi, o statuie gigantică, un personaj de tapiţerie, dar umflat şi palpitând. Pe măsură ce mă apropiam, eram eu însămi înconjurată şi drapată cu un văl de păsări aţâţate, deveneam şi eu o creatură uriaşă, aeriană, cu un mic trup de femeie în centru. Sosii. Primii dintre papagalii mei se şi amestecau cu papagalii epavei. M-am aplecat, am îndepărtat cu mumie păsările care o acopereau ca o pătură. Văzui un umăr acoperit îndată de noi penaje. Un minut m-am luptat cu acest înveliş, care, crăpându-se pe alocuri, m-a lăsat să zăresc un genunchi, apoi o mână, apoi o suprafaţă netedă, ca şi când dedesubt ar fi fost un teren uman; apoi – fusese nevoie să ating pasărea-agrafă a acestei robe – îşi luară zborul toate deodată şi, după dispariţia acestui veşmânt, văzui un bărbat.

Un bărbat care-mi sosea gol, ca femeilor din Europa un copil. Partea de sus a corpului său era pe loc uscat în nisip, dar apa i se urca până la brâu; din pudoare, murind, putuse să-şi ridice până acolo marea. Avea braţele întinse, părea ţintuit drept pedeapsă pe insula mea.

Oceania voia să dea un exemplu. Pe acest trup de bărbat, primul pe care-l vedeam, eram uluită să descifrez de la prima ochire viaţa şi maniile lui cele mai mărunte! Aveam deci o atare ştiinţă a oamenilor? Arătătorul mâinii sale drepte era galben, deci fuma; călcâiele tocite şi scâlciate ca nişte tocuri de ghete, deci era autoritar; gura deschisă într-o parte, probabil că se distra scuipând departe; buza de sus răsfrântă, deci era vesel, îi plăceau calamburile; brâul încreţit şi ridicat încins de un brâu adevărat, era un gimnast. Avea părul roşcat şi ras, barba proaspătă: bătălia fusese prevăzută, echipajul tuns şi ras. Nasul îl avea rupt; m-am gândit mai târziu că trebuie să fi fost boxer. Pe unul din şoldurile lui cicatrici ca nişte crestături pe răboj, de la genunchi la umăr, ca şi cum un copil s-ar fi măsurat în fiecare an pe el. Buzele abia închise ale unuia oare adineaori vorbise, dar faţa aspră a celui care nu mai aşteaptă răspuns: desigur o glumă asupra

torpilei care sosea. De asemenea nu ştiu ce, răspândit până pe piept, pe mâini, care indica viclenia, minciuna. Dar nu mă gândeam de loc să mă întreb dacă era imprudent să-mi iau un stăpân viclean şi mincinos, un stăpân care scuipa, şi mă şi aplecasem asupra lui. Nu-i puteam scoate limba, pentru că era imposibil să-i deschizi fălcile, nici să-l atârn de picioare, căci era greu, nici să-i strâng şi să-i întind iar braţele, care se făcuseră ţepene. O oră m-am învârtit în jurul lui, asediind acest corp pentru a-i da viaţă cu migala celui ce vrea să omoare o broască ţestoasă sau un animal cu carapace, căutând o plesnitură în armura lui, încercând să-l ard cu lupa, ca pe un duşman, odinioară, într-un asediu adevărat. Degeaba. Pe mărgeanul unde îl trăsesem, unde sta întins şi răstignit, el îmi restituia doar în acelaşi timp etalonul religiei şi al rasei mele. Uneori, aşezată la căpătâiul lui, stăm de gardă ca lângă un bolnav de tifos. El îmi reda vechile măsuri ale Occidentului pentru a judeca această lume în care devenisem singura normă: degetul, cotul, stânjenul. Uneori îl mângâiam pe frunte ca pe un febril. Pe faţa lui umbrele, pe măsură ce soarele se înălţa, îi modificau în fiecare clipă trăsăturile, fără ca totuşi să semene vreodată cu cineva pe care-l cunoscusem, epuizând înfăţişările unui şir de oameni pe care nu-i întâlnisem niciodată. Era acoperit de tatuaje, la început indistincte pe trupul său albăstrui, dar pe care soarele le descoperi, puţin câte puţin, ca pe o cerneală simpatică, iar eu le citeam pe măsură ce apăreau. Mai întâi numele şi pronumele lui, erau englezeşti, era corpul lui John Smith. Apoi porecla; era, pentru femei, Johnny. Apoi o insultă la adresa celor care i-ar citi tatuajele, dar nu m-am supărat pe el. Apoi o frază din Biblie, închinându-l celui care mută munţii din loc, care linişteşte inimile, ăsta era sufletul lui Johnny Smith. Pe braţul stâng, lângă trei mici ancore în triunghi, semne ale vaccinului care eliberează pentru totdeauna de mizeria terestră, două cuvinte cu caractere vechi, din al şaptesprezecelea sau al optsprezecelea secol, ROYAL NAVY. Apoi acolo unde tatuorii se încăpăţânează să creadă că e inima, exact la

mijlocul pântecelui, o inimă în mărime naturală cu o săgeată. Nume de femei împrăştiate, Mary, Nelly, Molly, cu date şi oraşe, Mary din Plymouth, Nelly din Sâo-Paolo, Molly din Dakar. Johnny era credincios englezoaicelor, oricare ar fi fost continentul. Unul din picioare cu desenul tibiei şi femurului, laba piciorului cu toate micile oase, şi, pe talpă, semnătura artistului: MacDonald, TATUOR AL REGELUI, JERMYN STREET. Pe piept, cu litere de cinci centimetri, începutul unei fraze, I AM, pe care am reuşit s-o citesc, întorcând cea mai grea pagină care a fost citită pe lumea aceasta, I AM A SON OF HAPPY LEEDS. Un fiu al fericitului Leeds, al bogatului Leeds, colcăind de ace cu gămălii şi ace de păr mai mult decât un divan. Citeam tare, mă întrerupeam să alung păsările, în limba, fără să vreau, a lui Johnny Smith. N-am vorbit decât englezeşte cu el. Pentru că vedeam Anglia îngenuncheată înaintea lui, mai mult decât dacă o mie de vase fâlfâind *Union Jack* ar fi trecut în larg… Astfel, după legea probabilităţilor şi a mediilor, marea îmi aducea un englez! Din cadavrele plutitoare pe ape, cifra englezilor depăşea cel puţin cu unu pe aceea a marinelor lumii la un loc. Legea celor două treimi era valabilă pentru corpurile de marinari englezi, pentru câinii pudel englezi, ca şi pentru cuirasate. La prima lovitură de tun care sfâşia până în fund valurile mele, îmi sosea John Smith, ca sub plugul din Berry un craniu galic; un corp umflat, un burete trecut peste Anglia, cu o duhoare de gin, o sugativă peste numele de Nelly şi de Molly; unul din acele corpuri englezeşti, cu o densitate mai slabă decât a apei de mare, ulei calmant pe care-l răspândeşti în jurul vapoarelor în furtună; un englez mort înecat… însă ideea lui John Smith mort înecat, în loc să tulbure, dădea aproape tot atâta calm şi încredere în destin ca şi aceea a unui florentin mort înjunghiat sau a unui elveţian mort centenar.

Se lăsa noaptea; păsările cele mai îndârjite, cuprinse de somn, părăseau în zbor grupul nostru, se duceau să-şi pună sub aripă pliscul cu care ciuguliseră o fiinţă umană, şi curând am rămas singură cu el. Nu mă puteam hotărî să-

l trag până la una din acele căzi de mărgean pe care i-o destinam ca mormânt. Luna se ridicase şi îl netezea şi arginta ca pe un obiect de pânză. Era primul om, după bunicul meu, la care am stat vreodată în viaţa mea în priveghi; tot timpul, n-aveam pentru acest necunoscut din Leeds, decât un gest filial. Ca şi cu bunicul meu, nu puteam îndura să fiu alături de el, nu mă simţeam folositoare şi sigură decât în picioare, la picioarele lui, pe însăşi axa acestei vieţi, formând deasupra Morţii, odinioară cu acel muribund, în seara asta cu acest înecat, cam acelaşi grup ca omul şi roaba lui deasupra Niagarei. Nu îndrăzneam să mă aplec decât asupra lui, din cauza ameţelii. Fiece val mai zgomotos, fiecare liană care aluneca, fiecare nucă în căderea ei mă făcea să tremur, de parc-ar fi fost legat cu fire invizibile de fructe, de ramuri, de păsări – ca englez, de fiecare val – şi ca şi cum orice zgomot era dovada unei mişcări tainice. îl contemplam, îi cunoşteam acum aproape complet corpul, nu descopeream în el decât două mici urme, imperceptibile, ale naufragiului şi morţii, un ochi închis de o umflătură mai puternică decât celălalt, fără îndoială cel care atinsese primul apa, şi o zgârietură aproape de umăr. Răni proaspete, pe care le-am îngrijit ca pe acelea ale unui om viu!

Când am aflat totul despre el, când l-am isprăvit ca pe un ziar, după ce m-am învârtit în jurul lui, de aproape sau de la distanţă, cum n-a făcut-o niciodată o englezoaică în jurul unei statui dintr-un muzeu, când toată insula mea fu construită din nou, ca un oraş european, şi gândirea mea de asemenea, la scara unui bărbat, am aruncat asupra lui braţe de flori care nu se deschid decât seara, ultimul său veşmânt, mai vibrant şi mai potrivit decât îmbrăcămintea păsărilor, şi curând plin de zgomot, pentru că toate albinele mari de noapte veniră aci să zumzăie. Uneori aţipeam un minut; de sus, un aeroplan ar fi putut crede că vede o pereche dormind pe insulă; mă amuza jocul; pentru acel spectator invizibil, mă întindeam aproape de acest corp, mă aşezam la înălţimea lui, adormeam peste braţul lui întins. Mă trezeam; tresărind

brusc, luam din nou în gând cunoştinţă de mort, cu ardoarea cu care în Franţa, noaptea, iei din nou mâna surorii mai mari. Aşteptam ziua. Voiam, întrucât nu mai era cu putinţă să-l scap de tenebre, să-l salvez de la această ultimă noapte. Brusc sosi soarele; micile păsări, acum mai puţin curioase, se ocupau de hrana lor, şi nu mai erau, ca să deseneze corpul în proporţii imense, decât câţiva vulturi pierduţi în cer şi pe care nu-i văzusem niciodată până în ziua aceea. Simţeam şi rechini în drum dintr-un fund îndepărtat, înotând spre noi cu viteza luminii. Simţeam muşte chemate dintr-un alt arhipelag, zburând în linie dreaptă şi care vor sosi curând. Simţeam agitându-se toată acea agenţie a Pacificului care veghează la înmormântările de o clasă aşa de înaltă. Simţeam, plecate cu douăzeci de mii de leghe pe oră razele care aveau să mi-l arate mai livid, mai descărnat, verde şi nedemn. M-am hotărât deci, l-am târât până la cada roşie, punându-i tăvălugi de lemn sub trup ca să alunece, şi el lăsă pe plajă, dar în sens invers, întipărirea unei mici luntri pe care o lansezi. Sub greutatea acestui bărbat, niciodată urma paşilor mei nu fusese atât de distinctă şi când m-am întors, am încercat aceeaşi nelinişte la vederea amprentelor mele adânci, ca şi când le-aş fi văzut pe ale unui necunoscut.

Mi-era foame. Mi-era foame într-un fel nou. După prima muncă pe care o îndeplineam în insulă, poate din cauza simplului contact cu acest englez carnivor, aveam poftă de ceva mai mult decât portocale şi banane. Eram deznădăjduită, dar mi-era deodată poftă – răsplată a trudei, consolare a înmormântărilor – de murături în oţet, de rosbif, de pui înăbuşit la cuptor… Păsările mele se învârteau în jur fără să bănuiască schimbarea… Vrui să mă duc la pescuit păstrăvi şi să-i frig la grătar pe cărbuni de lemn. Deodată, cum aruncam în mare un fruct rotund care mă izbise, cum încercam în zadar să alung o albină, cum mă gândeam cu tristeţe că eram acolo, repetând gesturile, aceleaşi, ale Nausicaei, ale Sacontalei şi numai o umbră de mort mă spiona, cum ghiceam năvalnic în mine mai multă

duioşie, mai mult devotament decât a trebuit vreodată ca s-ajung eroină, şi în plus arta de a înota, de a mă căţăra, arta de a nimeri cu o piatră oricare nucă de cocos, şi toate acestea în van, atunci – ca şi cum privind fix moartea o vezi apoi de o sută de ori – deodată (cuprinsă de teroarea unui filosof care şi-ar simţi gândirea nu urmărindu-se prin verigi şi ecluze, ci reproducându-se colcăind ca o cultură) văzui cadavre abordând de pretutindeni. Acostau acolo unde ar fi acostat oameni vii; erau vreo douăzeci răspândite în acest asalt; din toate micile golfuleţe pe unde ieşeam din baie, ieşea în acest moment câte un bărbat. Alţii, prinşi de curent, treceau în larg, fiecare înotând de sine stătător, campion, în moarte, al ouerarm-uluix, cu umerii ieşiţi din apă şi braţele ridicate, colo un cap, dincolo o mână, mai încolo un picior, încât dacă aş fi făcut o tăietură orizontală la nivelul mării aş fi avut din ce să refac corpul întreg al lui Johnny. Însă cea mai mare parte din ei, lipiţi de ţărm, se rodeau, neobosiţi, de piatra ponce sau de sidef, cu acele mişcări sacadate, copilăreşti, pe care ni le dau asalturile mării.

Cât sunt de deosebiţi oamenii – atât de uşori, atât de grei, atât de fini, atât de grosolani, atât de vulgari şi atât de demni până şi în moarte, încât ghiceam în aceste cadavre pe recunoscători şi pe ingraţi! După fiecare salvare mă odihneam, dar aproape modelată de o jumătate de ceas de atingere sau de îmbrăţişare cu o anumită formă de om, dezorientată câteva minute în faţa corpului următor, trup îmbrăcat, în timp ce celălalt era gol, mlădios, pe când celălalt era ţeapăn, forţându-mi braţele şi mila să pot căra douăzeci de forme diferite. Uneori luna lumina pe înecat, mă obişnuiam cu faţa lui; uneori pescuiam un corp în umbră şi, mai târziu, pe ţărm, nu-l mai recunoşteam, mi se părea sosit fără ajutorul meu. Câteodată un val neaşteptat împingea corpul, aveam impresia că el se ajuta… Soarele se întoarse. Fiecărui corp scos din mare îi schimbase culoarea… purpurie penultimului, roşie ultimului, şi deodată o culoare mortuară, cu totul vânătă. Era prima zi, cu toate acestea, când, de ani de zile, nu m-

am scăldat…

I-am numărat; am găsit şaptesprezece, apoi şaisprezece; pe urmă dispărutul reveni. Unii aveau capul, alţii picioarele întoarse către mare. De la cap zbura totdeauna vreo pasăre, cum au ele mai multă curiozitate pentru figuri decât pentru corpuri. Unul avea zurgălăi în buzunar – şi sunau. Doi aveau verighete: de aci încolo purtai două verighete la acelaşi deget. Cel mai tânăr, imberb, avea un veston negru cu nasturi de aur ca elevii de colegiu de la noi; nu-i lipsea nimic, nici cravata, nici ceasul, ca şi colegienilor în ziua deschiderii festive a cursurilor; erau haine făcute pe măsură, din cele pe care marea nu reuşeşte să le scoată de pe corp, centura era fixată de postav cu butoni-agrafe, iar cadetul îşi ţinea cu mâna cascheta, singurul obiect pe care l-ar fi putut pierde în dezastru. Toată dulcea teamă de a-şi pierde cascheta, amestecată cu încrederea în gulerul său, în bocancii lui, ilumina şi sfinţea acest chip. Dar pe măsură ce soarele încălzea, trupa aceasta, pe care la început o credeam uniformă, o văzui că se împarte în două. Alianţa pe care o încheie toţi înecaţii împotriva nopţii era ruptă. Erau două feluri de tricouri, două feluri de berete; înseamnă că fuseseră două vase; erau două feluri de capete, de mâini, chiar în moarte două atitudini; erau două tunsori; înseamnă că erau două rase… Atunci văzui războiul.

Întâi compania a şapte uriaşi cu carnea albă, tineri toţi şi de aceeaşi statură ca un popor mitic, cei mai desfiguraţi şi cei mai umflaţi, ca şi când n-ar fi avut obişnuinţa acestei morţi în ocean, cu obrazul atât de gras şi cu micuţele lor mustăţi blonde atât de pomădate, încât apa stătea pe ei în stropi şi nu dezlipise un singur fir de păr, unul cu o susţinătoare de mustaţă, toţi având în buzunare instrumente cu care n-ai ce face pe fundul apelor, armonici, flaute mici, toţi având numele gravate cu cerneală de neşters pe tricouri, dar fără tatuaje şi anonimi de îndată ce erau goi, cu unghiile pilite, fiecare având pe faţa sa, nu ca de obicei morţii, o asemănare cu vreun necunoscut întrevăzut într-o orchestră sau o diligenţă, ci

asemănarea exactă cu camaradul de alături; şi zece corpuri de safian şi muşchi, cu gâturi de otarie, cu fire de alamă drept păr, cu corn drept unghii, cu aur drept dinţi, toţi diferiţi, semănând fiecare (am uitat oare cu ce seamănă oamenii?) cu câini, cu cai, cu buldogi, cu o pisică unul, cadetul cu o femeie, cu buzunarele totdeauna goale, dacă nu pline cu tutun şi cu pipe, dar ale căror corpuri purtau, aproape toate, numele şi aventurile lor, unul cu aceeaşi Molly din Dakar, altul întreaga bătălie de la Hastings, un al treilea avându-şi viaţa descrisă începând de la gât în cinci sau şase rânduri, naştere, angajare, naufragiul lui *Sunbeam,* naufragiul lui *Lady-Grey,* şi pentru a-i fi înscrisă moartea rămânea un loc întreg rezervat, cu străşnicie, fără îndoială pentru nume de femei: tot sternul. Unul, ultimul în sfârşit (atât a fost de ajuns spre a mă îndemna să iau partea uneia din cele două rase) pe braţ cu: amintire din Boulogne şi un steag francez. Erau şapte mateloţi germani contra zece ai Marii Britanii; era – puteam numi aceste turnire graţie numelor lor – Meyer contra Blakeley, Waldkrote contra Parrott. Erau guri deschise, ochi daţi peste cap, pământeni care pluteau pe mare mulţumită vreunui truc, fără ca densitatea lor să aibă vreun rol, cu degetele aşa de groase şi îndepărtate că trebuia neapărat să constaţi că n-au pieliţe între ele, contra zece corpuri cu dinţii strânşi, cu ochii închişi, aşa de slăbiţi încât marea, în loc să-i umfle ca pe ceilalţi de la sine, părea că-i supsese şi că luase o moştenire de la fiecare englez. Iată ce făceau acolo fără mine! Era Anglia contra Germaniei… Fui uimită brusc că n-am fost prevenită printr-un zgomot mai formidabil… Fui numai urechi…

Marea era din nou de un albastru regal, colorată de acest din urmă mort, pe care nimeni nu-l va mai putea trage afară vreodată. Vântul alungea spre mine un val care acum îmi părea gol, un val fără fiinţă omenească, totuşi insistent. Toate acele semne prin care câinii vor să anunţe că stăpânul lor mort sau muribund e acolo, alături, înaintând cu un pas spre un necunoscut, lingându-i picioarele, dându-se cu un pas înapoi, întorcându-se spre o

direcţie inutilă, mi le făcea Oceanul. Florile de noapte de pe Smith se veştejiseră. Păsările ciuguleau pe plajă viermi tineri, şi din fiecare nucă de cocos care cădea, de îndată ce atingea pământul, porneau ca dintr-un obuz flăcări fulgurante, care erau păsările paradisului. Soarele, după cum cadavrele stăteau înclinate, atingea câteva figuri şi mi le indica. Trebuia să mă grăbesc, animalele pe care nu le văzusem niciodată în insulă, sosind pe o cale subterană de la ultimul stârv de pasăre la primul lor cadavru de om, aselul-de-ziduri, necroforii, îşi şi făcuseră apariţia aproape de fiecare, şi aproape de fiecare, de asemenea, pentru a întârzia această ultimă plecare, păsările care cronţăneau insectele… Nu puteam săpa la timp atâtea morminte. Hotărâi să arunc toate trupurile în cea mai mare groapă de corali şi începui cu nemţii cei mai aproape de ea. De la ei m-am îmbogăţit: erau încărcaţi cu inele, brăţări, lanţuri de aur; cingătorile lor, buzunarele lor erau dintr-un cauciuc pe care marea nu-l putuse pătrunde, şi ei toţi deveniseră prin decret imperial impermeabili la mare, prin acel decret care le impunea dimpotrivă o faţă şi o inimă permeabilă, sensibilă la vin şi la casteluri, când au pătruns în Franţa, lacomi de bogăţiile ei. Simţeam într-adevăr de pe acum şi Franţa ameninţată de război; în fiecare corp căutam un semn care să-mi arate care din cele două echipe murise pentru mine; speram să o ghicesc ridicându-mă brusc, îmbrăţişându-le cu o privire… Nimic încă. Niciun semn. Şi mă aplecam pentru recolta mea de plăci de baga, de pietre preţioase, de alge şi insecte conservate în ierbare, de tot ce această greblă cu şapte dinţi greblase din Pacific. Numai în portofelul ultimului neamţ am găsit *Petit Eclaireur de Shangai,* şi un titlu cu litere imense mă înştiinţă că în Champagne – e prima din victoriile noastre pe care am cunoscut-o, aceasta m-a ajutat să suport ştirea – una din patrulele noastre adusese un prizonier…

Eram singură cu aliaţii mei…

Uneori, obosită de a trage de un corp prea greu, cum laşi un şiret care s-a înnodat pentru a scoate întâi cealaltă gheată, eu îl lăsam pentru unul mai suplu…

Nu m-am trezit decât a doua zi, când soarele asfinţea. A fost singura zi pe care n-am văzut-o aici decât pe jumătate şi pe care o pot scădea din suma celorlalte. Eram buimacă de somn. Mă lăsai să vorbesc tare, după obiceiul meu, ştiind că vorba mea cea mai maşinală îmi dă de ştire despre mine însămi.

— Suzana, spuse ea, eşti singură…

Şi într-adevăr, singurătatea mea fusese întoarsă ca un orologiu. M-am sculat. Nu mai rămâneau din cei ce tulburaseră insula decât câteva dâre uşoare, ca de avioane care aterizează. Rătăcii pe plajă, încă în serviciul acelui război care conta pe mine pentru a atinge extremitatea razelor lui şi a le libera de acest om mort pe care fiecare din ele îl purta în vârf. N-a existat un singur val în ziua aceea, care să nu fi luat sub privirea mea forma unui trup… Dar în definitiv de ce să fiu mai tristă decât alaltăieri? Aveam ploşti pline de rom, aveam stilouri, cerneală; puteam să mă-mbăt, puteam scrie o epistolă; aveam tot ce-i reţine pe lume pe şapte marinari germani şi le face viaţa preferabilă morţii; aveam una din acele monezi de zece pfenigi cu care poţi face turul Heidelbergului într-un tramvai roşu sau al Münchenului într-un tramvai albastru; una din acele jumătăţi de mărci care sunt de ajuns, la muzeul din Berlin, ca şeful gardienilor să facă să se întoarcă pentru tine pe soclul cu rotile *Eva* lui Rodin, pe când cei mai săraci nu pot vedea *Eva* decât din faţă sau trebuie să se-nvârtească în jurul ei; aveam unul din acei ludovici de aur cu care mergi de la Coblenz la Bingen pe un vas vechi în care e desenată din profil Bettina Brentano, în locul de pe punte unde a dormit când s-a dus să-l vadă pe Goethe. Aveam douăsprezece cărţi poştale cu vederi din Singapore şi portretul acelei caracatiţe, aceeaşi, căreia Toulet îi arunca languste… Aveam cinci armonici, două flaute; le încercai… Aveam fluierul la care trebuia să răspundă pudelul… Aveam bricheta celui care semăna cu un francez şi pe care-l înmormântasem penultimul; batista de caşmir a cadetului, pe care-l îngropasem cel din urmă, pentru ca părinţii lui să

fie liniştiţi, pentru ca el să fi părăsit ultimul cel din urmă bord al său; cuţitul cu crestătură al irlandezului pe care-l trăsesem de picioare din valul lui, cel mai greu, care toată ziua la doi paşi de ţărm, păruse o focă ucisă în momentul când se întoarce în mare. Învăţasem tot ceea ce o femeie, din repulsie, din milă, poate învăţa de la bărbaţi; aveam tot ceea ce douăzeci de bărbaţi pot arunca, drept gaj într-un joc, într-un şorţ de fată: inele gravate la Rotterdam, ochelari, şi truse de chei cu care să deschidă, mai întâi douăzeci de cofrete şi cuferaşe de pe fundul mării, apoi douăzeci de dulapuri în Wiesbaden sau Cardiff, plus o cheie mare ca o cheie de pivniţă. Aveam portretul Sofiei Silz cu decolteu înaintea acelei false mări pe pânză pe care fotografii o instalează pentru prietenele marinarilor; acela al Berthei Krappenau, în travestiu, cu un fals costum tirolez, dar lângă un lac adevărat, pe o barieră adevărată; aveam *Petit Eclaireur*.

Nu-mi reaprinsesem focul. Nu-mi înălţasem pavilionul. Azi mi-era teamă de oameni. Din instinct mă apăram de acele o sută de milioane de duşmani a căror existenţă o aflasem. Această insulă care dobândise, prin prezenţa mea, nu ştiu ce viaţă şi ce aspect francez, am machiat-o într-un minut, aproape fără să mă gândesc, şi nimic în ea n-ar fi exasperat pe căpitanul unui vas nemţesc de piraţi. Pe toţi papagalii care vorbeau franţuzeşte i-am atras în centrul insulei cu seminţe de floarea soarelui şi ţărmul fu eliberat... Nu puteam citi *Petit Eclaireur* decât rând cu rând şi cu pauze, pentru că lectura era un supliciu pentru ochii mei. Tot ce gândisem până atunci despre bine, despre rău, întreaga mea judecată, toate gusturile şi dezgusturile mele le stăpâneam, hotărâtă să dau dreptate ţării mele. Dacă ţara mea ar fi atacat Germania, i-ar fi încălcat frontiera, ar fi violat Belgia, aş fi permis îndată acelui nerv al sufletului meu mititel, infim, care admite să fie violată Belgia – să crească. Dacă francezii ar fi jefuit, ar fi violat, aş fi declanşat acel declic din creierul meu – puţin ruginit – 10

care aprobă jaful şi violul Palatinatului. Dacă

francezii ar fi fugit, aş fi lăsat acel demon al derutei, acea dragoste îngrozitoare pentru căruţe cu răniţi răsturnate în noroi, pentru câini ucişi cu o lovitură de baionetă de un caporal enervat, acel gust al răzvrătirii contra ofiţerului care barează drumul, aş fi lăsat acel demon, aşa de slab într-o inimă de fată, să se desfăşoare în mine. Dacă englezii, cu flota scufundată, ar fi barat marea cu plase şi submarine, aş fi acceptat acea cută a inimii care îngăduie naufragiile crude; toţi aceşti fermenţi răi, încă minusculi, se şi opuneau în mine acelor mari forme pure şi triste, totdeauna de mărime naturală în sufletul fetelor, care sunt cucerirea Alsaciei cu trâmbiţe, bunătatea zuavilor pentru prizonieri, anarhistul şi regalistul ducându-se unul pe altul la spital, forme deodată imobile şi lipsite de sânge, aproape ridicule şi care aşteptau un cuvânt de-al meu ca să-şi recapete viaţa.

Dar eu şi citisem titlurile mari, apoi pe cele mijlocii. Ştiam că fiul lui Kipling fusese ucis, ucis şi nepotul primului vameş din Şangai, domnul Boilard, şi în afară de aceştia doi, morţi demult, singurii doi al căror nume îl cunoşteam, o statistică îmi spunea că erau opt milioane de morţi în Europa. Resimţeam toată tristeţea, toată remuşcarea mai cu seamă, pe care o dă o astfel de ştire… Totuşi partea mea de vină era atât de mică! Prin ce oare fusesem implicată şi eu puţin în atâta grozăvie? De ce mă simţeam puţintel vinovată? Care dintre gesturile mele de altă dată, care dintre cuvintele mele trăseseră la cântar, oricât de uşor, de partea războiului? Prin ce dovedisem lipsă de prudenţă, odinioară, la Bellac, şi apăsasem pe talger? Toţi arborii Picardiei tăiaţi, spunea un titlu. Nu mai sunt cai în Franţa, zicea un altul. Prin ce adusesem eu la moarte un arbore, un cal din Franţa? Da, de două ori neglijasem, de cele două dăţi în care avusesem de-a face cu Germania însăşi, s-o îmbunez, s-o atrag. Vorbisem de rău pe Werther, îl găsisem, la examenul de diplomă, mai mult mincinos decât senzual, mai mult burghez decât nobil; iar altă dată indicasem unui neamţ în Mercedesul lui drumul spre Limoges, când el întreba de Poitiers. Văzuse

Saint-Martial în loc de Sainte-Radegonde. Iată mica mea parte în acest război. Iritasem contra noastră umbra lui Werther şi pe un căpitan de rezervă…

Citeam. Citeam pagini obscure. Vedeam Franţa condusă de nume necunoscute, Joffre, Pétain; vedeam că existase în fiecare zi un comunicat şi că-mi sosea numai al 911-lea. Aflam că vaporul acela mare, *Lusitania,* singurul pe care contasem odinioară, fusese scufundat; descopeream că se ucide din avion, că se lansează gaze. Aveam o descriere pe patru coloane a expulzării domnului Dahlen de la şcoala germană din Şangai, toate amănuntele despre fidelitatea faţă de aliaţi a Siamului, despre devotamentul Cochinchinei, numele tuturor donatorilor de la serbarea de caritate din Hanoi, acela al tuturor pasagerilor şi indigenilor din Macao scufundaţi cu *Tokyohara.* Alai că marele amiral trăia pe uscat, generalul comandant într-o şalupă. Aş fi înţeles totul despre război de n-ar fi fost o frază de nedezlegat, care în fiecare articol conţinea numele aceluiaşi râu, fără să-i poţi prinde legătura lui cu subiectul.

— Nemţii sunt la noi, zicea primul jurnalist, dar ce spun de Mama?

— Puţini struguri în Franţa anul acesta, zicea al doilea, Marna le ajunge francezilor. La pagina literară se consolau de ravagiile cubiştilor cu acelaşi antidot: – Am vizitat Independenţii, spunea domnul Clapier, criticul, din fericire există Marna… Eram chiar puţin înspăimântată să-mi văd ţara apărată contra nemţilor şi a artelor decăzute prin acest cuvânt unic ca printr-un talisman. Dacă vorba Marna ar rămâne goală, perimată, Franţa şi Academia s-ar pomeni fără arme! Nume care părea valabil şi pentru alte ţări, singura monedă franceză egală cu paritatea sa de schimb: – Brazilia e deposedată de cauciuc, spunea pagina financiară: ea se mângâie cu Marna; şi niciun ziarist care să se înşele şi să zică: „Grecia e infidelă, dar există Saône.

— Arhitecţii francezi sunt nuli, dar există Vire… Sub toate rândurile lui *Petit Eclaireur* singur numele Marnei curgea ca un pârâu sub toate scândurile găurite ale unui

pod. Astfel încât am rostit maşinal, încercând asupra mea balsamul acesta: – Ea e singură în insula ei, dar există Marna… şi deodată, într-adevăr, Marna îmi făgădui întoarcerea, atât de limpede revăzui la Charenton, chiar la 10*

gura râului, pe acel pescar cu undiţa plin de încântare – îl felicitasem şi el îmi întinsese mâna stângă – scuturând cu dreapta de pe peştele său, pentru a nu-şi uda prea mult. buzunarul, cât putea din apa aceea sfinţită…

O vrabie, îmblânzită fără îndoială pe unul din vasele scufundate – vrăbiile sunt desigur urâte şi vulgare, dar există Marna – venise să se aşeze pe umărul meu şi nu mă mai părăsi.

Capitolul IX

Dragul meu Simon.

Mai întâi două rânduri rezumative, ca să te pun la curent. Eu nu sunt moartă, ci polineziană. Am apărat insula mea împotriva unui aligator şi a unui caguar. Am refuzat, în ciuda solicitărilor, să fiu propriul meu idol. Întreţin o turmă de 233 zei şi de optsprezece fantome de oameni. Un omitorinc îmi urmează paşii, pe el e aşezată cea mai leneşă dintre păsările mele. Îţi scriu pentru că am găsit în buzunarul unui marinar înecat numit Rudolf Eberlein o cutie plină de stilografe şi pentru că cerneala se usucă… Ştii totul.

Îţi scriu de pe un promontoriu pe care l-am decorat cu mii de rondele de sidef, cum se face la Londra cu felinarele şi cu refugiile pe care le semnalezi automobilelor. Pot fi văzută acolo în fiecare zi, de la ora două la şase cel puţin. Pot să te asigur chiar că niciodată vreo fiinţă de pe lume n-a fost mai vizibilă; pe două trepiede, de o parte şi de alta mea, ard conuri de brad, ca să facă două fumuri; de la palmierul din stânga la palmierul din dreapta e întinsă înapoia mea o perdea de pene roşii, înaltă de trei metri; pavajul e de mărgean negru, şi nu ghiceşti şi dumneata, numai după aceste ăteva rânduri – ai impresia, cum o ai uneori când

telefonezi unei prietene care n-o mărturiseşte, dar care marivodează *şi ea – că îţi scriu goală? Am pe genunchi o foaie cadrilată şi simt prin ea peniţa alergând, brăzdându-mă la puncte şi la virgule cu o înţepătură aşa de plăcută, că voi înmulţi frazele scurte... Cerul... Marea... Cerul e cu totul strălucitor sau cu totul roşu, aici te afli întotdeauna în faţa sfârşitului unui mare incendiu; fluturi negri fâlfâie în orice punct slab al spaţiului ca nişte hârtie arsă, marea pe recife e ca un cazan care se răceşte, ramurile de palmier trosnesc ca vătraiele. Lumea a ars, iar eu, călduţă, sunt bietul ei reziduu.*

Aici totul e lux, Simon. Păsări lungi cu coadă de un roşu aprins urcă prăpăstiile de lumini prin salturi, ca somonii cascadele, până la strălucirea soarelui din care s-au născut, reluându-şi avântul cu coada pe o rază. Fiecare arbust a fost odinioară fără îndoială aşa de surprins de ivirea mea, încât de la naufragiul meu poartă fructele altuia. Aici merii dau portocale, smochinii cireşe. Aici e o lume în care flori, păsări, animale şi insecte, contopite în fericire, n-au avut timp la sosirea mea să-şi reia atributele: animale păroase ouă, peştii clocesc. Tot ceea ce în Franţa văd numai poeţii, aici se vede cu ochiul liber; arborii beau din mare prin adevărate trompe, care se contractă când ea e prea sărată. Tot ce se spune prin antifrază despre femei la Paris, se poate spune într-adevăr despre mine; tenul meu e sidefat, pudrat cu nacru adevărat, buzele mele sunt de coral, pudrate cu adevărat mărgean. Culorile de asemenea au fost împreunate prea repede, frunzele sunt purpurii sau carmin, fructele-s verzi de îndată ce se coc.

Aici poţi avea fără osteneală toate sunetele şi toate parfumurile voastre din Europa. Pentru a asculta foşnetul plopilor n-am decât să închid ochii, să mă întind în grota submarină şi să ascult vuietul mării pe prund. Pentru a auzi un murmur care să semene aceluia al liturghiei, cu scaunele de rugăciune care trosnesc, n-am decât să nu dorm noaptea în care marile dropii îşi fac cuibul. Pentru a asculta trompeta sau izbitura de măciucă pe care o dai în bâlciuri ca să câştigi medalia, e de ajuns să legi o gâscă

lângă un arbore îmbătrânit care se prăbuşeşte. Seamănă izbitor! Există chiar un zgomot care nu numai că înlocuieşte pe altul, dar e acelaşi, şi îl ascult cât de mult pot, pentru că el îmi aminteşte de Bellac şi de căminul îmbrăcat în catifea: acela al unei scoici goale la urechea mea. Iar pentru a revedea anumite gesturi la care ţineam acolo, nu mi-e cu mult mai greu. Pentru a regăsi mănuşa dumitale galbenă pe care o vedeam fără să te văd pe dumneata pe rampa palierului, când coborai la mine la etajul al patrulea, n-am decât să mă aplec asupra lagunei şi să urmăresc un păstrăv galben care se întoarce la fund în cercuri din ce în ce mai mici. Gestul conductorului care trage clopoţelul pentru a-ţi spune că tramvaiul e plin, îl fac cele două maimuţe ale mele atunci când m-apropii de palmierul lor. E aidoma ca în Europa. Sunt şi dimineţi în care simt oboseală, nu aceea pe care o adie musonul, pe care o spală de trei ori pe zi Kuroşivo, ci aceea care urmează unei zile în care tot timpul ţi-ai izbit picioarele de scări, în care umerii îţi sunt îndoiţi pentru că ai călătorit în picioare într-un tren de centură. Aici, în faţa acestei insule, care a devenit pentru sufletul meu o oglindă, pe care o confund cu el, în faţa acestor dalaganpalangi care seamănă cu voinţa mea, a acestei coline Bahiki. cu scobituri roşii şi negre care imită tocmai o durere pe care o resimt, a acestor păsări gnanle, care imită până la confundare praful de gândire ce zboară în jurul gândurilor mele, eu, regina, sunt subit copleşită de perfecţia mea, şi îmi doresc acest trup stângaci, cum era la Bellac, când spărgeam al doisprezecelea pahar din fiecare serviciu, îmi doresc urechea mânjită, aş vrea s-aud spunându-mi-se: „a sta de vorbă cu cineva, a-şi aminti de ceva”; s-o aud pe doamna Blebe numindu-şi fiicele domnişoarele ei; sunt obosită de aceste invizibile agrafe care mă împiedică să cad din cei mai înalţi arbori, de aceste pungi cu aer din mine care mă menţin la fundul apelor; aş vrea să ating un om beat, un bolnav de tifos, şi uit, când vine noaptea, să-mi aprind focurile de santal şi să comand insulei mele prea parfumate clipirea care va atrage într-o zi vasul de cursă.

Singură, Simon; şi totuşi, toate acele locuri de pe trupul meu care nu erau sensibile decât la contactul cu bărbaţii, eu le simt iritându-se. Gâdilarea aceea din şoldul meu, care mă cuprindea când un bărbat blond îmi şoptea la ureche, acum e un simţ adevărat, o adevărată cicatrice. Acea slăbiciune din umeri de îndată ce un tânăr brun îmi vorbea de teatru, o resimt aici. Degetul meu mic de la mâna stângă, care se mişca neîncetat când o femeie cam frivolă îmi ţinea mâna dreaptă, se mişcă şi aici... şi toate acele vaduri din corpul meu au fost trecute de cineva, toate deodată, ieri când am hotărât să arunc în aer, în a doua insulă, cu cartuşele găsite asupra unui marinar neamţ, ascunzătoarea de zid a necunoscutului care fusese acolo înaintea mea. Buimăcite de explozie – ca fraţii lor, peştii, când pescuieşti cu dinamită – păsările rămăseseră chircite jur-împrejur, şi în ziua aceea am putut prinde pentru întâia dată cea mai suavă pasăre din insulă. Prin spărtura deschisă în zid mi-am trecut braţul, punând pasărea paradisului, ca pe un pachet, lângă mine. Dezlipindu-le din osatura insulei ca dintr-o legătură de carte, una câte una, scoteam din ea foiţele. Ca într-un pension o fată mai mare către una mijlocie, pe care o adoră, printr-o crăpătură a uşii, acest mort îmi strecura poeme franceze, pagini de roman; vreun viteaz explorator conştiincios, care crezuse că trebuie într-adevăr să duci cu tine în jurul lumii acele zece capodopere pe care Analele *le aleg prin plebiscit, foaia 31 din* Don Quijote, *foaia 214 din Montaigne, 69 din* Jacques Fatalistul. *Citeam îndată fiecare pagină, mai dezolată când observam că citisem dosul ei înaintea feţei decât atunci când mi s-ar fi povestit odinioară dinainte deznodământul unui roman, găsind un început, un mijloc şi o concluzie fiecăruia din pasajele izolate despre mersul Rosinantei, despre furtul unei pungi de către Jacques, despre egoism, şi mă simţeam plină după opt pagini ca şi când aş fi citit opt romane. Pagina 180 din La Rochefoucauld – despre femei – care mă întrista, în care La Rochefoucauld prevăzuse totul, afară de cazul meu, în care insulta pe nedrept fardurile mele, fidelitatea*

mea, şi îmi arăta bătrâneţea venind din Europa, ca să ajungă la mine în insulă. Pagina 55 *din* Gil Blas, *care mi-a amintit ea singură multe nume, judecătorii, catârii, ducnele, cavalerul umbrei. Însă, fără a vorbi de nume, se reîntorcea la mine mai ales un întreg joc de adverbe, de conjuncţii, de exclamaţii, îmi simţeam inima întinerită ca un fotoliu vechi căruia îi pui din nou arcuri; îmi îndopam gândirea; separam toate acele cuvinte care încetul cu încetul se reuniseră în frazele mele; îmi făgăduiam să vorbesc în faţa ecourilor cu „fie că”, „după cum”, „cu toate că”. După fiecare pagină îmi înfundam din nou braţul în cavernă, apăsând cu mâna liberă pasărea paradisului care-şi recăpătase simţurile, care se zbătea, mă lovea cu ciocul, dându-i în sfârşit drumul ca răscumpărare pentru un volum pe care l-am scos aproape intact şi al cărui titlu mă făcu să rămân un minut nemişcată asupra cărţii ca asupra unei oglinzi*: Robinson Crusoe…

Un cerşetor nu-şi înţelege nenorocirea decât văzând un alt cerşetor, un negru, un alt negru, un mort un alt mort. Niciodată nu mi-ar fi venit în minte, până în acea zi, să compar soarta mea cu a lui Robinson. Din egoism. Nu voisem să admit că singurătatea lui îngrozitoare era a mea. Vederea acestei de-a doua insule rotunde ca un balon de oxigen, deasupra insulei mele îmi păstrase speranţa. Dar astăzi răsfoiam cartea ca pe un manual de medicină asupra bolii pe care o crezi dintr-odată a ta… era într-adevăr aceeaşi… aceleaşi simptome, aceleaşi cuvinte… păsări, animale, puţin pământ înconjurat de toate părţile cu apă… Se făcea noapte. Am aprins două torţe… Singură, singură la marginea unui arhipelag, o femeie se apuca să citească Robinson Crusoe.

Am citit până dimineaţa, până la ceasul când cele mai mari stele se adună într-un colţ al cerului aproape de un câştigător ceresc şi unde ptemeropul îmblânzit se-nvârte în jurul capului meu în cercuri egale ca în jurul unei râşniţe, cu scrâşnetul care e strigătul său… Însă eu, care căutam în această carte învăţături, păreri, exemple, eram uluită de puţinele lecţii pe care mi le dădea bărbatul mai

vârstnic ca mine. Mai întâi era un neamţ din Bremen, numit Kreuzer; eram puţin dezamăgită, ca un temnicer american care regăseşte un negru sau un chinez acolo unde închisese un superb irlandez. Apoi, poate din cauza relei-credinţe pe care mi-o dădea originea lui, îl găseam văicăreţ, incoerent. Acest puritan copleşit de raţiune, cu certitudinea că era unica jucărie a Providenţei, nu i se încredinţa ei un singur minut. În fiecare clipă, timp de optsprezece ani, ca şi când ar fi fost mereu pe pluta lui, el lega sfori, tăia cu fierăstrăul ţăruşi, bătea în cuie scânduri.

Acest om îndrăzneţ tremura fără încetare de frică şi n-a îndrăznit să treacă la recunoaşterea întregii sale insule decât la capătul a treisprezece ani. Acest marinar care vedea de pe promontoriul său cu ochiul liber negurile unui continent, pe când eu înotasem după câteva luni în tot arhipelagul, n-a avut niciodată ideea să pornească spre el. Stângaci, scobind vapoare în mijlocul insulei, mergând totdeauna pe ecuator cu umbrela ca pe o sârmă. Migălos, cunoscând numele tuturor obiectelor celor mai nefolositoare din Europa, şi neavând linişte până când n-a învăţat toate meseriile. I-a trebuit o masă ca să mănânce, un scaun ca să scrie, roabe, zece feluri de coşuri (şi era disperat că nu i-a reuşit al unsprezecelea), mai multe plase cu provizii decât şi-ar dori o gospodină în zilele de târg, trei feluri de seceri şi coase, şi un ciur, şi pietre de ascuţit, şi o grapă, şi o piuliţă, şi o sită. Şi ulcioare pătrate, ovale şi rotunde, şi străchini şi o oglindă Brot, şi tot felul de cratiţe. Şi-a încărcat biata-i insulă, aşa cum naţiunea germană avea să încarce mai târziu lumea întreagă cu tot felul de fleacuri şi tinichele. Cartea era plină de gravuri, dar niciuna care să mi-l arate odihnindu-se; îl vedeai pe Robinson săpând, sau cosind, sau instalând unsprezece puşti în ferestruicile unui zid, aşezând un manechin pentru a speria păsările. Totdeauna agitat, nu ca şi cum ar fi fost certat cu ele, şi necunoscând niciunul din cele două pericole ale singurătăţii: sinuciderea şi nebunia. Era poate singurul om, pe care îl găseam atât de chiţibuşar şi de superstiţios, încât nu mi-ar fi plăcut să-l întâlnesc într-o

insulă. Nearzându-şi niciodată fortăreaţa într-un elan spre Dumnezeu, negândindu-se niciodată la o femeie, fără simţul prezicerii, fără instinct. Aşa încât eu eram cea care luam cuvântul în fiecare moment pentru a-i da sfaturi, pentru a-i spune: „Dar du-te la stânga, du-te la dreapta!" Pentru a-i spune: „Aci, aşază-te, pune jos puşca, umbrela şi băţul. Eşti pe un promontoriu, papagalii te înconjoară, scrie deci câteva versuri; de ce naiba eşti din Düsseldorf, în loc să fii din Bremen?! Nu lucra trei luni ca să-ţi faci o masă; stai ciucit. Nu pierde şase luni pentru a-ţi face un scăunaş de liturghie; aci, îngenunchează! Nu căuta mijloace să ai aici surpări ca într-o ţară de mineri, accidente de electricitate ca într-un secol viitor.

Umbrela ta de soare, şi cea de ploaie, şi cea bună pentru orice timp, cu atât mai rău dacă nu ajungi să perfecţionezi resortul care le ţine închise, lasă-le complet deschise la porta pădurilor în care nu poţi pătrunde cu ele. Gândeşte-te mai curând la mine, care, pentru a-ţi juca un renghi, aş fi apăsat cu mâna, nu cu piciorul, pe nisipul insulei tale şi aş fi dispărut. Ce naiba ai fi zis de acea mână de femeie! Arborele ăsta pe care vrei să-l tai pentru a-ţi semăna orzul, se utură-l; e un palmier, îţi va da pâinea coaptă gata; acela de colo pe care-l smulgi pentru a-ţi semăna mazărea verde, culege de pe el şerpii galbeni numiţi banane, curăţă-le de coajă. Te iubesc, cu toate acestea, pe tine care vorbeşti despre gustul fiecărei păsări din insulă şi niciodată de cântecul ei. Ce-ai spune de-un ţap de bere?

Am citit astfel toată noaptea, până la ceasul când Vineri, complet negru, veni odată cu dimineaţa. Luna apunea. Uneori (vreo perlă căpăta pojghiţă în fundul lagunei?) întreaga mare se bomba şi devenea opalină. Carul mare se strânse în faţa mea, ca un metru pliant, biata mea insulă fiind prea mică pentru o asemenea măsură... Nu era o linişte de Oceanie, ci aceea a unei gări după plecarea ultimului tren, iar marea pe recife imita trenul care dispărea; o nucă de cocos cădea cu zgomotul unui disc şi, cu piciorul prins deodată într-o liană, nu

îndrăzneam să mă mişc, ca şi când aş fi deranjat un macaz... Toată acea măruntă energie de femeie, clădită minuţios în craniul meu ca un vapor într-o sticlă, numai la numele lui Vineri, fu ruinată. Vineri năvălea în mine până în inimă pe un drum mai scurt decât acela al unui scufundător după sidef. Tot ce gândea Vineri mi se părea natural, ceea ce făcea, util; nu-i puteai da niciun sfat. Gustul cărnii omeneşti, pe care-l mai păstrase câteva luni încă, eu i-l înţelegeam. Cel mai mic pas al său în afara drumului bătut de Robinson, simţeam că ar fi dus la un izvor sau la o comoară; şi toate lucrurile pentru a căror realizare i-au trebuit maniacului Kreuzer ani de zile, deveneau justificate numai prin prezenţa lui. Într-adevăr cât trebuia să fie de plăcut să-i arăţi lui Vineri frumosul gard de pietre, să-l înveţi să dezghioace fasolea în ulciorul numărul patru; să-i destăinui cum se închide şi se deschide umbrela; cum întorci friptura printr-un sistem de şase frigări şi două sfori. Şi Dumnezeu, cum îşi apleacă şi cum îşi întoarce faţa? Şi Treimea, cum e ea triplă şi unică? Să-l înveţi pe Vineri nemurirea, cu ochii în ochii lui, suflându-i-o în gură ca unui înecat viaţa; să te bucuri de primul lui triumf asupra animalelor şi a arborilor muritori, să-l vezi cuprins de milă dezmierdând cu mâna boababul care va muri peste o mie de ani. Iar paravanele mele de treizeci de metri şi animalele mele îmblânzite, ce supliciu, Simon, să nu fiu sigură că într-o zi le voi arăta cuiva! Cuiva care trebuie să se grăbească puţin! Pentru că simt, după prea multele pene care cad, după prea multul păr care creşte, că soseşte anul în care papagalii mei vor avea o sută de ani, gazelele mele doisprezece ani şi vor începe să moară.

Iată, Simon, pentru că ţiu să-mi închei scrisoarea printr-un concetto – ni se impunea asta la pension – cum cea mai tristă zi a mea pe insulă a fost aceea în care l-am întâlnit aci pe Robinson.

Adio. Scrie-mi ce se petrece în Europa.

Simon mi-a răspuns chiar în seara aceea, printr-o scrisoare scrisă de mâna mea, că ceea ce se petrecea în Europa era că războiul se isprăvea. Uniforma era acum

grena cu epoleţi roşii pe umeri. El intrase primul în Strasbourg în ziua aniversară a luptei de la Bazeilles[24], iar în ziua aniversară a Sedanului luasem Berlinul.

A adăugat apoi câteva fraze foarte simple, dar care m-au mişcat totuşi aproape tot atâta: că magazinul *Printemps* a deschis o expoziţie de diftină, că omnibuzul din gara Saint-Lazare a devenit autobuz, iar comisionarul de la Larue avea doliu la braţ. Toţi obişnuiţii casei îi strângeau mâna. Apoi mi-a înşirat cuvinte şi mai simple, încă, dar cu aerul de a-mi povesti anecdote curioase: că oamenii se iubeau, că oamenii se urau, că oamenii se regăseau în gări, că oamenii se căsătoreau şi că trăiau împreună.

Apoi, câteva fraze care mi s-au părut încă şi mai stranii, despre meserii: că ţiglăriile făceau ţigle, băcanii articole de băcănie, plăcintării plăcinte…

I-am răspuns:

Dragă Simon, latăcă toate stridiile şi toate scoicile din jurul insulei mele se închid odată cu zgomotul baionetelor pe *care le vâri din nou în teacă. Iată ora în care mi se spunea odinioară că soarele se scufundă în mare, că soarele se îmbăiază; eu nu spuneam nimic: l-am socotit întotdeauna atât de mult mai presus de toate!*

Am scăpat de un mare pericol. Ieri dimineaţă era cât p-aci să nu mai fiu în insula mea ca într-o nacelă de balon, legănată între două lumi cu păsări şi plante care mi s-au dăruit fără nume şi fără condiţii. În carnetul naufragiatului din faţă am găsit planul arhipelagului meu, latitudinea, numărul exact de mile care-l despart de insula Palmira (770), de insula Rimski-Korsakov (321) şi de Rakahanga (exact 1.000). Era aproape ca şi când viaţa mea rătăcitoare pe plută se sfârşise. Mă simţeam ţinută de cele patru colţuri ale orizontului prin cabluri. Din acele hărţi puteam şti adâncimea aproape la metru a fiecărei scobituri din marea mea. Toţi arborii, pe care eu îi botezasem, erau rânduiţi şi desemnaţi în acel carnet după esenţe şi îmi

---

24 Aici a avut loc rezistenţa eroică a irancezllor (1 sept. 1870), înaintea înfrîngeril şl capitulării de la Sedan în faţa armatelor germane (1870).

restituiau puţin câte puţin frumoasele lor pseudonime în schimbul unor numiri vulgare sau latineşti; nu mai aveam belşite, boababi, angoasieri, ci sagu, nucşoare; cocotierul meu nu era decât palmierul-pensetă; micul meu arbust verde şi roşu era indigoul; marile mere galbene erau caşuul mic. Ştiinţa era pe cale să se aşeze pe această pată rotundă din mijlocul oceanului şi s-o soarbă ca o sugativă. Păsările mele aveau să poarte uniformele pe care le au în Grădina Plantelor. Vai! unele erau chiar desenate; favoritul meu galben era un scatiu mascul; merclul evantai era baza gobmuscă, papagalul meu, care-şi schimba penajul şi culoarea în fiecare lună, era un viespar nubicoid. Naufragiatul preciza că, pentru a recunoaşte toate speciile de păsări, e de ajuns să le inspectezi irisul, şi fără să vreau mă uitam la ochii celor care se aşezau. Una cu irisul făcut din două cercuri, cel mai mare albastru, cel mai mic căprui, era lory papu. O alta, al cărei iris era roşu sângeriu cu un vârf auriu, era luptătorul trupial. O alta, zbanghie, era pasărea paradisului Dupont; iar două planşe în laviu nu-mi mai îngăduiau să ignor de acum încolo numele vreunei cochilii; de aici înainte striveam colţuri de hamon, nautili, lepaşi. Toată acea floră şi faună devenind independentă, mi-era de ajuns să citesc şi să accept contractul pentru a le anexa la restul lumii, la Buffon şi Cuvier. Ca o teleagă la remorcă, mă simţii un minut agăţată la trenul vostru. Vânturi latine, curente engleze, un suflu văratic olandez, iată ce erau musonul meu şi cele douăsprezece alizee. Nu mai stătui la îndoială: după cum arzi fără să le citeşti scrisorile care îţi dau de ştire despre un vechi amor al celei pe care o credeai pură, eu aruncai inventarul în foc, dezlegai păsările şi peştii mei de trecutul lor, iar numele stupid al insulei mele nici nu vreau să ţi-l spun, pentru ca să-l uit.

Nu-mi lua în nume de rău ortografia. Nu-i de loc mic efortul, ca după cinci ani, să reţin stiloul de la dublarea littterelor.

Astăzi sunt mai liniştită. Ceea ce mă linişteşte îndeosebi, când scriu, este să trasez deodată un cuvânt cu

majuscule enorme. Sunt CALMĂ. Pentru ce voi, scriitorii din Franţa, nu folosiţi acest procedeu? Asta CALMEAZĂ ca şi când ai avea subit o lupă înaintea ochilor. Să-ncercăm, pentru a vedea dacă acest leac e sigur, să scriem un cuvânt care-mi face rău, cuvântul gară, cuvântul dulap cu oglindă, cuvântul CHENONCEAUX.

Nu-mi spune că mă iubeşti. Mă socoteşti de mult timp diluată în mare; poate cel mult, în fiinţele tinere de tot, îţi închipui că a intrat o fărâmă din mine şi le dezmierzi... Cu toate acestea, dumneata care ai şi Chenonceaux, Chambord, Valenţay, iubeşte-mă...

Nu-mi spune că ai să mori fără mine. Vei muri fără să pronunţi numele meu, fără să priveşti în ochii mei pentru a descoperi, ca naufragiatul în irisul păsărilor, adevărata mea specie. Ai şters din testament rândul care era pentru mine... Cu toate acestea, dumneata care eşti acolo, care ai jurnale, Le Figaro, Le Matin, l'Echo *şi* Les Débats, *dumneata care ai putea avea cu întoarcerea poştei* Gazette de Limoges, *iubeşte-mă...*

Ah, Simon. După cum un farmacist se opreşte deodată în mijlocul poţiunii sale şi, subit, fără motiv, ghiceşte că vocaţia sa era să devină geometru, după cum unui jocheu, care ţine de frâu Dragonul regelui, i se revelează deodată, fără motiv, că a fost născut pentru medicină, la moment şi fără motiv, eu ghicesc că eram făcută pentru DRAGOSTE, pentru DRAGOSTE.

Pentru dragoste la Chamonix; văd fereastra camerei de hotel pentru care eram creată. Pentru dragoste la Saint-Moritz; văd schiorii. Ce proşti suntem în viaţă! Mă gândesc că ZĂPADA este un solid, că trebuie, căzând, să facă totuşi un zgomot uşor, şi nu mi-a venit niciodată ideea să-l ascult. Mă gândesc că toate acele fiinţe omeneşti din jurul meu care se iubeau, trebuiau să-şi strângă mâinile până le striveau, să se îmbrăţişeze în bow-windows[25], *să strige... şi eu n-am remarcat niciodată nimic, nici n-am auzit. În timpul celor douăzeci de ani ai mei în lume, nu a fost nimic care să mă fi putut lăsa să cred că oamenii se*

25 Fereastră Ieşită în afara zidului unei faţade 0. engl.).

iubeau. Spune-mi ce făceai cu Ana, Simon. Vorbeşte-mi fără minciună!

Simon îmi răspunse că-mi va spune totul. Cu Ana se săruta. Foarte des, în spatele meu. Nu era nicio tăcere, pentru că acel care nu săruta continua să vorbească. O întindea pe divanul meu roz de la hotel, repede, în timp ce eu pregăteam ceaiul. Zgomotul acela de paşi, care mă mira, erau cele patru picioare ale lor, care atingeau iar pământul, când se ridicau. Că el se apleca spre ea, iar strigătul acela, pe care-l acoperise pe jumătate răsturnând vaza de cupru ondulată, acel strigăt care mă făcuse să alerg palidă de frică şi pe care-l crezusem, în chip stupid, ca şi cum cauzele urmează efectelor, un strigăt de spaimă, era…

Aci i-am rupt scrisoarea.

Dragă Simon.

Vai, mi se întâmplă, da, să spun tare, când se ridică brusc vreun nor alb: – *Pleacă trenul! şi să strig uneori când mi-e foame*: – *La masă!*

Tocmai pentru a evita astfel de vizite dureroase ale cuvintelor franţuzeşti, am luat obiceiul să-mi fac eu cuvinte şi am acum o limbă numai pentru mine. Arborilor şi păsărilor le-am retras chiar şi poreclele europene deformate cu care le împopoţonasem la-ntâmplare, cum se împopoţonează un rege berber cu joben şi corsete. Nu mai erau prunicotieri, adonisieri, ciricireşiori. Am două sute de cuvinte care nu mă duc niciodată în afara insulei în care s-au născut, chiar cele care înseamnă Nostalgie sau Aşteptare. Limbaj fluid, pentru că, totdeauna leneşă, m-am scutit până şi de osteneala de a nazaliza şi a pune pluralul. N-au rămas nici acei h *aspiraţi, pe care i-am urât întotdeauna şi care îţi lipesc pe faţă cuvântul ca o mască pentru operaţie. Limbaj fără sufixe, nici prefixe, nici rădăcini, în care fiinţele care se aseamănă cel mai mult au numele cele mai diferite. Nume şuierătoare totdeauna urmate de un frumos epitet care le hrăneşte ca un tender. Nume rulante, din care făuresc destule în faţa ecoului, strigându-le şi modificându-le până ce stânca îmi trimite*

îndărăt un nume fără aliaj… Glaia, *sentimentul pe care-l încerci când toate foile roşii de manghier sunt întoarse pe dos de vânt şi devin albe*; Kirara, *mişcarea sufletului când mii de lilieci spânzuraţi de-un arbore mort, ca nişte smochine, se desfac unul câte unul*; Hiroza, *când ei pleacă toţi împreună şi iau o pasăre în grupul lor*; Ibili, *întâlnirea cu o liană care s-a strecurat până la prundiş şi pe care ai putea-o lega de un cablu*; Koiva, *pentru toate gesturile făcute de un braţ omenesc; şi nume identice pentru dorinţele cele mai diferite*: Yuli, *pentru foame şi somn în acelaşi timp,* Azie *pentru necurmata dezmierdare pe care mi-o dau aripile de păsări, şi pentru dragoste. Eu sunt* Veloa, *regina, şi nu trebuie să fiu confundată cu* Velloa, *lipsa de coacăze negre şi de rachiu de gutuie. Apoi, lucrul acesta mă face mai puţin singură, numele cele mai feminine din lumea veche eu le pun la masculin: marea, lumea, noaptea, au devenit fiinţe de alt sex decât al meu; luna e* Sicole, *cuvânt patru zile femelă şi trei zile mascul; închipuie-ţi de asemenea că manga, cireaşa, para îşi schimbă genul în timp ce le apropii de buze. Am comparat deunăzi vocabularul meu cu dicţionarul insulelor vecine, găsit în grotă. Asupra unui obiect, asupra unuia singur, dar asupra celui mai preţios din Pacific, asupra cuvântului soare, m-am întâlnit cu limba lor adevărată. Sunt foarte mândră de asta. Pentru că fericit e acel ce ghiceşte cuvântul eschimos care vrea să spună Gheaţă, cuvântul englez care vrea să spună Marmeladă, cuvântul francez care vrea să spună Onoare…*

Lupta mea contra singurătăţii? Uneori o combat înotând până la insula zeilor, strângând mâinile lor minuscule, dezmierdând imensele lor buze, stând nemişcată în locul unde lipseşte unul dintre ei, ţinând interimatul unui zeu. Uneori semănând insula cu manechine care nu-nspăimântă de altfel niciodată păsările, zdrenţele lor fiind de pene. Câteodată mă servesc de umbra mea; toate gesturile prietenelor pe care ea le poate figura, toate pozele de statui ilustre, toate profilurile, biet cinema unic care îmi dă un spectacol din Europa, eu le

încerc pe nisip, când e soare, sau pe sidef înd e lună, cu o coajă de banană pe nas pentru a avea umbra doamnei de Montespan. Mă distrez de asemenea în a fi două femei consecutiv. Azi o persoană care ia în răspăr pădurile, tulbură izvoarele, sparge ouăle; mâine o alta, care merge de-a lungul văilor, locuieşte în poiene, nu îmbină cele cinci simţuri ale insulei pe faţa ei îngustă decât la punctele îndrăgite de soare. Fiecare cu numele ei.

Prima e totdeauna goală, a doua încinsă cu orhidee. Dar nu sunt, vai, decât cu rândul aceste două femei. Întocmai ca eroinele care joacă singure, şi anume la cinema, rolul a două gemene, ele se pot întâlni numai prin şiretlic şi se pot atinge doar cu degetul, la miezul nopţii, când una e înlocuită de cealaltă. Una e capabilă de toate isprăvile eroice, cealaltă de toate josniciile. Una e idolatră, credulă, cealaltă raţionează. Una are tendinţă de îngrăşare, cealaltă de slăbire. Una merge pe vârful picioarelor, cealaltă pe călcâi, şi ele nu lasă aceeaşi urmă în insulă. Una nevinovată, cealaltă perversă, iar gurile lor nu lasă aceeaşi întipărire în fructe. Una care dezmiardă animalele pe frunte.

 alta care le măguleşte. Pe scurt, perfecţionându-le, ajung să-mi separ, ca odinioară Dominic, corpul de suflet, şi e nevoie cel puţin de o înţepătură zdravănă de viespe sau de cactus pentru a le suda o clipă din nou. Trăiesc astfel într-un picior.

Sufletul meu e ceva foarte modest, foarte burghez, şi niciodată nu zăresc în el nici umbra unui necunoscut. Degeaba am tras de acele capete de cruzime, de mânie care altă dată îmi dădeau iluzia că pot fi la nevoie nemiloasă şi sângeroasă. Am încercat să sugrum pasărea tango, pentru a cunoaşte limitele nepăsării; s-a refăcut, a murit după câteva săptămâni, după ce a dovedit că nu murea decât din dezamăgire. Sufletul meu e de treabă. Dar în jurul trupului meu, pudrat şi întins, pe un mancenilier, ca o momeală, nemişcat, simt uneori rătăcind spiritele polineziene. Îl fardez, ca să-mi ofere în apă o înfăţişare de nerecunoscut. Îl ascund, îl îngrop sub frunze,

îl lipesc de un arbore prin liane de culoarea lui, cunosc toate locurile de pe insulă unde el se instalează în taină. Ce explorator din Europa m-ar descoperi în acele ceasuri, când sunt cea mai bine ascunsă femeie de pe glob? De asemenea, adesea dorm pe acel muşchi care te vopseşte în roşu. Mă scol cu jumătate din mine colorată pentru o săptămână, despărţită în două printr-o linie capricioasă, bogată în frumoase cozi de rândunică pe care le accentuez cu culoare. Am două mâini neasemănătoare, picioare inegale, fiecare îl tratează pe celălalt ca străin, şi dacă mă rog, dacă îmi încrucişez genunchii, semipersoană, trăiesc cel puţin cu o semipersoană mai puţin cunoscută.

Cu ce mă mai ocup, Simon? Aştept.

E singura mea muncă, o muncă veritabilă, pe care n-o pot neglija o dimineaţă sau o după amiază fără să resimt remuşcarea pe care o dă la noi lenevia: aştept. E meseria mea. Întinsă sau şezând în faţa mării, eu aştept. Nu mai sunt decât un ochi, ajung să nu mişc din sprâncene pentru a nu pierde a mia parte din şansă. Întreg cerul meu, tot oceanul meu e întins ca o pânză de păianjen, sunt gata să mă reped la luntrea care s-ar prinde în ea. Uneori, când două păsări care zburaseră împreună se despart deodată una de alta, cel mult simt privirea dezbinându-se şi trebuie să-nchid ochii o secundă. Sau să-i mişc uneori, pentru a înviora două irisuri mărite deodată de două valuri gemene. Fără niciun gând, aşa cum fetele aşteaptă pe terase unul din acele sentimente franţuzeşti, cărora o uşoară bunăvoinţă a serii i-ar da formă omenească, eu aştept un bărbat. Nu aştept vapoare transatlantice care poartă oameni cu destine mediocre – nicio linie nu atinge în treacăt aceste locuri – ci cele două ambarcaţii care se deosebesc cel mai mult şi care poartă oamenii cei mai îndepărtaţi, o pirogă mai întâi, sau dimpotrivă un yacht. Sunt la răspântia fericirii celei mai rafinate sau a epocii fierului. În locul distanţei slabe pe care o face acul pentru fetele din Franţa între un ofiţer şi un funcţionar, aici el marchează o distanţare completă: un miliardar sau un sălbatic. Nu mai ezit între un roşcovan şi un brunet, între

unul mic cu centură de gimnast care preferă bordeaux-ul *şi unul înalt, cu fular pestriţ, care preferă* bourgogne-uZ, *ci între două rase despărţite de douăzeci de mii de ani, între tinereţea şi bătrâneţea lumii, între un pat de ierburi la etajul trei din partea dreaptă a unui arbore gigantic, pe palier cu o panteră îmblânzită, cu craniile goale cu clopoţei pe a treia cracă la dreapta, şi între toată pânza şi mătasea New York-ului; – numai de n-ar veni bărbatul din insula aceea de ocnaşi, care mi s-a spus că e vecină, un evadat cu ouă tari învelite în ziare... Vieţii cu un sălbatic i-aş prefera moartea? Un sălbatic pe care nu l-aş tutui niciodată, căruia în sfârşit i-aş acorda, în ochii fraţilor lui, acea semidivinitate pe care o refuz demonilor insulei, care ar crede într-adevăr că eu îl fac nemuritor şi pe care în ziua morţii sale (ar fi lucrul cel mai greu), aş simula că nu-l mai iubesc şi că-l pedepsesc?... Şi acel englez politicos, care mi-ar fi spus, întinzându-mi mie, complet goală, mâna pentru primul nostru* shake-hand[26]*:, ¿Scuzaţi-mi mănuşile"? Şi acel pastor american, care m-ar fotografia repede cu drapelul universităţii sale drept rochie? Şi acel neamţ plin de dragoste, care m-ar fi instalat la o masă pliantă cu bere de*

Pilsen, condamnându-mă la un sărut de fiecare dată când aş uita să închid la loc capacul de staniu al cănii?

În zilele în care simt prea mult că domnii din lume n-au pornit spre mine, aştept vântul...

Cum într-un automobil recunoşti în chip simplu după un tub roşu din faţă sau un mic tub albastru din stânga dacă are uleiul sau benzina trebuitoare, în i7 isulă eu ştiu acum după ce obiecte minuscule se poate vedea dacă va fi soare plin sau vânt. Ştiu cum şi încotro se angrenează roţile Pacificului. Dacă paieta aceea de argint dintr-o scobitură din colţul sting al stâncii Rimbaud sclipeşte, înseamnă că luna e în faza plină. Retezătura aceasta de arbore doborât devenită brusc de culoarea sângelui de bou înseamnă ploaie pentru poimâine. Albinele acelea care ies din arbore prin vârful lui, înseamnă un cutremur de

26 Strîngere de mînă (1. engl.).

pământ pentru începutul zilei următoare. Nufărul care se mişcă de trei ori e un fenomen mai rar, aproape anual, e trecerea prin insulă a ornitorincului. Astfel eu n-am decât să supraveghez anumite umbre, anumite sclipiri cum priveşti la contoarele de taxiuri, iar pentru a şti dacă vântul, musonul sau furtuna sunt pe drum către mine, mi-e destul să-mi arunc ochii pe o frunză de palmier, pe care un necunoscător n-ar fi deosebit-o de altele, dar care e manometrul meu şi care tremură de una singură cu o oră înaintea celei mai mici adieri. O consult fără întrerupere, dezamăgită când rămâne prea multe zile nemişcată... Deodată tremură... Din marea în care mă îmbăiez mă urc atunci pe platforma promontoriului; ceea ce făceam ca fetiţă cu degetul muiat pentru a şti de unde vine vântul, fac acolo sus întrebuinţând pentru asta trupul meu întreg. Vine în rafale, atacă după epocă partea mea mângâietoare sau partea mea neînduplecată, depunând brutal pe mine cea dintâi, pe mine sterila, cele mai avide dintre acele parfumuri şi seminţe invizibile care ar fi fructificat dacă aş fi fost mraniţă şi nu carne: vânt protestatar, lipind deodată pe mine o frunză întreagă, de formă necunoscută; vine duios, sărutându-mă în unde, uneori din sus, ca printr-o fereastră de atelier deschisă, de jos ca printr-o gură de căldură într-un muzeu. Apoi, pasărea care anunţă sfârşitul vântului îşi scoate ţipătul, ţipăt aproape imperceptibil în mijlocul ciripirilor, valul care anunţă hula pentru ora douăsprezece şi un sfert noaptea mă acoperă de spumă; bâtlanul care zboară cu treizeci şi cinci de minute înainte de sfârşitul zilei se ridică; nu mai e niciun suflu; obscuritatea deplină care anunţă noaptea mă învăluie, şi deznădâjduiesc pe insula mea în pană...

Eşti ocupată, singură într-o insulă!...

Capitolul X

Fusesem trezită brusc, dar de cine? De un vis? sau mai curând, în timpul ultimei secunde a somnului meu, bubuise un tun sau mă luminase un proiector? îmi scrutai în acelaşi timp mintea, corpul, orizontul, pentru a descoperi cauza acestei tresăriri. Bâjbâiam în insula

întunecată, sprijinindu-mă de cele mai sensibile dintre păsările mele, izbindu-mă de arbori găunoşi, ehemând ecoul, ca într-un salon în care cauţi butonul electric. Am obţinut numai răsăritul soarelui. În sfârşit, din fundul grotei mele, după cum acela care şi-a pierdut inelul – şi s-a aşezat iar, după ce-a răsturnat casa întreagă, pe scaunul în care îl mai avusese ultima dată – chibzuieşte, se scoală şi se duce drept la sertarul cel bun, eu mă avântai, mă căţărai în cocotierul cel mai apropiat, căutai fumul gaizerului şi pe cealaltă insulă… Găsisem… se înălţau două fumuri.

Nu era un miraj. Erau două fumuri, şi nu patru insule şi nu două rânduri de stânci la suprafaţa mării. Pe aurora aceasta proaspătă încă vedeam imprimându-se suflarea oamenilor… Oamenii trăiau încă… Dacă aş fi avut ochi mai buni, reuşeam poate să văd un al treilea fum, mic de tot, acela al unei ţigări sau al unei pipe!… în vârful cocotierului meu, devenii deodată inertă, ca şi când acolo aş fi stat de cinci ani; câteva minute încă şi n-aş mai fi îndurat singurătatea; să fi apărut fumul la ora opt şi nu la şapte, ar fi fost prea târziu, aş fi scăpat totul. În aşa fel încât îl scăpai într-adevăr, şi căzui, cel mai copt din fructele lui… Eram la ţărmul mării şi mă aruncai în Kuroşivo ca într-un taxi.

Eram prea uşoară în ziua aceea pentru apa sărată. Uneori ieşeam întreagă din ea. Mă reţineam şi mă făceam grea, de frică să nu fiu zărită de pe celălalt ţărm. Cartea naufragiatului îmi descoperise obiceiurile arhipelagurilor vecine şi ale raselor lor, şi aveam de ce să devin neîncrezătoare. Dacă era vântul din apus cel care suflase noaptea, cel care sosise venea din Haiihaii, unde albii sunt divinizaţi. Dar dacă suflase de la răsărit, era din insula Meyer, unde ei sunt mâncaţi umpluţi, iar dacă suflase de la nord, venise din Samua Bay, unde papuaşii le taie capetele. Ţinui braţul sus de tot în afara apei pentru a vedea de unde venise acel vânt care mă va face sclavă sau regină. Nu sufla de loc, fumurile erau cu totul drepte, vizitatorul meu venea din centrul pământului. Vizitatorul meu, m-am

gândit adesea la asta, sosise într-un yacht cu aburi. Dar atunci mă înspăimântă nedibăcia europenilor: erau capabili să creadă, după umflarea apei, că era un rechin şi să tragă. Încercam în zadar – pentru că erau capabili să tragă şi cu mitraliera – să alung norul de papagali care zbura exact deasupra mea, vorbind limba mea şi dezvăluindu-mi prezenţa. Deodată, ca un balon de copil pe care l-aş fi scăpat, norul acela se ridică… Străinul trebuie să fi făcut un gest. Apoi am văzut în insula a doua ridicându-se două jerbe de păsări ale paradisului roşii, apoi roze, apoi violete; cineva aţâţase acest frumos foc, străinul trebuie să fi tras; dar eu eram acum aproape de stâncile din mare, şi cu urechea dreaptă în mare ca o scoică n-o putusem auzi decât pe ea. În sfârşit am ajuns în lagună, şi am auzit un behăit, apoi un lătrat; străinul trebuie să fi apucat cerbul meu de coame, maimuţa mea de coadă. Peştii acestei ape liniştite erau de asemenea înspăimântaţi. Niciunul nu mai locuia pe fundul de culoarea lui, obleţii roz pe mărgean, linul pe funduri striate, ci credeau, în chip greşit, că-şi găsesc siguranţa sohimbând decorul, aşa încât cei aurii erau pe sidef, cei verzi pe nisip alb… Toţi agitaţi de o mişcare regulată care-i împingea în fiecare secundă un milimetru înainte, şi curând auzii într-adevăr zgomotul unui motor… Prea târziu… pentru că, în momentul când puneam piciorul pe pământ, am văzut o şalupă minată de-un motor cu petrol luând-o pe canalul dintre recife şi îndreptându-se exact spre insula mea. Jucam „de-a cele patru colţuri” cu mai mult decât viaţa mea. O privii plecând, pentru prima dată duşmănoasă, şiroind şi neavând uscat decât ochii… Deodată ţâşniră lacrimile…

O privire de om! Văzusem o privire de om! O privire de om, fără să mă vadă, cum odinioară mă atinsese reflectorul! Pe o faţă bronzată, tot aşa de puţin abil în a se ascunde ca adineauri peştii, doi ochi albaştri. Era totul; marginea şalupei tăia capul exact sub ei. Nu văzusem un nas omenesc, o gură omenească. Bărbia, gâtul, umerii, nu văzusem nimic din toate acestea. Dar văzusem sprâncene, o frunte, urechi. Văzusem păr negru şi stufos. Nu văzusem

clipind pleoapele, pentru că totul fusese prea rapid, dar văzusem o mină ridicându-se din şalupă şi mângâind părul acela; o altă mină care atinsese încet urechea. Un om întreg era acolo, şi la care fiecare parte a trupului o mângâia pe cealaltă.

În acea clipă am văzut o manta agăţată de un arbore, începuse briza, o briză din răsărit, care urma să aducă prea târziu pe şeful care trebuia să mă frigă, dar mişca veşmântul acela şi-i comanda gesturi de paiaţă, care îmi aduseră aminte îndată, ca şi cum le-aş fi uitat, toate gesturile oamenilor. Braţul se legăna, gulerul se deschidea, era mantaua unui om care merge, care respiră. O pipăii, o culesei chiar din locul unde se ţinea de arbore, ca pe un fruct, pentru a nu-l strica. Eram sigură că va veni îndărăt s-o caute: nu era una din acele mantale pe care le părăseşti într-o insulă, era una din acele capodopere de homespun alb şi brun închis pentru care nu eziţi să deranjezi seara femeia deja adormită şi aşezată pe ea; o manta căptuşită cu mătase cenuşie, pe care o adori, cu reveruri la mineri şi o gaică. Dar fără mine n-ar putea s-o regăsească, pentru că mă înfăşurai în ea! Precum în Orient amanţii în covoarele haremurilor, nu va fi adusă înapoi fără mine la acel domn Billy Kinley, care era stăpânul ei după etichetă. M-am interesat de tot ce conţinea. Am legat de încheietura mâinii un fular auriu şi cenuşiu, care mirosea a smirnă, de genunchiul meu o batistă de mătase verde, care mirosea a bergamută. Din două parfumuri de bărbat mi-am făcut două parâme. Am scotocit buzunarele, lacomă să ating în sfârşit resturile lumii pe care un bărbat le poartă asupra lui; toate erau goale, dar cel puţin fiecare îşi avea mirosul său, unul mirosind a tutun blond, altul a ciocolată, cel din mijloc de la piept a mentă. Trăgeam în piept flacoane de săruri; după cinci ani reveneam la viaţă, Europa cu parfumurile sale trecu în bătaia mea… Mă năpustii la ecourile mele, pentru a striga în ele chemarea pe care o repetasem atât de des; alergai la ecoul împătrit, dispreţuind pe cel dublu sau triplu: vântul se schimbase şi venea din apus; prea târziu, pentru că ce mă interesa acum

era să fiu zeiţă la Hauhaii! Alergam, înspăimântând tatuii mei, care intrau iar în vizuinile lor, maimuţele mele, care se urcau în arbori. Animalele îmi lăsau tot solul pentru această întrevedere omenească… Eram în centrul micii peninsule rotunde când am văzut şalupa abordând din nou, fără îndoială în căutarea mea. Omul strigă. Apoi la dreapta mea, în cocotieri, auzii un alt om care cânta. Apoi, departe în spatele meu, un banjo. Un al patrulea om fluiera aproape de mare. Auzeam în acelaşi timp cele patru armonii pe care le pot face fiinţele omeneşti şi, din clipa în care ecoul repetase de patru ori chemarea mea, am simţit această ciroonferinţă restrângându-se, am simţit asaltul dat singurătăţii mele de patru oameni cu puşti, revolvere, securi; ramurile trosneau deja, şi deodată, când presiunea umană fu prea puternică pentru mine – douăzeci de metri, treizeci de metri, atât de sensibilă devenisem – nu leşina, Suzana! – am leşinat…

Nu mă hotărâm nici să mă mişc, nici să deschid ochii. Una câte una, recunoscătoare fiecăreia, ca şi cum o fiinţă nouă se crea pentru uzul meu, auzisem cele trei voci ale lor… Erau foarte aproape, aplecaţi asupra mea… Pe trupul meu percepeam răsuflarea lor, una îmi atingea mâna, alta obrazul, alta sânul. Tot restul trupului meu era îngheţat, aceste trei puncte fierbinţi. Fiecare din cuvintele lor de asemenea atingeau în mine o fibră precisă, un muşchi de la picior, un punct din creierul meu, şi câteodată o parte din mine însămi, pe care o ghiceam spirituală, şi una senzuală. Trei voci tot aşa de diferite ca pentru o operă, cea joasă, cea mijlocie, cea înaltă. Am făcut legământ să deschid ochii de îndată ce tustrele se vor fi unit pentru o frază în trio. Dar fiecare din ele vorbea doar la rândul ei. Cuvinte englezeşti, al căror sens desigur îl înţelegeam, dar care mai cu seamă dădeau memoriei mele o mişcare fără legătură cu conţinutul lor, şi fiecare deschidea în mine o viziune a Europei şi o epuiza ca pe o glandă…

Vocea de bas zicea:

— Picioarele mă derutează. Totul e mister în aceste insule. Iată a treizeci şi una rasă de adăugat celor treizeci

de rase ale lui Wellney. Dar ca să existe picioare arcuite în Polinezia, ar fi sfârşitul lui Spencer şi Heurteau!

Înţelegeam toate astea, dar c. u totul altele mi-erau gândurile!

Sosirea în gări, mă gândeam! când trenul descrie o curbă mititică pentru a intra pe peronul acoperit, când apropierea de Paris te face aşa de sensibil încât ghiceşti sub tine fiecare macaz. Sosirea la Saincaize, exact la ieşirea din tunel şi aruncatul cu sâmburi de cireşe în călătorii care coboară din trenul de Bourges!

Vocea înaltă spuse:

— Dar pielea asta?

— Fardată şi sidefată. Pielea se xplică în Wellney. Dar picioarele mă încurcă.

Eu mă gândeam:

Vinul, din care o sticlă era poate acolo, foarte aproape! Butucii de viţă de vie, pe dealuri, în jurul aracilor, ca nişte frumoase bigudiuri în ajunul confirmărilor! Culesul, în perioada piersicilor, când le deschizi şi înlocuieşti sâmburele cu un strugure muşcat!…

Vocea de bariton întrebă:

— E fată?

— Tot ce poate fi mai fată! De la insula Rimski încoace li se smulge lobul drept celor care nu mai sunt virgine. La Salu li se tatuează o mână deschisă pe talpa piciorului. Dar tatuează o mână pe picioarele astea!

Limonada, gazoasă, cu zaharină! sticla trezită pe care o găseşti din nou într-un dulap la o lună după trecerea micilor Elichade. Apa de Cauzan, apa de Périer, şampania!

— Părăsită în insulă. Toate fetiţele acuzate de divinaţie sunt izolate pentru patru ani, după Wellney. Gândiţi-vă că li se smulge lobul la cincisprezece ani. La nouă în insula Barré. Asta are douăzeci de ani.

Castelele, bisericile, canalele, grădinile, potecile, urmele, muntele, zăpada, gheţarii, urmele, potecile, drumurile, şoselele, automobilele, râul în sfârşit, şi podul cel mare!

— Dar pielea ei, Billy.

— Fardată şi dată cu sidef.

Atât de mult se grăbise Billy să răspundă, că vocea înaltă şi vocea joasă se contopiseră!…

Oamenii, cei scunzi, cei înalţi, bâlbâiţii, surzii, cei cu mustăţi, cei raşi, cei în haină, cei a căror pălărie zboară şi un măturător o opreşte cu mătura… N-aveam decât să deschid ochii pentru a vedea toate acestea… Dar vocea înaltă se supără…

— Fardată şi dată cu sidef, iată tot ce ştii să spui tu! Dar dedesubtul fardului?

Câinii, pisicile – coliviile şi acvariile supravegheate de pisici, pisicile de porţelan care dorm cu pete aurite şi cu numele l-or scris dedesubt cu creionul!

— Piele brună. Tip Wellney. Pun puţin acid pe braţul ei. Priviţi…

Atunci mă ustură ceva. Îmi freca braţul cu degetul la scobitura cotului. Între oameni şi mine, printr-un acid care arde, contactul era reluat pentru totdeauna… Am deschis ochii. Îi văzui pe tustrei.

— Jack, plânge – spuse vocea înaltă. Mângâi-o!

Atunci Jack, cel care mă atinsese şi înainte (văzusem pe mine amprenta mâinilor sale), cel care avea deja obişnuinţa corpului meu şi mă purtase, acela (vedeam pe cămaşa lui de mătase albastră o dâră sidefie ca aceea pe care o lasă luna) care-mi cunoştea greutatea, parfumul, se apropie, îmi înălţă capul, şi în sfârşit putui să vorbesc şi să reiau după atâţia ani conversaţia mea cu oamenii, şi să spun primul meu cuvânt francez, care-l făcu pe Jack să se dea înapoi uluit şi pe ceilalţi doi să se apropie:

— O batistă! am spus.

Acum ne aflam în seara acelei zile şi tăceam toţi patru. Păsările mele uimite să mă vadă rămânând în a doua insulă, se-ntorceau în stoluri la prima, zburând aproape de-a-ndărătelea. Fiecare rază de asemenea ne părăsea pentru a se aşeza un minut pe adevăratul meu regat şi a se stinge. Eram îmbrăcată acum cu o pijama de mătase neagră; aveam o brăţară de aur la gleznă, reluam

viaţa Europei prin modele ei cele mai snoabe. Reluasem gusturile Europei prin gradul lor cel mai ascuţit, romul, şampania, murăturile în oţet. Eram puţin beată, pentru mine pământul începea iar să se învârtească.

Acum ştiam totul despre război. Ezitam încă, din cauza accentului englezesc al prietenilor mei, asupra numelui mareşalilor lor, Pétain, Foah, dar le ştiam toate aventurile. Jack, care mi se părea strategul, ţinuse să-mi arate manevra de la Marna, care a salvat Franţa: flancul drept, apoi flancul stâng; manevra de la Bouchavesnes, care a salvat primăria din Bouchavesnes: flancul stâng, apoi flancul drept; în sfârşit manevra patrulelor sale, prin care a făcut prizonieri doi ulani, combinaţii minunate ale celor două victorii precedente, flancul stâng-drept, apoi flancul drept-stâng. De la Hawkins, care era în statul major, aflasem toate bârfelile tuturor armatelor, vizita lui lady Abbey deghizată în calfă de măcelar; călătoria lui în automobil cu Clemenceau, de la care aştepta, plin de admiraţie, confidenţe şi care i-a spus doar, după două zile de tăcere, arătând vacile dintr-o livadă: „Dacă s-ar da vacilor cafea, s-ar mulge cafea cu lapte”. Uluirea sa în sufrageria lordului Asquith, când a zărit la un an după începerea războiului portretul împăratului Wilhelm în picioare. Cât despre Billy, acesta vorbea puţin şi îşi purta cu el amintirile: o bucată de grenadă în mână care-l împiedica să ia busola şi care-l făcuse să comită pe yacht mari greşeli de compas; un ordin de serviciu semnat în acelaşi timp de un general englez care se numea French[27] şi un general francez care se numea Langlais[28]. Apoi, deoarece fusese locotenent de etape, putu să-mi indice, pe măsură ce-i dădeam nume din Limousin, ce trupe engleze fuseseră cantonate acolo, la Saint-Sulpice hinduşii, la Limoges neazeelandezii, la Rochechouart sirienii evrei, şi două escadroane de buri pentru a păzi ruşii răsculaţi aproape de Ussel. Am aflat şi modele anului, îmi arătară *Vogue* şi *Feuillets d’Art,* şi pentru a-mi dovedi cât mă

27 Francez (1. engl.).

28 (L’Anglais) : englezul (1. franc.).

stimau şi că mă considerau din lumea lor, mi-au înşirat ultimele căsătorii, unanimi în a o blama pe Perseilla Bandenby, care se măritase nu din dragoste, şi în galben.

Acum, graţie mătăsii aceleia, a fularelor, toate înclinările mele îmi reveniseră şi mai nesupuse ca odinioară. De-abia de douăsprezece ore revedeam oamenii şi, în loc să aprob totul la ei şi la creaţiile lor, după cum credeam, mă simţeam tot atât de intransigentă ca şi la pension. Din nou erau culori pe care le detestam, de pildă, violetul cămăşii lui Hawkins; eram nemiloasă faţă de cravatele cu iniţiale, eram iritată de pantofii bărbăteşti cu căputele prea mari; exista deja o şampanie pe care o preferam. L-am obligat pe Billy să-şi schimbe şosetele, care erau în dungi concentrice. Îmi plăceau pipele mici cu coada scurtă şi dreaptă, spre paguba pipelor cu coada îndoită. Pe cât îmi păreau demne de mângâierile noastre părul blond tuns după moda argentină, mâinile mari şi puternice, pe atât dispreţuiam părul negru cu cărare la mijloc şi mâinile mici şi suple. Preferam aurului platina, biscuiţilor uscaţi *palmerii,* muştarului obişnuit muştarul Dearly, toate adevărurile la care o generaţie ajunge după douăzeci de ani, eu le devenisem stăpână într-o clipă amiază. Eu, care azi dimineaţă aş fi leşinat de bucurie la ideea unui traficant, a unui negustor, găseam firesc ca cei trei salvatori ai mei să fie tineri astronomi milionari veniţi aici pe cheltuiala lor pentru a urmări eclipsele. Eu, care doream aproape fără nicio deosebire sosirea unui papuaş, a unui chinez sau a unui negru, între aceşti trei tineri lorzi, dintre care primul era duce, al treilea viconte, exista unul care îmi făcea prezenţa celorlalţi aproape inutilă, din întâmplare cel mai titrat, cel mai bogat; o înclinare de neînvins mă împingea spre Jack.

Nu puteam să mă stăpânesc. De fiecare dată când se ridica, cu greu mă opream să nu-l urmez ca un câine. Uneori îmi vedeam tovarăşii râzând tustrei; era pentru că (am păstrat încă mult timp obiceiul de a gândi cu glas tare) eu tocmai emisesem una din acele fraze la infinitiv, care-mi ţineau loc de judecată; spusesem: „A ţine pe Jack în braţele

mele, a-l face să bea, a-i întoarce brăţara de identitate până ce va striga!” Jack nu se împăuna pentru asta şi nici nu era mişcat; avusese ca vecin în spital un trepanat care vorbea ca mine. Mă îngrijea ca pe trepanat; la fiecare din vorbele mele inconştiente se apropia şi voia să-mi pună o nouă perină sub cap. Se lăsase noaptea. Şoferul şalupei veni după ordine, ca la Paris un şofer de automobil în faţa teatrului (A călca plastronul cămăşii şoferului, cusut pe dos! A vopsi în verde şuviţa albă pe care o avea şoferul în perucă!), prietenii mei se întinseră tustrei unul lângă altul (A ciocni încet între ele cele trei capete ale lor!) şi fiecare, după un anumit număr de miliarde de stele, adormi. Mi-era frică; aceşti trei astronomi întinşi şi nemişcaţi semănau insula cu umbre noi care mergeau: dar nu îndrăznii să-i trezesc: noaptea nu-i o eclipsă.

Nu mă puteam îndepărta de Jack. Mă târâsem spre el. Îmi spuneam în zadar tot ce mi-ar fi spus domnişoara: că pentru prima dată în viaţa mea nu mai eram o fată bine crescută, că o fată bine crescută nu ia mâna unui bărbat, nu sărută o frunte, nu acoperă un piept gol de astronom-locotenent cu mici pietre rotunde, una câte una, pentru a atinge greutatea maximă la care respiraţia sa devine apăsătoare. Aproape de acest corp adormit îmi dădeam seama de altfel pentru prima dată de şiretenia şi de agilitatea pe care le dobândisem în insulă. Vedeam totul, în ciuda nopţii. Acest tânăr bărbat neîncrezător, pe care-l trezea o pasăre, eu îl înţepam cu un spin ca să-l văd mişcându-se, suspinând. Îi puneam din nou, fără să observe, pernele sub cap. Îi asediam somnul. I-am fardat faţa, i-am pictat buzele. Am pus aproape de el iarbă care te face să visezi. El plesni din limbă pentru a urni un cal, mişcă degetul al treilea de la mâna dreaptă, iarba mea polineziană îl făcu să viseze o plimbare în şaretă pe Riverside. Căţărată în mancenilier exact deasupra lui, îl supravegheam, ca tigrii care se lasă să cadă asupra trecătorului; în clipa când visul păru că-l chinuie, m-am lăsat să cad lângă el, îndepărtând coşmarul fără să-l trezesc pe el însuşi. îmbrăcată în sidef în acest dezmăţ

lunar ca un hoţ de hotel în obscuritate îmbrăcat în negru, cu toate că unei fete bine crescute i s-a dat poruncă să n-o facă, îi scotocii buzunarele. Cu ce bucurie împărţeam cu el fiecare lucru, fiecare arbore, fiecare pasăre a acestei lumi ieri încă aşa de îngrozitor de indivizibilă! Dar ce mai dormea! Între timp papagalii, care nu mai erau, graţie lui, decât pe jumătate papagalii mei, păsăruicile – numai pe jumătate păsăruicile mele – începuseră să se învârtă în zbor. Miile mele de semistele se mişcau încet, semi Pacificul meu nu mai umplea deplin orizontul, era ceasul în care lumea se joacă, era dimineaţa; valurile scrâşneau pe recife ca fierăstrăul într-un buştean pe terminate. Întinsă în sfârşit, dar stingherită pe pământul acestei insule, în care n-am dormit niciodată, aşa cum nu dormi într-un pat nou, aşteptam cu nerăbdare: uitasem să-i întreb de anotimp. Aşteptam deşteptarea lor pentru a şti dacă era primăvară sau era vară. Şi în sfârşit (nu aşteptai partea lui!), semisoarele meu apăru!

Atunci mă precipitai asupra lui Jack, îl zgâlţâii râzând, reuşii cu acest trup contrariul a ceea ce făcusem cu cele şaptesprezece trupuri anul trecut: îl trăsei de braţe şi de păr la lagună: îl aruncai în apa proaspătă acoperită de rouă în care numai peştii de noapte mai mişcau. Tovarăşii lui, treziţi de strigătele sale, râdeau şi, uniţi prin acel fir care leagă prietenii şi alpiniştii, se năpustiră după noi.

Ce să vă mai spun? în momentul în care Billy mi-a anunţat prânzul am încercat pentru el acelaşi sentiment ca pentru Jack. Aceeaşi dorinţă de a-l atinge, de a-l îmbrăţişa. Aceeaşi dragoste pentru părinţii şi familia lui, aceeaşi simpatie de nesecat pentru cel mai mic gest al său, acelaşi devotament pentru virtuţile lui. Am înăbuşit. cu mâinile mele cuvinte pe care tustrei le credeau încă mărturisiri faţă de Jack, dar care erau nici mai mult nici mai puţin decât imnuri către Billy. Şi către Billy – cu spatele la Jack – m-am întors în timpul siestei. Am atacat somnul lui de zi ca somnul de noapte al lui Jack. Cu acelaşi spin, cu aceleaşi mângâieri, fără să-i văd de astă dată faţa, în ciuda soarelui,

pentru că şi-o acoperise cu un fular. Dar era aceeaşi dorinţă în mine, resimţită noaptea lângă Jack, ca Billy să aibă o soră, o casă. Aceeaşi, exact, de a călători alături de el, de a-i vedea silueta profilată pe un vulcan care aruncă flăcări; de a vedea, cu mâna lui Billy într-a mea, tineri crocodili coborând pe Gange, cu botul imperceptibil orientat în fiecare grup de pelerini spre copilul cel mai gras. Jack se trezise, în spatele meu; mă necăjea cu o frunză, ca omul care se credea mereu iubit, şi, întorcându-mă în sfârşit, observai cu spaimă că mai era încă. Mintea mea, în ciuda pasiunii pentru Billy, nu-l despoia pe Jack de toate farmecele cu care îl încărcasem la fiecare etaj al trupului său ca pe un pom de Crăciun. Iubeam pe Billy dar îl iubeam şi pe Jack. Ce puteau oare însemna toate acestea? Ori providenţa aranja prea bine lucrurile şi mă mântuia prin aceşti doi bărbaţi, singurii de pe lume care puteau să-mi placă; ori inima mea, de cinci ani ruginită, nu mai era decât o moară.

Dar ce gânduri mi-au venit seara, când Hawkins, cu modestie, pentru că îi vedea pe ceilalţi preferaţi, m-a rugat să ascult fonograful! Cum întorcea acul şi apăsa cu mâna pe disc, închizând ochii pentru ca degetul să găsească mai repede şănţuleţele, cum voia apoi să se aşeze şi ezita, negăsind decât locuri (în afara tufelor de cactus) împodobite cu sidef, cu orhidee, cu mărgean şi niciunul pentru care omul să fie un ornament; cum a rămas în picioare, scos din încurcătură un minut, pentru că Jack şi Billy aleseseră *Marsilieza* şi trebuiau să se scoale ca s-o asculte, un tic din sprâncene al lui Hawkins mi-l fixă de viu în inimă pe prietenul acesta. Era o dragoste încă şi mai puternică decât pentru ceilalţi, pentru că ea cuprindea şi pe membrii mai îndepărtaţi ai familiei sale. Să vizitezi pe bunicul lui Hawkins într-o zi în care zăpada cade asupra Londrei, dând Angliei singura asemănare pe care o putea avea cu plaja mea de sidef! Să înoţi în Gange cu finul surorii lui Hawkins, aproape de vapoarele mari cu păsări mişcându-se în arboraaa lor imobilă, cu peşti dormind în viitoarea lor! Să mergi la Compiègne, cu maşina, cu vărul

de-al doilea al lui Hawkins, plină de teamă, deoarece conduce cu ochii fixaţi asupra mea! Hawkins căuta acum din nou să se aşeze, pentru că muzica sfârşise cu imnurile naţionale. Fonograful cânta *Pe sub podurile Parisului.* Hawkins mă punea să-i explic cuvintele franceze, apoi cânta refrenul morfolind melodia acelor cuvinte noi pentru el ca şi cum ar fi avut dinţi noi. Apoi a venit un tango, şi eram uimită să citesc pe faţa lui, în cele mai mici amănunte, tot ce un tango poate sugera minţii unui student de la Oxford. Cinci ani de singurătate mă învăţaseră să ghicesc după crispările buzelor sau reflexele de pe obraji ce nume proprii sau ce nume de oraş trec prin mintea omului… De altfel nu era nimic nelogic în reveria lui Hawkins. În această primă secundă el se gândea la Havana, zărea un pasager, la transbordare, înspăimântat că-şi vede căzând în mare cutia de pălării. În această a doua secundă, se gândea la două statui din portul Bahia, ale căror urechi erau scoici gigantice; de altfel una din ele era falsă şi nu auzeai vuietul mării în ea. În această secundă se gândea la Madrid, la casiera zbanghie de la Palace Hotel, la Goya, la Velásquez. Apoi, deodată, tangoul sfârşit, la un mare lucru, la nimic… Cum îl iubeam!

Şi noaptea reveni. Fonograful, lampa electrică a şalupei printre cocotieri, un ţipăt depărtat de maimuţă; toate acestea îmi aduceau în suflet durerea pe care ţi-o dă o grădină publică de periferie, şi în faţa unei oglinzi aş fi putut ghici după faţa mea ce cuvinte teribile treceau prin mine sfâşiindu-mă toată: Veniset, Garenne-Bezons, poate Bois-Colombes… Pe prundiş mecanicul fluiera melodiile cântate, dar în întârziere cu două sau trei discuri. Ştiam că se ocupa cu strângerea a tot ce exista în vestiar albastru, alb şi roşu, pentru a pune la pupă un steag francez, dar ezitam să mă duc să-l văd: nu eram sigură că nu-l iubesc! A venit în sfârşit, înclinându-se înaintea mea şi oferindu-mi, purtat pe amândouă mâinile, drapelul umflat, ca pe un copil înfăşurat în scutece. Avea vorba sigură, ochi cu irisul pătrat, un legănat din umeri, care-ţi fac, cu cravata lor galbenă şi albastră deschis, pe şoferiimecanici, mai dragi

decât amorul.

Billy, care era numai vânător de antilope şi de caguari, şi detesta astronomia, se gândise să mă ducă la yacht, care era ancorat la Rimski-Korsakov, în dorinţa, cred eu, de a-mi arăta încă a doua zi colecţia sa de piei şi coame, dar eu am hotărât să nu plec decât cu tustrei şi să aştept eclipsa. Ei m-au aprobat, pentru că se temeau ca aceasta să nu fie însoţită de un taifun, şi am avut tot timpul să le prezint insula mea. Ea era pregătită... De fapt grija acestei recepţii îmi condusese toate actele mele în timpul celor cinci ani; făcusem din insulă un parc, un salon, lustruind prundişurile de sidef, şlefuind recifele, colorând în roşu viu cu injecţii în rădăcini boschete întregi, pe care le mărgineam apoi cu orhidee negre, ştergând de pe cavernele marine acea pulbere pe care o dă oceanul cu tot atâta belşug ca şi un drum din Provenţa, dispreţuind de asemenea încărcarea locuinţei mele cu obiecte care puteau fi folositoare, dar care ar fi făcut-o ridicolă în ziua salvării mele: mese, scaune, sau ciubere. Era o grădină fără vreun jurnal pe pajişte, fără o frunză moartă, pe scurt insula cea mai bine ceruită din Polinezia, încât Billy aluneca pe mărgean. Păsărilor înşile le dădusem obiceiuri de mare colivie, hrănindu-le în aceleaşi ronduri, mutând grădinile – cuiburi ale păsărilor de grădină într-o singură livadă semănată azi toată cu locuinţele lor muncitoreşti, curăţind muşchii paletuvierilor, singura urâţenie a pomilor mei, pentru a nu fi surprinşi cu această flanea, şi întinzând în lungul aleilor perdelele mele de pene (toate semănând, zicea Hawkins, perdelelor cu care se camuflau drumurile din apropierea frontului, cu deosebirea că erau din pene de pasărea paradisului). Recepţia întârziase, arbuştii deveniseră arbori, papagalii vorbeau o limbă omenească, însă această oră de ceai cu patru ceşti de nuci de cocos părea că justifică în ochii lui Dumnezeu – şi justifica în tot cazul într-ai mei – cinci ani de drame şi nefericire.

Apoi a avut loc eclipsa, mărind iritarea lui Billy, care nu putea înţelege emoţia celor doi astronomi, nici de ce fenomenele solare şi cele lunare ar trece înaintea celor

pământeşti. El se indigna, în timp ce noi trei, sub acest văl aruncat de lună, tăceam precum canarii când le acoperi colivia. El compara fiecare stea cu un animal pe care-l

vina şi nu se putea hotărî să i-o prefere. Striga împotriva tuturor instrumentelor pe care Hawkins şi Jack le îndreptau spre cer fără să tragă vreodată, deodată liniştit şi surprins de o stea căzătoare, lovită de ei în inimă. El dispăru, şi-l zării mai târziu gravând cuvinte, cu un arzător oxihidric, pe stânca promontoriului; avea aerul unui spărgător care forţa secretele insulei; de fapt îi adăuga unul, scria:

ACEASTA INSULA E INSULA SUZANA
ÎN CARE DEMONII POLINEZIEI
SPAIMELE
EGOISMUL
AU FOST ÎNVINSE DE O FATĂ
DIN BELLAC

Şalupa a pornit a doua zi, cu faţa la soare. Niciun taifun. Oceanul era foarte liniştit, ca unul care a renunţat la o mânie. Eram aşezată cu faţa la insula mea. Puţin câte puţin ea se rotunji; pentru prima dată o vedeam ceva mai de departe, de departe, de la orizont. Strălucea, nu mai era decât rubin şi topaz; toate razele în care fusesem prinsă şase ani nu o mai atingeau decât cu vârful; numai capul meu era încă luminat de ele; încă o milă marină, şi-mi reluam lumina ştearsă de europeană, sub adevărata pudră de orez pe care mi-o împrumutase Hawkins. Dar mai ales insula mea părea locuită. În frunzişuri, în formele dealurilor era, adusă de mine singură, acea armonie pe care patruzeci de milioane de francezi abia au terminat s-o impună munţilor şi pădurilor lor. Insula mea era folosită întocmai ca Franţa. Deasupra ei păsările – mai împrăştiate deasupra altor insule decât praful într-o apă Saint-Galmier – zburau în stoluri regulate şi numeroase, care însoţau o fiinţă umană ca o coadă cometa ei. Câteodată un arbore, pe care-l crezusem totdeauna contopit cu alţii, îmi apărea complet singur şi îmi făcea un semn de adio izolat. Locurile pe care le credeam ascunzătorile mele cele mai

sigure apărură şi ele în cea mai mare parte: când plângeam sau mă rugam fusesem în poziţia cea mai vizibilă. Apoi se apropie de ea insula a doua, îi strecură un reflex pe care ea îl acceptă şi ascunse, ca o femeie – care-şi duce la tren prietenul – biletul prietenului care rămâne. Apoi o lovitură în şalupă: era ultima izbire a hulei de stâncile mele. Apoi o strângere a inimii mele: era fără îndoială linia de unde canacele smulse patriei lor se prăvălesc în mare. Două sau trei din păsările mele favorite mă însoţiră mult timp, apoi, la un ştiu ce altă limită, dezolate dar constrânse, mă părăsiră. Eu plângeam, Billy blestema pentru prima dată pământul şi mă întoarse cu braţele lui spre partea dinainte a şalupei tocmai în secunda când insula mea a dispărut, cum întorci capul unui copil când domnul din pat moare.

Aşa am părăsit insula. Uneori tresăream, crezând că sunt din nou atinsă în treacăt de una din păsările mele; dar era vântul, care ducea vreuna din miile de pene lepădate de păsările paradisului îngrămădite pe punte. Cu ochii tot aşa de umflaţi de lacrimi ca o elevă de pension care merge la călugăriţe, eu supravegheam alunecările văii oarei pe care mi-o împrumutaseră prietenii. Mică trusă de pension care nu conţinea decât litri de perle… Billy încercă să mă distreze, vorbindu-mi de Wilson, de Victor Hugo, de Verlaine, cum mi-ar fi vorbit, ca fetiţă, despre supraveghetorii şi pedagogele pe care le voi vedea în Europa… Hawkins, care avea văzul cel mai bun dintre toţi şi care se întorsese spre partea dinapoi, rămase aşa o jumătate de oră cu un binoclu, apoi mă luă de mână şi-mi spuse deodată:

— S-a isprăvit: nu se mai vede…

Aşa deveni insula mea invizibilă…

Ce să vă spun acum?

Cum, în aceeaşi seară, am zărit un alt pământ, apoi un altul cu dealuri, apoi un altul cu munţi, şi aveam impresia că marea, că potopul coborau? Cum Billy (nimic în mine, desigur, nu era solar sau lunar) s-a îndrăgostit la rându-l lui şi nu mă mai slăbea? Cum prin salvarea mea

eram plasată în punctul cel mai îndepărtat de ţara sa în care ar putea ajunge o franţuzoaică? Mai departe de Franţa, zicea Jack, nu era decât Lelestra, steaua cea mai apropiată. Cum, de teama unui violent curent de maree, semnalat de antena noastră, am făcut o oprire de două zile într-o altă insulă nelocuită? În fond soarta mă răsfăţase, insula mea era mai bună; aici fructele erau mai acre, nucile de cocos mai greu de spart... Cum am recăpătat obişnuinţa de a dormi într-un pat – întâi în faţa patului pe parchet, apoi pe covor, apoi pe perini, redobândind somnul gradat ca o favorită tronul? Cum Billy plângea, în fiecare seară, la ora nouă – pentru că era exact ca un ceasornic – când îi refuzam mâna? Eram întinşi în hamace pe punte. Mari stele atârnau până la noi şi se ridicau iar subit, dar noi nu ne jucam de-a jocul acesta prostesc. Jucam loto, singurul joc care se afla pe bord. Stelele, păsările deveneau de pe acum molecule străine pentru mine... De mai multe ori yachtul a încercat să anunţe prin radio că fusesem regăsită, dar aparatul n-avea putere şi numai câţiva bravi colonişti sau recrutori izolaţi pentru şase luni în arhipelag au putut să se bucure. Uneori o barcă întoarsă; era un canac, mi se spunea, fugit de pe un vapor şi care era probabil prins în bacul de dedesubt. Apoi într-o zi o goeletă, al cărei bătrân căpitan s-a pornit pe dansat în cerc aflând de salvarea mea. Încărcătura lui era de whisky şi bordeaux; ne-a semnalat că mă va sărbători.

— Mărită-te cu mine, zicea Billy. Mă iubeşti!

— Nu, Billy.

— Mărită-te cu mine, relua Billy, care mă ispitea cu toate numele proprii care înseamnă lux şi frumuseţe. Vom avea un yacht Kauderlen, întreaga veselă va fi de argint Keller. Ce frumos zgomot în furtuni! Mă iubeşti!

Dar eu iubeam toată lumea. Acea vagă indiferenţă, pe care o încercăm pentru semenii noştri, singurătatea mea o înălţase ca ton şi începea de la dragoste. În toată insula Lewis am încercat să găsesc o fiinţă omenească pe care n-aş iubi-o... Dar ia să contempli cinci minute irisul unui pescuitor de perle, devenit minuscul din cauza

plonjeurilor, şiretenia din pupila unui episcop, pupila unui canac în care citeşti credinţa într-un Dumnezeu mai frumos decât cel mai frumos canac – şi să nu te simţi prin ei transportată de dragoste 1 Apropierea fiecărui ins îmi dădea beţia unei pipe de opiu. Mă stăpâneam să nu-l îmbrăţişez şi să nu-i aspir răsuflarea, în timp ce ochii îi scăpărau. În faţa fiecărui cap omenesc mă opream ca înaintea unei cuşti şi fluieram păsărilor. Chiar în insula Rateau, unde oamenii trăiesc cu lăcomie, împărţindu-şi aerul cu răsuflările, adunându-şi în vârful feţii toţi ochii, nasurile şi gurile ca pe paraziţi, ca şi cum ar urma să plonjeze şi să scape de ei înfundându-şi puţin ci te puţin capul, n-am putut găsi unul care să-mi producă repulsie. Chiar în Papuaşia… Zorile acelea pe ţărmurile din Fly! Totul dormea, afară de mici picioroange care mergeau pe frunze de nufăr fără să se afunde… Un mare curcubeu lunar se înălţa cu cele şapte culori ale celuilalt (vreţi să vi le înşir?), în plus una aurită. Un cazuar chircit aproape de mine îşi lansa în aer capul încă orb ca un elastic, îşi retrăgea pieliţele albe de pe ochi şi, văzându-mă, fugea pe imensele labe care i-au purtat din Tasmania pe strămoşii lui din insulă în insulă. Pe canacul Jeannot, pe care-l numeam Republică, pentru că fusese condamnat la moarte cu suspendarea pedepsei în Numea, pentru insultarea Republicii – cu acest cuvânt îl ţineam în frâu: cea mai mică abatere şi condamnarea lui îşi recăpăta forţa!

— Jeannot se ducea să se scalde şi lăsa înapoia lui, scuturând lianele de iasomie, o urmă mai parfumată decât aceea a premierei de la Guerlain şi trimitea apoi prin plonjeul lui o răsuflare de vin cald şi de scorţişoară, care era mirosul din Fly. În sfârşit a apărut doctorul Albertino, urmărit de femeile şefului papuaş, care-i vindeau insecte rare pentru douăzeci de franci (ce scumpă devine viaţa!). Avea o barbă mare, neagră prin care apărea uneori o mică mână albă gesticulând – era a lui. Seara, la sărbătoarea satului, pentru ca papuaşii să continue să-l ia drept vrăjitor, el aprinse puţin, foarte puţin din alcoolul său (îl menaja pentru a conserva noii lui şerpi) şi înghiţi flăcările.

Avea mici costume albe de alpaga bine executate, zicea el, de domnul Tomasini, singurul croitor din lume pe care nu-l nelinişteşte problema bretelelor. Şi eu îl iubii! şi am fost dezamăgită că-l iubesc, ca altă dată când nu simţeam, decât indiferenţă.

La întâi iulie 1918 am sosit la Honolulu, unde fiica episcopului, aflând că n-am rochie, mi-a trimis pentru recepţie pe cea mai frumoasă dintr-ale sale şi, întâmplare sau obicei Hawaian, a venit să mă aştepte la palat în rochia geamănă. Era prima femeie îmbrăcată pe care-o vedeam; m-am repezit în braţele ei; un minut nu furăm decât o singură formă înfăşurată în mătase verde. De pe yacht, Billy cu luneta sa, putea crede că nu redai nepedepsit o femeie sexului ei şi că eu mă topisem în el de la prima întâlnire. A trebuit să plecăm după un ceas; niciodată corul Hawaienilor n-a avut de cântat la un atât de mic interval imnul fetei care vine şi imnul fetei care pleacă.

La New York, domnul Cazenave a dat un dineu în cinstea mea, la Sherry. Era acolo în sfârşit un comandant francez, care avea o mână de fier, un locotenent care purta o mănuşă mecanică de oţel, aşa că prima came franceză pe care am putut-o strânge a fost un metal îngrozitor. Căpitanul avea o clapetă de argint pe craniu; îmi regăseam compatrioţii ca după explozia unui cazan. Un al patrulea, cum îl întrebasem puţin mai de la distanţă din câţi ofiţeri se compunea misiunea lor, a ridicat mâna răsfirând-o pentru a-mi arăta că erau cinci, uitând că nu mai avea decât patru degete. Însă războiul cruţase în fiecare din ei tocmai trăsătura prin care îmi putea place, şi eram fericită să mă gândesc că iubeam în oameni partea cea mai puţin pieritoare. Eram singura persoană din lume care nu auzise încă istorisiri despre război; vă închipuiţi că au profitat de asta! Comandantul, puţin cam familiar, mă atingea uneori cu cârligul său de fier, încet, ca pentru a aţâţa, fără a dărâma, un foc frumos. Mai fericiţi decât dacă ar fi revelat Frumoasei din pădurea adormită după trezirea ei invenţia pulberii, a tiparului, a trufelor şi a şampaniei, ei îmi explicară tranşeele, firele de sârmă crenelate, sacii

ghimpaţi, surâzându-şi la cuvântul „cavalerie”. Acesta a fost momentul în care ochii mei, cu totul din întâmplare, s-au oprit asupra lui Edwin Marion, care stătea în faţa mea… Am plimbat mai întâi o privire distrată pe obrazul lui şi nu i-am atribuit ei neliniştea pe care o încercam. Un minut după aceea, aceeaşi strângere de inimă, şi îmi aduc aminte că l-am privit pe Marion a doua oară… Apoi de cinci ori, de zece ori am reînceput experienţa… şi am înţeles… Aveam în faţa mea pe primul om la care nu găseam nimic de iubit…

Era totuşi acea oră a meselor în care fiecare se dezvăluie şi se iubeşte în vecinul său. Domnul Cazenave descoperea într-un tânăr irlandez un văr de-al cumnatului său, îl îmbrăţişa, descoperea Irlanda. Miss Pond descoperea că Sargent e un mare poet iar Victor Hugo un mare pictor. Doamna Dallmore regăsea în *Star-spangled. banner*1 două măsuri din Beethoven. Domnul Hoover, de care se ţinea unul din agenţii noştri de propagandă, descoperea că Algeria, Tunisia sunt colonii franceze şi se extazia… Dar eu, eu îmi sleiam privirile asupra capului lui Edwin. Toate gesturile prin care un caracter se dezvăluie, el le făcea în mai puţin de un minut. Într-un minut l-am văzut râzând, vorbind, bând, mâncând, sughiţând, curăţindu-şi dinţii, urechile, unghiile. S-ar fi spus că singura sa ocupaţie era să se elibereze de aluviunile cu care îl încărca fiecare secundă. L-am văzut distrat, morocănos, vesel, debordând de sănătate şi rozând cu cei doi genunchi un picior al mesei, ducându-şi mâna la frunte, bolnav… Pe faţa sa de metis american, în care fiecare trăsătură ancestrală lua succesiv comanda celorlalte, l-am văzut scoţian, evreu, olandez, bostonian. L-am văzut, pentru că avea ochii ceacâri şi părul de culori diferite, ca şi când pe craniul său era o parte sudică şi o parte nordică, după profilul pe care mi-l oferea, roşu cu un ochi albastru, cenuşiu ca sarea cu un ochi întunecat. L-am văzut întinzând o mână spre paharul său, făţarnică, târâtoare, pentru a-şi surprinde paharul, apucând unul din ciucurii feţei de masă şi rupându-l puţin câte puţin; îşi arunca

pâinea sub masă, apoi, cum aluviunile se depuneau din nou, îşi spăla bărbia şi degetele cu o batistă umezită. Domnul Cazenave, pe care-l distra repulsia mea, îmi spuse că toţi, ca şi mine, îl găseau antipatic pe Edwin, dar că era un om de geniu, că legendele desenelor sale erau celebre, că niciun tron nu rezista caricaturilor lui; că de altfel, când era prea de tot arogant, era de ajuns să-i vorbeşti despre moarte. Tăcea imediat, fugea, ca un caguar căruia îi arăţi un chibrit.

Edwin închisese acum ochii. Avea privilegiul de a dormi îndată ce voia. Alunecase pe scaun, i se vedea doar barba, dormea, având drept pătură o faţă de masă încărcată cu douăzeci de femei, cu argint, flori şi lichioruri şi pe care se vedea urma degetelor sale, pentru că ele lăsau semne ca un creion de cărbune. Uneori, după o clipire, după o tresărire, ghiceai că pătrunde prin el, ca un ac în trupul unui copil, una din legendele sale viitoare, unul din sarcasmele sale viitoare… care deodată atinse un organ vital (ficatul, pentru că a devenit complet galben) şi îl trezi…

Acum mă observa cu un ochi bănuitor, ca şi cum înţelegea că mi se vorbise despre el în timp ce dormise. Din timp în timp, pentru a sărbători desenul lui din ajun apărut în *Sun,* deja celebru, care reprezenta o corabie în furtună, de fiecare dată când se vorbea de departe sau de mai aproape despre mare şi despre muzică, comesenii se întorceau spre el şi îi surâdeau plini de respect. Îmi adresă subit cuvântul şi mă felicită pentru că am fost descoperită în insula mea. Eram hotărâtă să descopăr în el, prin vorbă, acel punct slab şi simpatic pe care nicio privire nu-l putuse găsi. I-am surâs…

— Şi dumneavoastră, i-am spus, cine vă va descoperi vreodată într-a dumneavoastră?…

— Sunt descoperit, răspunse el. Am o nevastă tâmpită şi trei copii idioţi.

N-am putut răspunde, pentru că domnul Vinocht lăuda o faimoasă ediţie a *Furtunii* lui Coleridge şi tot grupul său a profitat de prilej pentru a se întoarce şi a se

înclina spre Edwin. O cucoană spoită continua să dea din cap, ca o momâie chinezească, până ce Edwin a oprit-o cu o strâmbătură. Îmi spuse că ea trăia din proprietatea celui mai frumos cimitir din Saint-Louis, ale cărui locuri le vindea foarte scump, pentru că era în centrul grădinii publice. Se vorbea chiar că le scotea dinţii de aur pensionarilor ei…

— Iată un cimitir pe care ar trebui să-l evitaţi, spusei.

Pentru că avea trei dinţi de aur. El mă privi, bănuitor, întrebându-se dacă n-am fost prevenită de fobia lui, supraveghind de atunci încolo cel mai mic gest al meu, aşteptând să rostesc cel mai mic cuvânt, ca acela care ştie revolverul celuilalt încărcat, oferindu-mi sparanghel în ulei, vorbindu-mi de rău sosul alb, cu toată josnicia celui care se teme de un spectru; dând în vileag pe cea mai frumoasă femeie din adunare povestindu-mi pasiunea ei pentru şofer, întrebuinţând mai multe mârşăvii pentru a evita acel singur cuvânt de moarte – şi a mă distrage – decât mulţi alţii pentru a înlătura moartea însăşi; recurgând, pentru a mă câştiga, la viclenii care te puteau face să-l crezi sincer, vorbindu-mi de bine Germania, de rău Franţa, deşi nu credea niciuna nici alta. Eu îi vorbeam de Daumier, care era mort, de Degas, care tocmai murise, dar el mă întreba despre Vuillard, despre Bonnard, despre toţi cei ce aveau mult de trăit, ca acela care înlocuieşte în revolverul de pe masă adevăratele cartuşe cu altele false, prefăcându-se, până în clipa când eu insistai, că-l crede viu încă pe Degas, căzut în copilărie, dar viu; în comă, dar viu… Orchestra cânta *Vasul fantomă* şi toţi îi surâdeau din nou şi se înclinau spre el… Abandonai partida… Vederea, mirosul, auzul se epuizaseră zadarnic; nobil în el, demn nu putea să mai fie decât un metal intrat din întâmplare, un ludovic de aur, înghiţit, un faringe de argint… Poate că pipăitul îmi va arăta încă… Şi cum întindea degetele spre o carafă, printr-un gest intenţionat stângaci, i-am atins în treacăt mina; era rece, netedă, dură. El mă privi, cu aceeaşi privire falsă în ochii săi ceacâri, ghicind ceea ce urma să-i spun, aruncându-şi deja şerveţelul, aproape în

picioare… Şi-i spusei…

— Aveţi mâini de mort…

El mă salută, pentru a abate vreun deochi, şi plecă…

Atunci m-am întors spre ceilalţi, şi deodată observai că şi ei, prin efectul acestei puteri necurate, fuseseră scoşi din inima mea. Acel lanţ pe care fiecare din ei îl prindea la un capăt de privirea mea şi la celălalt de una din trăsăturile lor sau unul din gesturile lor, Edwin îl desfăcuse pentru a fugi. Ei erau acolo, înaintea mea, reuşiţi, vădit, în genul lor, ca mici pateuri coapte tocmai bine; un pic de se mai coceau, şi roşul doamnei Blumenoll se topea, ca şi inima doamnei Baldwann. Unii rămâneau simpatici, ridicându-se deasupra celorlalţi; îi pescuiam ca odinioară epavele mele. Privii pe Billy: văzui un mare copil blond şi roz, bun, frumos, spiritual, bogat şi blând – un biet copil! El îmi surâse, el miliardarul, care se gândea în acel minut la automobilul nostru Pic-Pic de aur, la vila noastră Plumet aurită, la existenţa noastră Rolls-Royce de diamant. Dar am închis ochii… Pierdusem şi pe Billy… Acolo se vorbea despre *Lusitania* şi toţi se întorceau spre locul lui Edwin cu surâsuri linguşitoare, uimiţi să-l vadă gol.

Acum eram la Piaza, pe terasă. Întins într-un fotoliucoş de răchită, la paisprezece etaje deasupra mea, biată sticlă umană, Billy, înştiinţat de hotărârea mea, plângea. Vedeam mari dungi luminoase care împărţeau în pătrăţele cetatea ca pe un fagure, unele tăiate până la macadam, celelalte abia sprijinite; ar trebui să tragi de acolo pentru a-ţi smulge partea ta, care ar veni cu fâşii, cu parchete acoperite, cu copii adormiţi, cu perechi… Vedeam umbrele arborilor, după mişcarea becurilor cu gaz, încredinţându-se înşişi arborilor sau fugind de ei din toate puterile. Vedeam marile roţi şi reclamele Broadway-ului învârtindu-se după legi astrale. Niciodată n-a fost dată o reflectare mai brutală a Căii lactee decât de Broadway în seara aceasta. Chiar în noaptea asta, chiar în repausul acesta simţeam că refuzasem dreptul, împrumutat mie de Dumnezeu, de a vedea în fiecare fiinţă omenească acel dar care o face superioară tuturor celorlalte; iar animalele şi

obiectele înseşi recădeau pentru mine în lotul lor comun, care e de a place sau de a displăcea; iar dintre liliecii care zburau, unul singur care trecu, care reveni, îmi plăcu; iar printre paznicii de noapte, cu un cerc de lumină în jurul lor, care circulau în umbră ca nişte insule, unul singur, care se oprea de fiecare dată când număram zece, îmi trezi dragostea, durerea. Mă enerva şi şampania, şi cum terasa se umplea de lume, sosiră un financiar gras şi nevasta lui, apoi un snob şi logodnica lui, două surori, doi fraţi, şi gândirea mea, toată ziua aşa de dreapta şi de pură, se pierdu în perechile acestea, se termină în noapte, prin ei, ca printr-o deltă… Cu mii de ocheade stelele acostau pentru eternitate… Vântul sufla peste ele şi peste mine şi peste cedrii pieritori… Ca acela care vrea să se sinucidă în Niagara şi, deodată modest, se întoarce la hotel, ca să se înece în cada lui, ruşinată deodată de singurătatea regală a insulei mele, până dimineaţa m-am dăruit acelor bieţi doi metri pătraţi de singurătate între şapte milioane de oameni…

Am traversat oceanul fără mărgean şi fără rechini. Aproape de Europa un dirijabil a aruncat pe yacht ziare pline de fotografii. Armistiţiul tocmai fusese semnat de Lloyd George, care seamănă cu un pudel, de Wilson, care seamănă cu un *colley* şi de Clemenceau care seamănă cu un dog. Europa nutreşte cele mai frumoase speranţe din această pace semnată de oameni, care seamănă clinilor.

E încă noapte. Dar am vrut, de îndată ce a fost semnalată prima coastă a Franţei, ca yachtul să mă debarce acolo singură la întâmplare şi să mă lase. În aceeaşi şalupă cu motor care m-a luat din insula mea, m-a însoţit Billy. Printre pini, printre umbre, am auzit zgomotul aceluiaşi motor care m-a trezit printre palmieri şi corali. Billy a vrut să mă înarmeze cu un litru de gin, cu un cozonac, cu un şal de Manila. Am refuzat tot acest echipament străin – aşa încât mi-e sete, mi-e frig şi mi-e foame.

Acum aştept, ca în dimineaţa naufragiului meu, în picioare adineaori, şezând apoi, pe această Franţă care mă

va împotmoli înainte de ziuă. Nu recunosc încă nimic din ea. Billy mi-a spus că La Rochelle trebuie să fie foarte aproape, dar pândesc în zadar unul din acele zgomote sau din acele semne pe care o prefectură ar trebui să le facă spre miezul nopţii. Oceanul singur are zgomote mari şi mici atât de caracteristice, încât recunosc că sunt din Saintonge. Cerul singur are o formă cunoscută cu care mă acopăr ca şi cu unica tocă ce în sfârşit, după şase ani, mă prinde bine. Acea mică siguranţă de echilibru pe care o ai mângâind cu mâna pământul, glia patriei, mă pătrunde. Numai tăcerea are acea sonoritate a copilăriei mele care îmi dă deodată ca urechi întreaga natură şi întreaga noapte. Însă gesturile pe care le şi prevăzusem (şi chiar le repetasem în cabina mea) pentru arborii şi păsările Franţei, aceşti arbori pe care nu voi mai avea de urcat, acea reţinere şi faţă de frunzişul caduc, faţă de florile efemere, acea modestie în faţa pădurilor şi grădinilor cu răzoare de flori, ea e până aici fără obiect. Nu zăresc prin umbră decât pini asemenea celor din insulă; parfumul pe care-l respir este acela al magnoliilor, ca acolo; şi mâna mea care se strecoară în primul tufiş – pe care-l credeam de arini negri sau de arţari – mai duios decât într-un păr omenesc, nu întâlneşte decât salbă moale, ferigi. În lipsa mea trebuie să-mi fi îmbătrânit ţara, să se fi împietrit; a renunţat probabil la speciile cu frunze muritoare, nu îşi mai încredinţează flora norocului primăverii… Cu atât mai rău, eu mă încredinţez norocului zilei!

Dar iată că zboară încet deasupra mea cucuveaua. Iată cum chiţcanul de pădure, vânat de ea, ţipă. Iată un suflu, un vânt uşor, care nu mai adiase niciodată decât la ceasurile când mă întorceam în trăsură, o dată ce mireasa se culca, de la nunţile din Dorat sau Bessines. Iată că mă forţează să-i prezint faţa. Iată că, orientată de el, sunt pusă din nou într-una din veghile de noapte din Franţa. Iată ordinea neschimbătoare care mă prinde ca un trotuar rulant, un cintezoi care se plânge, colo cântecul cocoşului. Iată că mi-am calculat bine noaptea, îi cunosc acum exact adâncimea. Sunt în acea scurtă veghe în care

privighetoarea a tăcut, şi se odihneşte înaintea ultimului ei cântec. E într-adevăr ea cea care zburătăceşte aproape de mine, care mă atinge uşor, modestă, precum o cântăreaţă de lieduri, intrând în scenă, atinge pe unul din figuranţi, şi iată ultima veghe a privighetorii. Niciodată privighetoarea n-a cântat mai aproape de mine. Gâtlejul i se umflă. Ca la cinema când eşti prea aproape de ecran, acele unde de dezolare, de fericire care pornesc de la o privighetoare, eu sunt înăuntrul lor, freamăt. Iată vântul de la ora patru fără un sfert, iată zgomotul zurgălăilor de la ora patru. Aproape de mine oceanul e lăptos, umil în acelaşi timp şi făţarnic şi satisfăcut: un nou milion de înecaţi a fost fără îndoială tocmai completat. Dar deodată o trâmbiţă sună mai încolo deşteptarea. Sună în cele patru puncte cardinale. Tuturor francezilor de douăzeci de ani răzleţiţi la sud, apus, nord, le anunţă că soarele va răsări. Ea sună în minutul acesta la răsărit: tot fundul trâmbiţii trebuie să fie aurit.

Iată aurora, şi frigul pe care ţi-l aduce prima rază. E într-adevăr Franţa, cu tot acest fals ultim decor de magnolii şi de pini. Iată cum din cel mai mare dintre arbori scapă o coţofană, ca un cuvânt francez pe care nu-l mai poate opri. Iată două coţofene, trei, patru, iată ghionoaie verzi, iată grauri, iată fraze întregi. Aceasta e coasta pe care vin să sfârşească râurile ţării mele, şi eu freamăt la estuarul lor ca un somon tânăr. Ceea ce aspir în acest câmp cu iepuri e într-adevăr bruma uşoară care atrage braconierii, şi acel clar-obscur care atrage jandarmii. Ceea ce aud sunt într-adevăr, ca la fermele noastre, animalele care veghează noaptea schimbându-şi un minut strigătele, câinele ăuind, cucuveaua lătrând. Iată că-ţi sosesc, Franţă, fără valiză, dar cu un trup pregătit pentru tine, cu setea şi foamea, un corp flămând de vinul tău şi de omleta ta – şi iată soarele răsărind! Te recunosc, o Franţă, după mărimea viespilor, a dudelor, a cărăbuşilor şi – fericire de a fi în afara visului care-mi da putere asupra păsărilor – păsările care fug de mine! Un gest spre privighetoare – o, fericire! – şi ea fuge! Carele scârţâie. Pentru prima dată după şase ani sunt pusă în joc, la fiecare răsărit, ca şi

celelalte creaturi, de gravitaţie, de greutate, de muncă. O batoză treieră. Pentru prima dată, nu mă simt singura fiinţă umană inutilă din univers şi pe care, scumpă piatră ponce, o altă fiinţă umană să nu-şi ascută viaţa. Un tren şuieră. Ce fericire să nu fii singur în Franţa! Mă încumet s-o privesc pe deasupra dunei. E într-adevăr ea. Iată vaca, făcând inutil arborele de lapte, via, care face inutil arborele de vin. Iată colo oaia, care face atât de meschin arborele de lână. Corbii pasc marginea de miazănoapte a câmpului, coţofenele marginea de miazăzi. Din La Rochelle, tot invizibilă, aud găligie. Trâmbiţa sună acum adunarea caporalilor, a furierilor, viaţa începe în Franţa pentru aceşti gradaţi francezi. Apoi adunarea şefilor de companie, viaţa începe pentru burghezi. Un foşnet gigantic de mătase şi catifea, burghezia îşi pune uniforma. Prefecţi îşi desfac poşta. Prefectoresele se trezesc, moleşite de orgoliu, iar prin fereastra întredeschisă aud zgomotul tramvaielor şi al nicovalelor. Ah! numai la numele acesta de prefect, de păstrător al ipotecilor, de primitor al înscrisurilor, taxelor şi impozitelor, iată că-mi recapăt calitatea mea de franceză ca o meserie!

Dar aud paşi. Îmi stăpânesc reflexul polinezian care te obligă, la auzul paşilor, să te caţeri în vârful cedrului sau să plonjezi spre fundul mărilor. Mă ascund într-un arbore scorburos. Aud o voce. Îmi stăpânesc dorinţa polineziană, care te împinge, pentru a cinsti cuvintele celui care sosește, să le repeţi cântând cât te ţine gura… Dar iată-l pe cântăreţul însuşi. îl văd. Acea primă melodie pe care mi-a cântat-o Hawkins la fonograful lui cu ceară şi un ac, el o cântă cu un deget pe inimă.

Sosește… Iată deci francezul care face inutil arborele – îmbrăţişare! Iată deci unul din acei francezi renumiţi în lumea întreagă pentru traversarea de-a curmezişul fără accident a drumurilor populate şi a vieţii! îl văd. Îl văd cum voi nu ştiţi să vedeţi, pentru că eu n-am reluat obiceiul de a despărţi în gândurile mele ceea ce văd fizic şi ceea ce văd moral. Are două mustăţi mari şi un devotament fără margini. Are un măr al lui Adam care palpită şi o mare

nevoie de confidenţe. Are un ac de cravată de duble şi o dulce încăpăţânare... El nu se aruncă asupra arborelui, el nu aleargă în apă. El ţine de pământ ca un vas uşor în care ai pus nisip ca să faci din el o lampă stabilă. Picioarele lui abia părăsesc pământul, căruia-i face vânt cu jacheta lui, iar faţa lui luminează de la aceeaşi înălţime tufişuri şi animale. Iată francezul care înlocuieşte pentru omenire arborele-lampă. Va trece fără să mă descopere. Tuşesc, între refren şi cuplet, pentru că ştiu de dincolo, că nici păsările nici oamenii nu aud când cântă. El se întoarce. Mă vede ieşind din arborele meu. Fiu al latinilor, al galilor, are încă acele reflexe ale oamenilor care văd o driadă. Salută şi îşi netezeşte mustaţa. Se apropie puţin câte puţin. Are doi ochi frumoşi cenuşii şi dragostea colecţiilor de mărci poştale. Scoate o mănuşă din buzunarul jachetei. Îmi spune:

— Eu sunt controlorul de măsuri şi greutăţi, domnişoară... De ce să plângi?

Capitolul I

Pe neaşteptate pârâiaşul încetă să mai curgă. Foşnetul arinilor încremenise. Ogoarele, unde culegătorii lăsaseră doar un spic, aveau iz de pâine. Viile prinseseră de pe acum miros de teasc, deşi strugurii erau încă verzi. Un nor acoperea uneori soarele. Atunci, numai în clipa asta de eclipsă, pârâiaşul începea din nou să curgă, arinii foşneau iar. O mierlă cocoţată undeva trăgea aerul în piept ca un om… Să mori tot aşteptând să prinzi vreun rac!

După ce îşi fixase plasele, Gérard adormise şi acum deschise ochii. Harul divin, farmecele rodnice risipite pe pajişte căpătară deodată pentru el preţul fericirilor pe care străbunii lui, trudind douăzeci de generaţii – şi chiar el – le pregătiseră cu mare strădanie. Moşmolea în gură un spic – ceea ce îi făcea la fel de multă plăcere ca renta de două sute de mii de franci pe care o avea. Umbra unei mierle i se aşternu pe frunte – o umbră care deschise pliscul – şi, ca o povară asemănător de uşoară îi stăruia în suflet silueta unei logodnice bogate, neprihănite, numită Juliette. Simţi o gâdilătură la picior, un soi de mâncărime neasemuită sau poate o încântător de delicioasă râie – şi pe deasupra descindea din Guizot. Cu mina ocrotea un scaiete. Era de ajuns s-o strângă şi parcă un porc mistreţ i se năpustea în tot corpul; sau s-o deschidă ca să-şi simtă inima descătuşată ca o castană prăjită – şi avea un automobil Hispano-Suiza. Apoi scânteiară licăriri de fericire prea fugare pentru a stârni corespondenţe, sclipiri de bucurie, la fel de trecătoare: un pescăruş, şi un alt pescăruş, păsări cu nume intraductibile. Urmă a treia fază a trezirii: de astă dată, dimpotrivă îşi făcu loc un echilibru între minunăţiile naturii şi avantajele mărunte ale vieţii obişnuite: în dreapta lui era soarele în amurg şi la stânga o sticlă în care se mai găsea absint; stăpânea vara – nimic de făcut, vara era a lui – şi avea, de asemenea, fireşte, în măsura nesigură în care lucrurile ne aparţin, o mulinetă Graham pentru păstrăvi… Să tot mori, trăind astfel o sută de ani, o mie de ani!

Ultimele împuşcături răsunau pe câmpie unde nu zăreai picior de ţăran, dar era suprapopulată de vânători, şi care păstrase constant doar contingentul ei de poeţi. Fără teamă, în preajma lui Gérard, micile vieţuitoare obişnuite îi adresau acele semne de încredere pe care trebuie să le arate pescarilor la începutul sezonului de vânătoare. Sturzii, cârsteii de baltă, păsările ce se îngraşă toamna se aşezau lângă el, cu guşile încă nu de ajuns de pline ca să meargă legănat. Un porumbel sălbatic îi fâlfâi din aripi deasupra capului şi-l învăţă toate modulaţiile limbii celei mai duioase; singura pe care străbunul lui nu o transmisese apostolilor: aceea a porumbeilor sălbatici:

— O, hulub! O, porumbel! îi strigă Gérard, în limba aspră a oamenilor.

Era timpul să înceapă scoaterea plaselor de prins raci. Şi aşa, salvată de această siestă prea lungă, generaţia tinerilor raci, fără să-i fie teamă, mâncase pe săturate şi se retrăgeau acum luând-o înaintea mamelor prudente şi pisăloage, totuşi calme şi ele, nevăzând niciun pericol. Cu gestul scorpionului care atunci când este hărţuit de copii, întoarce coada şi îşi înfige acul în cap, stingându-şi fericita viaţă de scorpion, Gérard ridică braţul stâng, îl rotunji, duse aproape de ochi ceasul-brăţară şi ucise clipa cea mai frumoasă. Se îndreptă din şale şi această mişcare a fost de ajuns pentru ca totul în el să se descumpănească: spicul şi logodnica, soarele şi absintul. Se culcă din nou; nu regăseşti de două ori dira fericirii; simţea acum scaietele sub cap. Se ridică… Iată, au trecut o mie de ani de când printr-un efort de acest fel, unul din strămoşii lui, golpuşcă şi păros, strămoş şi el al lui Guizot, îşi smulsese conştiinţa din sânul naturii… Pajiştile, apa curgătoare, lumina purpurie-catifelată pe care asfinţitul o aşternea pe fiecare tufă de lângă el îi dăruiră pe neaşteptate lui Gérard ceea ce până atunci nu simţise decât la vederea unor nunţi strălucite: mândria condiţiei lui de om. Printr-unul din calambururile ce alcătuiesc în mod ipocrit toate tratatele de metafizică, trecu în această cupă divină nici mai mult nici mai puţin decât la însăşi starea de divinitate. Nu se

putu împiedica să nu surâdă gândindu-se că un zeu, aplecat deasupra unui pârâiaş, sta să prindă raci, pe care la întoarcere, o să-i gătească chiar el cu sos, cu foi de dafin şi morcovi şi o să-i mănânce…

Venea însă Juliette.

Juliette era în toane rele, căci, spre deosebire de Gérard, se trezise cu impresia că planeta noastră este încă în stadiu de contradicţie şi omul un soi de insectă.

Pământul mai ales i se părea scăldat încă în baia primitivă: izvoarele, pârâiaşele nu erau decât ser. Asta o scârbea. Trebuise să împingă o barieră proaspăt vopsită, să lupte, atunci când credea mai puţin în cele pământeşti, împotriva unor obiecte ridicole, până şi numele lor erau nişte diminutive – cuişor, portiţă; deci se îndrepta spre Gérard dezgustată, cum nu fusese nicicând vreo fiinţă umană înaintea ei: de rochii, de clanţe şi de limbajul articulat. Aşa că tot ce au putut face logodnicii a fost să discute despre raci, întrucât Gérard se considera, din mândrie, fratele lor, iar ea, din umilinţă, sora; scoaseră plasele – de unde generaţia racilor prudenţi, acum ghiftuiţi, tocmai dispăruseră împinşi de cei zăpăciţi – lihniţi de foame din nou, şi hărăziţi de altminteri, prin definiţie, morţii. Juliette, minată de nu ştiu ce cercetare chimică, îl conducea pe Gérard fără ca el să-şi dea seama când prin locurile unde soarele dogorea mai tare, când prin hăţişurile cu umbră de smoală; îl asculta atentă, îi observa gesturile, nu fără să-şi potrivească în acelaşi timp diamantul de la inelul de logodnă. Dar pe când ea se simţea astă-seară făcând parte din spaţiile interstelare, i se părea că vorbele lui Gérard au un timbru prea pământesc, care-l lega la fel de nemilos de planeta noastră aşa cum îl lega pe orice locuitor din Bordeaux accentul specific de regiunea lui de baştină. Şi ce putea fi mai pământesc pentru vara asta ca vestonul lui cu centiron? Fără să provoci scandal era cu neputinţă să-l faci pe Gérard, înţolit cu asemenea straie, să locuiască în vreunul din spaţiile unde ea, pariziană a firmamentului, putea să circule nestingherită. Cu neputinţă să situezi ciorapii lui pe Sirius,

şi această mustăcioară pe Luceafăr. Fireşte, astrul unde Gérard se potrivea cel mai bine – cu centironul încrustat cu iniţiale şi butonii de manşetă cu blazon – era acela al iepurilor ruseşti, al lui Guizot, al lui Thiers şi al turnului Eiffel. Juliette avu simţământul că-l va lua de soţ, că iubea pe bărbatul cel mai provincial al cosmosului – şi două picături i se prelinseră pe chipul unde totuşi nimic nu fusese prevăzut pentru scurgerea lacrimilor.

— Ce minunată e vremea asta senină! zicea Gérard.

„E ridicol ca doi logodnici – îşi spunea Juliette – să se ciorovăiască pentru prima oară fiindcă aerul e jilav. Dar cu atât mai rău. Gérard a vrut-o. Astă-seară am să fac ce-am plănuit”.

— Ce spuneai, Gérard?

— Ce minunată e vremea asta senină!

„Cât sunt de nestatornică! se mai gândea Juliette. Acum simt că nu mă stăpâneşte nicio lege divină sau umană; şi Gérard mă sâcâie pentru că nu respectă dispoziţiile paznicilor şi n-aruncă în pârâu racii mai mici de mărimea prevăzută în regulament, folosind plase cu ochiuri foarte mărunte. Iată-l că ciuleşte urechile!… De ce oare îmi răneşte inima încălcarea asta a dispoziţiilor legale?…”

— Ce spui, Gérard?

— S-a stârnit colbul deasupra pârâului.

Acum se întorceau. Juliette pe şosea, Gérard pe poteca din apropiere; şi totuşi se auzeau doar paşii aceleia care cântărea astă-seară atât de puţin pentru lumea noastră. Pasărea cea mai tăcută din Auvergne, cârstelul de baltă, îşi doinea tânguirea săptămânală; arbustul cel mai ţeapăn din Masivul Central, ienupărul, fremăta. Pe Gérard îl desfăta rezonanţa neobişnuită a ogoarelor din ţinutul său, de altminteri, chiar florile, de obicei nemirositoare – dalia, margareta – înmiresmau noaptea în care scânteiară pe neaşteptate până şi obiectele şterse de felul lor, cu pietrele de granit şi trunchiurile de arbori. Aşadar, datorită larmei stârnite de cucuvele, efluviilor albăstrelei, transparenţei ardeziei, bucuria îi urca în suflet pe alte

drumuri decât cele bătătorite şi mai-mai îi venea să creadă că avea noi simţuri chiar în părţile cele mai puţin sensibile ale corpului, în partea cărnoasă a braţului sau în claviculă. Până şi în scheletul care prelua pe socoteala lui mişcările plămânilor şi ale inimii. Pe Gérard îl stăpânea o nelinişte ce n-o cunoscuse decât în ajunul examenului de bacalaureat, căci fiecare scânteiere, fiecare zgomot îl striga, precum o chemare, la care i se părea că nu răspunde totdeauna prin emoţia potrivită. Liliecii se năpusteau între el şi Juliette, zburătăcind zănatec şi nu căutau în beznă alte arcade decât cele umane. Gérard se gândea că braconierii, ascunşi în stufăriş, auzind vocile lor şi numai paşii Juliettei, împovărată de plasele de prins raci, puteau să creadă că-l ţinea-n braţe. Deci, la fel de tăcut ca un logodnic ce înoată de-a lungul digului unde i se plimbă logodnica, înota şi el în noapte, în stima lumii, în onoarea umană, şi îl copleşea dorinţa unor mobile frumoase, a unor servicii de sticlă fină, a unor bibelouri minunate. Orice fremătare a serii – cântecul privighetorii sau vitele din staul luminate de un felinar – deschidea în el un sertăraş unde scânteia un vas încântător din porţelanul utilizat mai ales în secolul al XVIII-lea, un splendid obiect de folosinţă curentă. Toate etapele succesive ale bătăliei pentru descoperirea adevăratului aluat fragil înfăptuite în ateliere din Paris, Sèvres, Vincennes, el le străbătea pe un drum sentimental şi paralel, căutând în acelaşi timp prospeţimea însăşi, cu ajutorul amurgului, uneori cu o înduioşare neaşteptată şi imorală pentru monogramele lui brodate în maniera vechiului Rouen… Pe scurt, un tânăr bătrân de douăzeci de ani lângă o tânără de douăzeci de mii de ani; era provincia.

Unchiul Juliettei îi aştepta pe pescari la intrarea în parc; şedea pe banca de unde trăgea în vânatul de tot soiul, bancă vopsită în grabă în cele trei zile ale anului când era interzisă orice vânătoare. Văzându-i, îi întâmpină cu toate gesturile pe care trebuie să le stârnească trecerea unor logodnici. Îi ochi cu bastonul, îşi sărută mâna zgo motos. Unchiul Juliettei – despre care nu se va mai pomeni

niciodată aici – era unul din acele personaje cu totul episodice ce nu joacă în romane niciun fel de rol, însă care, mai mult decât eroii principali, inspiră dorinţa de nestăvilit de a le cunoaşte data şi locul naşterii, prenumele şi toate poreclele, principalele vicii şi, fireşte, cu cât mai multe amănunte, faptele, atitudinile şi semnele particulare ale ascendenţilor. Unchiul Juliettei era de baştină din oraşul francez unde pălărierii fixează oglinjoare în fundul pălăriei, pentru ca posesorul, în timpul unei vizite, să-şi poată aranja ţinuta. Se născuse la 21 februarie 1857; când i se lua pălăria, avea obiceiul să privească în podul palmei. Unchiul Juliettei nu se bâlbâia, nu zâzâia, nu sâsâia. Fusese confirmat la 12 iulie 1859, când monseniorul de Valloux îşi pusese degetul delicat pe obrazul lui încă îmbujorat pe care unchiul său… (unchiul unchiului Juliettei, alt personaj încă mai episodic şi mai neînsemnat, dar să nu ne lăsăm duşi pe panta asta); era original doar prin afecţiunea ce-o purta trădătorilor celebri, cărora le pusese la dispoziţie parcul lui. Cele mai multe alei erau botezate cu numele acelora care îşi trădaseră cu oarecare strălucire datoria, patria, religia; şi, în fiecare an, le înălţa la câte o răspântie un monument, ales cu un preţ mare de pe catalogul unui pietrar în marmură pentru cimitire. Bunăoară, în dreapta locului de unde vâna sitari se afla stela funerară spartă, închinată lui Jean de Ligny, care a predat englezilor pe Ioana d’Arc. Dominând răzorul de creson se înălţa monumentul lui Iuda, un mic obelisc din granit de Vosgi, având auricule din fontă de care era agăţată zgarda câinelui său, şi care devenea astfel un monument al fidelităţii. Pe o insulă, între arborii de tisă, trona berbecul egiptean dedicat conetabilului de Bourbon, cel mai respectat şi mai răsfăţat, pentru că era originar din regiune. Pe scurt, în afară de Iuda şi Talleyrand, mai toţi erau militari. De-a lungul canalului se înălţau câteva coloane închinate de astă dată nu trădătorilor ci trădărilor, mişeliilor, abstracţiunilor: ruperea alianţelor, tactica saxonilor la Leipzig, dizolvarea cabinetului Leygues. Sub atâtea sarcofage, pietre funerare şi movile nu odihnea

decât un singur trup omenesc: al unui ţăran răzvrătit din sat, venit să moară acasă, însă pe care preotul îl izgonise din cimitir.

Parfumul infernului plutea deasupra acestui parc, jumătate bourbonez, jumătate auvergnat, situat între posomorâtul pisc Chopine şi puţul de la Chantelle, şi ai cărui locatari erau aidoma cu acei ai unuia din cercurile lui Dante; dar, în locul sufletelor incolore ale celor respinşi din paradis, zburau fazani, pe care unchiul îi lăuda în gura mare pentru că trădaseră India, păuni necredincioşi Persiei şi, chiar aici, în parc, de mai multe ori pe an, unchiul Juliettei, preşedintele orchestrei locale, punea să se execute polcile şi mazurcile compuse de el, intitulate Waterloo sau Azincourt… Căci înfrângerile erau pentru el trădările destinului. Acesta era unchiul Juliettei, care – aşa episodic personaj cum era – a dorit, credincios trădătorilor lui, să fie înmormântat în propriul său parc; şi am putut să-i pomenesc datele complete ale stării civile, pentru că a murit de curând, la începutul lunii, la 7 iunie 1924; aşadar, nu voi mai aminti niciodată de el, şi nicăieri.

Unchiul Juliettei, după terminarea cinei, o însoţi până la camera ei, despărţită de odaia lui doar prin bibliotecă Astfel, în toate nopţile, amândoi adormeau ascultând suspinele celuilalt, gândindu-se la viaţa celuilalt, străbătând prin ceea ce credeau fiecare că este nepreţuita-i afecţiune familială şi care, în realitate, era câte puţin din cultura şi lecturile lor; ea prin prisma lui Racine, Beaumarchais, Baudelaire, pândind visurile unui bătrân; şi el, pe acelea ale unei tinere, prin Eugène Sue, Voltaire şi Pixérécourt. Juliette se aşează la fereastră, chiar deasupra camerei lui Gérard, care – din balcon – la vederea Căii Lactee, se trezi închipuindu-şi cum or să se schimbe, peste ani şi ani, meleagurile din Lunéville. Peste ogoare domnea destulă tăcere ca să se audă zborul bufniţelor. Castanii încă viguroşi încetaseră în timpul nopţii migraţiunea care-i adusese în Limousin în mai puţin de două mii de ani şi îşi purtau umbra în ei, căci luna se înălţase cât putuse de sus. De altfel, în noaptea asta toate diametrele dintre

constelaţii erau întinse până la refuz, gata să plesnească. La fel ca şi drumul de la Aigueperse la Randan; aşa că orice căruţă, orice bicicletă care se aventura pe aici huruia şi scârţâia că-ţi zdruncina inima în tine. Juliette împinse uşor obloanele ferestrei, ca Noe pe ale arcei în ziua când apele începuseră să scadă; rezemată de tufele de iasomie de pe pervaz – ale căror ramuri creşteau destul de repede în această noapte pentru a se încolăci încetul cu încetul în jurul braţelor şi capului ei şi a-l învălui pe Gérard cu polenul şi mireasma lor, la fiecare mişcare de mină a fetei care se gândea înciudată la el – Juliette văzu, prin prisma *Cântării Cântărilor* şi a *Laurei* de Emile Clermont cum se trezeşte Auvergne-ul – şi prin aceea a lui Paul-Louis Courier, îl auzi pe unchiul ei cum aprinde chibriturile sub pat, nu de frică, ci pentru a alunga muştele care în timpul zilei se ascunseseră acolo ca nişte hoţi. Clarul de lună mângâia pământul, care într-adevăr părea că tocmai trecuse printr-una din crizele pomenite în Vechiul Testament, înfăţişarea lui biblică transformându-se în stihuire neoalexandrină. Obosite, după ce zburdaseră ca mieii, colinele dormeau ca nişte viţeluşe; mândri că săriseră ca berbecii, munţii străluceau ca taurii. O fată nu poate niciodată să se bată în duel cu pământul când e clar de lună. Planeta străpunse deodată inima Juliettei ca un glonte.

Dar prea târziu. Hotărârea ei fusese luată.

Căci tot ce constituia fericirea ei, unchiul, logodnicu! poeziile de Baudelaire, frumosul său conac – i se păreau de câteva zile un deznodământ, nu un punct de plecare. Astă-seară era atât de insensibilă, încât credea că e obligată s-o libereze – nu ştia unde – pe adevărata Juliette, care trebuia să vină să-i redea farmecul naturii şi al acestei nopţi. Trebuia s-o libereze pe Juliette de toţi acei care o ţineau prizonieră, fără să ştie de altminteri nici ei. Sau mai curând trebuia să strângă laolaltă pentru noaptea nunţii pe toate Juliettele dăruite de ea trecătorilor, necunoscuţilor, tinerilor al căror nume îl auzise doar uneori, toate Juliettele care plecaseră din ea în orele când ziua se

îngâna cu seara sau când dorinţe nedesluşite îşi cer împlinirea. Le putea regăsi, nu se îngrijora; era o fată strângătoare care în viaţa ei pierduse cele mai puţine batiste; notase într-un carnet pe posesorii tuturor acestor *alter-ego-nvi* lăsate ca un mantou pe mâini străine şi pe care, uneori, în preajma săptămânilor triste, simţea că le poartă în ea, la fel cum ceapa îşi pune mii de foi când iarna se vesteşte geroasă... Tot aşa cea care o urmărise pe Elena, stăpânită de dragostea cea mai arzătoare, dar deplin lucidă, în Troada, în Egipt, a fost Elena însăşi. Ah! Cât de plăcut va fi peste o lună când o să-l regăsească pe Gérard, care acum, în camera de deasupra ei, dormea liniştit şi mulţumit, întocmai ca Penelopa, când Ulise nu-i povestise încă nimic despre acele năluciri ale lui, de care le vorbise fetelor lui Lycomed, lui Circe şi lui Calipso!

Aşadar, a doua zi, în timp ce Gérard se rădea, după ce se trezise şi îşi cumpănise sub pătură bucuriile aşa cum se face după siestă (avea cele două degete mari de la picioare care se înţelegeau bine şi o casă în Provence, o vrăbiuţă care se prinsese în jaluzea şi o logodnică bogată şi neprihănită numită Juliette), găsi sub uşa lui un bilet cu următorul conţinut:

„Rămâi cu bine, Gérard, pentru o lună. Iau trenul de opt şi douăzeci. Te iubesc şi după o lună voi fi soţia ta”.

Nu-ţi vine să crezi cât de mult te face o trăsătură de brici neîndemânatică, să uiţi un mare necaz! Prima grijă pe lume, chiar când auzi şuieratul trenului care-ţi ia logodnica, nu este să alergi la fereastră, ci la oglindă, ca să-ţi usuci sângele de pe obraz.

Capitelul II

Lanţul munţilor Morvan, apoi colinele din Gâtinais, îndrumau calea ferată înspre nord, la fel ca şi înălţimile din Combs-la-Ville, iar contrafortul din Charenton o îndreptară definitiv spre Paris. În vagon, Juliette recitea prima pagină din jurnalul ei. Din copilărie, totdeauna când trecea pe lângă o răscruce a destinului, nota aici primele impresii. Niciodată nu lăsase să dispară – fără a lua măsurile de cuviinţă – omul, care ar fi putut, dacă era cazul, să-i devină

soţ. Jurnalul îi permitea, cât mai era timp, să-şi apropie, să vadă, să palpeze cele şapte sau opt existenţe care, fără Gérard, ar fi fost existenţele ei posibile. De cincisprezece ani, cu un scris care se schimbase, dar folosind mereu aceeaşi cerneală (căci existau două pensioane, dar un singur librar la Aigueperse), Juliette notase toate punctele de reper ce i-ar fi permis să regăsească un bărbat pe care de-abia-l zărise. Cu şiretenie, trecând neobservată şi modestă, în loc să urmeze exemplul miopilor care îşi scot ochelarii în apropierea unei femei drăguţe ca să pară mai frumoşi, privându-se astfel de a o vedea – ea observase totul, notase totul şi acum i se părea că pleacă la Paris să scoată plasele de prins raci puse din copilărie…

„Sunt la teatrul din Vichy – scrisese la pagina 21 a jurnalului. În timpul spectacolului două doamne vecine cu mine s-au apucat să-l caute pe bărbatul cel mai desăvârşit pe care-l cunoscuseră. Domnul Fallières e în sală. Una din doamne este foarte bătrână. Cealaltă e tânără şi s-a întors de curând dintr-o călătorie în Turkestan. Iată, e pauză şi, deodată, cei o mie de spectatori dispar, lăsându-mă singură cu vrăjitoarele astea care or să-mi dezvăluie acum secretul vieţii mele. În afară de ducele de Massa şi un neînsemnat şef de gară rus pe nume Samov, chiar din staţiunea Samarkand, fiinţa cea mai perfectă este un tânăr care n-a părăsit decât de ieri hotelul lor. Am venit mai târziu cu o zi. Între cele două existenţe ale noastre s-a interpus o barieră de o noapte. Tânărul se numeşte Rodrique. E miliardar. Are o maşină Bollee. Se va ocupa, ca şi părinţii lui, de creşterea unor animale ciudate, spun ele. Nu îndrăznesc să privesc pe doamna cea tânără, dar studiez cu atenţie chipul doamnei bătrâne…”

Încă nepricepută în ale vieţii, Juliette marcase răspântiile destinului ei cu semne destul de şubrede sau care dispăreau lesne: prezenţa unui preşedinte al republicii, a unei maşinuţe Bollee, a unui chip sortit curând morţii. Descrisese cu pasiune faţa bătrânei doamne, fiecare rid, bijuteriile pe care le purta, convinsă că redă prospeţimea unui chip tânăr şi necunoscut. Urma

chiar descrierea unor sticleţi; căci o zi după aceea întâlnise pe tânără doamnă într-un parc, lângă un pâlc de pomi unde-şi făcuseră cuib câţiva sticleţi mai puţin galbeni decât ceilalţi, cu ouă mai ovale ca cele obişnuite, cu nişte creste verzi, sticleţi a căror varietate o căutase în Larousse; le ascultase şi ciripitul, pe care l-ar fi recunoscut şi cu ochii închişi… Aşa s-a întâmplat că Juliette a îndrăgit animalele sălbatice mai mult ca orice fată. În tot timpul studiilor secundare – datorită lui Rodrique – tigrul, jaguarul o atrăgeau la fel ca animalele din poveştile lui Perrault, pe vremea când învăţase la şcoala primară. Scumpe soţ, tu în loc să foloseşti sistemul nostru metric numărai săriturile jaguarului, călcăturile hienei, lungimile şarpelui boa! Iubitul meu drag, tu în loc să calculezi ecuaţii şi monoame, schimbai în cuşti lupul cu panterele! Primele lecţii de artă, de pictură, de sculptură i-au servit doar să înfrumuseţeze, să întipărească mai bine în închipuirea ei trupurile, blănurile şi ghearele animalelor sălbatice. Toată hrana pe care i-o dădea din belşug pensionatul Formot folosea unei menajerii uriaşe. Toată greutatea ştiinţei care lărgeşte orizontul elevelor în privinţa lui Balzac, Hugo şi Napoleon, pentru Juliette constituia doar un motiv de admiraţie faţă de lincşii lui Nerón şi leul lui Androcles. Orice pasăre mai pestriţă, care o atingea cât de uşor, orice pisică mai tandră, care îi sărea în braţe, erau un mesaj, scăpaseră de sub paza primului ei iubit. Dragul meu René, tu puteai imediat, doar împingând poarta grădinii, să controlezi pe viu sofismul broaştei ţestoase, daltonismul bivolului 1 Ce răspunsuri energice şi fireşti dădea ea inspectorilor generali, care credeau că era obsedată de limfatică menajerie şcolară, înzestrată doar cu sfincşi, grifoni sau cai cu un corn în frunte! Se mirau pentru că nu ştiau că etalonul vitezei pentru tânăra din Auvergne era pescăruşul, iar al forţei, ursul grizzly! Aşa se înfăţişa acela pe care, în pragul copilăriei, îl „însoţise” în jurnal cu Fallières şi cu sticleţii, şi a cărui adresă încercă s-o descopere chiar în cursul după-amiezii la Societatea pentru protecţia animalelor.

Secretarul era acolo, periind penajul unei păsări a paradisului, pregătind-o pentru împăiat. îl ţinea zdravăn cu amândouă mâinile, ca să-l lipească bine de manechin, aşa cum nicicând vreo pasăre a paradisului vie nu fusese ţinută, acolo în Noua Guinee, după ce se prinsese în cursă.

— Crescător de animale ciudate? repetă el. Ciudată expresie, domnişoară! Am văzut oameni ciudaţi. Am văzut cu miile. Niciodată însă, nici măcar un singur animal de acest soi, dacă dumneavoastră numiţi ciudat, ca şi mine, vieţuitoarea ce acţionează neconform cu natura ei, care denunţă contractul încheiat cu specia. Un bancher, bunăoară, este ciudat când acceptă să fie plătit în monedăhârtie, în loc de aur. V-aş fi în adevăr îndatorat, domnişoară, dacă mi-aţi enumera câteva animale ciudate.

— Mă gândeam la ţapiri, la aguţi, spuse Juliette roşindu-se.

— Îmi răspundeţi, domnişoară, ca şi cum ar fi vorba despre câinele din Saintes care se duce în fiecare dimineaţă şi seară să tragă clopotele bisericii. Se face mare caz de el pentru că Saintes este prima parohie unde a răsunat *angélus*-ul. După mine, nu câinele este ciudat, ci preotul care a îngăduit acest scandal.

— În sfârşit, zise Juliette, totuşi, un tatu este un animal ciudat, nu mă puteţi contrazice!

— Un bancher, da, domnişoară. Cât priveşte tatu-ul, aţi nimerit-o prost: sunt inspector al societăţii, vizitez bâlciurile şi de şase ani văd mereu, o dată pe săptămână, o pereche de tatu care scormonesc fără încetare pământul pentru a scăpa de lampa de acetilenă, dornici să se reîntoarcă la soarele incaşilor. Prezentatorul le descrie ca pe două animale ce caută comori, înnebunite de cele ascunse la Pantin şi la Roquette. Săptămâna trecută, această pereche de tatu a avut un pui. Toate micile crestături de pe carapacea lui sortite să ferăstruiască şistul mexican sunt de pe acum vizibile. Întregul lui sistem osos menit să alunge furnicile columbiene s-a şi format. Cele şaizeci de mici scuturi de pe pântece sau şi articulat pentru a zdrobi maniocul bolivian. Ar putea fi lăsat liber în

continentul pentru care a fost creat. Desfid pe orice bancher din Paris să-mi arate un fiu de-al lui atât de apropiat de arhetip. Nu stăruiţi, domnişoară. Sunteţi tânără. Ciudăţenia oamenilor vă rezervă surprize. Dintre oameni, ştiţi cine cântă cel mai mult, cine cântă cel mai mult în cor? Locuiesc lângă un orfelinat şi v-o pot spune: orfanele.

Se ridică. Era un bătrân, care deşi trăise mult, nu învăţase să se îmbrace. Sau, mai curând, părea îmbrăcat pe dinăuntru: ciorapii treceau peste pantaloni, care şi ei treceau peste vestă. Când o salută pe Juliette, bretelele i se rupseră. Ah! Ce comode şi potrivite i-ar fi fost hainele, dacă în loc să le pună pe el, le-ar fi lipit de corp cu lipiciul folosit la toate sucursalele Societăţii de protecţie a animalelor pentru împăiatul păsării paradisului!

Ce plăcere pentru un suflet ales, când urmă prima dată colina Sainte-Geneviève, să descopere – umbrite de crengi profane ce depăşesc bătrânele ziduri şi ştiu totul despre viaţa şi scandalurile străzii, în timp ce trunchiurile pomilor trăiesc în mijlocul seminariştilor – capetele atât de liniştite ale liniilor de autobuze pe care nu le vezi de obicei decât zgomotoase şi înţesate de clienţii lor. Ascultând sfaturile secretarului, Juliette se ducea la Şcoala normală superioară. În preajma Panteonului, toate liceele sau pepinierele unde sunt crescuţi acei care vor fi înmormântaţi sub acest dom erau deschise şi pensionarii lor în vacanţă.

Era vacanţă. Toţi – până la unul – viitorii salvatori ai patriei, viitorii inventatori de ritmuri, viitorii naşi ai metalelor şi ai stelelor – se scăldau acum în mare sau erau legaţi cu sfoară de vreun ghid. Girueta Panteonului nu-i mai arăta decât lui J.J. Rousseau sau lui Berthelot, că vântul bătea dinspre sud. De pe terasele cafenelelor englezi frumoşi o priveau pe Juliette. Printr-un reflex de cochetărie, pentru că niciodată nu se dăduse nici cu ruj, nici cu pudră, nici nu arborase masca mincinoasă a nepăsării, neştiind cum să răspundă la privirile pline de dorinţi ale englezilor, Juliette îşi fardă sentimentele.

Niciodată nu i-a fost dat vreunui bărbat frumos din Anglia să privească un suflet mai pudrat, o sfială mai distinsă, devotament pentru viaţă mai înrădăcinat. Juliette mergea, vlăguită de soare, şi cu totul neputincioasă de a nu o lua chiar pe prima stradă care i se deschidea la dreapta – într-atât faptul de a nu fi stângace primează când eşti privită de tineri englezi. Şi nu se poate spune că nu i-a folosit. Dac-ar fi luat-o la stânga, ar fi nimerit la Politehnică, pe când aşa se trezi deodată în faţa Şcolii normale.

Porţile Şcolii normale erau întredeschise, aşa cum sunt totdeauna noaptea şi duminica, atât Palatul şi Quai d'Orsay, Republica cerând stăruitor ca toţi cetăţenii ei să se poată lansa la orice oră în ştiinţă, justiţie şi politică externă. După ce a străbătut mai întâi o curte pătrată unde trecătorul era pândit de şaizeci de busturi ale savanţilor care au ştiut cel mai bine să cerceteze lucrurile – Lavoisier, Cuvier sau Chevreul – pe urmă o grădină mărginită de strada Claude Bernard – unde orice plimbăreţ era pândit, cu şi mai multă străşnicie ştiinţifică, de şaizeci de portari – Juliette ajunse la locul unde ştiinţa părea să fie de data asta întruchipată de un tânăr, care studia râzând la un microscop, sub streaşină unei ferestre deschise. Era preparatorul de ştiinţe naturale al şcolii, şi râdea de unul singur pentru că asista la tragedia cea mai minusculă a creaţiei, deşi cea mai lungă în durată; el urmărea pe o bucăţică de stamină căsătoria *Ardisiei Crispía,* căreia îi trebuie doi ani pentru a fecunda. Juliette îl întrebă despre crescătorii de animale ciudate, însă el îndrumă conversaţia spre regnul vegetal, prefăcându-se că înţelege prin animale ciudate pe acelea care se mişcă mai greoi, ca ştiuca sau stridia, şi, prin analogie, vegetalele migratoare. Tot la fel, pe când îşi dădea examenul de agregat, maestrul său l-a determinat să studieze în loc de zoologie, botanica; şi acum, procedând aidoma, el încerca s-o convingă pe Juliette. Şi câte nu i-a mai povestit despre plante! Numai ia ele – afirma dânsul – Juliette o să găsească ciudăţenia, straniul, nebunia. Nici nu-şi putea închipui la ce operaţii se dedau florile şi se complac în ele, necredincioase, dacă e

nevoie, faţă de făgăduielile făcute speciei, în dispozitivele lui îi arătă Juliettei trezirea staminelor la plantele dioice, fecundarea de către ea însăşi a zinniei. Scoase dintr-o seră, planta cea mai sensibilă care există, *Cephalea lolana,* planta plângătoare ce aruncă prin florile sale o ţâşnitură de apă când e atinsă. Totuşi niciun contract al speciei n-a obligat cândva vreo plantă să plângă. Gâdilă *Cephalea* cu un firişor de iarbă şi lacrimile ţâşniră chiar din propriii săi ochi. Îi descrise de asemenea vânzarea la licitaţie a dăliilor la Booskop, în Olanda, cu un aparat al cărui ac se mişca pe un cadran cu numere luminate de lămpi roşii, pe care le aprindeau chiar cumpărătorii, operaţia desfăşurându-se într-o tăcere cam tristă, ca şi cum dăliile s-ar fi cumpărat ele însele. Se înflăcără. Acest tânăr, de altminteri cu o înfăţişare plăcută, ai cărui ochi, când nu se uitau la microscop, păreau organe menite exclusiv să vadă la aproapele lui numai calităţi vegetale şi morale, spuse tot ce se poate spune spre a inspira unei tinere dezgustul pentru vieţuitoarele care beau Dubonnet, care mănâncă tocană cu sos alb şi mai ales – culmea neputinţei! – care merg; şi pentru a o convinge să iubească, dimpotrivă, fiinţele care comunică între ele nu prin strigăte, ci prin liane, nu prin strângeri de mână, ci prin împletiri de umbre, pe scurt dezgustul de vezicule, de ventricule, şi dragostea pentru stamine şi polenuri. Tot ce se poate spune pentru a iubi micile *cynips*[29], aceste insecte care îşi asumă rolul de seamă în căsnicia smochinului – tot ce poate spune un bărbat care vede că o fată este sinceră, bună, de neîmblânzit şi cu înclinaţie spre senzualitate i-a spus preparatorul, care merse până acolo încât tăie pentru Juliette – afirmând de altfel că e floarea ce înfloreşte o dată la un secol – o floare care înfloreşte în realitate la fiecare cinci ani. În zadar: Juliette se ridică, nu fără a se gândi că i-ar face plăcere să-l caute, să-l regăsească după vreo zece ani pe acest tânăr şi fermecător botanist. Îşi notă numele lui în jurnal, se smulse din grădiniţă, cu energia primului

29 ‘ Familie de Insecte himenoplere avînd ciţiva milimetri lungime ş! care provoacă pe vegetale, cînd fac ouă, formarea de gogoşi.

animal când a încetat să mai fie plantă, şi plecă, supravegheată din depărtare de preparatorul de mineralogie, astăzi fără nicio şansă, fără niciuna.

Se înserase, Juliette coborî din nou colina. Cum până atunci călătorise puţin, avea senzaţia că nu ea contemplă Parisul, ci că ea este contemplată de marele oraş şi de fiecare din edificiile lui. Înaintea fiecărei cupole, înaintea fiecărei clopotniţe, ca în faţa unor uriaşe microscoape, se simţea cercetată şi judecată de câte un secol, de câte o morală, iar scheletul ei şi tot ce-i dăinuia în suflet erau diferite în fiecare din aceste radiografii. Chiar în faţa monumentelor care se aştepta s-o intimideze cel mai puţin, Institutul oceanografic, turnul Eiffel – mai ales turnul Eiffel pe care se pregătea să-l privească cu cea mai mare atenţie, pentru a-l revedea în imagini colorate la noapte – Juliette îşi simţea viaţa, secretele date în vileag, încercă să joace tare. Ca ciocârlia ce n-are încotro, şi pentru a-şi salva viaţa, se aşază pe puşca vânătorului, ea se duse şi se postă chiar în centrul Panteonului, pe urmă în faţa mormântului lui Victor Hugo; asocie o clipă – pentru a rezista la acest examen al edificiilor ilustre – tânăra sa viaţă necunoscută fantomelor tuturor acelora care în Franţa răspunse seră personal creatorului şi care, alungiţi acum în criptă, păreau (spre deosebire de acei din Saint-Dénis, născuţi dintr-un singur străbun) ascendenţii unui monarh ce nici nu se născuse. Rătăci printre aceste umbre celebre, virtuţile şi talentele ei estompându-se în prezenţa unor asemenea uriaşe virtuţi şi talente, sărmana sa sinceritate pălind în faţa aceleia a lui Rousseau, neînsemnatul său talent de improvizaţie înaintea lui Voltaire, îndemânarea de a face acuarele în faţa lui Puvis de Chavannes, şi se simţi o sărmană insectă translucidă. Fireşte, era conştientă că posedă o virtute ireductibilă: viaţa. Însă, din modestie şi milă, în faţa sarcofagelor evită orice gest care ar fi lăsat să se vadă cât e de vie, şi o şterse englezeşte din mausoleu ca şi cum, venită acolo pentru veşnicie, şi-ar fi uitat afară poşeta sau batista.

Într-adevăr, uitase soarele, Luxembourgul. Se aşeză

în grădină. Fiecare vieţuitoare, fiecare trecător dăruia din nou sufletului ei opacitatea elementară. Regăsea cu bucurie aceste plante faţă de care fusese cândva nepăsătoare: florile de rodul-pământului, ricinele, fucsia, întâlnite adineauri la Şcoala normală şi care nu o străpungeau cu privirile, în afară doar de o camelie – în ce privinţă o camelie este un edificiu? – pe care a trebuit s-o învăluie cu mâna aşa cum ar fi acoperit ochii unui curios. Seminţele ce i le aruncase în suflet preparatorul începuseră să rodească: platani mari şi trandafiri înmiresmaţi crescuseră pentru ea de când trecuse ultima oară pe aici. Garda republicană îşi terminase concertul şi lumea se risipea, ducându-se care-ncotro, fie să vadă statuile, fie să bea apă minerală, după influenţa pe care o avusese muzica militară asupra fiecăruia. Tocmai atunci Juliette, care amăgită douăzeci de ani de mania unchiului ei, îşi închipuise că un obelisc sau o stelă funerară nu pot fi înălţate decât pentru trădători, aruncând o privire distratră asupra unei statui, zări un chip zâmbitor; apropiindu-se să vadă inscripţia, citi: *Théodore de Banville.* Nu era Jago, nici Ganelon | ci Théodore de Banville. Se ridică. Mângâie primul chip de piatră care întruchipa pentru ea o virtute şi străbătu descătuşată grădina unde trădătorii se numeau, în sfârşit, Zénaide Fleuriot, Ferdinand Fabre. Pe neaşteptate, rasa oamenilor de piatră regenerase. Rasa oamenilor în carne şi oase câştigă. Fiecare fiinţă vie de pe terasă – care şedea sau sta în picioare – i se păru un mic monument ridicat în cinstea ei-însăşi. Din nou plină de încredere, Juliette coborî cu paşi mari spre Societatea de aclimatizare.

Domnul Guillet, vicepreşedintele, stătea în faţa corespondenţei primite în timpul serii. Avea de citit multe scrisori pentru că tocmai se însănătoşise ca prin minune după o peritonită şi corespondenţii societăţilor de aclimatizare din lumea întreagă îl felicitau. Fiecare, drept cadou că se înzdrăvenise, îi anunţa ultima descoperire – un animal, o insectă, legume necunoscute – şi i-o dedicau. Universul – în cinstea acestei fistule – se gătise astă-seară

cu încă treizeci şi cinci de noi specii de vieţuitoare, dintre care douăsprezece comestibile. Pentru gloria vicepreşedintelui Guillet, din fiecare continent se înălţau o aromă nouă, strigăte inedite. În insulele Samoa, înghiţit ca un ac acum un secol, şarpele Baya, dispărut şi din India încă de pe vremea lui Dupleix, apăruse din nou din inima planetei. Din pântecele îndurerat al domnului Guillet ţâşniseră astfel pentru paradisul naturaliştilor *Hydropotos parisiensis, Cervus Guilleti, Lymphea peritonitanea.* Şi câte n-ar mai apărea din pământul tulburat în ziua apropiată a morţii lui! se gândea melancolic convalescentul. Scria tocmai pe tablă toate aceste nume latineşti noi, aceste rugăciuni care nu fuseseră niciodată psalmodiate, nici chiar dedicate vreunei divinităţi, când Juliette intră cu un trandafir prins la corsaj. Era un trandafir obişnuit. Domnul Guillet o privi câteva clipe ca pe o nouă varietate de trandafiri. De altminteri, la fel se întâmplase toată ziua cu garoafele, cu salatele. Ce nouă formă de viaţă îi aducea această frumoasă fată? îi ieşi în întâmpinare ca s-o asculte cât mai de aproape, ca şi cum Juliette era gata să dea drumul unei veveriţe. De altfel, ferestrele deschise aveau gratii, nu pentru că domnul Guillet ar fi avut copii mici, ci fiindcă puţine erau fiinţele umane care pătrundeau în acest loc fără să aibă un mic jaguar într-un coş sau o pasăre în buzunar.

Juliette îi descrise cum era tânărul pe care îl căuta, dădu amănuntele pe care le ştia de la cele două doamne; iniţială prenumelui R... a numelui, B... părinţi celebri în arta de a creşte animale ciudate. Juliette n-avea încredere în oameni, nu se simţea în apele ei nici printre animale; dar de ce oare era la largul ei în mijlocul acestor oameni ce se ocupau de animale? Căci domnul Guillet nu era singur. Se aflau acolo trei fiinţe umane ale căror amprente digitale se pot întâlni cel mai adeseori pe animalele bolnave, erbivore sau carnivore. Se afla acolo secretarul Societăţii pentru protecţia animalelor, gătit cu nişte straie noi prinse de gulerul fals şi de izmene – un fel de pardesiu cu nasturi cusuţi pe dos. Se afla acolo şi domnul Du Loas

de Ray de Marne-Xaintrailles, ruinat, însă cu o înfăţişare înfloritoare, înfometat însă grăsan; semna acum Duloasderay-Demarne Xaintrailles, căci numele îi era oglinda vieţii ce-i fusese numai o lungă serie de apocope – care din nenorocire constaseră în reducerea a aproape tot atâtea sentimente frumoase câte titluri nobiliare avea; şi, încetul cu încetul, din lipsă de bani, de noroc şi iubire, în timp ce sinceritatea sa se asocia cu gustul pentru bucate alese, curajul cu netălpuirea pantofilor, lăsa numele străbunicului său Loas, prietenul Biancăi de Castilia, să i se unească cu al lui Ray Căpcăunul, şi pe acela al însoţitorului Ioanei d'Arc cu al lui Marne-Umbrelă. Aşa că acum ajunsese să se întrebe dacă n-ar fi mai potrivit să-şi scrie numele într-un singur cuvânt, căci după cum i se scursese viaţa, sărăcia lui permanentă corespundea îndeajuns lui Duloasderazdemarnexaintrailles. Se mai afla acolo şi un bătrân care, având o viaţă nefericită, nu se putuse răzbuna pe numele său, căci se numea By; marile nenorociri ce se abătuseră asupra lui – moartea unei soţii adorate şi a unicului fiu – îl făcuseră să pară o fiinţă copleşită doar de mărunte şi neînsemnate accidente, încăierări, mici belele – cele mai mari catastrofe lăsând doar urme de var sau ulei. Era atât de timid, încât după ce făcea un număr de telefon, dispărea, fugea de ruşine şi câteva ore nu-l mai vedeai. Aceştia erau cei patru bărbaţi care credeau că se adună aici în virtutea iubirii lor comune pentru canarul moţat, pe când în realitate se strângeau laolaltă pentru că fiecare din ei iubea pe ceilalţi trei, pentru că iubeau tot ce umanitatea are mai demn dar pe care viaţa îl tratase în modul cel mai nedemn. Se întâlniseră astăzi pentru a protesta, deoarece Eusapia şi Eva se foloseau abuziv de spiritele canarilor moţaţi – rasă foarte rezistentă – înghesuind câte unul pe sub voalurile lor sau pe lângă corpul lor, ca să le dea apoi drumul, pretinzând că vor aduce dublul lor astral din Indii sau din Madagascar. Binecuvântat fie canarul moţat care îl luase pe fiecare de pe cheiul Orologiului, ba unul îl adusese chiar şi pe domnul By, găsindu-l mult mai în apropierea

Senei, şi conducându-l prin zborul său până în această sală, ultimul loc din lume al Paradisului, unde se continua prin încrucişări între canar şi botgros munca de creaţie întreruptă de Dumnezeu într-o sâmbătă la miezul-nopţii. Secretarul lua parte la discuţie cu fraze ce n-aveau nicio legătură cu această operă creatoare, dar care – mai mult decât un rezumat fidel al discuţiilor şi întocmai ca argumentul cânturilor în poemele epice – exprimau tonalitatea generală, starea sufletească a celor prezenţi. Aşadar, după expunerea domnului Duloas împotriva Eusapiei – spusese:

— Un abate, care pretindea că a călătorit mult, mi-a mărturisit: „Marea, întocmai ca spovedania, este sau îngrozitoare sau plictisitoare”.

— Fireşte, răspunseră cei trei prieteni.

Tocmai atunci intrase Juliette, condusă de un canar nevăzut.

N-am să vă relatez toate amănuntele întâlnirii, nici cum Juliette când a plecat copleşită de emoţie, i-a îmbrăţişat pe toţi cu duioşie. La vederea lor, avusese un acces de încredere pe care nu-l ai decât o dată în viaţă şi încă şi atunci numai privind persoane puţin susceptibile de a lua în derâdere secrete sau de a le trăda – bunăoară tainele oceanului, prima stea, sau cântecul păsării din *Siegfried.* Un asemenea acces de încredere incit secretul ce-l dezvălui nu mai are însemnătate, dă prioritate descrierilor de mobile vechi sau păţaniilor la vânătoare, şi se pierde într-un exces de simpatie pentru univers, pentru anticari, pentru poeziile dada, ca soarele de vară în splendoarea lui.

La fel şi ei: pentru că le câştigase încrederea, îi istorisiră de ce-şi rataseră viaţa.

— Mi-am ratat viaţa din propria mea greşeală – mărturisi domnul By. Mi-ar fi fost îndeajuns, poate, pentru a fi fericit, să consult statisticile. Dar, cu o soţie anemică, am primit un post în departamentul unde mor cei mai mulţi de oftică. Cu un fiu îndrăzneţ, am solicitat să fiu transferat în departamentul unde aveau loc cele mai multe

accidente pe munţi. Acum, în sfârşit, culmea ironiei, locuiesc în oraşul unde sunt cei mai mulţi centenari! Ştiu toate astea de puţin timp… Statistica m-a învins… Am urmat itinerarul Nisa-Grenoble-La Fierte, pe când fericirea mea cerea ruta Pau-Tours şi Chemin-desdames.

— Mi-am ratat viaţa, rosti domnul Guillet, pentru că nu m-am purtat cu nicio fiinţă de pe lume cum ar fi trebuit. M-am purtat, bunăoară, cu bărbaţii cum trebuie să te porţi cu femeile şi invers. Îi credeam pe bărbaţi sensibili, pasionaţi, nervoşi, cu sănătatea şubredă, şi-i duceam la concerte, îi copleşeam cu atenţii, cu măguliri; credeam femeile rezervate, viguroase, nesupărăcioase… Le spuneam adevărul, le trezeam devreme… Aşa mi-am ratat viaţa… M-am purtat cu pisicile cum ar fi trebuit să mă port cu câinii: încercam să le conving, să le fac să înţeleagă; şi, dimpotrivă, am fost rezervat şi distant cu toţi câinii care, fără nicio îndoială, m-au adorat. Eu însumi am fost nenorocirea vieţii mele… Cel ce nu ştie să se poarte exact cum trebuie faţă de fiecare specie este pierdut. Doar cu antilopele am credinţa că am izbândit. Merg pe urmele mele, îmi ling mâinile. Asta a început în ziua când, la liceu, l-am îmbrăţişat pe pedagogul care adormise. Fericiţi acei care şi-au îmbrăţişat servitoarea!

— În compendiile cu vieţile eroilor de pe vremea sfântului Ludovic, zise la rândul său domnul Du Loas, cred că familia Loas, dintre toate familiile aflătoare în Franţa, revendică cele mai multe file. Ei nu pot fi decât eroi. Îndată ce un membru al familiei Loas admite un ritm de viaţă mai potolit, sau o concepţie despre viaţă mai puţin rigidă, trebuie să se ducă la Muntele de Pietate şi să dea meditaţii. Numai eroii şi sfinţii în familia mea au reuşit să-şi păstreze diamantele. Numai martirii din familie au fost decoraţi. Am încercat să le urmez exemplul, dar gradul de onoare, de curaj, de virtute la care a trebuit să mă ridic, menţinându-le la roşu timp de trei luni, fără întrerupere, numai pentru a mă pregăti să-mi iau bacalaureatul, m-a lecuit pentru totdeauna… Şi dumneavoastră, domnule secretar?

Secretarul nu se grăbi.

— Când moare, spuse el în sfârşit, când moare o persoană care ţi-e dragă, şi căreia trebuia să-i fi scris o epistolă, dacă sunteţi egoist, vă bucuraţi. Dacă sunteţi bun, n-o să aveţi linişte decât după ce o să i-o scrieţi!

Fraza secretarului, servind, nu se ştie pentru ce, drept trecere între cele trei discursuri şi dorinţele Juliettei, îl hotărî pe domnul Guillet să caute în Anuarul societăţii numele tânărului perfect. Doi colegi răspundeau la semnalmente. Aceeaşi vârstă, aceleaşi iniţiale: fiul lui Belvoir şi fiul lui Blanchemărine.

— Îl cunosc pe fiul lui Belvoir, spuse domnul Du Loas. El controlează toate datele din povestirile cu animale care se publică în *Harper's Magazine.* Vă amintiţi că Roosevelt a cerut să i se anuleze abonamentul când a citit în această publicaţie o povestire a pastorului Burke în care se arată că vulpile şi-ar face una alteia pansamente şi Harper n-a mai putut suporta să se publice vreo afirmaţie neverosimilă despre niciun animal. Fiul lui Belvoir îmi trimite în fiecare trimestru o culegere de citate din autori francezi, pe care e obligat să-i ciuntească sau să-i corecteze. De altminteri, în ţările anglo-saxone se apreciază că scriitorii noştri cunosc la fel de puţin animalele ca şi pe copii. Într-adevăr, ceea ce crede Bourget despre o capră obişnuită, Maupassant despre homar, pretinde Harper, depăşeşte orice închipuire. Harper caută, de asemenea, un cenzor de acelaşi fel pentru acţiunile oamenilor. Ce crede despre ei Jules Laforque îl uluieşte.

— Prenumele lui? întrebă Juliette.

— Romuald, zise domnul Guillet.

Nu era acesta.

— Atunci, spuse domnul Guillet, viitorul dumneavoastră soţ este Blanchemărine, ai cărui părinţi au în Brazilia o crescătorie de şerpi veninoşi pentru Institutul Pasteur. L-am întâlnit la domnul Hollinat din Argenton, unde a stat câtva timp pentru a studia vipera Berry, da, da, chiar aceea – Doamne, ia te uită unde se cuibăresc locuitorii de aici! – care a muşcat-o pe Cleopatra. Un

bărbat încântător, obişnuit să prindă cu uşurinţă viperele veninoase americane; are o mână de aur; ştie să te apese pe braţ tocmai în locul unde trebuie ca să te facă inofensiv. Pentru a-l potoli pe prietenul care bârfeşte, pe femeia ce e gata-gata să urască, Blanchemărine îi strânge uşor de braţ şi atunci prietenia şi iubirea renasc. Îţi aruncă doar o privire şi ştie imediat în ce ape te scalzi, dacă te potoleşti, când te ia de gât, de talie sau de umăr. Îşi alege poate cu o atenţie excesivă pantofii şi ciorapii, nu numai pentru că-i sud-american, dar mai ales, fiindcă aşteaptă să i se tragă moartea de la picior, muşcat de călcâi ca aproape toţi fraţii lui mai vârstnici. Şi poartă la jartiere agrafe de aur împodobite cu briliante.

— Care e numele lui mic? întrebă Juliette îmbujorată.

— Odinioară, îi întrerupse secretarul, unul din străbunii mei de pe vremea războiului de şapte ani, avea un căţeluş fox numit Friquet. L-a pierdut. Cât de uimit a fost când, după terminarea războiului, într-o bună zi, l-a văzut pe micuţul Friquet venind tocmai din Germania acasă, la el în Tourraine.

— Care-i numele lui mic? stărui Juliette.

— Friquet, spuse secretarul. Dar se reîntorcea cu o zgardă la gât pe care era gravat în caractere gotice numele Bellauf.

— Îl cheamă Rodrique, spuse domnul Guillet.

Juliette închise ochii. Era, într-adevăr numele lui!

Rodrique şi Juliette! repetă cele două prenume, şi toate prenumele pe care poeţii cred că le-au alăturat pentru veşnicie se desprinseră unul de altul şi-i jucară acum în faţa ochilor, formând alte cupluri: Romeo se uni cu Armida, Beatrice cu Petrarca – o, marile iubiri din cele patru colţuri ale lumii – Desdemona şi Cidul, Rodrique şi Juliette! în sfârşit, se căsătoreau două prenume pe care romantismul, clasicismul, geniul se pare că din răsputeri le depărtase pentru totdeauna! Aviz scriitorilor! Se crea o nouă gravitaţie a inimilor!

— Sau mai curând, spuse domnul Guillet, ah, domnişoară ce necaz vă pricinuiesc! Sau mai curând, se

numea Rodrique.

Se numea!... La ameninţarea acestui imperfect îngrozitor, toate cuplurile desperecheate se formară la loc cu neostoită larmă. Beatrice şi Dante, Desdemona şi Othelo îşi reluară, aviz Analelor, veşnica lor unire.

— Căci chiar acum găsesc în acest dosar, continuă domnul Guillet, o scrisoare ce mi-a fost trimisă de pe platourile înalte ale Paraguayului şi pe care operaţia ce am suferit-o m-a împiedicat s-o citesc. Iată ce spune:

Domnule Guillet.

Săptămâna asta a fost fatală, căci am avut durerea să pierdem pe prietenul nostru, Rodrique Blanchemărine. Ştiţi cât de mult iubea pe însoţitorii noştri guarani. Ne obliga să le învăţăm limba, căci n-aveam nicio şansă s-o deprindă pe a noastră, limba lor care nu foloseşte decât cuvinte de iubire şi uneori atât de înfocate, încât însărcinatul cu afaceri al Franţei în Paraguay a trebuit să-şi retragă fiica de la şcoală, din pricina vocabularului de toate zilele folosit la lecţia de croitorie. Primurile, vânatul orhideelor, pescuitul peştelui feruginos care e atras din apele Orenocului cu magneţi, toate nu sunt aşadar pentru indienii noştri guarani şi pentru noi decât ipostaze ale iubirii. Soare, lună, maimuţe găurind tavanul orhideelor ce cresc în primele crengi ale trunchiurilor netede până la o înălţime de patruzeci de metri, toate nu erau decât organe şi instrumente ale iubirii; şi când ni se întâmpla să vorbim franţuzeşte între noi, ne treceau fiorii aşa cum tremuri când ieşi dintr-un fluviu rece. Gândiţi-vă, domnule Guillet, că adjectivul guarani se aşază chiar în inima substantivului, articolul în inima adjectivului, apostroful în inima articolului. Vedeam uneori din depărtare pe însoţitorii noştri guarani mângâind pe indigene, sărutându-le: ceea ce însemna că vorbeau, că întrebau unde sunt vadurile peste râuri. O singură femeie guarani ne însoţea. Ea avea rolul, domnule Guillet, să dea mai multă voluptate vocabularului nostru, deoarece la guarani limba femeilor şi cea a bărbaţilor sunt diferite. Unul din vânătorii noştri de orhidee a făcut o entorsă pe când se

afla pe creanga cea mai înaltă a unui arbore de mahon şi Rodrique s-a oferit să-l ajute să coboare. Atunci, vai, a trebuit să folosim cuvântul guarani cel mai duios, acela care denumeşte moartea. Ah, cât ne-a fost de dureros să punem în inima acestui cuvânt prenumele tânărului Blanchemărine, şi a fiecăreia din virtuţile sale! Căci pe când se afla la jumătatea înălţimii de unde cobora pe o frânghie cu noduri, n-a vrut să dea drumul rănitului ce-l purta şi să oprească avântul unui şarpe-fulger, care îl urmărea pe trunchi din vârful pomului. Fiecare guarani, după ce Rodrique a murit, i-a supt locul înţepăturii ca să intre vindecat în cer; şi s-au închinat la jartiera ce-i căzuse şi zăcea lângă pulpa piciorului ca un şarpe divin cu ochi strălucitori, născut din jertfă; i-am aşezat sicriul, după obicei, pe vârful arborelui cel mai înalt, chiar deasupra florilor.

Secretarul plângea.

— Mulţi cred că termenul Bayonne este forma cea mai veche pentru a denumi oraşul, găsi el puterea să spună. Eroare profundă! Se numea Labourdum!

…Şi astfel fauna lumii a fost îndepărtată din viaţa Juliettei. Şi astfel – întocmai ca prietenul cel mai bun al lui Citroën, care din ziua când s-a certat cu Citroën, vedea universul brăzdat nu de mesaje prieteneşti, ci de maşini rablagite şi nepăsătoare – prin moartea lui Rodrique s-au stins în sufletul Juliettei toate înrudirile ce credea că le are cu animalele.

Capitolul III

Acum trenul o ducea pe Juliette spre Chantilly. Juliette nu citise *Sylvie.* Nu văzuse niciun Corot, niciun Daubigny. Nu ştia că Île-de-France este o insulă care învinge Franţa, un smârc cu aluviuni faţă de care provinciile Orléanais, Beauce, Brie sunt mări furtunoase. De la fereastra vagonului Juliette urmărea cu luare-aminte jocul firesc al locomotivei cu orizontul, dar nu ştia că dacă astăzi dealurile se înclinau, dacă văile se desfăşurau, totul se întâmpla nu datorită unor legi pur geologice ci potrivit unor legi, valabile numai pentru acest loc unic, unde

mamele liazice şi oamenii se înfrăţesc. Cerul i se părea de o limpezime de cleştar, umbrele ca de cerneală, dar nu înţelegea că se află în singurul ţinut din lume, care, în toiul amiezii, adună laolaltă aurora şi umbrele. Ştia istorie puţină. Ignorând că de douăzeci de minute acţionau asupra sufletului ei meandrele fluviului cel mai încărcat de libertăţi umane, râpele calcaroase şi straturile de pământ triazice cele mai îmbibate de onoare, îşi închipuia că aşa-i firesc, să-i fie bine, să se simtă în largul ei, ca la ea acasă în vagonul ăsta… Într-adevăr, era ca la ea acasă în Franţa… Cu inima nu stătea rău, ba dimpotrivă, mergea bine, chiar foarte bine în corpul pe neaşteptate odihnit şi împodobit cu mâini, picioare, cu organe nicicând mai independente. Niciodată n-avusese plămâni, genunchi atât de lipsiţi de servilism. Se felicită pentru nepăsarea ei, care provenea din faptul că toţi atomii văzduhului şi ai ţinutului o atrăseseră deodată în zona lor de gingăşie, de bunăvoinţă, aşa că nu mai rămăsese nicio prăpastie între oricare din donrinţele ei şi priveliştile ce i se perindau înaintea ochilor Credea din nou în fatalitatea călătoriei pe care o făcea, deoarece se afla în direcţia şi pe marele drum al cuceririlor, al invaziilor şi al migraţiilor, ale francilor şi vizigoţilor, între Enghien şi Orry-la-Ville. Se bucura nespus că-i tânără, chiar în clipa când soarele o învăluia cu poleiala lui milenară, poleială de altminteri la fel de tânără şi pentru vecinul ei – bătrânul din faţă. Se gândea că poate fi fericită cu cheltuială puţină… Într-adevăr, cu foarte puţină cheltuială. E de ajuns ca într-o zi de primăvară, în toiul tinereţii, când privirea-ţi se desfată o oră întreagă cu biserici durate în stâncă, cu păduri înlănţuite în măruntaiele pământului, cu fluvii care ţintuiesc la confluenţele lor oraşe cu fortificaţii şi castele puternice – să zăreşti tocmai atunci, pe neaşteptate zburdând în văzduh singura vieţuitoare din Île-de-France pe care n-a atins-o nici graţia divină, nici inteligenţa, nici onoarea, nici tradiţia, ci e doar mângâiată de razele soarelui – un porumbel…

Juliette, după ce pierduse regnul animalelor, şovăise

în alegerea sfaturilor pe care i le dădea jurnalul ei. Să se întoarcă la Şcoala normală, să-l revadă pe micul botanist? Nu-i trecu prin gând. Nu venise încă timpul acela Fireşte, ochii ei vedeau mai bine ca ieri domurile fagilor, clematitele, iasomiile; le recunoştea cu greutate, cum ne e străin la început un chip prietenos pe care apoi îl vom îndrăgi; şi de altminteri, se ştie prea bine că tot ce-i menit iubirii, fie chiar o plantă, se cufundă mai întâi într-o baie de uitare. Dar Juliette începea să se înţeleagă. Ar fi trebuit să treacă cam zece ani pentru ca toţi pomii, arbuştii şi ierburile de care îi vorbise preparatorul să-i devină în închipuire însoţitori necesari, iar pământul – grădina ei. Sistemul inimii sale funcţiona de zece ori mai încet ca sistemul solar. Pentru dânsa, platanii din grădina Luxembourg erau mai tineri cu zece ani decât trebuia, ca şi smochinul de Roscoff, ca şi umbra pădurilor; mai lipseau încă zece mici cercuri concentrice boababilor, cedrului din Jardin des Plantes. Pentru a-i plăcea iarba obişnuită avea nevoie de o desăvârşire pe care numai trecerea unui deceniu putea s-o înfăptuiască. Pentru ea, regnul vegetal nu fusese plantat în lume decât de ieri, iar lumea însăşi nu era decât o pepinieră în ochii ei; şi fiorii pe care îi simţise la vederea tânărului botanist nu erau decât începutul flirtului ei cu unul din regnurile naturii, fiori ce-i mai avusese – o mărturisea chiar jurnalul – în ziua când un elev de la şcoala navală îi dezvăluise marea, sau un student de la politehnică tainele fizicii; căci, în provincie, tinerii aceştia în uniforme străvechi deschid fetelor poarta elementelor cum ar deschide ţarcul taurilor, ca să intre în nopţile şi visurile lor oceanul şi pâcla. Aşadar, lăsă să se zbenguiască o veveriţă – ce niciodată n-o s-o mai intereseze – într-un arbore de catalpa pe care de asemenea încă nu-l îndrăgea, şi deschise jurnalul.

Îl deschise la fila intitulată „Pagina viciilor” şi pagina asta era mai bogată în cifre chiar decât carnetele parizienilor arţăgoşi, care, pentru a-i intimida pe poliţiştii nepricepuţi din oraş, le iau numerele.

18 octombrie 1914. Am petrecut această zi cu

mătuşa mea în sala 72 a spitalului 145. În patul 41 zăcea cel mai frumos rănit pe care l-am cunoscut. Parcă era rănit numai pentru mine, ca să-l recunosc mai uşor oricând aş dori; avea o gaură deasupra ochiului stâng. Marcă periculoasă! l-am dat mina fără să bage de seamă. Nu-i lipseşte niciun dinte. Temperatura 39°9. Numele: Emmanuel Raţie. Adevărat erou, i-a spus maiorul mătuşii; însă cel mai vicios din oraşul cel mai bogat în vicii, din Chantilly, adăugă el în şoaptă…

Juliette recitea aceste rânduri. Din cauza stilului telegrafic, produceau totdeauna efectul unei telegrame şi o emoţionau cu viteza unui mesaj… Prima telegramă către o fecioară pentru a o învăţa că există vicii… Zece ani au trecut de când a primit-o. Această Lăcomie-copil, această Vanitate-adolescenţă, aceste nouă-păcate capitale-pitice, care atunci se apropiaseră pe neaşteptate de ea, şi erau cam de statura ei, astăzi crescuseră şi păreau adulte. Juliette nu era tentată de vicii. Le ura. Dar imaginea acestui erou o urmărea; el trăia în mijlocul viciilor, îmblânzitor mai ameninţat decât tânărul Blanchemărine şi s-ar fi cuvenit poate să-l salveze. Nu ştia că maiorul era din Orry-la-Ville, târguşor ruinat de concurenţa oraşului Chantilly, pe care-l calomnia deoarece clienţii săi englezi îl abandonau pe rând, neadmiţând – ca adevăraţi snobi ce erau – să fie îngrijiţi decât de medicul din orăşelul veterinarilor. Chantilly rămânea pentru Juliette oraşul perversităţilor şi cum ea încredinţase acest secret prietenelor ei, era de ajuns să pomenească de porţelanul, de crema, de dantela din Chantilly, pentru ca, la pensionatul Formot, să roşească o clasă întreagă. Domnişoarele Formot, care nu credeau în puterea răului, fuseseră îndemnate pe de altă parte, datorită firii lor bune, să prezinte la lecţiile lor de morală pe vanitoşi, pe desfrânaţi, pe lacomi, ca pe nişte specimene ale umanităţii sortite unui minotaur; fuseseră şi ele tinere odinioară – şi de altminteri doreau ca elevele lor, datorită acestor lecţii, să preţuiască binefacerile timpului în care trăiau. Aşadar Emmanuel era şi el, în închipuirea Juliettei, una din fiinţele

acelea care se băteau pentru ea pe frontul afuriseniei, Chantilly făcând şi el parte din acest front, fiind o victimă, dar a cărui viciu oare? împotriva cărui viciu lupta el pentru umanitate cu 39°9 temperatură şi dantura întreagă? Juliette încercase să-l descopere înserând un anunţ perfid în ziarul *Echo de Chantilly*: „Tânără, douăzeci şi doi de ani, ar fi recunoscătoare aceluia care i-ar indica pe locuitorul cel mai avar din Chantilly…” întrebaţi astfel despre un defect al unui semen de-al lor, putând să se folosească de scrisori anonime, o sută de locuitori din Chantilly au căzut în cursă, vărsându-şi ura în urechile tinerei recunoscătoare. I-au sosit răspunsuri scrise cu bună-credinţă, aşa cum prevăzuse Juliette, care pornind de la avariţie, dezvăluiau pe cel mai vanitos şi pe cel mai mâncăcios concetăţean. Jocul viciilor este la fel de răspândit pe pământ ca jocul cu beţişoare al copiilor, şi e greu să smulgi un beţişor, fără să le datini şi pe toate celelalte! De altminteri, fiecare corespondent adăuga intenţionat – pentru a nu fi recunoscut şi a lăsa să se creadă că josnicia sufletească era determinată de pătura de jos din care se trăgea – una din acele greşeli de participiu, pe care ignora cât erau ele de scumpe Doamnei de Sévigné şi ducelui de Saint-Simon.

Pe meleagurile acelea era sărbătoare. Nimerind pe o peluză, Juliette avu norocul să vadă călărind pe singurii locuitori ai oraşului care nu sunt călăreţi din născare şi nu întreţin, din prietenie sau obligaţie profesională, niciun fel de relaţie personală cu stirpea cavalină. Tocmai avea loc întrecerea anuală a inelelor h în tribună se adunaseră cei mai buni starteri ai Societăţii de încurajare, cei mai gălăgioşi turfişti din lume, antrenorii cei mai calificaţi ai grajdurilor, jocheii câştigători ai marilor premii, însă de călărit călăreau librarii, proprietarii de cafenele, droghiştii şi un soldat în permisie din regimentul 1 de geniu. Drept premiu urma să se decerneze câştigătorului o zaharniţă lăsată prin testament de ducele d’Aumale şi concurenţii promiseseră zahăr cailor pe care-i foloseau. Aceştia erau de altminteri singurii cai din Chantilly nepregătiţi pentru

curse, fiind caii negustorilor de ouă, ai întreprinderilor de pompe funebre, ai maşinilor de pavat. În schimb, spectatorii ştiau să recunoască din anatomia celor cincisprezece cai participanţi la un derbi, dacă muşchiul unuia era cu un centimetru prea gras, sau un tendon prea întins, sau să distingă picătura de sânge ce deosebea doi cai pursânge, Sau să ghicească, uneori numai după o privire, ascendenţii până la al cincilea grad ai unei iepe tinere; aflaţi în faţa acestor mârţoage care pentru ei însemnau doar o prăpastie fără nume de robie şi întuneric, foloseau, pentru prima oară în viaţa lor, în loc de termeni hipici, vocabularul ţaţelor, înjurând de mama focului bietele animale care aveau şi ele nasuri, copite şi păr. Toate frumoasele cuvinte despre boturile cailor de rasă, despre pariuri câştigătoare la curse, despre balzani[30], se desprinseseră de pe aceşti cai, ca piesele unei cuirase când cavalerii – posesorii lor – deveneau nedemni. Uneori, cocoţat pe o urmaşă a lui Flying Fox, un grăjdar se oprea în faţa circului unde primăria întreţinea pentru orice eventualitate, ca supapă de siguranţă schimbată în fiecare an, acest cerc de hidoşenie; atunci, la apropierea iepei, caii întreprinderii de pompe funebre, aleşi anume pentru mutismul lor – şi pe care moartea sub toate înfăţişările ei nu putuse să-i pervertească – nechezau de nostalgie. Juliette nu era uimită văzând atâţia cai, căci fetele nu-şi închipuie viciile mergând pe jos. Mai curând justiţia, bunătatea sunt pedestre. O mira doar blândeţea zgomotelor, pretutindeni înăbuşite de pajişti sau păduri; şi când de pe şoseaua naţională izbucnea huruitul unei căruţe sau, în vale, şuieratul rapidului Bruges-Paris care leagă Meruling cu Clouet, tresărea ca şi cum ar fi auzit deodată mânia, minciuna ce nu mai puteau fi strunite pe aceste plaiuri. Cu siguranţă că aşa trebuie să se înfioare Dumnezeu când aude pe neaşteptate păcatul cum răsună pe pământul nostru dăruit ou iarbă şi cărbune, unde i-a aşezat pe oameni ca să nu mai audă de ei. Într-adevăr, viciile mergeau pe vârful picioarelor în duminica asta. Un

30 Rasă de cai cu pete albe pe picioare

trecător o tutui, o urmări. Pentru prima dată, Juliette era tutuită de un viciu, urmărită de un necunoscut şi ochii i se umeziră. Ca să nu-i întrebe încotro s-o ia pe aceşti bărbaţi care tutuiesc pe cineva la prima vedere, ascultă chemarea unui păun şi descoperi castelul; se luă după un cârd de raţe şi descoperi valea şi canalurile ei de irigaţie. Cum bărbatul era mereu pe urmele ei, Juliette merse după un fazan şi descoperi turla bisericii din Senlis. Când şi-a dat seama că în acest ţinut, mai mult decât oriunde în altă parte, cel mai neînsemnat tril de pasăre o conducea la unul din meterezele, castelele, muzeele sau parcurile de unde francezii cocoţaţi la o înălţime mai mare decât cetăţile lacustre, dispreţuiau atacurile şovăielii şi ale fricii – îşi luă inima-n dinţi şi sună la poarta lui Emmanuel Raţie.

Pradă cărui viciu era Emmanuel?

Oricărei alteia decât Juliette înfăţişarea casei i-ar fi dezvăluit acest viciu, aşa cum l-ar fi descoperit un preot chiar în prima săptămână când slujeşte, sau furnizorul cel mai nou. Păcatul – bacşişul pe care trebuia să-l dea această locuinţă – era vizibil pentru toţi ochii. În grădină se afla un cadran solar şi pe fronton un orologiu; cel care locuia aici înţelegea să nu facă pe plac nici soarelui, nici ceasornicarilor. Din clădirea stil Ludovic al XVI-lea restaurată cu o meticulozitate de maniac, se iţea o marchiză cu geamuri şi jaluzele care conţinea cu greu o casă mo15 – Romane – Jean Giraudoux bilată ultramodern şi ale cărei anexe ieşeau în afară. Blazonul de pe fronton fusese scrijelit de curând şi nu se mai vedeau pe el decât iniţialele; o capelă mică stil 1830 fusese golită de statui; proprietarul era cineva care în plin secol douăzeci – chiar cu 15 zile înainte – se bucurase de excesele Revoluţiei. Dar Juliette tot nu înţelegea. În pavilionul portarului, soneria răsună strident, răspândindu-se în interiorul casei în cascade de gong. Câţiva câini se ridicară de pe pajişte, nişte câini care nu lătrau, cărora parcă li se tăiase limba sau li se smulsese un simţ pentru ca un altul să devină mai acut. Juliette nu înţelegea de loc. Pe urmă văzu o colivie mare cu nişte păsări tăcute, cu păsări de soiul acelora

mute din născare, cu păsări ce privesc doar, zburătoare care încearcă să-şi dezvolte, în dauna cântului, simţul pipăitului sau al gustului; şi mai ales, oricare alta ar fi ghicit păcatul casei numai după zvârcolirile din bazinul plin cu peşti – crapi, lini – împopoţonaţi cu inele, care aici păreau singurii fericiţi. Ce viciu ar putea oare să întruchipeze crapul, adăpându-se în râul lui? Un valet – numai văzându-l pe valet Juliette ar fi trebuit să înţeleagă – un valet cu ochii trişti, cu ochi ce pe chipul unui stăpân ar fi trădat multe doliuri, necazuri şi de altminteri pe a cărui faţă brăzdată de riduri adânci de la stânga spre dreapta nu şiroise nicio lacrimă, un sărman valet (replica stăpânului) o conduse într-un salon care pentru oricine ar fi fost alfabetul păcatului; o salută apoi fără dragostea cu care sunt salutaţi de obicei oaspeţii, trimişi divini, de către servitorii fericiţi; se simţea că sufletul îi era tot mai posomorât în livreaua din ce în ce mai strălucitoare. Azi-dimineaţă, bărbierindu-se, se zgâriase. Şi acum era obsedat de teama că stăpânul o să-i observe zgârietura ce-i brăzda obrazul de la dreapta spre stânga, dând viaţă şi umanitate chipului acesta de fantomă; avea o cataplasmă din pudră de orez asemănătoare cu ultima ţesătură a unei umbre şi care toată ziulica, la fiecare chemare a stăpânului maniac, avea să distileze o picătură de sânge de servitor. Pe urmă o lăsă singură pe Juliette care, dezorientată, se apropie de fereastră, dar se îndepărtă imediat, căci i se păru deodată că toate florile tufişurilor din apropiere aveau un înţeles necunoscut pentru ea… Pe o masă erau chiar câteva instrumente ale viciului, la fel de grăitoare cum sunt într-o cameră de tortură cleştele pentru strâns degetele şi cricul pentru smuls părul, dar Juliette nu înţelegea. O orhidee se odihnea într-un vas verde-pal, un Varillat cu armele lui Ludovic al XIV-lea; iar pe un perete era ţintuit un certificat de salvator, atestând că în portul Palavas fusese scăpată de la înec o fetiţă numită Madeleine Badaroux. Pe scurt, o mărturisire completă. În toată locuinţa domnea liniştea. La fel ca păsările care nu cântau şi câinii ce nu lătrau, bibelourile, mobilele păreau să-şi fi

pierdut graiul. Se simţea, de altminteri, că în casă toate ungherele erau locuite. Dar nu atât covoarele, cât o lipsă de densitate a locatarilor ei împiedica orice zgomot. Juliette se afla într-o casă bântuită de strigoi, unde fantoma sugea inima şi sângele vieţuitoarelor, iar pe ale valeţilor le lua prin tăieturile de brici. Şi deodată, în liniştea atotstăpânitoare, izbucni un hohot de râs, care – Juliette înţelese – era râsul lui Emmanuel. Încremeni. Râsul acesta era unul din elementele păcatului, făcea parte chiar din modul lui de manifestare. Juliette se ridică să plece. Tocmai atunci se deschise o uşă; intră o femeie.

Avea şi ea o înfăţişare şireată, temătoare. Din toate rochiile confecţionate de croitori în cursul anului, desigur a ei era cea mai invizibilă. Pe chip i se citea o nelinişte neascunsă nici de pudra de orez, nici de o picătură de sânge ca a valetului; dar aşa cum Lady Macbeth îşi spăla mina în fiecare dimineaţă, îşi spăla şi ea faţa o dată şi încă odată cu şiroaie de apă rece. Îşi întoarse obrazul spre privirile Juliettei, şi dinţii ei erau încă strălucitori, dar în albul ochilor apărea când şi când o vinişoară roşie, ca un mare vierme care se vânzolea acolo. Şi la ea – era soţia lui Emmanuel, se ghicea după verighetă şi frumuseţea-i apusă – la fel cum înţelegeai privind chipul lui Urbain-valetul, că visurile urâte se ţineau scai de el şi nu-l părăseau nici când pregătea baia, nici când lustruia încălţămintea – se vedea aşadar şi la ea că nimic nu-şi păstrase puritatea, nici când se trezea dimineaţa, nici când îşi călca bluza, nici când îşi cumpăra ace de pălărie. Încercă să-i surâdă Juliettei, pe care o numi Madeleine, şi o văzu atât de necrezut de pură, sclipind ca un ban nou-nouţ, încât o luă în braţe izbucnind în lacrimi.

— Ah, doamnă! făcu Juliette.

— Vai, vai, răspunse doamna, aveţi dreptate!

Era tocmai contrariul dialogului ce folosesc unii prieteni care se întâlnesc şi îşi spun: „Ce mai faci?

— Dar tu?

— Cu atât mai bine”. Nici Juliette, nici doamna nu şi-au dat seama că cele câteva cuvinte schimbate – singura

conversaţie pe care au purtat-o – n-aveau niciun sens. Dar acum, ghicind că în casă se află un izvor curat, câinii se şi apropiară de ea şi – era pentru prima oară că Juliette vedea aşa ceva – în loc să închidă ochii când îi mângâie, o priviră ţintă. Până şi Urbain deschise uşa fără niciun rost şi o întrebă într-o doară pe Juliette dacă are nevoie de ceva, numai pentru a-i auzi vocea, uitându-se la ea aşa cum numai servitorii îşi privesc stăpânii în ochi. Până şi privighetorile din colivie, oarbe din ordin, simţiră pe neaşteptate – şi asta datorită încântătorului soare şi prezenţei Juliettei – că nu orbecăiesc într-o lume lipsită de lumină, ci trăiesc într-o autentică noapte misterioasă – şi cântară. Până şi florile risipite în salon, simboluri şi comparşi ai unei crime, îşi recăpătară deodată, cât ai clipi, nevinovăţia, şi vorbiră limba florilor conformă cu dicţionarul pensionatului Formot. Până şi obiectele de artă de pe pereţi, sculpturi, aplice, care păreau să fie până acum pentru viciul lui Emmanuel trofeele cele mai preţuite, precum coarnele de animale pentru un vânător, îşi reluară funcţiile lor burgheze. Juliette era uluită văzând locuinţa purificată doar prin prezenţa ei. Se întreba pentru ce viciu era ea oare antidotul şi sfânta. Simţea cum răspândeşte razele de radium pe care le purta, întruchipând poate curăţenie morală, sau sinceritate, sau blândeţe… Dar înseninarea a ţinut doar un minut. Emmanuel se apropia pesemne, căci opresiunea se înstăpâni din nou. Opresiunea, blestem al unui viciu, fireşte mai presus de toate celelalte, şi care le împletea, căci desigur soţia lui fusese instrumentul şi însoţitorul Minciunii, valeţii cu nume de papă servitorii Mâniei, câinii şi privighetorile sclavii Lăudăroşeniei, florile, linguşitoarele Destrăbălării. Într-adevăr, uşa dublă din fund spre care duceau câteva trepte, se dădu în lături: Emmanuel apăru şi Juliette înţelese deodată tot, tot… Era înfumurarea!

După ce apăru în sanctuar, Emmanuel rămase un moment nemişcat; pe urmă coborî şi se îndreptă spre Juliette. Dispreţuia atât de adânc simţul de observaţie şi

judecata oamenilor, încât după fiecare gest lăsa un interval ca să le dea răgaz să-l contemple. În i loc să se împăuneze la o cincizecime de secundă ca vanitoşii, se împăuna la o douăzeci şi cincizecime. Aşadar, îşi încetinea ritmul vieţii aproape cu jumătate. Fiecare din zilele lui era alcătuită din douăsprezece ore de îngâmfare totală, alternând cu douăsprezece ore/de viaţă obişnuită. Ajunsese să meargă alene, să surâdă mecanic. Cei care nu-i cunoşteau viciul îl deosebeau cu greu de un ataxic. Fiecărui gând al său îi adăuga şi această tsecundă de mulţumire, de beatitudine, şi fiecare idee era separată de următoarea printr-un abis de voluptate. Spectacolul vieţii lui era la fel de neplăcut de privit ca al unui cardiac cu pulsul neregulat. După fiecare acces de mândrie care-l ameţea, după fiecare gest, după fiecare cuvânt, după fiecare gând, îşi pierdea controlul asupra sa şi ticurile, mişcările nervoase profitau, fără îndoială, pentru a se năpusti asupra lui, fără să-şi dea seama. Tot aşa cum cocoşul de munte devine surd atunci când se umflă în pene şi umblă ţanţoş, iar vânătorii profită pentru a se apropia. Se apropiase acum şi clipa când strângea convulsiv ba o pleoapă, ba cealaltă, când două mişcări bruşte îi contractau colţul stâng al gurii şi smiorcăia de câte trei ori. Emmanuel, în clipa sa de inconştienţă, îşi înălţa deodată fruntea, fără a clinti ochii pe care părea că şi-i ascunde. Pe scurt, un trup devenit cadavru pe neaşteptate, la fiecare două secunde, şi asupra căruia se năpustea pentru a-l măcina, o cohortă de instincte şi manii alertate prin semnalele care atrag vulturii şi rechinii; aşadar, un suflet gol la fiecare două secunde – iată ce făcuse îngâmfarea din Emmanuel. Uneori bănuia câte ceva despre starea lui. Observase că prietenii îl privesc câteodată cu nerăbdare şi alteori cu milă. Nu-şi dădea seama că avea când înfăţişarea unei statui, când a unei marionete. Se gândea că vizitatorul observa la cravata lui gaura acului, atât de frumoasă era ţesătura mătăsii. Se gândea că unul din nasturii vestei, pe care el însuşi se dusese să-l aleagă la Meru dintr-o sută de mii de nasturi asemănători, îşi pierduse luciul întunecat ce-i făcea

tocmai raritatea. Sau, mai îngrijorat, se apropia de oglindă şi, văzându-se chipeş, căuta în zadar în răsfrângerea minunatului corp semnele decrepitudinii pe care le avea doar cel de-al doilea eu; ba se trăgea de câte un fir de păr care nu se rupea – de altminteri acelaşi pe care acest exerciţiu îl întrema – aşa că, plin de îngâmfare şi de calm, avea unul din spasmele de inconştienţă şi beatitudine care chemau din străfundul secolelor ticuri de sultan sau de tiran aztec, făcându-l de câteva zile să se învârtească dintr-o cameră în alta numai pe călcâiul piciorului drept. Astfel păşi spre Juliette, crezând că-i Madeleine, fata salvată de la înec acum cincisprezece ani la Palavas, ca spre cea care-i datora viaţa şi venea acum să dea mărturie despre curajul lui cvasidivin şi în alte locuri decât Languedoc şi Corbières.

O pofti să se aşeze, îi puse întrebări, se miră de cuvintele ei neprihănite. Cel care a salvat din valurile Palavasului o fetiţă ce n-avea accentul sudului nu este un oarecare. Îi luă mâinile. O privi până-n străfundul ochilor. Tot ce avea ea pur, luminos, tenul alb, ochii albaştri, îi dovedeau că salvarea de atunci avea o valoare simbolică, că biruise nu ştiu ce demon meridional. îl cuprinse un dispreţ profund pentru Languedoc. Pe neaşteptate, îl năpădi o ură cumplită pentru pletele negre, pentru Mediterană. Tocmai văzuse hărţile cu statisticile despre natalitate şi se bucură că sudul Franţei, cu usturoiul lui, se depopulează. Îl dispreţui profund pe Gambetta. De altminteri, încetul eu încetul, nu mai admira pe niciunul din oamenii celebri a căror carieră începuse la o vârstă inferioară aceleia, pe care o avea dânsul. Eroii glorioşi ce odinioară îl fascinaseră, Hoche sau Alexandru cel Mare, din ziua când el împlinise vârsta morţii lor, din ziua când deveniseră mezinii lui, i se părea că sunt nişte copii tâmpiţi şi soarta lor demnă de dispreţuit. Îi dispreţuia deci, îi ui la Vârsta lui înghiţea totul în calea ei ca o lavă, restrângând încetul cu încetul şi sortind dispariţiei câmpia geniului şi a gloriilor. De mult nu mai avea amintiri despre Chinier, Neron... Urbain trebuia uneori să desprindă de pe perete

un portret al unuia dintre oamenii de seamă pe care odinioară Emmanuel îl luase drept model, Byron, Lucullus; motivul era limpede: stăpânul lui tocmai împlinise vârsta când ei îşi publicaseră capodoperele sau muriseră. De-acum încolo nu-i mai lăsau decât amintirea bolilor de care suferiseră, cutare rege de tenie, cutare împărat de râie. Aşa că arta, trecutul, ştiinţa nu mai erau acum pentru el – căci devenise aproape bunic – decât termene ale bătrâneţii. Se mai simţea legat de roman numai prin bătrânul Defoe – care începuse să scrie la şaizeci de ani; de ştiinţă doar prin bătrânul Fabre, de politică, prin Sylla. La sfârşitul acestei săptămâni tocmai împlinea vârsta la care murise Napoleon. O întreagă epopee clocotea în el, un întreg decor trebuia duminică să se prăbuşească. Astăzi îl admira pe Napoleon pentru ultima oară. Va mai admira douăzeci şi patru de ore bătăliile de la Austerlitz şi Wagram. Lunea viitoare n-o să mai tresară însă la numele Josefinei sau al insulei Sfânta Elena şi n-o să mai aibă amintiri despre Bonaparte, după cum nu mai avea acum despre Antoniu şi nici despre Cleopatra.

Căci, pentru aceleaşi motive, nu mai iubea femeile de când nu mai găsea unele destul de frumoase care să fie în acelaşi timp mai vârstnice ca el. Chiar acum când, după ce îndepărtase din salon pe soţia lui şi pe Urbain, încerca s-o seducă pe Juliette, ceda doar unui sentiment de simpatie pentru fiinţa aceasta care îi datora totul. Altă dată, când prefera corpul oricărui alt corp de pe lume – din trecut sau prezent – putea fi iertat pe jumătate, deoarece era într-adevăr destul de frumos. Dar astăzi, când începea să îmbătrânească, preferinţa lui egoistă era şi mai puternică. Din cauză că fruntea îi era brăzdată de riduri, dispreţuia fruntea cea mai netedă. Fiindcă-şi iubea venele care începuseră să devină varicoase, dispreţuia toate sistemele arteriale sau venoase, chiar pe cele mai frumoase de pe mapamond. Despre bătrânul său ficat pe care îl ducea în fiecare an la tratament, avea o părere atât de bună, încât dispreţuia tânărul ficat al atleţilor expus drept exemplu în restaurantele antialcoolice; şi nu era măcar unul din

organele lui, viscere sau de simţ, care să nu-l fi îndemnat să dispreţuiască organele corespunzătoare ale celei mai frumoase femei sau ale celui mai tânăr bărbat. De câtva timp se mândrea mai ales cu scheletul lui. Îl compara cu scheletul celor mai mari poeţi, al celor mai mari inventatori. Scheletul lui era mai elegant ca al lui

Brummel[31], mai delicat ca al lui Descartes, mai solid ca al lui Corneille. Îngâmfarea îl îndemnase astfel, ipocrit, să se înhăiteze într-o horă macabră. Ea îl împinsese până şi la dezgustul de viaţă. De când descoperise că scopul umanităţii fusese doar să-l zămislească, să zămislească o fiinţă cam bolnavă, din zi în zi mai neputincioasă, socotea umanitatea destul de demnă de dispreţuit, De vreme ce rostul femeilor tinere, al uriaşelor genii, al tuturor anotimpurilor fusese să-l aducă pe el, Emmanuel Raţie, până în ziua de azi, atunci într-adevăr umanităţii nu-i mai rămăsese decât să amuţească. Să creezi fiinţa care la judecata de apoi va avea cel mai frumos schelet – nu era o scuză pentru atâta mediocritate şi mizerie. În timp ce orice viciu şi cusur sau se potoleşte la bătrâneţe, sau îşi găseşte urmaşi, sau se bucură de a se vedea transmis în vecii vecilor, Emmanuel credea, din modestie, că de-acum încolo lumea era lipsită de rost. Atâţia oameni şi atâta singurătate, atâta ploaie şi timp frumos, electricitatea, aburul, puterea gazelor – toate le socotea inutile. Cât despre Dumnezeu, Dumnezeu îl sâcâia.

Numele ăsta tocmai răsuna între el şi Juliette, care nu îndrăznea încă să vorbească. E greu să te destăinuieşti unui îngâmfat, când eşti drăguţă, că nu-i datorezi viaţa, că nu-i datorezi tinereţea, frumuseţea. De altfel, Emmanuel vorbea doar pentru el, pe ea de-abia o asculta. Căci având un viciu de împărat, de anticrist, de arhanghel decăzut, şi fiindcă nu era înconjurat de o curte de nobili, fiindcă nu avea nici miliarde, era obligat să-şi croiască chiar el lăudăroşii, adulatorii, încurajările, şi luase obiceiul să vorbească singur. Aşa era bărbatul pentru care niciunul din remediile adevărate sau fictive create de către oameni

31 George Brummel (1778—1840), dandy englez, poreclit „Regele modei".

nu părea folositor, nici fântâna Juvenţei, nici Graalul, nici Lourdes. Credea că cea mai mare minune era viaţa lui. Se mira că trăieşte şi asta îi era de ajuns. Astăzi avea puţină pică pe Napoleon, pe care n-avea să-l mai iubească, pe care avea să-l sfideze în apartamentul lui. Trebuia să scoată ibusturile lui, tablourile cu scene din războaiele împăratului, mobilele în stil *empire* – să-şi schimbe interiorul, aşa cum se face de obicei când se iveşte o iubire nouă. Ar fi fost de ajuns să împlinească o sută de ani, vârstă la care muriseră Chevreul, Fontenelle, pentru ca sufletul să-i fie pustiu şi să poată inaugura o domnie îngrozitoare asupra lumii… De-abia atunci ar fi început adevărata bătălie între fiinţa asta care-l sâcâia, într-un cuvânt Dumnezeu, şi el. Era o bătălie la care n-avusese încă prilejul să se gândească temeinic, fiindcă nu era filosof; bărbaţii în familia lui erau, din tată în fiu, negustori de bilete de vapoare… Între el şi Dumnezeu!

Atunci, pentru prima oară, i se întrerupse pentru un timp mai îndelungat respiraţia. Deveni palid, se întinse, cu ochii închişi, pe un fotoliu. Juliette fugi. Pe palier se întâlni cu adevărata Madeleine din Palavas, o fetişcană murdară şi tuciurie, care sosea şchiopătând, cu o valiză în mână, cu chipul schimonosit de spasme şi pe care Emmanuel, când se va trezi, avea s-o găsească în salon, şi o va insulta crezând că-i o rămăşiţă ruşinoasă a adevăratei lui Madeleine.

Capitolul IV

În fiecare zi jurnalul o îndruma pe Juliette în alt cartier al Parisului. Nu se răzvrătea astfel împotriva destinului îngust, rezervat oricărei fete. Dimpotrivă, înţelegea să verifice toţi aceşti Posibili, care împing uneori atât de departe pietrele de hotar, tocmai la graniţele mărginaşe ale existenţei noastre. Doar sensul vieţii ne conduce spre moarte, mersul de-a curmezişul este nesfârşit… Tocmai pe acesta îl făcea acum Juliette. Verificând irealul, neînchipuitul, neîmplinitul, se mira regăsind fiinţele pe care dorinţele ei de copil le atrăsese la viaţă pentru un sfert de oră – fiinţe roase de pe acum de

scurgerea anilor, supuse controlului portarilor şi marcate – ca ea să nu mai aibă îndoială că sunt într-adevăr oameni – de un dinte de aur sau de un guturai. Ce risipă a destinului! Pentru ca Juliette să se poată mărita – ce-i mai simplu şi mai uşor de conceput? – cu un tânăr bogat, inteligent şi frumos, soarta trebuise să zămislească treizeci de bărbaţi, să-i arunce în profesii specializate şi să inventeze – căci ăsta-i singurul lucru în care niciun bărbat nu seamănă cu altul – treizeci de modele de jartiere. Pe unii soarta îi hrănise prost şi Juliette suferea din pricina lor. Alţii pierduseră în luptă o ureche sau un picior: nu se poate imagina în ce măsură Posibilii participaseră la ultimul război! De asemenea, unii se pregăteau poate să-i fie necredincioşi; şi la ei ceaiul era pregătit... Drept mărturie, arheologul...

Arheologul era Jean Daudinat, cu el luase dejunul în ziua de Paşti, 1910, la familia Servan la Aigueperse. După ce mâncaseră, doamna Servan îl condusese în propria ei cameră pentru a-i cere părerea asupra unei comori care zornăia îngropată în podea. Comoara era un bănuţ, un bănuţ obişnuit din Chile, dar le-a trebuit o oră întreagă până să-l scoată. Când a coborât, Daudinat era plin de colb pe burtă, ca acei ce se cunună chiar cu pământul; dar – fiindcă mai întâi refuzase să primească bănuţul, iar pe urmă, după ce se roşise, îl acceptase, încercând totuşi din nou să-l înapoieze – unii ghiciseră că bănuţul era preţul pentru care se dăruise doamna Servan. Nicicând de altfel vreo femeie frumoasă n-a părut mai fericită de a se fi dăruit pentru un bănuţ. Juliette avea pe atunci zece ani şi Daudinat n-o recunoscu când pătrunse în apartamentul lui de la mezanin.

Locuia pe cheiul Malaquais, iar la parter stăteau doi anticari şi niciodată un arheolog n-ar fi reuşit, pe ruinele vreunei capitale sau ale unei civilizaţii, să facă săpături mai rodnice ca Jean Daudinat scobind doar o gaură în podeaua lui. O confundă pe Juliette cu Mrs. Bates, văduva asiro-caldeeană a consulului englez de la Ourmiah, care trebuia să-i aducă în după-amiaza aceea chiar o farfurie

sasanidă de aur masiv. Îşi mobilizase toate facultăţile critice ca să dateze farfuria, având de pe acum motive sentimentale pentru a o atribui epocii Ardaschi, nu epocii Sapor, aşa că nu-i mai rămăsese nici pic de agerime disponibilă ca să observe că Juliette nu se născuse în Asiria. Dimpotrivă, pentru că i se păru că Juliette are un ochi azuriu şi altul negru, se gândi imediat la pisicile din Erzerum, cele cu o pupilă albăstruie şi alta cenuşie; aşa să instinctiv vorbi mai tare – pisicile din Erzerum fiind surde. O jumătate de oră aşteptă liniştit ca vizitatoarea-pisică să scoată farfuria de sub mantou, de sub rochie, din pălărie, dar nu pronunţă un cuvinţel ca s-o ceară. Căci ştia ce hoardă hrăpăreaţă escortează mereu orice farfurie de aur sasanidă, din secolul când fusese topit metalul până în era noastră, de-a lungul Asiei şi Europei; fiindcă urmaşii celor ce voiau să achiziţioneze pândeau şi hărţuiau în timpul revoluţiilor şi ciumelor pe urmaşii posesorilor; nepotul aceluia pe care doamna Dieulafoy îl însărcinase să cucerească tezaurul cu bani grei de aur războindu-se cu strănepotul aceluia căruia Potemkin îi dăduse dispoziţii să-l ia cu preţul sângelui; cele două clanuri fuseseră alcătuite – după civilizaţie şi epocă – sau din fiinţe slabe şi blânde, sau din fiinţe crude, sau din bandiţi localnici, sau din cuceritori trecători, sau, după masacre îngrozitoare, din femei, dar farfuria mai exista încă între ei, respectată şi dorită, ca etalonul bogăţiei şi onorurilor.

Daudinat o rugase pe Juliette să se aşeze cu spatele la fereastră, astfel că ea nu vedea nici Luvrul, nici magazinele universale Samaritaine, monumente care pentru Daudinat erau, din punct de vedere cronologic, aproape gemene, ci doar o vitrină al cărei conţinut, numai aruncând o privire asupra lui, trebuia s-o avertizeze pe Mrs. Bates că nu-i era permis să toarne baliverne despre farfuria ei, fiindcă aici putea fi identificată cu o prompta competenţă. În vitrină se aflau reproduceri în cositor după vasele găsite în insula Lolland, semnate de Cheirisophos, pe care soarele asfinţitului le lumina atât cât cositorul suferă să fie luminat şi să-şi schimbe culorile în razele

amurgului. Astfel, i se dădea să înţeleagă lui Mrs. Bates, fără a fi jignită că, aici, pe cheiul Malaquais, se cunoşteau emigrările suspecte ale farfuriilor romane spre ţinuturile normanzilor şi ale părţilor şi că se putea stabili, chiar după o primă ascultare a comorii de aur, dacă era o autentică farfurie de Sapor sau doar una din acele banale imitaţii ale lui Philoctet, dăruite de Caracalla lui Rheshotipos al II-lea, precum se poate dovedi după cea mai superficială lectură din Hygin şi Dion… Juliette însă vedea în fundul vitrinei numai bănuţul din Chile, taină a cărei cheie numai ea o avea; şi înţelegea, după treisprezece ani, adevărata istorie a comorii doamnei Servan. Se afla acolo, bănuţul din Chile, care ajunsese la Paris, nu ca farfuria sasanidă, datorită legăturilor dintre regi şi padişahi, a căsătoriilor dintre fecioare persane şi cuceritori mongoli, ci datorită unora dintre cele mai modeste traficuri ale vieţii: printr-o serie de târguri dubioase, începând cu plata lustruirii pantofilor, a bananelor putrezite, a pungilor de tutun pentru prizat, ca să ajungă până la urmă în această puşculiţă, care era virtutea doamnei Servan; şi soarele aurea pântecele lui Daudinat, acoperit odinioară de colb. Dacă vizitatoarea se încăpăţâna să nu scoată la lumină farfuria sasanidă, în schimb din ea se revărsa acum soarele – ajuns aproape la asfinţit – învăluindu-i capul cu un nimb, dispărându-i pe după umeri şi îngăduindu-i lui Daudinat să contemple tot ceea ce poate fi persan şi antic la o fată din Auvergne, aşezată cu spatele la soare. Şi toate acestea: farfuria sasanidă, bănuţul din Chile, soarele, monede de schimb pentru trei soiuri de gânduri şi iubiri se prinseră pentru cei doi câteva clipe într-un joc ce semăna cu o jonglerie. Pe urmă, Daudinat, neliniştit, se surprinse privind cu atâta stăruinţă corpul pe care dacă l-ar fi auscultat un medic, ar fi făcut să răsune – unde oare? – un ecou cristalin, încât roşi şi nu mai îndrăzni să se uite decât la chipul Juliettei.

Acest antic respect pentru o comoară, această veneraţie transmisă de douăzeci de secole pentru cele mai preţioase aliaje, Juliette le luă drept politeţea rezervată de parizieni tinerelor din provincie şi se bucură de ea. De

altfel, Daudinat se ferea să se uite în ochii ei şi l-ar fi putut crede ipocrit, dacă n-ar fi ştiut că, după ce terminase şcoala din Atena, îşi petrecuse în tinereţe doi ani uitându-se la chipurile statuilor de zei greci, care, precum se cunoaşte, sunt lipsite de lumina ochilor, de priviri. Lui Daudinat: îi datorăm de altfel lucrarea despre epoca sculpturii greceşti clasice, în care se analizează cu date exacte trecerea de la expresia de nepăsare a zeilor la suferinţa lor, perioada când unui sculptor i se năzări să dăltuiască pe chipul Junonei teama de măgulire, pe al lui Jupiter îndoiala de sine, pe al lui Mercur dorul de ţară. Daudinat „a dat drumul", după expresia lui Williamovitz, şobolanilor şi şoarecilor în Olimp. Numai Dumnezeu ştie de câte ori Daudinat a debarcat în Anglia, pe vremea conflictului de la Fachoda, pentru a se duce la British-Museum şi a privi cercetător neliniştea întipărită pe chipul statuii lui Apolo-Pourtales; şi de câte ori n-a fost el însuşi privit cu bănuială de vameşii, tulburaţi de atâta seninătdfe la acest călător, vizitatorii francezi fiind de obicei iuţi la mânie, în vorbe şi fapte! De câte ori nu se dusese la

Roma, ca să-l contemple pe Apolo din muzeul Barracco, pe Apolo cel care plânge, după ce-l visase senin, consolat el însuşi, arheologul fiind profund emoţionat de lacrimile de durere ale zeului! De câte ori nu plecase în Austria, în Grecia, în Spania, ca să vadă un muzeu sau un şantier de săpături arheologice, unde i se semnalase pe un chip olimpian, un necaz mărunt, o nelinişte de-abia întrezărită, ca teama de ploaie sau de viespi – şi plecase într-un suflet cu valijoara asemănătoare cu cea a unui specialist cardiac, fapt care făcea să fie confundat în Orient-Expres cu doctorul ce trebuia să-l consulte pe Venizelos, pe Abdul Hamid sau pe domnul Carp, motiv pentru care fusese poreclit de confraţii lui arheologi pedicuristul zeilor! Cu ce însufleţire se îmbarcase pentru insula Creta, când s-a anunţat descoperirea unui Olimp cretan cu chipurile crispate de tumultul pasiunilor! Ce eşec pentru sculptura clasică, ce ruşine pentru Fidias, pentru Praxiteles dacă se dovedea că înainte de ei toţi zeii

Olimpului plânseseră-n hohote sau zâmbiseră când aveau chef şi că ei erau doar nişte făcători de măşti! se grăbi să se ducă acolo, dispreţuind până şi formele necesare pentru a obţine reducerea cu jumătate de preţ a călătoriei dintre Paris-Marsilia (ceea ce l-a făcut să se căiască amarnic la întoarcere), şi a dat buzna în hangarul unde statuile fuseseră culcate pe pământ cu chipurile acoperite de o prelată, pentru a le feri de păsări şi şoareci, ca adevărate cadavre, prelată mortuară pe care el a ridicat-o cu duioşia nevestei unui miner, după explozia grizoului – aducând Olimpului în suferinţă toată simpatia unei inimi alese şi a şcolii de paleografie; dar ce deziluzie! Capul lui Jupiter plângând era tot al vreunui centaur tras de coadă, strâmbătura de pe chipul lui Venus o pricinuiseră valurile, stricând opera spumei lor, după expresia lui Garoby. Uneori, o scrisoare anonimă îi vestea nimbul de nelinişte sau de romantism de pe chipul statuii lui Hercule sau Neptun (căci mania lui Daudinat era cunoscută în toată Europa); dar nimbul ce părea că mai dăinuie la sosirea lui – după ce-şi developa clişeele – se dovedea a; îi doar un joc al luminii şi al colbului – înfăţişând în realitate o faţă aproape surâzătoare, cum cerul însuşi o datorează fotografului. Aşadar – deoarece îi era leha mite de glumele colegilor care, pentru a-şi bate joc de el, schimbaseră mulajul în ghips al statuilor din Neapole, după ce jurase să găsească măcar o urmă de suferinţă pe chipul fiecărui zeu – nu-i mai rămânea decât capul lui Apolo-Pourtales şi acela al lui Apolo-Barracco pe care suferinţa se întipărise fără putinţă de tăgadă. Temerile barbarilor, preştiinţa creştinismului, chiar frica arheologilor nu stârniseră decât două încruntări de sprâncene, două uşoare umflături pe chipul Greciei, aşa că – avid, deodată, de maxilare încleştate, de arcade scobite ale sprâncenelor, de guri căscate până se văd amigdalele – Daudinat trecuse cu trup şi suflet la Sasanizi, ale căror feţe exprimau totdeauna ceva – afirma el în limbajul îndrăzneţ al acelora care suportaseră doi ani de salon solemn căci cel puţin „îi muşcă un leu de şezut”.

Dar câte amintiri înfocate din perioada primei lui vocaţii! Bunăoară, ziua aceea de iarnă, atât de asemănătoare cu celelalte, când plecase de la British Museum şi când toţi cei pe care îi întâlnise aveau chipurile nemişcate şi ochii fără pupile, pentru că dobândiseră în timpul nopţii nu ştiu ce divinitate – care era înfrângerea de la Johannesburg. Mulţime divină, pe care nu o mai putuse regăsi decât o singură dată în Franţa, cu zece ani în urmă, într-o zi de vară, în timpul secerişului! Şi călătoria la Delos, şi speranţa aceea nesăbuită despre senzualitatea lui Ceres, împărtăşită de altfel şi de Tirabosch; atunci se dusese într-un hangar, unde rămăsese o zi întreagă contemplând pe fiica Cybelei, dar nu observase pe acest chip, despre care i se spusese că-i voluptuos, decât ceea ce poate da un cadran solar, o umbră mişcătoare, pe scurt, prevestirea morţii; şi deodată – chiar din pragul uşii – văzuse cum o cabrioletă trântise o ţărăncuţă care semăna uimitor cu statuia. Fata urla ca din gură de şarpe, deşi fusese numai uşor atinsă, iar conducătorul şi proprietarul cabrioletei, domnul Aerobatios, zvârlit cu putere pe perna de puf, n a-şi pierduse nici măcar jobenul; dar ţărăncuţa striga din răsputeri şi dădea din picioare, ca şi cum, obosită de a se fi stăpânit toată ziulica, sub ochii savantului francez, îşi dăduse acum, în sfârşit, frâu liber delirului. Şi clipa aceea, la ieşirea din muzeul din Copenhaga când, după ce privirile îi rătăciseră opt zile peste mii de ochi dăltuiţi în marmură şi nu descoperiseră pretutindeni decât un singur iris – înainte de a avea timpul să-şi schimbe privirea de savant în aceea de bărbat – zări deodată, pe chipul unei fete, doi ochi adevăraţi. Erau, firește, doi ochi omeneşti, o pereche de ochi aproape aidoma cu ochii statuilor, la fel de incolori, netrădând nicio suferinţă; şi aşa se căsătorise cu Olga Kirkegaard, eleva lui Mueller III, care pe atunci îi dădea îndrumări ca să redacteze – nu se ştie în ce scop ipocrit – lucrarea *Expresia dorinţelor în arta populară chineză,* căci era notoriu că şi Granet trudea de mult la un asemenea studiu. A revăzut-o la Mueller; atunci ea a citit pentru prima dată

pe un chip de savant occidental expresia unei dorinţe distinse, i-a îndeplinit-o şi a adus pe lume un copilaş care n-a deschis niciodată ochii; apoi a murit şi ea… Asta fusese soarta lui Daudinat care acum, umil, aştepta de la vizitatoarea lui o contribuţie modestă de trei milioane de franci.

Juliette simţise nedesluşit de la început că între ei domneşte o oarecare neînţelegere. Simţea acum limpede că drapelul roşu cu un cărăbuş de aur pe care arheologul şi-l procurase cu multă greutate de la o delegaţie asirocaldeeană, pavoazând cu el odaia în cinstea lui Mrs. Bates, e o aluzie şi răscolea zadarnic trecutul ei ca să-i dea de rost. Când Daudinat se scuză zâmbind că a iubit prea mult pe Darius şi prea puţin pe Nabucodonosor, înţelese că avea un motiv să se dezvinovăţească, însă nu izbuti să-l descopere. Dar până la urmă n-a fost mângâiere a limbajului atât de preţuit de o femeie din alt continent, de altă vârstă, din alt climat – care să nu-i fi mers Juliettei la inimă, ca o mâncare aleasă! Iată adevărata limbă pe care o admiri la arheologi! Iată limba cea mai autentică, ieşind din morminte, ca înviaţii din morţi: un limbaj cifrat care le îngăduie să pună stăpânire pe sufletul femeilor, prin stratificările dense ale trecutului! Ce gingaş e cuvântul care-ţi ajunge-n auz, vătuit de secole! Daudinat se amuza acum transfigurând printr-o delicată atenţie – şi acesta era privilegiul artei lui – timpul de odinioară petrecut împreună în sufrageria familiei Servan, în lungi domnii ale unei prietenii mărginite de Eufrat şi Tigru. Ea acceptă jocul. Se prea poate la nevoie, ca doi prieteni să adopte limba asiro-caldeeană pentru a-şi vorbi despre copilărie. Fiecare pom, fiecare animal dintr-un continent nu este de fapt decât o parabolă despre un pom sau un animal al altor continente. La fel, parabolele din Biblie sunt socotite cele mai frumoase şi mai adevărate. Aşadar, laudele pe care le aduse palmierului ce creştea în Chaldeea, de pe vremea lui Herodot, le subînţelegea ca pe cel mai însemnat omagiu adus vreodată ulmilor din Aigueperse. Juliette se crezu obligată să mângâie cei doi minusculi tauri înaripaţi

postaţi de o parte şi de alta a uşii – de altfel din ghips foarte proaspăt, reproduşi după taurii de la Luvru – şi când el îi luă mâna în mâna lui cu căuşul palmei albit de genii, spunând că s-ar putea prea bine ca asirienii să fie creatorii boitei, când îi lăudă alabastrul şi ghipsul, cele două materiale folosite pe atunci în Asiria la consolidarea construcţiilor, şi când, convins că ea ştia, precum toţi chaldeenii, să citească în stele şi în astre, îi vorbi de viitorul, de moartea ei, Juliette se simţi în sfârşit transportată pe tărâmul a ceea ce i se părea deşertul sau oceanul, sau Asia, şi care în realitate era pur şi simplu istoria. Toate cunoştinţele pe care Juliette le avea despre antichitate îi veniră deodată în minte, ca şi cum nu le învăţase pe vremuri, ci le trăise cândva aievea. Şi când, apropiindu-s, e mai mult de <ea, Daudinat îi sărută uşor încheietura mâinii, repetând cuvintele profesorului Delaiborde – care susţinea că arta' asiriană n-are nici copilărie, nici bătrâneţe – atunci îl înţelese: înţelese că o găsea drăguţă, gingaşă şi muritoare. O lacrimă i se prelinse din ochi. Ce păcat, se gândi Daudinat, că ea n-a scos farfuria sasanidă ca s-o culeagă!

O compătimi pentru călătoria ei atât de lungă, atât de obositoare, căci se gândea la *Anabase,* la expediţia pe care Mrs. Bates. O începuse de la Ispahan în căutarea compatrioţilor ei, când se întorsese din drum la Van, în faţa primei bărbi de cazac, la Erzerum în faţa primei santinele cu fes, la Bagdad în faţa primei caschete engleze, căci toţi aceşti soldaţi aparţineau unor popoare ce scotocesc straiele femeilor aşa că farfuria i-ar fi putut fi furată sau confiscată. Juliette aproba din cap, crezând că face aluzie la obligaţia celor din Aigueperse de a merge să ia expresul la Clermont-Fenând, unde îşi pierd două ore bune, şi le pierd de-a binelea – mai curând le-ar fi pierdut în faţa bisericii Notredame du Port, sau în faţa casei lui Pascal, unde chiar un ceas era prea puţin ca să vezi împietrind un obiect în fântâna care împietreşte[32]. O felicită pentru talentul ei de a dansa, căci citise raportul lui Aga Isohios

32 Aluzie la fîntîna „pietrificată" de la Saint-Alyre din Clermont- Ferrand.

despre sosirea lui Mrs. Bates, despre fuga ei în plin deşert, când auzise, în sfârşit, dintr-un pâlc de palmieri răsunând deodată. instrumentul special al asirocaldeenilor, un fel de trompetă, pe care sergentul Ischios Latos o adusese de la Legiunea străină şi care trâmbiţa acum suna stingerea în fiecare seară, pe meleagurile unde izbucnise odinioară potopul; îi pomeni despre balul care avusese loc a doua zi după venirea ei, chiar pe malul Eufratului, în sunet de trompete şi lăute, când Mrs. Bates, împiedicată de farfurie, dansase atât de greoi, încât Aga Palos crezuse că-i însărcinată, aşa cum erau mai toate femeile scăpate din mâinile turcilor, şi pe care cei din tabără o îngrijeau şi-o înconjurau de atâta respect, parcă ar fi purtat în pântec un fecior, unul din acei micuţi asirocaldeeni, acum atât de rari. De fapt, ea se mulţumea să poarte, nu în pântece, pl imprimat pe piele, datorită desenelor de pe farfurie, pe regele Kushru, calul lui şi un bogat vânat. O felicită pentru politeţea compatrioţilor ei, căci: se gândea la Agas Metios care scrisese că iubeşte Franţa pentru vorbirea Ei plăcută şi personalitatea Sa simpatică; Juliette primi elogiul, căci o purta gândul la compatriotul ei Pierre de Nexon, cel ce fusese atât de curtenitor cu Maria de Berry, încât pentru a o răzbuna s-a pus să sfideze moartea. Numai când o apucă de ambele braţe şi stărui să vadă urmele întipăririi lui Kushru, ea nepricepând o iotă din ce-i spunea, numai atunci totul se limpezi pentru Daudinat: află că tânăra îi aducea nu o farfurie, ci o zi din tinereţea sa.

Juliette îi arătă jurnalul. Îi citi fila din 12 mai 1910. Daudinat îşi aminti cu greu când o întâlnise. Ziua de primăvară, despre care Juliette notase până şi temperatura, memoria lui a trebuit – s-o dezgroape de sub toate epocile pe care le trăise de atunci, din perioadele cretană, attalidă, sasanidă. În pendulările acestea în jurul naşterii lui

Cristos, uneori mintea i se învălmăşea. Acel 1910 era o epocă separată de a lui printr-un humus de temple şi zei Douăzeci de necropole îl izolau de Aigueperse. Frumosul soare din Auvergne care, după cum reieşea din jurnalul

Juliettei, pârjolea în ziua aceea plaiurile din Limagne, cu o temperatură de 31 °3, Daudinat a trebuit să-l regăsească, scormonind sub o grămadă de alţi sori, sub soarele din Delos, sub soarele din Ravena şi din Neapole, sub toate obligaţiile profesionale ale unui savant fericit; şi deodată, puţin emoţionat, sub camerele de culcare ale caselor romane, sub culcuşuri de pământ şi paie, sub hamacul chaldeean, regăsi patul doamnei Servan. Juliette îi aminti numele şi îi descrise pe îndelete pe invitaţii faimoasei după-amiezi de altă dată. Simţea nedesluşit că-l ajuta pe Daudinat să descotorosească fiecare obiect, fiecare farfurie, fiecare chip din Auvergne de toate sinonimele şi de toată rugina antică pe care fiecare an ce se scursese le adunase pentru el. Ce fântână care împietreşte era ştiinţa lui Daudinat! Vibraţia furibundă pe care studiul arheologiei o transmite atmosferei lumii întregi, ea o potoli încetul cu încetul şi, deodată, aripile arheologiei se îndepărtară. Ormuz, şi Zeus, şi Sopor dispărură sub povara cuvintelor Juliettei, ca visele la cinema; Daudinat îşi aminti de notarul, de perceptorul, de doctorul din Aigueperse cum şedeau în tihnă, nemişcaţi, în jurul unei mese lungi, acoperită de o faţă de masă sclipitoare, din pânză de Damasc. Dezgropaţi din adâncul acestor săpături, în loc să-şi piardă prospeţimea, comesenii apăreau în culori vii, şi Juliette spuse că nici măcar nu muriseră. Ziua de Paşte a anului 1910 deveni deodată pentru Daudinat

— Cu burghezii ei, cu vinul plumburiu din sticlele de Saint-Galmier – fundalul înţelepciunii şi al vremurilor apuse. Îşi aminti de fetiţa ce îl condusese – Antigonă fără nicio aptitudine de prezicător – prin oraşul pe care atunci nu îl înţelesese, căci nu făcuse încă nicio schiţă a vreunei fortăreţe, nu reconstruâse încă nicio cetate

— Actuala lui specialitate – dar care pe neaşteptate – căci ştiinţa serveşte într-adevăr la ceva – îi apărea acum în minte în trăsături de foc, cu toate rosturile şi configuraţia lui. Numele comesenilor, amintirea câtorva monumente istorice zărite în ziua aceea şi evocarea unor case obişnuite, tot ce ochiul lui înregistrase cândva inconştient,

îi reveni în minte şi începu să citească pe Aigueperse ca într-un vechi document, ca pe un palimpsest. Aigueperse se reconstituia singur în amintirea lui, înconjurat curând de fortificaţii. Un tablou de Mantegna, pe care Juliette i-l arătase într-o biserică, îi dezvălui că Aigueperse fusese o etapă pe drumul folosit de regii Franţei la întoarcerea lor din Italia, drum semănat cu numeroase cadouri, care până la urmă, cu o întârziere de cinci sute de ani, soseau şi ele într-o zi la Luvru. Stâlpii cu lanţuri şi verigi unde se dăduse în leagăn Juliette, proveneau (fără cea mai mică putinţă de îndoială, verigile datau din secolul al XV-lea) de la uşile secrete ale palatului Marillac. Daudinat termină cu încântare această versiune pe atunci neînţeleasă. Îi era de ajuns să revadă în închipuire stilul arhitectural al casei locuite de familia Dupuy, pentru a repeta unde se înălţase odinioară palatul Bourbonilor, cum arăta ciocănaşul pentru bătut în poartă de la familia Durand, pentru a reconstitui casa lui Michel de l'Hôpital şi i se păru deodată neîndoielnic că arborii din parcul Pré-Monsieur (orânduirea pomilor presupunea un grădinar din secolul al XVI-lea) ţinu'seră cândva de castelul Effiat. În faţa ochilor uimiţi ai Juliettei, făcu să învie un palat pe locul unde era percepţia, cuptorul seniorial acolo unde se afla băcănia lui Potin, o leprozerie din garaj. Pe canavaua cetăţii, începu deodată să ţească toate epocile istoriei. Da, nişa ornamentală din camera lui de la hotel era cu siguranţă o mărturie clară a influenţei lombarde; ea unea Limagne cu Milanul. Da, absida din stânga capelei suferise influenţa burgundă şi unea Riomul cu Charlieu. Da, toate culturile de seamă ale Occidentului, ca la capătul braţelor unei maşini de scris, imprimaseră pe Aigueperse o marcă purtând cifrele de neşters ale unui secol. Daudinat îşi amintea i foarte bine şi când se plimbase cu Juliette sub sălcii, şi cum se urcaseră pe vulcanul stins şi, prin analogie, aplicând metodele arheologiei la interpretarea peisajului, înţelese de ce pe meleagurile de la Aigueperse se născuse în acelaşi timp poetul cel mai idilic al Franţei, Jacques Delille şi Pierre Nesson, poetul morţii. Şi

nemaiputându-şi struni închipuirea, esoaladând colinele din jurul lui Aigueperse, pe care atunci din autocar le dispreţuise, ghici locul unde se înălţaseră cândva castelele dispărute, după poziţia lor le ghici chiar vârsta, şi după vârsta raportată la numărul lor total, i se dezvălui chiar istoria întregului Auvergne; şi înţelese deodată de ce Ludovic al XI-lea se refugiase aici, înţelese de ce – turnul din Cusset fusese construit din piatră albă şi neagră şi, pe neaşteptate, Win pricina castelului din Virmeux ale cărui metereze îi aminteau pe acelea din Frederickborg, se gândi la Olga Kirkegaard şi izbucni în plâns.

Tocmai atunci sosi însă Mrs. Bates. De data asta era chiar ea. Din anticameră zărise taurii înaripaţi şi intrase demn prin uşa împărătească. Pe urmă îşi salută drapelul. Apoi se aşează lângă Juliette. Arheologul, se uită îndelung la cele două femei, porţi secrete atât de deosebite ale umanităţii, castele atât de diferite ale sufletului, încât renunţă în se ara aceea să sesizeze planul inimii indo-europene. Mrs. Bates avea pupile imense, nări căscate, buze lăbărţate; gura Juliettei era micuţă, nasul abia vizibil. Prima era fireşte predestinată să primească prin simţurile ei cât mai mult cu putinţă, cealaltă, cât mai puţin. Doar o rază răzbătea drept în irisul Juliettei; lumea vizibilă nu se sprijinea pe ea decât prin acest vârf de ac. Pe pupilele Lui Mrs. Bates cea mai neînsemnată lumină se lipea pentru toată ziua, mai ales în albul ochilor, şi ea încerca în zadar s-o înlăture. Mrs. Bates avea înfăţişarea unui şarpe Scurt şi gros. Picioarele acestea fandate, atât de necesare Juliettei să sară, să înoate, să le azvârle noaptea de perete, lui Mrs. Bates nu-i erau de niciun folos. Mrs. Bajtes nu înghiţise farfuria sasanidă, aşa cum ai fi fost îndemnat să crezi văzându-i gura căscată până la urechi; vorbi despre Paris suspinând, sughiţând ca şi cum, de când sosise, tot Parisul se găsea înăuntrul ei. Ah, turnul Eiffel, ce rău îi făcea! Ah, casa de pe strada MacMahon cât era de apăsătoare! Ah, ce bine-i făcea Coloana Vendôme! Pălăvrăgea despre monumente – cum vorbim noi despre buline de aspirină, de cocaină, de opiu. Magazinul Luvru

făcea să-i freamăte nările, muzeul Luvru să-şi dea ochii peste cap. Se afla acolo, în faţa lui, aspirând şi fermentând pentru acest corp, pe care nu-l mai fecunda săptămânal defundtul agent consular, toată valoarea curativă a Parisului. Uneori (era fără îndoială un şarpe, şarpele Evei era o femeie), respingea cu o contracţie a esofagului Arcul de Triumf până la inimă şi, deodată, întorcând capul spre fluviu, zări, de pe acum în întuneric, pentru prima oară, Notredame, catedrala Notredame! O înfruntă, o atrase spre ea cu ochii strălucitori, şuierând uşor, pregătindu-şi saliva, însă din fericire se înserase, şi uriaşul naos al catedralei, scăpat de tenebre, se retrase încetişor pentru a se rezema de frumoasele gări. În cameră, amurgul învăluia tot mai mult taurii, colecţiile, aceste fiinţe de rasă diferită, şi le acoperea cu modestia eternităţii. Juliette se simţea ca un fulg, plutind deasupra veacurilor. Un bec cu gaz se aprinse pe un mal, atingând cu aceeaşi sclipire un peşte adormit şi capul lui Daudinat; Juliette vedea numai capul arheologului izolat de restul lumii. Este emoţionant să ai pentru prima oară simţământul vieţii umane privind capul tăiat al unui arheolog! Se ridică. Se cădea s-o laşe singură pe Mrs. Bates cu acest cap, pe care de altminteri ridurile îl acopereau ca nişte litere caldeene, tainice pentru Juliette; s-o lase singură precum fusese Salomeea în faţa capului lui Ion Botezătorul. Bălaie, o părăsi pe Mrs. Bates ca sclipirea unui diamant negru.

Dar de-abia fcoborâse scara şi auzi un zgomot asurzitor. Mrs. Bates lăsase să-i cadă de sub fustă farfuria de aur şi tot cheiul Malaquais răsunase de voioasa naştere.

Capitolul V

Era cineva care credea că nu minţise niciodată.

Niciodată nu se împleticea la vorbă. Niciodată nu se bâlbâia. Niciodată nu folosea un cuvânt în locul altuia. Niciodată nu săvârşise măcar minciuna de a numi divanul canapea, sau găitanul de la haine, vipuşcă. Se ferea să vorbească de câteva stele care nu ştia cum se numesc şi când spunea că burniţează, puteai să fii sigur că-i vorba de

burniţă, nu că picura sau se înnegura. În zilele când simţea că nu-i merge limba, vorbea numai despre obiecte şi evenimente care oferă fără trudă vocabularul, despre istoria Franţei, despre timp; şi limbajul lui de bolnav nu mai era decât un limbaj de copil. Dar, îndată ce se mai înzdrăvenea, se afunda în dicţionare cu termeni tehnici, şi curând inspiraţia care-i stăpâneşte pe poeţi după citirea dicţionarului de rime îi oferea denumirea fiecărei curbe la un peristil, a fiecărei nervuri la un stilobat, a fiecărui ochi la o plasă de prins peşti mari. Într-o seară încântătoare de vară ghicise chiar ce înseamnă expresia *Trescheur Fleuronne* fără s-o fi citit sau s-o fi auzit vreodată. Dispunând astfel de şaizeci de mii de cuvinte pentru a-şi defini universul – pe când francezii, pe când Racine şi Bossuet nu dispun decât de cinci sute până la o mie spre a-l denumi pe al lor – i se părea că toate merg strună în lume, că era foarte senin, şi socotea că poate să moară liniştit. Înţelege, a zbuciumul lui Bossuet, al lui Racine, abapdonaţi fără cuvinte potrivite în faţa unui secol atât de bogat în obiecte fin cizelate. În serile când emoţia îl copleşea şi se simţea departe de preocupările zilnice, învăţa până în cele mai mici amănunte, cum se numesc diferitele părţi ale unui menhiră, diversele rase de câini, aşa cum unii îşi corectează şi răscorectează testamentul… Ce plăcut e să mori ştiind pe de rost fiecare părticică a unui menhiră, fiecare specie de copoi englezesc… Aşadar universul era acoperit pentru el, mai mult ca pentru oricare altul, cu o crustă verbală care îi ascundea prăpăstiile haosului – şi era optimist. De ce oare a trebuit să-şi aleagă singura profesie unde cuvintele nu sunt nişte frumoase etichete, unde toate vorbele se oferă spiritului moi ca buretele, cleioase şi vagi? De ce a trebuit să fie scriitor? Pentru operaţiile fireşti ale spiritului, ca deducţia şi restricţia, pentru aventurile cele mai catalogate ale inimii, bunăoară primăvara când te înduioşează vederea primei cireşe, sau când te întorci acasă şi-ţi găseşti iubita măritată – el nu mai dispunea decât de un limbaj fals, sau de cuvinte rezervate pentru operaţii sau întâmplări exact

contrarii. Faptul că germanii construiesc gări uriaşe, adoră universul, ucid pe Rathenau – după el toate se sintetizau prin cuvântul „mentalitate”. Dacă o femeie trăieşte cu un bărbat, pe urmă îl părăseşte, apoi i se oferă din nou şi tocmai când vrea să rupă legătura, se vinde – după el totul se rezumă prin cuvântul „intoxicare”. Dacă Europa trecea de la iubirea pentru Franţa la ura pentru Franţa, pentru Lemancon, era doar o „dezlănţuire”. Ceea ce făcea să aibă un succes răsunător, fiind citit cu nesaţ şi faima lui ajunsese până şi pe meleagurile Juliettei. Individul care ar fi publicat un anuar inexact al căilor ferate, ar fi fost trimis la puşcărie, dar Academia se pregătea să-l primească în rândurile ei pe Lemancon, care răspândise în Franţa două sute de mii de îndrumări false despre prietenie şi iubire şi – după cum se va vedea imediat – despre moarte.

Juliette s-a dus la el într-o duminică dimineaţă, singura dimineaţă a săptămânii când pot fi vizitaţi artiştii şi scriitorii care nu sunt catolici militanţi. Lemancon era singur, nefiind destul de tânăr ca să facă vizite maeştrilor şi nici destul de bătrân pentru a-i primi pe scriitorii tineri. Între patruzeci şi patruzeci şi cinci de ani, plăcută perioadă intermediară în viaţa romancierilor, ce le redă libertatea duminicilor! Copilărie a gloriei… Lemanşon era unicul scriitor menţionat în jurnalul Juliettei, căci Lemanconii sunt originari din Effiat, ca Montpensierii, de altminteri precum verii lor Durafortii sunt de fel din Moulins, ca şi Bourbonii. Fiecare nume de cetăţean burghez din centrul Franţei se împerechează firesc cu un nume de rege. Trebuie să spunem, spre onoarea Juliettei, că încercase să-i vadă pe unii scriitori mai celebri. Fusese însă înşfăcată de un câine la poarta primului, alunecase pe scara celui de-al doilea şi în faţa mormântului unui al treilea, ramura unei sălcii o zgâriase pe faţă. Istovită de prea intensa frecventare a ¡poeţilor noştri, cu muşcătura pe care i-o datora lui Anatole France, cu vânătaia pricinuită de Paul Bourget, cu zgârietura cauzată de Alfred de Musset – Juliette sosi la Lemancon pe bună dreptate neîncrezătoare, închizând cu grijă uşile ascensorului,

punând degetul pe sonerie fără să apese decât foarte uşor, gata pregătită pentru electrocutare. Aşteptă atât cât e de aşteptat totdeauna la toţi scriitorii pentru a le lăsa timp să termine fraza începută, răgaz variabil după uşurinţa lor de a scrie; aşadar, aşteptă un minut şi Lemancon apăru. Dacă Juliette ar fi bănuit de ce vocabular precis dispunea Lemanşon pentru a denumi fiecare porţiune a corpului ei – deoarece ţinuse să-şi ia diploma şi în anatomie, ca nimic din trupul uman să nu-i fie necunoscut – ar fi fost foarte încurcată. Credea însă că acest psiholog îşi cunoştea numai articulaţiile dorinţelor, pulsaţiile nepăsării, şi era foarte mândră de aceasta. De altminteri, aşa cum stătea cu spatele la fereastra scăldată acum de razele de soare ale amiezii, mângâiată de adierile vântului, părea o divinitate; şi fiindcă Lemancon cunoştea de asemenea foarte bine alfabetul mitologic – căci citise şi dicţionarul swedenborgian – înveşmântă deodată toate cuvintele privitoare la femei, precum piept, sutien etc., cu sinonimele lor, pentru a deveni supranaturale. Această schimbare neaşteptată de vocabular, rapidă ca o schimbare de viteză, unii o numesc iubire. În ce-l privea pe Lemancon dimpotrivă, operaţia a fost inversă. Purta ochelari cu lănţişor, un lănţişor de ceas, un ac de cravată cu o perlă care se clătina, aşa că la fiecare mişcare parcă un pendul de aur şi sidef indica axa la care Lemancon renunţa. Bijuteriile nu sunt frumoase şi nu-şi îndeplinesc menirea decât dacă par că ţâşnesc firesc din persoana care le poartă. Într-adevăr, acum nu era cazul; degetul mic al lui Lemanşon n-avea nimic care ar fi putut semăna cu matricea inelului său cu un sigiliu colorat, şi sternul lui nu poseda niciun element ce-ar fi justificat existenţa brelocului stil Ludovic al XIII-lea. Părea mai curând un magnet care s-a plimbat într-o argintărie şi obiectele preţioase ce-l încălcau, în loc să evoce bogăţie, îi sugerau Juliettei doar accesoriile utile şi vulgare ale îmbrăcăminţii sortite cu adevărat să aibă un rost: bretelele, jartierele şi agrafa de cravată. Fireşte, Juliette nu se aştepta să vină gol-goluţ, nici să poarte un peplu sau pantaloni ţărăneşti,

dar straiele lui Lemancon, parcă suferiseră un cataclism când fuseseră croite. Pretutindeni, în toate direcţiile alergau uriaşe cusături, ca pe mulajul de ghips al unei statui. În felul acesta Juliette intui privind indiciile astea false, care este adevărul şi se întrebă dacă Lemancon nu este în realitate un fals scriitor, un mulaj de scriitor.

Lemancon se uita la Juliette şi, privind-o pătrunzător, încercă s-o înţeleagă pe fata asta necunoscută. Lemancon n-avea însă decât un talent. Nu putea să priceapă femeile decât atunci când nu mai iubeau, fie din pricina tristeţii pe care o pricinuieşte vârsta, fie din cauza desperării. Îndată ce vreuna din eroinele lui simţea că legătura ei amoroasă se şubrezeşte, stilul lui Lemancon devenea mai puţin plat. La fel şi în viaţă. Din zece femei, Lemancon ghicea pe aceea care în timpul zilei îşi descoperise un rid, recunoştea după netezimea sau paloarea pielii porţiunea de pe obraji ce fusese îndelung şi de curând masată. Un itinerar de neînlăturat îl conducea, în saloane, de la femeia ce-şi vopsise părul pentru prima oară la aceea care-şi surprinsese fiica, tot pentru întâia dată, sărutată de un jucător de tenis. Când Lemancon era văzut că se scoală de pe scaunul lui şi se îndreaptă pe neaşteptate spre o cunoştinţă care stătea într-un loc mai retras, însemna că acesteia îi ieşise primul fir de păr alb. Speculase acest dar; pretindea a fi creat în literatură o anexă contemporană la *cercul abandonatelor*[33], unde se aflau, în loc de Clitemnestra şi Elena, soţiile venite din Anjou, sau Algeria, sau din Montmartre, şi pe care criticii le denumeau acum lemanconiene. Privea frumoasa fată iradiind însuşiri de zână bună, cu irisuri de elfă, cu nas de arhanghel, privea chipul ei pe care se putea citi la fel de uşor ca pe un autobuz literele de-o şchioapă, şi nu înţelegea nimic, nimic… Niciun semn ce i-ar fi putut dezvălui vreuna din calităţile sentimentale atât de bine cunoscute la personajele lui feminine favorite, neaşteptatul dezgust faţă de frumoasele plimbări în împrejurimile Parisului, prin Bois de Boulogne şi parcul Saint-Cloud, dezgust ce

33 Aluzie la *Infernul* lui Dante.

corespundea dezgustului subit de a iubi; ura ce le stăpânea într-o zi de iarnă, ură aidoma oboselii de a strânge în braţe un corp ipocrit; disperarea provocată de pronunţarea cuvântului Barbizon, disperarea de a fi nevoite să îmbrăţişeze toată viaţa doar un ingrat. Trupul ei n-avea decât un rid, linia inimii foarte dreaptă – de la nord la sud – cei mai luminos loc din lume, dar unde jocul soarelui şi al umbrei se exprimă cu cea mai mare discreţie; şi o linie a vieţii foarte dreaptă, de la est la vest. După vârsta femeilor din portretele şi din fotografiile dedicate lui Lemancon, chiar după vechimea statuetelor de bronz şi porţelan reprezentând siluete feminine, răspândite ici şi colo în odaie, Juliette înţelegea confuz încurcătura în care se afla gazda şi o copleşea ceea ce simţea că-i pentru dânsul un mister: bucuria, obrajii îmbujoraţi, tinereţea. O privea aşa cum un numismat se uită la un individ ce are în stomac o monedă antică, înghiţită cu prilejul unui jaf, monedă pe care ar fi de ajuns s-o extragă ca să descifreze inscripţia ce ar ruina sau ar confirma teza vieţii lui. Mulţi au ucis fete pentru a afla în sfârşit adevărul, dar Lemancon nu era setos de sânge. Se mulţumi să-i spună că pentru el dânsa era o enigmă. Juliette îl înţelese şi înţelegea acum de ce bărbaţii, chiar ei, eu obiectele lor de aur, cu vorbele, cu hainele lor, sunt mai curând rebusuri decât enigme. În faţa acestei fiinţe, în preajma căreia spiritul lui dădea târcoale căutând să-i dea de rost, aşa cum te învârţi în jurul unui crocodil, Lemancon, al cărui talent se datora femeilor mai coapte, se purta cu ea fără să-şi dea seama, ca şi cum Juliette ar fi fost mai în vârstă decât prietenele lui. Familiar cu celelalte, el folosea acum în fiecare frază adresată Juliettei, cuvintele respect, omagiu, salutând-o, oferindu-i mereu o pernă să stea mai comod, încât credeai că speranţa, încrederea, convingerea absolută în existenţa fericirii erau pentru el însuşirile unei bătrâneţi înaintate.

Juliette profită. Deşi era foarte timidă în faţa unui bărbat celebru, profită pentru a-şi pune în valoare vocea, ochii, aşa cum diamantul cel mai timid profită că-i diamant când este mângâiat de lumină. Venise la acest bărbat ca

să-l conjure să-i dezvăluie ce e viaţa şi ce e moartea; el deţinea fulgere cereşti, bule papale. Dar ea nu socotea demn de dispreţuit să-şi valorifice graţiile feminine, mărunt şantaj pe care cel mai modest dintre noi îl foloseşte cu plăcere chiar faţă de Dumnezeu, în zilele când vremea e încântătoare, sau ne simţim frumoşi, şi înlocuim credinţa noastră faţă de El cu zâmbete şi mofturi. Zi fericită, când orice femeie îşi scoate voalul, îşi desface şalul pentru Dumnezeu, şi când, deşi singură, nu se mai poartă pe câmpii şi în pădure, cu aceeaşi lipsă de prevedere ca şi cum ar fi în faţa unui orb. La Aigueperse, pe vremuri, de multe ori, plimbându-se pe şoseaua spre Clermont-Fenând, când maşinile bogătaşilor se încrucişau între Vichy şi Royat, în lumina fericită a farurilor, îşi simţea trupul mai viguros şi în acea stare de nesiguranţă care în alte ere, la întâia privire a vreunui potentat al lumii, cât ai clipi, ar fi aruncat-o în pârâu sau în stejar, pe plaiurile acestea ale Limagnei, unde se află covorul cel mai dens aşternut cândva pe gresiile herciniene, Juliettei, la fel de dreapta ca arborii pe care niciun vânt al mării nu-i înclină, dar singurul arbust ce n-avea nici muşchi, nici părţi luminate de soare, Juliettei îi plăcea să vadă Rolls-Royce-urile năpustindu-se spre ea, cu ochii lor azurii, verzui, stacojii, ca nişte priviri care fură; simţea cum fiecare din frumoşii conducători necunoscuţi şi invizibili sub măştile lor o atinge şi, întocmai ca la manej, reuşeşte să-i smulgă nu ştiu ce inel, pe care nici vreo prea înceată Berliet, nici acea Amilcar prost întreţinută nu le putea prinde, inele ce nu i-ar fi putut fi smulse decât printr-un lux orbitor sau printr-o mare viteză. Soarele o poleia cu aur. Se simţea golită de toate însuşirile ei feminine, afecţiune, fidelitate, reproducere; simţea că nu mai întruchipează tinereţea nici măcar ca pe vremuri, la doamna Servan – când jucase într-o revistă rolul unei fete din Aigueperse – ci un fel de virtute de bărbat, de fiinţă masculină. Maşinile Hispano-Suiza treceau. Toate aceste frumoase săgeţi o străpungeau pretutindeni în corp ca pe sfântul Sébastian din biserica ei, dar găseau mereu o inimă curajoasă, care bătea ritmic, aşa

că Juliette se îmbrăca elegant pentru asemenea plimbări solitare. Se mulţumea însă să fie extrem de cochetă numai pentru acele legături de-o clipită, când vedea o maşină de o sută de cai putere în viteza a patra, pentru acele legături care durează o zecime, o douăzecime de secundă. Astăzi îmbrăcase o asemenea rochie foarte elegantă. Dar ea înţelegea de pe acum că spiritul, talentul, inima lui Lemancon nu erau un suflet Delege, un talent Renault, o inimă Cadillac, cărora venise cândva să li se ofere pe şosea ca o zână pentru o ciocnire invizibilă; şi aşa cum se recită o poezie în faţa unei sibile sub voalul căreia recunoşti o mătuşă din provincie, i se adresă şi lui Lemançon, deşi tare ar fi preferat să pună o asemenea întrebare lui Valéry Larbaud sau lui Max Jacob:

— Ce e viaţa?

Lui Lemançon nu-i plăceau întrebările atât de directe. Ar fi preferat să i se ceară părerea despre monologul interior, bunăoară, despre care trebuia să vorbească în curând în faţa unei asistenţe alcătuite din lemançoniene. Nu făcea parte din acei care, arătându-vă ce gândesc despre viaţă, găsesc totdeauna mijlocul să vă schimbe modul de a vă purta toată ziua şi chiar felul de a lua autobuzul. Ce putea să-i spună despre viaţă acestei fete fără experienţă, dar foarte exigentă, care ştia încă pe de rost cele trei sute de subprefecturi ale Franţei şi specialităţile lor culinare, precum şi cele trei sute de celebrităţi ale lumii, acestei tinere care oferea vieţii un suflet adolescent înarmat cu şase sute de papile avide? Lemancon preferă să evite dificultatea, dându-şi puţină importanţă. Teoria lui despre viaţă? Constă în a privi doar chipul unor fiinţe, al unor ţări, pe când ale altora numai trupul. Juliette nu pricepea? Atunci să asculte!

El, Lemancon compusese o dată o comedioară reprezentată în cele mai mari oraşe ale Europei şi se ocupase şi de punerea ei în scenă. Al doilea tablou înfăţişa o cortină cu treizeci de găuri, la rând sau suprapuse, prin care fetele şi femeile din buna societate îşi vârau capul. În Portugalia, spectatorul avea o privelişte de neuitat. Şaizeci

de ochi minunaţi care păreau că aparţin aceleiaşi persoane, şi se ştie doar ce înseamnă să fii privit de uriaşul Argus! Şaizeci de buze întredeschise dezvăluind dinţi minunaţi de fildeş, care păreau să transmită fiori tuturor trupurilor. Toate aceste femei aveau cranii de fildeş, maxilare de fildeş. Dar cine trecea dincolo de cortină descoperea corpuri diforme, glezne bărbătoase, braţe mătăhăloase. Toate capetele zâmbeau. Dar toate corpurile se crispau în zadar, ca să pătrundă în zona luminii. Cortina, asemenea unei ghilotine, reteza frumuseţea de urâţenie, în nu ştiu care ţară scandinavă se petrecu invers: spectatorul vedea ochi inexpresivi şi obraznici, plete de cânepă, guri căscate, dinţi care morfoleau gingiile; dar maşinistul vedea treizeci de corpuri suple şi perfecte, goale în asemenea împrejurare, căci scandinavul când înfăptuieşte orice operaţie estetică – când gândeşte, bunăoară – îşi ia mai întâi măsura de prevedere de a se dezbrăca. Aşadar, în ziua aceea Lemancon a rămas în spatele cortinei. Într-o singură ţară a petrecut acelaşi număr de minune în avanscenă şi în culise... în Franţa... Aşa-i oricare fiinţă... Aşa-i viaţa!...

Juliette zâmbea. Îşi găsea gazda naivă: ghilotina asta nu era făcută s-o înspăimânte. Simţea, dimpotrivă, strâns unite prieteneşte, şi fără putinţă de destrămare, toate mădularele corpului ei atât de puţin solidare în exemplele date de Lemancon, urechile şi degetele de la picioare, fruntea şi călcâiele, organe care astăzi de plăcere rimau între ele, asonanţe ale bucuriei vitale... Şi iubirea? îl întrebă pe Lemancon ce e iubirea.

— Despre ce iubire vreţi să vorbiţi? Morală? Fizică? Iubirea fizică era o aventură pur şi simplu extraordinară. Fireşte, cu totul aparte, cam ciudată, foarte deosebită, însă minunată, neaşteptată!

Ea se gândise la iubirea morală. Dar nu făcea nimic. Şi moartea?

Căci Juliette simţea că este beneficiara graţiilor ei de arhanghel şi n-ar fi abandonat pentru nimic în lume trei sau patru cuvinte scânteietoare, singurele arme pe care le-

ar fi putut folosi ca ameninţare împotriva lui Lemancon. Scriitorul se mânie.

— Moartea? O problemă fără însemnătate. Ceea ce stârneşte acum interesul la Paris nu este problema morţii, ci bineînţeles a monologului interior. Dorea să-i explice ce înseamnă? A auzit vorbindu-se de Joyce?

Juliette ar fi dorit să pună mai întâi o întrebare despre glorie.

— Monologul interior este o criză de sinceritate atât de importantă, încât toate învelişurile impuse sufletului omenesc, de la Aristotel până la simbolişti, au fost răvăşite. Acest cutremur sufletesc zguduie de două luni pe literaţii francezi. Trebuia să profiţi de el. Cu puţină abilitate, criticul cel mai neînsemnat poate reuşi să cunoască adevărul despre metodele de lucru ale scriitorilor, despre norocul lor în dragoste, despre plagiatele lor, despre croitorul lor. Juliette dorea un exemplu? Nu? Da? Imediat… Dar ce-avea?

Se aşează o dureau puţin şalele.

Lemancon fu mişcat. Fireşte, destule femei până acum se tânguiseră în faţa lui ca înaintea unui doctor. Se dezbrăcau pentru a-i mărturisi o remuşcare, se dezgoleau pentru a-i arăta un scrupul, se despuiau pentru a-i istorisi o ură. Dar niciuna nu se plânsese atât de firesc de o durere fizică. Asta îl înduioşă. I se păru că are înaintea lui pe singura femeie care s-a simţit cu adevărat vreodată bolnavă în lumea asta; aşadar, deşi socotea că-i potrivit să imagineze un fals monolog interior, cel pe care-l învăţase pe de rost pentru lemanţoniene – din pricina omeneştilor rinichi obligaţi să sălăşluiască în trupul acestei silfide – se hotărî să fie sincer… Iată, începea… Ce?… Nu, nu existau monologuri interioare în versuri… Fireşte, începea, dacă şi Juliette la rândul ei, o să-i dea imediat un exemplu feminin. Ce?… Bineînţeles, era o operaţie periculoasă pentru destui scriitori care cred că scriu corect. Greşelile de franceză în monologurile interioare ale unor scriitori atât de purişti ca Marcel Boulanger sau fraţii Tharaud erau nenumărate… Iată, începea… Ce era contrar monologului interior?

Tăcerea interioară. Dar prea multe întrebări… Jura să spună întregul adevăr, numai adevărul… Iată…

MONOLOG INTERIOR

— *Îl perche della caduta del marco*[34].

Toate monologurile mele încep acum prin această frază, pe care am auzit-o într-un tramvai. E stupidă, dar n-am ce-i face! într-adevăr, ce fină e glezna acestei tinere vizitatoare! Nu se poate compara cu a Fedorei Brandès. Să fii făurar. Să-i făureşti inele. Să obligi pe această fată, cu ajutorul inelelor ferecate, la mersul ăsta pe care nu l-ai obţine altfel decât doar la două sute de ani o dată, când se poartă fuste foarte strâmte… Ultima oară când Fedora m-a prins cu o femeie – de altminteri toată lumea ştie că numele ei adevărat este Ferdinande şi nu Fedora, şi la urma urmei, de ce n-aş striga-o Ferdinande prima oară când o s-o văd? – s-a năpustit, fără să pară că ne-a observat, asupra unui mic tablou reprezentând pe domnul Vandenkop, traducătorul operei *Télémaque* în olandeză, şi l-a călcat în picioare… l-a călcat în picioare. Ce naiba mă bâlbâi în monologurile mele*! îl perche della caduta del marco.* Uite, pentru prima dată, fraza asta îmi vine chiar în interiorul monologului… E ca şi cum numindu-se Brandès, se numeşte de fapt Brandebourg. Pretinde că e urmaşă a lui Stendhal. E de mirare câţi descendenţi au neputincioşii! De ce mă încăpăţânez să spun c-o iubesc pe Fedora? Nu-mi place nimic la ea. Îi urăsc mania de a aţâţa împotriva părinţilor pe copilaşii care de-abia au început să-şi sufle nasul. O urăsc pentru că a crezut tot timpul războiului că „as” are un sens peiorativ. O urăsc fiindcă în fiecare împrejurare mă întreabă nu dacă autorul *Cidului* sau al *Maximelor* a murit, ci ce s-a întâmplat cu scriitorul care a spus pentru prima oară: „Nu cei care pleacă sunt de plâns, ci cei ce rămân”, sau „La Beauce este grânarul Franţei”, sau „Cine pierde câştigă”. Îmi cere adresa lui. Vrea să mă înşele cu autorul truismelor şi cu depozitarul înţelepciunii naţiunilor. Mă întreb, de asemenea, ce înţelege prin cuvântul demiurg pe care îl foloseşte cel puţin o dată la

34 Motivul pentru care a căzut marca (1. ital.).

fiecare masă. Ce frumos cuvânt! Cu condiţia să-l atribui cu discreţie dentiştilor şi pedicuriştilor… mai ales pedieuriştilor. De altminteri, frumoasă problemă creaţia lumii! De nesoluţionat pentru mine, fie că mă situez în centrul ei sau la periferie! E puţin cam exagerat să se creadă că Shakespeare, Hugo, Proust au fost creaţi din cauza mea. Ar fi să nu mai ai încredere în creator… în creator! Că din pricina mea, în jurul meu, ar fi imaginat un sistem solar de genii şi talente, Aristot, Euripide, şi o cale lactee de autori care sunt necesari pentru decor, cu toate că ei mă lasă rece, precum sfântul Toma d'Aquino şi Chenedollé!… *Îl perche della caduta del marco.* În realitate, fraza asta n-aparţine Monologului interior. E pur şi simplu un tic… Pe de altă parte, să-mi închipui că nu sunt ombilicul lumii, ci unul din organele ei, că sunt absolut necesar lui Aristot, lui Platón, lui Descartes, e poate o mândrie şi mai zănatecă! Mă ascultaţi, domnişoară?

Juliette, vai, îl asculta! Aşadar, acesta era monologul interior! Aşadar se deosebea foarte puţin de frazele bătrânilor când vorbesc de unul singur! Şi Lemancon îi lăsa Juliettei numai impresia că a îmbătrânit de timpuriu. Câtă dreptate avusese că nu voise niciodată să pronunţe o vorbuliţă decât în prezenţa altei persoane încă de pe vremea când începuse să vorbească! Avea un martor pe lume despre tot ceea ce spusese. Nu adresase când era singură nici măcar un cuvinţel unui pom, unei statui, dar ce pălăvrăgeală imediat ce apărea un cantonier în carne şi oase! Odată, fireşte, se întâmplase… şi încă s-ar putea 17 – Romane – Jean Giraudoux discuta dacă a vorbi în faţa unui iepuraş de casă înseamnă monolog interior!… Aşadar, când se dăruia cu totul gândirii tocmai pentru a se purifica, ca să nu fie obligată să înghită în fiecare clipă terciul ăsta al limbajului, hrană care nu hrăneşte, iată deci că atunci, sub mantia tăcerii, ieşeau la iveală monştrii care se luptau în ea!… Lemancon continua, şi monologul lui, prin care îşi descria iubita, răspundea cu tristeţe la toate problemele pe care i le pusese Juliette la începutul consultaţiei: viaţa nu

era decât crizele de nervi ale Fedorei; moartea era Fedora, cu ura ce-o purta unghiilor lungi, ură din pricina căreia în fiecare ¡seară tăia unghiile cadavrului lui Lemançon până avea să-l pună în coşciug; iubirea, era iubirea Fedorei, nimic altceva, nici gând să fie ceva nesperat, nici ceva aparte, nici ceva curios, era în firea lucrurilor. Şi ce zile amare îşi făcea! Să ucidă pe Fedora! Sau s-o oblige să-şi măsoare. gleznele cu metrul unui croitor!... Juliette zări deodată în străfundul fiinţei ei, stând încremeniţi, pe toţi aceşti monştri pe care-i dezlănţuiau mărturisirile, toate aceste contrarii a tot ce credea că ştie şi iubeşte, monştri adormiţi, dar care existau: contrariul iubirii ei pentru Gérard, a afecţiunii pentru unchiul ei, a gustului său pentru clătite, a modestiei sale. Simţi tot ce o fiinţă păstrează şi apără tăcând în faţa ei înseşi, simţi că orice creatură umană ce nu-i dublată în forul ei interior de un surdo-mut, constituie o deschizătură prin care răul inundă lumea. Se ascunse sub tăcere. Acoperiţi cu această natură, monştrii pe care îi dezlănţuise Lemançon – dezgustul faţă de oameni, apetitul pentru omizi, dorinţa de a sparge serviciul Empire al unchiului ei – toţi se mulţumiră să se agite încetişor, precum copilaşii sub o pânză care închipuie marea.

— Aveţi cuvântul, domnişoară!

Lemançon îşi încheiase tirada, copleşit de emoţie. Crezuse, cu un pic de reacredinţă, că atacase în el sentimente care se acoperiseră de o crustă groasă şi din ele ţâşnise sângele. La fel ca cel ce crede că-şi taie o bătătură cu briciul, pe când în realitate îşi spintecă inima. Juliette surâdea pentru a-l lăsa să creadă că nu socotea mărturisirile lui decât ca o demonstraţie, ca o lecţie. Încercă, din politeţe, să i se supună. Este adevărat însă că nu era obişnuită cu destăinuirile despre viaţă şi gânduri – făcute ei înseşi – aşa cum nu este deprins un copil de zece ani cu prima lui spovedanie. De ce nu există un manual al monologului interior!? Nicicând n-a fost mai fericită să găsească fraze gata făcute! S-ar fi putut la fel de bine să fie cele spuse la sărbători; dar se întâmplă să fie cele

rostite la înmormântări…

— Scumpul meu domn, credeţi în profunda mea simpatie. Iau parte, din tot sufletul…

Lua parte într-un fel la viaţa fizică a lui Lemancon, căci îl luase de mână. Lemancon, cu ochii tulburi, se agăţase de această mină necunoscută, îşi oferea cu desperare întregul său suflet dialogului exterior şi, aşa cum o umbră fermecată salvează un trecător căzut în Styx, Juliette îl făcu să treacă, ud leoarcă încă de gândirea-cuvânt la conversaţia obişnuită. De altminteri, amândoi aveau impresia că părăsind monologul interior, îşi părăsesc propriile lor corpuri, măruntaiele, şi se află deodată pe înălţimile purificate, unde dialogul cast şi etern este rezervat iubiţilor străini care se întâlnesc pe neaşteptate deasupra unui catarg, sub un brici necunoscut, pe cai în galop. De fapt, cai negri galopau spre Lemancon, un brici ameninţător se îndrepta spre el…

— Mă simpatizaţi într-adevăr, domnişoară?

— Vă simpatizez într-adevăr.

— Şi luaţi cu mine un pahar de moscatei?

— Cu plăcere.

Expresii de manual, uzate prin folosinţă, prin politeţe, prin blândeţea firii umane ce li se păreau acum aproape că ar aparţine unui vocabular sacru. Înţelegeau sfinţenia, lipsa de nocivitate a conversaţiei obişnuite. Dornici să scape de ventuza monologului interior, căutau termenii cei mai banali, adică cei mai rituali, şi folosind doar câteva cuvinte – tot atât de puţine ca atingerile şi mângâierile prin care furnicile îşi arată drumul sau îşi dezvăluie unde se află păduchetele de copac cel mai lăptos – fiecare se apropia mai mult sufleteşte de celălalt.

— Aveţi o înfăţişare mult mai liniştită, zise Juliette.

— Din pricina soarelui. E vară.

Cât de întemeiate şi de fireşti, mai mult decât raţiunile interioare, i se păreau Juliettei relaţiile dintre simţămintele lui Lemançon şi astre, precum şi explicaţia calmului său, condiţionat doar de intervenţia anotimpurilor şi a nebuloaselor!…

Aşa s-a desfăşurat vizita Juliettei la un om de litere, terminându-se cu înfrângerea psihologiei, a psihofiziologiei şi cu moartea stilului. Căci, la fiecare gest al lui Lemançon, raţiunea, în loc să se ascundă în străfundurile conştiinţei, ¡se ivea acum chiar la suprafaţa ei. Plângea în hohote: era duminică… Acoperea cu sărutări mina Juliettei: era din pricina arbustului ăsta cu flori albe mirositoare… Şi din ochii lui se şterse imaginea Fedorei Brandès.

Tocmai atunci, Fedora, împingând uşa cu atâta mânie incit n-a ştiut niciodată dacă era sau nu încuiată, şi părând că nici nu-i observă pe Juliette şi Lemançon – prinşi deodată la vederea ei între tăcerea exterioară şi tăcerea interioară – se năpusti asupra portretului doamnei Vandenborg, soţia traducătorului lui *Télémaque,* îl sfâşie, distruse tot ce mai rămăsese din cuplul olandez cel mai devotat lui Fénelon şi plecă fără să spună un cuvinţel, închizând uşa cu cheia, pentru ca mai târziu să aibă un argument în scenele ei de gelozie.

Capitolul VI

Juliette a venit şi la mine să mă vadă. O dimineaţă întreagă s-a purtat şi cu mine ca şi cum eram pentru ea reprezentantul necunoscutului în lume. Din pendula, oglinzile şi tablourile mele, din toate obiectele – care prin aerul lor şi o îndelungă prezenţă îşi pierduseră pentru mine până şi stilul – ea a izbutit să facă să ţâşnească un sunet misterios, şi o oră tainică, reflexe şi personaje ciudat de noi. Cu ochii ei miraţi readuse fiecare mobilă nu la anticarul de unde o cumpărasem, văr cu Seligmann sau rudă cu Jonas, ci chiar la cel care o făcuse, elev al lui Jean Goujon sau Boulle; şi fiecare obiect deveni o ventuză aplicată pe un secol reînviat. În biroul meu gesticula ca şi când s-ar fi aflat pe vârful turnului Eiffel; îşi rezema coatele pe fiecare consolă sau pe şemineu, ca pe balustrada unui balcon, cu acel tremur uşor pe care îl dă altitudinea călătoarelor celor mai puţin predispuse la ameţeală. Sau atingea cu o precauţie infinită obiectele a căror soliditate era neîndoielnică, o călimară de bronz, bustul în marmură al tinerei prietene a lui Caracalla, ca şi

cum s-ar fi aflat în camera maşinilor într-un submarin sau la comanda unui avion şi cel mai neînsemnat gest greşit ar fi trebuit să ne aducă pierzania. Eram aviator sau scafandru al necunoscutului? Din păcate era o zi însorită. Mă sculasem în zori; nimeni n-ar fi fost mai puţin indicat ca mine să pretindă demnitatea de ambasador al misterelor pe lângă o tânără hoinară. Era dimineaţa unei nopţi când avusesem puţine vise; toate forţele de care te rezemi când te trezeşti, masca de ghips a somnului pe care o smulgi cu greutate de pe chip pentru prietenii de pe lumea cealaltă, obişnuinţa căpătată în vis de a crede că atmosfera-i atât de densă încât aerul zilei ţi se pare însuşi vidul, şi braţele îţi cad moleşite, iar tu însuţi cazi fără vlagă pe pat – nu simţeam nimic din toate astea. Noaptea fusese pentru mine clară, limpede ca ziua. Când m-am spălat, n-a fost nevoie să mă descotorosesc de niciunul din acei funigei pe care ţi-i întinde iadul, de nicio umbră de prieten, de niciuna din acele miresme ce fac ca spiritele să adulmece în jurul nostru. Soarele meu personal era la zenit: până şi umbra morţii se depărtase de mine pentru toată ziua. Juliette nu mai avea în faţa ei nici măcar priveliştea unui viciu sau a unei virtuţi, cum pare orice om întâlnit întâia oară. N-avea înaintea ei în dimineaţa aceea decât santinela cea mai avansată a întregii literaturi franceze, pe frontul clarităţii, al limpezimii, ale evidenţei. Ea încercă în zadar să folosească faţă de mine parola care ademeneşte santinelele umbrei, ale blestemului, ale tristeţii. Parola mea era pentru toată ziua ceea ce e pentru un tânăr recrut numele de MacMahon, Messimy, sau Jordán Joffre. Pentru că nu achitasem nu ştiu ce chitanţă, administraţia pariziană îmi oprise electricitatea şi gazul, care mă legau de trecut, de viitor. Aşa că trăiam numai din resursele minutului, ale secundei, Juliette avea în faţa ei o fiinţă trecătoare. Trăiam hrănindu-mă cu frumoasele frunze ale pomilor din grădina mea, ca o insectă. Atât de bine, încât la fel ca naufragiatul Elpénor cel zvârlit pe ţărmul Insulei Fenicienilor şi care se ciorovăise cu frumoasa Nausicaa pentru a şti cine era străin – el sau ea –

tot aşa încercam eu să arunc asupra Juliettei demnitatea necunoscutului cu care Juliette voia să mă încunune. Aşadar, epitetul „necunoscut” fiind refuzat de ambele părţi, din politeţe şi modestie, eram obligaţi – ca filosofii care admit că lumea nu este o iluzie a simţurilor noastre şi că fiinţele există cu adevărat – să credem fiecare mai mult în existenţa celuilalt, să ne zâmbim mai insistent, să ne înfruptăm mai cu poftă din gustarea ce ni se oferea. În aşa fel, încât n-am refuzat să-i citesc *Rugăciunea pe turnul Eijfel* pe care tocmai o terminasem de scris.

RUGĂCIUNE pe turnul ei fel

E 1 mai. Orice suferinţă care a fost impusă Parisului este vindecată astăzi de marele specialist. Când o siguranţă electrică se strică într-un minister, chiar fondatorul Şcolii superioare de electricitate aleargă s-o repare. Când un tramvai sare de pe şine, o echipă alcătuită din primii zece ingineri ai ţării vin să-l pună în stare de funcţiune. Fiecărui burghez, spre amiază, după ce şi-a făcut cura aceasta miraculoasă, i se pare că dacă i s-a rupt nasturele de la pardesiu, se va da alarma pe strada Păcii sau la Observatorul astronomic, dacă i s-a oprit ceasul. Nu-şi mai încape în piele de mulţumire, în ziua de azi, când ai de-a face cu muncitori perfecţi, după cum pe vremuri – mai că le-a şi uitat – pentru cel mai neînsemnat necaz îl punea în stare de alarmă pe Schopenhauer, pentru cea mai neînsemnată bucurie pe Rabelais. Fiindcă astăzi marile forţe naturale se înfruntă singure cu marile personalităţi, focul cu directorul trustului metalurgic Creusot, gazul cu directorul întreprinderii de gaze, aburul cu directorul Şcolii centrale. Ziua Parisului, pe care au lăsat-o să se odihnească trei milioane de muncitori, se învârte firesc în jurul celor opt rubine ale ei.

E 1 mai. Ziua când se recunosc întreprinderile cu adevărat burgheze – pentru că lucrează astăzi, şi care vor muri curând, vor muri în ziua Revoluţiei. Va muri casa Falize, pe al cărui frontispiciu străluceşte acum sabia lui Forain cu garda din fascicole de pensule şi apărătoarea din palete de aur. Va muri farmacia Roberts cu medicamentele

ei împotriva consumării abuzive a vinului de Bourgogne, medicamente variind după viţa şi viclenia vinului. Parisul este un heleşteu golit: străini celebri, minunaţi oameni de stat, Rothschilzi, sar în mocirle sau strălucesc. Panteonul este izolat de celelalte edificii prin soldaţi în mare ţinută şi nu primeşte acum decât oamenii de seamă în viaţă pe care mai târziu îi va putea primi şi morţi. Este singura zi când se poate auzi în Franţa dalta gravorilor răzuind, pana scriitorilor scârţâind. Larma e numai a profesiunilor libere. Doctorul fabricii face astăzi mai multă zarvă decât uzina însăşi. Percepi mai curând huruitul soarelui decât al pământului… De altminteri, soarele îşi răspândeşte razele strălucitoare… Un cetăţean l-o fi chemat pentru vreun panariţiu sau vreo muşcată plăpândă. Cerul e numai azur, rândunicile zburdă-n văzduh şi tot acolo, mai sus decât ele, doi sau trei oameni se menţin în aer pe nişte maşini, datorită unei şmecherii.

Aşa-i totdeauna şi lucrurile se condiţionează reciproc: afecţiunea pe care o nutresc de azi dimineaţă pentru oameni n-are alt efect decât că mă las cu totul în voia elementelor naturii. Cea mai uşoară adiere de vânt îmi călăuzeşte paşii. În loc să urc spre izvorul Senei, am mers unde mă ducea cursul apei. Patrule escortau pe acel poet care pleca la lucru – şi iată tumul Eiffel! Doamne, ce încredere în gravitatea universală a avut inginerul care l-a construit! Sfântă Fecioară, dacă numai un sfert de secundă ipoteza legii gravităţii n-ar fi fost adevărată, ce măreaţă ruină! Iată ce se înalţă când se fac ipoteze! Iată făurită din fier frânghia pe care fachirul o aruncă spre cer şi pe care îşi invită prietenii să se caţăre… L-am cunoscut pe Eiffel, mă caţăr… Dumnezeule mare, cât de frumos e turnul văzut din cuşca de la plecare, cu larga lui baghetă cusută până la etajul al doilea, ca la un minunat ciorap! Dar turnul Eiffel nu-i un edificiu: este o maşină, o navă. A îmbătrânit şi i se fac reparaţii ca unui vapor de vârsta lui, care e şi vârsta mea, căci m-am născut în luna când a ţâşnit din pământ, Are vârsta când îţi place să ţi se caţăre pe tine copiii şi americancele. Are vârsta când inimii îi place să se

aprovizioneze în vârful lui cu radio şi concerte. Tot ce-mi place la transatlantice găsesc la el. Parfumuri stranii, depuse într-un dreptunghi de oţel de către un singur trecător şi care rămân acolo nemişcate, la înălţime, ca un coşciug în fundul mării ţintuit de ghiuleaua lui; dar mai ales are scrijelite nume de sirieni, columbieni, australieni nu pe bastingaj, ci pe toate geamurile, căci materia cea mai sensibilă şi cea mai maleabilă a acestui turn este sticla. Niciun vizitator străin nu s-a urcat aici, fără un diamant... în fiecare minut ni se schimbă ascensorul pentru a înşela pe un ştiu care urmăritor; şi unii călători, descotorosiţi de numele şi prenumele lor de la etajul doi, hoinăresc la al treilea, cu privirile rătăcite în căutarea unui pseudonim sau a unui naş ideal.

Pe această platformă s-a prevăzut o oprire de un sfert de oră. Dar pentru cincisprezece minute de izolare, tumul Eiffel a adunat aici tot ce le ajunge pentru unsprezece luni călătorilor unui vapor care face înconjurul lumii: zece jocuri de îndemânare cu butoaie, zece oracole automate, păsări mecanice cu duzinele şi o frizerie. Fiecare expoziţie şi-a lăsat aluviunile mai sus, câte puţină aluviune universală. Cea din 1889; aparate stereoscopice în care se văd negrese din toate triburile congoleze iţindu-şi ochii şi sânii în faţa unui spectacol miraculos, care nu poate să fie, atât de asemănătoare le e surpriza, decât înfăţişarea fotografului. Cea din 1900; cuvintele ruse, Moscova, Kronstadt au urcat şi ele să-şi graveze numele... Dar cât de frumos e muzeul Galliera de pe turnul Eiffel! Cât despre gâlcevile care par să le poarte acolo jos catedralele Notredame şi Sacré-Cœur, Panteonul şi gara Lyon, de aici se vede că sunt doar trucuri pentru a distra puţin oamenii şi că între toate aceste edificii domneşte, dimpotrivă, pacea şi buna înţelegere. Dezaxate astăzi de un magnet care fără îndoială e prietenia, podurile Alexandre şi Concorde sunt gata-gata să se apropie şi să se îmbrăţişeze. Cât de mult îşi recapătă de aici legile universale valoarea lor autentică! N-au dreptate savanţii care afirmă că umanitatea e sortită morţii, un sex predominând încetul cu

încetul; dimpotrivă, iată-i pe străzi, în maşini, la ferestre, răspândiţi în mod egal, bărbaţi şi femei, care odată ziua sfârşită, se retrag să zămislească, să procreeze, datorită unei stratageme.

Ce muncă se desfăşoară la acest 1 mai pe vârful turnului Eiffel! Un post de radio trimite spre patru continente, prin mine, noutăţi din Paris. Pe o hartă îi văd delimitat domeniul, atât de limpede, încât după un anuar străin pot să cunosc numele oricărui băcan brazilian sau a celui mai neînsemnat pensionar din Samarkand atins de undele lui. O orchestră întreagă cântă pentru univers, mulţumindu-se doar cu aplauzele paznicului. Numai oamenii de litere sunt aici muţi. Binecuvântată fie învăţătoarea care în două lecţii contopite într-o singură oră, pe când aveam cinci ani, arătându-mi cea mai frumoasă carte cu poze, mi-a astupat ermetic gura cu mâna, deprinzându-mă să gândesc fără să scot strigăte!

Aşadar, am în faţa ochilor cele cinci mii de hectare ale lumii unde s-a gândit cel mai mult, unde s-a vorbit cel mai mult, unde s-a scris cel mai mult. Răspântia celei mai libere, celei mai elegante, celei mai puţin ipocrite planete. Acest aer dulce, acest vid de sub mine, sunt stratificările – de cât timp depuse? – ale spiritului, ale raţiunii, ale bunului gust. Aici, mai mult decât oriunde aiurea, inclusiv la Babilon şi Atena, toate umilirile şi mutilările pe care le-au suferit oamenii au mai multe şanse să izbândească în lupta cu urâţenia, cu tirania şi cu materia. Aici, toate accidentele de muncă sunt accidente ale gândirii. Aici sunt mai mulţi sorţi ca în altă parte pentru ca spinările încovoiate, zbârciturile burghezilor şi ale meşteşugarilor să fie dobândite în timpul lecturii, tipăririi sau legării cărţilor lui Descartes şi Pascal. Pentru ca citindu-l pe Comines şi Froissart lornionul de pe acest nas să fi devenit necesar. Pentru ca oboseala pleoapelor să fie dobândită la transcrierea unui manual heraldic, sau pentru că într-un atelier muncitorii n-au vrut să se dea bătuţi când era vorba de o nuanţă de crom sau de stacojiu. Pentru ca acestui ciung să i se fi retezat degetul, apoi o mână, pe urmă

cealaltă fiindcă a ţinut morţiş în apropierea radium-ului barca relelor noastre (dacă vreţi şi dacă aţi sesizat aluzia la bătălia de la Salamina). Iată hectarul de pământ unde contemplarea tablourilor lui Watteau a provocat cele mai multe zbârcituri. Iată hectarul de pământ unde goana pentru a duce la poştă cărţile lui Corneille, Racine şi Hugo a pricinuit cele mai multe varice. Iată casa unde locuieşte muncitorul care şi-a rupt piciorul reparând placa de pe casa unde a locuit Danton. Iată, la colţul cheiului Voltaire, metrul pătrat unde a fost provocată cea mai multă piatră la rinichi în lupta împotriva despotismului. Iată decimetrul pătrat unde a curs sângele lui Molière când a răposat. Se întâmplă ca tocmai în ziua asta când nu se lucrează, când se pare că meseriile şomează, în Parisul unde muncitorii socotind că se împotrivesc firii lor şi ascultând doar de obişnuinţa ancestrală, se reîntorc la ţară, Parisul exercită cea mai pură meserie a Parisului; şi Notredame, şi Luvrul, şi toate monumentele lui sunt astăzi la fel de opace şi încremenite ca roata elicei care se învârteşte cu o mie de rotaţii… Dar ce văd?

Am putut să mă ridic împotriva calamităţilor pregătite pentru generaţii de eroi şi uriaşi – războiul, ciuma, naufragiul – cu nimic altceva decât cu un curaj burghez. Fecior al unor cetăţeni de pe vremea lui Ludovic-Filip, n-am fost nepăsător la urgiile provocate de Attila. Dar tot ce credeam că am demn de marile epoci, înflorirea cuatrocentistă a speranţei, revărsarea ronsardiană a iubirii, în fiecare an, în faţa primăverii, nu-mi pune la îndemână decât arme jalnice. Mugurul cel mai mărunt mă învinge. Mă simt neînsemnat în faţa celei mai mici cascade. Şi, deodată, văd primăvara dând târcoale Parisului. Prin spărturile zidurilor şi pe străzi pătrunde până la Sena; doar podurile n-au încă frunziş. În ziua asta de odihnă, în Bois de Boulogne vântul este doar o adiere de creştere. Pădurea, primăvara, tălăzuiesc ca o mare. În periferiile reînviate, lacurile, bazinele şi rezervoarele îşi reiau luciul. În cele şapte cimitire, pe pajiştile proaspăt înverzite, nu se mai înalţă decât un singur monument.

Astăzi, Parisul nu mărturiseşte decât şapte morţi şi frumoasele şiruri de infanterişti în uniforme azurii se întrezăresc pe străzi ca nişte vene albastre… Iată, Jules Descoutures-Mazet, au trecut douăzeci şi doi de ani, de când într-o primăvară asemănătoare cu cea de azi, m-ai cocoţat pentru prima oară pe tumul Eiffel în uniformă de licean, ca să-mi oferi, în ajunul concursurilor generale 1 priveliştea acestei cetăţi, care – dacă obţineam premiul al doilea la greacă, spuneai atunci – ar fi devenit cu siguranţă sclava mea. Evelyne – prietena ta din Geneva – era cu noi şi pretindeai că Sena se vede mai greu la Paris decât Ronul la Leman. Evelyne nu îndrăznea să te contrazică. Hotărâtă să se omoare dacă n-o aprobai, credea că

Concurs anual în Franţa între premianţii claselor superioare ale liceelor, colegiilor şi şcolilor normale.

orice fiinţă umană e susceptibilă ca ea. Toate înmormântările, cortegiile funebre – pretindea ea – erau ale nenorociţilor cărora prietenii lor, timpul, viaţa, le-au stat împotrivă şi când i se vorbea de un mort, îl scuza totdeauna, cu argumentele care ar fi îmboldit-o pe ea însăşi să se omoare chiar în săptămâna aceea: „Tunurile care trag salve fac atâta zgomot! Foiletoanele ziarului *Matin* erau atât de stupide! Negustorii de mărunţişuri care luminează cu becuri electrice picioarele de celuloid sunt atât de tâmpi!…” Aşadar, de teamă să nu te sinucizi, ea îmi descria Ronul de puteai să crezi că apele îi curg în relief pe lac.

Ai mângâiat-o şi mi-ai spus:

— Copilul meu, de la înălţimea asta neînsemnată, simt cum clocoteşte şi se frământă în inima mea tot ce corespunde manifestelor scrise de înaintaşii noştri. *Arta mea poetică* se luptă aici, în acest moment, cu altă profesiune de credinţă posibilă care este, o deosebesc cu greu, *Vicarul Savoiard* sau *J’accuse.* Pentru ziua de azi, m-aş mulţumi să-ţi repet: Urăşte adjectivele; şi preţuieşte Raţiunea!…

Căci în clasa ta viaţa era aspră pentru cine iubea adjectivele. Tu le socoteai în limba franceză asemănătoare

cu paraziţii din pivniţe sau vapoare. Nu vorbeai de ele decât cu expresiile folosite pentru libărci, şobolani şi peşti morţi. „Când adjectivele ţâşnesc dintr-un cuvânt unul după altul, înseamnă că acel cuvânt merge spre pierzania lui”, ziceai tu. „Ce de adjective cu burta-n aer văd deasupra lacului!”… mai spuneai în seara când m-ai surprins cu Théophile Gautier. Le comparai şi cu tâlharii şi jandarmii. Pretindeai că, între două epitete, substantivul crucificat moare gol, prefăcut în om. Dispreţuiai şi pe toţi romanticii care se năpusteau să caute o hoardă întreagă de adjective, când unui substantiv – subiect în propoziţie – i se întâmpla vreo fericire sau nenorocire. Te ascultam umilit, deoarece le iubeam: luasem nota zero chiar în ziua când am descris pe Fatma cea frumoasă vizitând pe Tanger cea albă, pentru a mă pedepsi că păstrasem lângă substantivele orientale aceste supape prin care se scurg strălucirea sau veninul; şi, în ziua aceea de primăvară, tot de pe înălţimea turnului Eiffel, vapoarele din Meudon târau pentru mine în dârele lor, dublate ele însele de alte epitete, încântătoare adjective; şi tot cu ajutorul adjectivelor, privirea mea mângâia

Belleville, Grenelle, şi cartierele pe care la fiecare zece ani, înjosire ordonată de legile ţării, scriitorii naturalişti le mâzgăleau cu adjective noi… Fii liniştit! de atunci am făcut progrese ca toţi ceilalţi elevi ai tăi. Terorizaţi, lăsaţi singuri fără ajutorul epitetelor, în faţa tuturor substantivelor comune şi proprii, pe care tu îmi vei da voie să le compar cu şerpii sau cu orhideele, nu ne-am mai descurcat decât datorită metaforelor. Toată clasa îşi petrecea timpul, ca un post telefonic, legând din nou substantivele unele de altele prin fire electrice. Cel mai leneş dintre elevi deosebea aceste semne – lumină invizibilă pentru celelalte clase – care se făceau de la distanţă în anul acela la Châteauroux, pentru complementul direct şi complementul indirect; şi cel mai prozaic dintre noi, seara, când se dezbrăca, nu mai încredinţa adjectivelor corpul său despuiat, ci metaforelor nopţii. Astfel că, mai târziu, fiecare în profesiunea lui,

vrând-nevrând, te-am ascultat. Asta se vede mai ales la mine care-mi petrec destule seri chiar cu substantivele, dar regiunea din Berry mărginită de Brenne şi Bourgonnais tăinuieşte de pe vremea aceea farmacişti, arhivari, rentieri care nu vorbesc decât prin metafore. Fireşte, uneori mă tentează un frumos Adjectiv colorat şi strălucitor – îmi vei permite să dau câteva epitete acestui substantiv – însă de cele mai multe ori rezist, căci am impresia că mi le trimiţi din iad, cu o oglindă de buzunar, ca să mă ispiteşti.

Dar în ce priveşte Raţiunea, maestre, mi-e teamă că te-am ascultat mai puţin. Totuşi, pe atunci ce frumos o descriai! Era anul când se descoperise fonograful. Triumf al raţiunii: membrii Academiei de ştiinţe ascultau în şedinţe plenare în faţa pâlniei-difuzor şansonetele lui Plin, mândri de a fi oameni, voluptuoşi de a fi savanţi. Fireşte, nu era vorba de a pretinde că inteligenţa lui Dumnezeu este aidoma cu a oamenilor, dar se putea afirma cu îndrăzneală că a oamenilor era la fel cu a lui Dumnezeu, împărţită cu numărul exact al stelelor, şi asta era minimum. Cât de plăcut e, spuneai tu, să păşeşti pe pământ, ce plăcut e să trăieşti viaţa, când ţi se explică tot ce se petrece cu ajutorul raţiunii! Toate păsările mecanice din acest turn cântau datorită raţiunii. De aici îţi plimbai ochii fericiţi asupra Circului de iarnă, asupra Muzeului paleontologic şi a pistelor de curse, toate organizate atât de raţional. Potrivit raţiunii, îndată ce se termina iarna, primăvara revenea şi, cât timp steaua polară sclipea albăstrui, căci aşa era raţional, îndrăgeam moartea. Ce frumoasă era Sena în împrejurimile lui Andelys, când, raţional, face douăsprezece meandre, în fiecare din ele înălţându-se o staţie de cale-ferată şi o biserică! Ce frumoase erau femeile şi cât de rezonabile, când trăgeau perdelele acoperind inteligenta lună, şi, strivind sub ele cochetele pălării, ne cedau! Un chip reprezenta pentru tine pecetea raţiunii. Erai dintr-o ceară pe care fiecare se întipărea. Purtai toate iniţialele umanităţii. Erai mândru de ea. Nu exista niciun chip care să nu-ţi pară o oglindă. În

mulţime, te priveai pe furiş în fiecare chip vecin. Te făleai cu fiecare om, aşa cum ruda unui om celebru este mândră de ruda sa. Faptul de a fi om avea întâietate pentru tine, mai mult decât dacă ai fi fost Bayard sau Spinoza. Corectând extemporalele şi tezele noastre, continuai fericit să te iei la întrecere cu fiinţa din altă planetă faţă de care te credeai superior prin descoperirea focului, a oalelor-minune, a stilourilor şi mai ales – vorbeai adesea de ele, căci tatăl tău era marinar – a ecluzelor. Ce frumoasă şi raţională era planeta cu fluvii având ecluze, împodobite cu scări pline de alese! Ce frumoasă oglindă – fără a mai pomeni de ecluza însăşi – este faţa muncitorului ce lucrează la dirijarea ei! Ce-ai zice astăzi să vezi mai toate chipurile lor – altă dată senine – brăzdate de cicatrici, de riduri, ca cecurile pentru care trebuie să ai undeva o comoară ca să le încasezi. Îţi mărturisesc, nu ştiu unde mi-am depozitat comorile, am pierdut proba identităţii care îţi permitea să beneficiezi îndată – frăţeşte şi bucuros – de toate mandatele pe care ţi le procură întâlnirea cu o fiinţă vie, mai ales cu un inginer de poduri şi şosele şi cu un poet, ecluză a limbajului… Atunci a izbucnit războiul şi ai fost ucis, un obuz te-a sfârtecat şi abia a mai lăsat din tine cu ce să umpli o cutie de Olibets. S-a petrecut într-o zi de iarnă strălucind de lumină şi raţiune, când se apropia aniversarea morţii lui Renan, al cărui cel mai modest atom a avut astfel prin tine o a doua şi ultima moarte, absolută…

Ca şi câinele ce dă mereu târcoale unui trecător apucându-l cu dinţii de haină pentru a-l aduce lângă stăpânul lui leşinat – aceeaşi rază mi-a îndrumat în sfârşit privirea spre cimitirul tău Ce vrei de la mine? Ce răspunderi, solicitate odinioară sau acum, îţi mai sunt dator? Da, sonetul despre somoni, pe care l-ai găsit în pardesiul tău şi al cărui autor îşi închipuia peştişorii urcând fluviul biblic chiar în ziua când fluviul îşi urca el însuşi apele spre izvor, jucând un meci cu miracolul, da, acest sonet era al meu. Da, fotografia unui portret al Evelynei, ea însăşi un autentic portret – cum spuneai – al Luizei de La Vallière, replică vie a Anei de Bretagne,

semănând atât de mult cu regina Blanche (în realitate, femeile sunt totdeauna aceeaşi femeie), da, era a mea. Toate preferinţele astea pe care încercai atunci în zadar să mă faci să ţi le mărturisesc, acum ţi le destăinui. Da, o preferam pe Nausicaa Antigonei; acum, când au îmbătrânit şi ele în mintea mea, pot să ţi-o spun. Şi îţi aminteşti ziua când mi-ai poruncit să aleg între filosoful stoic şi cel epicurian şi n-am putut să mă supun, fiindcă îi îndrăgisem pe amândoi? Ai fost mânios atunci. Mi-ai spus că e nepermis şi nedelicat să iubeşti în acelaşi timp suferinţa şi plăcerea; aşa nu s-ar mai sfârşi nicicând, şi de altminteri, era o lipsă de tact, căci la urma urmei numai Adam avea acest drept înainte de istoria cu şarpele. Astăzi am să-ţi mărturisesc tot şi ai să vezi de ce m-ai remarcat printre elevii tăi, ai să vezi de unde s-a izvodit ceea ce scriu…

Tocmai pentru că am o povară mai puţin de purtat. Fiindcă mai trăiesc ca celălalt, în răgazul care a despărţit creaţia de păcatul originar. Am fost exclus de la blestemul în bloc. Niciunul din gândurile mele nu este încărcat de vinovăţie, de responsabilitate, de libertate. Cât despre toate catastrofele provocate de păcatul originar, uciderea lui Abel, războiul Troiei, Reforma, construirea marilor magazine Samaritaine – pot să mă spăl pe mâini; sunt singurul care nu sunt vinovat cu nimic. Nu ştiu datorită cărei ereditǎţi am trecut prin plasele a mii de generaţii şi n-am păstrat măcar urmă sau iz, nici din epoca babiloniană, nici din cea atenianǎ, nici din cea carolingiană, trecând prin ochiurile căinţei, ale dorinţei. Precum l-a văzut Adam, văd imaculat, în divinitatea lui, mobilierul vechi al lumii – pomii, heleşteiele – precum şi mobilierul modern – telefonul, cinematograful, automobilul. Sunt un mic Messia pentru obiectele şi vieţuitoarele mărunte. Folosesc, dragă prietene, anumite cuvinte – chiar unele adjective – cum le folosea Adam. Sunt un mic Messia pentru trei sau patru fraze. Numai eu pot să zăresc, ici-colo, fiinţa, insecta, pata de soare care a avut în mediul ei soarta mea fericită şi a scăpat de cuvântul blestemat. Sunt un mic Messia pentru petele de soare. Prin

urmare de la Adam şi Eva n-am putut contribui cu nimic la progresul universului. N-am contribuit cu nimic la stabilirea unui plan cadastral raţional al pământurilor arabile, cu nimic la perfecţionarea sifonului de la conductele-sonde pentru extragerea petrolului, cu nimic la transformarea coşului în roabă, sau la tabela de logaritmi, sau la compartimentarea carnetelor de import. N-am contribuit cu nimic la inventarea caselor de bani şi nici la sistemul lor de închidere, nici la fabricarea cărămizilor refractare, nici la îndulcirea subproduselor terebentinei. Cele câteva modificări ce mi se datorează aici pe pământ sunt acelea pe care le-aş fi adus în grădina Evei. Un anume fel nou de a te apropia de copii şi de micile vieţuitoare şi de a vorbi despre ele în prezenţa lor. Un anume fel nou de a oferi, în locul gurii tale altei guri, limbajul tău altui limbaj; dar mi se autoreşte, mai ales, publicarea acestui jurnal în care găseai veşti precise, nu despre oameni, neschimbători prin definiţie, ci despre tot ce este trecător în legătură cu ei, adică anotimpurile, sentimentele, demnităţile inumane ale universului, şi care vă ţine la curent cu maladiile şi stările ce afectează bunăoară onoarea, toamna şi constelaţiile pieritoare. Sunt redactorul primului jurnal, adevăratul jurnal al acestei rase nemuritoare, lăsată atât de nefericit pe o planetă condamnată fără speranţă. Aşa se explică de ce în timpul raidului cu autoşenile de-a lungul deşertului, dacă la plecarea din Alger eram o fiinţă necunoscută şi nefolositoare, influenţa mea a crescut cu fiecare kilometru parcurs. Însoţitorii mei au recunoscut atunci că îndată ce dădeam oarecari semne de inteligenţă, sau pălăvrăgeam, ne apropiam de fericirea şi de pământul dinţii. Bunăoară, într-o seară, la sud de Laghouat, când ne întinseserăm corturile pe un platou necondamnat de Iehova, doar eu mai aveam putere să sporovăiesc, şi toţi erau fericiţi. Mi s-a mai întâmplat odată, când mă întâlnisem cu nişte prieteni în apropierea unei păduri la Argenteuil: precum vedeţi, sunt descoperitorul Edenului. Asta o să ţină doar un timp, căci, după toate probabilităţile, o să fiu izgonit şi eu. Cel

puţin o să fie pe propria mea socoteală…

Dar paznicul de la etajul al treilea mi-a atras atenţia că ultimul ascensor care reîmprospătează, la fiecare sfert de oră, pasagerii vaporului meu are să coboare într-un minut. Mai întâi m-a supravegheat, neliniştit, suspectându-mi intenţiile, pe urmă s-a calmat şi mi-a istorisit despre ultimele două sinucideri. În timpul acestei săptămâni. Doi bărbaţi. Fiecare a sărit fără să se mai ţină cu mâinile de balustradă, atât de mult se generalizează sporturile. Cu ei, în curând, fac o sută de sinucideri, de la punerea pietrei fundamentale. Mai ales bărbaţi…

— Gulerele tari sunt atât de incomode! ar fi răspuns Evelyne…

(Sfârşitul „Rugăciunii pe turnul Eiffel”)

Capitolul VII

Pentru prima oară, Juliette era prizonieră în braţele unui bărbat. Pentru prima oară, braţele pe care le vedea de douăzeci de ani, la mii de bărbaţi, separate şi ocupate cu treburi diferite, capcane pentru clipele de răgaz, şi-au făcut deodată semn şi s-au închis – inele de carne – în jurul ei. Capcana funcţionase după douăzeci de ani. Se zbătea şi striga după ajutor. Dar bărbatul era vânjos. Tot ceea ce pe Juliette nu era materie pură cedase. Perlele false ale colierului se risipiseră pe parchet, şireturile din imitaţie de piele, acul de pălărie ce părea de oţel, cercelul cu stras de la urechea dreaptă, totul pârâia. Juliette înţelegea de ce femeile pe care frumuseţea sau situaţia lor socială le expun prea mult dorinţelor bărbaţilor se blindează cu platină, se apără cu diamante. Fiecare perlă care se spărgea sub piciorul adversarului îi denunţa slăbiciunea, o umilea. Rămânea neatinsă numai o medalie încă neprihănită, cercelul de la urechea stângă – care nu se ştie de ce rezista – înzestrat cu o virtute în general refuzată strasului; şi Juliette credea – în timp ce doar curajul îi slăbea şi mânia i se transforma în resemnare – că simte în veşmintele ei firele de bumbac din ţesăturile de lână, şi pe cele de mătase vegetală din mătasea naturală, ultimul ei

meterez! Nu înţelegea de altminteri prea bine gesturile acestui bărbat care îi frământa trupul – cel puţin aşa i se părea – ca un creator. Îi era ciudă văzând reflexele ei de fată funcţionând nepotrivit – cel puţin aşa credea – gleznele încrucişându-i-se când gura lui de-abia îi atingea părul, mina ei respingându-i capul, când genunchii o hărţuiau. Ce caraghioasă trebuia să i se pară bărbatului dacă – ceea ce nu părea probabil – nu era la prima lui întâlnire cu femeile! Uite, acum ciorapii cedau şi ei – şi numai Dumnezeu ştie cât costaseră căci, altă dată, cu preţul lor puteai să-ţi cumperi jambiere de bronz! Juliettei îi rămânea doar să-şi caute armele de apărare în acele amintiri de acasă în care se înfăţişează eroul de la Salamina agăţat de vasul persan şi candidaţii la bacalaureat, în culmea desperării, aplecaţi deasupra tezei lor. Prea înghesuită ca să-şi păstreze cumpătul, cerea ajutorul fiecărei amintiri din trecutul ei fericit, când nu era prizoniera unei asemenea îmbrăţişări; de altminteri, din aceste amintiri niciuna nu ceda; toate – inclusiv ziua când fusese la prins raci, inclusiv chiar dimineaţa aceea când a luat ultima oară cafeaua cu lapte la hotelul de pe strada Gay-Lussac – erau iremediabil ale trecutului; şi fiecare imagine din albumul de familie defilă în ajutorul ei. Bărbatul, deşi obosit, stăruia, încurajat şi el de viitoarele amintiri, de viitoarele amintiri ale acestei încântătoare lupte, de nevinovăţia, de lacrimile care ştia că vor urma… Să mărturisim, de altminteri, aventura asta, Juliette o căutase cu luminarea…

Căci lupta se desfăşura chiar în localul Operei, la etajul comparşilor, în odaia ticsită de recuzite, unde figuranţii şi cântăreţele veneau să exerseze, scoţând strigăte de groază şi de nelinişte. Juliette sosise aici după trei fiice ale Rinului, care şi ele urmaseră protestanţilor din *Hughenoţii.* Personalul de serviciu tocmai auzise tot soiul de strigăte care pot izbucni din apă şi foc şi nici nu-i trecea prin gând să răspundă la chemările Juliettei, după cum nu-i trecea prin gând să se năpustească numaidecât pe scenă în ajutorul lui Siegfried sau al lui Marcel.

Bărbatul ştia toate astea şi, ca să întreţină iluzia, cu o frumoasă voce răguşită striga când şi când: „La moarte! Ajutor!” (strigătul „foc” era singurul interzis prin regulamente), ceea ce o făcea pe Juliette să creadă că-l rănise, aşa că se apăra mai domol. Sau urla: „Trăiască Rouche!”

şi un regizor bănuitor, care se apropiase de camera unde se aflau, se îndepărtă liniştit, strigând: „Trăiască Voirol!” Un maşinist, de la mare distanţă, răspundea: „Trăiască Dethomas!” şi plânsul Juliettei se retransmitea astfel, în ecouri din ce în ce mai stridente, de triumf oficial. Obiectele la care Juliette sperase la un moment dat să găsească sprijin – un revolver, o sabie de pe o masă – o trădau: erau de lemn, căci odaia servea drept magazie de recuzită. În zadar îşi ameninţa agresorul gândindu-se neliniştită dacă nu cumva slăbiciunea armelor cu care se împotrivea nu-l va face pe bărbat să creadă că-i ipocrită, că se preface doar că se apără. Uneori, liberându-şi pentru o clipă una din mâini, Juliette izbutea cu greu să deschidă un robinet de gaz sau de apă. Bărbatul, chiar cu mâinile ocupate, le închidea cu uşurinţă. Bărbatul vorbea: „Iată o luptă între două elemente primordiale! „– declarase la începutul bătăliei, pentru a-şi atenua responsabilitatea, când ea îl ciupise. „Bărbatul împotriva femeii!” – uriaşe, când ea îl muşcase. Parizianca împotriva străinului!” – se bâlbâise când îi aruncase pe faţă şi-n gură pudra colorată de pe o masă. Dar, dacă la început lupta avea un caracter oarecum ritual, un fel de dans antic – pe măsură ce Juliette îşi ibătea joc de degetul lui stâlcit, îi maimuţărea accentul, îi spărgea ochelarii, îi striga în gura mare că avusese cu totul altă părere despre compatrioţii lui –, lupta între ei devenea cu adevărat personală. Căci şi bărbatul o insultă, descriindu-i farmecele în gura mare, sau mai curând enumerând aproape în mod exclusiv ceea ce el numea „arcurile” ei, „arcul” buzelor, „arcul” urechilor, o mulţime de divine „arcuri” prin care Dumnezeu o făcuse mai desăvârşită în faţa privirii bărbaţilor; şi dacă auzindu-l îşi întorcea faţa îmbujorată, el se năpustea şi mai îndârjit

asupra ei şi urla că-i descoperise „arcuirea” fiecărui firişor de păr.

Era trei şi jumătate, după-amiază. Acum, Opera se însufleţea ca un oraş vrăjit care prinde viaţă când se celebrează un sacrificiu. Prin mai multe scări, coridoare şi chepenguri decât ar fi fost necesare ca să se coboare în adevăratul infern – Orfeu şi Eurydice ajungeau la repetiţie pe scena mărginită de decorurile piesei *Wilhelm Tell,* la fel de neschimbate, la fel de lipsite de speranţă şi aer ca munţii adevăraţi. Amanţii se prefăceau că nu-şi dau seama de aceasta, dar spectatorul nu putea fi împiedicat să aştepte ca tânguirile lor nemuritoare să coboare de pe muntele Jungfrau sub formă de cântece tiroleze. Pe ceea ce ei denumeau Styx, în care se oglindea Chillon, plutea o barcă cu o pânză triunghiulară. Charon înălţase un pavilion cu o cruce şi pescuia plătici. Umbrele, ieşind din vila lor, îşi ofereau în loc de asfodele, ghiocei, adevărate flori de zăpadă, dăruiţi în ajun domnişoarei Belia, steaua, de iubitul ei elveţian, fabricantul de ciocolată… Ninsese în Infern… Figurantele din *Manon* împodobeau decorurile-grădină, fetele-flori, decorurile-curte, căci pentru prima dată rolul lui Orfeu era cântat de un bărbat şi toate voiau să-l asculte. Se adunaseră şi se amestecau pe scenă prafurile cele mai atrăgătoare, cu ajutorul cărora umanitatea îşi pudrează veselia sau patetismul, precum şi fardurile cele mai consistente; şi pe deasupra, o orchestră – în beznă, fără amestec cu ce-i în jur – se încăpăţâna să sufle din infern. Balerinele erau triste. Nu le trecuse niciodată prin minte că Orfeu, Coppelia sau Isolda trebuie să fi fost oameni. Ar fi fost mai puţin mirate dacă ar fi auzit tânguirile mamei lor urlând deodată cu o voce de tenor despre slujnice şi preţul preşurilor. Le veni în gând că oamenii deveniseră brusc mai sensibili. Chiar ele se simţeau mai duioase, simţeau pe neaşteptate în gâtlejul lor de dansatoare un timbru de efeb şi, gândindu-se la iubire, la adevărata Iubire, îşi certau amanţii. Regizorul încerca noi decoruri prin proiecţie. Eurydice murea după ce-o încercaseră toate nuanţele intermediare între pojar şi

scarlatină. Cu chipul de culoarea guşii de porumbel, Orfeu plângea în hohote. Dar nimeni nu înţelegea că rezonanţa, duioşia, atmosfera stranie pe care o avea astăzi Opera se datora celor două minunate pilule umane ce le absorbise şi care continuau să se lupte chiar în inima ei.

Căci toate întâmplările prin care trecea, Juliette le căutase cu luminarea, începând din seara când voise să înfăptuiască dorinţa consemnată la pagina 80 a Jurnalului ei: *Să cunosc un rus – să mă căsătoresc cu el – să mă jmrăsească – să reiau legăturile cu el – să-l părăsesc eu apoi!* Fireşte, nu credea că înfăptuirea primului punct ar fi fost chiar atât de greu de îndeplinit! Dar din ziua când o întâlnise pe Juliette în restaurantul rus din strada Sainte-Geneviève, nebunia îl aruncase pe Boris în urmărirea ei. Juliettei îi plăcea restaurantul. Era singurul loc pe pământ unde îndatoririle practice ale acestei lumi erau înnobilate de personalul uman şi viaţa se desfăşura aşa cum este ea înfăţişată copilaşilor ca să-i atragi; supa era gătită de prinţese, paharele spălate de paji, fripturile servite de mareşali. Dintre toate făgăduielile făcute de bunici copiilor visători sau bolnavi, cel puţin una, singura, era acum cu adevărat realizată. Pâinea era servită de nepoţii lui Puşkin, sarea era oferită de urmaşele lui Ivan cel Groaznic. Juliette era emoţionată: hrana pământească i se servea de tineri frumoşi şi fete drăguţe, ce coborâseră pentru treaba asta din vers şi chiar de la putere. Aşadar, în toate serile, modestă, în rochie neagră, urca în localul restaurantului să se bucure de aceste prerogative regale.

Boris se afla la mijlocul vieţii şi la scadenţa sorţii. Cel puţin aşa credea după spaţiul odăii unde locuia. Se născuse în camera verde a palatului Selamlov (cameră de altfel roşie de-a binelea, denumită însă verde, din pricina şnurului verde al perdelelor, şnur greu vizibil pentru ochiul neprevenit, dar la fel de izbitor pentru Selamlovi cum este pentru un naş, raţiunea care îl obligă să boteze Hippolyte o fiinţă care are totul pentru a fi botezată Jean). Camera aceasta avea 400 de metri cubi, şi reuşise astăzi – după atelierul din Tremont Street şi odaia de la Tokatlyan – să

locuiască într-o mansardă a hotelului Crillon, cu o capacitate tocmai bine intermediară între camera verde şi un coşciug. Femeile care îl iubeau de când era tânăr vedeau astfel tavanul apropiindu-se definitiv de el, ca într-o povestire de Edgar Poe, şi se temeau. Boris deprinsese de la un profesor al lui avânturi poetice de nestăvilit, ce i se inoculaseră cu toată vehemenţa lor, căci profesorul era virgin; aşadar, îi rămăsese din ce învăţase de la el un limbaj saturnian la care femeile rezistau cu greu, căci părea că le surprinde la hotarele realităţii. La fel ca acele femei arabe care în timpul nopţii îşi scot din cortul conjugal numai picioarele şi pieptul dăruindu-le amantului – jumătatea credincioasă a trupului rămânând luminată de opaiţul din ou de struţ, iar cea râvnită fiind luminată de lună – prietenele lui Boris, deplin lucide şi re zonabile, cu dorinţe fireşti pentru mese copioase şi croitori, îşi dăruiau trupul care-şi schimba doar pentru un minut zodia şi dispoziţia. Boris era frumos, cu trăsături regulate – însă credea că are o frumuseţe diavolească. Era onest, dar se credea lipsit de scrupule. Cum era maestru în jocuri paşnice – rebusuri, pocher – îşi închipuia că este şeful bandei de tineri albi care uciseseră nu puţini evrei. Uneori, seara, îl binecuvânta pe Dumnezeu deoarece îl scutise pe el, ucigaş, să ucidă vreodată; pe el, vandal, să incendieze vreodată muzee; şi fapte ce pentru alţii erau anodine, banale – bunăoară să fii singur într-un vagon cu un Rothschild sau închis cu un tablou Rembrandt – îi dădeau o senzaţie de purificare. Era generos, dar se credea risipitor; îndemânatic, socotea că îndemânarea înseamnă de fapt înşelătorie. De altminteri, toate calităţile lui, în loc să fie croite aşa cum cerea educaţia Selamlovilor pe tiparul sentimentelor bărbăteşti – ca de pildă iubirea faţă de patrie sau devotamentul pentru Pavel I – erau axate pe pasiunea lui principală: mărcile poştale. Însufleţirea, duioşia pe care le dăruie bărbaţilor citirea unei scrisori aşteptate, puneau stăpânire pe Boris numai când vedea o marcă poştală. Niciodată nu recitea o scrisoare, dar îi privea de douăzeci de ori timbrul. Pentru el era eticheta de

baştină pe aceste pachete de nostalgie. Pătrăţelele smulse de pe marele drapel al filateliei – inepuizabil ca marea – aceste litere şi cifre de naştere ca nişte tatuaje gravate pe condori, pe lame, pe urşi, le iubea nespus şi, lipindu-le pe propriile scrisori, o făcea aproape ca un sărut. Culorile lor atât de nuanţate, după un an, după climat, după gradul de revoluţie, când fuseseră tipărite – erau pentru el mai clare decât parola militarilor. Cunoştea toate mărcile, toate parolele universului, cele din 1870 care au dat voie văduvelor din Paraguay lipsite de bărbaţi să cheme în ajutor stirpea verilor şi fraţilor emigraţi; sau parola între insula Mauriciu şi restul lumii în 1847, sau între Sfântul Scaun şi Italia în 1864. Înţelegea toate apelurile ţărilor năpăstuite pe neaşteptate de vreo calamitate sau de război, atunci când pe mărci – pe vederile din oraşe sau pe blazoane, ca un *Mane, Thekel, Phares,* apăreau supratiparurile. Când vedea supratiparurile i se strângea inima. Căci dacă ele vestesc uneori un stat care se naşte, dacă au făcut să se simtă prima suflare a unui astfel de stat pe chipul împăraţilor detronaţi, dacă, alteori provenind din centrul Africii sau Asiei, dezvăluie un raid curajos, un kasbah cucerit, ştia din experienţă că anunţau mai ales revoluţia, prăpădul „şi că cifrele timbrelor multiplicate sunt semne sigure despre aurul care e pe sfârşite, despre vitejia ce piere, ele urcându-se la fel ca temperatura celui mai sigur termometru al naţiunii bolnave, îi era de ajuns să răsfoiască colecţia lui de mărci ca să fie stăpânit de sentimentele pe care le deşteaptă în noi de obicei romanele lui Balzac sau Dostoievski. Era năpădit de simţământul risipei când pe un plic vechi de cincisprezece ani observa că aceea care-l expediase lipise un timbru mai scump cu un centavo sau o copeică. Sau se indigna împotriva tiraniei când pe epistolele scrise de Vasia Durov din Gibraltar, în loc de marca spaniolă era un timbru englezesc. Fantezia lui poetică nu se hrănea decât din colecţia sa. Avea primele zece timbre din Réunion, încă noi, ceea ce însemna pentru el că nepoata Virginiei ar fi putut să scrie de zece ori urmaşilor lui Paul. O marcă îi era

de ajuns să-i stârnească însufleţirea pe care altora le-o dă o pornire de duioşie, un cântec nou, un câine fără stăpân. În ziua când Guyana Olandeză a emis întâia marcă, a obligat-o pe vara lui, care murea de foame, să primească ultimele lui zece smaralde. În seara când i-a sosit primul timbru *par avion,* cuprins de entuziasm, a salvat la sud de Sevastopol trei echipaje care se mai aflau pe uscat. Şi numai pentru că se gândea acum la prima marcă de un franc francez de culoare stacojie, la capul de femeie de pe ea, cu nas grecesc, cu bărbie americană, cu gât de ghilotinată, cu mătase de porumb risipită în pletele ei, femeie care în ochii lumii personifica Franţa în 1849 – ei bine, din pricina asta o lăsă pe Juliette să-l atragă – deşi observase foarte bine – spre o măsuţă încărcată de pumnale adevărate. Şi pentru că se gândi pe neaşteptate, prin asociaţie, la primul timbru rusesc de zece copeici, cafeniu şi azuriu, cu micuţele lui cornuri de vânătoare care fuseseră vârâte sub vulturul cu două capete în anul naşterii tatălui său, cu fulgerele lui care străpungeau cornurile în anul propriei sale naşteri şi acele cu cârlige de undiţă care se adăugară fulgerelor în anul când murise Vasia – tocmai din cauza asta o lăsă pe Juliette să aleagă un cuţit kîrgîz, deşi cunoştinţele sale despre popoarele Asiei îl făceau să bănuiască că era cel mai ascuţit. Şi pentru că revăzu vulturul eu două capete, stema împăratului, vultur cu două capete care în lumea întreagă nu se mai găseşte decât pe podul Alexandru al III-lea, prin faţa căruia îşi făcea timp să treacă cel puţin o dată pe săptămână, precum şi în toate zilele când era o aniversare a familiei lui şi a ţarului, aşadar fiindcă revăzu stema de pe marca de 14 copeici de culoare azurie şi roşie, de pe timbrul fericit cu care-şi pecetluise primele sale scrisori – când îi trimisese tatălui său la Wiesbaden întâia scrisoare în franceză, mătuşii sale la Nisa întâia scrisoare în italiană, lui miss A.W. Sharples-Johnson la Vladicaucaz întâia scrisoare în engleză, revăzând cel mai banal dintre toate timbrele, cotat la cel mult un bănuţ în catalogul filatelic, dar pe care, fiindcă aparţinea Rusiei, îl socotea cel mai de

preţ – îi veniră lacrimile în ochi; şi ameţit de amintirea tuturor debuturilor sale epistolare în diferite limbi, de varietatea simţămintelor lui ascunse sub ştampila cu această pasăre – totuşi atât de puţin indicată să ducă mesaje şi să devină simbol al duioşiei – o lăsă pe Juliette să scoată cuţitul din teacă… Dar cum o atrăsese pe Juliette în această vizuină?

Când o văzuse pe Juliette, Boris se îndrăgostise de ea. Dar iubirile lui Boris, chiar dacă durau mai puţin decât la alţii un capriciu, aveau, de fiecare dată, toate atributele unei pasiuni supraomeneşti. În prima seară când o întâlnise, o obligase pe Juliette să primească singura fotografie ce o avea de la doica lui, pe care cu multă greutate reuşiseră s-o convingă să pozeze (tatăl său Dmitri credea că doica era de origine musulmană). îl cuprinse o dorinţă nestăpânită s-o servească chiar el pe Juliette, să-i dea să bea, să mănânce. Îi împărtăşi ultima amintire despre maică-sa, care venise să se uite la el cum se joacă pe o pajişte nesfârşită, şi de pe care doica lui refuzase să alunge, cu lovituri de hârleţ, o vacă de lapte (unchiul Paul zicea că-i de origine hindusă). De altfel, Boris nu renunţa niciodată la ce plănuise. Cumpărase – când avea douăzeci de ani şi chiar de curând la Paris – jucăriile pe care le dorise zadarnic când fusese foarte mic. Toate dorinţele sale neîmplinite îi lăsaseră semn pe viaţă. La patruzeci de ani câştigase iubirea femeilor de care se îndrăgostise încă din adolescenţă. De Crăciun, i se părea uneori că nu pierduse anul care trecuse; nu din cauza succeselor, aventurilor şi lucrărilor sale din acel an, ci fiindcă descoperise, în sfârşit, trucul profesorului său care reuşea să scape de sforile petrecute de patru ori în jurul degetelor şi a încheieturilor mâinilor. Nu se ţinea scai de femeia care îi rezista. Dar o observa, fără să-şi dea seama, cu atâta atenţie, încât după şase luni reuşea să-i cunoască exact ora meselor, a băilor, a ceaiului, şi o lăsa să frecventeze serbările populare sau ambasadele, având siguranţa leului care ştie când gazela se duce la vad să se adape. Ca bun vânător, se identifica atât de mult cu felul ei de a fi, încât

după câteva luni femeia râvnită găsea că erau la fel, având acelaşi auz, aceeaşi privire, poftind aceleaşi prăjituri, aproape aidoma ca ea, purtând aceleaşi culori cu ale rochiilor ei, încât sfârşea adesea prin a-l iubi. Onestitatea Juliettei îl făcuse pe Boris să catalogheze fără neplăcere dorinţa imediată ce o avea pentru ea printre dorinţele cu termen îndepărtat de realizare, ferecate în inimă ca într-o pivniţă; de altminteri fusese un an bogat în dorinţe, pentru că, numai din ianuarie zăceau acolo, la răcoare, o dorinţă de crimă, o dorinţă de a fi bunic şi dorinţa de a avea timbrul de douăzeci şi cinci de centime, scos din circulaţie, al efemerului guvern din Bordeaux*1.* Aşadar, lăsă să crească în el, aproape strâns lipită de dorinţa de a avea nepoţi, dorinţa de a o poseda pe Juliette, şi se hotărî s-o cucerească.

Boris cucerea femeile nu desfăşurându-şi farmecele seducătoare ale spiritului său, nici cântând sau dansând înaintea lor, deşi era un maestru în ambele arte, ci descoperind punctul cel mai vulnerabil al punţii care le unea viaţa obişnuită cu lumea imaginaţiei. Există totdeauna în viaţa unei femei o amintire, o obişnuinţă care nu poate

— Aluzie la tendinţele separatiste ale oraşului.

să suporte decât o povară foarte mică de emoţie. Amintiri sau obişnuinţe, în general de soiul cel mai modest – amintirea unui obiect uzual, a unui animal de casă – dar care comandă sensibilităţii lor mai mult ca marile evenimente ale vieţii. După ce afla vinul preferat al aceleia pe care o iubea, gara de provincie ce o frecventase cel mai des în copilărie, numele căluţului ei şi al negustorilor de la care cumpărase stilouri înainte de căsătorie, Boris se ştia pe deplin înarmat. Destule femei care nu cedaseră altora decât în faţa masivului Mont Blanc sau a Vezuviului, se dăruiseră lui Boris numai când pronunţase denumirea unei staţii din Sologne sau la vederea unei fotografii reprezentând un căluţ irlandez. O asemenea metodă o va fi folosit probabil un zeu inteligent, pentru a câştiga pasiunea unei muritoare – şi nu inutilul său credit. Aşadar,

o studie minuţios pe Juliette. Era încrezătoare, dar îi pătrundeai greu gândurile. Provincială, n-avea niciuna din preferinţele pariziencelor pentru trăsurile cu cai, lichiorul de mentă şi antichităţi. Departe de a o îndupleca şi de a o încânta, plimbările în împrejurimile pieţei Vosges o făceau de gheaţă. Departe de a-i sfâşia sufletul între cele patru colţuri ale destinului, vizita la Freia o amuţi când se întorseseră cu maşina. Cum operaţiile sentimentale cele mai grave – plecarea, absenţa, întoarcerea – sunt legate de folosirea mijloacelor de locomoţie, cu ajutorul cărora Boris avusese până acum cele mai multe izbânzi, stărui asupra lor şi cu Juliette. De altminteri pe bună dreptate, căci era gata-gata să descopere punctul slab al armurii. Dar nici avionul pe care, la îndemnul lui l-a luat pentru a face înconjurul Parisului, de la aeroportul Bourget şi înapoi, mergând cu viteza pământului şi văzând din el şapte catedrale chircite; nici diligenţa spre Cormeilles-en-Parisis, unde, într-o duminică, o duse să admire mormântul unui mareşal al regelui Henric al III-lea; nici maşina Rolls-Royce a marelui duce Sergiu ce o depuse la miezul-nopţii în faţa eleşteielor de la Ville-d'Avray; nici plimbarea la stejarul lui Robinson, el pe un măgar şi ea pe un cal, nu izbutiră să clintească nepăsarea Juliettei. Niciuna din aceste asocieri n-a dus la nimic, fie că i-a aliat viteza cu stilul gotic, încetineala cu Renaşterea, luxul cu luna sclipind pe apă, pădurea cu buiestrul unei iepe albe ca neaua. O puse la încercare pe Juliette şi în maşină; dar sensibilitatea inimii ei n-avea nici în clin, nici în mânecă cu spatele măgarului, nici cu hurducăturile şi pasajele de nivel, nici măcar cu acelea din Acheres, unde prima barieră te lasă să treci până la a doua, şi apoi îţi pune stopul, strângându-ţi maşina între cele două mari căi ferate ale Franţei, automobiliştii profitând de obicei pentru a se îmbrăţişa şi a se săruta. Niciodată nu observase la dânsa acea uşoară înclinare a capului călătoarei spre însoţitorul ei, când la un viraj al maşinii este zvârlită cu tot trupul în partea cealaltă. Niciodată, străbătând un oraş, pe înserate, în momentul când lampagiul aprinzând felinarul face să se

ivească în faţa ochilor firma notarului sau statuia lui Chapelain, niciodată nu-i zărise chipul întorcându-se într-altă parte, nu simţise trupul ei căutându-l. În sfârşit, într-o zi, găsi ceea ce aştepta, ceea ce aduse pe faţa Juliettei surâsul atât de îndelung dorit, nu un surâs de mulţumire, ce-i drept, ci doar un zâmbet provocat de relaxarea neaşteptată a tuturor forţelor care păstrează seriozitatea pe chipul uman; explozivul ce-i dinamita sufletul, opiul care destindea dintre toţi muşchii numai pe acei meniţi să reziste atacurilor amanţilor. Juliette zâmbise la vederea unui copil pe bicicletă. Amintirea unei zile petrecute la Biarritz, când, contrariată de umiditatea planetei noastre, văzuse trecând prin faţa mării patru băieţei pe patru biciclete de fetiţe. Mergeau unul lângă altul, cu viteza unui unchi sau a unui tată, alene, având pletele negre straşnic date cu briantină. Cele patru biciclete noi, toate aidoma, te duceau cu gândul la patru fetiţe gemene. Mintea se cufunda la nesfârşit în această problemă, într-un labirint de veri, de veri de-al doilea, de prieteni ai verişoarelor, lăsând sufletul voios şi senin. Aceşti patru micuţi spanioli, nimbaţi de soare, uscau pentru Juliette, prin trecerea lor, planeta-burete. Zănatecul vânt de vest încerca în zadar, din toate puterile, să clintească o şuviţă măcar din pletele lor lăcuite. Tot ce era mai străvechi în valurile oceanului se zbârlea şi, învins, acest tot zăcea acum ca un şalău în faţa lor. Când se dusese să facă baie, în apropiere de Port-Vieux, găsise cele patru biciclete aşezate pe nisip, abandonate de stăpânii lor pentru un alt element; aşteptase, şi deodată se iviseră patru fetiţe spaniole, care cum ieşiră din apă se schimbară în cărămidă arsă de o mie de ani – şi dispărură călare pe aceste biciclete.

Boris era abil. Îndată ce descoperea adevărata nadă pentru femeia dorită, ştia s-o arunce admirabil şi mai ales s-o înnobileze. Dacă Juliette ar fi iubit luxul şi luna, ar fi pregătit, ajutat de calendar şi chiar de meteorologul din tumul Saint-Jacques (pe care îl vizita adeseori la Paris ca pe toţi acei care dau un rost timpului, negoţului, modei), o plimbare în miez de noapte, cu blănuri împrumutate de la

prietene miliardare sub clar de lună, pe una din colinele calcaroase de la Saint-Leu-d' Esserent, unde totul străluceşte. Ce bucurie pentru el să poată apropia încetul cu încetul o femeie insensibilă de porţiunea din univers care se găseşte în zona magnetizată – munte, zid, câmpie inundată, vinuri alese – până când magnetul atrăgea în sfârşit irezistibil victima! De câte ori, pentru femeile pe care nu le tulbură decât spectacolul însuşi al pasiunii, nu aşezase el sub porticul catedralei Saint-Séverin un cuplu fals, ale cănii false şi stăruitoare îmbrăţişări provocaseră, într-o inimă blazată, un avânt nou de dragoste! apoi îi plăcea bogăţia, îşi dezvolta poleindu-le strălucitor amintirile. Nu-i arăta luna decât cu o nouă strălucire, îi erau dragi fluviile măreţe, gazonul proaspăt tuns. Aşadar, îi arătă Juliettei pe cel mai frumos copil al Parisului, pe Nikolai Baliaeikin, pe bicicleta lui cu roţi de argint, care aparţinuse ţareviciului; şi când micul Baliaeikin, după trei tururi în grădina lui Rubinstein, încălecă din nou pe „maşina" lui şi, însoţit de doi lei micuţi care gâfâiau, veni să-şi întindă obrazul Juliettei, Boris n-a trebuit decât să solicite o întâlnire la Operă, ca s-o obţină... întâlnire al cărei sfârşit e timpul să-l istorisim.

Aşadar, pentru că îndrăgise timbrul trandafiriu barat de zece centime, timbrul care dăduse valoare oficială, cam prin 1908, primei epistole scrise de Juliette, Boris renunţase la ea. O socotea de-acum încolo drept verişoara, soră, fiică. Se aplecă deci asupra ei pentru a-i da sărutări frăţeşti. O strânse în braţe ea pe o rudă. Tocmai acest moment îl alese Juliette ca să-i înfigă cuţitul în dreptul inimii. Boris duse mâna la piept, apoi la ochi, pentru a-şi şterge repede lacrimile, ca să nu se creadă că plânge de durere şi Juliette îi văzu deodată faţa scăldată în sânge. Atunci strigă pentru ultima oară: ajutor.

A fost unicul strigăt, şi inutil: era salvată, dar toţi o auziseră. Mai întâi alergară balerinele, în frunte cu cele obişnuite să fugă în atitudini plastice; pe urmă un tenor, care el singur făcea mai multă larmă pe parchet ca ele toate la un loc; apoi un maşinist, singurul care gâfâia, căci

pentru toţi ceilalţi, alergatul era de fapt sportul profesional; şi, prin gaura cheii văzură, pentru prima dată în viaţa lor, ceea ce se vede la cinema în fiecare vineri: o femeie aplecată asupra unui bărbat asasinat…

Boris zăcea pe un şezlong de palmier, năsălie ideală pe timp de vară. Nu îndrăznea să-şi atingă sora fratricidă cu mâinile însângerate; o îmbrăţişa însă fratern cu genunchii, şi Julietta, aflată pentru întâia oară în faţa unei crime, se aplecase, dispusă, se pare, să sugă rana, ca şi cum ar fi fost o muşcătură de şarpe. Acum, o duzină de braţe goale, nevolnice, braţele unor fiinţe imaginare, cu picioare zdravene dar cu bicepşi foarte slabi, zgâlţâiau uşa. Coppelia, Sylvia, Venus… Boris, care ştia că nu fusese rănit prea grav, văzu cu plăcere broasca uşii cedând şi în jurul lui, în loc de Erinii, alergând fete graţioase care nu obişnuiesc niciodată să-şi facă apariţia în momentul comiterii unei crime, dar care roiesc atunci când reuşesc loviturile de bancă, când izbândesc exporturile de mătase, care apar la victoriile trustului Dutch asupra trustului Standard, la pochere cu repetate chinte la as, sau la derbiurile de la Longchamps. Juliette, strânsă zdravăn între picioarele lui Boris, împietrită parcă până la mijloc, şovăia să se retragă din această încleştare, aşa cum odinioară oamenii au şovăit să tragă spada din rana lui Epaminondas, fiindcă toţi erau convinşi că trebuie să moară; şi Boris zâmbea, ţinând-o mereu în menghinea genunchilor, şi prefăcându-se că era încredinţat că de acum înainte, toată viaţa, Juliette şi el vor adopta definitiv această poziţie. Juliette, palidă şi nemişcată, semăna aidoma cu o balerină prinsă pe neaşteptate într-o apă care îngheaţă.

Voise să se scalde în Rusia şi valul care o purta se schimbase deodată în Boris. Nu-şi revenea în fire dintr-o asemenea aventură mitologică. Cu totul la întâmplare răspunse balerinei care era de părere să i se facă lui Boris o injecţie antitetanică, din cauza calului din Walkiria, al cărui itinerar trecea prin acest culoar. Credeau că Juliette este o compatrioată a lui Boris şi balerinele îi vorbeau

ceremonios:

— Ce sânge roşu are, doamnă!

— Ăsta-i semn de sănătate, răspunse Juliette, fără să se gândească la ce spune.

Era cât se poate de rusoaică. Tuturor li se făcu frică, auzindu-l pe Boris invitând-o să ia masa împreună.

O ucigaşă are îndatoriri faţă de cel asasinat. Aşadar „primi; şi-n seara aceea Boris alese drept invitaţi la masă, dintre prietenii lui, pe toţi acei despre care ştia că uciseseră în timpul războiului sau revoluţiei. Ei ofereau Juliettei mâncăruri alese, cu acea voce blândă ce fusese pentru un muritor trompeta judecăţii pământeşti, iar cei ce auziseră ultima suflare a unui suflet obligat să-şi părăsească trupul, deşi aspirau aerul ca toată lumea, îl expirau fără zgomot...

Capitolul VIII

Venise vara, vacanţa. Albinele părăsiseră arbuştii de seringa şi invadaseră iasomia – care îşi deschidea fericită petalele – iar copiii îşi părăsiseră profesorii pentru părinţi, care doreau să se termine vara, să se sfârşească vacanţa. Aerul era limpede. Dacă atingeai o ramură, aveai impresia că atingi acele unui ceasornic fără geam. Ce mult îi plăcea Juliettei să împingă înainte crengile sălciei, să dea înapoi ramurile plopului, să potrivească bine crengile arinilor! Toate dezastrele preţiozităţii – rău care constă în a trata obiectele ca pe oameni, pe oameni ca şi cum ar fi zei şi fecioare, pe zei ca pe pisoi sau nevăstuici, rău provocat nu de viaţa în bibliotecă, ci de relaţiile personale cu anotimpurile, cu vietăţile mici, din cauza unui excesiv panteism şi a politeţii faţă de actul creaţiei – Juliette le îngrămădea acum sub paşii ei. Saluta izvoarele. Cu briceagul adăuga greşeli de ortografie cuvintelor de iubire scrijelite de treizeci de ani pe stejarii din parc. Îşi deschidea umbrela la umbră şi o închidea când dogorea soarele. Respira cu nasul şi stătea cu gura deschisă deasupra florilor. Sosise în ajun şi, obosită de atâtea suflete, mustăţi şi capoate noi, îl căuta pe Gérard pe aceeaşi pajişte cu raci unde-l lăsese acum o lună.

Gérard cel fără trecut, Gérard cel fără de taine! Gérard căruia învăţase să-i cunoască gesturile şi maniile moştenite de la tatăl şi chiar de la bunicul lui. Gérard cel ce mâncase pentru prima dată terci făcut după o reţetă ştiută şi de ea într-o farfurie gravată cu iniţiale ce le cunoştea. Gérard, care de când era pe lume băuse totdeauna laptele, vinul, apa, în pahare, păhărele sau căni pe care – toate – ea le spălase. Gérard, care mergea în trăsuri cărora ea le cunoştea vizitiul şi calul prin ascendenţii lor. Gérard, ai cărui câini de vânătoare, ea le era naşă de douăzeci de ani. Gérard, căruia îi văzuse privirea în ochii bunicii ei, pata albă de pe unghia arătătorului mâinii drepte pe arătătorul mâinii stângi al fratelui bunicului său; care nu purta un semn, un breloc, o medalie căreia ea să nu-i ştie originea; pe faţa căruia îmbujorarea, paloarea, gălbenarea proveneau de la un astru ale cărui raze le văzuse aşternându-se pe toţi strămoşii şi verii lui Gérard. Gérard, în tovărăşia căruia făcuse primele sale experienţe de fizică, căruia îi cunoştea rezistenţa la electricitate, căruia îi studiase sângele la microscop. Căruia îi măsurase şi rezistenţa la milă, când ucidea păsări, cârtiţe; despre care ştia ce greutate ridica sau smulgea cu mâna. Gérard care nu putea să sară în înălţime mai mult de 1, 58 metri, în lungime 6, 22 metri şi care nu ştia pe dinafară decât începutul din *l'Oraison d'Henriette d'Angleterre* 1 şi din *La Maison du Berger…* Ca şi cum în mod firesc tot ce era cunoscut se adunase şi se orânduise în logodnicul ei! Desigur, ceea ce ştia Juliette, ceea ce bănuia despre ea însăşi era mult mai vag. Nu se apleca decât cu nelinişte asupra proaspătului său trecut, simţea în el umbre care mai târziu ar putea deveni lumini, tăceri ce ar putea deveni glasuri; aceeaşi ceaţă ascundea, când se apropia de ele, fiecare din oglinzile, fiecare din amintirile ei. Simţea necunoscutul acţionând neîncetat asupra sa cu o forţă care nu se va opri decât în ultima-i clipă de viaţă. Dar Gérard! îşi amintea exact ziua când o expresie, devenită mai târziu favorită, intrase în vorbirea lui; prima zi când întrebuinţase cuvintele: „a se extinde o

inundaţie”, „a

1 Este celebrul discurs funebru ţinut de Bossuet – una din capodoperele sale – la moartea Henriettel d’Angletèrre, soţia lui Filip d’Orléans, fratele lui Ludovic al XIV-lea.

19 – Romane – Jean Giraudoux ovaţiona pe rege”. Ea ştia cu precizie zilele în care – bolnav fiind de febră tifoidă sau de gripă spaniolă, şi la un pas de moarte – a avut temperatura cea mai ridicată ce o poate suporta un om în această lume mizerabilă. Cele opt zile pe care Gérard le petrecuse la Zürich cu misiunea Vidal pentru învăţământul tehnic fuseseră singura perioadă-enigmă pentru Juliette. Toate bănuielile pe care ultima iubită a lui Don Juan se complace să le îndrepte asupra întregii vieţi a seducătorului său, asupra Alhambrei, asupra Escurialului, Juliette le concentra asupra celor opt zile petrecute de Gérard la Zürich, la Politehnică, la Brennstoffkundeseminär Zürich, poartă a necunoscutului, cetate a misterelor! Necunoscut pe care, de altminteri, îl cultiva, căci se ferea să-i pună cea mai neînsemnată întrebare lui Gérard despre cele opt zile. Aştepta uneori luni întregi ca să-i parvină de la acest necunoscut o sclipire, o iluminare, sub forma unei aluzii la lişiţa pe care Gérard o urmărise înotând în lac sau despre Ventura, pe care o văzuse la *Stadttheater* jucând în *L’Invitation au Voyage* (de altminteri fiindcă era departe de casă, fiecare frază a piesei îl îmboldise să plece iar spre Aigueperse, la Juliette, şi să fie din nou cât mai repede la căminul lui) … în ziua când află de la cineva că Zürich este oraşul cel mai auster din Europa, i-a fost ciudă pe Gérard, pe ipocritul Gérard care impusese logodnicei lui ca simbol al depravărilor, numele unui sălaş atât de virtuos… Scumpul Gérard, care refuzase cu încăpăţânare să-i mărturisească cât costă ciorapii de mătase în Elveţia, dar care învăţase de la braconieri – a căror elevă era şi ea – strigătul pentru atragerea prepeliţelor sau cum trebuiau trase plasele de prins raci! Se bucură la gândul că o să vadă deodată ivindu-se între arbori fiinţa care plimba prin lume ceea ce

cunoştea ea mai mult, fiinţa cu haine pestriţe pe care i le alesese ea şi cu pulovere tricotate de mâna ei... Nu era departe. Vântul rostogolea spre Juliette prima filă din jurnalul ei – din care Gérard rupea mereu titlul pentru a-şi şterge briciul, şi pe care ea îl recunoştea pretutindeni datorită anonimatului său – Juliette înainta ascunzându-se după arini... Vântul îi aducea melodia cântecului moştenit de la verişoarele din Herveloy. Se apropia acel cu care Juliette – cu ochii închişi, cu urechile astupate, fără să scoată o vorbuliţă – putea să împartă viaţa şi să-l înţeleagă pe deplin. Deodată, se opri şi se ascunse... Gérard, ştiindu-se singur şi departe de oricine, se scăldase şi era gol-goluţ...

Îl vedea din spate. Îndepărtase cu braţele încordate doi pomi tineri şi, aplecat deasupra apei, pândea o plătică. Simţea că nu era decât o plătică după apatia de-abia tulburată a muşchilor. O linie separa, la încheieturile mâinilor şi la gât ceea ce Juliette cunoştea din acest bărbat, deodată altul, izolând capul şi mâinile, care aveau pielea puţin mai bronzată. Trecu un păstrăv, şi toţi muşchii i se încordară. Pe urmă Gérard se întinse pe iarbă. îl străfulgera un gând: tot spatele i se încordă pe neaşteptate. Soarele, acoperit trecător de un nor, se ivi din nou. Pentru prima oară, Juliette vedea pe un corp complet gol jocul luminii şi al umbrei, joc care-i plăcuse atât de mult odinioară, la pension, şi pe care-l încercase cu palma întinsă ca să-şi explice viaţa, moartea, frigul, căldura şi s-o ofere drept câmp de bătălie lui Ormuz şi Ahriman. îl vedea pe logodnicul ei din cap până-n picioare, îl vedea deodată, în umbră, sau pe neaşteptate în plin soare, aţipit în acest culcuş unde Ormuz şi Ahriman, trăgeau pătura ba unul, ba altul, fiecare spre el, dăruindu-i rând pe rând, când o molcomă şi fără de vlagă moarte, când o clocotitoare şi nemişcată viaţă. Se ridică dintr-o săritură, se agăţă de un pom, pe o creangă la îndemână, făcând din corpul lui povara ce o vor fi făcut-o şi magdalenienii[35] grijulii de sănătatea, de greutatea lor şi care îşi supravegheau

35 Locuitorii ultimei perioade din paleolitic.

regimul. Creanga se încovoie. Juliette vedea cât cântăreşte pe un stejar, pe regele copacilor, bărbatul preferat de ea. El se oprea, depărta sau ridica braţele, se prefăcea, pentru a-şi întări muşchii, că trage de un extinsor ale cărui corzi elastice erau fixate în adâncul orizontului, hăt-departe, în spatele Juliettei; reuşea cu greutate să le întindă, le dădea drumul cu totul… Făcea câţiva paşi… Pentru a se feri de spini, de ciulini, de bălţoace, păşea pe vârful picioarelor, sărea; avea faţă de pământ toate gesturile de sfială şi voie bună, toată supleţea pe care o ai la primul flirt. Sărea în pârâu cu picioarele strânse; dacă respecta pământul, în schimb brutaliza apa, cucerirea lui obişnuită. Nu-şi întorcea de loc capul. Juliette îi vedea mereu numai spatele, umerii foarte largi – unul din cele mai mari cupoane de piele umană pe care n-au fost aplicate organe sau simţuri. Un fel de scut la adăpostul căruia se petreceau operaţii umane – a râde, a gândi, a dormi – orb şi surd ca un scut. Avea tot ce trebuie pentru a fi surprins pe la spate de logodnica lui sau de moartea cea mai neaşteptată. Aşadar, o clipă, Juliette se întristă, ca japonezii care ridicând vălul de pe chipul acelei femei-monstru, văd că n-are nici gură, nici ochi, nici urechi şi e neted ca un ou. Dacă Gérard ar fi mers pe neaşteptate de-a-ndărătelea, ea ar fi strigat de spaimă la vederea acestui monstru orb…

În sfârşit, se întoarse şi ea îl privi din faţă. Era musculos. Vedea un fel de armură pe care erau înşurubate capul şi mâinile, prietenele ei. Nimic nu lipsea din ce alcătuieşte o armură: micile adâncituri şi coada de rândunică stil Ludovic al XIV-lea în locul unde bustul se articulează, coastele bombate, cu brasarde cum aveau romanii, şi şoldurile în frumoase volute ca pe vremea Renaşterii… O insectă îl atinse uşor. Toată armura fremătă… Juliette fu nemulţumită văzând că bărbatul primise drept armură ce-i mai sensibil la răni, la ger, la gâdilat: pielea şi căptuşeala ei de carne… Desigur, Gérard obişnuia să se plimbe gol-goluţ; condiţia lui fizică părea excelentă; ridică o creangă cu degetele de la un picior, se

căţără pe un arbore fără să se ajute de genunchi, făcu un salt primejdios. Chiar capul şi mâinile, împrumutate doar provizoriu acestui corp în libertate, se dăruiau şi ele freneziei primitive şi necunoscute transmisă de mii de ani de străbunicii lui Gérard, sub pantalonii galici, sub mânecile bufante medievale, sub peplul roman şi sub hainele strânse pe corp ale Renaşterii. Juliettei i se părea că Gérard tocmai aruncase de pe el toate aceste straie antice şi moderne. Corpul târât de-a lungul epocilor de Gérardini, de Géraldi, de Gérarzi, sub atâtea mătăsuri şi zdrenţe, de purpură sau bumbac apărea deodată gol în această după amiază, antrenându-se doar pentru el, sau cine ştie pentru ce îndepărtat urmaş, ridicând braţele, depărtându-le, încrucişându-le, făcând toate operaţiile de seamă care au fost cerute sau vor fi cerute bărbaţilor despuiaţi: lui Abel, Tezeu, Cristos, sfântul Sébastian; Juliette îl observa aproape la fel de pios ca pe un manechin la un mare croitor. Era manechinul atâtor nobleţi, atâtor laşităţi! în jurul lui, toate animalele, pomii, stâncile recăpătau proporţiile fireşti de la natură la om, proporţii ce dispar de obicei îndată ce omul îşi pune pantofii. Toate aceste relaţii abil contradictorii pe care omul şi natura le întreţineau în epocile de început ale umanităţii, de la proprietar la sclav, de la pitic la uriaş, de la spirit la materie, renăşteau. Toate poemele lui Dezbordes-Valmore şi ale lui Millevoye îşi recăpătau autentica lor valoare. Protocolul respectat de fiinţe şi plante era din nou la loc de cinste. Văzându-l pe Gérard gol, adevărata ierarhie se stabilea în inima Juliettei între diferitele varietăţi de arbori şi diversele specii de păsări. Totul, de altminteri, în afară de Gérard, părea atât de îmbătrânit, atât de învechit! Doar omul, astă-seară, pe această planetă pentru anticari, era tânăr şi fără trecut; şi nici animalele, nici plantele nu cunoşteau şiretlicul descoperit de Gérard pentru a restitui deodată un adevăr menirii lor pe pământ... Ce frumoasă lecţie oferită de un logodnic logodnicei sale pentru a delimita în univers ceea ce era el! Gérard ţâşnea din obiecte sau podoabe pe care Juliette ar fi riscat să le

confunde sau să le târască după sine în dragostea ei pentru el. Desprins de universul care se lipeşte de om precum hârtia cu clei de clovn, desprins de nemurirea cravatelor, a brelocurilor, desprins de toate aceste intermediare între asfinţit şi răsărit, care sunt culorile veşmintelor, scăpat în plină caniculă de sincera şi recea noapte, somnambul al soarelui şi al amiezii pe care cel mai slab strigăt l-ar fi făcut să alunece din cauza acestei beţii fizice, Gérard era acolo, cu tot ce avea; din tot ce vedea în Gérard, nimic nu se născuse înainte de el, totul trebuia să dispară odată cu moartea lui. Juliette se tulbură văzând o viaţă omenească atât de net delimitată între lumea celor drepţi şi infern. O năpădi recunoştinţa pentru fiinţa aceasta care de dragul ei se smulgea eternităţii; care pentru ea lipea pe un corp necunoscut capul şi mâinile moştenite din familie; care pentru ea se făcuse bărbat; şi pentru ea se condamna la moarte. Pedepsită la fel ca Psyché – îl văzu pe logodnicul ei pălind, murind şi dispărând.

Acum se îmbrăca. Nu-i lipsit de farmec să vezi cum se îmbracă un bărbat! Ba sărea cu picioarele strânse-n pantaloni, ba îşi arunca vesta în aer, ba izbutea să-şi îmbrace mânecile în timp ce ea cădea, ba zbârlea ciorapii mototoliţi spre cer ca să-i prindă în pălărie. Pe urmă, după ce-şi termină spovedania lui de bărbat, la fel ca jonglerul de la Notredame, îşi luă puşca şi dispăru.

Soarele, aproape încremenit, spunea ora prin culoarea lui fiecărui minut trecător. Pârâul curgea, colectând cu un accent ţărănesc zgomotele cele mai distincte: ale havuzurilor, ale izvoarelor, ale ţâşniturilor de apă din capetele de delfini, ale cascadelor, ale fântânilor luminate şi, uneori, vuietul prăpastiei. Sau alteori gemea, obosit de curgerea lui eternă, pierzându-şi nădejdea în intervenţiile lui Iehova sau Moise, care cândva îl aduseseră din nou la obârşie, prin ecluza de la Bourgehomel sau de la Creux Durand. Juliette îşi scosese pantofii, ciorapii, şi cu picioarele în apă, chiar pe urmele pomenite în Vechiul Testament, urcă pârâul până la Creux Durand, unde

Gérard obişnuia să se scalde. Acolo se afla un bazin adânc şi limpede în care bulele de aer se jucau escortate de un ceacâr. Un izvor rece ca gheaţa ţâşnea direct din cursul de apă ca fântâna Juvanţei. Era o apă miraculoasă, care dă tinereţe tinerilor, putere puternicilor, bunătate celor buni. Juliette îşi zvârli tot ce avea pe ea şi se pregătea să plonjeze, când un foc de puşcă răsună în apropiere, vestindu-i prezenţa lui Gérard. De-abia avu timpul să se înfăşoare într-un pardesiu lăsat pe mal, pardesiu ecosez din lână fină, comandat special de Gérard pentru călătoria lor de nuntă, când vânătorul îşi făcu apariţia; agitându-şi puşca, se grăbi spre ea, vânat care nu se ucide!

— Nu te apropia, Gérard, sau mă arunc în apă!

Se opri brusc. Se uită la ea cu duioşie, cu ochii lui cu priviri atât de aspre pentru prepeliţe sau găinuşe. Sub razele soarelui care dă vigoare viitorilor centenari şi îi umple de speranţă pe cei ce vor fi fericiţi, Gérard se ivi radios, descărcându-şi maşinal arma în faţa Juliettei, aşa cum face orice bun vânător înaintea obstacolelor prea greu de trecut.

— Oh, Juliette, de unde vii? îi strigă.

— Nu te apropia, Gérard, sau mă arunc în apă! Ce-ai făcut cât am lipsit? Mi-ai jurat să nu înnoieşti pardesiul, în lipsa mea!

— Eşti totdeauna cu mine, Juliette. De altminteri, mi-am respectat cuvântul. Nu l-am purtat, ÎI duceam la familia Herveloy, fiindcă toţi vor să-l vadă, căci au aflat de sosirea lui de la Faultriazi. Ia seama! Nu lăsa să i se târasc-a mânecile, acolo nisipul e jilav.

Aşa se distrau, punând între ei pardesiul ecosez, ca doi iubiţi neîncrezători în ei înşişi, care aduc un copil la prima lor întâlnire. O privea stăruitor. I se părea o fiinţă nouă. Firește, bărbat priceput, îi ghicea corpul sub pardesiu, şi respiraţia corpului, freamătul lui, dar chipul Juliettei se schimbase. Picioarele ei goale, pe care atât de rar putuse să le vadă, le ştia, firește… dar nu-i mai recunoştea mâinile. Tot ce oferise Juliette dezgolit la Paris, arheologilor, defuncţilor îmblânzitori de şerpi, poeţilor,

exilaţilor ruşi se înapoia cu o nouă culoare şi cu alt parfum. Mai ales ochii, miopi la plecare, acum păreau să fi devenit prezbiţi. Se afla doar la doi metri de ea şi lui Gérard i se părea că-l priveşte de atât de departe!

— În sfârşit, iată-te, Juliette! Când ne căsătorim? Te rog, nu-l agăţa de mărăcini. Vezi prea bine că n-a fost purtat de loc! Câteva butoniere nici n-au fost tăiate!

La naiba, ştia asta! Era obligată să-l strângă în jurul trupului, ca o pătură.

— De ce l-ai luat în dungi, Gérard? Ştiai doar că hainele bărbaţilor şi blănurile animalelor le prefer pestriţe. Te-aş fi adorat ca leopard. Te voi urî ca tigru. Nu te apropia… Ce bine arăţi! Ce frumos eşti astă-seară!

Căci era îndemnată să-l acopere cu laude pe Gérard, protejată de pardesiul din lină pură. Mai întâi îl copleşi cu elogii rezervate de obicei copiilor. Crescuse! Părea atât de cuminte! Ce roşii îi erau urechile! Urmară complimentele rezervate bărbaţilor. Sprâncenele i se îmbinaseră în timpul cât lipsise. Cărarea ce o purta pe dreapta, o avea acum pe stânga. Buzele nu se mai îmbinau. Într-o lună, muncise cu spor, nu glumă! apoi laudele adresate de obicei bătrânilor: n-avea niciun rid în jurul gurii, nici măcar un fir de păr alb! Gérard lăsa să se plimbe asupra lui lanterna vârstei şi răspundea intenţionat prin tot ce poate fi mai banal în ce priveşte mărturisirile de dragoste: că era încântătoare, că rochia o prindea de minune. Dar banalitatea în toiul verii, în toiul tinereţii, înseamnă tocmai ceea ce-i geniul în toiul iernii, în toiul bătrâneţii.

— Ce unghii lucioase ai, Gérard! Dar spune-mi, de unde ai cumpărat stofa pentru pardesiu?

El îşi ascunse mâinile la spate.

Amândoi stăteau faţă-n faţă, fără mâini şi fără braţe.

— Din Anglia, Juliette. Specialiştii pretind că va suporta mai bine praful decât ploaia. Asta-i pentru Neapole. Când o să bată vântul şi-o să ne facă umbră fumul Vezuviului. E un pardesiu minunat pentru fumul Vezuviului, pentru sulful Siciliei, împotriva lavei. Mulţumesc pentru scrisori, Juliette. Ai revăzut-o pe tânăra

arheoloagă? De când ai vizitat-o, mă trezesc uneori, reconstituind pe o pajişte din trei cuiburi dărăpănate, ochite pe arbori, şi dintr-un schelet găsit sub un snop, republica păsărilor şi şobolanilor, aşa cum era acum trei ani... Ai dat florile din partea mea Dorei Selamlov? Ce frumoasă trebuie să fi fost în fotoliul ei de palmier, străpunsă de pumnalul acelui dansator îndrăgostit... Mângâie pardesiul, ai să vezi, nimic nu poate fi mai mătăsos...

Încercă să-i atragă afară din pardesiu braţele goale.

— Ah, Gérard! Dragule! Ce fericită sunt că mă căsătoresc! Ce călătorie minunată o să facem! O să mă aperi de *şolo*şi 1 în Spania, de *rufiani*[36] la Veneţia, de *fachirii*3 la Verona. Am învăţat numele tuturor acelora împotriva cărora un tânăr căsătorit trebuie să-şi apere soţia. O să mă protejezi de taxatori în tramvaie, de controlori în trenuri. N-o să mai fiu singură în viaţă, la Neapole, în faţa *camoriştilor**, la Roma când voi da ochii cu *tempistii*[37]... Uite ce prost au fost cusuţi nasturii! Nu te apropia! N-ai să-l poţi găsi pe pajiştea asta!

— Lasă glumele, Juliette! Mă iubeşti?

— Ce puţine lucruri ştii, Gérard! Când am plecat la Paris, nu bănuiam că am un logodnic atât de ignorant. Nu ştii că asiro-caldeenii nu cred în păcatul originar. Sau mi-ai ascuns asta douăzeci de ani. Nu cunoşti data când s-a suit pe tron Sapor, poate nici măcar când a fost detronat. Sau ai vrut să fii singurul din Aigueperse, care ştia? Nu ştii că Moartea-i doar un fleac şi că tot rostul vieţii este monologul interior. Sau te încăpăţânezi să crezi că moartea-i mai tare ca orice. Nu ştii că la Saintes un câine, în fiecare dimineaţă şi seară, se duce şi trage clopotele, pentru a vesti slujba. Nu ştii că în limba guarani adjectivul se pune în inima substantivului, articolul în inima adjectivului. Spune adevărat, ştiai toate astea? Ştii măcar cine-i primul constructor al piramidelor?

— Kheops, în anul 1300 înaintea erei noastre. Nu

36 De la *cholos* (1. spân.) : haimanale.

37 s Huligani (1. ital.).

glumi, Juliette! Mă iubeşti?

Gérard bătea pasul pe loc, ca un alergător căruia trebuie să i se dea startul vieţii. Juliette era mai emoţionată că făcuse să ţâşnească o sclipire de ştiinţă din acest frumos vânător de potârnichi, decât strămoşul care descoperise focul lovind două pietre.

— Cum m-ai minţit, Gérard! Litota, vameşul Rousseau, dadaiştii sunt exact contrariul de ceea ce pretindeai, exact contrariul. Ţi-ai bătut joc de mine când am vrut să ştiu ce mâncau oamenii celebri. Am verificat. Nu-i adevărat că Stendhal se hrănea cu pilaf şi Balzac cu ouă de nagâţ. În ce hal m-ai chinuit toată viaţa! Când eram mică, în fiecare seară, mă aduceai acasă înainte de ora şase, deşi ţipam cât mă ţinea gura că vreau să văd apusul soarelui. Am calculat la Paris. M-ai împiedicat să admir şapte sau opt sute de asfinţituri. Să te mai miri dacă, la căderea nopţii, o să ai o soţie mărginită şi nesimţitoare…

Dar nu mai era timp de glumit. Pe Gérard îl podidiseră lacrimile, îşi pierduse răbdarea…

— Număr până la trei, Juliette! Unu!… Mă iubeşti?

— Te iubesc, micuţul meu Gérard. Nu aştepta să numeri până la trei. Vino să mă săruţi. Strânge-mă în braţe!

Atunci, cuprins de patimă, dezlegat ca dintr-o vrajă, Gérard se năpusti spre ea, cu braţele deschise; dar copleşită de afecţiune, de prietenie şi dragoste, Juliette se aruncase în Creux Durand, în pardesiul ecosez…

Alegerea celor alese în româneşte de Lucia Demetrius

Capitolul 1

Nu! Nu era de îndurat. N-o mai putea scoate la capăt neluând-o în seamă… Dacă spaima asta izbutise s-o găsească, s-o cuprindă, chiar de ziua ei, în timpul mesei, în mijlocul celor pe care îi iubea, ascunsă cum era sub râs şi sub fericire, începea să devină o enigmă sau un avertisment. Trebuia să ia aminte. Şi luă aminte numaidecât, cu judecata suplă şi loială pe care bărbatul ei o asemăna cu degetele, sărutându-i degetele pentru că din păcate nu le putea săruta decât pe ele, din cei doi termeni la fel de dragi ai acestei comparaţii… Căci ei îi aduceau copiii totdeauna cataramele prea complicate, şireturile de pantofi prea strâns înnodate, coardele de sărit încurcate; într-o clipă totul era rezolvat. Fiul ei – pe vremea aceea îl studia, fără îndoială, pe Alexandru cel Mare – făcuse într-o zi ceea ce numea el adevăratul nod gordian; ea îl dezlegase atingându-l numai, iar celălalt, cel istoric, spunea copilul, fusese poate mai simplu… Trebuia să ia aminte, să întoarcă capul spre partea din care venea atacul, să-l privească în faţă. Până acum putuse amina lupta. De câte ori venise spaima, se găsise o explicaţie mai mult sau mai puţin acceptabilă. Prima dată, la Santa Barbara, în acel hotel unde o doamnă blondă, acoperită de smaragde, avea un tic al fălcilor, bărbatul ei nu era acolo, bătea vântul. Poate că în codexul spaimelor, spaima iscată în sufletul soţiei de o combinaţie în care se amestecă un soţ plecat, nişte smaragde, un tic şi câteva tunete este o spaimă cât se poate de normală. A doua oară se întâmplase într-o dimineaţă, în patul ei, când deschisese ochii. Nu se gândise prea mult la lucrul acesta: socotise că e sfârşitul unui vis urât, al cărui început nu şi-l mai amintea. A treia oară, ultima înainte de cea de azi, fiul şi fiica ei erau în Arizona, şi totul se explica foarte bine printr-o teamă, printr-o presimţire, de vreme ce în dimineaţa aceea, la o cotitură, fuseseră cât pe-aici să calce pe un caier de şerpi cu clopoţei, o încâlceală de aceea în care degetele unei mame, chiar dacă se cufundă, sunt neputincioase. De fapt,

totul se petrecuse aşa de parcă absenţa ar fi fost pricina acelui rău, de parcă ea n-ar mai fi putut îndura absenţa celor pe care îi iubea, a nici unuia dintre cei pe care îi iubea. Se supusese. Jertfise acel soi de gust pe care îl avea pentru absenţă, pentru absenţe. Pentru că îndura cu seninătate absenţa alor ei, cu un fel de modestie, aşa ca şi cum ei n-ar fi fost plecaţi, ci s-ar fi desprins ea de ei, i-ar fi eliberat din discreţie pentru câteva zile din misiunea de fiu sau de soţ. Când plecau, simţea înăuntrul ei, la gară, în faţa vaporului, alături de amărăciune, liniştea de a-i şti uşuraţi de o greutate, de greutatea soţiei sau a mamei celei mai dragi. Îi simţea uşuraţi de îngrijirile ei, de ocrotirea ei, adică de primejdii, de rele. Când îi pleca fiul, chiar la vârsta de trei ani, avea sentimentul pe care trebuie să-l aibă o mamă cucernică pentru un fiu scăpat de existenţă, un fiu acolo, sus, în siguranţă… Foarte bine! N-avea să-i mai părăsească, n-avea să mai fie vorba de această încredinţare a familiei ei unei călăuze divine, unei bucătării şi unei spălătorii divine, adică absenţei, pentru că nu mai voia să sufere atât… Da, era o adevărată durere. O schingiuire… O prăbuşire… Era ceea ce trebuie să simţi desprinzându-te din îmbrăţişarea diavolului: contrariul voluptăţii omeneşti. În orice caz, era ceva mai presus de puteri. Cu atât mai mult cu cât se mai amesteca în asta şi un fel de remuşcări; aşa cum îşi închipuia că ar simţi dacă ar înşela… Bine!… Anul ăsta nu va mai fi vorba de excursii separate, de călătorii de unul singur, avea să suprime pentru ea însăşi răstimpurile de letargie maternă, pentru ceilalţi trei libertatea vegheată de îngerii păzitori ai absenţelor. Le-o spusese. Săriseră de gâtul ei. Fusese emoţionată văzând că nu acceptaseră decât pentru ea convenţia asta de despărţire fericită. Năvăliseră către ea. Fusese nevoie, în adevăr, de toată indiferenţa stofelor şi a pielii omeneşti, ca să nu rămână ţintuiţi, agăţaţi, lipiţi de ea pentru totdeauna. Din ziua aceea părea că nu mai există între ea şi ei o măsurare a distanţei, se împiedicau de ea, nu puteau trece pe lângă ea fără s-o atingă, fără să se lovească de ea. Forma firească a familiei devenise

învălmăşeala şi cortegiul. Se adunau necontenit în jurul ei, în odaia ei, în bucătărie, o urmau de parcă ar fi purtat, unde se ducea, hrana şi inima casei. Şi o purta, era inima ei. Din ziua aceea, toţi se apucaseră să fie foarte sănătoşi, de parcă şi acea varietate de absenţă care se numeşte moartea ar fi fost înlăturată o dată pentru totdeauna. Aşa se formase familia care avea cei mai mulţi sorţi să fie nimicită dacă s-ar fi întâmplat o catastrofă, o inundaţie sau ar fi venit ciuma. Seara asta de sărbătoare, aniversarea celor treizeci şi trei de ani ai ei, era în adevăr sărbătoarea unei prezenţe pe care o înteţea şi mai mult depărtarea de Franţa, în acest oraş din California, în care tatăl era inginer. Fiecare din aceste patru fiinţe se afla cu cele trei fiinţe pe care le iubea cel mai mult. Fiecare îşi mânca supa, râdea, glumea cu cele trei făpturi pe care le iubea cel mai mult. Seara, noaptea, ziua următoare, viaţa fiecăruia dintre ei – şi tot ceea ce implica ea, trezirea, prânzurile, munca, în închipuirea copiilor căsătoria cu copiii viitori care aveau să-i urmeze, care aveau să se căsătorească şi ei şi să aibă alţi copii dintre care niciunul n-avea să se despartă de ceilalţi – totul avea să se petreacă laolaltă cu cele trei făpturi pe care le iubea cel mai mult. Şi cea mai iubită dintre cele patru făpturi era ea. Iar ea era aproape sigură că tot ea era cea care iubea cel mai mult. Şi iată că deodată răul acela, pe care îl socotea purces din absenţa lor, se ivea cu ei de faţă… O străfulgeră o durere… Doamne, numai de n-ar fi din pricina prezenţei lor!

Masa, care în alte familii e cea mai intimă întâlnire a membrilor ei, în aceasta era aproape un ceas de despărţire, pentru că punea între ei distanţe ce nu puteau fi micşorate. Se folosi de clipa în care nu era mângâiată, sărutată, îmbrăţişată, ca să încheie odată cu ameninţarea asta, ca să-i vină de hac. Nu era o teamă. În jurul acestor capete nu plutea nicio primejdie, erau strălucitoare, făceau semne norocului ca nişte faruri, fiecare cu sistemul lui luminos; Pierre, bărbatul ei, cu cele două zâmbete ale lui, unul larg, celălalt mic, care se urmau unul pe celălalt la o distanţă de o secundă în fiecare minut; Jacques, fiul ei,

chiar cu chipul lui pe care îl ridica şi-l apleca; Claudie, fata ei, far mai sensibil, cu clipitul pleoapelor… Moartea nu era acolo, moartea vreunuia dintre ei. Edmée ar fi putut jura că nu era o ameninţare care avea să se împlinească în curând. Era sigură că ar putea ghici apropierea morţii, nu printr-o lovitură sălbatică în fiinţa ei, ci, dimpotrivă, după un soi de renunţare, de destindere. O ghicise pentru o vară a ei, pentru tatăl ei. Simţea atunci moartea în lipsa de pondere a perdelelor, în jocul covoarelor, în însăşi veselia bolnavilor, într-o scădere foarte mică a proporţiei oxigenului în aer. Când tatăl ei îi spusese: „Sunt vindecat”, ea înţelesese: „Sunt mort”. îl luase în braţe, era mort… Nu era vorba nici despre moartea ei; medicii pe care îi consultase după a treia alarmă fuseseră de aceeaşi părere. Totul în ea era fără cusur: „Dacă vi se va întâmpla să vă simţiţi prea bine, spusese unul dintre ei, poate că atunci vă va merge ceva mai prost”. Era sigură că moartea era departe, în afară de cazul că printr-un joc al destinului nu era legată de vreo fiinţă pe care n-o cunoştea, care locuia într-o altă lume şi care îi vestea în felul acesta o moarte despre care nu va şti nimic şi pentru care nu va suferi. Dimpotrivă, azi avea un sentiment de securitate desăvârşită, avea siguranţa desăvârşită că străbunii barililor şi ai viruşilor care trebuiau să aducă într-o zi în această casă scarlatinele, oreioanele, aortitele, nu erau încă procreaţi; că niciodată asfixierea cu gaz sau năruirea datorită termitelor nu fuseseră mai departe de o grupare omenească Nu era niciuna dintre acele spaime de familie care te întovărăşesc în viaţă, pe care le ai de la bunici, ca zestre, sau ca o cumulare de spaime. Pe acelea le cunoştea, n-ar fi renunţat la ele pentru nimic în lume; spaima războiului de pildă, în care îi murise fratele, şi pe care o avea uneori, nu ca pe o amintire, ci atât de proaspătă, de parcă lupta s-ar fi dat ieri. Ţinea la doliile astea noi după o moarte veche, se simţea bine în aceste disperări noi aşternute peste renunţări vechi. Nu. Nu, ceea ce sfinţeşte spaima familiei, viitorul, trecutul, n-avea nimic de a face cu răui ei. Singurul adevăr care se desprindea

din neliniştea ei în seara asta, după ce cugetase astfel, refugiată într-o sferă pe care copiii n-o putuseră tulbura cu magneţii lor, de vreme ce solemnitatea ospăţului îi împiedica să se ridice în fiecare clipă de la masă, era tocmai această impresie de vină, de înşelătorie. Era aşa de parcă ar fi abuzat de încrederea lor, de parcă ar fi ascuns o greşeală de care ei trebuiau să sufere, să roşească, îşi închipuia greu întoarcerea femeii adultere la căminul ei, dar se gândea în seara asta că, cu toată virtutea, loialitatea, dragostea ei, simţea amărăciunea şi remuşcările, când are remuşcări, ale femeii adultere.

Şi iată că i se dădea şampanie femeii adultere. Bărbatul ei se apropia, nu se mai putea stăpâni, o îmbrăţişa. Copiii se năpustiră asupra mamei adultere, cu problema nouă de a o îmbrăţişa ţinând un pahar plin în mână. Apoi se întoarseră la locurile lor, pentru ceremonia tortei. Văzându-le chipurile luminate de cele treizeci şi trei de luminări, pentru că Pierre stinsese electricitatea, văzând bucuria lor şi mai adevărată, şi mai colorată sub aceste lumini naturale, Edmée era cuprinsă de revoltă împotriva acestui seducător pe care nu-l cunoştea. Era ruşinea şi indignarea celei care a fost luată prin somn. Nu e răspunzătoare, dar totuşi lucrul există. Pentru că toţi trei o credeau modelul acelei purităţi, cea mai mare din lume, care e fericirea. Şi ce voia să spună acea lovitură în inimă dacă nu faptul că nu era fericită? Erau încântaţi, pentru că se credeau pe culmea acestei fericiri, şi pentru că socoteau cu modestie că sunt una dintre pricinile ei. Lămpile fură aprinse din nou. Pierre tăie torta pe care era scris cu litere albe numele nevestei lui, numele îmbibat de fericire. Edmée, o tortă frumoasă, care purta un nume ca un mormânt. Copiii se băteau să mănânce cât mai multe litere din numele ei, bărbatul, generos, nu păstra pentru el decât ultima, e-ul mut. Era o tortă umplută cu zmeură, prima în anul acela.

— Puneţi-vă un gând, copii!

Amândoi tăcură o clipă, supunându-se tatălui lor. Erau prea mici ca să-şi pună o dorinţă în gând altfel decât

în tăcere. Se putea ghici care erau acele dorinţe. Toate o priveau pe ea. Era dorinţa ca ea să rămână totdeauna cea mai frumoasă, să nu îmbătrânească, să nu moară, să nu moară nimeni din familie ca să nu aibă ea supărări, dorinţa ca toţi să rămână pentru totdeauna aşa, fără să mai aibă vreodată ceva de dorit.

— Să ai tu cel mai frumos automobil, spuse Claudie tare.

— Automobilele frumoase nu fac fericirea, rosti fratele ei.

În clipa aceea toţi văzură două lacrimi în ochii ei. Faţa îi era înţepenită, aproape fără nicio expresie, faţa celor care simt că le vine să strănute, şi două lacrimi se iveau, creşteau în ochii ei, chiar în mijlocul lor: simţeai că sunt împinse de mii de alte lacrimi. De ce nu un strănut, de ce lacrimi? Pentru ce le scoseseră deodată cuvintele copiilor dintr-un ascunziş pe care îl socotea atât de sigur? în adevăr, nu era lucru serios să-i ajungă de acum înainte să audă cuvântul fericire – dacă nu cumva automobil, ceea ce era mai puţin probabil – ca să plângă. Cel mai rău era că ei le văzuseră, că erau emoţionaţi de ele până în adâncul inimii, că socoteau aceste lacrimi pricinuite de seara aceea, de seara aceea fericită, de fericire, cum spunea Jacques. Erau două lacrimi pe care ea le simţea de sânge, dar care erau foarte străvezii şi limpezi. Trei priviri drăgăstoase le atingeau. Copiii mâncau mai reculeşi prenumele acestei mame care plângea, în faţa lor, de bucuria de a le fi mamă. Bărbatul ei avea lacrimi în ochi. „Fericită femeia care are dreptul de a plânge de fericire, se gândea el, pentru că nu se preface”. „Fără îndoială, se mai gândea el, dacă pe culmea pe care ne aflăm ar mai fi fost ceva de făcut în seara asta, trebuiau plânse aceste două lacrimi. Eu sunt un prost, am pregătit un foc de artificii. Un foc de artificii de cameră, numai cu sori, pentru că rachetele în înălţime nu sunt cu putinţă într-un apartament. Frumosul meu foc de artificii e udat…”

Jacques, de cum văzuse lacrimile, plecase fruntea, n-o mai ridica, socotind, în pudoarea lui de băiat, cât timp le

trebuie lacrimilor ca să cadă, ca să se evaporeze. Numai Claudie nu pierdea niciun amănunt al spectacolului. Vedea pentru prima oară cum plânge nu numai mama ei, ci o femeie. Gusta clipa asta neîngăduită, se uita ţintă la lacrimi, ghicea că ghiontul pe care i-l trăsese Jacques nu avea alt scop decât să-i abată atenţia, şi nu-i răspundea.

Bietul Jacques care, săptămâna trecută, când văzuseră un rănit în stradă şi sângele pornindu-se deodată din rană, voise s-o împiedice să se uite la sânge! De ce le e băieţilor ruşine de sânge, ruşine de lacrimi? Uite că acum o ciupea. Şi se mai amesteca şi tata:

— Copii, hai la focul de artificii!

Dezordinea care se crea atunci îi dădu cel puţin Claudiei prilejul, sub pretext de a-şi săruta mama, să-i vadă lacrimile de aproape, să-şi moaie obrazul în ele. Jacques trecu la o oarecare distanţă.

Copiii se culcaseră de mult. Pierre se culca şi el. Edmée întârzia să vină lângă el. Îi plăcea, după ce se culcau bărbatul şi copiii, să trăiască o clipă o viaţă verticală, care n-atingea pe nimeni. Era viaţa ei în afară de cei vii, viaţa ei cu obiectele. Nu le vorbea, dar trecea din odaie în odaie, le atingea îndelung, le privea.

Tablourile, scrumierele cereau un fel de ordine de noapte. Tablourile, pe care ziua le strâmbase, trebuiau îndreptate. Atingea arama, argintul, cositorul. Atingea lemnul de cireş, lemnul de trandafir, abanosul. Nu ocolea oglinzile. Le dădea fără grabă imaginea ei întunecată, ca pe o hrană pe care trebuiau s-o absoarbă încet. În seara asta, marele dulap cu oglindă o cuprindea şi mai încet. Trebuia, în adevăr, să-l hrănească cu mâna, la sân… Trebuia să se lipească de el…

— Mamă, cauţi castraveciorii?

Numai capul lui Jacques era încă treaz. Nu putea decât să întindă buzele ca s-o sărute pe Edmée. Orice altă mişcare îi era cu neputinţă. Se aplecă până la el. Îşi frecă fruntea de fruntea lui. Îl hrăni ca pe un obiect.

— Cauţi castraveciorii?

Într-o noapte, cu doi ani înainte, bărbatul ei o

surprinsese în oficiu, la castraveciori. Se trezise, n-o găsise lângă el, se repezise s-o caute şi o zărise deodată cuminte, cu un castravecior în mână, cu altul în gură. De cum se făcuse dimineaţa, copiii o şi aflaseră. Devenise o legendă pe care şi-o reaminteau în zilele în care dispoziţia familiei era drăgăstoasă. Ce condiment pentru sentimente, mama asta atât de frumoasă, de desăvârşită, care evada din somn ca să scoată castraveciorii din oala de lut! Jacques zâmbea. Seara asta de fericire, care se încheia cu un episod iubit, prea frumos... Edmée fu din nou gata să plângă... Oh! da, căuta castraveciori!

— Aş vrea şi eu unul.

— Dormi... dormi...

— Du-te şi adu doi. Unul pentru tine, unul pentru mine.

Ea se duse. Deschise dulapul din oficiu. Câinele se întinse, un câine bătrân, de opt ani, cu botul tocit, care nu mai recunoştea mâncările decât când vedea farfuria, şi care întoarse capul când ea luă oala... Nu, nu, să fie liniştit!... Castraveciorii erau acolo şi inimioarele astea pe hârtie erau cuişoare. Şi ramura asta mândră ca o ramură de merişor era cimbru. Şi mai erau acolo şi ele, dragostea filială, şi dragostea maternă, şi dragostea conjugală, care ar fi trebuit să săreze, să pipereze, să îmbălsămeze această zi. Dar totul era sălciu. Noaptea era sălcie. Câinele, care adormise din nou, era un ghemotoc sălciu. Luă un castravecior, îl mâncă, ca să-i simtă amărăciunea, oţetul, pentru ca viaţa ei să fie o clipă acrişoară.

— Deschide gura.

Jacques deschise gura, o gură surprinsă, cu toată aşteptarea, o gură neîndemânatecă. E greu să deschizi gura şi să zâmbeşti în acelaşi timp, mai ales când dormi. Pentru că somnul îl cuprinsese din nou. Şi să mai şi vorbeşti, pentru că voia să spună mulţumesc, şi pe mâine, şi noapte bună. Şi se mai hotărâse să-i spună în sfârşit maică-sii ce nu izbutea să-i spună ziua, că nimic nu era mai frumos decât ea, că o adora, că s-ar omorî pentru ea. Simţea dintr-odată că trebuie să se întâmple foarte rar ca

fiii să spună mamelor lor că le adoră. Trebuia să se folosească de prilej... Dar Edmée băgă castraveciorul între buzele deschise. Îl ronţăi şi ochii i se închiseră.

Din patul vecin Claudie chema şi-şi cerea partea ei.

— Aşteaptă-mă, mă întorc.

Fetiţa aşteptă, amorţită, dar fericită. Îi plăceau absenţele astea ale mamei ei, când o ştia acolo. Ideea că mama întârzie în bucătărie sau în oficiu cu treburile astea umile ziua dar nobile noaptea, cu rânduirea borcanelor în dulapuri, cu curăţirea chiuvetei, cu aşezarea tacâmurilor, cu alegerea furculiţelor şi a cuţitelor din serviciul cel mare, o umpleau de o aşteptare misterioasă şi de încredere în viaţă. Gusta ca pe o bucurie ciudată, aproape voluptuoasă, gândul că mama asta atât de frumoasă, cu mâini atât de fine, nu în capot ci încă îmbrăcată, încă cu pălărie, cu inele, cotrobăia în frigider, cerceta cutia cu resturi. Câteodată ajungea până la ea un zgomot uşor, al unei farfurii mutate din loc, al unei sticle destupate: fără îndoială că maică-sa controla dacă era un rest de vin bun sau de oţet. Uneori se auzea o zarvă: maică-sa muta bufetul din loc, pentru că Edmée, slabă ziua, neînstare la lumina soarelui să ridice o greutate, în mijlocul nopţii devenea mai puternică decât un hamal, mişca mesele, trecea uneori la o revizie completă a ordinii mobilierului, lichidând discuţii vechi de zece ani în privinţa locului unui bust de marmură sau al unei mese de scris, fără să-i rămână o pată sau o cută pe rochie. Uneori, ca în seara asta, o linişte nesfârşită, în timpul căreia se putea crede că mama ei trecuse din apartament în apartamentul nevăzut. Numai Claudie cunoştea acest apartament nevăzut, numai ea şi maică-sa. Era uşor să intri în el. Era destul ca maică-sa, decoltată, să deschidă uşa către scara de serviciu, s-o ia pe scara cea mare de incendiu, să urce o mie de fustei, ca să ajungă în acea casă a văzduhului în care primeau gazde mai inteligente şi mai puţin oarbe decât cele din apartamentele care se vedeau, îi spuneau că e cea mai frumoasă, o acopereau de perle şi de flori şi o duceau într-un vârtej de dansuri şi de plăceri... Când cobora în sfârşit

ca s-o sărute pe ea, Claudie, triumfătoare, o cuprindea de mijloc, aşa cum îi cuprinzi pe cei care au învins şi de care eşti mândru. Săruta mâna pe care o sărutaseră toţi acei extraordinari prieteni nevăzuţi, adulmeca pe mama ei toate florile necunoscute, se zgâria în bijuteriile cele noi… Fără îndoială că în clipa asta era acolo, sus. Chiar în seara asta, după sărbătoarea în familie, acele zeci de bărbaţi strălucitori, acele zeci de femei minunate o aşteptaseră pe Edmée în capul scării de fier şi o trăseseră cu amândouă braţele la ei, deasupra oraşului, a streaşinii, a nopţii…

Claudie avea o mie de răspunsuri la întrebarea: de ce nu se urcase şi tatăl ei. Tata era un om pe care Claudie îl punea în fiecare seară în patul lui ca la cutia poştală, şi care se întorcea cu poşta de dimineaţă. Tata avea ameţeli: ar fi căzut pe pământ înainte de a mia treaptă. Tata ar fi fost caraghios în pijama, pe scară, în urma nevestei lui: tata nu se îmbrăca ca să se culce. Nu era sigur nici că tata putea să respire la acea altitudine. Şi avionul îi făcea rău… Va să zică mama, singură, în clipa asta acolo sus, prezida tăierea unei torte cu litere uriaşe care închipuiau cuvântul Edmée şi care erau disputate pe preţuri de aur, cu atât mai mult cu cât cel care avea litera E căpăta dreptul de a o săruta pe Edmée… Cât de adâncă era tăcerea! Ce frumoasă trebuie să fi fost adunarea din care mama ei avea să se întoarcă, fără să răsufle greu din pricina dansului, fără ca inima să-i fie tulburată de triumf, cu un castravecior furat din mijlocul icrelor negre şi al şampaniei… în vremea asta Edmée stătea jos, pe scara oficiului, cu braţele atârnând, în faţa dulapului cu mirodenii deschis, ca în faţa unei ferestre…

— Deschide gura.

Claudie deschise gura. Primi castraveciorul aşa cum primea odinioară biberonul, îl supse, adormi… Uite, Doamne, laptele cu care îmi hrănesc azi fiica.

— Edmée!

O chema din odaie.

— Şi mie. Alege-mi-l pe cel mai bun.

Şi bărbatul ei voia un castravecior. Fu înduioşată. El,

căruia nu-i ajungeau cuvintele aspre pentru muştaruri, murături, picanterii, se îndupleca în seara asta. Se duse să aducă un castravecior. Cu toate că castraveciorii nu se aleg, îl luă pe cel care prin arhitectura, prin sculptura, prin reliefurile lui, cerea titlul de castravecior pentru şeful familiei şi i-l aduse, în vârful degetelor, prin culoare şi salon. Pierre o privea cu ochi drăgăstoşi, cărora penumbra le dădea taina şi atracţiunea unor ochi necunoscuţi. Nici el nu avea decât buze mobile într-un trup paralizat: le întindea, cu chipul senin, recunoscător, cu expresia copiilor care se împărtăşesc pentru prima oară şi pe care îi vezi, din profil, în bisericile de ţară.

Ea îi dădu acea împărtăşanie amară.

Capitolul II

— Cum arătam eu la doi ani?

— Foarte frumuşică. Foarte drăguţă.

— Ai fotografii de-ale mele la doi ani?

— Ce-ar fi să mai vorbeşti câteodată şi de altcineva afară de tine? spuse tatăl. Nici maică-ta, nici eu n-o să-ţi mai răspundem, când ai să mai pui întrebări despre mica ta persoană.

— Am opt ani. Am dreptul să mă cunosc.

— Ai dreptul să taci.

Claudie tăcu. Trebuia să tacă zece minute: peste zece minute tata pleca la birou. Dar se înroşi din pricina nedreptăţii. Parcă din egoism îi plăcea să i se vorbească despre ea! Fusese o serie de o sută, de o mie de fetiţe care se perindaseră zi după zi ca s-o dea pe Claudie cea de azi, şi taică-său îi refuza dreptul de a le cunoaşte, de a le iubi! Nu-i trecea prin cap bietului tata că ea nu-l iubea niciodată pe tata cel de azi, pe când tata de ieri, atât de stângaci cu artificiile lui de apartament, tata de luna trecută, atât de înduioşător peste radiatorul lui spart, o umpleau de umilinţă şi supunere! Aduna fotografiile acelor fiinţe mici dispărute, datorită cărora ajunsese să iasă la lumină în viaţă: a celei care se jertfise pentru scarlatina ei, a celei care îşi prinsese în locul ei un deget într-o portieră, a acelei mulţimi de Claudie, de Claudette, de

Claudine, de Cle-Clo – pentru că existase timp de şase luni şi o Clo-Clo ţărancă –, nu ca pe nişte fotografii ale ei, ci ca pe nişte fotografii de familie. Nu cobora din Eva, ci din acea Claudie de opt zile al cărei portret deschidea albumul, ciudat de goală şi de asemănătoare cu maică-sa. Se va şti mai târziu dacă era mai bine aşa. Jacques, fără îndoială, cobora din Adam şi nu din Jacques. Nu îndrăznea să se privească pe fotografiile în care era cu sora lui. Credea că e el acel Jacques mic care îşi sugea degetul cel mare de la picior, acel Jacques care pilota un avion de carton. Tocmai când era vorba de tot ceea ce nu mai era el. Tocmai când Claudie îi adora pe toţi aceşti fraţi morţi ai ei, pe cei o mie de fraţi morţi, în vreme ce pentru singurul frate care îi mai trăia avea sentimente destul de amestecate. El pleca ochii cu o falsă pudoare, ca în ajun, când nu îndrăznise să privească lacrimile maică-sii. Bărbaţii nu îndrăznesc să privească în faţă nimic, nici măcar pe cei care plâng şi nu ne văd. Să ai norocul să-ţi vezi mama plângând, şi să întorci ochii! Ea, Claudie, nu clipise, din clipa în care ghicise ce se pregătea în ochii maică-sii. Lacrimile se adunaseră, străluciseră, curseseră, curseseră pe faţa de masă. Claudie le atinsese cu mâna, ca din întâmplare, când se ridicase de la masă. Fuseseră curate, precise, ca picăturile pentru tuse când ies din pipetă. Fuseseră două… Era o doctorie de luat câte două picături deodată. Întâi căzuse cea din dreapta…

Tata o sărută, o lăsă să-l sărute, ieşi… Dacă ar fi ştiut că Claudie nu-l săruta pe tatăl cel de acum ci pe tatăl în care aruncase cu trei luni înainte un ou fiert, nu s-ar fi aplecat atât de adânc ca să-i primească sărutarea.

— Unde ne ducem, Claudie? întrebă mama.

— La domnul Warin pentru portretul meu.

— Haidem la domnul Warin.

Edmée era uneori înspăimântată de Claudie. Fetiţa asta de opt ani avea un instinct pe care nu se putea opri să-l admire, un instinct, după cum spera ea, pentru că dacă ar fi fost o judecată sau un sentiment, ar fi fost mai bine să nici nu se gândească la el. Claudie hrănea cu tot

trupuşorul ei, dacă nu cu creierul ei mic, o voinţă calmă, ascunsă, discretă dar neobosită, încăpăţânată, voinţa de a-i înlesni maică-sii convorbirile cu bărbaţii. Nu făcea nicio alegere.

Dacă mama ei vorbea cu un prieten al tatălui, cu un sergent irlandez, cu un grădinar, ea lua numaidecât un aer absent, era în adevăr absentă. O găseai în spatele unui boschet, citind sau băgând gologani într-o puşculiţă. Nu era curioasă, nu asculta. Datoria îi poruncea s-o lase pe maică-sa singură cu bărbaţii, asta era tot. Singură cu toţi bărbaţii singuri, chiar cu cei urâţi. Claudie aflase de pe acum, Dumnezeu ştie de la cine, că urâţenia bărbaţilor nu e decât o mască… Cu toţi bărbaţii, afară de tatăl ei. Pe el, era geloasă. Nu putea accepta, când părinţii se culcau, ideea că acel tată avea să rămână liniştit cu nevasta lui. Ghicea după nişte semne, care îi scăpau mamei chiar, serile în care dragostea tatii lua forme ameninţătoare. Totdeauna se întâmpla atunci un incident pricinuit de ea cu ajutorul furtunii, al unui şobolan, al unei dureri de burtă, în alte nopţi cu ajutorul unui mic cutremur adevărat, care îi îngăduia să rupă acel duo de linişte şi de înţelegere ce se şi înfiripase în birou sau în salon. Şi de câte ori Claudie se strecurase în patul părinţilor ei, înainte de a se lumina de ziuă, ca să împiedice complicitatea sau unirea lor în zori, ca să împiedice o trezire împreună, primele cuvinte, un început de dimineaţă conjugală. Edmée ara amuzată de această încăpăţânare şi de această potriveală. Apariţia fetiţei, subită ca o naştere, după cea mai mică sărutare, cea mai mică îmbrăţişare, fetiţa asta care se încăpăţâna să se mai nască o dată la fiecare gest de dragoste al bărbatului ei, îi făcea aceeaşi plăcere pe care i-o făcuse prima sosire a Claudiei, cu opt ani înainte: o odihnă, o relaxare a legăturii conjugale care îi era dragă, dar era totuşi o legătură. îl ajuta, prin inacţiunea ei, pe acest al treilea care dădea din nou un caracter oprit mângâierilor, care organiza în toată casa o vânătoare necruţătoare a dezmierdării conjugale şi a urmărilor ei subite, şi o surghiunea în pat şi în adâncul nopţii. Edmée

era mulţumită cu atât. Bărbatul ei însă era furios. Nu se învoia să-şi aibă nevasta numai la miezul nopţii, singurul ceas la care erau siguri de somnul Claudiei, şi numai în întuneric, când trupurile lor deveneau anonime. Îi purta pică fetiţei pentru propria lui prostie, pentru capitularea lui în faţa ei – dar ce era să facă? pentru lipsa de isteţime pe care o pusese într-o zi într-un răspuns, când sărutându-şi nevasta pe furiş, într-un culoar, Claudie se ivise pe neaşteptate la picioarele lor şi îi privea ţintă în faţă.

— Maică-tii i-a intrat ceva în ochi. Caut.

— De! Asta supără grozav, răspunse Claudie.

Şi mai adăugase:

— Ai tot dreptul s-o săruţi pe mama.

Dar cu un ton, cu un chip, cu un suflet care spuneau tocmai dimpotrivă, şi pentru că stătea locului, taică-său trebuise să plece… în vreme ce, de cum era vorba de alt bărbat, Claudie se făcea nevăzută. Nu era născută. Nu se năştea. „Mă duc în bibliotecă”, spunea ea, dacă mama primea vizita vreunui prieten, şi se ducea în bibliotecă, se aşeza în singurul loc din care nu se vedea nimic din cele ce se petreceau în salon, de unde se auzea când se deschidea uşa spre stradă, şi nu se mai clintea. Putea să treacă ora gustării, să sune telefonul, ea păstra consemnul, în afară de cazul în care taică-său se întorcea acasă din întâmplare. Ea îl auzea cea dintâi, ea tuşea tare – răcise pe semne în biblioteca prea răcoroasă – şi se ducea la maică-sa, se urca pe genunchii musafirului, îl săruta, îi netezea părul, de parcă ar fi vrut să schimbe nişte urme şi să abată nişte bănuieli. Edmée, încurcată, încercase zadarnic să descurce taina. Constatase numai că Claudie era naivă, curată, chiar înapoiată, şi nemaipomenit de sinceră, în afară de comedia asta. Aşa că nu era supărată pe ea. Cinstea ei se împăca cu această complicitate firească, aşa cum s-ar fi acomodat cu un joc sau o făgăduială.

Frank Warin nu apucase bine să deschidă uşa atelierului, că Claudie şi dispăruse către bucătărie…

— Nu-i aşa că mama e frumoasă? avusese timp să spună în goană.

— Dar am venit ca să sfârşim portretul tău! strigă Edmée.

Zadarnic. Claudie se ferea de sărutările lui Frank, de parcă le-ar fi furat cuiva mai îndreptăţit decât ea, se ferea de parcă ar fi ştiut ce sunt sărutările adevărate, cu grabă, fără să lase să i se prindă mâna, braţul, paltonul, aşa cum ar fi făcut Paâva, de parcă ar fi ştiut că o femeie chiar dacă e prinsă de o panglică sau de poşetă, e pierdută... Şi, ajunsă în bucătărie, punea stăpânire pe Blanche Pearl, negresa care făcea menajul, şi care şi ea abia atât aştepta, să-i lase singuri pe Edmée şi pe stăpânul ei, ştiind însă despre ce era vorba. Cu o înţelepciune subită, care trebuia să compenseze cine ştie ce nebunie, Claudie îi cerea Blanchei Pearl s-o înveţe să croşeteze, să tricoteze, să calce. Nu avea nicio importanţă ce-şi puteau spune Edmée şi Frank, la sfârşitul zilei însă Claudie avea să ştie să-şi cârpească ciorapii. Şi mai avea să înveţe încă, din practică, că farfuriile trebuie spălate de două ori, odată cu apă caldă, pe urmă cu apă călduţă, că e bine să căptuşeşti dulapurile cu hârtie. Edmée băga de seamă de altfel că numai situaţiile echivoce în care era împinsă de Claudie îi dădeau fetiţei ei pasiunea asta pentru menaj.

Cu paleta plină de culorile Claudiei pe genunchi, Frank se uita acum cu emoţie şi stăpânire la Edmée, la culorile încântătoare ale Edméei, ca la singurele care n-aveau să se şteargă în acest loc în care cele mai frumoase fete îşi lăsaseră cel puţin ocrul şi roşul. Edmée era la largul ei, zâmbea. Îi plăcea să fie singură cu bărbaţii. Era destul să fie închisă cu unul dintre ei, ca să se afle pe o insulă cu el. Era înclinată firesc către intimitate cu orice bărbat, chiar trecător. Nu-şi ascundea sieşi că era o pradă pentru tutuire, pentru dans, pentru plimbările la braţ, pentru călătoriile noaptea. Fusese nevoie de demnitatea bărbatului ei ca să dea din nou gravitate primejdiei şi ceva îndoielnic tovărăşiei masculine. Admiraţia pe care o avea Pierre pentru ea n-o învăţase să se admire ea însăşi, să dea mai mult preţ intimităţii ei, dar o obliga să aibă cu majoritatea bărbaţilor acele raporturi măsurate, care

alcătuiau viaţa ei cu Pierre. Însă educaţia pe care voise bărbatul ei să i-o dea în privinţa bărbaţilor în general nu-şi atinsese ţinta. Edmée nu izbutea, cu toate lecţiile lui, să deosebească tot atât de limpede ca el, bărbaţii laşi, leneşi, muncitori şi nici măcar – poate că la deosebirea asta ar fi ţinut mai mult Pierre, care era înalt şi frumos – pe cei mici, pe cei mari, pe urâţi şi pe frumoşi. Simţea faţă de toţi un soi de bunăvoinţă, de fraternitate care se traducea foarte bine, în serile cu lună plină, într-o plimbare cu pântecele cel mai mare sau (cu toate că era lună plină, nu-l vedea) cu craniul cel mai pleşuv. Pierre suferea de neputinţa asta a nevestei lui de a-l deosebi de inferiorii lui întru înfăţişare şi putere, mai mult decât de ignorarea, din care nimic n-o putuse clinti, a meritelor lui de politehnician şi de inginer. Se simţea iubit, o simţea credincioasă, dar gândul că ea ar fi iubit primul venit, că ar fi fost credincioasă primului venit, îl scotea din fire într-atât încât acea desăvârşită mulţumire de viaţă, spre care era înclinat, îi era adesea stricată. Femeia asta nu-l iubea pentru că era frumos, curajos, inteligent – concursurile de politehnică nu sunt dovezi fără greş, dar dacă eşti clasat primul la intrare şi primul la ieşire, nu s-ar putea vorbi totuşi de o coincidenţă – ci pentru că el fusese primul care o ceruse de nevastă! Pentru această tânără fată extraordinară ăsta era primul dintre bărbaţi: primul care avea s-o poftească în patul lui. Dacă el, Pierre, ar fi venit cu o lună mai târziu, ar fi putut fi vorba de patul unui bâlbâit sau al unui cocoşat!… Faptul că Edmée era instruită, era fină, făcea ca această perversiune să fie şi mai uimitoare. Citea Nietzsche în limba germană, îl citea fără pretenţii, alternativ cu memoriile Doamnei de Boignes; scrisese o lucrare de diplomă asupra repetiţiei la Gide; ar fi putut fi o mare pianistă şi cânta la patru mâini împreună cu el – cele patru mâini dintr-odată desprinse şi despărţite de către Liszt, de către Brahms – cele mai grele concerte. Cânta din gură, dar niciodată la întâmplare, numai în zilele în care acustica lumii, a familiei, avea nevoie de un cântec omenesc, în zilele în care cânta femela în colivia canarilor. Era subtilă,

spirituală; judeca evenimentele şi oamenii cu o siguranţă şi o libertate atât de mare, încât cuvintele păreau spuse la întâmplare, dar aveau totdeauna greutate, ca acele ale portăreilor şi ale zeilor. De ce trebuie să-şi păstreze ignoranţa, incapacitatea, pentru singurul capitol care avea însemnătate pentru Pierre, capitolul bărbaţilor? Pierre, care prin experienţa unei vieţi grele, prin răspunderi minunate, ca şi printr-o delicateţe şi o nobleţe înnăscută, îi vedea aşa cum sunt, în ierarhia lor fizică şi morală, de parcă fiecare şi-ar fi purtat pe spate preţul scris cu cretă, îi vedea în ordinea intrării lor în Şcoala Centrală sau la Politehnică, în Pantheon, în cer, în iad, ajunsese să nu mai poată îndura, să nu mai îngăduie drept egali decât pe cei care îi păreau atinşi şi însufleţiţi de onoare… Era chiar îngăduitor în discriminările lui, admitea şi onoarea hoţilor, a dezonoraţilor… Era însă sigur, când se întâlneau pe plajă întâmplător cu nişte cunoştinţe vagi sau când luau masa în oraş, că mai curând sau mai târziu avea s-o găsească pe nevasta lui stând de vorbă prieteneşte cu invitatul lipsit de onoare. Dăruia din belşug acelei ticăloşii, acelui gunoi tot ceea ce ar fi trebuit să păstreze din ea însăşi pentru onoare, zâmbetul ei, încrederea, conversaţia, însăşi imaginea ei. În asemenea chip încât seara, odată culcaţi, în vreme ce el devenea în dragoste o făptură conştientă în cel mai înalt grad de nobleţea vieţii lui pe acest pământ, conştient de ceea ce era familia lui, patria lui, căminul lui, când toate comorile şi resursele personale se adunau în jurul lui pentru cununia asta, şi când plăcerea îi dădea, în toate felurile, cea mai înaltă şi mai precisă asemănare cu el însuşi, o simţea, dimpotrivă, pe Edmée liberată prin dragoste de tot ce era rangul ei, condiţia ei, misiunea ei, de tot ceea ce era în afară de dragoste, şi în primul rând de el, de Pierre. Din uniunea dintre acest model de virtuţi omeneşti şi această femeie fără nume, fără chip, dintre acest soţ la cel mai înalt grad şi această soţie declasată, se născuseră cei doi copii. Somnul care o cuprindea numaidecât pe Edmée, cu neputinţă de înlăturat sau de curmat atunci când el, dimpotrivă, se simţea foarte treaz,

plin de umor, de inspiraţie, atunci când ar fi fost cel mai spiritual dintre politehnicieni după dragoste, atunci când ar fi vorbit la nesfârşit despre viitorul fiului lor, despre meritele patriei, despre nevoia de a schimba tapetul, când o fericire nemărginită îl purta de la poveştile cu Olive la Plutarc, somnul acela îl umplea uneori de spaima că a doua zi Edmée avea să uite în întregime viaţa lor comună, viaţa. „Nu risca de altfel nimic”, se gândea el cu furie… Avea să-l ia din nou, pentru că avea să fie primul! Aşa se afla de fiecare dată, culcat lângă ea, tată de familie model, muzician stimat, şef plătit în dolari, inginer sută la sută, culcat cu faţa la spatele acela într-un mers imobil, care nu l-ar fi dus decât acolo unde se şi afla ea, în neant. Uneori ar fi vrut s-o vadă remarcând un bărbat, plăcându-i un anumit bărbat. Ar fi avut atunci un duşman. Ar fi putut învinge. Ar fi învins. Dar ce putea face împotriva acestei mase în care el era primul aidoma celorlalţi, în care se înşela cu el însuşi?

În atelierul liniştit al lui Frank, Edmée se lăsa cuprinsă de sentimentul pe care îl avea de câte ori era singură cu un bărbat într-un loc închis, îngrădit sau zăvorât: de siguranţă. Prezenţa bărbaţilor, a oricărui bărbat, a lăcătuşului sau a spălătorului de geamuri în apartamentul pustiu, o ocrotea în loc s-o neliniştească. Puţin îi păsa dacă acel bărbat, aşa cum se pregătea s-o facă Frank în clipa aceea, trăgea perdelele pe jumătate şi venea să se aşeze la picioarele ei. Era o făptură pe care o ocroteşti luându-i mâinile, aşezându-te la picioarele ei. Nu se supăra nici pe cei care voiseră s-o ocrotească luând-o în braţe, propunându-i un şirag de perle, ocrotire sigură împotriva duhurilor, încercând s-o sărute. Fidelitatea ei faţă de Pierre era atât de totală şi de firească, încât aceste atacuri nu erau nici măcar insulte. De altfel, nu credea foarte serios în seduceri, în răpiri, în violuri… îşi punea Frank capul pe genunchii ei, în poala ei? Foarte bine. Primea acel cap ca pe un cap izolat. îl lua ea pe un dar, darul pe care ar fi putut să-l facă sfântul Denis sfintei lui favorite, dându-i capul lui tăiat. Trupul lui Frank

dispăruse, dar capul acesta singur care vorbea, care deschidea ochii, acoperit de păr îmbelşugat de prima calitate şi cu gene puţin prea lungi pentru nişte ochi de bărbat, era un dar frumos, pentru un ceas. Fără îndoială că n-avea să-l ia cu ea. Ar fi încurcat-o în tramvai, pe stradă. Dar voia bucuros să fie o clipă al ei… în vremea asta acolo, în bucătărie, Claudie îi explica Blanchei Pearl că nu trebuie să duci ceaiul decât dacă a fost cerut, şi chiar de două ori.

Capul lui Frank îi plăcea Edméei. Pentru că printre aceşti bărbaţi nenumăraţi şi inofensivi, Edmée prefera şi ea o categorie. Încercase într-o zi să ştie o dată pentru totdeauna care, şi se oprise din căutare puţin ruşinată, pentru că nu putuse tăgădui că preferaţii ei aparţineau unei varietăţi cu totul deosebite de aceea care îl zămislise pe Pierre. Toţi aveau caracteristica asta: erau uşurei. Nu era vorba numai de o uşurinţă de limbaj, de purtări. Era vorba de ponderea lor, de densitatea lor. Nu apăsau cu greutate asupra vieţii. Aveau, în trupul sau în sufletul lor, băşica aceea de aer care le îngăduie păsărilor să zboare. Nu erau neapărat toţi ca Frank, superficiali şi boemi; unii aveau o ocupaţie, o meserie, o credinţă, dar nu erau mai puţin uşurei, din pricina acestei lipse de densitate care îi înzestra cu libertate în mişcări, cu veselie, cu umor. Erau senatori uşurei, negustori de tunuri uşurei. Pentru că îi plăcea să aştepte bărbaţii, să stea cu ei, îi plăceau cei lipsiţi de exactitate, cei trândavi. Pentru că o rănea orice îndatorire, îi plăceau bărbaţii schimbători. Fugea de orice discuţie, fie ea gospodărească, didactică sau religioasă. Printr-o contradicţie care îl înfuria pe Pierre, femeia asta cultivată nu putea suferi discuţiile literare, şi când un club îl invita pe Sinclair Lewis sau pe André Siegfried la o sărbătorire solemnă, era sigur, în momentul toasturilor, că o va găsi în grădină, jucând pingpong cu grăsanul Bullyon care avea o sută de kilograme, dar care era una dintre acele făpturi cu foarte puţină densitate. Femeia aceasta care era muzica însăşi, de cum închidea capacul pianului, răspundea cu neplăcere celor care îi vorbeau despre muzică, şi când Pierre cânta cu ea la patru mâini, cu toate

că ea marcase în cântecul ei toată veselia şi tot patosul textului şi mai pusese adesea şi propria ei ironie, ştia că nu mai trebuie să adauge un cuvânt după ultima notă, şi că aveau să se găsească amândoi faţă în faţă, muţi, ea zâmbitoare, el acru, ca acum după dragoste. Pierre scrâşnea din dinţi. Puneau acordul final, opreau scurt drama, strângerea de inimă, frumuseţea lumii, şi se isprăvise, şi ea aşeza din nou pe capacul închis vasul cu trandafiri. Lui nu-i păsa de pianele cu trandafiri. El aspira la acea convorbire pe căpătâiul patului, pe clapele pianului, despre fiii lui Bach, despre scrisoarea lui Goethe către Schubert sau despre disperările lui Berlioz. Ea o respingea zâmbind, fără să scoată un cuvânt. „Dar ascultă, netoată mică, îi venea lui să spună, nu există numai muzica lui Bach, a lui Schubert. Există Bach, există Schubert! Există treizeci de oameni care au trăit vieţi de încântare sau de iad ca să-ţi dea darul ăsta minunat! Doar n-ai să faci din *Armide o* operă anonimă! Când Glück, în 3 septembrie 1780…” Dar ea nu mai era acolo… Ai fi zis că numele de Glück o făcea să piară… Pentru Pierre, care se gândea la Eiffel când se vorbea de turnul Eiffel, la Pasteur când se trecea pe bulevardul Pasteur, incapacitatea asta de a numi omenirea pe numele ei mari era un refuz de a face dreptate. El, care simţea în sine mii de recunoştinţe personale pentru cei care inventaseră motetul, serenada, quatorul, vocalizele, portamentul, care l-ar fi poftit cu entuziasm la masă pe primul om care notase diezul, nu putea îndura ca ea să socotească muzica o recoltă anonimă, ca finul sau rapiţa.

„De ce nu vrei să vorbeşti despre Mozart? o întrebase într-o zi, după ce cântase concerto-ul mai bine decât oricând… Eşti supărată pe el?” „De ce să fiu supărată?” „Pentru că e autorul recunoscut al *Flautului Fermecat,* al *Requiemului.* Te stânjenesc, când ar trebui să vorbeşti despre el. Dar există martori. Sunt de Mozart”. „Bine, să vorbim despre el”. „Crezi că aşa se vorbeşte despre Mozart? La poruncă?” „Bine. Atunci să nu vorbim”. „Ai o taină cu el. Ai o taină cu fiecare dintre compozitorii tăi! Mă

înşeli cu ei. Nu vrei să-i împărţi cu mine. Asta e adevărata pricină”. „Dacă te-aş săruta, dragă Pierre, ţi-ar trece?” „Nu mi se pare. Mă săruţi, ca să nu vorbeşti. Asta îmi displace cumplit”. „Eu încerc. Să vedem!…” Şi sărutarea venea. Şi dura. Şi, când se sfârşea, Pierre ar fi vrut să vorbească despre sărutare. Dar sărutarea de care era plin, nu mai exista pentru ea. Îl vedea că e gata să vorbească. îl săruta din nou, cu seriozitate şi cu grabă de data asta, ca să nu mai fie vorba despre sărutare.

În felul acesta, treptat, din nu ştiu ce instinct de apărare, ajunsese să fie de partea oamenilor mari, împotriva acestei femei care, cu un mutism inexplicabil, se încăpăţâna să le îndepărteze prezenţa. Pereţii biroului lui erau împodobiţi eu portretele autentice ale marilor compozitori, ale marilor scriitori, şi printre ei se puteau vedea chiar, mai puţin autentici fără îndoială, autorii marilor opere pe care Edmée ar fi triumfal să le ştie anonime: *Odiseea, Biblia, Cântecul lui Roland.* Pierre adăugase chiar şi portretul Charlottei Corday, ca să dovedească că existau şi femei mari. Asta a fost singura trădare pe care şi-a îngăduit-o vreodată; îşi înşela nevasta cu Charlotte Corday, cu Louise Labbe, cu colega ei Doamna de Châtelet, matematiciană. Edmée îngăduia galeria asta, erau portretele familiei lui adoptive; inteligenţa, curajul, invenţia omenirii erau străbunii lui Pierre, erau bunicile lui, în vreme ce ea n-avea în propria ei galerie decât pe Gille al lui Watteau, nu pentru că era de Watteau, pretindea Pierre, ci pentru că era Gille. La masă, în vreme ce bărbatul şi fiul nu vorbeau decât de Ghandi, de Racine, de Stevenson, Edmée şi fiica ei schimbau păreri numai despre aşezarea solniţelor sau curăţirea sticluţei de undelemn, un dialog care devenea viclean şi răufăcător prin însăşi sărăcia lui. Pentru că Claudie era complice. Nu putea suferi capetele portretelor. Spre indignarea tatălui ei, nu-i numea decât pe numele de botez, ca pe servitoare, pe toţi, cu Charlotte, cu tot. Dacă uneori Pierre îi punea Edméei pe neaşteptate o întrebare care cerea repede răspuns asupra lui Voltaire sau a lui Beethoven, Claudie

găsea mijlocul să-şi răstoarne paharul, să întrebe cum arăta ea în ziua în care avusese pojar, şi schimba conversaţia. O lăsa pe maică-sa singură cu toţi bărbaţii, niciodată cu oamenii mari. Dar poate că Pierre era şi mai furios de lipsa de interes pe care o aveau mama şi fiica pentru cei mari în viaţă. El simţea încă onoarea de a fi fost finul lui Foch, de a fi fost ciupit odată de ureche de Georges Clemenceau la Tuileries. Îi povestea scena lui Jacques, care îl asculta cu emoţie şi pentru care cea mai mare fericire ar fi fost să fie ciupit de Jeanne d'Arc… Te-a durut, tată?" întreba atunci Claudie, cu o voce limpede, în care Pierre auzea sticlind ceea ce ura mai mult pe lume, ironia copiilor faţă de oamenii maturi. Jacques nu se putea stăpâni, se ridica, se ducea s-o tragă de ureche, de amândouă urechile pe acea eretică mică. Claudie îl înjura pe fratele ei aruncându-i în obraz numele celebru. Scârbosul de Georges! Scârbosul de Clemenceau! Edmée punea capăt încăierării. Dar, când ieşea din sufragerie, Pierre auzea desluşit vocea fetiţei, şi uneori vocea mai gravă, dulce, caldă, acea a nevestei strigând în spatele lui: „Scârbosul de Voltaire! Scârbosul de Descartes! Scârbosul de Lavoisier!…" Lavoisier era savantul lui preferat, pentru că era chimist… Să strigi scârbosul de Lavoisier! Ce nelegiuire cumplită! Era fericit că Claudie nu cunoştea numele mic al lui Lavoisier. Cu atât mai mult cu cât era Antoine.

„Cel puţin dacă insensibilitatea asta faţă de valorile omeneşti s-ar naşte dintr-un gust pentru fantastic, dintr-o naivitate!" se gândea Pierre. Nu era… cazul. Edmée

21 – Romane – Jean Giraudoux nu avea lirism, nu avea resurse, nu avea imaginaţie. Nimic n-o plictisise mai mult decât faptul că trebuise să le spună copiilor poveşti pentru copii. Le povestea pe dos. Falsifica personaje clare ca Motanul încălţat sau Cenuşăreasa. Confunda până şi amănuntele, spunea că principesa a fost muşcată de o viperă – şi doar toată lumea ştia cărei personalităţi de loc anonime e rezervată vipera. Pierre trebuia să intervină ca să restabilească numărul de ani pe care îl dormise

Frumoasa din Pădurea Adormită, adevărata cuprindere kilometrică a cizmelor, pe care Edmée o evalua la patru leghe. Exactitatea lui politehnică suferea poate şi mai mult de atentatele la adresa măsurilor feerice. Dar interesul poveştii nu era decât deplasat. Pierre nu se putea opri să asculte fără întrerupere de îndată ce Edmée vorbea despre ceea ce nu era legendar în legendă, de argintăria nevestei pădurarului, de netezimea penelor Păsării Albastre, sau când vorbea despre vreme, pentru că introdusese în poveştile acestea ploaia, vântul, noroiul. Descrierea cizmuliţelor Cenuşăresei, a umbrelei căpcăunului, a tot ce era viaţă zilnică şi prozaică şi reală a acestor făpturi închipuite, îl umplea de admiraţie. Şi de o nouă nelinişte. Pentru că dacă Edmée avea talentul ăsta, dacă vedea, dacă simţea în asemenea măsură, atunci antipatia ei pentru tot ceea ce socotea el a fi bucuria de a trăi provenea dintr-o încăpăţânare chibzuită sau, şi mai de temut, dintr-un instinct. Femeia aceasta, pe care o alesese dintre toate ca să-l întregească, era oare contrariul lui? Jumătate din căsnicie era oare pentru cealaltă jumătate stucărie, imitaţie?

Seara simţea atât de mult că fiul lui era el şi fiica lui era ea, încât se apropia să se uite cum dorm copiii. Ce oglinzi! Jacques dormea cu pumnii strânşi, ca pe vremea când sugea, bând cu înghiţituri mari acest lapte al somnului care avea să-l facă puternic mâine pentru viaţa lui de băieţel harnic, cu cele trei nume de botez Jacques-Thibaut-Alain plutind ca un nimb în jurul capului, dăruit cu toată conştiinţa inconştienţei, cu ochi nevăzuţi dar sinceri sub pleoape, viitor bărbat, viitor tată, viitor mare om. Claudie, dimpotrivă, anonimă, cu faţa încăpăţânată, potrivnică până şi în somn tuturor misiunilor care se adunau în jurul lui Jacques, asexuată şi abia umană; gata, dacă ar fi sâcâit-o iar cu istoriile astea despre oameni, război, păsat, patrie, Clemenceau, să-şi schimbe regnul şi îndatoririle, să devină vegetală sau făuniţă. De altfel se simţea bine că era trează, dar făcea pe moarta în faţa tatălui ei aşa cum faci pe mortul în faţa ursului, pentru

acelaşi motiv, ca să scape de îmbrăţişarea lui. De frică să nu fie sărutată de taică-său, nu-şi mai dădea măcar osteneala ea, care era atât de neînduplecat pudică, să-şi lase cămaşa mai jos sau să-şi tragă cearşaful mai sus. Îi spunea „nu” lui Pierre, cu tot trupul ei gol, cu gura ei închisă. El se uita înspăimântat la făptura asta mică, zămislită de el, de nevinovăţia lui, de devotamentul lui, de prietenia lui pentru oameni, de acordul lui cu natura, de contractul lui cu Dumnezeu, care aducea în casă contrariul tuturor acestor virtuţi. Dacă un om necunoscut, un cinic lipsit de orice măreţie sufletească, de orice încredere, s-ar fi strecurat în patul lui, ar fi avut tocmai fetiţa asta. În ce scop, pentru ce răzbunare fusese adusă în această inimă a burgheziei? Cu toate astea nu avea nimic monstruos. Făcea parte din clasa, din jacurile, din bucuriile vârstei ei. Nu spunea niciodată decât ceea ce se cuvine să spună o fetiţă de opt ani. Dar lui Pierre i se părea uneori că nu era decât o convenţie care se putea desface numaidecât, şi că ai fi liber pe loc să-i vorbeşti toate limbajele, cele mai neruşinate şi cele mai grave. Îşi aducea aminte de ziua în care deschisese ochii, ochii aceia încă fără culoare, care îşi îndreptaseră spre el o privire întunecată, bătrână, aproape de judecător, de parcă el s-ar fi născut şi ea n-ar fi avut ce face cu naşterea asta. Chiar asta spusese prima privire a Claudiei: o încurca taică-său, un tată… În adevăr, nu aşteptase de la Providenţă să regăsească vârsta lumii în fetiţa lui. Îşi spunea: „Sunt pedepsit. Orice crimă merită o pedeapsă. Am făptuit crima de a crede că viaţa e frumoasă, că te-ai putea rândui binişor pe acest pământ prin cinste, credinţă, muncă. M-am crezut superior altora, care n-au autografe de la Beethoven şi nu-l ştiu pe Vigny pe dinafară, şi nici *Iubiţii de la Montmorency.* M-am crezut bun, simplu, şi de altfel sunt. Sunt chiar generos. Nu mă tem de moarte. M-aş arunca sub un tren ca să salvez o femeie bătrână. Ar fi un gest prostesc. Moartea bătrânei i-ar bucura pe moştenitorii ei, a mea ar ruina viaţa a trei fiinţe pe care le iubesc. Dar sunt făcut din aluatul ăsta. A avea încredere în propria ta bunătate, în propria ta

desăvârşire înseamnă a nu ţine seama decât de tine însuţi. E un egoism de neîndurat care merită a fi pedepsit. Şi iată pedeapsa: mi s-a adus bine împopoţonată şi înfăşată o făptură care va tulbura întreg acest edificiu şi care va introduce în el nu numai defectele ei, pentru că defectele se iau la întrecere cu virtuţile, ci scandalul. De altfel, poate că exagerez… Poate că toate fetiţele sunt aşa… Dar ceea ce mă doare mai mult este faptul că, chiar dacă e desăvârşită, mă înjoseşte, mă strică pe mine. M-a făcut neîncrezător în viaţă, în ea, în nevasta mea. Devin contrariul a ceea ce aş fi vrut să fiu, cicălitor, gelos. Când iese la plimbare singură cu maică-sa, am impresia că Edmée iese cu cineva care o destrăbălează…”

În vremea asta, în atelierul lui Frank, Edmée descoperea că nu numai Frank era uşurel, dar că şi capul lui Frank era uşor. Un asemenea cap n-ar fi stingherit-o în viaţă. Cu un cap ca acesta, aşezat pe o tavă de argint, Salomeea ar fi putut să danseze într-un picior dansul ei celebru. Poate că Frank avea pasul greu, piciorul greu, dar în ceea ce priveşte capul, era perfect… Capul lui Pierre era greu… Nu era o imputare. Îl iubea pe Pierre, nu pe Frank. Dar nu era mai puţin adevărat că greutatea în sine apasă. Poate că unele femei au nevoie să fie greu capul bărbatului lor, asemenea greutăţilor pe care le pui pe coşurile cu stridii ca să le împiedici să se deschidă, asemenea greutăţilor care se pun peste hârtii. „Cum să te urmez? pot ele să le spună cuceritorilor. Capul bărbatului meu stă pe mine!” Şi cu toate astea craniul lui Frank nu suna a gol, era plin de creier, nu-i lipsea niciun dinte din gură. Şi cele câteva cuvinte care ieşeau din capul acesta erau uşurele. Frank trăia prin el şi din el însuşi. Niciodată nu se iveau în conversaţia lui o anecdotă, o poveste, o glumă care mai fusese spusă vreodată. Îşi crea cuvântul aşa cum îşi crea cultura, pe loc. Nu că n-ar fi fost niciodată asemeni cu el însuşi, dar nu dădea impresia, ca cei mai mulţi bărbaţi, de a fi un simplu jgheab al omenirii, făcut anume ca să curgă prin el ştiinţa, gândirea şi toanele. Aşa cum sunt cei mai mulţi bărbaţi. Cum era Pierre. Asta era supărător la Pierre,

că vrând atât de tare să fie reprezentantul umanităţii, devenise în adevăr. Fiecare dintre actele, dintre cuvintele lui nu mai era decât o mostră valabilă a gestului şi a limbajului omenesc. Era reprezentantul comercial al omenirii. Îşi plasa sublimul aşa cum îşi plasează alţii trestia de zahăr sau nichelul, un sublim de cea mai bună calitate, dându-ţi însă sentimentul regretabil că acest sublim avea nevoie de un plastor şi că, fără înverşunarea unor asemenea agenţi de publicitate şi fără pasivitatea clienţilor, s-ar fi putut concepe o omenire lipsită de conştiinţă, lipsită de invenţie şi lipsită de orgoliu. Capul lui Pierre, în lung, în lat, vertical, orizontal, răsturnat, se adapta la toate trupurile oamenilor când munceau, când creau, când erau inspiraţi, când iubeau. Din capul lui Frank nu ieşea nicio lecţie, niciun şantaj. Îi fu ruşine că gândise acest cuvânt. Dar era cuvântul potrivit. Pierre făcea un şantaj, acela al perfecţiunii… înăuntrul ei, ca toate femeile, nu ura şantajul, dar există altul în afară de acela al imperfecţiunii?

— Unde ai fost? o întrebă Pierre la masă.

— La Frank, răspunse Claudie.

— Portretul tău înaintează?

— Nu, spuse Edmée. N-am lucrat. Am stat de vorbă. Frank vorbeşte atât de drăguţ.

Nu era adevărul adevărat. Adevărul era: capul lui Frank e atât de uşor…

Atunci veni iar criza. Ca ieri. Tensiunea aceea, urmaia de spaimă. Oboseala de tot, de tot ceea ce nu era acolo. De tot ce era acolo.

— Era interesant, Claudie?

Oh, Doamne! Cât era de neîndemânatic! De ce se încăpăţâna să împingă fetiţa asta la minciună? Şi de ce, în clipa în care ei îi era rău de moarte, să mai adauge şi suferinţa asta mică… N-avea să poată rezista…

— Claudie era în bucătărie. O ajuta pe Blanche Pearl.

— Frank face şi portretul tău? Oh, foarte bine!

Se înşela dacă socotea că ea avea să mintă.

— Ţi-am spus că am stat de vorbă.

— Despre ce se poate vorbi cu Frank?

Cu Frank, se gândea el, care nu ştia un nume propriu, care nu avea o meserie, care se slujea de culori a căror bază o ignora, care, la Universitate, ca să ajungă la o diplomă, silit fiind să aleagă trei teme de studiu, alesese florile din fire de sticlă, svastica şi cultivarea grepfrutului în Europa. Studii de trei ani în care nu fusese pomenită nicio făptură omenească, poate doar Otto Meyer, negustorul de flori din fire de sticlă din Regensburg. Cu Frank, care nu câştigase un ban în viaţa lui, care mânca o prăpădită de avere. Cu Frank, care nu poseda nici ştiinţă, nici imaginaţie, nici talent.

— Despre toate, spuse ea.

— Despre toate?

Despre toate! se gândea ea. Cu Frank care ştie să respire, care ştie să închidă pleoapele, care ştie să coasă, să scoată petele cu benzină, să dreagă robinetele de la bucătărie. Cu Frank care deschide el însuşi uşa, care nu ştie să vorbească, care vorbeşte ca un câine, punându-şi capul pe genunchii stăpânului. De fapt, ăsta era adevărul. Nu spuseseră nimic. N-ar fi fost în stare să-şi aducă aminte niciun cuvânt. Dar ce uşor fusese ceasul acela! îşi spuseseră tot ce aveau să-şi spună. Din asta izvorâse acea frumoasă tăcere.

— Ţi-a făcut urări de ziua ta?

Uite! Gata! Avea să plângă din nou. Se trudi, ca să alunge lacrimile astea fără rost, să se gândească la cele mai cumplite nenorociri, aşa ca pe vremea când era copil, la agonia tatălui ei, la moartea copiilor. Era prea târziu, ochii îi erau înceţoşaţi. Pierre şi Jacques se uitau fascinaţi la ochii aceştia din care crezuseră că văd, în ajun, ţâşnind două lacrimi de fericire şi în care se adunau acum alte două lacrimi, asupra raţiunii cărora nu se puteau înşela, curate şi ele, dar prin care se pierdea curăţenia celorlalte. Pierre le privea ţintă, aşa cum îşi privea experienţele la uzină, de parcă n-ar fi vrut să piardă niciun amănunt din procesul care, din umorile apoase distribuite în organismul Edméei, distila apa plânsului şi sfârşitul lumii. Observa

falsa seninătate a frunţii, nenorocirea tâmplelor, deruta pleoapelor şi a buzelor. Se stăpânea să se ducă să sărute acei ochi, dintr-un scrupul de savant şi dintr-o teamă cumplită că va displăcea. Îşi înţelese greşeala, încăpăţânarea. Ar fi înţeles-o şi un inginer din primul an: când apeşi pe un punct slab, chiar dacă e vorba de oţel, oţelul se rupe. În Edmée exista o ruptură. Nu se mai mişca, nu mai mânca, chiar a respira ar fi fost parcă o insistenţă. Jacques, ca un băieţel naiv, cu pudoarea lui care era aceeaşi pentru bucurie ca şi pentru supărare, îşi întorsese numaidecât ochii de la maică-sa. Îşi mânca laptele de pasăre, desertul lui preferat. „Ah! ce bun e desertul preferat!”, încercând să n-o privească. Dar cât era de greu! Până azi nu-şi dăduse seama că imaginile lui despre viaţă erau la fel cu fotografiile pe care le lua cu Kodakul lui, întotdeauna cu maică-sa într-un colţ sau în mijloc. Tot ce putea izbuti în clipa asta – „Da, mamă, mai vreau, sunt grozav de bune” – era să nu-i vadă ochii, dar îi vedea rochia, braţul, bărbia… Să nu se mai facă niciodată lapte de pasăre în familie, altfel existenţa ar fi de neîndurat!… Numai Claudie era firească. Nu se uita la maică-sa, nu mai lua lapte de pasăre. O văzuse în ajun pe maică-sa plângând pentru prima oară, avea acum deprinderea de a vedea o mamă plângând… Nu mai voia lapte de pasăre, ci un măr. Lipsa de atenţie care o încuraja acum îi dădea chiar răgazul să izbutească să cureţe mărul de jur-împrejur fără nicio întrerupere, ceea ce Pierre nu-i îngăduise niciodată. Cât despre Edmée, îi treceau prin cap fel de fel de gânduri mici, de care nu se simţea răspunzătoare. Cel mai precis dintre ele suna aşa: „Dacă e vorba de două lacrimi pe zi, am de plâns un veac…”

Se culcară devreme. Claudie găsise un leac pentru toate relele: adormea de cum se culca. Jacques căută până la miezul nopţii leacul ăsta… Pierre, în pat, ceru iertare, ceru îndurare, ceru fericire. Edmée i le dădu pe toate. Bineînţeles, îl iubea. Bineînţeles, nu exista decât el. Bineînţeles, era fericită…

Pierre era greu, foarte greu…

Capitolul 111

A fost în adevăr o întâmplare, a fost numai din întâmplare, pentru că Edmée îşi jurase să nu se mai gândească la nimic de acum înainte, să nu cerceteze nimic cu de-amănuntul, să nu ia aminte la nimic. Nu-şi mai ascundea sieşi că la fiecare cotitură a unui drum nou o aşteptau personaje şi primejdii. În familia ei se formase, sub această formă de linişte, de demnitate, de plăcere de viaţă, o tumoare a cărei natură nu trebuia aflată cu niciun preţ. Tumorile trec. Cele mai mari se elimină singure, răutatea din inima celor răi, cancerul omului, şi nu au altceva de făcut decât să se elimine. Toţi cei din casă erau asemeni ei. Fericirea fugise din căminul acesta, dar cei care îl locuiau se purtau de parcă ar fi fost fericiţi. Acelaşi zâmbet de fericire pe buzele lui Jacques când pleca la şcoală, pe buzele lui Pierre când pleca la uzină, acelaşi, cu deosebirea că erau nenorociţi. La un sfert de ceas unul de celălalt, pentru că fiul pleca şi se întorcea cu un sfert de ceas înaintea tatălui. Edmée le răspundea prin acelaşi zâmbet prefăcut. Ameninţarea avea să treacă. Zâmbetul va rămâne… întoarcerea repede a râsului părea mai puţin cu putinţă, a acelui râs nepotolit care îl apuca pe Pierre în împrejurările cele mai puţin potrivite pentru a dezlănţui acest râs, când citea, îndeobşte când citea că Aristofan se prăpădise de râs văzând un măgar care mânca o smochină, sau că un hotel de la mare anunţa în reclama lui „O atmosferă de demnitate calmă”, sau că papa primise de la catolicii din Wisconsin calapoade de ebonită. Zbieratul acesta sonor, care se prelungea câteva minute, în loc s-o enerveze pe Edmée aşa cum o enerva pe Claudie, o întărea, o înduioşa, îi dădea impresia că avea un măgăruş adevărat în casă, şi că măgăruşul ăsta adevărat, care îşi scutura urechile, îşi mişca botul, uita orice în râsul lui, care îi făcea pe toţi să uite că mai există şi altceva afară de măgari, era tocmai Pierre. Pierre se întrebase uneori de ce, atunci când râdea, Edmée se apropia de el, îl bătea pe umeri, îl săruta. Asta însemna că profita de metamorfoză, îi mângâia greabănul de măgar, îi săruta botul de măgar,

mult mai proaspăt şi mai mătăsos decât obrazul lui de om. Era singura criză care îl scotea pe Pierre din „atmosfera asta de înaltă demnitate” de care nu râdea şi pe care ar fi dorit-o pentru familia lui… Acum se isprăvise, acel râs nu mai răsuna, marele cardinal putea să-şi încerce în tăcere calapoadele în pantofii papei, măgarul lui Aristofan să-şi mănânce în pace smochinele, măgăruşul ascuns în Pierre nu mai zbiera. N-avea să mai audă râsul lui Pierre, decât dacă un măgar adevărat avea să se apuce să zbiere. Pierre dăduse înapoi regnului animal singurul semn, vai! pe care îl primise de la el.

Era vinovată? Era vinovată, fără îndoială, faţă de Pierre şi de Jacques, de vreme ce sentimentul pe care îl trezea acum în ea prezenţa lor era remuşcarea, conştiinţa unei trădări. Dar de ce era vinovată? Vinovată de a nu fi respectat cu stricteţe legile acestei mici republici al cărui civism era fericirea? Cu toate astea nici cel mai uşuratic gând al ei nu-l înşelase pe Pierre. Vinovată că îl schimba mai întâi în animal, ca să fie drăgăstoasă cu el? Vinovată, zilele trecute, că luase pe genunchi capul lui Frank? Era un gest atât de nevinovat. Se vedea atât de bine răspunzându-i lui Pierre, dacă ar fi anchetat-o în privinţa acestei crime:

„— Cum ai luat pe genunchi acel cap?

— S-a aşezat singur. Nu l-am luat eu.

— Puteai să-l pui pe jos.

— Ar fi trebuit să-l iau cu amândouă mâinile. Era o treabă greu de făcut.

— Să te fi ridicat.

— Nu s-ar fi simţit mai bine. Nici eu.

— Pe scurt, îţi plăcea?

— Nu. Dar nu mă stingherea cu nimic.

— Specialitatea ta, ca să nu fii stingherită, e să ţii un cap de bărbat pe genunchi?

— Pe semne. Până în ziua aceea n-o ştiam nici eu”. *1*

El stăruia. El stăruia cam mult de la o vreme… Pentru ce prelungea Edmée cu atâta bunăvoinţă dialogul?

„— Capetele bărbăteşti nu sunt singure. Acolo unde e

capul, nici bărbatul nu e departe.

— În general, da. Ieri fără îndoială că nu. Dacă Frank ar fi fost atât de aproape, te asigur că l-aş fi văzut. I-aş fi dat repede capul înapoi. Mă ştiu eu.

— Capul stătea acolo, fără să spună nimic?

— Ba da, vorbea. Frank nu spunea nimic. Absolut nimic. Capul vorbea.

— Şi ce spun capetele?

— Că e vreme frumoasă. Că e bine.

— Nimic nu se sărută mai bine decât capetele.

— Poate. Eu nu ştiam. Am să văd eu. Asta era primul".

Explicaţia asta îi părea atât de firească încât, într-o seară, când abia culcaţi el, în stângăcia lui, se întorcea iar la vizita la Frank şi-i interzicea să se mai ducă vreodată acolo, ea nu se putu opri să-l împingă către acea discuţie gata construită în mintea ei şi să spună că nu vedea de ce ar fi rău să iei un cap pe genunchii tăi. Atunci începu adevărata discuţie.

— Ce cap? Capul lui Frank? Ai luat capul lui Frank pe genunchii tăi?

— Capul s-a aşezat singur, nu l-am aşezat eu.

Prima frază a primei versiuni putu fi de folos. Dar Edmée îşi şi dădu seama să mă singura.

— Nu ştiam că ai ajuns aici!

— Unde am ajuns?

— Să iei capetele bărbaţilor pe genunchii tăi…

Tot era bine că primea ficţiunea capului separat. Dar momentul nu îngăduia ca cearta să rămână acea dezbatere teoretică politicoasă care fusese în mintea Edméel. Prin faptul că soţii erau nemişcaţi, culcaţi, unşi cu balsamurile lor de seară, oferiţi nopţii, dezbaterea căpătă acum o cu totul altă însemnătate. Adesea, vara, se culcau goi. Pierre, pentru care nici chiar goliciunea nu avea nimic anonim, spunea de obicei: „Pornim din nou de la Adam şi Eva…" În seara de faţă, cu această fereală nouă şi cu sfială pe care le-o dăduseră lucrurile tulburi din ultimele zile, el îşi puse pantaloni de pijama, ea îşi pusese un şort. „Aici e greşeala,

ar fi putut spune Pierre, Eva a descoperit şortul…” Dar, cu tot acest văl, operaţia punerii unui cap de bărbat pe genunchi apărea în clipa aceea ca o intimitate cu totul deosebită. În adevăr, nu era drept să întrebi o femeie cu picioarele goale, cu pântecele şi pieptul gol, acoperită de noapte, de somn şi de lună, pentru că fără îndoială că se amesteca şi luna, de ce punea capul lui Frank pe genunchii ei. Era o înşelătorie să vorbeşti despre incident la ceasul acela. Era ca şi cum ai fi întrebat-o pe Edmée în clipa aceea în care îşi simţea amândouă mâinile ca pe două roabe ale castităţii şi ale plăcerii, de ce le dădga pe stradă unor oameni aproape necunoscuţi, care le strângeau sau le lingeau. Să se trezească bărbatul ăsta nepriceput! Să se îmbrace! Să ia lucrurile cu care se îmbracă bărbaţii, izmenele, pantalonii, bretelele, jartierele, tricourile din ţesături spongioase, vestele, vestoanele, cele paisprezece buzunare, cele trei batiste. S-o lase şi pe ea să se îmbrace, şi înveşmântaţi, să reînceapă discuţia despre cap. Atunci i-ar vedea neghiobia. De altfel, dacă ţinea atât de mult la asta, ea n-avea să mai ia niciodată vreun cap, n-avea să-l mai atingă. Cele mai îngrijite capete lasă o urmă pe rochiile delicate. Chiar cel al lui Frank. Rochia din după-masa aceea era la curăţătorie, la curăţătoria care nu cerea mai puţin de patru zile ca să şteargă de pe mătase aburul acela care era urma celui mai uşor dintre bărbaţi.

— Ce farmec îi găseşti lui Frank?

Cu capul sprijinit de căpătâi, cu un genunchi ridicat, cu şoldurile strânse în albastru ca cerul, Pierre devenise unul dintre acei acrobaţi taţi de familie, care se întind pe spate, în circuri, ca să-şi arunce fiul în aer. De ce nu era decât o aparenţă? Cu rât ar fi fost mai bucuroasă să-l vadă în seara asta jonglând cu picioarele! Cu câtă grijă i-ar fi adus copiii pregătiţi pentru „broască” 1 şi i-ar fi pus pe fluierele picioarelor lui Lui Jacques i-ar fi fost puţin frică. Claudie ar fi înţeles în sfârşit taţii… Şi ea, soţii…

Nicio nădejde. El continuă:

— Să nu-l mai vezi. Sau îi spun eu ce cred despre el.

Iată că gelozia intra pentru prima oară în acest pat.

Şi totuşi ăsta era Pierre care râsese totdeauna de gelozie, care glumise pe socoteala geloşilor. Scosese ultimul lui zbierat mic când citise că un gelos, bănuindu-şi nevasta că îl înşală cu un deţinut, îi pândise trecându-şi capul printre zăbrele, şi nu şi-l mai putuse scoate. Asta era Pierre care, plin de ironie, o dusese pe Edmée la acvarium să vadă faimosul peşte trandafiriu. De un trandafiriu aprins, de un trandafiriu care îi dă dreptul să domnească singur peste femele şi care, când un mascul tânăr se învârteşte în jurul lor şi se colorează puţin, din alb cum era în roz palid, îl provoacă, se aşază în faţa lui şi îl ţine la respect până când devine din nou alb mat… Să se ridice, să se ducă în faţa lui Frank. Să-l privească pe Frank în – ochi, până ce Frank se va face alb la loc, şi să se isprăvească!… Nu dorea decât să fie credincioasă celui trandafiriu aprins. Ce voia mai mult? … Îi întoarse spatele…

— Te iubesc, Edmée.

Şi ea îl iubea. îl iubea pentru bunătatea, pentru inteligenţa, pentru zbierătul lui. Îl iubea pentru o mie, o sută de mii de pricini. Dar niciuna dintre ele n-o putea face în seara asta să-i spună că îl iubeşte. Nu se întoarse, îi întinse mâna cu spatele întors. El o luă… De vreme ce oamenii trăiau în bucăţi, cu capul separat, de câtva timp încoace o singură mână îi putea ajunge, o mână moartă; amorţise de pe acum.

A doua zi de dimineaţă, Edmée ieşi cu Claudie. În adevăr, nimic nu vestea ceea ce avea să urmeze. Bătea vântul, dar nu un vânt care te ia cu el. Soarele strălucea, dar

— Figură acrobatică cu picioarele îndoite deasupra capului.

nu un soare care te pătrunde – unul care coace poamele potolite, ananasul, piersicile. Nu cocea nimic într-o femeie. Edmée n-avea nimic de cumpărat, niciun drum de făcut. Pentru prima oară se întâmpla ca totul să fie cum trebuie în dulapurile de haine, în cămară, în birou. Gazul era plătit. Pingelele Claudiei erau noi. Nici cea mai mică datorie faţă de omenire, de gospodărie. Nici cea mai mică

rămânere în urmă a ei. Edmée găsea, la egală distanţă de foame şi de prânz, de naştere şi de moarte, un ceas care putea fi smuls totalităţii ceasurilor, care nu făcea parte din ea, care n-avea de ce să se întoarcă la ea. Nu ştia prin ce hatâr îi dăduse viaţa azi acest avans în timp faţă de ceilalţi oameni, avans pe care îl câştigă călătorul în jurul lumii când o porneşte spre Orient. Se cuvenea să nu-l prăpădească.

— Unde ne putem duce azi, Claudie, undeva unde să nu fi fost niciodată?

— În parcul Washington…

Claudie nu şovăia niciodată. Avea răspunsul gata pentru toate întrebările, chiar pentru cele care te pun în încurcătură. Totdeauna mulţumită în aparenţă, învoindu-se cu toţi şi cu toate, mâncând la întâmplare, nepăsătoare faţă de rochiile ei, dacă îţi trecea prin minte să-i ceri părerea, avea răspunsuri uluitor de precise, care dovedeau că hotărâse o dată pentru totdeauna ce fructe îi plac, ce culori, ce locuri potrivite pentru călătoriile de nuntă, ce garnituri de mărgele pentru rochiile de seară, care e valoarea relativă a tăiatului în faţete olandez sau francez al rubinelor, dacă e necesară pedeapsa cu moartea. Edmée se înspăimânta uneori şi nu i-ar fi pus pentru nimic în lume o întrebare asupra religiei, a sinuciderii, a învierii sau asupra tatălui ei. Claudie, care se lăsa dusă de trei ani la Central Park, în scuarul Builtmore, nu se gândise decât la un lucru: să meargă în parcul Washington. Era, în adevăr, ziua potrivită.

Pe Edmée o aştepta o surpriză: parcul era mic, dar şi el în afara timpului. Plimbarea era mărginită, dar imaginară. Străbătură mai întâi un crâng de magnolii uriaşe, cu flori mici, apoi nişte camelii pitice cu flori uriaşe, apoi un ţinut sălbatic în care cactuşi înalţi de cinci metri înconjurau un lac, un lac adevărat. Oraşul fusese clădit fără să se dea atenţie lacului şi fusese găsit acolo într-o zi, fără nume, în vreme ce cele mai mici rezervorii erau botezate. Nu era nicio grădină necunoscută: toţi micii ocupanţi, toţi copăceii din grădina tatălui ei, de la

Montbrison, se aflau acolo însutit de mari, deveniţi sequoia, baobabi şi-i dădeau Edméei impresia nu că tinereţea ei trecuse, ci că crescuse de o sută de ori. Printr-o alegere care nu se explica decât prin spiritul de contradicţie al grădinarilor peisagişti şi prin mica concurenţă pe care vor s-o facă creatorului, aleile de copaci înfloriţi se sfârşeau cu o priveliştе deschisă, aleile de pomi într-o înfundătură, aleea de bananieri cu statura pitecantropului dincolo de care nu se mai putea trece, aleea de curmali cu un cimitir vălurit şi ierbos, cu pietre răşchirate şi înclinate de pe acum fiecare în sensul gravităţii lumii într-acolo unde se afla şi mortul. Edmée era singură cu Claudie. Ce inspiraţie fericită de a fi ales, pentru a veni acolo, clipa în care grădinile publice sunt inutile oamenilor!… Singure, cu un corb, cu un cintezoi. Clipa în care grădinile publice le trebuie neapărat păsărilor. O lebădă veni chiar pe jos dintr-un bazin oarecare, necunoscut, se plimbă ciugulind iarba, rozând un rest de măr, făcu pe gâsca, apoi plecă deodată, se făcu din nou nevăzută, deveni din nou lebădă. Edmée se aşezase pe banca mai liberă parcă între toate aceste bănci libere, sub copacul care părea cel mai rătăcitor dintre toţi copacii. Un mare catarg de pază se înălţa în stânga ei, acum pus de-o parte şi scos din uz, nemaifăcând semne decât unor interioare corăbii cu pânze. Două tunuri ameninţau un trecut de mult în afară de raza lor. Desişurile, încărcate de flori înalte şi ambiţioase, erau înconjurate de sârmă ghimpată sau de flori sentinele care le împiedicau să se repeadă în masă peste trecători, aşa cum te făcea să te temi obrăznicia lor. Nu te covârşea faptul că atâta frumuseţe, atâtea miresme erau închise acolo, ci te emoţiona… Un turn gotic peste care se ridica o fecioară întrecea în înălţime palmierii; peste o clipă îţi dădeai seama că era Fecioara peste frunzele de palmieri… Edmée se simţea cuprinsă de o odihnă nesfârşită. Nu, nu se odihnea de acea zi: n-ar fi ştiut ce să facă cu ea, nu era obosită. Se odihnea după o oboseală grozavă, pe care n-o bănuise nici ea, adunată peste ea de ani întregi, din

copilărie. O odihnă care micşora contrastul între acea Edmée proaspătă, aprinsă, născută chiar în acea zi şi acea Edmée îngreuiată, frântă sub o greutate pe care n-o cunoştea. Nu mai era nicio îndoială: se afla pe singura bucăţică de pământ care era a ei. Singurul sentiment pe care i-l inspirau acele flori publice, municipale, naţionale, era un ciudat sentiment de posesie faţă de lume, pe care nu-l simţise decât atunci când copiii ei erau încă în ea, iar Claudie, în centrul acestei grădini, era din nou în centrul fiinţei ei. Nu se clintea. Toate ceasornicile din oraş sunară ora zece, unsprezece, douăsprezece, dar în această primă de timp care îi era acordată azi, nu mai exista oră şi nu izbutea să-i pese de ea. Nu se sperie de loc când se uită în sfârşit la ceas. Simţea că nu poate părăsi acel loc. Nu se hotăra să se ridice. Când Claudie veni să se aşeze lângă ea, obosită de joacă, plină de curiozitate faţă de lenea asta pe care n-o văzuse niciodată la mama ei, mai conştientă decât Edmée de tulburarea pe care trebuia s-o pricinuiască lipsa lor de acasă, Edmée fu uimită de cuvintele care îi veniră pe buze, pentru că erau surprinzătoare, dar mai uimită de necesitatea frazei, decât de latura ei monstruoasă…

— Dacă am rămâne aici?

— Toată viaţa? întrebă Claudie. Oh! mamă, să rămânem!

— Telefonează mai întâi fratelui tău. S-ar nelinişti. Spune-i că nu mâncăm acasă.

— Repede! răspunse Claudie.

Toate cuvintele fetiţei aveau un sens. Repede voia să spună că peste un sfert de ceas n-avea să mai răspundă Jacques; va răspunde Pierre, Pierre va fi acasă, şi cu el va fi nevoie de atâtea explicaţii!

— Repede, pe urmă ne ducem să cumpărăm ceva de mâncare.

Fetiţa intră în cabina telefonică. Ştia să telefoneze. Mai ştia şi ceea ce Edmée nu ştiuse, nu putuse niciodată, în afară de azi pentru prima oară, să-şi dobândească libertatea. În zece secunde învinse dragostea fraternă,

pentru că îl ghiceai pe Pierre cel mic neînţelegând nimic la celălalt capăt al firului, zbătându-se ca să-şi dobândească prânzul obişnuit, mama, familia. Vorbea despre taică-său, dar trei cuvinte învinseră dragostea filială. Lupta era inegală cu această fată pe care Edmée o vedea prin geam, limpede, nemiloasă. Firul care o lega de cei doi bărbaţi de acolo nu era, în adevăr, decât un fir. Îl tăie. Apoi, îmbujorată pentru că îl lăsase baltă pe tatăl care aştepta, pe fiul care aştepta, pe soţul, pe amantul care aveau să aştepte, puse receptorul la loc în linişte, închise cu grilă uşa cabinei ca să nu rămână legată de familie nici cu un fir de păr, nici cu un capăt de cordon. Edmée se gândi că pentru prima oară în viaţa ei avea cinci sau şase ore de libertate în faţă, că era liberă…

Îşi cumpărară merindele de libertate. Edmée aştepta ca fata ei să ceară să i se plătească serviciile, să solicite printr-un şantaj firesc, ceea ce îi era oprit. Se înşela. Claudie, dimpotrivă, era uluitor de îngăduitoare. Trecu prin faţa crabilor cu maioneză şi a friştei, fără să le ceară. Îţi venea să crezi că nici ea nu socotea că poate plăti libertatea prea scump. Prânzul libertăţii fu acela al tuturor scăpaţilor din închisoare, al tuturor exploratorilor, al tuturor soldaţilor în război: pâine, şuncă, fructe. Mâncară pe banca din boschetul de bambuşi, hrănind păsările cu fărâmituri, în afară de una, o suspectă, care stătea acolo ea să le vadă, nu ca să mănânce, şi care îşi luă zborul la desert, pentru vreun raport îndepărtat. Băură, americăneşte, la fântâna cu apă bună de băut. Apa ţâşnea în şuvoi prin cele trei guri ale celor trei capete culcate. Claudie bău de la capul bărbătesc, cu dispreţ, prefăcându-se că nu vede că un bărbat îi trimitea apa asta răcoroasă, fără mai multă recunoştinţă, se gândea Edmée, pentru gura asta de bărbat de marmură decât avea să aibă mai târziu pentru gurile neîmpietrite ale bărbaţilor. Edmée alese un cap de femeie blajină, aproape capul ei. Bău puţin. Prea semăna treaba asta cu un sărut.

Un brad dădu umbră pentru siesta Claudiei. Ea adormi pe loc. Ea, care se zbătea acasă de când era de un

an ca să scape de odihna de după-masă, îşi rezemă capul de umărul maică-sii, închise pleoapele, le deschise o clipă lăsând să se vadă nişte ochi pe care Edmée nu-i recunoştea, mai mari, mai vârstnici, mai luminoşi, şi adormi. Edmée sprijinea învelişul ăsta copilăresc şi făptura necunoscută pe care o înfăşură el dintr-odată, şi se întreba ce însemna supunerea ciudată, îngăduinţa acestei nesupuse Claudie? Ce înţelesese copilul, ce voia să dea a înţelege schimbând astfel datoriile vieţii ei mici în acte spontane? Ce făgăduială înţelegea că face lipsindu-se de frişcă, renunţând la langustă, dormind din instinct la momentul potrivit? Capul îi cădea acum pe pieptul Edméei. Şi el era uşor. Edmée o cerceta, punând întrebări şi dând răspunsuri, după obiceiul ei.

— Ştii ce facem noi aici?

— Fără îndoială. Am fugit.

— Crezi că o să ne mai întoarcem acasă?

— Azi o să ne întoarcem. Vom pleca altă dată.

— De ce ai mâncat şuncă?

— Am avut poftă de şuncă pentru prima oară în viaţă. O coincidenţă.

— De ce ai adormit când trebuia?

— Am avut pentru prima oară poftă să dorm.

— De unde ai luat ochii pe care mi i-ai arătat?

— Sunt ochii mei de schimb. Îţi plac?

— Nu trebuie să ai ochi de schimb. Asta înseamnă a minţi.

— Foarte bine, mamă!

— Parcă ai spune că şi eu am ochi de schimb.

— Eu? Cum o s-o spun? Eu dorm.

— Fără îndoială. Dar pentru că eu pun întrebările şi dau şi răspunsurile, poţi să mi-o spui.

— Ai ochi de schimb. Cei care nu se văd niciodată. Eu îi văd des. Ai un suflet de schimb. Ai un trup de schimb…

În clipa asta Claudie se întinse, deschise pleoapele, ochii ei adevăraţi se iviră cu albastrul lor oţeliu, neînduplecaţi faţă de adevăr şi de minciună.

— La lucru, spuse ea.

Iată că lucrul devenise o nevoie pentru Claudie.

— La ce-ai ajuns?

— La catehism, la Facerea lumii. La lectură, la cursive.

— Aveai şcoală azi?

— Nu-i nimic. Am să învăţ cu tine.

22

— Ce-ai să spui profesoarei?

— Am să-i spun că aveam de învăţat cu tine.

Era alinător. împrejurările, ameninţările, ispitele se îngrămădeau zadarnic în jurul Claudiei: nu minţea niciodată. Nu din pricină că n-ar fi fost în stare să mintă: Edmée o socotea de fapt ipocrită. Dar o putere despre care Edmée nu ştia dacă e dispreţ sau întrebuinţare superioară a minciunii nu-i îngăduia să spună decât adevărul. Refuza minciuna aşa cum o fată nobilă, dar pe jumătate trezită, refuză cărţile îndrăzneţe, spectacolele îndoielnice, nu din respect pentru cinste, ci din pricina unei înalte concepţii despre plăcere. Claudie avea o înaltă concepţie despre minciună. Păstra minciuna, aşa cum avea să-şi păstreze virtutea, pentru ceea ce, pentru cel care avea să fie demn de ea. Se ferea instinctiv de prima minciună ca de o primă greşeală, nu pentru că era minciună, ci pentru că era prima. Edmée fusese adesea neliniştită de sinceritatea asta care crea între ele mai multe încurcături decât întrebuinţarea atenuărilor sau a scuzelor. Ar fi vrut numai ca toată această sinceritate care o înconjura pe Claudie să nu fie ea însăşi, într-o zi, o minciună uriaşă. Copilul nu minţea decât la lecţii. Introducea în viaţa lui Bayard, a lui Lafayette, a lui Cristos, episoade şi observaţii care nu dovedeau de fel imaginaţie, care erau minciuni. A spune despre Cristos că era stângaci, că Lincoln avea un ochi roşu, că Bayard, pe când era copil, trântise la pământ şi călcase în picioare o fetiţă, însemna a minţi, nu altceva. Astăzi însă nu strecura nici bârfeala, nici calomnia, nici greşeala cronologică în facerea lumii. O recită fără greşeli şi fără tendinţe, cel puţin aşa socoti Edmée, care nu le mai ştia prea bine. O recită în şoaptă. Un marinar se aşezase la

celălalt capăt al băncii şi ciulea urechea, ca să prindă câteva fărâme din taină. Pentru că, în jurul recitatoarei, grădina se popula încet, încet cu corişti. Gustarea de după amiază se isprăvise; ca intermediu, sau ca exerciţiu practic, Creatorul făcea să defileze aceste făpturi umane create de curând într-o ordine al cărei secret îi avea numai el. Dactilografe, negri, reumatici, mecene pentru vrăbii, se foiră tot timpul lecţiei într-un balet măsurat sau dezlănţuit, apoi sirena uzinelor sună şi pieriră toţi, lăsând ici şi colo numai câteva perechi răzleţe de femei bătrâne vorbăreţe, înverşunate să lămurească istoria facerii lumii şi pe marinarul, care fără îndoială că aştepta potopul. Lecţia de lectură fu tot atât de simplă. Grădina punea la îndemână pe etichetele copacilor sau ale plantelor cuvinte în cursive minunate, chiar în limba care slujea atunci când cursivele fuseseră născocite: *euphorbia splendens, opuntia semperviva.* Asemeni copacilor cu răşină, fiecare copac distila la înălţimea unei fetiţe cel mai nobil nume al lui pentru Claudie, numele lui dintru început, numele lui latin… *Amen,* spuse ea, când se sfârşi lecţia. N-a mai avut loc şi o lecţie de aritmetică, o leoţie de geografie, dar se simţea că grădina avea tabelele ei de înmulţire tainice, abacele magice, un ecuator, un pol. Un semn şi zebra ar fi venit pentru lecţia de călărie.

La ora cinci, se duseră să ia o gustare. Claudie bău un ceai, ţinându-se dreaptă fără să fie nevoie să i se spună că are să se cocoşeze. Îşi isprăvi pâinea prăjită cu unt, fără să fie nevoie s-o sperie cineva că are să rămână pitică. Pentru prima oară îşi luă gustarea ca o fată care avea să fie zveltă, înaltă, dibace, şi, se văzu după felul în care apucă o ceaşcă, vicleană. Ce voia să arate prin perfecţia asta? Să-i mulţumească maică-sii? Să înfrumuseţeze o aventură? iedmee simţea mai curând un instinct de copil, de care era emoţionată şi speriată, un fel de răspundere pentru nobleţea acestei zile, atât de deosebită de altele. Asta nu voia. să spună numai: Uită-te ce sunt eu în ziua asta neobişnuită, ci: Uită-te ce aş fi eu într-o viaţă nouă… Uită-te cum ascult, cum mă joc de dibace cu ceştile, cât

sunt de cuminte, cum înţeleg, într-o viaţă nouă. Pentru că nu mai era de pe acum vorba de un concediu. I-o mărturisise Claudiei. Fetiţa era complice la această crimă încă necunoscută de Edmée însăşi. Claudie trebuie să fi înţeles, după ce o văzuse toată ziua pe maică-sa, această persoană totdeauna în picioare, totdeauna activă, devenind o femeie molatică, trândavă, absorbită de păsări şi de negri. Desăvârşirea ei nu venea tocmai din faptul că îşi făurea o superioritate asupra acestei mame schimbate? Dar schimbată în ce? Cum o vedea Claudie acum? De unde venea fericirea care o umplea acum pe Edmée şi care semăna mai curând cu fericirea robiei, decât cu fericirea libertăţii?

22*

Era o robie faţă de tot, de toţi. Nu se supunea Claudiei pentru că era fiica ei, ci pentru că era un copil. Popasul în grădina asta era supunere faţă de magnolii, de brazi. Era mai mult: era o predare. Părăsea armele, nu ştia nici ea care. Fusese un asediu lung, nu ştia nici ea din partea căror duşmani, căror prieteni mai curând, şi azi capitulase! Nu ştia încă ce le da. Dar se putea presupune foarte bine că pe ea însăşi. Toate obiectele, toate fiinţele cu care refuzase până acum în chip inconştient să fie familiară, deveniseră învingătoare. O rostogoliseră pe pietrişul grădinii, o covârşiseră cu umbra bradului, cu freamătul bambuşilor, şi o învinseseră. Şi soarele era amestecat în asta. Şi norii: de acum înainte va fi după voia lor. În curând, când va veni noaptea, va fi amestecată şi luna şi stelele: pentru că soarele se luptase şi în numele lor. Un bărbat tânăr îi ceru de la masa lui zahărul, ea îi dădu zahărul nu ca o vecină, ci ca o slujnică. Soarele se luptase şi pentru tânărul acela... Slujnică! Ce nobil era azi cuvântul slujnică! Era atât de înrudit cu cuvântul preoteasă!... Era slujnica grădinilor, a Claudiei, a acelui bărbat tânăr, a oamenilor. O slujnică sfinţită de o hirotonisire necunoscută, dar tot atât de cuprinzătoare pe cât hirotonisirea care o chema în clipa asta acasă îi părea îngustă. Nu pentru că Pierre, pe care îl vedea venind mai

devreme de la birou, frământându-se că nu ştia ce se întâmplă, furios, nu i-ar fi părut un stăpân, un şef... Ba era chiar prea mult. Stăpâne Pierre, slujnica dumitale e ostenită. Nu te supăra pe ea că a slujit o după-masă întreagă stăpâni mai inconştienţi... Să ajungă Pierre deodată un şef sălbatic, cu obrajii pictaţi cu dungi albastre, ea îi va netezi penele pălăriei, samurul de pe veşminte, îi va freca cu palma jambierele de piele de bivol, îi va urmări cu limba tatuajele de pe spate... Sau s-o lase Pierre să cadă cu faţa la pământ înaintea lui. Ar fi vrut bucuros să-i spele picioarele lui Pierre, să ungă cu ulei miresmat coapsele lui Pierre... Asta era taina ei! De asta îi plăcea ceea ce Pierre o oprise repede să facă, să-l tundă ea singură pe Pierre, să-i scoată punctele negre de pe obraz cu o cheie de ceasornic, să-l spele pe cap, sau mai curând să-l fi spălat o singură dată pe cap: Pierre nu i-o mai îngăduise a doua oară. Cu câtă ardoare îi turnase şamponul, îi frecase capul şi părul cu mâini dezlănţuite, făcuse haz lăsând spuma să-i intre în urechi şi în nas, adăugase la ulei ce-i venise la îndemână, levănţică sau colir, pentru o reţetă îndrăcită. Da, în ziua aceea Pierre fusese domnul şi stăpânul ei. Îi frecase capul ca pe al unui idol, în ajunul procesiunii. A doua zi era balul clubului; fusese mândră de capul acesta spălat de ea. Îl ciupea de urechi pe ascuns, îl trăgea de păr, cu o familiaritate particulară pe care numai spatele lui Pierre, gâtul lui Pierre, picioarele lui Pierre o puteau câştiga printr-o asemenea spălătură. Dar restul trupului lui Pierre se împotrivise acestor pretenţii. Nu-i îngăduise să-l mai spele pe cap. Slujnica lui pentru cap redevenise domnul Julien, coaforul francez al hotelului... Şi Jacques era acum ca tatăl lui. Îl simţea nenorocit când ea îi supraveghea baia, într-o casă care se temea de Magdalena şi n-o accepta decât pe Maria. Bieţii iubiţi! Nu le putea totuşi cere să fie îmbrăcaţi în pene de kiwi, să mănânce goi! Da, îl înşelase pe Pierre zilele trecute, când Frank îşi pusese capul pe genunchii ei. Fusese vorba de ispită, de poftă de a săvârşi acel păcat, acea ticăloşie pe care Pierre n-o aproba nici pentru sine: să-l spele pe cap pe Frank. De

ce atâta tărăşenie pentru asta! O spălătură pe cap nu face rău niciodată.

— Unde ne ducem acum?

— În grădină, spuse Claudie.

Iată ce înţelesese Claudie: că nu mai există casă, frate, tată, că nu mai există decât o grădină. N-ar fi trebuit să se întoarcă acolo. Le aşteptau obiceiuri mai vechi decât toate cele ale vieţii lor dinainte... „Primul apartament în care mă simt bine, se gândea Edmée. În cele două luni ale anotimpului ploios, ne vom duce la hotel... Nu numai că mă simt bine, dar totul pare făcut pentru mine, pe măsura mea, de la eliotrop până la euforbul uriaş. Aici sunt toate lucrurile care îmi sunt dragi sau care îmi plac. Există chiar şi un cimitir în care voi putea fi dusă fără să fie nevoie ca trupul meu – e singura mea fobie – să treacă întâi prin ascensorul de serviciu..." Soarele se culca peste Edmée, în culoarea lui de victorie. Petuniile, cerceluşii, margaretele, flori zgârcite în timpul zilei, se grăbeau să răspândească miresmele pe care le economisiseră până în clipa aceea şi, înnebunite, le aruncau fără socoteală, intrând în noaptea de neprihănit. Sfertul de ceas de duo între păsările de zi şi păsările de noapte îşi îngâna preludiul, acele păsări de noapte americane care au un râset, urs flaut şi patru note din glasul privighetorii. Astăzi, aceste patru note ajungeau din plin. Toţi noii stăpâni ai amurgului Edméei se zbuciumau. Stăpânul ei vântul, căruia îi plăcea să mângâie fiecare frunză a stăpânului ei bambusul „cu o mângâiere deosebită. Stăpânele ei umbrele, pe care becurile electrice le mai opreau încă în loc şi stăpânii ei oamenii, înfrumuseţaţi de amurg, care treceau coloraţi... ştia bine, de culori neadevărate, purpurii, de un galben, aprins, rumene, dar pe care se prefăcea a le crede nuanţele lor definitive. Ar fi putut fi. Ar fi fost destul să-i pictezi... Vai! Pierre nu va îngădui niciodată să fie pictat, aşa, cu faţa de smaragd, cu fruntea roşie, cu mâinile auril. Nici Jacques, care plânsese în ziua în care maică-sa îl dăduse cu roşu... Nu mai era nădejde decât la Claudie... Asta era atitudinea Claudiei, la Frank: poza de parcă Frank nu i-ar fi făcut

portretul, ci ar fi boit-o chiar pe ea… Ohi, ce tristă e viaţa când pielea are culoarea pielii omeneşti 1 Cum de o singură zi în care făcuse un pas înapoi, în carelipsise, îi putuse da o teamă atât de mare de fiinţe necolorate, netatuate? Bietul chip al lui Pierre, pe care zbârciturile vor fi singurele tatuaje! Ce era cu ea? înnebunea? în orice caz, n-avea să-l vadă pe Pierre în seara asta. Au să mănânce un sandvici… Au să se întoarcă după ce ei se vor fi culcat… Şi, de altfel, de ce să se întoarcă acasă *T* N-avea puterea să se întoarcă… Claudie dorise totdeauna să se culce o dată la hotel… Era un prilej frumos.

— Telefonează-i lui Jacques, Claudie. Spune-i *ce* suntem reţinute. Că nu ne întoarcem acasă în seara asta. Nu trebuie să creadă că am fost răpite.

— Foarte bine, răspunse Claudie. Dar va răspunde tata.

— Ei şi?

— Oh! Nimic.

Edmée urmări dialogul din uşa cabinei.

— Eu sunt, spuse Claudie.

Auzi în receptor o exclamaţie, o voce speriată.

— N-am fost răpite, rosti Claudie.

Vocea strigă, furioasă.

— Ne întoarcem mâine dimineaţă, urmă Claudie.

Vocea întrebă ceva.

— Unde suntem? Nu ştiu nici eu

Vocea se rugă.

— Negreşit. Tot ce pot să spun e că ne vom întoarce negreşit.

Vocea… Dar Claudie închisese. Asta a fost tot.

De ce îi veni Edméei ideea să doarmă la *Ambasadori?* Pentru ce toţi noii ei stăpâni o duseseră la hotelul vedetelor şi al alaiului lor? De ce crezu că îi urmează pe oamenii tăcerii şi umbrele, intrând în azilul zgomotului şi al luminii? Ajunseră fără geamantane, fără bagaje, nu ca la un hotel ci ca la o gazdă. Avură o odaie cu un pat mare, căptuşită cu un lemn al cărui nume era scris pe o etichetă: cireş de Nigeria. Claudie îl mângâie. Nu mângâiase încă

niciodată un copac pe dinăuntru. De jos se auzea murmurul orchestrei. Picaseră bine, era o cină de gală. Femeia de serviciu le spuse că erau toate acolo: Garbo, Claudette Colbert, Myriam Hopkins, Merle Oberon. Când sosea una dintre ele, un prim murmur urca prin fereastră, acela al mulţimii; şi după scurt timp, atât cât îi trebuia ca să-şi lase blana la garderobă, un al doilea murmur, al colegilor şi egalelor ei, prin uşă. Claudie îşi mâncă sandviciul, se dezbrăcă. Edmée cumpărase la parfumerie săpun şi perii de dinţi: ar fi trebuit să le cumpere şi dacă ar fi dormit în grădină. O scăldă pe Claudie. Cu părul buclat, abia zbicită, aşa cum îi place lui Dumnezeu, fetiţa îşi făcu apoi rugăciunea. Dar ce înţeles ciudat aveau azi cuvintele pentru Edmée... „Tatăl nostru carele eşti în ceruri, spunea Claudie, mulţumesc pentru pâinea asta care nu e de toate zilele... Fă din viaţa noastră o viaţă de odihnă, de dragoste, de trândăvie, îngâna Claudie. Şi se sfârşea aşa: Fă-mă fericită totdeauna, şi n-am să cad în ispită. Iar poveştile astea despre jignire nu sunt interesante. Nimeni nu e jignit în viaţă. Afară de susceptibili. Cu atât mai rău pentru ei. Amin!..." Dar odaia era deasupra orchestrei şi rugăciunile trebuiră să lase locul muzicii.

— Du-te să-i vezi, spuse Claudie.

Pentru prima oară închipuirile Claudiei erau realitate. Toate persoanele pe care maică-sa se ducea să le vadă noaptea sus, deasupra etajului al douăzecilea, acasă, se aflau adunate acolo, la parter.

— Du-te cu ei, am să fiu cuminte.

Edmée coborî. Sala de banchete era deschisă. Vedea ospăţul din salon. Claudie avea dreptate. Erau tocmai prietenii pe care îi primea maică-sa, când ea dormea: fericiţii pământului. Aproape toţi erau acolo, zgomotoşi, îngăduitori, familiari. Unul dintre ei chiar îi făcu un semn, unul dintre cei cu care fără îndoială că dansase atât de mult în noaptea castraveciorilor. Îi recunoştea pe toţi: Gable, Powell. „Ah, nu cunoşti numele proprii ale oamenilor mari, ar fi spus Pierre, dar le ştii pe dinafară pe

cele ale actorilor ăstora…” Şi, în adevăr, le ştia. Aşezată la biroul la care se prefăcea că scrie, îşi aducea aminte o serie de nume proprii, seria ei, colecţionată în memorie din copilărie încă, nume de cântăreţi mediocri, de pictori mediocri, de proprietari de curse mediocri, nume care nu erau o forţă, care nu străluceau, care nu-ţi dădeau nicio spaimă şi nicio umilinţă, dar care te îndemnau uşurel către viaţă: numele tenorului Blomingham, pe care îl auzise cântând în *Manon* la Forges-les Eaux, al pictorului Roulafeu, care expusese la Vichy o odaliscă roşcată: al Mariei Camaska, vecina ei de hotel la Biarritz, care avea doi câini afghani. Aceştia erau sfinţii, eroii evangheliei ei? În orice caz pe aceştia ar fi vrut să-i întâlnească, cei pe care se ducea să-i vadă în nopţile cu castraveciori, în nopţile de sărbătoare, pe scara de fier pentru incendii: fraţii, verii, surorile ei…

În seara asta se înşelase. Nu putea bea şi dansa cu ei: era în taior, nu în rochie de bal. Se urcă în odaie. Claudie dormea. Edmée se dezbrăcă – o clipă fu goală: la nevoie, era şi ăsta un costum în care îi putea întâlni –, se întinse, şi dobândi, de-a lungul unui somn nou pentru ea, o inconştienţă şi mai nouă încă.

Capitolul IV

Viaţa îşi reluare cursul în casă, zguduită de furtună. Pierre nu înţelesese. Nu înţelesese că ex, istă vacanţe, vacanţe în toate, chiar în dragostea conjugală cea mai vădită, chiar în fericire. I se părea de neconceput să fie vreme frumoasă, o femeie să iasă în oraş, să i se pară că e frumos şi să nu, se mai întoarcă seara. Pierre nu ajunsese inginer din întâmplare. Făcea parte în adevăr dintre acei oameni care rânduiesc pământul, care construiesc, inventează pivniţe şi canaluri, gândesc în etaje şi ascensoare. Avea o groază înnăscută de viaţa nomadă şi un fel de dispreţ pentru tot ce a mai rămas din ea pe lumea asta, restaurantul, campingul. Pentru el, hotelul făcea parte din categoria vagabondajului. I se părea un fel de nebunie că nevastă-sa se dusese să se culce la hotel când avea la o depărtare de cinci sute de metri de acolo un

apartament, parcă s-ar fi culcat pe o bancă în faimoasa grădină. N-o întrebase nimic când, a doua zi, la masă, întâlnise această femeie nouă, atât de asemănătoare totuşi cu cea veche. O sărutase pe frunte… Ce fericire că există frunţi pe chipurile omeneşti… Vorbise despre vremea frumoasă, despre vremea frumoasă de azi, pe care, cu o spaimă tainică o văzuse deodată atât de asemănătoare cu vremea frumoasă de ieri. Fusese silit, din pricina copiilor, să aibă aerul că-i pare firesc ca mama lor să doarmă prin străini.

Cuvânt îngrozitor, dar ăsta era cuvântul. Poate că Edmée avea la îndemână un sinonim, el n-avea. Cuvântul a dormi prin străini putea fi întrebuinţat mai bine decât oricând de data asta în sensul lu', i propriu. Nevasta asta fugise din patul ei. Se dusese să se culce în nişte cearşafuri care înveliseră zeci de străini şi de străine, pleşuvi, roşcaţi şi, dat fiind că era vorba de acest hotel, cel puţin câte doi deodată. Căminul de care era atât de mândru, căminul în care nu existase minciună, înşelătorie, în care el credea că pusese toate izolatoarele ca să-l despartă de cloaca lumii, căminul ăsta neîntinat fusese coborât de această femeie, prin aventura ei lipsită de aventură, la nivelul căsniciilor obişnuite, al căsniciilor. Nu se dusese să-şi petreacă noaptea la Frank, dar căsnicia nu mai era neprihănită. Căminul trecuse printr-o aventură… Pierre îşi spunea zadarnic că exagera, că în America o mişcare de independenţă e explicabilă, că mâinile Edméei atinseseră mai puţin, în campingul ei, mâini omeneşti, decât în propria ei casă, că pielea ei era curată, că Edmée, pentru că nu fusese tovarăşa lui de noapte, câştigase chiar o noapte de puritate. Nimic nu-l ajuta. Căminul era mânjit. Îşi mânca friptura de vacă cu sos într-un cămin mânjit. Pentru că azi era sâmbătă, ziua în care se gătea un fel de mâncare al familiei lui, şi copiii trebuiau să fie hrăniţi cu hrană franţuzească, să aibă papile franţuzeşti. Jertfa asta adusă străbunilor se făcea de obicei în mijlocul unor exclamaţii, înconjurată de entuziasm, şi se bea vin. Friptura cu sos de azi nu cerea decât apă, ca tăieţeii.

Pierre se întreba dacă n-ar fi fost mai bucuros ca Edmée să nu se fi întors aşa, să fi pus mai bine condiţii, să se fi plâns, să fi fost nevoie ca el să îngăduie sau să ierte. Copiii ar fi înţeles. Şi el ar fi înţeles. O zi de neînţelegere nu strică virginitatea unui cămin. Ar fi dorit până şi una dintre acele certuri ale căsniciilor de rând, din care trăiesc revistele ilustrate. Da, avea să-i cumpere blana. Da, aveau să-şi petreacă vacanţa în Hawaii. Dacă Edmée cel puţin ar fi vrut un automobil numai pentru ea, toate bucuriile întoarcerii ar fi fost acolo în clipa aceea. Cearta ar fi lăsat cel puţin un copil, un copilaş fermecător: un automobil mic, despre a cărui marcă şi culoare s-ar fi vorbit acum, la masă. Dar ce puteau pricepe copiii din faptul că mama lor devenise dintr-odată străină de casă, că uitase că în casă se mănâncă, se cinează, se doarme? Ce putea însemna mai ales, din partea lui, naturaleţea cu care socotea mulţumitoare părăsirea asta neaşteptată a unei îndatoriri, a celei mai înalte îndatoriri, a statorniciei? Dacă o femeie îşi înşală bărbatul, îi priveşte pe ei doi şi nu-i priveşte decât pe ei. Dacă îşi înşală casa, răul e universal. Ochii lui Jacques spuneau tot în privinţa asta. Ochi de mic latin, de mic roman, luminaţi de o civilizaţie în care se pedepseşte cu moartea, fără explicaţii, o femeie care se întoarce acasă în zori. Erau plini de teamă, le era frică să nu fie aplicată această pedeapsă cu moartea. Erau plini şi de ruşine: tatăl şi mama lui nu mai erau nişte pilde. Era îngrozitor. Jacques lua masa pentru prima oară între părinţi sortiţi relelor care lovesc şi alţi părinţi: compromisul, distracţia, greşeala. Azi se ivea o asemănare înspăimântătoare între părinţii lui şi părinţii colegilor lui de şcoală. Era prima lui decădere. Părinţii lui erau asemenea celor despre care vorbeau prietenii lui în timpul recreaţiilor sau la ieşire, taţi uşuratici, mame care lipseau de acasă. Avea şi el păcatul originar al copiilor, acela de a se fi născut din părinţi care nu sunt pildele lumii. Friptura cu sos e grea pentru cel căruia îi iei coroana lumii. Numai Claudie mai ceru o dată, dar Pierre se gândi că nu exista niciun motiv ca friptura să nu mai aibă niciun gust pentru ea. Ea câştiga totul în

scandalul ăsta. Devenise egala lor. Avea un beneficiu cumplit, prin partea pe care o luase la fugă. Se gândea, desigur, că taică-său nu se putea să nu-i poarte pică pentru beneficiul acesta. Îl privea pentru prima oară cu un fel de frică, de parcă în casa asta liniştită în care nu se dăduse niciodată un bobârnac, aveau să se tragă palme. Se pregătea pentru ele. Când Pierre ridică brusc braţul să ia cana, ea îşi feri obrazul. Cine o învăţase pe Claudie, în noaptea asta îngrozitoare, că taţii îşi lovesc fiicele peste obraz? O frică plină de dispreţ. Până şi în frica asta era obrăznicie. Nu se putea ascunde, tocmai faţă de Claudie, că maică-sa săvârşise o înşelăciune şi că el era silit s-o admită, s-o accepte de faţă cu copiii. Pentru Claudie adevărul e că el era un soţ îngăduitor, faţă de acea grădină Washington, de acel hotel, de acel pat în care Edmée dormise cu Claudie. Da, asta era Claudie, asta gândea Claudie. Maică-sa îi înşelase pe Pierre, înşelase căminul, împreună cu ea…

— Ştiu de ce e mai puţin bun decât de obicei, spuse Edmée, am uitat linguriţa de untdelemn.

Totul se lămurea. Lipsea linguriţa de untdelemn. Pierre recunoscuse greşeala: o linguriţă de fiere curată.

— Îţi ştii lecţiile, Jacques? Vrei să te ascult?

— Oh, nu, tată. Le ştiu.

Bietul Jacques! Pentru prima oară i se părea că lecţiile nu sunt făcute pentru a fi spuse pe dinafară, ci pentru a fi păstrate cât mai adânc în tine. Lecţia de azi era Cele O Sută de Zile şi Waterloo. Ieri l-ar fi zorit pe Pierre să-l întrebe, în setea lui de a nu accepta înfrângerea, sigur că tatăl lui avea să-i demonstreze că Waterloo era o victorie, mai mult decât o victorie, o înfrângere de o zi în noroiul şi pe caldarâmurile belgiene, apoteoză în tabăra arhanghelilor. Pierre avea darul să săvârşească metamorfozele astea pentru fiul lui. Izbutea să scoată orice panică, orice dezordine, orice greşeală de stat-major din Azincourt, din Malplaquet, din Trafalgar, din Sedan. Sau se băteau între ei numai nişte mercenari şi onoarea ţării nu era amestecată. Sau vrăjmaşii recurseseră la trădare, şi

ocara cădea pe ei. Sau moartea lui Nelson era pentru Anglia cea mai cumplită înfrângere. Sau lupta, înfrângerea militară, se dovedea o victorie civilă. Toate aceste nume deveneau nu de ocară, ci religioase, sfinte, ca numele de sărbători din calendar, în care se posteşte. Cu câtă repeziciune, în orice altă zi, i-ar fi dat lui Jacques, pentru lecţia de la şcoală, un Waterloo nou-nouţ şi poleit, un Waterloo ridicol pentru Bliicher şi din care însuşi Wellington

— Mare merit să aştepţi întăriri un ceas! La Sidi Brahim, o unitate de vânători le aşteptase douăzeci şi opt de zile!

— N-avea de ce să iasă mândru. Dar Jacques se ferea azi de sulemeneala asta. Simţea în ei o amărăciune care îl împingea nu să îndulcească Waterloo-ul, ci să facă din el cea mai cumplită înfrângere. Am pierdut tot la Waterloo, în afară de onoarea pe care trebuia s-o pierdem la Metz. Unele nume odinioară destul de luminoase, Austerlitz, Marna, aveau chiar o înfiorătoare înclinare să treacă de partea nenorocirilor. Pierre se întreba ce însemna zâmbetul acela trist pe buzele lui Jacques. Şcolarul pricepea pentru prima oară nenorocirea, panica, capitularea… În după-masa asta avea să-şi spună lecţia despre Waterloo aşa cum trebuie spusă: armatele franceze fuseseră învinse acolo! Învins pentru prima oară, se ridică de la masă, îşi sărută ca un învins tatăl, mama. N-o sărută pe Claudie, ea era acoperită de victorie… Din fericire nu fu ascultat. Fu ascultat un mic englez care se lumină la faţă, care nu mai isprăvea… Bieţii mici englezi care cred în victorie!

După-masa fu grea la birou pentru Pierre. Nu pentru că se deosebea de altele. Dimpotrivă. Toate operaţiile de care era legat cu patimă, forarea terenurilor petrolifere, punerea de sifoane pentru petrolul submarin, stingerea puţurilor care ardeau de veacuri – tocmai astăzi îşi dădeau pe faţă tainele, ajungeau la a fi tipuri. Şi cu toate astea nu mai erau ele. Se interesa de ele, le discuta cu subalternii şi cu şefii lui, dar erau întunecate, erau ca friptura cu sos,

lipsite de gust. Edmée uitase să toarne linguriţa de untdelemn în carburanţii lumii. Contabilitatea, prospecţiunea, instalarea sifoanelor nu-i mai dădeau acea beţie, acea mulţumire generală care îi îngăduia să nu-şi despartă meseria de viaţă. Ce fusese viaţa lui până azi? Un petrol îmbelşugat, curgător, sub un soare care era fericirea lui în căsnicie. Astăzi însă de o parte era Edmée şi de cealaltă parte restul. Asta era. Edmée, în loc să fie Dumnezeul, motorul acestei vieţi, desprinsese de ea tot ceea ce nu era ea, prin mica ei fugă din ajun. Acea Edmée care prezida chiar în biroul ăsta la foraje, la pompări, la foraje cu apă, nu mai exista. Nu se depărtase numai de Pierre, ci de tot ceea ce era însăşi viaţa lui Pierre. Puţurile, porturile, gurile de foc erau lipsite de Edmée. Filigranele graficelor erau lipsite de Edmée. De ele se separase Edmée. Iată divorţul, iată separarea de bunuri pe care o aducea fuga ei: n-avea să mai aibă nimic de-a face cu toate lucrurile şi făpturile astea pe care poate că nu le văzuse niciodată, dar pe care Pierre le legase de ea timp de unsprezece ani. Se dezbrăcase afară din casa ei, şi desprinsese tot de pe ea. Se despărţiseră de el pentru totdeauna acest gând al Edméei de care era pătrunsă munca lui, iubirea Edméei instilată în fiecare clipă de lucru, în fiecare bidon, în fiecare zăcământ subteran, în fiecare dictare dactilografică. Ce animale ciudate erau aceste dactilografe, de când Edmée se evaporase din ele! Ce făpturi ciudate, aproape de animal, erau, de când Edmée pierise din ele, Miss Lilly Smith, cu ochii ei de faianţă, cu degetele ei lungi pe care găsea mijlocul să le încrucişeze după fiecare cuvânt dictat pentru că i se spusese că are mâini de preraphaelită, Miss Robinson, cu buzele ei în formă de inimioară, cu o umbră de mustaţă, cu mâinile pe care şi le ascundea după fiecare cuvânt dictat, pentru că degetul cel mare îi era turtit!… Nu era vorba ca Edmée să nu mai fie iubită. Dar era vădit că acelaşi suflet nu va mai putea sluji la tot. Trebuia să-şi ia rămas bun de la minunea asta, de la opera lui de care era atât de mândru, de la această unitate de viaţă, acţiune şi dragoste,

care nu mai exista De acum înainte avea să aibă nevoie de două suflete: unul în slujba Edméei, celălalt pentru alţii. Nu va mai fi un singur suflet fericit pentru toate, nobil pentru toate, ci un prim suflet fericit şi nobil pentru meseria lui, pentru muncă, iar pentru Edmée un suflet în care Pierre simţea făcându-şi loc compromisul şi ticăloşia, odată cu suferinţa. Iată ce i se întâmpla în biroul în care fiecare coleg care intra credea că îl găseşte pe acelaşi Pierre din ajun, stăpân pe viaţa lui, întreg în viaţa lui. Colegul găsea, despărţite pentru totdeauna, sufletul petrolului de sufletul Edméei. Ar fi fost o fericire dacă, într-o zi, cel de al doilea suflet n-avea să-l strice şi pe primul. Cum se gândea la Jacques, la Claudie, şi nu-i vedea nici pe ei topiţi şi răspândiţi în lucrul lui ca de obicei, se întreba dacă nu-i va trebui şi un suflet pentru Jacques, un suflet pentru Claudie. Uite că îi trebuia unul nou ca să-i dicteze corespondenţa domnişoarei Robinson… Iată unde duce orgoliul, unde duce dorinţa de a avea un singur suflet, un suflet mare: la îmbucătţirea asta!

— Nu exagera, spunea un glas înăuntrul lui. Exagerezi.

— Eu exagerez?

Uite că acum vorbea cu el însuşi. Oamenii numesc asta a vorbi singur, iar lucrul se întâmplă, dimpotrivă, când un om e tăiat în două. Nouă dovadă că existau două voci acolo unde înainte nu se vorbea de loc, unde totul se petrecea prin reflexe, fără discuţii. În câteva minute fiecare dintre aceste două suflete îşi găsise vocea lui. Da, dialogurile aveau să înceapă între Pierre cel nefericit, acrit, bănuitor, şi Pierre cel care se va preface că nu e atins, că socoteşte absenţa asta a femeii drept lipsită de însemnătate. Pierre care va preţui sâmbăta viitoare omleta ţărănească şi-şi va lua porţia de friptură cu sos când, prin ciclul de mâncări de familie, are să se ivească din nou pe masă. Da, pentru acela va fi fără însemnătate. Celălalt însă ştia cu ce seamănă acea fugă şi acea întoarcere: cu ale femeii care s-a dus să-şi pună în siguranţă acţiunile şi bijuteriile. Dacă Edmée ar fi dus o avuţie afară din casă,

înainte de divorţ, dacă ar fi furat şi ar fi încredinţat unor tăinuitori avuţia casei, n-ar fi avut altă mutră când s-ar fi întors. Cât greşise el lăsând copiii în atmosfera asta tulbure! Ar fi trebuit s-o ia în braţe, să-i spună: „Ce bine ai făcut că ai schimbat puţin aerul. Ai să dormi mai bine la noapte…” şi s-o sărute într-un fel care i-ar fi spus Edméei că fuga ei era tot, dar nu era nimic; că îşi închipuise orice, se temuse de orice, dar că nu-şi închipuia, că nu credea nimic. Şi să-i spună ei, când aveau să meargă la culcare – oferindu-i umilinţa lui, nemaierezând că el era bărbatul ideal pentru că, dacă ar fi fost femeie, nu s-ar fi măritat decât cu el însuşi – că pricepea că se simţise sătulă o clipă de viaţa asta domesticită, de zilele, de obiectele astea domesticite; şi, pentru că patul era acolo, că ea avusese de fapt dreptate să caute pentru o noapte un pat sălbatic. Cel de acasă devenise un fel de ladă, de bufet, un pat de corvoadă… Era foarte de înţeles că voise să găsească un pat adevărat, neîncrezător, mare, nărăvaş. Un pat de hotel, varietate nepotolită a patului. Asta era, în adevăr, prea de familie… Aşa trecu după masa, luptând cu un pat sălbatic, între busturile, lipsite în fiecare clipă de braţe, ale domnişoarei Smith şi domnişoarei Robinson.

Şi aşa se găsi din nou seara, la ora somnului, în patul cufăr. Se îmbăie, se culcă primul, ca de obicei. În toate celelalte seri, îşi citea ziarul. Sprijinit de perne, pe estrada lui de soţ, lăsa isprăvile, zvonurile, cataclismele lumii să se rostogolească în valuri inofensive la picioarele acelui platou pe care era de neatins. El, care n-avea vicii, n-avea păcate, care era credincios celei mai credincioase, fericit cu cea mai fericită, primea – nu bea niciodată ceaiuri medicinale – omagiul acestei omeniri în care soţii bagă piciorul nevestei lor într-o cutie plină cu cobre pentru a o moşteni, în care vicepreşedintele Băncii de Schimb se duce la Sing-Sing, în care mamele îşi ucid şapte copii pentru că şi-au văzut bărbatul sărutând o croitoreasă. Citea cu simpatie, masându-şi uşor genunchiul stâng în care începea să se ivească reumatismul, veştile despre incendii, căderi la bursă, morţi la Hollywood, binevoitor faţă de

crime, îngăduitor cu inundaţiile, citea cu indiferenţa celor care citesc o scrisoare care a greşit adresa. Cu atât mai mult cu cât lectura era întretăiată de apariţiile succesive ale unei Edmée din ce în ce mai aproape de noapte şi de dragoste. Focul mistuia Atlanta, şi Edmée se şi ivea în capot. Joan Harlow murea şi Edmée trecea cu părul despletit. În concesiunile din Shanghai începea lupta, şi de data asta ea era desculţă. În sfârşit venea clipa în care putea arunca ziarele, putea schimba toate noutăţile din lume, lumea, cu Edmée în pijama. Îşi lua locul lângă el, se aşeza şi ea, împărţind o clipă domnia cu el. Se simţea generos, bun. Ea era proaspătă, arzătoare. Domnia lor a amândurora era o domnie de iertare a omenirii, a universului. Reumatismul era vindecat, mâinile regilor vindecă reumatismul. Stingea lampa. Ierta lumea că e lume, că e laşă, că nu-i place să sufere. Uneori Claudie se năştea între ei doi, trebuia să aprindă lampa din nou, se năştea înainte ca el s-o fi atins pe Edmée, s-o fi sărutat. Uneori Edmée fugea pentru călătoria ei de explorare în bucătărie, pentru a face o rânduială pe care o amânase ani de zile şi care era urgentă în acea noapte. Se întorcea mai uşoară, mai dulce, cu mijlocul mai unduios, cu pieptul mai neted: femeia lui se schimbase în femeie.

În seara asta însă nici ziar, nici domnie. Nu citise nimic şi se întinsese numaidecât. Numai capul depăşea patul, şi niciodată nu fusese mai puţin vorba de o coroană pentru el. Era un pat cu picioare înalte. Vrăjmaş al nomazilor cum era, Pierre nu suferea nici divanul pe care îl transformi, nici patul cu un dispozitiv pe care îl muţi din loc. Cu ce i se părea azi că seamănă patul ăsta? Cu ce aparat al cărui desen îl văzuse în gazete? Da, găsise: cu acel aparat în care sunt bine înveliţi cei care au p-a

bz mânii paralizaţi şi care nu mai pot respira fără strânsoarea lui. El respira, dar cu greutate. Închisese ochii. N-avea să-i mai deschidă. Edmée se dezbrăca pentru prima oară fără ca ochii bărbatului ei să fie deschişi. Oare ea ştia că era nevăzută, că avea pentru prima oară odaia ei separată? Aparatul era bun. Pierre aspira… Expira. Dar o

pândea pe Edmée fără s-o vadă, o auzea, o urmărea în itinerariul, în ritualul ei: recunoştea, după un zgomot pe care nu-l poate recunoaşte decât un bărbat însurat de zece ani, fiecare flacon, fiecare tub. Simţea progresele dezbrăcării, după o scădere aproape nesimţită a greutăţii. Şi i se părea foarte greu faptul că toate astea durau ca întotdeauna, că baletul, că dansul ăsta cerea aceiaşi paşi, acelaşi timp ca în fiecare seară. Crezuse că zvonul care întovărăşea culcarea Edméei era şoapta fidelităţii, ecoul bucuriei, freamătul unirii, dar judecând după seara asta, nu era, fără îndoială, decât mersul de colo până colo al unei femei care se culcă. Hoinărelile astea către bucătărie, opririle neînţelese la o fereastră sau într-un fotoliu, dispariţiile ei subite şi totale când se culca, nu erau numai pregătirile unei preafericite nopţi, nu erau ceea ce numise el vânătorile ei de noapte, ci numai etapele, rutina sfârşitului unei zile. Pentru că, dacă ar fi fost altfel, Edmée ar fi trebuit în seara asta să-şi smulgă rochia de pe ea fără s-o mai descheie, să nu-şi mai desfacă părul, să nu-şi scoată ciorapii, să se arunce orbeşte, cum făcuse el, în somn, singurul elan cu putinţă al unuia către celălalt. Ar fi uitat totul dacă ar fi găsit-o pe această Edmée fugită şi regăsită înainte de a-şi fi reluat masca de Edmée cuminte şi înţeleaptă. Avusese toată ziua pe ea o culoare de răzvrătire, o mireasmă de ciudăţenie. Nu se mai putea vorbi despre asta… Noaptea ei de hotel ar fi continuat aici, fugara Edmée s-ar fi întors, bietul pat pretenţios şi ridicol ar fi devenit un pat nepotolit, dacă ea n-ar fi procedat aşa la dezbrăcare, parcă ar fi respectat un orariu, dacă ceea ce făcea în clipa asta pentru trupul şi pentru faţa ei, n-ar fi fost împotriva ei şi împotriva lui… Recunoştea tăcerea asta între toate tăcerile: era tăcerea ei când se uita în oglindă. În fiecare seară exista popasul ăsta: Edmée, aşezată la toaletă, se privea. Pentru el era clipa supremă a zilei: cineva, care nu era el, se uita îndelung la

Edmée, de aproape, de la un centimetru, ca să-i vadă mai bine ochii, buzele, genele, caninii Edméei care erau

atât de limpede canini, ca să vadă ce era de fapt Edmée, suprafaţa Edméei, dându-se uneori înapoi ca să nu mai vadă decât arhetipul Edméei, şi asta era chiar Edmée. Se privea ca să se controleze, se gândea el atunci, ca să nu fie decât Edmée, ca să nu i-o aducă peste o clipă decât pe Edmée. Era contrariul Psycheei... Sigură de Pierre, de această stâncă, de acest model de neclintire şi credinţă, îşi verifica propria răsfrângere în aceea cupă, o aduna în oglinda aceea. Se vedea strălucitoare, şi când strălucirea era cea adevărată, se ducea să se cufunde în noapte. Lumina un adevăr, care era chipul Edméei. Lega chipul ăsta precis de trupul pe care oboseala unei zile începuse să-l destrame şi să-l topească. Era darul începutului de somn: primea dragostea şi capul Edméei. Dar ce făcea ea azi? Ce putea face, decât s-o privească pe acea străină pe care n-o cunoştea decât de ieri, care fugise, care se culcase singură, care nu venise să se culce cu regele Pierre, ridicat în cot pe patul lui... şi să încerce să-i găsească taina. Asta însemna tăcerea de acum: confruntarea celor două Edmée, tragerea la sorţi a celei care avea să vină să se culce cu acest om, pe care de altfel amândouă, făcând aceeaşi greşeală, îl credeau acelaşi din ajun, întreg şi neschimbat. Cine avea să câştige? Vechea Edmée, a cărei blândeţe, a cărei slăbiciune, a cărei consimţire vor fi de acum înainte ipocrite? Noua Edmée, cu îndârjirea ei, cu viaţa ei necunoscută, cu faptele ei îndoielnice, cu o pasiune poate? Aştepta, neliniştit. Toată vechea lui dragoste, tot devotamentul, toată mila lui, se pregăteau pentru cea de odinioară. Dacă era vorba de cea nouă, cu atât mai bine. Primea ceea ce prevedea acum ca pe o dezlănţuire. Pentru că i se părea că nu-şi va mai putea închipui niciodată că Edmée nu adusese pentru totdeauna patima şi dezlănţuirea, din retragerea ei din ajun în grădina aceea, din somnul ei singuratic, cu fetiţa alături. Ca premiu de onoare pentru o viaţă desăvârşită, ca recompensă pentru admiraţia lui pentru Edmée, pentru că o alesese dintre toate femeile, ajunsese la alternativa asta: s-o păstreze pe vechea Edmée în minciună şi îndoială, sau

s-o primească pe cea nouă în trădare, trădare a copiilor ei şi a acelor deprinderi mai preţioase decât viaţa. Aştepta, vinovat, ruşinat că nu simţea în seara asta din acel Pierre, atât de întreg care se culca de obicei, decât o parte de Pierre pe care nici n-o bănuise în ajun şi care îi era de pe acum familiară, un Pierre care se dăduse bătut, plin de spaimă şi de dorinţă.

În asemenea socoteli te înşeli totdeauna. Edmée veni încetişor, se aşeză o clipă lângă el, îl sărută, îi ceru iertare pentru supărarea pe care i-o pricinuise. Nu păstrase niciun semn, în orice caz nicio amintire din noaptea petrecută cu diavolul. Îşi dădu seama uluit, după dezamăgirea şi uşurarea pe care le simţi, că se aştepta să fie brutală, grosolană, neruşinată. Dimpotrivă, îi păru şi mai gingaşă, şi mai expusă unui şirag de rele despre care îşi închipuise că n-o vor atinge niciodată, insulta, urâţenia, moartea. Edmée veni în pat ca într-un refugiu. Avea tot ceea ce pricinuieşte urâţenia, moartea: o piele strălucitoare – unul dintre genunchii ei zămisli ocara cea mai cumplită – frumuseţe, viaţă. Şi se îndoi pentru prima oară că va fi în stare să îndepărteze de ea pentru totdeauna ameninţările astea. Cel mult dacă putea spera să izbutească o singură noapte s-o ducă întreagă până a doua zi, s-o ducă vie până în zori.

Veghe toată noaptea. Se iscă şi o alarmă. Cei care voiau să-i aducă Edméei păr alb, dinţi slăbiţi, piele aspră, încercară să se strecoare în pat pe lângă perete, deghizaţi în Claudie. Trebui să le accepte convenţia, să-i apuce de mâna Claudiei, să-i ducă înapoi în patul Claudiei, s-o ameninţe pe Claudie că n-are să i se mai dea desert o săptămână. Dumnezeu ştie dacă le păsa de asta, dar fură nevoiţi să asculte, deghizaţi cum erau. Trebui să-l sărute pe Jacques care nu dormea nici el, care, în loc să fie învelit şi cuibărit, era aproape gol în patul lui, îşi arăta braţele slăbuţe, pieptul cam ieşit, şi care, ca s-o vegheze pe maică-sa, luase forma cea mai înduioşătoare a lui Jacques… Ei doi fură de ajuns. În zori, Edmée era acolo, fără o zbârcitură, fără nicio umbră pe faţă, şi lunga noapte care

trecuse părea ştearsă chiar din vârsta ei.

Casa nu-şi veni în fire. Alarma fusese prea puternică. În fiecare noapte Edmée venea să se încredinţeze acelei paze care îndepărtează relele, dar paznicul nu era sigur de ea decât dacă era acolo, lângă el, fără veşminte, ca prizonierii pe care nu-i mai poţi elibera pe cuvânt. Noaptea, Pierre avea mai puţine nelinişti: Edmée n-ar mai fi putut fugi decât goală, ceea ce nu era de crezut. Cel puţin părea de necrezut. Ziua însă era cu totul altceva. Nu putea ghici nimic din Edmée, se părea că nu e nimic de ghicit. Nu mai ieşea din acea blândeţe supusă dinainte de fuga ei, pe care el o crezuse atâta timp transparenţă. Poate că tulburarea i-ar fi slăbit dacă Claudie n-ar fi fost acolo. Cu ea nu puteai fi liniştit. Nu era în stare să alunge gândul că fetiţa era în chip inconştient reflexul mamei ei, că vestea frământările care n-o cuprinseseră încă pe maică-sa. Se uita la ea pieziş, uneori ţintă în faţă, ca la un martor al vieţii Edméei, ca într-una din acele oglinzi ale vrăjitorilor germani, în care ei urmăresc schimbările unei lumi pentru alţii neclintită sau inaccesibilă. Uneori Claudie era liniştită, senină; râdea, întindea fruntea să i-o sărute taică-său, fără ardoare, dar fără sfială: atunci Pierre pleca încrezător la birou. Dar alteori teama de sărutare era atât de vădită, vocea atât de muşcătoare, felul în care îi spunea la revedere atât de distrat şi de mulţumit în acelaşi timp, încât lui Pierre începea din nou să-i fie frică. Se surprindea cercetând lecţiile Claudiei, felul cum era îmbrăcată Claudie, ca pe nişte barometre, ca pe nişte indicaţii. Claudie îşi amesteca dictările şi lecţiile de aritmetică cu observaţii personale. Îi citea pe furiş caietele cu teama de a găsi fraze de felul acesta: „Iată ultima scădere pe care mă pune tata s-o fac…” „în casa asta nu se va mai face nicio dictare despre vacă…” Dacă nu astăzi, atunci mâine… Claudie avea o rochie în care n-o putea vedea îmbrăcată fără să se înspăimânte, o rochiţă cadrilată în care şi-o putea închipui foarte bine într-un automobil, într-un tren, aşezată pe un geamantan, într-o cameră goală de hotel, rochia fetiţei unei mame care fuge. Când Claudie era

îmbrăcată aşa, pleca prăpădit la birou. O rochie cadrilată pe care ţi-o închipui atât de bine descheiată la spate, fetiţa dormind aproape pe picioare într-un tren: o rochie cum au fetiţele pe care un străin înalt cu mustăţi le ia în braţe, într-o gară, şi le sărută neîndrăznind să sărute mama care totuşi ştie către cine se îndreaptă sărutarea asta, şi care zâmbeşte privind înainte. Dacă adăuga la tablou un tei în floare şi o gabrioletă pe scăunelul căreia se aşeza rochia cadrilată, Pierre ajungea, fără nicio piedică, până în străfundul nenorocirii. Se stăpânea să nu ascundă bereta care se potrivea cu rochia. Edmée era culcată încă, îşi bea în tihnă cafeaua, dar ar fi putut fi ca femeile acelea care o zbughesc odată bărbatul plecat, de vreme ce rochiţa cadrilată era gata. Şi cu toate astea nu-i puteai dori Claudiei

0 boală, nu puteai dori să aibă coxalgie… Pleca… Dacă atunci când ajungea în stradă bătea un vânt puternic, o simţea acolo, sus, şi mai uşoară încă pe Edmée…

Jacques venea totdeauna acasă cu mult înaintea lui. De cum se sfârşeau cursurile, copilul se repezea numaidecât în automobilul care, fără nicio deosebire de altfel, aducea elevii acasă. Era un autobuz care făcea ocoluri nechibzuite, care dădea întâietate copiilor a căror mamă era un fel de chioşc netransportabil, sau o farmacistă legată de farmacia ei, sau lui Phil, a cărui mamă murise. Se dădea mai întâi copilul tuturor mamelor care aveau o ghiulea de picior, care erau urâte, înainte de a i-l da pe Jacques Edméei. Sub un pretext oarecare îşi schimbase locul din fund, câştigat cu atâta greutate, pentru un loc de lângă uşă. Un copil de opt ani sărise dintr-un tren în flăcări în timpul războiului de secesiune; putea şi el să sară din autobuz, chiar în mers, dacă zărea pe stradă o anume mamă şi o anume fetiţă. Se întâmplă, în adevăr, odată, să

1 se pare că recunoaşte o pălărie, o rochie; autobuzul mergea prea repede, nu îndrăzni să sară. Ajunse acasă umilit că-i fusese frică, şi-i deschise chiar maică-sa. Parcă se întorsese acasă pentru el mai repede decât cel

mai repede automobil. Ca şi acum, chiar dacă ar pleca din nou într-o zi, s-ar întoarce să-l întâmpine mai iute decât orice autocar, decât orice avion. Atunci, potolit, se ducea să lucreze în biroul tatălui său, prefăcându-se a fi foarte liniştit, ca şi cum n-avea nicio însemnătate că maică-sa, că toate mamele din lume erau sau nu erau acolo, îţi deschideau sau nu-ţi deschideau uşa de la intrare, cântau *Copilul meu, sora mea*[38] în sufragerie sau n-o cântau la celălalt capăt al lumii, veneau să se aplece cu dragoste peste capul tău să vadă cum stai cu copierea, sau stăteau ţepene şi nepăsătoare peste harta coastelor Noii-Zeelande (capitala Wellington nu Auckland). Apoi, după ce-şi sfârşea lucrarea scrisă, se ducea să-şi înveţe lecţia de istorie în salon, cu uşa deschisă către încăperea în care maică-sa isprăvea de supravegheat punerea mesii, cu picioarele încrucişate într-o lene prefăcută, cu gulerul descheiat, cu un şiret de la pantof pe jumătate deznodat, de parcă mamele nu pleacă niciodată când pun masa, de parcă a pune muştarul, zaharniţa, oţetarul, ar fi fost o operaţie care le opreşte în clipa în care le loveşte ideea plecării şi le face să uite un bărbat şi un fiu, un fiu care şi aşa se necăjea destul cu Restauraţia şi cu Wellington. (Iar Wellington! Avea să-l găsească oare şi în Ştiinţele Naturale?) Citise în ajun că dulăii buni se culcă cu labele încrucişate, pe când cei răi cu labele depărtate bine, ca să poată sări numaidecât asupra prăzii; se uita la picioarele lui încrucişate, la genunchii lui împovăraţi de cărţi, cu oarecare ruşine: era un copil bun, era fiul care, când maică-sa fuge, nu poate sări numaidecât după ea. Uneori, când maică-sa trecea, îl atingea, se oprea, îl săruta. Încordat, primea fiecare sărutare ca pe ultima sărutare. Fiecare gest, fiecare mângâiere a mamei lui putea fi înţeleasă ca ultima, era, în sine, ceva isprăvit, era un rămas bun. Slăbea. E greu pentru un copil de doisprezece ani să-şi mănânce în fiecare zi ultimul prânz, ultima cină, să se culce neorfan de mamă

38 Vers din Baudelaire.

pentru ultima oară. Arăta rău? Cu atât mai bine. Profită de asta. Într-o zi minţi, se plânse că îl doare capul. „Ba nu! Ba nu! spuse Edmée. Ce poveşti spui acolo? Nu e fierbinte!…” De parcă maică-sa socotea că el nu e niciodată bolnav, socotea că-şi poate păstra deplina libertate de a pleca, fără să poată interveni un pojar sau o febră tifoidă. Luase în mâinile ei capul acela în care Jacques simţea un vulcan, şi care nu izbutea să se înfierbânte, îl sărutase, îl privise. „Cum semeni cu taică-tău!” îi spusese ea, şi el simţise o lovitură în inimă. Simţise că a semăna cu tatăl lui în clipa aceea nu era poate leacul adevărat, că chipul tatălui lui, două chipuri, douăzeci de chipuri ale tatălui lui nu erau tocmai lucrul care avea s-o oprească pe maică-sa, când va veni ziua. Că ar fi fost mai bine să nu semene cu nimeni. Că dacă ar fi semănat cu micul toboşar Viaţa, sau cu fratele pe care îl pierduse mama lui când era mic, prea mic – nu poţi semăna la doisprezece ani cu un unchi mort la trei –, ar fi fost poate mai de fofos. Mr. Florey de la Metro Goldwin spusese într-o zi la masă că semăna cu îngerul de la Chartres, cel care are ochii legaţi, îi venea să se lege la ochi, dar treaba n-ar fi fost uşoară, dacă ar fi vrut s-o supravegheze pe maică-sa cu ochii legaţi. Niciun fel de pică nu se amesteca în spaima, în amărăciunea lui. Nu-i venea în minte s-o judece, s-o acuze pe maică-sa. Se temea de o plecare nouă, dar aşa de parcă mama n-ar fi fost răspunzătoare de ea, ca de o vrajă. Era cea mai frumoasă, cea mai bună dintre mame, dar era făcută dintr-un element care, nu se ştie de ce, se desprinde, se volatilizează. Se pare că există un nume în chimie sau în fizică pentru a desemna metalele care au tendinţa să-şi schimbe dintr-odată natura. Împrumută manualul unui elev mai mare. La pension nimeni nu bănui că îl luase pentru a şti numele metalului din care era făcută mama lui.

Se agăţa, ca şi Pierre, de prezenţi Claudiei, prezenţă care părea totuşi că îl înfruntă. De când cu fuga, Claudie avea asupra lui un fel de drept al celui mai în vârstă, o

superioritate pe care o făcea plină de înţelesuri prin însăşi atitudinea ei, de parcă în ziua aceea ar fi văzut lucruri care nu erau pentru vârsta ei. Nu-i povestise nimic despre noaptea petercută la *Ambasadori.* Dacă în noaptea de la *Ambasadori* o fetiţă de nouă ani s-ar fi apropiat de toate misterele acelea la care Jacques, în pudoarea lui, nu cuteza nici să gândească, Claudie n-ar fi fost altfel. Ar fi fost la fel de îngâmfată, n-ar fi răspuns la întrebările cele mai simple asupra lecţiilor sau asupra colegelor ei, de parcă nu i-ar fi fost îngăduit să întrebuinţeze, pentru lucrurile cele mai fireşti, decât un limbaj oprit. Şi-ar fi îngrijit tot aşa unghiile, părul, pe când înainte era mai curând neîngrijită. Jacques n-o mai putea scoate din odaia de baie în care se încuia pentru prima oară, şi când o ameninţa că strică broasca, în loc să-i deschidă acoperită la întâmplare, apărea înfăşurată până la gât în halat, şi dacă în grabă i se vedea un genunchi, întorcea capul. Mofturile astea, care dădeau a înţelege că se întorcea dintr-o ţară oprită, îl enervau pe Jacques. Îi venea să-i spună: „Nu mai face pe proasta! Ai dormit la hotel între agenţi comerciali şi delegaţii convenţiei lojilor masonice din California. N-ai de ce să te sulemeneşti şi să te ismeneşti toată viaţa!…” Nu îndrăznea. Îşi dădea seama că nu era adevărat. Sora lui mai mică dormise între libertăţi, între îndrăzneli, între aventuri. Voia de asemenea să se încuie noaptea în odăiţa în care fusese mutată din primăvară, alături de cea a lui Jacques. Jacques furase cheia, şi, de cum adormea Claudie, el se scula ca să întredeschidă uşa. Fetiţa era pentru el, ca şi pentru tatăl lui, martorul, zălogul. Atâta vreme cât sforăia acolo, pentru că sforăia uşor – avea să i-o spună mâine ca să-i mai taie din îngâmfare –, ştia că n-are a se teme de nimic. Dormea fără să zâmbească, serios, fără să mototolească de fel cearşaful. În vreme ce patul bietului Jacques, atât de ordonat şi de meticulos în viaţă, era dimineaţa un culcuş răscolit, un câmp de bătaie, Claudie, care ziua era neglijenţa şi dezordinea, părea că nu-şi atinsese perna, iar pătura ei era parcă tot atât de întinsă şi de netedea în

ceasul în care fusese culcată. Nu se dăruia nopţii ca Jacques – care înainte de a adormi îşi repeta în minte lecţiile, zilele, viaţa trecută, îşi închipuia, îşi mima viaţa viitoare, ducea la un sfârşit victorios cuceririle lui Alexandru, ale lui Napoleon, continua cariera eroilor morţi prea tineri, făurea în adevăr singurul lucru care se poate face în pat: o scufundare de submarin, apoi visa necontenit în somn – ci ca unui frigider, însărcinat s-o conserve până la trezire, fără să se maturizeze nicio clipă, fără ca mintea ei să facă un pas înainte. Durabilă, permanentă aşa cum era, Claudie îi părea lui Jacques mai puţin o soră mai mică decât un fel de ostatec însărcinat să-l lege de o lume oprită. Înrudirea cu guriţa asta roşie, cu mânuţele, cu buclele astea blonde, era pentru el legătura cu un şirag întreg de întâmplări şi de făpturi de care se credea depărtat, cu ceea ce în viaţă nu-şi prea ştia lecţia, cu ceea ce minte spunând cuvinte adevărate, cu ceea ce pare egoist dându-şi, fără să pară că ţine să dea (era caracteristica Claudiei) stiloul, jucăria, partea ei de prăjitură; cu ceea ce e nestatornic, ceea ce îşi dă casa, odaia, familia, cu ceea ce poate dă mama… Oh, da! în locul lui, sora lui era gata: picioarele neîncrucişate şi braţele larg întinse! El n-avea să doarmă… Avea s-o vegheze toată noaptea…

Îl trezea un strigăt. Era ziuă. Claudie îşi cerea sandalele. îl privea fără să înţeleagă pe fratele ei, cum le scoate din fundul patului lui şi i le aruncă… Fără să pară că înţelege… Dacă ar fi înţeles, ar fi avut aceeaşi loialitate, aceeaşi sinceritate pe care le avea neînţelegând.

Aşadar, aici îşi petrecuse ziua! Asta era faimosul parc! Iată pentru ce îşi schimbase Edmée casa clădită în treisprezece ani, lumea clădită în o mie… Pierre nu se putuse opri să nu vină să-l vadă, aşa cum s-ar fi dus să-l vadă pe Frank, dacă Edmée s-ar fi refugiat la Frank. Aşezat pe o bancă, banca pe care credea că a stat şi ea, îi cerea o explicaţie acestui rival fericit. Celălalt răspundea. Pierre simţea un răspuns general, care era timpul frumos, lenea şi o sută de răspunsuri mărunte, care erau copacii,

straturile de flori. Un strat de flori roşii şi galbene avea cuvântul peste toate celelalte. Nu-l vedeai decât pe el, nu te mai puteai înţelege cu alţii. Dar Pierre nu înţelegea. Se aştepta ca parcul să aibă nobleţe, izolare, dar printre toate ramurile se puteau zări reclamele străzii sau ferestre… Se gândea că Edmée fusese cucerită de vreo înălţime deasupra oraşului, de vreo colină ridicată deasupra oamenilor, şi vedea un mare scuar, numai un mare scuar anonim. îl înşelase cu un scuar anonim. Golul ăsta care îţi dădea ameţeală şi pe care el îl şi împodobea, ca s-o dezvinovăţească pe Edmée, cu cei mai frumoşi copaci roşii din California, cu prăvălişuri pline de rododendroni, era, dacă ar fi existat doici în Statele Unite, o grădină pentru doici. Flori, fără îndoială, dar dacă se poate întrebuinţa cuvântul ăsta pentru flori, flori vulgare. Nu acea aristocraţie de flori cu care Pierre ar fi primit să fie înconjurată imaginea Edméei, nu trandafiri, nu crini, nu bujori; o mulţime, anonimă şi ea, de flori târâtoare, agăţătoare, fremătătoare, care păreau a înflori nu dintr-o atenţie specială a Creatorului, ci din înmulţirea fatală a plantei şi din satisfacţia, destul de josnică, de a se afla într-o grădină publică. Cu neputinţă să pătrunzi cu ele pe tărâmul simbolic, pe care îl ducea pe Pierre cel mai mic trandafir. Nu aveau un limbaj de flori, ci de legume sterpe, de legume de privit. Nu-ţi dădeau ghes să te bucuri de zi: erau flori zdravene care n-aveau nicio poftă să fie găsite moarte a doua zi, florile de magnolia erau ţintuite pe magnolii cu piroanele patimilor lui Iisus; se întindeau pe ramuri fără să aibă aerul că trebuie să facă loc vreodată vreunui rod. În adevăr, nu reieşea nicio morală din apartamentul greşelilor Claudiei. Cele câteva monumente, statuile, erau şi ele banale: un indian dansând, cu doi ursuleţi în mână, un fel de saltarela, un bust de bronz al domnului Josua Hall, cu bărbuţă şi decoltat… I se vedeau sfârcurile sânilor. Marmorele greceşti n-ar fi dezvinovăţit-o pe Edmée, dar ar fi ridicat cel puţin amărăciunea lui Pierre la un etaj la care simţea bine că nu se afla şi ea. De vreme ce era vorba de o înşelare cu obiecte, cu copaci, cu statui,

trebuia să recunoască că nu-l înşelase cu complici de prima calitate. Dacă pe el l-ar împinge vreodată o nebunie, o nostalgie, alături de drumul lui, ar fi găsit pe cea mai îndepărtată terasă din Corfu, la colţul Partenonului, în faţa portalului de la Chartres. Edmée ar fi găsită într-un scuar mobilat cu bustul ăsta de bronz şi cu indianul ăsta care dansează, lucruri cu care se împodobesc căminele şi etajerele garsonierelor închiriate cu săptămâna… Pierre înţelegea la nevoie că vii aici ca să-şi cauţi ceasornicul pierdut, jucăria fetiţei, dar nu ca să-ţi regăseşti adevărata viaţă… însuşi cimitirul – niciun om celebru în acest cimitir – înghesuit între atelierele de umplut sticle şi hangarele casei Kodak, dădea o idee nenorocită despre moarte, despre tovărăşiile şi relaţiile lui… Dintr-odată rămase nemişcat. Oare femeia aceea care rătăcea prin grădină, care avea statura, vârsta Edméei, avea să-i dea soluţia? Mai puţin frumoasă decât ea, dar dulce la vedere, găsea totuşi mijlocul să urmărească un drum tainic, invizibil şi perfid, un drum de labirint, în aleile astea abia întretăiate. Fără îndoială că era destul s-o urmăreşti până la capăt, pentru a o urmări, pentru a o înţelege pe Edmée. Nici nu s-ar fi putut dori o mai desăvârşită reconstituire a crimei. Edmée abia de se uitase la trecători, Edmée nu zâmbise de fgl văzând sfârcurile sânilor domnului Josua Hall. Edmée frecase cu mănuşa ei scoarţa acestui copac pe care 9 etichetă portocalie, cea care indică otrava, spunea că e veninos şi că era primejdios să-l atingi cu degetul… Claudie trebuie să se fi apropiat şi mai mult şi să-l fi atins cu limba… Dacă trebuia să ai o încredere desăvârşită în reconstituire, Edmée se aşezase în sfârşit, îşi pusese geanta lângă ea, şi, cu mâinile încrucişate, cu picioarele încrucişate, cu un soi de zâmbet pe buze, pierduse noţiunea timpului şi a orelor. Tânăra femeie nu citea, nu aştepta pe nimeni. Cu toate că vădit venea pentru prima oară în grădina asta, era privită ca un oaspete obişnuit, grădinarul o salută, stropitorul începu cu ea o conversaţie schiţată poate cu Edmée. Zborul păsărilor, saltul veveriţelor, trecerea studenţilor sau exodul muncitorilor

care se duceau la masă, aveau unduiri de politeţe, s-ar fi spus deprinderi, care nu se explicau decât prin prezenţa necontenită, pe banca asta, a unei Edmée cotidiene. Soneriile staţiilor zbârnâiau, sirenele uzinei şuierau. Surdă la acest orariu care n-o privea aşa cum n-o privise ieri pe Edmée, tânăra femeie stătea acolo, ca plantonul de serviciu care face de gardă, şi care n-are nicio altă preocupare până îi va veni schimbul... Asta era. Un schimb. De ce atâta dramă în legătură cu lipsa Edméei! De fapt, Edmée nu săvârşise nimic grav. Asigurase într-o zi, într-un scuar, acest schimb inconştient şi bine dus la capăt, dacă îşi aducea aminte acum de Versailles sau de Luxembourg care face în fiecare zi dintr-un trup neatent, dintr-o inimă neatentă de femeie, inima unei grădini publice. Şi regulamentul era tocmai să nu fie în fiecare zi aceeaşi. Edmée n-avea să mai vină aici niciodată. Dacă vreun schimb, mai târziu, are s-o mute în Central-Park, în grădina din Pasadena, el n-are să mai spună nimic, n-are să se mai neliniştească, femeile au de asigurat misiuni generale în viaţa noastră... Bărbaţii nu au decât să le admită... Unde o poate duce pe această femeie tânără visarea ei în seara asta, dacă nu departe de propria ei casă, dacă nu la hotel?... Ieşi din parc pe un drum nou, cel care îi era sorocit de prezenţa falsei Edmée. Bău, bea în public pentru prima oară, dar voia să guste filtrul Edméei, la fântâna cu trei capete. Era aproape liniştit.

În automobil, primi răspunsul. Vai! nu avea nimic comun cu schimbul, nici cu datoriile generale ale femeii.

Răspunsul îi veni dintr-odată, ca o revelaţie. Ce era grădina asta pentru Edmée? în legătură cu Edmée? Grădina asta oarecare, banală, fără glorie, fără ambiţii? Era opusul vieţii lor, vieţii ei. Edmée fugise ca să se ducă în opusul vieţii.

Ajunse acasă la ora două. Jacques se afla în capul scării, în faţa ascensorului, foarte palid. îl privi pe taică-său cu ochi înspăimântaţi, îl apucă de mină şi nu-i mai dădu drumul. Se temuse că jumătatea asta de ceas de întârziere să nu fie făcută din acelaşi timp din care maică-

sa îşi croise ziua ei de absenţă.

Capitolul V

— Ai să te duci, spuse Pierre.

— Nu ţin prea mult.

— Ai să te duci. Ia-o pe Claudie, de vreme ce toată familia e invitată.

— Atunci, vino şi tu!

— Ştii că mi-e cu neputinţă. Dar tu ai să te duci. Ai nevoie de distracţie. La singular şi la plural.

Ce prost era Pierre! O sâcâia de opt zile să primească invitaţia la familia Seed. Seedii erau patru Seedi, două perechi care la prima vedere păreau asemănătoare, cu toate că alternau, doi bărbaţi de patruzeci de ani, unul blond şi unul brun, unul înalt şi unul scund, două femei de treizeci, una brună, alta blondă, una mică, alta înaltă. Toţi patru cheltuiau cu milioanele o avere pe care cei doi bărbaţi o scoteau din nimic, pentru că erau specialiştii pustiurilor, ai spaţiilor necultivate, ai afacerilor inedite, şi echipa păstra o prospeţime cumplită. Cele două perechi se întâlniseră cu Pierre şi Edmée la recepţia dată de preşedintele petrolurilor, şi se azvârliseră asupra lor. În fiecare lună se repezeau aşa, buluc, cu toţii, asupra unei făpturi sau a unei familii care, asaltată zi şi noapte, dacă îl refuzaseră pe bărbatul blond sau pe femeia brună, se înduplecau până la sfârşit în faţa celorlalţi doi. În felul ăsta cucereau prieteni, duşmani, secretari, egali, amanţi, amante, toţi patru conjuraţi pentru achiziţia fiinţei care n-avea să-l servească decât pe unul dintre ei, neştiind de altfel, înainte de seara victoriei, cui îi va aparţine victima, odată învinsă. Haitei nu-i păsa atât de mult al cui va fi Pierre, a cui va fi frumoasa Edmée, când vor fi captivi pe proprietatea lor de la Santa Barbara, dar nu exista hăituire, nu exista capcană pe care să n-o fi pregătit împreună. Cadourile plouau peste căminul modest, sub forma încă sfioasă a orhideelor şi a xeresului vechi de o sută de ani, gata însă să se schimbe în safire şi în stilouri de aur. Pentru că lăcomia Seedilor crea în jurul favoriţilor lor o zonă magnetizată, în care imposibilul devenea cu

putinţă: cel dintre prietenii lor căruia îi plăcea să înoate, găsea, după ce lipsise de acasă două zile, o piscină în grădina lui, cel căruia îi plăcea să călărească, un grajd complet. Căutau de pe acum care era dorinţa de neîmplinit a viitorilor lor oaspeţi, ca s-o îndeplinească, căutau în domeniul călătoriilor, în domeniul automobilelor… Pierre se ferea, din orgoliu, ca totul să se îndrepte spre Edmée.

Ea îşi făcea greu bagajele. Niciodată n-avusese impresia în asemenea măsură că îşi face bagajele. Ar fi fost bucuroasă să nu plece, nu pentru că n-o atrăgea o şedere la Santa Barbara, dar pentru că se temea. Când îţi dă târcoale o ameninţare ca aceea pe care o întrezărise, cel mai bun sfat care ţi se poate da e să nu te clinteşti. Nu se mai mişca din ziua grădinii, nu se mai gândea, în măsura în care a te gândi înseamnă a te mişca. N-avea posibilitatea să scape decât având faţă de soartă prudenţa pe care o au emigranţii faţă de poliţie: să ocolească discursurile, adunările, să ocolească limbajul, lumea. De altfel, numai vederea a ceea ce e poliţie omenească trezea în ea nu ştiu ce instinct de apărare: de pe acum o tulburau sergentul, câinele poliţist, sirena maşinii poliţiei. Parcă ar fi trebuit să se lupte într-o zi cu ei, să caute să le scape. Niciodată Pierre n-o găsise atât de reticentă, atât de slabă în conversaţiile cu orizonturi largi în care el se simţea şi acum bine. Îi plăcea să vorbească la cină despre nemurirea sufletului, în termeni uşor deosebiţi dacă era înainte sau după culcarea copiilor, sau despre naţiuni, sau despre război, în cuvinte cu totul diferite dacă războiul se declara acum sau după ce Jacques ar fi tras la sorţi. Edmée tăcea, s-ar fi simţit compromisă de cel mai mic cuvânt, nu mai făcea parte dintre cei care pot vorbi la întâmplare despre viaţa de apoi sau despre Europa… Lui Pierre îi plăcea să plimbe copiii duminica pe ţărm; îi urca pe stânca de unde marea se vedea mai albastră, mai furioasă decât de oriunde, sau de o linişte recunoscută ca minunată de arhivele maritime, le arăta promontoriul de care se loviseră cele mai multe corăbii, golful în care se întâmplaseră cele mai multe înecuri. Edmée nu-i mai

întovărăşea, suferea prea tare din pricina asta. I se părea că deodată cuvintele abstracte sau comune şi-ar fi dobândit tot înţelesul, că aceste entităţi care nu erau decât un decor, un vocabular poetic pentru Pierre, deveneau tot atât de reale ca personalul smerit al vieţii ei obişnuite. Lumea continua să fie pentru Pierre o carte, nu lumea. Pentru Edmée însă naufragiul, înecul, războiul, bogăţia, vulcanul deveneau acum tot atât de adevărate ca tovarăşii ei zilnici, ca deşteptarea, ca maternitatea, ca prânzul, ca îmbrăcarea. Frica ei de a ieşi, sfiala ei de a primi o invitaţie nu venea din teama că se va plictisi, că va ploua, ci din teama de a nu fi pusă iar în mijlocul unor nelegiuiri, unor voluptăţi, unor erupţii pământeşti sau mintale, de care, ca să scapi, era destul să rămâi în casa cu dragoste cinstită, cu zile potolite. Se dăruia existenţei acesteia stăpânite, înfrânte, în care Pierre şi Jacques n-aveau încredere, nu ca să pregătească din nou o fugă, dar ca să încerce să fie iar ceea ce fusese înainte, o Edmée anonimă, într-o lume în care simţea că voci atotputernice îi strigaseră numele. Fără îndoială că nu putea să se bizuie că va pune pe muntele şi pe marea de duminică acel lustru al lui Pierre, care le făcea blajine şi nobile: le vedea de un alb murdar şi în toată cruzimea lor, iar strălucirea verii care începea, acest foc bengal pentru Pierre, o lumina, o încălzea peste gradul de căldură şi lumină necesar odihnei ei. Îi era greu să nu-şi spună, când străbătea aleea la vremea amiezii, când orice umbră era alungată de pe chipul şi de pe veşmintele ei: Ia te uită, Edmée! Dar împuţina riscurile ieşind cât putea de rar, ocolind această lume cam de o lună încoace, şi după şederea aceea de o zi în singurătate, se populase drăceşte în asemenea chip, încât aproape că se aştepta, pe stradă, s-o ia deodată cineva de mină. Când mai dăunăzi Pierre o ajunsese din urmă pe trotuar şi o luase de braţ, ţipase… În sfârşit era descoperită, era luată în stăpânire pe viaţă şi pe moarte; necunoscutul era acolo, cerea, şi nimic n-avea să-i mai şteargă urma… Nu, era Pierre. Nu era decât o iluzie, era Pierre. N-o întrebă de ce ţipase. De ce scosese un mare

ţipăt de spaimă. Trecătorii întorseseră capul. Nu spuseseră: „Ia te uită, Edmée”. Dar fiecare rostise în sinea lui numele pe care îl da femeii spăimântate, fricoase, vinovate. „Ia te uită, Emma…” „Ia te uită, Olympia…” Pierre n-ar fi putut spune decât: „Ia te uită, nu mai e Edmée…” Zâmbise, păruse că găseşte firesc ca nevasta lui să fie pretutindeni la fel de îndurerată, o jupuită de vie, care ţipase de suferinţă dacă o atinsese uşurel o mină. Şi iată că o silea să plece aşa, jupuită de piele, către ţara în care eşti cuprinsă în braţe ca să dansezi, ca să dansezi tangoul, valsul, ca să fii suită pe cal, ca să te grămădeşti câte şase în fundul unui automobil, toate ocupaţii fatale pentru jupuiţi. La Seedi lumea trăia aproape dezbrăcată. Se temea de pe acum de ora băii. Cum avea s-o scoată la capăt, cu goliciunea mai întâi şi apoi cu jupuiala!…

Îşi făcea aşadar bagajele, dar se întâmpla că, alegându-şi lucrurile, părea că nu pregăteşte o călătorie, ci o plecare. Îşi făcea bagajele pentru o altă viaţă. Alegea ceea ce era nou dintre cele care erau vechi, ceea ce era izbutit din cele oarecare. O judecată din urmă pentru stofele, pentru culorile care vor fi ca acasă la ele la Seedi şi altele, mai nenorocoase. Dintre pantofi, cei care îi făceau piciorul mic. Rochiile pe care le cumpărase dintr-o toană, atunci când îi păreau nefolositoare şi ţipătoare, cu culori bătătoare la ochi care nu se potriviseră până azi cu viaţa ei, şi care n-aşteptau decât invitaţia asta la Seedi, care se potriveau acum. Lenjeria pe care Pierre n-o cunoştea, ascunsă într-un colţ al dulapului, de care Pierre ar fi fost mirat şi – o regăsea cu un zâmbet de ironie şi de prietenie: o uitase cu totul – faimoasa pijama de mătase neagră, la care visase de când era copil, pe care şi-o comandase când trecuse prin New York, cu doi ani înainte, singurul obiect oprit în dulapurile astea conştiincioase; plecarea părea în adevăr făcută pentru pijama. Bugetul

Edméei se dezechilibrase atunci prin cumpărarea asta, garderoba ei se lipsise de lucruri mai trebuincioase din pricina acesteia, care n-avea să servească niciodată. Şi tocmai pijamaua era primul lucru, singurul potrivit pentru

săptămâna la Seedi. Veşmintele Edméei se orânduiau după pijamaua asta; tot ceea ce nu se potrivea cu această pijama pe care n-avea s-o vadă nimeni, în afară de fata din casă, va rămâne cu Pierre. Cu Pierre capoatele de mătase japoneză şi dragonii lor brodaţi, idioţi. Cu Pierre ciorapii de 30 de centi, pantofii pingeliţi, lenjeria cârpită. Pierre va păstra toate lucrurile de care are nevoie o femeie slujnică, o femeie care nu plânge de ziua ei, o femeie liniştită, o femeie bună. Dacă, în timpul lipsei ei, lui Pierre i s-ar întâmpla să deschidă dulapurile şi sertarele, să dea la o parte perdeluţele, n-ar vedea decât cenuşiu, culori întunecate, triste, îi lăsa – de altfel el n-avea să vadă nimic, avea să vadă dragoste, fericire, avea s-o sărute – pielea ei mohorâtă… N-avea să găsească decât flacoanele de metal, stiloul stricat şi un maldăr de nasturi vechi, de mănuşi cu inelarul umflat şi lăbărţat de inel, şuviţe, tuburi… Bine. Se ducea la Seedi. Îşi făcea, necruţătoare, bagajul pentru Seedi. Nu alegea decât ceea ce trebuia să fie ales. Se despărţea de fulare, de cordoane, care erau totuşi însuşi devotamentul şi siguranţa. Se despărţea de prietenii săraci, de fidelitate. Se despărţea de rama cea veche a fotografiei lui Jacques; smulse din ea portretul pe care îl încadrase de trei ani, ca să-l încredinţeze ramei de argint. Se despărţi de cutii, de casete care o întovărăşeau din tinereţe şi care, lipsite de dragoste, deveniseră îngrozitoare. Ajunsese atât de departe, încât nu vru să-şi lase acolo nişte rămăşiţe atât de decolorate. Puse la loc pe toaletă câteva piese din cutia de manichiură de argint, agăţă o bluză de lamé auriu printre rochiile lipsite de culoare… De altfel, era şi puţin vulgară pentru Seedi; aici aducea tinereţea şi strălucirea. Pierre venea ca să fie de faţă la sfârşitul împărţirii. Nu văzu nimic. Ea alegea pălăriile. El nu înţelese. Nu văzu plecând capul Edméei cu toca roz, capul Edméei cu bereta albastră, cu coiful grec. Nu văzu rămânând capul Edméei cu capuşon, cu casca maronie, cea de catifea. Nu înţelese nici când închise el însuşi valizele, singurele două valize frumoase ale gospodăriei.

Tot curcubeul casei lui era în sicriul acesta. Îl închise cum trebuie. Stărui să-şi ia şi flacoanele de argint şi bluza de lamé. Era gata să-i facă el valizele din nou, dacă trebuia. Nu. Ea n-avea să-l lase să le deschidă. Pierre aruncă o privire inchizitorială asupra coşului, neliniştit că vede fărâmiţate cutiile cu care se împrietenise, sfâşiate cele care îi erau familiare. Bănuia totuşi măcelul a căror pradă fuseseră. Bine înţeles, după plecarea Edméei, avea să le salveze pe cele mai puţin rănite. Bietul Pierre! Dacă ar fi trebuit să facă aceeaşi alegere între lucrurile lui, nu i-ar fi rămas, ca să se ducă la Seedi, decât cravata albastră cu jucători de golf şi cele douăsprezece batiste din pânză de Vittel. Aşa ar fi ajuns familia la Seedi, Pierre gol, cu cravata şi cele douăsprezece batiste. Cel puţin le avea pe toate douăsprezece. Le apăra cu îndârjire de zăpăceala Edméei şi de lăcomia Claudiei. Şi erau noi, le purta în buzunarul de sus al hainei, în vreme ce avea o batistă de categoria a doua în buzunarul pantalonului… Câtă falsitate are cel mai cinstit om; le numea batistele lui, dar erau comoara lui… Edmée îi fură una, deschise singură geamantanul ca s-o închidă în el. Din geantă şi-ar fi luat-o înapoi.

Casa nu era tot atât de bună ca Pierre. Casa n-o mai cunoştea. Până şi ultima mobilă striga tot ceea ce nu rostea Pierre, că ea trăda, că ea părăsea. Striga chiar noutăţi neaşteptate, fără îndoială mincinoase, dintre care cea mai însemnată era că n-avea să le mai vadă niciodată. Proviziile din bucătărie şi cămară, în borcanele sau în cutiile lor, se desprindeau de ea, nu mai erau hrana ei. Nu voiau să primească niciun cuvânt de dragoste, de iertare… „Eu sunt cafea, spunea funtul de cafea prin sticla lui. Pleacă dacă vrei! N-o să mă apuc să jelesc. Treaba mea e să aţâţ oamenii. În locul meu, altă cafea, una mai bună – s-o spună ei! – are să te aţâţe…” „N-ai să mai muşti din noi, spuneau castraveciorii. Suntem castraveciori, nişte castraveciori obişnuiţi. Înşală-ne, dacă vrei. Noi n-avem nimic de-a face cu sufletele, ci cu limbile. Au să ne mănânce alţii, în lipsa ta. Suntem încântaţi…” Dar şi

limbajul ăsta era mincinos: cafelei şi castraveciorilor le plăcuse altă dată să fie râşnită, să fie mâncaţi de ea. Fuseseră bucuria, inima ei, şi acum se certau cu ea, se lepă dau de ea. Mergeau poate prea departe cu insinuările lor asupra viitoarei ei cafele într-o cutie de baga blondă, asupra viitorilor castraveciori în borcane cu capace de aur. Dovedeau că poţi să fii o mirodenie de prima calitate, şi să n-ai nici cel mai mic dar de presimţire, niciun pic de gust… Toată săptămâna fu aşa, un şirag de făgăduieli şi de ocări. Cuierul stricat spunea: „Fără îndoială, o femeie frumoasă nu se poate jertfi pentru un cuier stricat!…” Tot ceea ce era ştirbit, murdar, ciobit, devenea în acelaşi timp plângăcios şi dispreţuitor, ca rudele sărace. Patul îşi îngădui în ultima seară un monolog de nesuferit. Albiturile erau împachetate, Edmée se împopoţonase cu o cămaşă de un galben decolorat, cu dantele şi platcă, o cămaşă groaznică, pe care n-o mai punea, se culcase cam ruşinată de deghizarea asta, şi patul o ocăra… „E poate foarte feminin, spunea patul, să îmbraci o cămaşă pe care o numeşti groaznică, pentru ca bărbatul tău, care n-are despre dantele decât părerile unui prospector petrolist, să te creadă îmbrăcată ca o logodnică de lux. Noi, paturile, numim asta ipocrizie!…” Dacă i-ar fi explicat patului că la întoarcere Pierre avea să cunoască pijamaua neagră, l-ar fi liniştit poate, dar ar fi însemnat să mintă patul. Oricum, Pierre n-avea să cunoască niciodată pijamaua neagră. „E o mârşăvie, continuă patul, când Pierre veni şi el să se culce… Te deghizezi în falsă mireasă. Pui un veşmânt de nuntă pe care îl găseşti urât, ridicol, pentru că socoteşti că bărbatul tău n-are să-l vadă… Auzi ce spune: «Ce frumoasă cămaşă!» – Auzi ce gândeşte: «Încântătoarea nevastă în cămaşa cea minunată!…»” Şi monologul injurios continua aşa, fără să mai pomenim şi aluziile care te fac să roşeşti, până când Edmée sări în sus, coborî din pat, se duse să se închidă în cabinetul de toaletă. Pierre auzi cum era sfârtecată, cum era sfâşiată o pânză, o rufă; nu ştiu ce, nu întrebă ce… Edmée se şi întoarse îmbrăcată cu o pijama a lui. Patul tăcu… Aşa trecu noaptea. În aceste două

veşminte la fel, erau ca o echipă. Cei care văd în întuneric i-ar fi luat drept nişte gemeni, drept un tandem, înşelate de acest mimetism subit, obiectele se liniştiră treptat, vocile se pierdură. Către zori trecură gunoierii, goliră lăzile de gunoi, făcură o ultimă triere între victimele Edméei, scoaseră din cârligele lor bucăţile cămăşii gălbui. Cămaşa gălbuie trecuse în ordinul inferior al elementelor, la dispoziţia acelei metempsihoze care avea să facă din ea un praf sau celuloză pentru hârtie, dacă nu cumva gunoierul n-avea să-i ducă fâşiile nevestei lui, care avea să strige: „Ce cămaşă frumoasă!” Apoi Edmée se sculă. Voise totdeauna să doarmă la marginea patului, cu toate că de obicei Pierre se scula cel dintâi. Se întrebase şi ea adesea de ce… Pierre îşi începea ziua trecând peste nevastă-sa, sau strivind-o, sau săltând peste ea, iar în ziua aniversării promoţiei lui, sărind cu picioarele apropiate. Edmée se arunca numaidecât cu lăcomie în acel fund de pat pe care îl refuzase seara… în dimineaţa asta înţelegea: toate celelalte deşteptări n-aveau nicio însemnătate. Numai dimineaţa asta însemna ceva… Asta era: libertatea. Să te poţi scula de dimineaţă fără a trece peste celălalt, la cântecul cocoşului. Se sculă. Pentru că Pierre nu se trezise înaintea ei, îl alunga din ziua ei, din viaţa ei…

Automobilul Seedilor trebuia s-o ia la ora unsprezece. Pierre nu voi să se schimbe ceva din orariul familiei. Jacques avea să plece la şcoală la opt şi jumătate, el la birou la nouă. Cea mai grea dintre cele două plecări, fu a lui Jacques. Îşi lua micul dejun în sufragerie, aşa cum voia tata de obicei, aşa cum o cerea azi solemnitatea împrejurării. Deosebirea faţă de celelalte zile era că mânca singur – Claudie, nu se ştie de ce, refuza din zori să se hrănească cu mâncările familiei, reapucată de o repulsie de neînvins pentru farfuriile, pesmeţii, mierea casei – şi că îl servea chiar maică-sa, care în alte dimineţi era încă în pat. îl privea cum mănâncă, aşezată lângă el, şi când avea nevoie de pâine, de zahăr, se ridică şi îl servea. Ar fi îndurat să mănânce singur, ca în celelalte zile, singur cu Claudie, dar prezenţa maică-sii schimba tot. Din asta ieşea

o încurcătură îngrozitoare. Parcă el ar fi fost călătorul… Edmée venise la patul lui când se trezise. îl îmbrăcase, îi pusese ciorapii, îi cususe doi nasturi căzuţi de la pantaloni, îi puse pantofii fără să folosească limba de pantofi, cu degetul strivit între călcâi şi piele. îl spălase. Fusese scena fiului care pleacă în armată, ca un copil de trupă… în dimineaţa aceea el fusese, între toţi băieţii din lume, cel pe care o mamă îl privise cel mai mult, îl spălase cel mai bine, îl sărutase mai bine. Era acoperit de urmele lăsate de maică-sa. Şi Claudie fusese acolo, asta nu-i prea plăcuse, dublând-o pe Edmée, luându-i-o înainte ca să-i dea flanela, cureaua, foarte la curent cu ordinea veşmintelor în îmbrăcămintea unui băiat. Era încurcat între aceste două slujnice extraordinare. Se înroşea de ruşine că e servit ca un erou copil, ca un zeu copil… Şi el era cel pe care îl părăseau. Simţea nedreptatea de a fi cel care pleca, vedea adunându-se pe umerii lui toată răspunderea, toată greşeala plecării. Pleca la opt şi jumătate, ca de obicei, pentru câteva ceasuri, şi se organiza pentru el o plecare solemnă, prefăcându-se că se strecoară călătoria cea lungă a celorlalţi în scurta lui absenţă. Mama şi sora lui erau acolo, îi spuneau să nu se grăbească, să se pregătească în tihnă, găseau că arată bine, de parcă n-aveau să mai aibă altă preocupare toată viaţa lor decât să-i aştepte întoarcerea, dar imediat ce el va pleca, ele se vor grăbi din nou la geamantanele lor, la dulapurile din care vor smulge tot ce vor găsi prea frumos pentru tatăl lui şi pentru el… Pentru că el văzuse rama portretului lui goală, văzuse dulapurile goale de culoare, cuprinse de o înspăimântătoare anemie… Iată că femeile astea voiau să-l facă să creadă că drumul către şcoală în autocar era foarte interesant, primejdios, că era o călătorie… Tot ceea ce îndrăzni să le răspundă în privinţa asta fu faptul că nu luă un geamantan, nici măcar ghiozdanul, nici măcar o mapă, că nu luă decât o singură carte. Pentru călătoria asta nesfârşită pe care avea s-o facă, nu era nevoie decât de o carte. „Cum! Nu iei decât o carte?” îl întrebă, în adevăr, maică-sa… Da, pentru atâtea ceasuri, ani, mări şi munţi,

nu lua decât o carte, şi aceasta era prea mult. De altfel, se şi înşelase: în locul volumului *Ocolul Franţei făcut de doi copii,* luase *Principiile de geometrie.* N-avea nicio însemnătate. O şi uită chiar. Claudie îl ajunse în capul scării şi îi dădu cartea cu ifos, ca pe un geamantan uriaş… Nu plânse când se despărţi de ele, pentru că el era călătorul.

Plecarea lui Pierre fu mai repede. Întâi mâncă în picioare, în grabă; maşina lui se afla în faţa uşii şi risca un proces dacă staţiona acolo mai mult de douăzeci de minute. Teama de un sergent îl împiedică s-o ia pe Edmée în braţe, să-i spună ceea ce se pregătea de o săptămână să-i spună; o ştia pe dinafară, asta începea cu: „Ceea ce trebuie, Edmée, în viaţă…” Şi sfârşea cu „fericirea ta…” Edmée nu îndrăznea nici ea să rostească cuvintele pe care şi le repetase toată noaptea. Asta începea cu: „Ascultă-mă, dragă Pierre…” şi sfârşea cu: „Uite de ce n-am să mă duc acolo…” Dar teama de poliţist, teama de a le trimite Seedilor maşina înapoi, de a le părea nepoliticoasă Seedilor, celor patru Seedi, îi opri pe amândoi. Totdeauna eşti aruncat în propria ta viaţă de motive care ţin de politeţea municipală sau mondenă. Edmée şi Claudie îl serviră pe tatăl lor în picioare, ca nişte preoţi o liturghie. Şi el lua plecarea asupra lui, dar de bunăvoie. Avea să coboare, explica el, într-un puţ de huilă… Cel mai adânc, un iad… Pleca spre iad!… Ele se învârteau în jurul lui în veşmintele lor de dimineaţă, cele mai cenuşii, cele mai decolorate, cele pe care le putuseră găsi afară din valize, cele cu care se îmbracă femeile care stau cincizeci de ani în casă, fără să plece nicăieri. O picătură de cafea căzu pe capotul Edméei. Pierre îşi ceru iertare. „Ah! Nu-i nimic”, spuse ea, şi, în adevăr, laptele, grăsimea, berea puteau să strice aici în voie ceea ce mai rămânea din garderoba ei, moliile puteau s-o mănânce. Nu avea nicio însemnătate, absolut niciuna… Sub capotul pătat, Pierre zărea pijamaua lui. Semnul ăsta de fraternitate îi fu de ajuns…

De cum plecă el, se îmbrăcă, una în roşu cu aur, cealaltă în albastru amestecat cu verde ca smaragdul.

— Ce-i pot scrie, Frank! Ce-i pot face! N-are să se întoarcă! Cred că n-are să se mai întoarcă niciodată. Şi se pare nebunească ideea asta, nu-i aşa? În adevăr nebunească! A plecat stimându-mă, iubindu-mă. A vrut să ne petrecem ultima noapte îmbrăcaţi în două pijamale aidoma. Dacă asta nu-ţi spune nimic, fără îndoială că nu am să ţi-o explic. Întreabă-i pe cei care au născocit travestiurile şi gemenii. Întreabă-l pe Shakespeare. Ca să-mi dovedească că mi-era şi soră, că avea aceeaşi culoare ca şi mine, acelaşi trup, sau pe aproape, ca să-mi dovedească că noi doi nu suntem decât unul, şi-a sfâşiat cea mai frumoasă cămaşă de noapte pe care a produs-o lenjeria franceză şi a pus una dintre pijamalele mele. O singură pijama ar fi ajuns, ea ar fi luat haina, eu pantalonii sau invers, şi tot ceea ce ar fi rămas neacoperit n-ar fi fost decât o anexă, decât un domeniu al acestui trup desăvârşit îmbrăcat astfel. Gândeşte-te la cămaşă, gândeşte-te la jertfa ei, numai după bucata aceea minunată de dantelă pe care am găsit-o pe culoar… Am ţinut anul trecut la club o conferinţă despre ruina oraşului Calais prin vânzarea în pagubă a dantelelor în America. Uite care e plata mea… Nu s-a plâns niciodată, nicio clipă. Într-o zi i-au curs două lacrimi pe care nu le-am înţeles. Pe care le-am înţeles: două lacrimi de nefericire. Dar n-am înţeles de unde porneau. Tu înţelegi, nu-i aşa, de ce nu le puteam înţelege? Dar am crezut că odată cu ele, se duce şi nefericirea. În zăcămintele noastre avem uneori puţuri pe care le credem inundate, aşezăm nişte pompe uriaşe, punem în mişcare ţevi care ar putea seca lumea, şi ies exact două găleţi de apă, două lacrimi, ca să ajung la metafora mea, şi mina e uscată, şi fericirea se întoarce… Dar ea, ea nu se va mai întoarce. Îmi spusesem: „Ai să vii de la birou, sub un pretext, câteva minute după ora la care automobilul Seedilor le-a luat. Dacă n-ai să le găseşti acolo, întoarse şi ele sub un pretext, dacă cauciucurile Seedilor n-au plesnit, dacă Claudie n-a avut dintr-odată criza ei de guturai alergic, înseamnă că Edmée n-are să se mai întoarcă!…” Am aşteptat-o toată ziua. Parcă ar fi avut toată ziua la

îndemână ca să aleagă, dar numai ziua, până la miezul nopţii. De vreme ce nu s-a întors la prânz, înfruntând dezaprobarea şoferului Seedilor, nici la cinci, ora ceaiului Seedilor, nesinchisindu-se de femeile din familia Seed, nici la nouă, trăgându-şi brusc braţul de sub braţul bărbaţilor Seed, când se îndreptau spre cină înseamnă că n-are să se mai întoarcă!… A bătut miezul nopţii, alegerea s-a făcut. A bătut miezul nopţii şi un minut, şi două, şi trei, şi şaizeci de minute. S-a făcut alegerea alegerilor! Doisprezece ani a fost o femeie desăvârşită, şi acum se depărtează de mine. E o mamă minunată, şi îşi lasă fiul, singur cu mine singur, dublând la pătrat singurătatea noastră… Vai de politehnicieni, care au un câmp nemărginit pentru operaţiunile sufletului lor! Ea îşi închipuie fără îndoială că se va putea întoarce într-o zi, nu ştie ce e o alegere. Când i se cerea lui Pierpont Morgan un exemplu tipic de alegere, răspundea: „Ghilotina, uite alegerea tip…” Frank, îi plăcea să mă ţină de mină. Te asigur că mina ei, când o ţinea pe a mea, nu era absentă, nu-mi căuta pulsul, o ţinea ca să mă ţină. Îi plăcea să-mi facă o cărare. Într-o zi mi-a încreţit o şuviţă de păr cu fierul de frizat, cu un fier prea fierbinte, dar are o alifie grozavă pentru arsurile de gradul doi… Îi plăcea, când îmi înnoda cravata, să se atârne de ea, dar cu toată greutatea, cu limba puţin scoasă de parcă în adevăr s-ar fi spânzurat de mine, ca şi cum cea mai mare fericire ar fi fost să mă duc la birou cu draga mea nevastă spânzurată de gâtul meu, cu limba puţin scoasă. Iubea tot ceea ce iubeam eu, şi pe mine, care nu sunt pentru mine decât un prieten, un prieten jalnic de la miezul nopţii încoace, îi plăcea să stăm rezemaţi de fereastră seara, când broaştele de la pescăria en gros din piaţa Builtmore începeau să orăcăie în borcanul lor. Îi plăcea orăcăitul broaştelor uriaşe, îi plăcea *Cântecul Păstorului* de Schubert, îi plăceau cei cărora le place *Cântecul Păstorului* de Schubert, ştia că mie îmi place mai mult decât oricui şi mă iubea pentru asta. Şi n-am să-ţi mai povestesc zilele în care m-a sărutat când eram mut, în care mi-a încredinţat viaţa ei cu un zâmbet, atunci când eu nu

ceream nimic, în care m-a lovit cu tot trupul ei, când eram nemişcat, cu toată viaţa ei când eram mort. Şi nu mai vrea să mă vadă. Nu ne-am certat niciodată, nu ne-am supărat, nu ne-am spus un cuvânt de ocară. Ne respectam unul pe altul, de parcă am fi fost fiecare zălogul, răscumpărarea, recompensa celuilalt. Te asigur că au fost zile în care fiecare era oglinda celuilalt, în care ea se vedea în mine, în care nu numai că mă săruta, dar se săruta pe ea în oglinda asta. Şi am siguranţa că a plecat… Să-mi spun că era prea fină, prea delicată pentru mine, ar fi o prostie. Aşa inginer cum sunt, nu sunt mai puţin sensibil decât tine, care eşti pictor. Ceea ce te mişcă pe tine, mă mişcă şi pe mine. Ceea ce mişcă Artele Frumoase, mişcă şi Politehnica. Şi eu sunt mişcat dacă la scăldat mă atinge un peşte şi pleacă de lângă mine ca o rază. Şi eu sunt mişcat în automobil dacă un mare fluviu necunoscut, care a mers paralel cu drumul meu câteva minute sau câteva ore, îşi schimbă calea şi mă părăseşte. Îţi citez aceste două exemple. Am o sută. Şi eu sunt mişcat dacă, aşa cum am văzut ieri, o pasăre mare care zboară pe cer renunţă dintr-odată la recordul ei, la chemarea ei, uită, şi se lasă să plutească. Am o mie… Dacă am fi amândoi două păsări mari, în mijlocul cerului, grăbindu-ne către adâncul necunoscut al văzduhului, către cuibul de văzduh al marilor păsări, către cuibul văzduhurilor, cum ar fi spus generalul Poloillet, directorul meu, căruia îi plăcea gluma, pun prinsoare că, aşa pictor cum eşti, eu aş fi cel care m-aş opri dintr-odată, izbit de o durere omenească, şi aş lăsa lumea şi marea dedesubt să-şi vadă de drumul lor. Lipsit de sensibilitate! Chiar schimbat în maşină, în anumite maşini – mă gândesc la bicicletele noastre cu roţi libere pe drumul de la Senlis, de pe vremea în care eram logodiţi – aş avea bucurii, aş avea lacrimi. Edmée înţelegea tot, ierta tot, iubea tot. Şi dintr-odată, prin lovitura asta pe care nici tu nu ţi-o explici mai bine decât mine, înţelege tot, afară de mine, iubeşte tot, afară de mine. Ne plăcea să citim împreună seara, ne deprinsesem atât de bine ochii la aceeaşi viteză încât niciunul n-avea nimic de spus când celălalt întorcea

pagina, şi dintr-odată a încetat să citească pentru că fiecare carte, fie ea roman englezesc în care sufletele sunt dospite în frunze veştede şi iarbă, fie roman franţuzesc în care se dă de fiecare dată o luptă a gândirii şi a stilului – vezi că nu sunt lipsit de sensibilitate – devenea cartea noastră, cartea vieţii noastre… E curată, crede în datorie. Singura ciocnire pe care am avut-o cu ea, Frank, a fost în privinţa capului tău. Am încercat să lămuresc tot, prin mijlocirea capului tău. În zadar. Încearcă şi tu. Faptul că i-a părut deosebit capul tău, că şi-a dat seama că nu sunt numai eu pe lumea asta, e literatură. E o absurditate să crezi că un cap, al unui prieten oarecum intim, oarecum vag intim, care s-a simţit bine pe genunchii ei, să-i fi dat ideea de a încerca acelaşi lucru cu capete în întregime străine; în clipa asta sunt foarte liniştit în legătură cu poziţia genunchilor Edméei şi a celor patru capete ale Seedilor. Mi se pare tras de păr, iartă-mi gluma, şi faptul că dacă a pus capul tău pe genunchii ei, ca pe un trunchi, dacă l-a văzut singur, detaşat, asta i-a schimbat dintr-odată viziunea despre oameni şi despre lucruri. Tu n-ai un cap care se schimbă dintr-odată în cap de gorgonă, din care ies dintr-odată banderole cu inscripţii de foc. Capul tău e, dimpotrivă, modelul unui cap care te face omenos, bun, serviabil faţă de toate capetele în general, chiar faţă de capetele altora. Sigur că ţi-ai mai pus capul şi pe genunchii altor femei. Nimeni nu debutează în exerciţiul ăsta la patruzeci şi doi de ani, la patruzeci şi unu şi jumătate, dacă vrei. Şi sunt sigur că celelalte femei n-au dispărut într-o bună zi, aşa de parcă n-ar fi absente, ci de parcă ar fi fost şterse. Şterse e cuvântul, nu sunt numai sensibil, ştiu să aleg cuvintele; Edmée a fost ştearsă cu guma din odaia noastră, din sufrageria noastră, cu o gumă care a rupt hârtia de-a lungul contururilor Edméei. Celelalte femei care ţi-au luat capul n-au refuzat să se întoarcă în căminul fără cusur. N-au părăsit un copil căruia trebuie să-i explici în fiecare seară întârzierea mamei lui prin motive vrednice de crezut. Tu ai şi găsi motive vrednice de crezut! Am să ajung în curând ca prietena noastră aceea de treabă din

Cartierul Latin pe care un aghiotant din trupele senegaleze o sedusese în timpul unei permisii în vremea războiului, o părăsise însărcinată, şi care, la întrebările fiului ei ce creştea, răspund ea că tatăl lui e în Australia şi nu se poate întoarce decât după ce va ucide o sută de elefanţi. În fiecare lună fiul întreba unde a ajuns cu vânătoarea; în dorinţa ei de a potoli aşteptarea, ajunsese foarte repede la nouăzeci şi nouă de elefanţi ucişi. De atunci, răspundea mereu: „Tot numai nouăzeci şi nouă, anul ăsta vânătoarea n-a mers bine”. O prietenă i-a spus într-o zi că în Australia nu există elefanţi, aşa că nu-l mai lăsa pe fiul ei să se ducă la lecţia de geografie, iar la Grădina Zoologică nu mergeau mai departe de girafe… Aici am ajuns şi eu. Copilul mă priveşte de parcă ar bănui că despărţirea noastră are o pricină ascunsă. Se întreabă dacă sunt vinovat de acest lucru neaşteptat care a izolat dintr-odată în familia noastră bărbaţii de femei. Stă cu ochii pe mine toată ziua. Caută în mine cusurul, greşeala care a distrus tot… Oh! Frank! Ce ceream eu în viaţă? Să trăiesc cu cea mai frumoasă femeie, cu cea mai iubitoare, cea mai simplă, cea mai dulce, cea mai inteligentă. Şi o aveam. De un ceas, n-o mai am. Mă obsedează o întâmplare din copilăria mea: aveam o mânză care într-o zi n-a mai vrut să treacă pragul grajdului ei. Îi clădisem un grajd model, bine aşezai la soare, fără şobolani, fără găini în iesle: nu putea suferi găinile. Într-o zi n-a mai vrut să-i treacă pragul. I s-a umplut ieslea de zahăr, s-a luat în mină biciul; nimic de făcut, se culca pe jos, tremura din toate mădularele; ea care era atât de blajină voia să zvârle din picioare… Adineaori, în vis, am văzut-o pe Edmée refuzând, ca mânza, să intre pe uşa asta, culcată pe jos ca ea, dându-ne picioare mie şi lui Jacques, încăpăţânată până la moarte… Pentru că veterinarul mi-a spus că mânza ar fi trebuit ucisă…

Iată ce îi povestea Pierre lui Frank, care nu-i răspundea un cuvânt, care de altfel nu era acolo. Pentru că ce ar fi avut de făcut Frank în odaia şi în patul lui Pierre, la ora trei noaptea, când furtuna bântuia în Los Angeles, cuprindea Los Angeles, decapita copacii din Washington-

Park, aprindea douăzeci de case?... Douăzeci de case ardeau... Măcar atât... Dar de ce a simţit Pierre a doua zi de dimineaţă când a citit că n-a mai rămas nicio floare, niciun pomişor din duşmanul său, parcul, din parcul care îl înşelase, ceva asemănător cu disperarea?

La început, Pierre scrisese. De trei ori. Scrisori vesele; a treia, fără îndoială, mai puţin veselă. Cel puţin încercase să-şi pună în ele toată veselia, toată veselia vieţii lui. Plin de frică, de nelinişte şi de o remuşcare pe care nu izbutea s-o înţeleagă, lăsa să se creadă, dacă îi citeai scrisorile, că şi în absenţa Edméei casa era adăpostul fericirii. Era de pe acum locuită de nenorocire, de insomnie, de renunţare, şi cu toate astea Pierre continua să-şi danseze greoi dansul... Pierre nu dansase niciodată bine... În afară de valsul patinorilor la balul din Cartierul Latin. Dar fără îndoială că nu era făcut pentru dansul în faţa arcei, pentru salturile în faţa fericirii. Dacă te luai după scrisori, şi Jacques trăia într-o necontenită încântare. Pierre povestea peripeţii, episoade, cu un condei vioi; venise un şoarece, cumpăraseră un disc nou, cel cu pasărea-liră din Australia. „Timpul, dragă Edmée, trece cât se poate de repede...” Dacă ar fi spus adevărul, ceasul era un veac. Nu spunea nici că la zgomotul făcut de şoarece se ridicase în pat, crezuse o clipă că s-a întors Edmée, adormise la loc, visase că Edmée se întorcea schimbată în şoarece. Fusese foarte greu, în vis, să-i spuie lui Jacques că maică-sa era schimbată în şoarece. Copilul nu voia să creadă. Spunea că nu e cu putinţă, că şi metempsihoză are legile ei, că pentru ca o femeie să fie schimbată în cutare sau cutare fiinţă, trebuia ca bărbatul sau fiul ei să se fi gândit vreodată, văzând-o, la fiinţa aceea, că el era sigur că nu se gândise niciodată la un şoarece când o văzuse pe maică-sa, că atunci toată vina era a lui Pierre... Ce nebunie îl apucase pe tatăl lui s-o compare pe maică-sa cu un şoarece, cu un animal cu ochi atât de mici, cu mustăţi, cu labe... Ce tată rău!... şi cu toate astea trebuise s-o admită, când şoarecele devenise un şoarece cu ochi uriaşi, cu piele catifelată, şi îl luase în braţele lui de şoarece spunându-i

dragul lui Jacques… Îi alinase plânsul… Ce însemnătate avea că era şoarece, de vreme ce era acolo! O mamă şoarece care e prezentă valorează mai mult decât o mamă care nu e şoarece, dar e absentă. Aveau să-i ascundă existenţa, şi gata. Prietenii aveau să spună: Jacques nu mai are mamă, Pierre nu mai are nevastă. Dar au un şoarece nemaipomenit. Au noroc… Nici episodul cu discul cu pasărea-liră nu fusese mai nostim: după numele ei, te puteai aştepta ca pasărea-liră să cânte un cântec intermediar între cel al păsărilor şi cel al oamenilor. „Cântă, cred, acompaniindu-se din cioc ca dintr-o ghitară”, spusese Pierre. Dar pasărea-liră nu făcea, ca un clovn muzical, decât imitaţii. Imita în prima parte a recitalului ei păsările de pe meleagurile ei, pasărea-bici, pasăreazurgălău, pasărea-plici, pasărea-clopoţel, vrabia, şi în a doua, ceea ce îi izbise urechea în apropierea civilizaţiei: rindeaua, joagărul, fierăstrăul, motorul sau claxonul automobilului auzit de la distanţă, foalele pentru cărbunii de lemn. Pierre şi Jacques ascultau, decepţionaţi, sperând până la ultimele şanţuri ale discului că va imita privighetoarea sau vreo voce omenească. Dar în ziua aceea nu fluierase niciun tăietor de lemne. Trebuiră să înlocuiască discul cu o pasăre-liră cu nume mai bun, cu Liszt… Iată întâmplările pe care Pierre le îmbrăca în zâmbete. Desenase chiar, pe marginea scrisorii, şoarecele şi pasărea-liră, privindu-se prieteneşte, unul urcat pe pat, celălalt pe poliţă. Se desenase şi pe el, şi pe Jacques în faţa unui cap de viţel care fusese deosebit de bun. Desena bine. Se vedea ochiul viţelului…

— Mi se pare că bărbaţii noştri petrec! spusese Claudie.

Edmée scrisese două răspunsuri la prima scrisoare a lui Pierre. Unul care admitea teoria lui, după care erau amândoi modelul soţilor fericiţi. A doua care îi descoperea lui Pierre că perechea pe care o alcătuiau ei era moartă, că între ei doi nu mai exista decât un gol. O scrisese pe prima cu un fel de supunere, nu faţă de Pierre, nu faţă de opinia publică, ci faţă de obişnuinţă, de comoditate. Accepta

convenţia cu şoarecele, glumea, era foarte rău că Pierre primea vizite noaptea în lipsa ei... Se bucura că va auzi pasărea-liră – să cruţe discul, să fie nou pentru ele! Le spunea să nu-şi schimbe locul la masă, ca să nu prindă obiceiuri de burlaci. Un cuvânt glumeţ despre ochiul viţelului, şi îi acoperea pe amândoi de sărutări. Dacă ar fi ştiut să deseneze, ar fi desenat ochiul calcanului uriaş prins de Seed, cu Claudie în spinarea lui... Apoi, după cinci minute, după ce rupse scrisoarea, scrise epistola pe care o lasă nevestele la vedere pe masă, în ziua plecării, cu numele bărbatului întreg şi caligrafiat, de parcă i l-ar restitui, îi mulţumea lui Pierre şi-i spunea rămas bun... îl iubea, n-ar fi vrut pentru nimic în lume să-i facă cea mai mică supărare, ştia că îl ucide trimiţându-i scrisoarea asta, dar o trimitea: murea acasă. Nu ştia din ce pricină, dar tot atât de sigur de parcă gazul ar fi fost deschis. Nu văzuse niciodată, nu înţelesese ce suferă ea! Dacă ar fi ştiut să deseneze, s-ar fi desenat pe ea însăşi pe o cruce, cu piroane în picioare şi în mâini, refuzând, întorcând capul de la buretele întins de bărbatul ei; şi ochiul era sticlos, era mort... Trebui şi de data asta, după ce se iscălise, să rupă scrisoarea... Şi când vru să răspundă la a doua scrisoare a lui Pierre, o luă de la capăt... îi mulţumea lui Pierre pentru veştile bune, totul mergea bine la Seedi, cântase o cântăreaţă olandeză, păcat că nu fusese şi el acolo. Claudie se înţelegea foarte bine cu poneiul ei, îl înţepa cu un ac ca să se dezumfle când i se punea şaua; Seedi aflaseră prin nişte prieteni că în Franţa lucrurile mergeau bine, cu toate zvonurile care umblau. În sfârşit, totul îi spunea soţului printre rânduri, că era legată de el prin tot ceea ce leagă pentru totdeauna: copiii, muzica, ţara. Nu exista între ei nimic banal, nimic egoist, nimic gratuit. În asemenea chip, încât scrisoarea era o făgăduială pe veci, un cântec de dragoste... în asemenea chip, încât era silită s-o distrugă! Şi să scrie o a doua: că nu ştie când se va întoarce, că nişte oameni fermecători o luau într-o croazieră, că dacă cineva i l-ar fi putut aduce pentru câteva zile pe Jacques – nu el, mai ales nu el! nu

voia să-l vadă în clipa asta… O scrisoare de femeie divorţată, răzvrătită, care n-avea să ierte niciodată… Bietul Pierre!… Edmée rupea scrisoarea şi i se părea treptat că tăcerea o putea cruţa de tertipurile astea groaznice. Îşi încredinţa preocupările de căpetenie tăcerii. În ceea ce o privea pe ea, sufletul ei, avea să fie mărginită, proastă, mioapă, într-un cuvânt surdă. În ceea ce-l privea pe Pierre, atât de atent, atât de la pândă – se putea vedea după povestea lui cu şoarecele –, avea să fie mută. Dacă avea să se trezească noaptea, spăimântat, pricina n-avea să fie un cuvânt al ei, ecoul unui cuvânt al ei, gândul ei trecând pe lângă el, ci un şoarece… şoarecele, pentru că animalul, prin procedeele mitice ale lui Pierre, trebuie să fie acum legendar în casă. Să-l trezească el, să-i vorbească, să-l aline, să-l mângâie… Pentru că nu trebuie să se mai bizuie mult pe Edmée. Fiecare zi de tăcere avea să se strecoare între ei, prima ca un paravan, a doua ca un perete de scânduri, a treia ca un zid de piatră prin care nu trece niciun sunet, de pietre moderne, care opresc în chip deosebit sunetul. Cinci zile. Zece zile. Când vizitaseră castelul de la Carcassone, o aşezase de cealaltă parte a zidului şi încercase, de altfel neizbutit, s-o ajungă cu ciocănitul unei chei… Dacă odată ar fi fost prizonieră… Dacă ar fi trăit în Evul Mediu… Şi-l închipuia acum ciocănind în zidul ăsta de zece zile de tăcere, cu cheia lui, cu ciocanul lui, cu foalele de fierărie… Zadarnic… Nu l-ar auzi, decât dacă ar bate cu capul lui Jacques… Fără îndoială că Pierre începuse să simtă opacitatea dintre ei, pentru că nu mai scria, pentru că nu mai ciocănea decât rar, cu capul lui Jacques… Fiecare noapte consacra, repeta, lăcuia uitarea de fiecare zi. Fără a mai socoti că însăşi Edmée se schimba. Pierre ar fi recunoscut-o cu greu în acele rochii pe care le văzuse dar care i-ar fi părut noi, despre care Edmée îi spusese că sunt demodate, ca să nu le bage de seamă, şi care deveniseră aici strălucitoare, cu această frumuseţe care devenise familiară la

Seedi şi care luase un aer de frumuseţe profesională printr-una din acele minuni care li se întâmplă tuturor

făpturilor cufundate dintr-odată în trândăvie sau în egoism, cu acel păr din care Pierre n-ar fi recunoscut un fir, cu rujul ăsta nou, cu pudra asta nouă. Culoarea fericirii se şi aşezase pe Edmée. Dacă încă treizeci de zile se mai îngrămădeau golul şi pomezile noi între Pierre şi ea, n-avea să mai fie cea pe care o iubea el. Asta îi mai lua o parte din greutatea pe care o socotea remuşcare faţă de Pierre: nu mai era de pe acum cea pe care o iubea el. Toată fiinţa ei cea veche mai avea încă pentru Pierre căldură, devotament, iubire. Toată fiinţa ei nouă îl respingea. De altfel, se gândea din ce în ce mai puţin la el. Ar fi vrut ca Claudie să n-o imite, să rămână legată de familie… Tăcerea, indiferenţa i-ar fi fost mai uşoare, dacă Claudie ar fi venit uneori să-i spună: „I-am scris tatii, i-am telefonat lui Jacques”. Dar Claudie nu scria, nu telefona… Dimpotrivă, accentua cu vrere, ai fi spus, necruţător ai fi spus, această cruzime pe care mama ei voia încă s-o creadă un joc, o încercare. Cu câtă laşitate s-ar fi simţit uşurată Edmée dacă ar fi auzit-o pe fiica ei spunând cuvintele pe care ea nu le mai putea rosti: de pildă o părere de rău după masa în familie în clipa când treceau în holul Ludovic al XIV-lea al Seedilor, o aluzie drăgăstoasă la pătuţul ei când se culca în marele pat elizabetan în care dormea opt ore sforăind ca de obicei fără să se întoarcă vreodată de-a curmezişul în el, sau observaţia că acest domn Davis, care vorbea atât de pedant despre petrol, îl cunoştea mult mai puţin decât tatăl ei. Asta nu-şi prea explica Edmée. Dar suferea când vedea că fata era cu totul de partea ei. Ceea ce era suferinţă, apărare pentru ea, devenea cruzime la Claudie, şi nu-i mai îngăduia să nu vadă situaţia în adevărata ei lumină. Unui soţ îi era uşor să facă exerciţii de zbor înalt deasupra a doi copii care se iubesc, care se aşteaptă, care îşi scriu, care îşi telefonează, care sunt acolo ca să te aducă înapoi de la cea mai mică abatere. Dar în această Claudie, care nu-şi întrebuinţa niciodată tatăl sau fratele în viaţa de toate zilele, Edmée avea impresia că face exerciţii de trapez fără plasă dedesubt. Dacă ar fi avut o fetiţă bună, care ar fi plâns

deocamdată lacrimile pe care nu le putea plânge ea însăşi, o fetiţă drăguţă care ar fi dat mângâierile pe care ea nu le mai putea da, o Claudie cu stilou care ar fi scris scrisorile pe care ea nu le mai putea scrie, n-ar fi fost exclus ca după Seedi să se întoarcă spre ceilalţi ca după grădină, ca după experienţa în grădină, unde, în adevăr, se simţise dintr-odată atât de sus, atât de departe. Dar Claudie semăna cu un bloc de neînduplecare şi de tărie. S-ar fi spus că auzise din adâncul somnului tânguirile pe care taică-său nu le putuse stăpâni într-o noapte, în care o socotise egoistă şi cochetă. Făcea întocmai ceea ce face o femeie care a fost mustrată că e egoistă şi cochetă: devenea aşa. Era aşa. I se întâmpla ce i se întâmpla şi mamei ei. Înflorea, devenea atât de frumoasă, încât la masă îi fură atenţia de la terciul lui bunicului Seed cel zaharisit, care făcuse pe vremuri angajări pentru Ziegfeld. Uneori Edmée era plină de disperare la gândul acestui cămin rupt în două părţi, dintre care una era numai culoare, pentru că nicio nuanţă sub roşu viu nu-i mai venea bine Claudiei, cealaltă numai cenuşie, când ar fi fost atât de simplu pentru Creator să se mulţumească cu un amestec… Aşa trecură primele săptămâni de tăcere, cele două femei sub proiectorul lor, cei doi bărbaţi acolo, sub mica lor lampă. Câteodată o doamnă Seed întreba ce mai face Pierre… Foarte bine. Mulţumesc!… Dar Seedii ştiau ce să creadă despre soţii care îţi dau veşti unul despre celălalt când nu mai ştiu să se vadă, să se audă, să-şi scrie, când nu mai ştiu nici măcar dacă celălalt există. Ei ştiau că Pierre există. Unul dintre ei îl întinse, aşezat în parcul Washington, singurul loc din California în care n-a fost văzut niciodată un prospector de petrol… Părea că bate, cu mâna dreaptă, ritmul tobelor franceze… Cravata îi era prost făcută… Nu-i mergea prea bine…

Uneori Edmée se simţea de iertat. Nu era vinovat Pierre că era ruptă de el, ci stiloul, telegraful. Nu era greu să-l iubeşti, să-l adori pe Pierre, greu era să te apropii de piedicile astea de netrecut, de instrumentele astea cu nume grecesc. Trebuia să se traducă, să se trădeze, ca să

se apropie de ele, şi nu mai avea putere. Nu voia să atingă fericirea asta a cărei calitate nu şi-o explica, dar care era nemărginită. Ea, a cărei viaţă fusese liniştită, nu foarte ocupată, avea dintr-odată amintirea unui trecut fără odihnă, fără duminici, fără vacanţe, fără libertate. Avusese, de dimineaţa până seara, plăcerile mari şi mici ale condiţiei umane, o familie nemaipomenit de bună, muzică, gust pentru teatru, înclinare pentru bucătărie, şi acum astea impresia că era pentru prima oară la largul ei, destinsă, mulţumită, hrănită. Claudie, care vedea tot, avea o explicaţie gata: mama ei trăia în sfârşit în timpul zilei cu prietenii la care nu putea ajunge înainte decât noaptea, pe scara de fier, şi care nu se aflaseră până acum pe pământ decât o dată, în seara de la *Ambasadori.* Erau cu toţii acolo, cu caii lor, cu câinii lor, cu automobilele lor nemaipomenite, în acel amestec de preşedinţi, de prinţese, de vedete şi de ogari care erau şambelanii somnului Claudiei, pe scurt, toţi cei care o primeau pe Edmée la miezul nopţii în vârful zgârie-norilor, când mergea pieziş pe acoperiş, şi exista între ei şi Edmée o complezenţă, o complicitate care nu se putea explica, în adevăr, decât prin intimitatea dobândită lângă cornişe şi jgheaburi. Explicaţia era mai aspră pentru Edmée: „Nu e cu putinţă să fiu atât de puţintică, îşi spunea ea. Să mă schimbe, să-mi dea viaţă trecerea de la o existenţă burgheză la o existenţă de lux! Dispreţuiesc banii, bogăţia, şi iată că apropierea lor mă înviorează, îi văd pe oamenii aceştia aşa cum sunt, de nimic, trândavi, ignoranţi, şi iată că apropierea lor mă vindecă. În ceea ce mă priveşte, există un fel de greşeală a sorţii. Sunt o femeie fericită, însărcinată să joace rolul femeilor nenorocite. O femeie copleşită de bine, însărcinată să reprezinte femeia nemulţumită. O femeie iubitoare, însărcinată s-o joace pe femeia care urăşte. N-am cunoscut în viaţa mea oboseala, greutăţile, şi am aici misiunea de a fi cea care se odihneşte după boală, spaimă, moarte…” Şi tot atât de surprinsă era după o zi de tăcere, de uitare, când seara, la ceasul strălucitor al Seedilor, când invitaţii cei mai şterşi sclipeau ca acele insecte pe care

femeile le pun în părul lor şi le înţeapă cu un ac, să-şi dea seama că singurul bărbat care îi plăcea era tocmai invitatul cel mai demn, cel mai modest, şi cel care semăna în cea mai mare măsură cu Pierre. Îi plăceau la el hainele simple, cravata de culoare închisă, cărarea fără cusur, singura podoabă conştientă a lui Pierre, vocea gravă, şi acel entuziasm care nu se lăsa abătut nici de glumă, nici de discuţii, entuziasmul lui Pierre. Nu s-ar putea spune că

nu-i vedea şi pe ceilalţi: francmasoneria musafirilor Seedilor se întemeia înainte de orice pe o fraternitate trupească, pe o tutuială trupească care îi aducea pe bărbaţi şi femei la cele mai mici distanţe cu putinţă, şi când se asculta cântec şi muzică, destule capete veniră să se aşeze pe genunchii Edméei... O recoltă de capete, a cărei sămânţă fusese capul lui Frank... Erau şi grele, şi uşoare, cu ochi albaştri, unul cu un ochi roşu, cu zbârcituri, toate netede; unele numaidecât la largul lor, care de cum se aşezau, îşi mânuiau ochii şi gura cu dibăcie, care jucau rolul lui Adolphe, al lui Romeo, altele stângace, care jucau pe Holofern, pe Ion Botezătorul. Dar Edmée ar fi vrut să cântărească în balanţa ei capul falsului Pierre. îl pofti să se aşeze lângă ea. El nu înţelegea, fără îndoială, altfel n-ar mai fi fost Pierre. Faptul că era atât de atentă cu această copie a lui Pierre, îi risipea remuşcările de a-l lăsa pe Pierre cel adevărat fără veşti... Cel fals se lăsa dus de prietenia asta, de mărturisiri. Îi spunea că e sărac, dar că intra la minele de aur din Noua Guinee, că îi plăcea muzica, pictura. Tot ceea ce spusese Pierre, cuvânt cu cuvânt, când o întâlnise. Într-o seară, înţelese că avea un plan, un alt plan, mai ambiţios decât aceia de a găsi aur în argilă şi în cvarţ: să-şi aşeze capul pe genunchii Edméei. Dar era o treabă prea grea pentru el. Edmée îşi pregătise genunchii, îşi întinsese rochia: el dădu greş, se lovi, lunecă. Vorbea distrat, ca cineva care are în cap o idee privitoare chiar la acest cap. Leit Pierre. Stângăcia înnăscută a lui Pierre pentru tot ceea ce era dragoste şi

măruntele ei obiceiuri… Falsul Pierre plecă de altfel curând, spre fericirea Claudiei, care nu-l putea sufei-i. Nu băgase de seamă asemănarea cu tatăl ei, dar un instinct pe care Edmée îl admira şi care o dispera, o lăsa pe Claudie să bănuie ce amintiri şi ce trecut se deşteptau în sufletul mamei ei datorită lui… îl văzu cu bucurie că pleacă, ca pe un tată adevărat…

Dimpotrivă, Claudie îi împingea fără odihnă către Edmée pe toţi cei care nu puteau fi taţi, gloriile pe jumătate goale ale tenisului, ale piscinei, toate vedetele cu veste violete, toţi centaurii. În acest concurs preliminar impus admiratorilor Edméei, care era omagiul adus fiicei ei, Claudie elimina fără milă pe cei care nu se luminau la lumina Seedilor, adică la aur şi la lux. Îi elimina şi pe sfioşi, şi pe slabi. N-aveau dreptul s-o aducă la mama ei decât cei care o puteau purta pe umăr, pe cap, în braţe sau în circă. Suita Edméei fu alcătuită în curând numai din personaje cu totul opuse chipurilor cu care Pierre îi împresurase viaţa, de la Wagner la Pasteur: cel care ştie cel mai bine să închinge un cal nărăvaş, cel care stă sub apă două minute, cel care ia o floare din gura Claudiei cu lasoul, o floare albă, ca să nu se confunde cu obrajii ei. Veneau să se aşeze sau să se lungească în jurul şezlongului Edméei, cu o familiaritate din care goliciunea lor făcea un fel de sclavie, se grăbeau s-o slujească folosindu-se numai de sidef, de baga sau de platină, şi înlocuiau acea prezenţă umană care nu fusese pentru ea până atunci decât o prezenţă de capete, prin prezenţa trupurilor lor întregi, din creştetul capului până la degetele mari de la picioare. De altfel, vedeau, auzeau, pipăiau mai puţin decât busturile obişnuite cu care avusese de-a face Edmée în care simţurile erau adunate atât de strâns şi de îngrozitor, încât n-o tulburau cât ele. Atenţia acestor trupuri fără chipuri îi plăcea fără s-o emoţioneze, şi lăsa ea însăşi, cu voluptate, să se dilueze în ea răspunderile şi graţia propriului ei chip. Când era copil avusese adesea acelaşi vis urât: copacii căpătau capete, stâncile învolburate de râu. Visul rău din starea de veghe nu fusese la fel: nu visase că oamenii

căpătau capete? Capete prin care era prea văzută, prea ascultată, prea simţită, prea gustată, şi în urma cărora trupul nu se târa decât ca un executant al operelor mari sau josnice. Capul te cucerea, pentru că eşti femeie, şi te trecea unui trup, ascuns şi anonim. La Seedi, anonimatul era rezervat capetelor. Pe aceste capete trăsăturile nu erau gravate, ci pictate cu o acuarelă nevinovată şi mai ales erau aproape lipsite de singura armă de care se temea Edmée, de cuvânt. Edmée îi fusese credincioasă lui Pierre fără nicio rezervă, dar în acelaşi timp fusese destul de puţin sigură de ea însăşi, socotea că bărbaţii au un cuvânt pe care, dacă îl întrebuinţează potrivit, cuceresc orice femeie. Cuvântul nu era în general acelaşi pentru fiecare, se întâmplă că datorită confuziilor destule virtuţi rămân neatinse, dar toate accidentele întâmplate prietenelor ei, unor prietene cuminţi, insensibile, îi dovedeau că avea dreptate. Totdeauna căzuseră, cum se spune şi cum nu spuneau ele, datorită cuvintelor. Niciodată întâmplarea asta nu semănase cu o răpire, cu o surprindere, cu o destindere, cu o brutalitate. Bărbatul le cucerise pe toate ca orator. Niciuna nu cedase unui bâlbâit sau unui tăcut. La Seedi, toţi erau muţi.

Dar Edmée gusta în acest bilei, pe aceste terase pline de vedete, ceva mai mult decât siguranţa în faţa bărbaţilor, care îi dădea din nou dreptul de a fi frumoasă, cochetă, simplă, gusta un privilegiu pe care nu-l avea la Pierre: acela de a scăpa de priviri. De privirile cui? La întrebarea asta nu putea răspunde – nu de privirile lui Pierre, fără îndoială –, dar de nişte priviri care îi urmăreau cele mai mici mişcări, cele mai mărunte sentimente. De altfel nu se putea spune că asta începuse de la căsătoria cu Pierre. Pe când era încă fată tânără, simţea în jurul ei un soi de hărţuială, de stăruinţă. Prezenţa cuiva care era opusul unui hoţ. A cuiva împotriva căruia deschidea ferestrele noaptea, la ţară, care o împiedica să pună zăvorul pe uşă, a cuiva care părea că n-aşteaptă de la ea decât un consimţământ, o slăbiciune, o clipă de singurătate, ca să-i strecoare un dar prea preţios. Această precauţie, care era

regula ei cea mai însemnată în viaţă şi o făcea să nu atingă viaţa decât uşor, să fie muziciană fără să vorbească despre Mozart, să fie amantă fără să pară, să fie cuvioasă dar discretă faţă de Dumnezeu în asemenea măsură încât ar fi trebuit să fie martirizată ca să-i mărturisească numele, să nu spună nici bine nici rău despre vreme, despre anotimpuri, despre Michelangelo, era teama vânatului în jurul capcanelor, siguranţa că la primul cuvânt, la primul gest de pasiune, ar fi fost prinsă. Nu era totdeauna comod. Nu era ca la pension, unde îi datora desăvârşitei Elizabeth Vandepotte faptul că nu era niciodată prima, că era a doua la desen, a doua la religie, că în *Esther* n-o juca decât pe Élise, în *Sfânta Geneviève* pe căprioară, şi chiar numai capul căprioarei. În multe împrejurări galbenul unei stofe într-un tablou, la muzeu, imaginea unui câine adormit într-un gang, o făcuseră să simtă dintr-odată că ea era prima în pragul frumuseţii sau al spaimei. În acele clipe noaptea se clătina ca o perdea, cerul se împodobea cu premii întâi fără pereche; ea întorcea privirea: respiraţia aceea necunoscută îi atingea gâtul. Multă vreme Pierre, cu entuziasmul lui, cu zgomotul pe care îl făcea în jurul numelor mari, cu larma lui în jurul capodoperelor, alungase tot ceea ce aveau ele muritor. Edmée se bucurase adesea de strigătele lui, de furiile lui, de invocările unor sentimente şi unor prezenţe supraomeneşti, al căror efect precis era că îi lăsa pe amândoi cu ei înşişi, nişte burghezi. O femeie trăieşte toată ziua cu o serie de fiinţe pe care bărbatul nu le vede şi pe care ea nu le poate mărturisi, cu cele care o urmăresc, cu cele care o ating, cu cele care sunt în ea, dar de care scapă vremelnic, dacă bărbatul strigă foarte tare. Niciun bărbat nu putea striga mai tare decât Pierre în apropierea măreţiilor omeneşti, şi cum. Jacques, cu toate că era mic, îşi forma şi el glasul în jurul lor, Edmée se putuse crede un timp în siguranţă. Şi dintr-odată, în faţa acestei apăsări, a acestei tăceri în mijlocul tăcerii, recunoscuse stăruinţa. Numai că momelile erau altele. Încercau s-o atingă pe Edmée prin ceea ce nu e nimic, prin ceea ce n-are nume, prin ceea ce e neizbutit şi

vrednic de înlăturat. Lumea neînsemnată începea acolo unde se împotmolise lumea măreaţă. În căminul ei avusese loc acum pentru ea o paradă a tot ce era învechit, zilnic, jupuit, iar în stradă a tot ceea ce nu fusese atins de fericire. Poate că dacă Pierre ar fi devenit Tolstoi şi ar fi plesnit de milă în toate aceste împrejurări, le-ar fi făcut nevătămătoare şi pe ele. Dar nu putea fi vorba de aşa ceva, şi această interpunere a mediocrului, a vulgarităţii, a banalului care voia s-o ţintuiască pe Edmée în viaţa ei nehotărâtă, era mai aspră decât aceea a muzicii de cameră sau a şcolii de la Fontainebleau, şi devenea un şantaj. Simţea acum o remuşcare, asemănătoare cu remuşcarea de a se păstra, de a nu se da. Nimic nu-i spusese până acum către ce avea să fie dusă dacă ar fi avut într-o zi slăbiciunea de a renunţa la acest consimţământ tăcut, către sfinţenie sau către libertinaj, către virtute sau către crimă. Dar era fără îndoială, judecând după groaza pe care o avea de fiecare dată când se întorcea acasă, că Pierre şi Jacques, prin nevinovăţia şi entuziasmul lor, se aşezaseră în rândul acestor obiecte fără de apărare şi vrednice de milă, cu care era momită. Străluceau de slăbiciuni, sclipeau de lipsă de geniu. Nu Claudie. Zilele în care Edmée cocheta cu această caritate necunoscută, în care era plină de un fel de veselie, de parcă ceea ce i se cerea ar fi fost fără însemnătate şi pitoresc, ar fi fost să intre în rai cu nevinovaţii, ar fi însemnat să danseze goală în faţa unor orbi, lăsau loc altor zile în care nu s-ar fi putut apropia, fără lacrimi, fără a fi nenorocită, nici măcar de marginea prieteniei în căsnicie, nici măcar de marginea iubirii materne. Aici, la Seedi, dacă se simţea dezertoare, disperată, era cel puţin liniştită. împodobită cu snobism, cu prostie – fără să mai vorbim despre rochii –, se afla acolo ca Ahile îmbrăcat femeieşte în mijlocul fetelor. În mulţimea asta de personaje celebre sau extravagante, se simţea scoasă dintr-o alegere, dintr-o cernere, dată înapoi la tot ceea ce te lasă să trăieşti – în pace, înapoiată unei fatalităţi de mâna a doua. Iată de ce era dureroasă întoarcerea la Pierre: era aşteptată de un bărbat desăvârşit, de un copil

fără cusur şi de o fatalitate de prima mină… De altfel, de ce să stăruie azi. Scriu rândurile astea în largul Timorului. Pe un atol, un olandez alb dă onorul în faţa a ceva ce crede a fi un vapor olandez, şi care nu e decât o frază franceză.

La sfârşitul celei de a patra săptămâni primi scrisoarea lui Pierre, care îi poruncea să se întoarcă. „Dacă nu te vei întoarce la această dată, scria Pierre, voi înţelege…" Bietul Pierre care nu înţelegea, care nu va înţelege niciodată, care îi spune „dumneata" în clipa în care ar fi trebuit să găsească o tutuire de zece ori mai intimă, care îi scrie tocmai în ceasul în care tăcerea ei devenea un cuvânt stăruitor şi discret. Fără îndoială, avea să se întoarcă, de vreme ce bărbatul ei i-o poruncea! Universul avea să se repopuleze cu capete, ce importanţă avea asta! Ar fi fost chiar înduioşător să se ducă să coloreze din nou şi să învie în dulapurile lor rămăşiţele pe care le îngropase în ajunul plecării. Pierre era atât de bun, atât de puternic, atât de slab! Fără să mai vorbim de Jacques, a cărui imagine numai merita ca o mamă să se întoarcă pe jos de ia Santa Barbara la Los Angeles, cu geamantanele pe cap sau cu o cruce pe umeri, cu genunchii însângeraţi! Avea să-i întindă braţele lui Pierre, pe peronul gării. Să-l sărute pe Pierre, ca să-l consoleze de cele patru săptămâni de absenţă… Avea să asculte pasărea-liră imitând fierăstrăul, şi tot ce va voi Pierre să imite, ciocanul, pila, vocea lui Pierre spunând: „Îţi poruncesc să te întorci…" De ce să poruncească? Ea era supunerea însăşi! Se ridică. Se duse să-şi facă bagajele.

Ajunsă însă în odaia ei, scrise: po

„Dragă Pierre, nu mă aştepta. Nu ştiu unde mă aflu. Nici de unde să plec, nici pe ce drum să vin către tine. Nu cred că e vreunul care se îndreaptă către mine… Am să-l găsesc pe cel care duce spre Jacques…"

— Să pun scrisoarea la poştă? întrebă Claudie.

— Nu. N-am timbre, răspunse Edmée.

Era ultima ei rezistenţă… N-o pusese la socoteală pe Claudie. Claudie avea un timbru. Arsenalul Claudiei avea tot materialul de execuţie de care Edmée fusese totdeauna

lipsită. Ar fi avut într-o zi, anume zi, piroanele, suliţa, buretele cu apă şi oţet. Îi furase un timbru lui Jacques cu şase luni în urmă, în ziua în care voise să-i scrie naşei lui. îl avea în geantă. Era uscat. Când îl lingeai avea gust de şocolată, dar nu mai avea clei. Căzu de pe plic pe drum. Pierre trebui să plătească taxă, ca pentru o scrisoare fără mărci.

Capitolul VI

Specialistului în anghine pectorale îi părea foarte rău. S-ar fi spus că tânăra doamnă părea decepţionată că nu-I auzea trăgând concluzia că are anghină pectorală. Nu era vorba de anghină pectorală.

— Ce este?

— Nu-i nimic.

— Sufăr groaznic. Timp de zece minute sufăr de moarte.

— Dar nu mori. Nu e nimic.

În adevăr, n-ar fi trebuit să se plângă. Există numai două sau trei dureri, printre mii de dureri, care nu vestesc nimic, nu indică nimic, nu aduc moartea. Durerea inutilă a acestei femei încântătoare şi sănătoasă nu era pentru doctorul Raszky decât un spectacol, o ispită. Pentru că el o vedea. Unii văd flacăra omletelor cu rom, fără ca lampa să fie stinsă. Darul lui era să vadă durerile. În clipa asta contempla în jurul unei inimi în formă de inimă, una dintre acele flăcări înalte care ard, fără să le mistuie, pieptul unor călugăriţe din Europa. Fereastra doctorului Raszky era întredeschisă: flacăra pâlpâia, se înălţa… Ce-ar fi fost în noapte! Dacă o atare anomalie se explica printr-o afinitate cu un bolnav adevărat, printr-o greşeală tehnică a Creatorului? Era de văzut. Poate că exista undeva o anghină pectorală fără dureri. Aceea va fi găsită negreşit.

Avea să fie găsită, examinând toţi copiii veseli, toţi bărbaţii orgolioşi, toate mamele mulţumite…

„Cu atât mai bine şi cu atât mai rău, ar fi fost foarte comod!” îşi spunea Edmée, lăsând locul altei bolnave, a cărei durere era o potcoavă înroşită în foc, trecută cu *a* agrafă între glotă şi faringe, cu sânge pe jumătate închegat

în găurile pătrate lăsate de cuie.

O anghină pectorală, şi totul s-ar fi explicat în adevăr normal, ar fi avut un deznodământ normal: Claudie ar fi avut o mamă care avea o anghină. Destule fete se află în situaţia asta. Întâi îngrijesc anghina mamei lor fără s-e cunoască, dar mama o cunoaşte. Apoi îngrijesc, cunoscând-o, anghina mamei lor, care a uitat-o. Mai întâi ceea ce cred că e un reumatism le aduce pe chip grija, chinul. Apoi, ceea ce ştiu că e o anghină le spoieşte mincinos faţa pe care o arată bolnavei cu zâmbete, cu încântări. Dar cel puţin sufletul nu rătăceşte. Cât timp durează boala, chinul, agonia mamei, se ştie în familie încotro se merge... De altfel, Edmée nu ţinea în chip special la o adevărată anghină pectorală, una falsă i-ar fi fost de ajuns.

Dacă doctorul Raszky ar fi găsit o falsă anghină, asta ar fi însemnat că viaţa Edméei şi a Claudiei putea continua, cu câteva medicamente în plus, aşa cum se scurgea de patru ani, liniştită, fericită... Edmée era acum bogată şi printre primele la Hollywood. Asta începuse acum patru ani, ca un film... „Nu ai întrupa dumneata bunul simţ?” o întrebase într-o zi la Seedi directorul general al studiorilor. „Fără îndoială că nu! răspunsese Edmée. Am fost îndrăgostită de o grădină publică”. „Păcat. Irlandeza, care reprezenta bunul simţ în Consiliul Veridicului al nostru, a început să crească tucani. Ţi-aş fi dat locul ei”. „Tucanii au, fără îndoială, un bun simţ al lor, spuse Edmée. Trebuie să fie foarte ciudat bunul simţ al tucanilor”. „Poate, dar irlandezei mele puţin îi pasă. Îi aduce la şedinţă din pricina nasului lor, pentru că seamănă cu Kalegian, subdirectorul meu. Îi fardează în jurul ochilor cu roşu, ca să mărească asemănarea, şi ajunge să-i facă să le curgă balele. Până la urmă va trebui să se recunoască în ei”. „Va rămâne totuşi o deosebire, tucanii nu vorbesc”. „Ştiu, strigă. Dar nici subdirectorul meu nu vorbeşte, strigă, de la el cunosc strigătul tucanilor. De altfel nu se poate vorbi despre fondul comparaţiei. Există unul. Mănâncă pieziş. Are cravate portocalii. Nasul îl trage spre

trotuar… Irlandeza are să plece… Eşti sigură că nu personifici bunul simţ? Sărutai grădina aceea? Ai avut copii cu ea? Ce-ţi spunea?” „Să-mi vopsesc bărbatul în stacojiu”. „În orice caz personifici ceva. Cu dumneata te simţi cu o siguranţă, cu un adevăr. Intră în consiliul meu, o să vedem care…” Se văzu în curând că era adevărul însuşi. Consilierul pentru animale sălbatice, care ştia la ce oră se deşteaptă fiecare şi care ceruse amiaza pentru balaurul lui Siegfrid, consilierul pentru arabi, care supraveghea proporţiile oftalmiilor la figuranţi, consilierii pentru veridicitate în filmele documentare chiar, pentru eclipse în Guatemala, pentru zâmbetul tăietorilor de lemne, pentru montura diamantelor în familia Borgia, trebuiseră să recunoască repede că Edmée era cea mai expertă în propria lor specialitate. Din ziua în care o înlocuise pe irlandeză – de altfel era adevărat că subdirectorul era un tucan –, acea alianţă între puerilitate şi bibelou care era specialitatea şi grozăvia Hollywoodului fu în sfârşit înlăturată. Edmée credea în sentimente nu în culoarea locală, în Romeo şi nu în balcon, în Desdemona şi nu în batistă, în Julieta şi nu în capul lui Holofern adus de păr, plângând şi picurând sânge. În primul film care îi fusese dat şi care era *Mazeppa,* numai pentru faptul că suprimase coamele în vânt, cvasul spumegând în cupe, inelele hamurilor încadrând dosul armăsarilor, aninii sclipind în Volga – tot ceea ce o izbea –, lansase moda unui univers mult mai puţin ţipător şi mai puţin subliniat decât universul admis până în ziua aceea. Ura efortul, fie că era pretenţie la oameni sau pitoresc în natură. Nu-i plăceau genurile, nici particularităţile care se traduceau prin diferenţe prea vădite de vârstă sau de obraz. În asemenea chip încât, prin creaţia ei, se născuse o lume de imagini în care nu exista decât o distanţă de câţiva ani între recrut şi centenar, câteva zbârcituri între urâtă şi frumoasă, în care acest machiaj al vieţii obţinut prin accentuarea bătrâneţii sau a tinereţii, a viciului sau a virtuţii, a furtunii sau a luminii de lună, se topea într-o asemănare şi într-o tihnă generală a peisajelor şi a fiinţelor. Până şi în documentare,

America îşi pierdea

Marele Cañón, Africa, Zambezi, şi nu mai erau decât continente de văi şi de flori. Pe scurt, născocise Raiul. Tot ceea ce nu era adevărat devenea comic sau se dovedea fals, sub lumina asta blajină dar neînduplecată. Alegerea se făcea singură între accesoriile fericirii omeneşti şi cele ale convenţiilor omeneşti. Turnul Eiffel făcea parte dintre primele, şi biserica de la Arlington, şi peristilul primei uşi a anticamerei camerei din pavilionul vilei lui Henry James, fratele lui William James… Piramidele, Niagara, nasul ca o trompetă a fecioarelor lui Botticelli, din celelalte. Fiecare spectator gusta ceea ce era mai adânc şi mai deosebit în bucuria lui, în mijlocul acestei lumi în care toţi erau asemănători. Omul dă buzna către tot ceea ce seamănă cu acea casă omenească pe care n-a putut-o găsi aici, pe pământ. Milioanele de americani care năvăleau la filmele Edméei nu se duceau la spectacol, ci în sfârşit la ei acasă, în sfârşit în livada lor, în sfârşit pe ţărmul lor. Se dăduseră lupte: Edmée trebuise să se apere de exaltaţii care voiau să se răzbune pe *Christian Science* fondând, pe principiile ei, religia opusă. Se ferea de orice fel de popularitate, pentru că îi plăcea mai puţin, în noua ei meserie, puterea preoteselor decât obiceiurile dactilografelor. Într-o dimineaţă, refuzase coletul recomandat, în care nu se afla altceva decât cada de aur masiv oferită de o societate de parchete din Oklahoma tuturor femeilor care fondau un cult nou. Claudiei îi păruse rău. Claudie, care împlinise cincisprezece ani, nu credea decât în două lucruri, în aur şi în divinitatea mamei ei. Nu trecuse mult timp de când Claudie se juca adorându-şi în adevăr mama, cu plecăciuni şi într-o pijama specială. Găsise un complice entuziast în duşmanul irlandezei, bătrânul subdirector armean care păstrase, din şederea lui la Erzerum, o cunoaştere deosebită a gusturilor zeilor şi îi trimitea o smirnă şi tămâie deosebită, săpunuri deosebite pentru zei, vin de liturghie de la Urmiah, până şi patrafire. Edmée îi îngăduia tot Claudiei, chiar şi adoraţia, dar nu i-o îngăduia decât fetei acesteia care ştia tot, care înţelegea tot, decât celei

pe care o adora. Trăiau amândouă o viaţă de mamă şi de fiică animale, îmbrăţişate. Edmée refuza orice invitaţie la dejun pentru că avea un dejun urgent, cel de toate zilele cu fiica ei. Claudie lipsea de la şcoală pentru că avea o invitaţie de neînlăturat, aceea de fiecare după-masă cu mama ei. Locuiau într-o casă mică, în mijlocul unei grădini care izbutea anevoie să fie ceva mai mare, o jucărie, ca toate casele de la Hollywood – Edmée n-ar fi vrut să aibă o casă care să se ia în serios – care nu avea nici pivniţe, nici cămări, nici cotloane pentru haine, a cărei fiinţă îţi cerea să trăieşti de la o zi la alta, o viaţă de mierlă, uşurată de trecerea automobilelor de aprovizionare. Nu era numai un adăpost nevinovat şi lesnicios. Era o casă sustrasă păcatului caselor. În casa părintească, la moşiile mătuşilor, în apartamentul în care trăise cu Pierre, Edmée avusese de-a face numai cu locuinţe încărcate de răspundere, de trecut, şi care miroseau a omenire moartă sau vie de te înăbuşeau. În asta de acum nu avusese loc nicio ceartă, nicio boală, nicio păsărică moartă, şi păsărelele din colivie erau totuşi colibri. Numai oamenii vii stătuseră culcaţi. E plăcut să locuieşti o casă-copil, care n-a înţeles încă… De ce primise Edmée, acum o lună, să prezideze acel ospăţ, la care i se întorsese suferinţa!… Din ziua aceea, totul fusese luat iar de la capăt.

Descumpănirea ei pornea mai puţin de la durere, care era puternică, decât de la acea impresie de a fi urmărită, de a fi trasă la răspundere de către acel personaj ale cărui puteri nu se gândea să le tăgăduiască niciun consilier de veridicitate, chiar dacă era tehnician, adică de soarta ei. Doctorul Raszky nu se pricepea la asta. Caracteristica bolii Edméei stătea tocmai în faptul că nu era o durere fără temei, o suferinţă a altcuiva rătăcită la ea, ci o chemare, un semn care n-avea înţeles decât pentru ea. Când o cuprinsese din nou spaima, Edmée tresărise: fusese din nou găsită. Putuse să se ascundă patru ani în ascunzătoarea asta care era adevărul şi renumele, şi dintr-odată stăpânul care o şantaja sau stăpânul, pur şi simplu, o recunoscuse în mijlocul serbării, îi pusese mâna pe umăr, i

se arătase… Mai întâi, era jignitor: parcă un chelner ar fi îndrăznit să-i strecoare o scrisoare… Dar ceea ce o înfuria şi mai mult pe Edmée în mesajul acesta, era faptul că nu se lega în niciun fel de Claudie. Edmée n-avusese decât o singură înfumurare, aceea de a fi crezut că nu mai putea simţi de acum înainte decât dureri de mamă, că orice suferinţă avea să fie legată de Claudie, nu numai a organelor care avuseseră mai ales de-a face cu ea, a pântecului care o purtase, a sânului care o alăptase, dar a tuturor celorlalte. Oricând se putea găsi o legătură: un sugiu, o ruptură de ligament erau dureri dedicate Claudiei, pentru că aceste degete o atinseseră, aceşti genunchi se plecaseră în faţa ei… Când o mamă le primea de la fiica ei, suferinţa se schimba în voluptate. M-am lovit la frunte înseamnă că mă gândeam la fata mea… Dar durerea asta e atingea pe Edmée, dimpotrivă, în toate punctele care nu erau materne în ea, adică în niciun ungher al acestui trup care era trupul mamei Claudiei, ci într-o inimă, într-un trup deosebit, necunoscut de celălalt, şi care nici nu purtase, nici nu născuse, nici nu alăptase. De câte ori venea răul, încerca zadarnic să vadă în el un avertisment, o teamă în legătură cu Claudie: tot ceea ce era instinct şi raţiune în ea îi dovedea că Claudie era sănătatea însăşi, că niciun hoţ, niciun accident n-o pândea. Spaima o privea numai pe Edmée, pe Edmée fecioară, şi dovedea cu cruzime, atunci când Edmée îi trecuse fiicei ei din mână în mână toate motivele ei de a trăi, că nimic nu era încă rânduit pe lumea asta, poate nici pe cealaltă, în ceea ce o privea pe ea însăşi. Ar fi fost prea simplu să creadă că isprăvise, pregătind viitorul Claudiei, devenind sclava Claudiei. Claudie nu era nimic, spunea spaima, Claudie nu exista. Sau cel puţin fiecare la rândul ei. Deocamdată, în cartea Sorţii era vorba de Edmée!… O lăsase pe Claudie să domnească în apartament: o fetişcană veni să-i deschidă, o fetişcană a cărei mamă era iar pusă în joc de soartă.

— Vin de la doctor, Claudie. Credeam că sunt bolnavă. N-am nimic.

— Sigur că n-ai nimic! strigă Claudie.

O trase pe maică-sa pe divan, o îmbrăţişă, o înăbuşi în mângâieri. Dacă în Edmée ar fi existat cea mai mică leziune, cea mai mică tulburare, i-ar fi fost scoasă la lumină de asaltul ăsta. Era a doua consultaţie în ziua aceea, cea pe care doctorul Raszky n-ar fi putut-o scoate la capăt decât dacă ar fi trântit-o pe Edmée la pământ, s-ar fi repezit peste ea cu toate puterile, şi-ar fi izbit nestăpânit capul de al ei, frecându-şi, tocindu-şi faţa de pieptul ei, obrajii şi nasul de pacienta lui. Şi dacă, dintr-odată, doctorul Raszky strângând-o în braţe ar fi început să plângă în hohote din toată fiinţa lui, pocnind-o pe Edmée cu o măciucă. Da, proba de azi se făcuse de două ori. Edmée era o mamă prin care fiica ei nu trece când se avântă spre ea, care nu sângeră până la ultima picătură de sânge când fiica ei devine lipitoare şi se lipeşte de ea. În trupul acesta matern nu era nimic slăbit, sau bolnav, sau rănit... De ce nu se putea spune acelaşi lucru despre cealaltă formă a Edméei care se sustrăsese de la început îmbrăţişării, şi care, dureroasă, se ridicase deasupra celor două femei culcate şi aştepta cu nepăsare să se desfăşoare aceste dezlănţuiri…

— N-ai să suferi niciodată… N-ai să mori niciodată… Te ocrotesc eu…

Edmée crezuse multă vreme în ocrotirea Claudiei. De când o născuse. Înainte de ziua aceea, nu se sprijinise decât pe ea însăşi. Nu-şi cunoscuse fratele decât bolnav, mama decât încuviinţând, unchii decât molâi… în casă nu fuseseră decât servitoare fricoase sau câini primitori, care o lăsau totdeauna faţă în faţă cu căpcăunul sau cu cerşetorul. De acolo îi venea acea expresie de dăruire care îl făcea pe Pierre să spuie că părea că se oferă tuturor. În adevăr, se dăruise lui Pierre, şi nici Pierre n-o ocrotise mai mult. În seara nunţii ei, când aşteptase ca ocrotitorul ocrotitorilor să-i desfacă fiecare agrafă a bluzei, să-i scoată fiecare deget de mănuşă, Pierre o lăsase să se dezbrace singură, şi ea avusese sentimentul că se dezgoleşte pentru totdeauna, pentru toţi… Atenţie, politehnicienilor! Să-şi dezbrace ei înşişi nevestele în seara nunţii, altfel ele se vor

dezbrăca pentru toţi!... Nici Jacques n-o ocrotise. Se născuse resemnat din primul ceas, nu se plângea, zâmbea de pe atunci. Atenţie, fii de o zi care vreţi să daţi încrederea mamelor voastre, protestaţi energic împotriva vieţii! îi simţise naşterea ca venirea pe lume a tot ce e mai slab, mai osândit... Dimpotrivă, în ziua în care se născuse Claudie, simţise că o odihnă, o fericire se născuse odată cu ea, căreia îi găsise numele în aceeaşi seară, era siguranţa. Făptura asta mică, ai cărei ochi nu se deschiseseră, care era furioasă că nu vede, care se înăbuşea de necaz că nu aude, o ocrotea. Prima clipă a vieţii Claudiei fusese pentru Edmée prima clipă lipsită de apăsare, lipsită de teamă.

În sfârşit totul dormea în Edmée, afară de ea, pentru că Claudie ţipa foarte tare. Prima săptămână a vieţii Claudiei fu prima săptămână în care Edmée cunoscu o lume fără păianjeni, fără coji de banane, fără coafori cu fiare de frizat prea fierbinţi. Fu săptămână în care un dirijabil făcu explozie lângă casă, în care foametea în India, după cum spuneau ziarele, secerase două milioane de hinduşi, dar moartea altora, de când se născuse Claudie, trecuse pentru Edmée din inima ei personală, pe care până în ziua aceea o pustia şi o însângera, în inima ei înduioşată, în care nu mai era decât o mireasmă. Cu vremea, Claudie devenise conştientă de rolul ei. Copilul-talisman, care o ocrotea pe Edmée de marile suferinţe ale lumii, o apăra şi prin pălmuţa de ucis muştele, capcane sau fructe otrăvite, de primejdiile pe care primele ei lecturi sau anotimpul le indicau drept cele mai de temut, de insecte, tigri bengalezi sau de soare. Uneori Edmée trebuia să sară, ca să intre în odaia ei, peste panglici întinse sau dâre de nisip colorat, ocrotiri împotriva furnicilor sau a corsarilor. Claudie o ocrotea de accidente: înainte de a ieşi, o inspecta pe mama ei, control care părea că priveşte pudra de orez, roşul, centura, dar care de fapt făceau nevătămătoare gloata şi maşinile. O privea de sus până jos, o cufunda în privirea ei, fără să-i scape nici măcar călcâiul. Claudie o ocrotea de nedoriţi: în faţa oricărui intrus se lipea de mama ei, îl înfrunta cu o mutră obraznică şi care

ajungea la buricul Edméei: pentru a ajunge la Edmée, pentru a o ucide, pentru a o săruta, acel furnizor, acel prieten, acel şoarece, acel tată, trebuiau mai întâi să treacă peste trupul ei. Mai sus de buric, natural că ocrotirea nu mai era atât de sigură, şi Claudie tremura de furie când taică-său, părând că n-o vede, săruta o frunte pe care ea nu se gândise s-o apere cu o voaletă de fier sau o coroană de spini… Claudie o apăra de Dumnezeu, pentru că nu se putea numi decât o bunăvoinţă a lui Dumnezeu această lipsă de răspundere, acest soi de nevinovăţie, de copilărie pe care o simţea Edmée lângă fiica ei. În asemenea chip încât ajunsese să împartă în două bunurile acestei lumi, păstrând de partea ei tot ceea ce era uşor, secundar, nevătămător, îngrămădind de partea Claudiei tot ce era glorios, primejdios şi însemnat. Ca o mamă care se despoaie treptat de giuvaierurile şi de obiectele preţioase pentru fiica ei – de altfel făcea şi asta –, îi trecea Claudiei lucrurile de mare însemnătate, dragostea, călăria, sublimul, triumfurile lor, încântările şi nenorocirile, până şi amintirile ei. Renunţa la orice senzaţie prea mare, la orice efort pentru a fi, pentru a fi ea însăşi, de parcă i-ar fi dat fetiţei ei ca zestre viaţa, şi n-ar fi trebuit să-şi oprească nimic din zestrea asta. Uneori, când era gata să tragă până în fundul plămânilor aerul mării sau, în pragul somnului, să-şi întindă braţele de să-i trosnească, se stăpânea, trăgea sfios oxigenul pe nas, şi păstra braţele întinse de-a lungul trupului: mişcarea sânilor, ridicarea pântecului, destinderea trupului în lâncezeală, furau ceva din împărăţia Claudiei, erau apanajul Claudiei… Citea cele mai frumoase cărţi în vârful buzelor; privea cele mai frumoase spectacole cu priviri stăpânite, de parcă stăruind cât de cât, ar fi uzat personaje şi peisaje pe care Claudie trebuia să le primească neatinse, de parcă ar fi furat culoarea lumii dacă ar fi stăruit asupra ei. Trăia şi ea acum în acest univers ciudat de puternic şi de virgin, pe care ajunsese să-l clădească pentru Claudie, prin această rezervă, dar trăia ca un oaspete, ca o bătrână doamnă, în vârful picioarelor, dăruită în întregime acestei idei a domniei

Claudiei, a Claudiei, capodoperă a naturii. Şi iată că era silită, din pricina acestei spaime, să treacă într-o lume de gânduri, de suferinţe – cine ştie, poate şi de fericiri – dincolo de accesul şi de înţelegerea Claudiei. Îi venise să-i spună tot, dar nu îndrăznea. Tocmai caracterul acestui rău o făcea să înţeleagă că toate astea n-o priveau pe Claudie, că între el şi Edmée era o taină. Era ca şi cum Edmée ar fi avut o aventură cu o ursită care o dispreţuia cu desăvârşire pe Claudie, o ursită încăpăţânată, pe care nimic n-ar fi înrâurit-o în alegerea ei, căreia îi plăceau femeile înalte, cu pielea aurie, cu trupul adormit, şi nu dădeau nicio atenţie, cu toată mijlocirea mamei, fetelor de cincisprezece ani, cu coade, cu obrajii trandafirii, încântătoare, frumuseţea însăşi. Se ierta că îşi păstrează taina, sub pretext că nu vrea s-o sperie pe Claudie. De fapt, se temea că dacă ar fi vorbit ar fi trădat pe cineva şi că ar fi fost cu desăvârşire zadarnic. S-ar fi trădat poate pe ea însăşi. Pentru că, printr-un egoism de care se mustra amarnic, ajungea, datorită acestui semn, să-şi despartă interesele de cele ale Claudiei. Din taina asta se năştea pentru ea un fel de libertate, o libertate care îi cucerea şi trupul, care îi dădea înapoi picioarele, părul, braţele goale. Existau păsări, colţuri de acoperişuri, valuri care se desprindeau din universul Claudiei, care zburau sau luminau sau se spărgeau pentru Edmée, trădătoarele… Acum, în jurul Claudiei domnea trădarea; nu mai avea privilegiile ei, nu mai era atoateştiutoare, nu mai ocrotea; ţinând-o de braţ chiar, Edmăe îşi scrânti un picior. Nimic nu era mai crud decât teama de a constata că Claudie nu mai era leacul universal, purtătoarea de noroc, speranţa; şi dacă Edmée, din patul ei, o pândea cu nelinişte pe Claudie, n-o făcea numai ca să vadă iar strălucind pe ea acel fosfor care odinioară o făcea vizibilă chiar în întunericul cel mai adânc al nopţii. O pândea, pentru că nu-şi pierduse încă nădejdea că un semn îi va confirma că nu decăzuse, că era totul… Dar mâinile Claudiei rămâneau fără stigmate, şi niciun desen de cruce, niciun ochi însângerat, fără pleoapă, nu se tatua dintr-odată pe fruntea ei.

Nu numai complicele necunoscut voia să potolească admiraţia Edméei pentru Claudie. Mai erau şi notele de la pension. Minunea asta de fată care îi părea Edméei inteligenţa, înţelegerea însăşi, era una dintre ultimele din clasa ei. Edmée află de la directoare şi de la profesori, în vorbitorul în care venea să aştepte onoarea lumii, că onoarea asta nu ştia nimic, şi că purtarea ei era proastă… Se mai putea trece cu vederea că darul ei de prorocire n-o învăţase pe Claudie niciunul din prenumele generalului Lee, că harul ei nu privea terenurile cretacee. Dar Claudie se dovedea cea mai slabă tocmai în domeniile în care Edmée o credea nu o elevă, ci un fel de maestru supranatural: în morală, în politică, în religie. Pe când acasă fiecare cuvânt al Claudiei lăsa să se presupună o cunoaştere tehnică a lumii, fiecare dintre atitudinile ei o înţelegere prestabilită cu personajele cele mai importante ale statului nostru major fizic şi metafizic, în clasă n-avea cu ele decât raporturi copilăreşti. Definiţiile despre Dumnezeu, despre păcat, despre înţelepciune erau atât de puerile în temele ei, încât Edmée vedea aici o prefăcătorie, iar firescul cu care Claudie îşi relua atotcunoaşterea şi atotputernicia de cum trecea dincolo de pragul şcolii, afară, o întăreau puţin pe mamă în gândul ăsta. Edmée îşi venea în fire mai ales prin ceea ce îi încurca mai mult pe profesori, prin acea situaţie de superioritate pe care o avea Claudie asupra colegelor ei, şi pe care supraveghetoarele nu izbuteau s-o definească. Claudie nu era familiară. Îşi petrecea săptămâni întregi în jocuri pline de nepăsare, în conversaţii generale, apoi, într-o bună zi, în plină recreaţie, se ducea ţintă către o elevă cu care nu era legată în chip deosebit, şi între ele începea o convorbire, aproape o discuţie. Amândouă fetele, care până atunci trăncăniseră numai, păreau că se încaieră dintr-odată asupra unui subiect a cărui însemnătate era de căpetenie pentru ele, Claudie pătimaşă, stăruitoare, volubilă, cealaltă încordată în apărare, îndârjită în obiecţii. Asta ţinea două-trei recreaţii, apoi se despărţeau zâmbind, şi se isprăvea până în ziua în care Claudie lua de o parte o altă elevă şi

cearta începea din nou de la primul schimb de cuvinte, aprigă, ca să se potolească şi să se încheie după câteva întâlniri. Lucrul nu le plăcea domnilor şi doamnelor din pension. Faptul că deodată, în curte, în tăcerea sau în zgomotul complice al celorlalte fete, se isca o dezbatere a cărei însemnătate părea, dincolo de programele cursurilor, singurul lucru important din viaţă, atât de serioasă şi de înverşunată de parcă aceste eleve nu vorbeau în numele lor personal, ci ca două delegate a doua partide care îşi disputau lumea şi pensionul, era o atingere a prestigiului lor, pe care n-o puteau îngădui. Dar nimeni, oricât ar fi fost de curios, nu putuse afla despre ce era vorba. Nu putuseră afla dacă se repeta totdeauna aceeaşi discuţie, dacă colegele Claudiei erau convinse sau o convingeau, dacă era punerea la punct a unor chestiuni personale a unor conflicte sentimentale. Elevele pe care încercau să le întrebe, chiar propriile lor fiice, le-o ascundeau. Nu era o ceartă, pentru că niciodată nu se auzeau ameninţări, nu se vedeau despărţiri bruşte, dar îmbujorări, îngălbeniri, plânsete, da, chiar şi din partea Claudiei, deşi mai rar. Nu era vorba nici de conversaţii îndoielnice; alegerea colegelor, nepăsarea perechii faţă de atenţia unui al treilea, înlătura orice bănuială. „Era, spunea directoarea, ca şi cum copiii ăştia ar fi vorbit despre lucruri ciudat de adevărate sau ciudat de smintite, dar grozav de însemnate…” Ei, profesorii, nu s-ar fi repezit aşa unii la alţii decât ca să lichideze chestiunea Nietzsche sau pe aceea a noii piscine. Aveau impresia că, atunci când una dintre ele ar fi convinsă, s-ar ivi o schimbare imediată în sufletul şi în atitudinea elevelor. Că ar fi dintr-odată toate obraznice sau toate supuse, toate neruşinate sau toate sfioase, toate pătimaşe sau toate reci. Nu. Duelul se sfârşea. Una era victorioasă, şi nu se întâmpla nimic, şi fetele nu creşteau dintr-odată, şi nu năşteau dintr-odată, şi nu jertfeau pe una dintre ele în faţa idolului Maya care împodobea curtea din centru, şi nu deveneau somnambule, toate operaţii care le păreau profesorilor mai puţin ciudate şi mai ales mai puţin enervante decât liniştea cu care

gâştele astea treceau pe sub nasul lor în ceea ce numea meditatorul de matematică a patra lor dimensiune. Numai Edmée era mulţumită: Claudie ieşea crescută în ochii ei din isprava asta, şi toţi aceşti zero, care veneau să se umfle şi să plesnească la suprafaţa temelor ei, nu erau pentru ea decât semnele unei vieţi profunde şi latente, decât nişte băşici…

Nu-şi putea ascunde însă că ea însăşi, Edmée, devenea, dimpotrivă, o elevă bună. Nu ştia care îi erau temele şi lecţiile, dar avea în faţa unui copac, a unei gâze, a unui chip omenesc, conştiinţa acelei maturizări ce îi aşteaptă în faţa lui Vergii şi a lui Tacit pe elevii care i-au înţeles pe Ovidiu şi pe Salust. Un salt de care era neliniştită schimbase într-un pământ minunat valea prin care trecea dimineaţa şi seara către studiouri. Şi cu toate astea alesese acest drum tocmai pentru banalitatea lui, din acel spirit de economie care o împingea să nu se folosească, în lume, decât de ceea ce era uzat, pentru ca partea Claudiei să rămână întreagă. Era şi acum tot un pământ căruia îi vedea urzeala, o iarbă roasă, copaci care serviseră mult, un teren sterp. Cu toate că nimănui nu-i venea în minte să vină să se întindă sau să ia masa în aceste locuri, se vedeau urmele pe care le lasă, în orice loc viran de mâna a doua, picnicul organizat de o pereche nevăzută. Şi dintr-odată, fără să fi pierit nicio cutie de conserve, fără ca echipele de machiaj – pentru că aici primăvara era neputincioasă – să se fi apucat să boiască frunzele şi să filtreze râul, totul se schimbase prin acest salt care nu era decât moral. Era acelaşi spectacol, întocmai acelaşi, şi cu toate acestea, la fiecare plimbare, se afla mai sus în ierarhia spectacolelor. Pentru ceilalţi oameni care treceau alături de ea, care o întovărăşeau, pictori, actori, romancieri, rămânea fără preţ, comun, vulgar, cu atât mai comun chiar şi mai vulgar cu cât ei erau mai înzestraţi şi mai clarvăzători. Dar pentru Edmée, faptul că lumea alesese cel mai sărac şi cel mai obişnuit ungher al ei ca să-i arate cât e de bogată, de demnă, de plină de savoare chiar, părea mai mult decât o mărturisire

din partea ei: un semn de încredere. Câteodată şi o chemare, pentru că, ceea ce era mai curios, natura aceasta îi dădea o întâlnire. Copacii care erau acolo, cerul care era acolo, cu toate că la ceasul acela era singură cu ei, îi dădeau o întâlnire. Invitate, aceste elemente ale naturii care nu se mişcă din loc sau sunt pretutindeni, stânci, brazi, lună, erau grăbite să ajungă în locul tainic în care Edmée avea în sfârşit să se întâlnească cu ele, de parcă prezenţa lor n-ar fi fost decât o falsă prezenţă. Asta spuneau stejarii, magnoliile, chiar dacă Edmée le atingea cu degetul, aşa cum atingi alergătorii ca să-i opreşti: „nu suntem aici, întâlneşte-te cu noi, ai să vezi ce suntem!” Şi râul pe care amiaza sau amurgul aşternuseră o oglindă, tocmai pentru că părea că nu mai curge, se repezea cu toate cascadele şi curenţii încremenirii lui către acel punct al lumii în care îi dădea întâlnire Edmée… Era aproape, era departe? Aveau să vină în persoană, dacă ea se ducea acolo? Aveau să delege la întâlnire alţi copaci, alte specii?

„Ai să vezi ce e vântul!” îi spunea vântul, şi tocmai aceste prezenţe pe care le gusta în plinătatea şi în stăruinţa lor, îi dădeau Edméei mai multă libertate, izolare şi vai! îi făceau mai multe făgăduieli.

Şi Claudie părea mai frumoasă prin asta. Dar Edmée n-avea de ce se bucura. Din pricina luciului, reliefului pe care îl căpătau toate în ochii ei, se simţea pentru prima oară despărţită de Claudie. Sau, mai curând, Claudie era pentru prima oară în afară de Edmée. Edmée nu-şi închipuise niciodată că fata ei ar putea trăi, dormi, creşte altundeva decât înăuntrul ei. Naşterea, prima naştere a

Claudiei, o făcuse numai să treacă din măruntaiele în care maică-sa n-o vedea, într-o maternitate mai amplă, în care Edmée o vedea. Îşi purta necontenit fiica, dar în afara ei. Teaca în care se formase Claudie fusese numai întoarsă pe dos, era suprafaţa trupului Edméei, chipul ei, tot spaţiul din jurul lor, şi Claudie în ea trăia. Nu ieşise din ea nici ca să se ducă la teatru, la şcoală. Îşi poftea prietenele în măruntaiele maică-sii, cânta, dansa acolo. Strigătul Claudiei, imaginea ei când înota în mare, îi dădeau Edméei

acelaşi şoc ca loviturile Claudiei pe când nu era încă născută. Vara, primăvara nu fuseseră până acum decât grădini interioare, şi dintr-odată se sfârşise. Acum o simţea pe Claudie despărţită de ea, legătura era ruptă. Claudie nu mai trăgea de ea când pleca la şcoală: fata ei ieşea, atât. Plecările şi venirile fetei ei, care fuseseră mângâieri pentru ea, erau acum numai plecări şi veniri. Fata ei când mergea nu mai călca peste ea, nu se mai întindea peste ea ca să doarmă. îmbrăţişarea, sărutarea Claudiei lipită de maică-sa nu înlocuiau ele înşile aderenţa desăvârşită a Claudiei plecată în weekend, a Claudiei singură la liturghie... Edmée vedea bine că ea însăşi era mai răspunzătoare decât fiica ei de evadarea asta, de ziua în care avusese loc această a doua naştere tristă. Neliniştea, grija interioară, care îi urma, legătura pe care o acceptase, în plimbarea ei zilnică, cu obiectele şi cu fiinţele, pricinuiseră destinderea asta în trupul ei matern, făcuseră să se desprindă de ea copilul pe care ar fi trebuit să-l poarte până la moarte. Răul era fără leac, ca orice naştere. Zadarnic închidea ochii când Claudie se culca lângă ea sărutând-o, o simţea şi mai mult în afară de ea, şi însăşi noaptea, care ieri încă se afla în ea, nu mai era decât o infirmitate, iar spectacolul cel mai greu, ieri încă cel mai dulce, era cel al Claudiei dormind, dăruindu-se unui somn care nu mai era căderea în adâncul mamei ei, ci somnul ei, încăpăţânarea de a reteza ultima legătură, privirea. Alăptată cu un aer, aurită de un soare care nu mai erau Edmée, hrănită cu apă, cu salate, cu pâine prăjită cu unt care nu mai erau Edmée, Claudie îşi pierdea asemănarea de trup, de glas, şi căpăta toane, gust, miros, ca toţi cei ce s-au născut. Edmée simţea cea mai mare suferinţă din viaţa ei: învăţa să numere doi. După acea siguranţă absolută care o făcea s-o lase pe Claudie să plece singură pe mare, să urce în avion, urmaşe neliniştea. Ce tramvai sărit de pe şine avea s-o cruţe pe Claudie, ce piscină n-avea s-o murdărească, ce lampă cu benzină n-avea să explodeze în mâinile ei, în lumea asta în care maică-sa nu mai era apa şi focul! Şi veni o seară în care Edmée îşi dădu seama că, asemeni cu toate celelalte,

cu tot ceea ce nu era ea, cu copacii şi vântul din valea ei, şi Claudie îi dădea o întâlnire. Când era aşezată la masă, chiar în faţa mamei ei, cu faţa aplecată peste caiete, toată fiinţa ei, mâinile, rochia ei, spuneau: „Mamă, întâlneşte-te cu mine. Îţi dau o întâlnire…” Mărturisea, cu toată prezenţa ei, o absenţă care îţi strângea inima. Nu folosea la nimic să te apropii, să-i iei capul, să-i atingi părul. „Unde eşti?” întreba Edmée. „În braţele tale”, răspundea Claudie, dar asta însemna că nu era acolo, era chemarea către regiunea, către lumea în care avea să fie. „Îţi dau întâlnire”, spunea umbra, silueta, tăcerea Claudiei… Din partea tuturor celorlalte fiinţe era o făgăduială, dar din partea Claudiei, era, în adevăr, ca şi cum Claudie n-ar fi fost acolo, n-ar fi existat!… Edmée o poftea la un colţ de stradă, la un ceai, ca să aibă iluzia că o vede în sfârşit venind către ea cu prilejul unei mici întâlniri, ca să se întâlnească pentru totdeauna. Ajungea înainte, şi aşteptarea ei, şi fericirea ei, şi chinul ei erau ale unei mame care are să-şi regăsească în sfârşit o fiică plecată de o mie de ani, dar din taxi sau prin uşa deschisă vedea repezindu-se, sărutând-o, năvălind peste ea o Claudie ale cărei gesturi, râsete, veşminte, îi dădeau adevărata întâlnire şi care, cu gura lipită de urechea ei – cu fraza asta: „Ce bine e cu tine!” – îi spunea: „Întâlneşte-mă! Întâlneşte-mă! Ai să vezi ce e adevărata Claudie!”

— Dacă am pleca? Dacă am părăsi Hollywoodul?

— Oh! da, mamă.

— Numaidecât? Pentru totdeauna?

— Oh! da, mamă.

În asemenea cuvinte Edmée o regăsea pe Claudie, în acest dispreţ pentru situaţii, prietenii, deprinderi. Fără îndoială, fata ei avea să părăsească existenţa asta, prietenii aceştia, fără să întoarcă înapoi capul, aşa cum îşi părăsise casa, tatăl. Edmée, care nu era decât respect şi supunere, se întreba de ce simţea totuşi această cruzime şi nepăsare a Claudiei ca pe temeliile propriei ei vieţi, şi era dispusă să se supună exclamaţiilor acestea nemiloase mai mult decât propriilor ei porniri.

— N-are să-ţi pară rău după Hollywood?

— Oh, nu! N-are să-mi pară rău după Hollywood.

— N-are să-ţi pară rău nici după domnul Clark, nici după William, nici după domnul Kalegian?

— Oh! nu. N-are să-mi pară rău nici după domnul Clark, nici după William, nici după doamna Betty, nici după Bob, nici după doamna…

— Foarte bine. Foarte bine.

Reteză înşirarea asta, pentru că Claudie ar fi cuprins în ea pe toţi cei al căror nume îl ştia. Fraza Claudiei voia să spună: n-are să-mi pară rău nici după domnul bătrân cu nasul lung care mă întreţine cu bomboane, nici după prietenul meu cel mic, nici după doamna urâtă care mi-a dăruit ceasul de aur, nici după duşmanul meu mărunt, nici după doamna cea frumoasă care îmi împrumută calul ei, nici după cal… Astea erau litaniile, legile Claudiei. „N-are să-ţi pară rău nici după tatăl tău, nici după fratele tău, nici după prima ta e & sa, nici după a doua, nici de cei pe care îi urăşti, nici de cei pe care îi iubeşti. N-ai să ai niciun condei tocit. Ai să-ţi arunci păpuşile, dacă îşi vor pierde un deget. Ai să uiţi într-o clipă pe cei ce sunt absenţi sau morţi…” Edmée nu ştia dacă e revoltată sau întărită de atitudinea Claudiei în faţa morţii. Fetiţa nu cunoştea moartea. Când murea un vecin, un prieten, nu mai vorbea niciodată despre el. Nu mai existase. Inima Claudiei era primul loc pe lumea asta în care se stingea lumina şi amintirea răposatului. Se înţelege ce era istoria pentru ea. Sau amintirea câinilor ei care muriseră.

„Nu cumva, se gândea Edmée, când o judeca aspru pe fiica ei, n-oi fi eu mai vinovată. Insensibilitatea asta mă serveşte. Am lângă mine un mic zeu al indiferenţei, al dispreţului, al uitării. De aici porneşte înclinarea mea către milă şi dragoste. Cu atât mai mult cu cât el mă iubeşte, mă admiră, se gândeşte necontenit la mine”.

„Unde ne ducem?”

Unde se putea duce! Aveau să încerce să găsească acel loc de întâlnire în care toate fiinţele absente şi prezente o aşteptau pe Edmée, copacii, păsările, fiica ei.

Contractul Edméei se sfârşea. Nu-l reînnoi. Avea cu ce să cumpere o casă, să trăiască în ea, şi, de altfel, munca în studio îi devenise nesuferită. Nu se mai simţea calificată să pună bun simţ în dramele lui Shakespeare care veneau acum la rând, fără să mai pună la socoteală spaima aceea care o apuca aproape la fiecare recepţie, la fiecare petrecere. Directorul trebui s-o cheme înapoi pe irlandeză. Nu avu de ce să-i pară rău. Hamlet fu un mare succes: introdusese în acţiune un berbec singuratic, care mergea de colo până colo, nepăsător, făcând aceleaşi plimbări ca Hamlet, dând spectatorilor o lecţie animală, lăsându-se mângâiat – era plăcut pentru ea, berbecul era merinos – de Ofelia, trecând pe lângă oasele unui cap de berbec fără să le bage de seamă, intrând în sala actorilor ca să se proţăpească cu coamele într-un câine care îl provocase. În ultima imagine, venea să pască pe neaşteptate trandafirii pe care Hamlet, împăcat, îi dădea viitoarei lui neveste… Lumea plângea…

Veni şi ziua plecării. Edmée trebui să-şi aleagă rochiile, ca în seara plecării la Seedi, dar de data asta era mai comod, era dimpotrivă. Nu mai era vorba să găsească purpuriul şi auriul într-o garderobă modestă, ci să înlăture stofele care deveniseră prea aurii sau prea bogate, să facă să renască acel negru, acel cenuşiu, acel bej pe care le renegase atunci. Fără îndoială că nu mai erau aceleaşi; tot ce era şters acum în dulapurile ei era din ţesături admirabile, cu croieli minunate. Cel puţin atâta câştigase din această primă metempsihoză, că posomoreala era superioară. O soartă minuţioasă i-ar fi restituit veşmintele lăsate la Pierre, dar pe lumea asta totul se rânduie cu aproximaţie, chiar când e vorba de providenţă sau de nenorocire. Ce vor fi devenit de altfel, ce mai rămăsese din acele resturi care îi însemnaseră locul în singurul dulap: rochii întunecate, chimonouri de stambă, care se atinseseră mereu, în fiecare seară, de hainele lui Pierre… Fără îndoială că nişte oameni săraci se îmbrăcaseră cu ele. Mai exista cel mult o pălărie pe raftul de sus, una dintre acele pălării vechi de femeie, care se pun pe capetele

sperietorilor ca să ocrotească cireşile… Cireşile erau ocrotite în odaia lui Pierre… Pierre trebuie să-i fi dat pantofii Dar calapoadele? Calapoadele trebuie să fie tot ce i-a mai rămas din adevărata lui nevastă, pentru că nu lăsase şi mâini articulate ca să păstreze bine mănuşile… Bagajele Claudiei fură mai simple. Claudie, care nu se murdărea niciodată, care nu tocea nimic, nu avea nici resturi, rochii vechi, jucării vechi, cărţi vechi. Toate fură puse într-un geamantan abia cu zece centimetri mai mare decât cel de la plecarea trecută.

Plecară într-o bună zi fără să anunţe pe nimeni. Întregul Hollywood crezu la început că e vorba de un accident şi puse chiar să fie căutate trupurile. Dar în săptămâna aceea, în toată America, cadavrele mamelor şi ale fiicelor aruncate de flux, scoase din fundul bulboanelor, erau izolate, despărţite de mile… Se ştiu deci că nu erau moarte.

Capitolul VII

Abia în al treilea an al şederii lor la San Francisco, veni cineva la întâlnire. Veni Frank. Frank cumpăra cravate în piaţa San Francisco, când văzu prin vitrină o fată care îi făcea semn s-o lase pe cea albastră cu picăţele albe şi s-o ia pe cea roşie. Era slab, se supuse. Fata îl recompensase de pe trotuar trimiţându-i o sărutare. Nu fu prea mirat. Aventurile lui Frank fuseseră totdeauna neprevăzute şi duraseră o clipă. Nu avusese de ce să fie mulţumit de cele care duraseră mai mult decât o clipă; dar avusese, de la un tramvai la altul, într-o gară, de la un autobuz la un taxi oprit de acelaşi agent, de la un vapor care urca pe firul apei la un vapor care cobora, o serie de aventuri fulgerătoare, care cuprindeau uluire, înţelegere, rămas bun, cu femeia pe care un curent al lumii, opus curentului lui, o aducea vremelnic în dreptul lui. O femeie, când ştie că legătura, oricât ar fi de desăvârşită, nu poate ţine decât o clipă, îşi adună inconştient toată bunătatea, bucuria consimţământul, graţia, şi soiul ăsta de îngeri care i se dăruiau lui Franc din ferestrele vagonului sau zăbrelele metroului, strălucitori de devotament şi

statornicie, toţi fără nume, fără adrese, care te iubesc fără niciun interes, care te părăsesc fără ruptură, rasa asta de femei care trec în sens opus, care se urcă în ascensor când tu cobori cu ascensorul, singura de neprins, singura credincioasă, era de fapt, cea pe care o prefera. Ce copii frumoşi s-ar fi născut din întâlnirile astea! Frank îşi binecuvânta mania de a ţine totdeauna în mână un lucru oarecare sau o carte. În chipul acesta putea să arunce pe genunchii iubitei, sub ochii vrăjmaşi ai martorilor, un roman, o ţigară, câteodată o tabacheră. Era puţin, fără îndoială: „ai fi fost mai bucuros să-i dai o pisică, inima ta, viaţa ta”. Dar de data asta, partenera era mai statornică, dincolo de geam. Mergea în aceeaşi direcţie. Venise ca şi el până la vitrina cu ciorapi şi îl obliga să-i lase pe cei verzi şi să-i ia pe cei liliachii. Frank se lupta, pentru că nu putea suferi liliachiul; ea îl ameninţa, avea să nu-l mai iubească. Şi dintr-odată o recunoscu, o recunoscu nu după trăsături, ci, ca pictor, după culori, după un roşu, după un alb gălbui pe care le văzuse pe acest chip, îşi aduse aminte de una dintre paletele lui: o recunoscu pe Claudie…

— Mamă! Ţi-l aduc pe Frank.

Astea au fost întocmai cuvintele de care s-a folosit Claudie. N-a spus: „L-am întâlnit pe Frank, l-am recunoscut pe Frank”. A spus: „Ţi-l aduc pe Frank!” şi toate zilele următoare a spus: „Ţi l-am găsit pe Frank, mi-am primejduit numele bun în faţa unei vitrine, ca să nu-l pierzi pe Frank!…” Dacă vreodată s-ar face o dezbatere aici, pe pământ sau acolo, sus, asupra celei care trebuia să răspundă de grozăvia care a urmat, Claudie n-ar putea tăgădui. îl adusese pe Frank, de parcă viaţa n-ar mai fi fost cu putinţă fără el, de parcă datoria ei de fiică ar fi fost să-l caute pe Frank mereu şi pretutindeni. Toate frazele ei începeau cu: „Acum, dacă l-am găsit pe Frank!…” Dacă ar fi trebuit s-o crezi, îl căutaseră amândouă pe Frank în grădina Washington, pe terasa Seedilor, îl aşteptaseră pe Frank în căsuţa de la Hollywood, avuseseră un câine poliţist ca să-i găsească urma lui Frank şi tot pentru asta se abonaseră la revista pictorilor. Edmée nu era tot atât de

sigură de toate astea: nu vedea în apartament decât două obiecte care aşteptau în adevăr venirea lui Frank, o schiţă a Claudiei făcută de un cehoslovac şi o ramă italienească, cumpărată la o licitaţie. Astea trăiau, astea străluceau de când fusese regăsit Frank. Îşi regăsiseră în acelaşi timp naţionalitatea şi rostul. Praga şi Roma străluceau de fericire de când Frank corecta schiţa cu degetul, mângâia rama. Edmée avea mai multe îndoieli în privinţa propriului ei entuziasm. Tribunalul ar putea pune mărturie: niciodată nu rosti unul dintre acele cuvinte care veneau necontenit pe buzele Claudiei. Începând de azi… În sfârşit… De acum înainte… aceste cuvinte de călător care a trecut peste strungă şi zăreşte câmpia. Când îl văzuse pe Frank intrând la braţul Claudiei crezuse, dimpotrivă, că Claudie îl găsise pentru ea însăşi. Claudie punea stăpânire pe acest bărbat pe care îl adusese mamei ei, călărea cu el, înota cu el, devenea bucătăreasă pentru el. Dincolo de această lege superioară care rostise că Frank se afla acolo pentru Edmée, Frank şi Claudie nu se mai despărţeau. O lege nescrisă, neîndurătoare, hotăra în tăcere, de cum se iveau zorile, că Frank n-o iubise toată viaţa decât pe Edmée, dar Frank şi Claudie se sărutau… Edmée era mult mai singură acasă, de când Frank fusese regăsit pentru ea… De altfel, în intimitatea asta nu exista nimic îndoielnic, era vădit că nici Frank, nici Claudie nu aveau unul pentru celălalt niciun interes erotic… Dar, din partea Claudiei, nu era mai puţin vădit că nu era vorba nici de prietenie, nici de camaraderie… Edmée şi-o mărturisea cu părere de rău; Claudie nu-l adusese pe Frank, ci paternitatea. Claudie n-o bănuia, dar fiecare cuvânt pe care îl schimbau între ei dovedea o conversaţie între tată şi fiică. Claudie învăţa de la Frank ceea ce nu înveţi decât de la un tată, numele ştiinţific al reventului, dispozitivele prevăzute pentru a descoperi urnele cu fund dublu în alegeri, dimensiunea exactă a unui picior, a unui ţol, a unui cot. Datorită lui, Claudie le ajungea în fiecare zi din urmă pe fetele care aveau un tată, în ceea ce priveşte ascuţirea creioanelor, facerea fluierelor din scoarţă de salcie, puricarea câinilor,

semnificaţia zvasticii. Învăţa mersul bărbaţilor, pe care orfanele nu-l ştiu niciodată, scamatorii cu cărţile de joc, şi căpăta simpatie pentru obiectele masculine pe care le urâse până atunci, bretelele şi papucii. Edmée nu putea avea bănuieli în privinţa acestei pasiuni, care, în alte epoci ar fi făcut-o pe Claudie să brodeze un fes pentru ziua lui Frank. Ceea ce simţea ea însăşi nu era nici gelozie, nici teamă, ci mai curând dezamăgire. Mai întâi pentru că paternitatea îi scotea la iveală lui Frank o mulţime de lipsuri, de banalităţi, care nu se vedeau când era celibatar. Dar mai ales pentru că în purtarea Claudiei exista o abdicare. Edméei îi păruse rău că fata avea o pornire împotriva tatălui ei, dar, în sinea ei, trebuia să-şi mărturisească că poate asta era pricina admiraţiei ei pentru Claudie. Claudie o răzbuna. Era o răzbunare cu totul deosebită, o răzbunare pe un bărbat pe care îl iubea şi pentru care ea era totul, pe bărbaţii, unchii, verii, necunoscuţii de la care nu primise decât zâmbete, daruri, binefaceri şi pentru care n-avea, ca femeie tânără şi bună, decât dragoste şi milă. Nu putea fi vorba că o răzbunase pe propriul ei tată, care murise în braţele ei, cu o bucată de miambal în gură, cu limba înnegrită de ea, şi nici pe un alt tată oarecare, fie că ar fi fost cartofor, beţiv, că şi-ar fi bătut nevasta, că ar fi făcut curte fiicei lui, dar cum putea numi instinctul care o împingea să sprijine în Claudie această dezaprobare necontenită a paternităţii, această afirmaţie în faţa taţilor colegelor ei, această convingere că se născuse fără tată, singura fată născută fără tată! Şi iată că recunoştea că îşi datora viaţa bărbaţilor, unui bărbat, prin acest respect pentru Frank, prin prietenia ei cu Frank. Edmée o uitase, în adevăr… Doar dacă nu trebuia să crezi că Claudie iubea acest tată pentru că era lipsit de nevastă şi de copii…

De altfel, Edmée nu-şi mai putea ascunde faptul că Claudie pierdea treptat acea superioritate pe care o avea asupra celorlalţi oameni, acea misiune pe care i-o atribuia. Nu mai era atât de sănătoasă, îşi pierdea nemurirea. Cuvântul îi era mai puţin iute, avea o înclinare spre

gângăveală, paşii nu-i mai erau atât de siguri, mersul mai şovăitor, îşi pierdea sunetul atât de pur pe care îl avea pe pământ. Devenea în acelaşi timp înceată şi ascunsă. Când vorbea îşi întorcea capul. Îşi ascundea faţa când râdea, renunţa la faţa şi fulgerul ei. Nu mai punea întrebări despre copilăria ei, părăsea acel instinct de somn tânăr care îşi îndreaptă scurta lui viaţă înapoi, spre răcoarea sfântă, cobora… Căpătă din plin întreaga zestre a grijilor feminine de care fusese lipsită cu desăvârşire, de necrezut, a acelor griji care îi fuseseră încredinţate Evei în ziua în care înţelesese că e goală, politeţea, respectul faţă de dorinţa altora. Acestei coborâri din ordinul arhanghelilor îi corespundea o urcare în ordinul oamenilor. Prindea gust de învăţătură. Dobândise un loc mai bun în clasă. Renunţase la acea neştiinţă care în ochii maică-sii cunoştea pe dinafară orice ştiinţă. Se aşeza pe locul ei într-o omenire mijlocie. Era a unsprezecea…

„Totul merge mult mai bine”, spuneau profesorii. E nesperat…

La început, Edméei îi venea să plângă. Totul mergea mai bine! Claudie era palidă şi se demineraliza. Claudie se poticnea şi trebuia să renunţe la tocuri. Claudie, din pricina acestei renunţări petrecute în trupul ei, întrecea alte zece fete la gimnastică. Până şi culoarea ochilor ei îşi pierdea transparenţa, se fixa, ca aceea a peştilor scoşi din apă. Dacă urma tot aşa, avea să ia un premiu de frumuseţe… Încăpăţânarea ei de odinioară de a nu învăţa nimic nu era decât o încăpăţânare de a nu admite nimic. Acum admitea tot… Nu mai era toată decât încuviinţare. Admitea adunarea şi înmulţirea când era vorba de cifre, logica şi metafizica, dacă era vorba de oameni. Consimţea la războiul de Secesiune, la asasinarea lui Lincoln. Fiecare profesor care o vestea pe Edmée că Claudie înţelesese logaritmii, începea să priceapă gramatica analitică, să aibă o ortografie bună, îi împărtăşea renunţarea Claudiei la unul dintre acele daruri care o făceau unică în lume.

„Cu atât mai bine! înţelegea ea. Fiica dumitale nu mai ştie să zboare în văzduh!… Totul va merge foarte bine!

Fiica dumitale nu mai ştie să spună tot, tăcând. Poţi fi mândră! Ai o fiică în carne şi oase, pe care o interesează lucrul de mână. Nu cel cu ochiuri mici, agaţă ochiurile, dar într-o zi are să ajungă şi aici… Bucură-te! Fiica dumitale nu se mai hrăneşte cu rouă, nu mai e înaltă ca pinii, nu mai străluceşte ca soarele. Nu se mai deosebeşte de celelalte fete. Ai s-o vezi diseară, când se va întoarce acasă, smerită, curată – pentru că acum se spală. Ai să crezi că e alta… Felicitări!…”

Şi era adevărat. În fiecare seară se întorcea acasă o Claudie din ce în ce mai asemănătoare cu colegele ei de şcoală, pe care trebuia acum s-o piepteni, s-o perii, a cărei strălucire pălea, căreia i se stricase pentru prima oară un dinte, care avea pentru prima oară un ulcior. Avea să se îmbolnăvească de acele boli pe care nu le avusese, din pricina caracterului ei divin, când era copil, de pojar, de scarlatină. Nu mai era nicio îndoială că fie în plimbările ei cu Frank, fie la şcoală, la teatru, fie chiar când o mângâia maică-sa, Claudie se atinsese de o fiinţă omenească într-o clipă în care omenescul era molipsitor în ea. Edmée, obişnuită s-o vadă totdeauna deosebită şi luminoasă în mijlocul colegelor ei, depărtată chiar de cele cu care vorbea, era silită acum s-o descopere în grupuri, la braţ cu alta, cu altele… Trecu pe lângă ea pe o stradă fără s-o vadă. N-o mai vedea. O recunoştea, aşa cum recunoşti necunoscuţii, după culoarea pălăriei, după mantaua de ploaie. Dacă i s-ar fi înfăţişat braţul Claudiei tăiat, l-ar fi recunoscut după inel… Acum erau plecări şi veniri acasă: Claudie nu mai ştia să fie acolo fără a fi, să fie absentă când era de faţă. Fiecare gest al Claudiei în apartament era poruncit de exigenţe pe care altă dată părea că nu le admite: aprindea lampa ca să vadă bine, deschidea uşa ca să iasă… „Fata dumitale nu mai citeşte fără lumină şi fără cărţi. Felicitări!…” Edmée nu mai putea întâlni mulţimea de specialişti ai acelei lumi din care făcea parte Claudie acum, fără să audă aceste complimente jalnice. Negustorul de mirodenii care o felicita pe Claudie că nu mai e mirodenii, cizmarul care o felicita că nu mai e mersul.

Acum Claudie nu mai lăsa gazul deschis, răspundea la telefon. Edmée nu mai era izbită niciodată când venea acasă de un miros de ars, de unul dintre acele incendii mărunte, al covorului, al abajurului, al coşului de hârtii pe care numai prezenţa Claudiei le făcea incandescente… Claudie nu mai era focul… Felicitări!… Nici apă. Tavanul de sub odaia de baie se putea usca fără teamă. Claudie îşi cunoştea greutatea, volumul! Nu mai avea mania să se bage într-o cadă plină ochi, de parcă n-avea să se scalde, ci să se topească în ea… Nu mai era nicio îndoială… Claudie o lua pe urmele altora. O lua pe urmele celor trei mătuşi ale ei, a celor patru străbunice, a miliarde şi miliarde de fete tinere care o precedaseră, pe urmele maică-sii, care nu se mai putea înşela. În actele ei se strecura acum, faţă de ceilalţi, acea grijă, acea milă, acel devotament care trec în ochii oamenilor drept semnele undi dezvoltări morale, şi care nu sunt decât aşezarea plasei egoiste prin care fecioarele îşi pregătesc inconştient, dar cu lăcomie, realizarea fericirii lor în paguba altora. Edmée ştia, din experienţă, ce trebuie să creadă despre înduioşările astea în faţa naturii, despre aceste dăruiri a propriei ei făpturi anotimpurilor, despre acest elan către cauzele frumoase, despre aceste slăbiciuni în faţa frumuseţii, care duc fetele tinere până pe culmi sentimentale, de unde coboară spre bărbaţi cu nervii, cu siguranţa, cu dominaţia. Edmée ştia că plânsetele Claudiei, frământările, convingerea că e o cârpă şi o jucărie în lume, erau dovada că va fi puternică, se va descurca în căsătorie şi cu bărbatul ei, îşi va aranja bine văduvia, va îndura fără greutăţi doliile şi contactul cu oamenii. Poate că ar fi trebuit să se bucure pentru Claudie: prevăzuse pentru fosta Claudie, cea nepotolită, aspră, mai greu de înduioşat decât piatra, un viitor de exagerări, de jertfe, de dureri; pentru cea nouă, nu avea atâta a se teme. Mila Claudiei pentru săraci, răbufnelile de dragoste pentru prietenele ei, goanele cu sufletul la gură după oameni zăriţi o dată, revărsările de emoţie la teatru sau la concerte, îi dovedeau Edméei că o serie de acte minunate şi cumplite, care ieri ar fi fost încă fireşti din partea

Claudiei, erau înlăturate pentru totdeauna: de pildă sinuciderea Claudiei chiar în ziua morţii mamei ei. Claudie devenea sensibilă: n-avea să se mai omoare pentru Edmée… Citea *Hamlet* plângând: în seara morţii maică-sii n-avea să se mai culce, îmbrăcată într-o rochie albă, pe patul funebru, sprintenă şi lucidă, pentru că la început veronalul te scapă cel puţin de dureri de cap… De altfel, de ce veronal? Vechea Claudie ar fi murit, fireşte, de moartea mamei ei… Se isprăvise. Edmée va trăi de acum înainte cu o fată care va mai trăi după ea… Felicitări…

Dezamăgirea asta avea şi o răsplată, cea a tuturor decăderilor, mediocritatea. Uneori Edmée, stând de veghe – Frank întorcea patefonul, Claudie schimba plăcile –, se regăsea dintr-odată în acea viaţă care fusese viaţa ei odinioară, pe vremea lui Pierre, şi a lui Jacques. Se afla numai la o altitudine mai mică. Pierre ştia tot, iar Frank nu ştia nimic. Jacques era primul, Claudie a unsprezecea. Iată ce câştigase fugind cu un foc ceresc: un cămin de mâna a doua, în care se anunţau de pe acum toţi oaspeţii celuilalt, Beethoven sau Van Gogh. Edmée îşi dădea seama, după vizitele astea ilustre, că totul era pierdut. În seara în care văzuse, în odaia Claudiei, ieşind din perete portretul lui Whitman şi peste o săptămână născându-se tot acolo cele ale lui Edgar Poe şi Edison, înţelesese ce aveau să aducă aici, ca şi acolo: mediocritatea. Peste puţin timp, abundară. Nimic nu. se înmulţeşte aşa ca oamenii mari. Portretele lor mai slujeau, în chip ipocrit, şi la ascunderea pe pereţi a urmelor celeilalte Claudie, a petelor de cerneală, a dârelor lăsate de obiectele aruncate cu toată puterea de un braţ furios, a arsurilor lăsate de lampă, toate amprentele unei făpturi de nepotolit, şi alte amprente, adevărate de data asta, din vremea în care Claudie nu se prea spăla pe mâini. Dar cel puţin ceasurile treceau, spaima pierise. Se părea că răscumpărarea fusese plătită de Claudie. Ideea că Claudie devenise o fată ca toate fetele, ca să plătească răscumpărarea maică-sii, schimba cu desăvârşire purtarea faţă de ea. Tot ceea ce era mai neplăcut, mai obişnuit în noua ei fire, devenea ceea ce te emoţiona mai mult la ea,

îţi mişca inima. Dacă Claudie fredona *Cântecul Indian,* dacă îi plăcea lichiorul, era ceva asemănător cu actul Mântuitorului care îşi pusese, ca să te salveze, unghii la picioare, nări. Tot ceea ce era nesuferit la colegele ei, pretenţiile, pălăvrăgeala, nasul roşu, deveneau pentru Edmée lucruri de iubit. Claudie avea pistrui: plătise soarelui răscumpărarea mamei ei. O plătea şi nopţii, dimineaţa dinţii nu-i mai erau atât de curaţi. Şi cum teama pe care Edmée o avea pentru suferinţă îi părea o consimţire faţă de aceste deformaţii şi aceste decăderi, ele nu mai erau pentru ea decât o pricină de smerenie şi de dragoste. Fata ei fusese schimbată în faţă. Era mult mai bine decât dacă ar fi fost schimbată în papagal sau în pisică. De fapt, Edmée simţea pentru prima oară că avea o fată. Ştia, prin ea însăşi, ce înseamnă o fată. Era vestirea acelei vieţi pe care Edmée n-o admitea, cu căsătorii, gineri, capete şi trupuri, naşteri… O avusese pe Claudie în acest elan de potrivnicie, ca să aibă copii fără ajutorul nimănui, aşa cum ajunsese ea să-şi închipuie că o avusese pe Claudie. Iluzie azi dezminţită. Era destul s-o vezi pe biata Claudie cu fruntea buboasă, cu coapsa slabă, ca să ai siguranţa că fusese zămislită de un bărbat şi, dacă paternitatea se judecă după asemănări, de toţi bărbaţii. Asta era obsesia

Edméei pe stradă; găsea totdeauna cel puţin o trăsătură a Claudiei în trecătorul cel mai ţeapăn sau în cel mai prefăcut sprinten, în cocoşat, în rahitic, în trupeş. Foarte rari erau cei pe care îi putea înlătura. Până şi chinezul ăsta, care avea pleoapa ca a ei… Avusese loc un mare viol, în care tot genul masculin dăduse năvală, cu chinezi cu tot, pentru a se naşte Claudie… O singură dată, într-o plimbare cu barca, Edmée şezu lângă un om care n-avea niciun amestec în treaba asta. Era înalt, blajin, era puternic, dibaci, şi-i lăsa pe ceilalţi să-şi vadă de lucru. Era inteligent, cult, şi-i lăsa pe ceilalţi să vorbească cu Edmée, să-i atingă braţele cu mâinile… Când se despărţi de el, înţelese cine era. Era, dacă existase vreunul, tatăl fostei

Claudie.

Când se gândi mai târziu la acest episod din viaţa ei, Edmée îşi dădu seama de conjuraţia care fusese urzită atunci în jurul ei, de complotul inconştient, mai rafinat decât cel al lui Iago, al celor două făpturi care o iubeau mai mult decât orice pe lume. Dar ce putea ea face ca să ocolească o capcană în care trebuia s-o aducă fatal modestia, renunţarea şi dragostea? Claudie ar fi fost acum atât de înfuriată încât s-ar fi sinucis, dacă i s-ar fi spus că o împinsese pe mama ei să primească această soluţie uşoară: o fiică, un amant. Şi cu toate acestea nicio mijlocire nu fusese vreodată mai stăruitoare, mai nemiloasă decât a ei. Nu se poate spune că Edmée era nebună după Frank. Exista în el o rezervă care dădea impresia că Edmée îl iubea şi el se ferea. Dar Edmée nu se înşela. Nu-l putea iubi pe Frank decât dacă renunţa la destinul ei, care era limpede acela de a nu-l iubi pe Frank. Şi totuşi asta cerea cel mai mic gest, cel mai mic cuvânt al Claudiei. Tot timpul iernii îşi reluase obiceiurile complice din copilăria ei. Îi lăsa pe maică-sa şi pe Frank singuri seara, punea cocteilurile, aşeza pernele, divanul, schimba cinstitul salon într-un decor asupra meritelor şi adeziunii căruia perechea nu se putea înşela. Sau, dacă era frumos, îi cerea lui Frank – ea avea de lucru, avea de cucerit un rang în omenire, trebuia să ajungă a zecea – s-o conducă pe maică-sa în golf. Ştia ce se schimba, ce se dădea, ce se lua în şirul de automobile oprite în golf, dar când Edmée se întorcea acasă, Claudie era culcată liniştită şi o îmbrăţişa în somn cu patima celor care te aprobă şi te consolează. Erau şi zile în care Claudie, dintr-odată, nervoasă, autoritară, părea s-o condamne pentru răceala ei faţă de Frank, de parcă i-ar fi refuzat un fel de îngăduinţă şi de exemplu pentru propria ei viaţă în viitor, şi încă, se gândea Edmée, de parcă virtutea mamei ei ar fi apăsat-o. Avea un fel de a trece de partea regilor care lăsau coroane pentru iubire, fel care devenea o aluzie, o somaţie. Edmée se gândea, în adevăr, la coroana ei… Frank părea că urmează un protocol de legătură amoroasă gradat savant de Claudie.

Acum aducea flori. Le aducea cu multă precauţie. Învăţase botanica pe un ierbar de sticlă suflată de la Harvard şi rămăsese cu teama că va fărâma florile atingându-le. Claudie îi ceruse să facă portretul Edmeei la el acasă. Îi trimitea la atelier numaidecât după un prânz la care servise din belşug – Edmée se întreba de ce – ţelină şi mirodenii. De ziua ei, ceruse ca Frank s-o sărute pe Edmée. Toată făptura ei cerea de la alţii o dragoste pe care era prea tânără ca să şi-o dorească ei. De altfel, toate astea n-ar fi fost de ajuns. Adevărul era că Edmée simţea că dragostea lui Frank îi dădea şi mai multă putere să-şi iubească fiica. Acel soi de prietenie pe care o avea pentru el, de cum devenea dragoste, înzecea dragostea pe care o avea pentru Claudie. Micile elanuri pe care le avea către ochii lui cinstiţi se prefăceau în revărsări drăgăstoase pe chipul şi trupul Claudiei. Prin faptul că o iubea un bărbat, că dădea atâta preţ atingerii, zâmbetului ei, zâmbetul acesta, mâinile, ochii ei deveneau mai materni şi mai arzători. Până şi ideea de decădere, de greşeală avea să-şi arunce pateticul şi spaima de a fi greşit peste viaţa ei cu Claudie. Nepăsarea ei faţă de alţi bărbaţi, faţă de atâtea elogii masculine, nu-i adusese nimic în raport cu Claudie, nu-i dăduse niciun mijloc nou de a o iubi pe Claudie. N-avea să dea nimic din ceea ce-i aparţinea Claudiei, şi Claudie va câştiga. Prevedea de pe acum emoţia cu care avea să se gândească la fata ei, când va fi în braţele lui Frank. Şi nu era ăsta singurul mijloc de a câştiga un fel de egalitate cu mamele, a cărei absenţă apăsa asupra raporturilor cu fiica ei: mamele iubesc, înşală, sunt înşelate, suferă… O păgubea pe Claudie, nefiind nimic, niciodată, din toate astea.

Iată de ce, într-o seară, se întoarse acasă mai târziu… De când fusese în pension însă, vocea conştiinţei se amuza în clipele grele să-i vorbească într-un limbaj înalt, amintire a Estherei, a lui Polyeucte… De câteva săptămâni o auzea spunându-i: „Îţi înţeleg suspinele. Primesc legile tale…” în seara aceea, conştiinţa vorbea şi mai demn, şi mai nobil: „Mă plec la picioarele tale. Primesc stăpânirea ta…” Erau

picioarele Domnului, stăpânirea Domnului… Dar numai Frank era de faţă… Experienţa fu concludentă: toate erau cum trebuie, era mai iubită, mai blajină, mai maternă. Plouase: haina udă pe care o agăţă în cuier când intră aduse şi ea un omagiu sentimental: peste mame cade ploaia, zăpada, grindina… Avea chiar şi remuşcarea că o secundă, a zecea parte dintr-o secundă, o uitase pe Claudie…

Capitolul V//I

Săptămâna următoare Edmée ieşi iar cu Frank, dar la întoarcere n-o auzi pe Claudie strigând-o din odaia ei. Asta se întâmpla pentru prima dată. Fie că era zece, fie că era douăsprezece noaptea, Edmée era sigură că va vedea, din aşternuturi, braţe deschizându-se şi strângând-o într-o îmbrăţişare pe care fiecare an o făcea mai largă. Într-o noapte Claudie şoptise: „Îmbobocesc când vii tu”; şi de atunci amândouă numiseră deşteptarea asta îmbobocirea Claudiei, în seara asta însă, nicio îmbobocire. În afară de păr, tot restul trupului ei erau un ou neclintit. Edmée crezu la început că dormea. Dar ăsta nu era somnul Claudiei. Îţi dădeai seama că Claudie doarme nu numai după sforăitul ei uşor, ci şi după faptul că era moartă. Nu se întindea, nu se ghemuia, nu ţinea un braţ sub cap: zăcea cu braţele atârnând sau prinse sub ea ca ale victimelor dintr-un accident, un picior pieziş, formând cu stângul care rămăsese drept un unghi neomenesc, uneori cu ochii deschişi şi daţi peste cap. Atunci Edmée îi punea la loc mădularele risipite, îi închidea ochii, îi întindea picioarele răsucite, îi făcea un fel de toaletă rituală, o repunere la loc funerară, care redădea viaţă şi lipsă de pondere cadavrului ăsta de plumb. În seara asta, Claudie trăia: picioarele ei, lipite unul de altul, aveau lungimea lor firească sub pătură. Dacă nu i se vedea decât părul, însemna că nu voia să-şi arate decât părul. Însemna că vrea să-şi ascundă gura, fruntea, nasul, însemna că ochii ei aveau nevoie de un văl peste pleoape. Edmée se temu să nu fie bolnavă, dar părul îi era uscat, sub păr capul răcoros. Liniştită, vru, ca de obicei, să se ocupe de pat, s-o învelească din nou pe

Claudie care era învelită, dar patul nu se lăsa, n-avea niciun cusur, ai fi zis că Claudie se culcase chiar atunci sau că se sculase ca să-şi aranjeze culcuşul acela ţeapăn. Edméei îi veni în minte, abia când trecu, niţel nedumerită în odaia ei, şi începu să se dezbrace, că Claudie avea poate o supărare. Inima ei se înfundă în plăcerea asta egoistă: trebuia să-şi aline fiica! Trebuia să aline de vreo supărare fiica asta care nu se plânsese niciodată, pe care nicio arsură sau nicio tăietură n-o adusese, schimonosită, la Edmée, şi ea, de vreme ce avea prilejul, avea s-o mângâie de toate tăieturile din viaţa ei, de toate arsurile. Îşi întrerupse toaleta de noapte pentru o toaletă care îi cerea mai multă pregătire, chiar mai mult timp, o toaletă pe care nu şi-o făcuse niciodată, toaleta de alinare. Niciodată, în nicio noapte, nu se pregătise, cum o făcu acum, ca să se ducă numaidecât să se aşeze lângă fata ei şi să ridice binişor, aşa cum scoţi pansamentul de pe o rană, cearşaful de pe ochii aceia în care avea poate să mai găsească încă lacrimi. Pijamaua era din ajun; luă o pijama proaspătă, de o culoare care avea să-i placă Claudiei, printre lacrimi. Întârzie în cabinetul de toaletă, ştiind că una dintre plăcerile Claudiei era să audă, când o prindea somnul, zgomotele pe care le făcea mama ei când se culca. Se trudi să facă puţin zgomot. Era greu, în seara asta, în această întoarcere care avea, fără voia ei, ceva vinovat şi ascuns. Ciocni anume flacoanele, puse brăţara aşa încât să clinchete platina, îşi lăsă inelele să cadă de sus, unul câte unul, pe placa de sticlă. Claudie trebuie să se fi înduioşat dincolo, auzind cum cade de pe mama ei tot ce era piatră sau metal lipsit de sensibilitate. Şovăi, în clipa în care vru să se spele pe obraz. Printr-un fel de fidelitate faţă de Frank, care era un rafinament de dragoste pentru Claudie, îşi lăsa buzele roşii, ochii uşor fardaţi. Aşa era drept, să-şi păstreze chipul de ibovnică şi de mamă… Fata asta fermecătoare de şaisprezece ani devenea fiica îmbrăţişării de la începutul nopţii. Abia avusese timp să se întoarcă prin ploaie, şi se născuse. Edmée se apleca asupra ei tulburată încă de zămislirea ei, mişcată până în inimă la

gândul că aşternea atât de proaspătă maternitatea peste dragoste. Iată justificarea purtării ei, a serilor petrecute cu Frank: din ele se năştea fata asta... Frank o strângea în braţe şi, când ajungea în odaia ei, o vedea îmbobocind pe fata asta din grămada albă din pat... O fată cu ochii plini de lacrimi... Nu se hotăra să ridice cuvertura... Unde stau lacrimile mai bine decât în ochi!

Dar ochii nu plângeau. Pleoapele erau palide, închise nu de somn, ci de aceeaşi încăpăţânare care închidea buzele. Şi nici nu plânseseră. Obrajii erau netezi, curaţi. Ceea ce plutea pe faţa Claudiei era chiar opusul lacrimilor. Domnia lacrimilor era înlocuită cu domnia unei ciudate uscăciuni. Nu, nu se ferea; părea chiar că se oferă, sub un soare rece. Edmée citea pe ea un fel de dispreţ, de înfruntare, de provocare. Vedea pentru prima oară ceva străin, depărtat în trăsăturile fetei ei. Dacă fiica ei n-ar fi fost fiica ei, tocmai aşa ar fi fost. Amintirea lui Frank îi deveni deodată dureroasă, de nesuferit, aceea a unei încercări zadarnice, a unei mari silinţe greşite şi inutile, de vreme ce în seara asta Claudie nu se născuse din ea...

— Nicio îmbobocire în seara asta?

Îi păru rău că vorbise. Niciun răspuns. Se simţea că Claudie auzise. Dar numai pentru că nu exista o despărţitură mobilă care să separe când vrei urechile, aşa cum au ochii. Se ghicea că era păgubitor că nu exista una şi pentru nas, pentru că era evident că parfumul Edméei era prea puternic pentru chipul acesta. Se citea pe el, fără să se fi schimbat o trăsătură, că suferea pentru că nu se putea feri mai mult de prezenţa Edméei. N-o vedea, n-o atingea, dar o auzea, o mirosea. Era ocrotită de gustul, de savoarea Edméei, strângea dinţii de parcă voia să-şi păzească limba: nu putea face nimic împotriva vocii, mirosului ei obraznic... Cel puţin asta simţea Edmée, deodată năucită, cu toate simţurile deschise către insensibilitate... într-o clipă trecuse de la fericire la panică... „Trebuie să-ţi bag în urechi cocoloaşe Quies, o, fiica mea, ca să nu mă auzi? Trebuie să-ţi strâng nasul cu degetele, fiica mea iubită, ca să nu-mi simţi mirosul?...”

Vru să creadă că exagera, că se înşela. Se aplecă, o sărută pe frunte, lăsă pe ea chiar o urmă roşie pe care nu îndrăzni s-o frece cu batista aşa cum făcea uneori, cu toate că Claudie voia s-o păstreze până dimineaţa. Trase cuvertura la loc, nu până la rădăcina părului, ci până la obraz. Începea să aibă iar încredere. Fetele la vârsta asta nu pot suferi în câte o seară întreaga lume, cu mama lor cu tot. Trebuia să obţină ca a doua zi să nu poată suferi întreaga lume, afară de mama ei. Claudie trebuie să se fi certat cu vreun prieten, să fi citit vreo carte uluitoare care o învrăjbise cu toţi, începând cu ea însăşi. Poate că era supărată pe ea însăşi, şi plătea supărarea asta cu preţul cel mai scump: refuzul de a-şi săruta mama. Ce dulce sarcină în viitor, aceea de a o împăca mâine pe Claudie cu Claudie! De altfel, era bine ca o fată să aibă nervi la vârsta ei. Era foarte bine să ai o fată care să nu fie totdeauna imaginea ta, oglinda ta, carnea ta… Fericirea asta mincinoasă ar fi fost plătită mai târziu. Într-o seară, mai târziu, întorcându-se casă, mama şi-ar fi găsit fata neadormită, dar cu ochii închişi cu încăpăţânare, cu faţa plină de dispreţ, mută… Edmée se înfioră văzând că se întorcea, dând un ocol, la realitate… Dintr-odată auzi un fel de goană pe culoar… Ce se întâmpla?… Se întoarse la patul Claudiei, se aplecă peste trupul, peste chipul care nu se clintise… Inima ei îşi încetă bătaia. Semnul roşu pierise.

Se culcă tremurând… Nici nu-şi mai isprăvi toaleta. Se refugie în noapte şi în umbră eu faţa de peste zi. I se părea dintr-odată mai îngrozitor să nu găsească urma aceea trecătoare pe obrazul Claudiei, decât dacă n-ar fi găsit o urmă lăsată cu fierul roşu. Pentru că nu mai rămăsese nimic din ea. Claudie găsise mijlocul s-o şteargă în două minute, şi pe pielea ei nu se mai vedea decât o roşeaţă, un fel de ruşine… Frecase tare… Trebuie să fi scuipat pe batistă, batista care acum nu mai era, desigur, sub perna ei, ci aruncată departe de pat. Asta însemna goana aceea tainică… Se sculă, se duse la cufărul cu rufe de spălat. În adevăr, era o batistă printre rufele murdare, una pătată cu roşu. Vru să creadă că nu e cu putinţă, că

batista era a ei. O scoase din maldărul murdar! Era o batistă a Claudiei, una din cele douăsprezece pe care i le dăduse de ziua ei. Claudie n-avusese nevoie să se frece cu toate douăsprezece, să arunce douăsprezece, una îi ajunsese. Celelalte unsprezece aveau să-l slujească să şteargă sărutările date săptămâna trecută, anul trecut... Edmée o luă, o duse în odaia ei, o salvă de soarta ei de zdreanţă, o strecură sub perna ei, de parcă avea ceva de salvat de un sfârşit, de o moarte, de salvat sărutarea ei. Acolo era în siguranţă. Acolo, Claudie nu-i putea face nimic, Claudie ajutată de spălătoresele cu ziua, de spălătorii chinezi! Ce puteau însemna toate acestea! Era subit ca acele dureri care răsar într-o bună zi, în adevăr într-o zi bună, aleg anume o zi bună pentru asta, şi sunt lepră, arterioscleroză, cancer! Trebuie să fi fost în adevăr un rău serios, de vreme ce Edmée se obişnuise cu el în mai puţin de un sfert de oră, aşa cum nenorocirea e mai repede molipsitoare decât moartea. Era nepăsarea, ura Claudiei? Gesturile Claudiei nu erau niciodată întâmplări, stângăcii. Erau întotdeauna, chiar în a doua ei formă, expresia cea mai exactă a firii ei, şi nu le schimba niciodată. Dacă până în ziua de faţă dorise, ceruse sărutări ca aceea care era acum pe batista asta, însemna că nimic nu-i era mai scump decât Edmée. Îi era dragă gura mamei ei, şi dinţii ei, şi respiraţia ei, şi tot ce era parte apropiată sau depărtată în sărutare, buzele, limba, glota modestă, saliva. Însemna că se gândea la toate cu dragoste. Dacă îi plăcea să-şi treacă braţul în jurul mijlocului mamei ei, însemna că iubeşte acel mijloc, acel pântec, acele şolduri. Dacă dormea în automobil lipită de maică-sa, însemna că o iubea pe maică-sa din creştet până la picioare. Edmée se gândea uneori că asta era singura asigurare, singura conştiinţă pe care o avea despre fericirea ei: aprobarea nemărginită dată de fiica ei întregului care era ea, trup şi suflet, acestei potriviri de organe şi de amănunte de care n-ai de ce să fii foarte mândră, a degetelor mari de la picioare, a rotulelor, a septului nasului. Edmée simţea că Claudie aprobă tot, admiră tot la mama ei. Asta îi dădea încredere, har.

Mergea în oraş cu paşi pe care fata ei îi iubea, de două ori îl sărutase pe Frank cu buze pe care fata ei le iubea. Claudie răscumpăra urâţenia la care o silise timp de nouă luni, schimbând-o de şaisprezece ani în eleganţa, în sprinteneala unei mame adorate. În privinţa asta Claudie n-avusese niciodată vreo încăpăţânare trecătoare, vreo fantezie. Niciodată, de când se născuse, nu se întâmplase să nu-i zâmbească mamei ei, să n-o roage s-o sărute. De când devenise noua Claudie, era chiar mai pătimaşă în cererea ei. Edmée îşi dădea seama că acest surplus de ardoare era cel pe care nu-l putea da încă iubirii, dar pentru că iubirea nu era acolo, tot era bun de luat... Edmée se întreba dacă asprimea pe care o avea Claudie în seara asta, masca pe care şi-o pusese, nu erau pentru totdeauna... Masca pe care o cunoştea, pe care o recunoştea dintr-odată. Era chipul pe care Claudie îl avea pentru tatăl ei, când i se întâmpla lui Pierre să se aplece seara peste patul fetei lui. Şi Edmée îşi mai aducea aminte că adesea, după ce taică-său o sărutase cu buze care nu lăsau urme şi care se făceau anume uscate, Claudie, de cum întorcea el spatele, ştergea cu mâinile sărutarea, grăbit şi furios... Dar pe taică-său îl ura. Nu-i putea suferi mustăţile, urechile, părul de pe braţe, degetele noduroase de la picioare. Scrâşnea din dinţi când se gândea la mărul lui Adam, la rotulele, la buricui tatălui ei. Avea oare să fie aşa de acum înainte şi faţă de Edmée? Nici nu se slujise de mâini ca să şteargă sărutarea, ci de batistă. Mâinile nu pot fi aruncate la rufele murdare... îşi simţi într-o clipă trupul umilit, mădularele de neîndurat, buzele josnice... Nu! nu era cu putinţă. Era o neînţelegere. Claudie era tristă, voia să fie tristă şi dragostea de mamă era un leac atât de bun în seara asta împotriva tristeţii, încât o respinsese... Edmăe încă avea noroc, unele fete îşi încep viaţa asta îndărătnică de când se nasc... Avea să se obişnuiască. „Chiar dacă ai crezut că nicio tristeţe n-o s-o facă niciodată pe fiica ta să se simtă mânjită de buzele tale, chiar dacă te-ai aşteptat ca tristeţile fiicei tale să ţi-o aducă mai blajină, mai plină de admiraţie, mai pioasă, trebuie să-ţi spui că

eşti acolo ca s-o ajuţi, ca s-o înveseleşti. De fapt, e mult mai drept să n-ai de ce să te bucuri de tristeţile fetei tale, să nu te foloseşti de ele, să nu-ţi faci un deliciu suprem din dezamăgirile şi lacrimile ei”. Edmée s-ar fi lipsit de micul beneficiu de a o vedea plângând în braţele ei, blestemând viaţa în timp ce-şi acoperea mama de sărutări. Ar fi suferit amândouă. O mamă mai puţin egoistă ar fi... Dar ce să facă toată noaptea cu trupul, cu maternitatea asta pe care Claudie n-o primea?... Ah! era momentul să lase să i se alcătuiască în gură frazele nobile: „Ce aspre sunt căile tale! Ce crude sunt drumurile tale!...” Claudie se ştersese de roşu, şi maică-sa nu mai era decât o mamă decăzută. Se întinse pe un divan. O culcă pe mama Claudiei pe patul de campanie improvizat pe care îl dai surorii care a luat-o razna şi s-a întors, exilatului sau femeii pe care a alungat-o bărbatul ei... În seara asta, în casa asta, nu se simţea vrednică de mai mult...

Pentru că asta era... Dacă viaţa Edméei fusese fericită, dacă nu se căise niciodată că o condusese aşa, dacă trecuse peste disperarea lui Pierre, peste absenţa lui Jacques, dacă lumea fusese pentru ea un exil, o onoare, o uşurinţă, toate se datorau aprobării Claudiei. Îşi pusese conştiinţa în căpşorul ăsta inconştient, sensibilitatea în trupşorul ăsta insensibil. Până şi răceala, şi indiferenţa asta îi păreau chezăşii mai sigure decât ar fi fost patima şi judecata. Claudie fusese înconjurată de gheaţă, aşa cum sunt înconjuraţi magneţii, busolele, de linişte. Insensibilă ca un aparat care arată că uleiul, apa, sunt acolo, şi pe care numai Edmée ştia să-l citească... Alături de Claudie era aprobată pe lumea asta de tot ceea ce semăna cu Claudie, de tot ce era tânăr, puternic, incoruptibil. Lângă Claudie avea consimţământul unei serii de fiinţe şi de obiecte care îi erau cu mult mai necesare decât aprobarea omenească. Cu Claudie avea anotimpul, pământurile, apele. Când Claudie era liniştită împreună cu ea, pe malul mării, când Claudie îi zâmbea, pe ţărmul golfului, însemna că Pacificul îi e devotat, îi dă dreptate. Claudie aducea acasă din cea mai mică lectură, din cea mai mică excursie,

un monstru tot atât de supus, un ocean, un munte. Înţelegerea ei cu Claudie era înţelegerea cu tot ceea ce nu e cotidian, cu tot ceea ce e mare, cu mineralul, cu vegetalul, cu tot ceea ce durează. Edmée nu bănuia că are o asemenea nevoie pe lumea asta de aprobarea pietrelor… Claudie era pecetea, chezăşia acestei prietenii pe care n-o lega decât cu fiinţe milenare – era mai sigur, te cruţi de doliuri, şi de altfel erau singurele pe care i le îngăduia –, şi acum adevărul începea să lucească, sinistru, în ochii Edméei… Cum de se putuse rătăci în asemenea măsură, cum de-şi putuse închipui că Claudie o împingea să-l iubească pe Frank! De Frank era vorba, nu-i aşa, Claudie? Ai înţeles dintr-odată că serile trecute am fost la Frank, nu-i aşa, Claudie? Am devenit opusul a ceea ce mă credeai, a ceea ce eram, nu-i aşa, Claudie? N-ai să-mi mai vorbeşti niciodată, n-am să-ţi mai vorbesc niciodată despre asta. N-ai să mă întrebi dacă buchetul ăsta de violete pe care îl arunc în sobă mi-a fost dat adineaori de Frank, în pragul uşii lui; n-ai să vrei să ştii că bucăţelele astea de fotografie rupte în coşul tău de hârtii sunt ceea ce mai rămâne din fotografia lui Frank pe care o aveai tu; mâine dimineaţă toate lucrurile din casă în care se adună resturile, coşurile de hârtie, coşurile de rufe, lăzile de gunoi, au să aibă câte un rest din Frank, dar nu vom vorbi niciodată despre asta, nu-i aşa, Claudie? Aş vrea numai să ştiu de ce îl sărutai, de ce îl împodobeai, de ce îi treceai mâna prin păr, de ce îi spuneai care e levănţica cea mai bună, de ce îi făceai cravatele? Ştiam eu că îi înnodai bine cravata, pentru ca nimeni să nu i-o mai poată desface niciodată. Ce mamă ar rezista bărbatului mângâiat, pregătit, uns de fiica ei? Gândeşte-te la asta, Claudie!

Aprinse lumina electrică. Întunericul era de neîndurat. Accepta să nu înţeleagă, dar pe lumină. Era bine să vezi. Da, aşa era, judecata Claudiei n-o orbise. Vedea obiecte, portrete, stofe care nu ştiau încă nimic, care nu erau încă la curent cu refuzul, cu excomunicarea. În odaia asta nu se ştia încă nimic despre renegarea Claudiei. Nici măcar portretul Claudiei nu ghicise încă

nimic. Zâmbea. Aproba. Aproba, cum făcuse ieri Claudie, roşul de pe buze, plecarea de acasă, legătura cu Frank. Fireşte, puteai desluşi de pe acum dezgustul, nepăsarea pe care o va avea mâine, dar era greu, trebuia să-ţi dai osteneala, trebuia să ai ochi buni, ochi fără lacrimi. Mănuşile Claudiei, aşezate pe marginea măsuţei – stil Stevens, ar fi spus Pierre – aveau toată dulceaţa, toată căldura din ajun, dar pentru un bun motiv, pentru că mâinile Claudiei nu mai erau în ele. Edmée se înfioră la ideea că tot ceea ce va lăsa de acum înainte Claudie va fi fără Claudie, că picioarele ei se vor retrage din pantofi, din pantofii ei Richelieu, din papucii vătuiţi, din pantofii cu tocuri, că trupul ei se va retrage din rochiile agăţate. De pe acum o retrăsese pe Claudie din portret... De câte ori va pleca de acasă, Claudie se va lua toată cu ea, de la unghii până la glezne, şi se va întoarce în fugă să mai caute ceea ce ar mai putea rămâne din ea în ciorapii ei, în cărţile ei... Edmée era hărţuită de spaime: ce grozăvie, când Claudie se va întoarce acasă pe neaşteptate şi-şi va găsi mama aşezată cu capul ei, capul Claudiei, în mâini!...

Trebuia să doarmă. Îşi şterse buzele cu grijă, îndelung. Fără să se gândească, le ştersese cu batista Claudiei. O despături, o întinse. Fără îndoială, nu era basmaua Veronichii. În afară de roşu, era curată: s-ar fi spus că Claudie o ţinuse gata pregătită, premeditase gestul... Bine că nu pregătise o gumă, un acid... Edmée se ridică, se duse s-o arunce la rufele murdare. Dacă Claudie venea din întâmplare s-o caute şi ea, avea să vadă cită cantitate de roşu era în sărutarea aceea. Când trecu prin faţa uşii fetii ei nu se putu stăpâni, intră. De data asta Claudie dormea, cu sforăitul acela uşor pe care nu voia să-l recunoască, rugând-o pe maică-sa să-şi spună chiar ei însăşi că nu sforăie. Sforăia încetişor, liniştit. Sforăit pe care îl tăgăduia, sforăit care era al Edméei. îl ascultă ca pe un limbaj care, în Claudie, nu se lepădase de ea. Apoi se aplecă şi o sărută cu buzele ei uscate. Claudie încetă să mai sforăie. Claudie se pregătea pentru o nouă criză de scârbă, după plecarea maică-sii. Dar pe aceasta putea s-o

şteargă mult şi bine. Claudie mirii, fără să deschidă ochii.

— Credeam că eşti răcită, spuse Edmée. Sforăiai.

Era o răzbunare mică. E puţin lucru să spui celei care te alungă din viaţă că sforăie, dar după chipul cum Claudie se înroşi dintr-odată, se ghicea că o simte ca pe o înfruntare, ca pe un schimb egal.

Edmée se culcă spre zori. Avu timp să viseze că Claudie nu vorbea, pentru că devenise mută. Că nu deschidea ochii, pentru că devenise şi oarbă. Şi că bombănea în somn pentru că era atinsă de o boală numită Claudie, care te făcea să bombăni, în loc să spui: te iubesc. Erau trei nenorociri înspăimântătoare… Dar atât de uşoare pe lângă cealaltă, încât Edmée mulţumea cerului.

De obicei, cea care se scula mai întâi se ducea s-o sărute pe cealaltă. Edmée rămase culcată, cu o speranţă vagă, dar de partea Claudiei totul era la fel de tăcut. Edmée simţea pentru întâia oară că nu ghiceşte ceea ce se petrece cu fiica ei. Ştiuse, până în dimineaţa asta, cu ce se ocupă Claudie, fără s-o vadă, fără s-o audă. Putea să spună dacă Claudie se îmbrăca, citea, era la fereastră, la baie. Uneori râdeau amândouă: când Edmée aducea fierul electric în clipa în care Claudie îşi întindea bluza pe scândura de călcat sau cerneala când stiloul Claudiei împroşca. Astăzi însă îi lipsea această intuiţie. N-ar fi putut spune nici măcar dacă Claudie mai era în odaia ei sau ieşise. Trebuie să fi fost mai grav decât crezuse, de vreme ce îi scăpa astfel o parte din maternitate. Încerca să-şi închipuie dacă Claudie era îmbrăcată sau culcată, dacă cosea, dacă lucra. Nu mai găsea niciun răspuns în mintea ei. Atât, şi era îngrozitor. Avea deci să fie necesar de acum încolo ca Claudie s-o cheme pentru ca ea să-i răspundă, ca Claudie să sune la uşă, pentru ca ea să se ducă să-i deschidă. Maternitatea ei devenea o maternitate de rangul al doilea, în care mama şi fiica trebuie să-şi vorbească, ca să se înţeleagă, să fie de faţă, ca să se vadă. Ea era aceea care devenise surdă, oarbă. Se ridică, se lovi de perete, se împiedică de fotoliu. Lipsită de cel mai nobil simţ al ei, îi lipsea un fel de echilibru… Dar era mai ales liniştea asta,

goală cum era şi apartamentul, de strigăte, de sonerii, de prezenţa Claudiei.

Se îmbrăcă. Nu era lucru uşor. Era îmbrăcarea unei mame a doua zi după noaptea în care fiica ei o renegase. Toaleta pe care o face pentru această fiică. Nu trebuia să dea greş nici cu rochia, nici cu pudra, nici cu buzele, nici cu genele. Şi nici cu trupul. Trebui să şi-o mărturisească în odaia de baie: era mai curând trupul sortit lui Frank decât trupul făcut pentru Claudie. Dar halatul era încă umed, săpunul uleios. Edmée fu puţin uşurată văzând urmele astea. Claudie n-avea încă halatul ei, săpunul ei. Nici pasta ei de dinţi, paharul era încă pe jumătate plin… Edmée îl întrebuinţă. Îşi turnă apă mentolată în gură, ca pe singura licoare care îi mai rămânea comună cu Claudie. Puternică licoare. Totdeauna o mustra pe fiica ei că n-o amesteca cu destulă apă. Nu ajunse până acolo încât s-o bea. În orice caz, era un început de toaletă mai bun decât îşi închipuise, cu apa

Botot a fetii ei, cu săpunul fetii ei, cu cleştişorul de unghii al fetii ei, cu apa ei de colonie, cu peria ei de păr cu care cel mai neîncrezător detectiv trebuia să recunoască după trei fire lungi, blonde, că periase capul Claudiei în anul acesta, în luna aceasta, în ceasul acesta… Îi mai rămânea să se pieptene… Ca ieri n-ar fi fost simplu, şi ar fi fost ca ieri. Niciodată n-avea să se mai pieptene aşa. Mai rămânea roşul de buze. La asta n-avea să renunţe. Era cel de ieri. Va fi totdeauna roşul ei. Cu roşul ăsta va fi însemnată faţa sau fruntea Claudiei, în seara împăcării. Cum nu există rochii prevăzute anume pentru asemenea dimineţi, Edmée îşi puse primul taior de care dădu. Până ieri, Claudiei nu-i plăcea îndeosebi. Claudie n-avea să-l urască în chip deosebit începând de azi. Edmée îl purtase alaltăieri la expoziţia horticolă, la care Frank voise să-şi cumpere o maşină mecanică de tăiat iarbă, pentru grădiniţa lui. Ce mult era de atunci! Putea creşte gazonul lui Frank; ea n-avea să mai împingă niciodată maşina aceea mică cu miner de sidef, pe care ea o alesese pentru că se împingea ca un cărucior de copil… Nu-şi mai putea

îngădui, fără a fi pedepsită, să împingă un cărucior de copil chiar sub forma asta, chiar pentru a cheli pământul… Dintr-odată, într-o clipită îşi recăpătă intuiţia: ştia unde e Claudie! Nu era în odaia ei. Nu se scăldase. Edmée îşi aducea aminte acum că baia fusese uscată, fără niciunul din acele şiroaie şi pârâiaşe care izvorau din toate părţile după ce se scălda ea, zeiţa apei răcoroase… Era la piscină. Se folosise de halat, de săpun ca de obiecte de robie, şi se dusese să se cufunde într-o apă care era a ei. Care era a zece mii de americani, a patruzeci de suedezi, a două sute de irlandezi, a douăzeci de chinezi, dar care nu era a maică-sii, era a ei… Se cufunda, ca să-şi spele până şi faţa de apa maternă, aspira cu plăcere chiar un miros de Javel, pe care nu-l putea suferi de obicei… Apoi imaginea se şterse… Din nou întuneric, surzenie… Şi chiar în clipa în care era sigură că Claudie nu se va întoarce la masă, uşa de la intrare se deschise, Claudie intră – avea o cheie, dar n-o folosea niciodată, ca să vină maică-sa să-i deschidă – şi întoarcerea asta fu şi mai înspăimântătoare decât se aşteptase ea.

Prevăzuse răceala Claudiei, fruntea ei aspră. Edméei ajunsese să i se pară aproape firesc ca fata să n-o sărute, să n-o întrebe cum se simte, să intre numaidecât în odaia ei ca în zilele în care găsea un oaspete care nu-i plăcea, ca maică-sa să fie acel oaspete. Mai mergea încă şi faptul că, la masă, Claudie nu mai cerea sarea, ea, care se prăpădea după sare, pentru că ar fi trebuit să i-o ceară maică-sii, s-o ocolească sau să-şi treacă braţul prin fata ei. Era de îndurat că, la masa asta pământească, faţă în faţă, când Claudie îşi descoperea dinţii ca pe nişte arme şi Edmée o vedea pentru prima oară pe fata ei înzestrată cu unghii şi cu fălci ca să sfâşie şi să muşte, simţeau amândouă că animalele care se însingurează ca să mănânce, au dreptate. Dar ceea ce era mai rău, era că Claudie se schimbase. Se vedea după chipul ei, pe care dintr-odată Edmée nu mai vedea nici obrăznicia primei Claudie, nici nerozia celei de a doua; după mersul ei care nu mai era înfruntător nici molâu, ci suplu şi demn, după sunetul

glasului ei care nu mai insulta şi nu era p îngăcios. O a treia fată se născuse din Edmée şi din Frank. Cum de nu-şi dăduse seama de schimbare, că doar nu se putuse petrece într-o noapte! Ochii Claudiei nu mai erau nici aspri, nici plânşi. Sub ei se iviseră cearcănele acelea care nu le acoperiseră niciodată marginea desluşită de ochi de pasăre de pradă, dar nu semănau a cearcăne de fete neroade… O prietenă o chemă la telefon, o prietenă oarecare… dar ea îi răspunse cu o bunăvoinţă, cu o blândeţe, cu o dispoziţie care vestea devotament faţă de prietenele obişnuite chiar, delicateţe chiar faţă de prietenele obişnuite. Edmée simţi că i se sfâşie inima. Claudie nu se despărţise de ea pentru că o înglobase dintr-odată pe maică-sa printre celelalte făpturi omeneşti, în acea masă omenească pentru care n-avusese până acum decât dispreţ şi frică… Se despărţise, pentru că o scosese din ea. După răspunsurile date servitoarei, poştaşului, şi pe care Edmée le auzi prin uşă – vedea prin uşă şi zâmbetul Claudiei – se ghicea că oamenii aceştia deveniseră pentru ea ceea ce apăreau fetei în care a bătut într-o bună zi acea inimă miloasă şi generoasă, pe care trebuie s-o păstreze cel puţin cincisprezece ani. Dar se întâmpla că singura care fusese până în dimineaţa asta scutită de ura ei, era de acum înainte singura ei pricină. Nu mai încăpea nicio îndoială, Claudie iubea. Nu un prieten, nu un bărbat. Ci pe aproapele ei, omul de aproape, animalul de aproape, copacul de aproape. Nu numai în drum spre piscină, dar chiar la întoarcere, când nu mai spera să se spele, trebuie să fi atins cu mâna ei cerşetorii, copiii, parmalâcurile metroului… Iubea tot… În afară de mama ei.

Aşa începu noua viaţă a Claudiei, aşa cum mama ei n-ar fi îndrăznit, nici în cele mai fericite clipe, s-o spere, blajină, emoţionată, şi a acestei mame pe care Claudie n-o mai putea suferi. Claudie o schimbase pe maică-sa cu lumea, într-o târguială ale cărei condiţii Edmée nu le putea ghici. Avea tot. Primise dintr-odată, în schimbul unei singure fiinţe omeneşti, pe toţi ceilalţi, care deveneau taţii, fraţii, mamele ei, cu anexele sau bastarzii lor minunaţi

care sunt plantele, animalele, anotimpurile şi cerul. Se înţelegea, după suspinul de uşurare pe care îl scotea fără voia ei în capul scării – suspinul ăsta se auzea dinăuntru – că-i era destul să iasă pe uşă, ca să fie la ea acasă. La ea acasă în stradă, la ea acasă în ploaie, la ea acasă în muzeu, la piscină, la ea la crescătorul de lei francez, care nu-i dădea voie să intre în cuşca cu patruzeci de leoaice, să intre la ea acasă. Toate clipele lunii care urmă fură pentru Edmée tot atâtea descoperiri a acestei blândeţi, a acestei călduri, a acestei slăbiciuni a Claudiei pentru lume, şi a asprimei, şi a neîngăduinţei pentru ea. Cele două femei luaseră, fără să fi vorbit niciodată despre asta, deprinderi şi un pas care nu le mai aducea niciodată faţă în faţă, în apartamentul acela strâmt. Urmele lor nu se amestecau, şi dacă un vânător le-ar fi urmărit, nu le-ar fi văzut niciodată pistele altfel decât separate şi deosebite. Ciocnirile fericite la baie, la dulapuri, la sertare, la telefon, erau ocolite printr-un orariu a cărui taină nu va fi cunoscută niciodată de nicio companie de căi ferate. Asta nici măcar nu mai izvora, ca în primele zile de supărare, din faptul că fiecare stătea la pândă să vadă ce face cealaltă: o nouă regulă fizică o conducea pe fiecare dintre ele şi făcea ca dorinţele, trezirile, nevoile lor să alterneze. Nu se întâlneau decât la masă, când Claudie era acasă, pentru că acum ieşea în fiecare seară, pe când altă dată, dacă ieşea maică-sa, mânca singură. Edmée nu mai pleca de acasă, şi Claudie o ştia. Ştia că Frank nu mai venea s-o ia pe mama ei nici după-masă, nici seara „dar se prefăcea a crede încă în plimbările lor, în cinele lor” şi-şi prelungea absenţa în jurul întâlnirilor care nu mai aveau loc, din dispreţ şi dintr-o curăţenie care nu erau decât pretexte de a o lăsa pe Edmée în singurătate. De altfel, era aproape o odihnă pentru Edmée. Pentru ea începuse să fie un chin să nu se afle faţă în faţă cu fiica, ei decât la masă. Era încă de îndurat să fie faţă în faţă cu Claudie când citea, când se ruga, când suferea, când închidea ochii. Dar această confruntare când mestecau, când înghiţeau, era o înfruntare din partea Claudiei… Şi cum izbucnea acum

utilitatea tuturor micilor instrumente de serviciu, care la prima vedere păreau fără rost! Linguriţa; de muştar e făcută pentru ca mama ta să nu te servească cu vârful cuţitului ei. Cleştişorul de zahăr e făcut să iei zahăr cu el, pentru ca degetele mamei să nu ţi-l pună în ceaşcă. Inelele de şervete, pentru ca şervetele să nu se confunde niciodată. Pentru că şi Claudie îşi strângea acum şervetul. Şervetul acesta care de optsprezece ani rămânea de trei ori pe zi, după fiecare masă, pe scaunul ei, sub masă, pe care trebuia să-l găseşti cu ajutorul unui al şaselea simţ – pentru că Claudie se ridica în fiecare clipă –, să-l găseşti ca pe un obiect ascuns anume într-un ungher, cel mai neaşteptat al casei, dacă ştiai să citeşti gândurile, când nu era în farfurie, unde se îmbiba în rămăşiţele de smântână sau de sos de coacăze, şervetul ăsta. era acum o faţă de masă de altar, şi Claudie găsise pe loc, pentru a-l împături, reţeta de împăturit şervete a bunicii ei dinspre tată, cea mai îngrijită reţetă. Într-o zi, când era singură, Edmée schimbă inelele. Claudie avusese dreptate în ziua aceea, cândva ziua lui Frank, să plece la unu şi jumătate şi să se întoarcă la nouă. Edmée avu timp să schimbe inelele. Claudie nu ştiu că se ştergea la gură cu şervetul de care se folosise maică-sa de dimineaţă. Avea o pată, care făcu inima Edméei să bată neliniştită, dar pe care Claudie n-o văzu, din fericire. Se făcuse experienţa. Şi de vreme ce din mâinile care ţineau acest şervet nu izbucneau bube, de vreme ce buzele nu plesneau când îl duceau la gură, de vreme ce mângâindu-şi obrazul cu el, obrazul rămânea rumen, însemna că răul nu venea de la Edmée, însemna că şervetul era al unei femei sănătoase, cinstite, bune, şi că imaginaţia Claudiei, care aştepta de la ea drojdie şi putreziciune, era singura vinovată. Experienţa ar fi fost tot atât de concludentă dacă ar fi fost făcută cu rufele Edméei, de care Claudie se ferea la fel, cu cărţile Edméei, pe care Claudie nu le mai citea, cu sărutările Edméei. Această ultimă experienţă nu se făcu însă niciodată.

Trecură trei luni. Veşmintele pe care le purta Claudie începuseră să nu mai fie cele pe care le alesese Edmée.

Apăreau culori pe care Edmée le înlăturase până atunci, pentru că ştia că nu-i vor sta bine Claudiei, galbenul, rozul… şi îi stăteau bine. Fata ei căpăta şi o frumuseţe pe care nu i-o prevăzuse, care nu era aceea pe care i-o prevăzuse ea. Părul i se ondula. Nasul, care avea tendinţa să se lungească, să se înroşească, devenea drept şi alb. Fiecare zi aducea o desăvârşire în inteligenţa sau în înfăţişarea Claudiei, care-i dovedea Edméei că nu cunoscuse nimic din ceea ce era trupul fetei ei şi ce prismă neaşteptată însemna ea pentru culori. Edmée nu înţelesese mai bine nici ce era sufletul ei. Dintr-un salt, Claudie devenise tot ceea ce îşi poate dori nu o mamă, ci un tată: era prima, era campioană la înot, era aleasă pentru a-şi apăra colegiul la întrecerea fetelor oratoare din Berkeley. Se întoarse de acolo triumfătoare. Edmée nu află niciodată nimic despre concurs, în afară de faptul că tema nu fusese: Explicaţi de ce vă ţineţi mama în braţe necontenit, de când v-aţi născut… Un subiect frumos, dar juriul trebuise, firește, să ţină seama de orfane, şi Claudie profitase de asta… Claudie devenea cucernică. Fu prima şi la cursul de religie. Îi fusese de ajuns să schimbe un cuvânt din porunci, un singur cuvânt: să cinsteşti pe tatăl şi pe mama ta… să cinsteşti pe tatăl tău şi nimic altceva… să cinsteşti pe tatăl şi pe fiica ta… Pentru că în furia asta care o făcuse să arunce de o parte paternitatea lui Frank, Claudie ajunsese, desigur, să se gândească la cealaltă paternitate, a lui Pierre. Nu avea încă o fotografie a tatălui ei în odaie, dar Edmée ghicea că într-o zi fotografia lui Pierre avea să apară, obţinută de Claudie nu ştia prin ce mijloace. De pe acum chiar, datorită unui atavism care nu putea fi tăgăduit, portretele de oameni celebri din odaia Claudiei deveniseră, printr-o promovare neînduplecată, chiar acelea care împodobeau biroul, munca, viaţa lui Pierre, portretele celor mai de frunte: Pasteur îşi mâna turma de oameni mari. Era domnia celor de frunte, ca la bărbatul şi la fiul ei. Fata asta, pe care o crezuse de aceeaşi religie cu ea, pe care o crescuse în credinţa în uşor, în modest, în firesc, îşi cucerea în grabă locul în coada sublimului şi a

complicatului. Avea să vină şi Beethoven, cu acele cotloane muzicale în care se grămădesc aceleaşi mofturi omeneşti. Avea să vină şi Lobacevski, după care se prăpădea Pierre, cu geometria lui cu patru dimensiuni, în această viaţă a Claudiei, care ar fi putut avea numai una… Iată ce făcea proasta asta mică. Se schimba pe ea însăşi, nouă, explicabilă numai prin ea însăşi, cu o Claudie care avea să se tocească, trup şi suflet, în aceleaşi puncte, să se bucure de aceleaşi cuvinte, să freamăte la aceleaşi ceasuri ca toate fetele din lume. Avea să vină şi Baudelaire, cu pisicile şi canalurile lui. Şi Longfellow, cu arţarii şi mlaştinile lui… *Copilul meu, sora mea!* Iată ce ajungea Claudie… Păcat!… Oh! Copilul meu! Oh! fata mea!

Să se explice cu ea? La ce bun? Eu te-aş fi păstrat după chipul şi asemănarea mea. Eu te-aş fi ridicat la înălţimea mea, deasupra celorlalte femei, a celorlalte mame, a celorlalte fete. Eu n-am fost înşelată de acei bieţi înaintaşi care sunt oamenii mari, nici de ceea ce au devenit după moarte. Eu ţi-aş fi spus că toate lacrimile tale la simfonia a patra şi toate bucuriile tale la scherzo nu erau nimic pe lângă fruntea ta mică, încăpăţânată şi gura ta fără gândire. Eu ţi-aş fi găsit un loc între căprioară şi elan, între uliu şi pescăruş. Ţi-aş fi făcut un suflet fără zbârcituri, fără remuşcări, un trup astral fără secreţii. „Ce străluceşte aşa în noapte, ar fi întrebat lumea, cine, numai prin prezenţa ei, face să pălească astfel lumina zilei*?…* ” „Ea, fiica mea…” Eu ţi-aş fi găsit un loc între liană şi fag, între agată şi diamant. Ai fi cunoscut ceea ce a fost bucuria mea, singura mea bucurie de când trăiesc singură cu tine, libertatea. Singura libertate, aceea împotriva oamenilor liberi… Libertatea: supunerea faţă de fiecare anotimp, de fiecare vârstă, de fiecare ceas. Libertatea, dulce sclavie faţă de mese, de băi, de somn… Nu vrei! Cu atât mai rău! Te dăruieşti marilor gânduri, marilor eforturi, tuturor lucrurilor cărora se dăruiesc celelalte fete, rezervei, purităţii. Eşti o gâscă mică. Cu atât mai rău… Tot ce ai să obţii e că în loc să nu-mi pese de ele, am să le urăsc. N-am să-i las, ca o netoată, pe cei care mi-au luat fiica, în

vanitatea şi ipocrizia lor mulţumită. Dacă ochii lui Pasteur al tău vor fi înţepaţi cu acul, e numai vina ta. Dacă îl vei găsi pe Van Gogh cu colţurile îndoite, discul tău din Brahms zgâriat, înseamnă că nu sunt atotputernici, că nu pot nimic împotriva unei femei care îi urăşte. Înseamnă că sunt nişte corupători, nişte hoţi de copii. Dacă cineva îşi scoate ochii şi-şi sparge urechile, ce devin muzicienii, pictorii tăi? Dacă cineva îşi taie mâinile, ce-i pot face sculptorii, scriitorii tăi? Nu-l mai pot ajunge, a ieşit din raza lor, şi dacă se omoară, le scapă cu totul, îi lasă schimonosiţi şi umiliţi!

Nu-l mai văzuse pe Frank. El îi scrisese, dar ea nu-i răspunsese. Venise, sunând cu acel semnal convenit, care acum îl înlătura, îi fixase întâlniri care în acele zile îi îngăduiau cel puţin Edméei să umble fără teamă în oraş. Nu-i fusese greu de loc să scape de el şi nu-i păruse rău de loc să-l piardă. Nici nu se mai putea gândi la el, de când nu mai putea avea o fată, pe fata ei, de pe urma fiecăreia din întâlnirile lor. Iubise în Frank ceva ce iubise şi în Pierre, necesitatea lui: Pierre era soţul necesar într-o fericire burgheză, Frank soţul necesar într-o fericire boemă. Fericirea asta nu mai exista, şi ar fi avut nevoie de altă dispoziţie ca să găsească soţul nefericirii. De altfel, ar fi fost destul timp să se mai întâmple şi asta… Mai avură loc câteva apariţii, nu ale lui Frank însuşi, dar a ceea ce rămăsese din el în apartament, a conservelor şi a prăjiturilor pe care le adusese, a florilor care veniră într-o bună zi, atât de frumoase, de obraznice, încât făcură să se strângă inima Edméei, încât avură aerul, de cum intrară, cu toate că fuseseră trimise pentru Edmée, că luau partea Claudiei. Şi nu le merse bine… îl văzu pe Frank o ultimă oară, într-o prăvălie. Frank se uita în vitrina prin care îl descoperise Claudie. Asta fu tot. Veni sfârşitul lunii. Odată cu el, ziua în care Edmée îi dădea bani de buzunar Claudiei. Socoteala se făcu de data asta ca socoteala unei femei de serviciu. Edmée părea că îşi plăteşte fata pentru serviciile ei de fiică, pentru prezenţa ei de fiică. Serviciile nu fuseseră grozave luna asta, dar şi leafa era mai mică.

Pentru cincizeci de dolari nu puteai avea o fată care să te ia în fiecare seară îrs braţe, care să plângă gândindu-se la tine. Tot ce puteai avea pentru cincizeci de dolari era o fată care locuia cu tine cu un trup răzvrătit, care mânca lângă tine cu buze scârbite. Explicaţia nu avu loc niciodată. Se simţea că Claudie o voia, o căuta. Uneori provoca printr-un ton muşcător un răspuns din care ar fi ţâşnit o scenă întreagă. Edmée n-o îngădui niciodată. Era singurul punct prin care era încă stăpână: nu îngăduia discuţii. De altfel, se putea crede că dacă Claudie nu putea vorbi acasă, vorbea în altă parte. Înţelegea, după aerul încurcat al prietenelor pe care le întâlnea din întâmplare, că Claudie spusese tot, că o trădase. Ce spusese?… Claudie trăda şi prin corespondenţă. Scria scrisori, primea, fără mijlocirea poştaşului, prin aceea a vreunei prietene sau la poste-restante. Fără îndoială că subiectul scrisorilor pe care le scria seara, cu uşa închisă cu cheia, spuneau prin ce o rănise atâta dragoste maternă „prin ce o revoltase într-o zi atâta jertfă maternă. Edmée auzea zgomotul broaştei: Claudie îşi începea scrisoarea… Apoi, peste un ceas, alt zgomot: scrisoarea era sfârşită, Claudie trădase vreme de un ceas… La început Edmée ajunsese să dorească ca fata ei să se îmbolnăvească. Se gândea că poate toate s-ar fi schimbat. Ar fi preferat o tifoidă, care te face să-ţi pierzi memoria… O boală care i-ar fi îngăduit s-o scape pe Claudie de la moarte sau prin care ar fi murit ea însăşi. Sau, dacă Dumnezeu era bun, să se îmbolnăvească şi ea la rândul ei, şi să fie îngrijită de Claudie, salvată… şi Claudie s-ar fi putut îmbolnăvi din nou, dacă odată vindecată ar fi fost iar cuprinsă de nebunia ei, şi pe urmă, la rândul ei, Edmée, şi accepta ca viaţa să treacă în această alternanţă, dacă, hotărât, nu mai era nicio speranţă să se plimbe într-o zi împreună, să cineze împreună, să-şi zâmbească una alteia fără niciun amestec al febrei sau al delirului. Viaţa asta fericită avu un început. Într-o clipă masă i se telefonă Edméei că Claudie era la spital. Fusese transportată acolo de la gimnaziu. Avea o criză de apendicită, era bănuită de complicaţii. Să vină cu

valiza, avea să se culce lângă bolnavă. Edmée fu cuprinsă de fericire. Îşi făcu bagajul pentru toată durata bolii, ca să nu mai fie nevoită să vină acasă, să nu plece de lângă Claudie niciun minut. Puse în valiză toate costumele şterse şi simple care îi trebuie unei mame pentru operaţie, pentru o transfuzie de sânge, şi o mică bluză de lină simplă, pentru ziua în care medicul spune că bolnava e salvată. Când ajunse, noaptea cădea, cădea peste un trecut îngrozitor, peste un trecut desfiinţat. Claudie n-o trădase: portarul, infirmierele se purtau cu ea precum cu o mamă iubită, o mamă adorată, se grăbeau, o conduceau pe drumuri şi cu ascensoare neobişnuite care o făcură să ajungă la Claudie cu câteva secunde, câteva veacuri mai devreme decât pe un drum firesc. Lângă patul Claudiei era pregătit un pat de campanie... Dar când se aplecă deasupra fiicei ei, văzu că orice speranţă era pierdută, orice speranţă de a o salva pentru ea. Claudie, în paloarea, în slăbiciunea ei subită, era acea Claudie a primei nopţi de supărare, mută, oarbă, dar strălucitoare de dispreţ. Edmée se aplecă. O sărută. Uitase să-şi şteargă buzele, puţin roşu rămase pe fruntea Claudiei. „Nu ştiu ce are, spuse infirmiera, adineaori vorbea râzând...” Edmée ştia. „Ea m-a chemat?” întrebă cu o ultimă nădejde. „Nu. O prietenă ne-a spus adresa...” Asta era ultima scăpare găsită de Claudie ca să nu-i vorbească mamei ei: peritonita. Fură lăsate singure. Peste noapte, Claudie se zbuciumă. Edmée se apropie, se aplecă peste ea. Roşul pierise, ca prima dată.

Îşi luă valiza. Se duse la infirmiera de noapte s-o roage să supravegheze bolnava. Dădu adresa lui Pierre. Spuse că nu se simţea bine. „Se întâmplă adesea, spuse aspru infirmiera...” „Ce se întâmplă adesea? Ca mamele să nu-şi iubească fiicele?... Fericite mame!... Ca mamele să plece liniştite acasă atunci când fetele lor suferă prea mult?” Edmée nu se duse acasă la ea. Din întâmplare îşi luase carnetul de cecuri. Nu se mai întoarse niciodată acasă. În seara aceea se duse să doarmă la un hotel. A doua zi plecă fără să lase vreo adresă. În felul acesta avea să fie cu neputinţă s-o vestească, chiar dacă Claudie ar

muri – cealaltă Claudie, cea care nu era moartă…

Capitolul IX

Tocmai se întorsese. Unul dintre taxiurile care aduc fumătorii acasă, abonaţi pentru un preţ de nimic, din cartierul chinezesc, o lăsase ca de obicei în colţul pieţei. Se aşezase acolo o clipă, ca de obicei. Florile de noapte se închideau. Heliotropul încă târâtor se pregătea pentru destinul lui. Spectacolul complet al zorilor se desfăşura după toate regulile în faţa ei, care nu vedea nimic… Zorilor le ajungeau azi o spectatoare indiferentă ca să închipuie nuanţe, rafinamente în ceremonie. Zorile improvizară tocmai în ceea ce privea heliotropii. Desişul lor fu inundat dintr-odată de o strălucire, de un soare fals, chiar înaintea răsăritului celuilalt. Nu ştiau ce să facă… Edmée însă nu văzu nimic… Stătea cu ochii deschişi, dar nu vedea decât, drept în faţa ei, literele de foc ale unui panou, care se aprindeau şi se stingeau. Spuneau nume idioate şi uriaşe: Smith şi Parker, dar Edmée era sigură că vor spune deodată: Claudie… Zorile născociră şi un nor orizontal, rumen şi verde… se ştie că verdele era rezervat până acum amurgului. Tocmai în ziua aceea zorile născociră norul orizontal rumen şi verde, dar Edmée nu-l văzu… Edmée se gândea că ar fi o minune să vadă cuvântul Claudie strălucind în litere de cinci metri deasupra oraşului!… Şi mai extraordinar ar fi fost faptul ca un agent de publicitate – se ştie cât sunt de egoişti – să se fi gândit să le joace renghiul ăsta lui Smith, lui Parker, şi să-i facă Edméei o surpriză… A te duce capul să faci o asemenea drăgălăşenie înseamnă să cunoşti cu desăvârşire lumea şi inima omenească. Asta i-ar fi cerut agentului de publicitate să ştie că Edmée se voise timp de şase luni surdă, oarbă, mută pentru cuvântul Claudie, şi că n-are să poată îndura această zi dacă n-avea să-l audă sau să-l vadă… Avea să găsească un mijloc ca să nu mai îndure… Pentru ca agentul de publicitate să fi înţeles atât de bine ceasul, ziua, ar fi trebuit să fie la curent cu tot ceea ce le privea pe Edmée şi pe Claudie, să fi trăit lângă ele fără ştirea lor, să fi văzut cu ochii lui naşterea Claudiei, plecarea de la Seedi,

să fi văzut ceea ce Edmée nu putuse ghici dinainte, pe Claudie ştergând urma de roşu… Dumnezeu ar fi putut fi agentul acela de publicitate… şi, într-adevăr, cuvântul Claudie străluci. Nu când se aprindea reclama, ci între clipirile ei. Citeai Parker, închideai ochii şi citeai: Claudie… îi deschideai, citeai Smith… Nu auzeai: Claudie! Agentul nu se gândise să dubleze afişul cu un disc care ar fi strigat Claudie… Asta puteai face singur… Dar Edmée nu îndrăzni să strige, de teamă ca nu cumva Claudie să nu-i răspundă, să nu se ivească… Nu era încă pregătită pentru asta… Soarele se ridică, cineva chemase soarele… Nu ea… Atunci intră în casă… Era gata să se întindă îmbrăcată pe pat, când auzi bătând în uşă…

Rămase neclintită, cu braţele întinse către pat, cu piciorul ridicat… Un instantaneu de dans… încremenirea asta era de altfel singurul dans pe care îl dansase de şase luni încoace… Se auzi bătând din nou…

Acum se întorsese cu faţa la uşă. Nu pentru că i-ar fi fost frică… Sau mai curând frica ei nu era aceea a femeilor care, întoarse singure în zori, aud deodată bătând haimanaua care le-a urmărit… Puţin îi păsa de asta… Dar se bătuse încetişor, smerit. Cel care voia să intre în odaie era cineva blajin, smerit, sau, dacă nu era o fiinţă omenească, era ceva blajin, smerit. Vreo vecină devotată dintr-odată. Vreun poliţai care aducea o geantă… sau, poate, Bunătatea însăşi… De câtva timp alegoriile îşi dădeau multă osteneală ele înşile pentru Edmée… Nu Justiţia, nu; viaţa Edméei n-avea nicio legătură cu Justiţia, şi de altfel nu poţi ciocăni atât de discret, atât de chibzuit, când ţii o balanţă în mână… Ciocăni încă o dată… Fără îndoială, se ştia că Edmée era acolo, fusese văzută intrând… Se ciocănea de parcă se ştia că ciocănitul ăsta nu conta, că o vestea numai pe Edmée, că pregătea numai adevăratul ciocănit în uşă, care avea să vină acum, curând… Era bine să auzi cum bate cineva care vrea să intre în odaie cu blândeţe, cu smerenie. Odaia i-ar fi suportat foarte bine… Patul ăsta, pe care Edmée nu-l făcea decât în grabă, avea nevoie de bunătate. Uşa asta, pe care

o deschidea şi o închidea o mână rece şi nepăsătoare, avea nevoie să lase să treacă o făptură omenească călduţă şi bună; se uita prea mult că uşa e un arc de triumf pentru oameni. Şi cuierul ăsta avea nevoie nu să se agaţe de el o haină, ci să i se încredinţeze o haină… Era primul murmur, prima răzvrătire a acestor lucruri tratate până acum fără niciun respect, nevoia lor de a avea un oaspete care să le înnobileze în propriii lor ochi… Numai pentru Edmée, pătrunderea bunătăţii, a dragostei în Edmée, era o intrusiune pe care nu putea nădăjdui că are s-o îndure… Până şi prietenia unei priviri pe stradă, simpatia unui tovarăş de tramvai, a însuşi tramvaiului, când era vorba de frumoasele tramvaie albastre, noi, de pe Broadway, era prea mult pentru ea, erau o pofteală, o îmbiere din partea unei lumi de la care nu mai voia să primească nimic… Se duse până la uşă, cu pasul acela mut al fumătorilor, pe care nu-l poate auzi nicio ureche… Nu ca să spioneze oaspetele, ci ca să ştie ce-ar putea simţi dacă ar fi ea, apropiindu-se de acea nemaipomenită bunătate, de acea nemaipomenită dragoste… Iată… Nu era despărţită de bunătatea, de interesul oamenilor, decât prin uşa asta… Se lipise de uşă, ţinându-se, obosită cum era, cu braţele întinse de uşorii ei. Nu risca nimic prin lemnul acesta, aşa cum nu riscă porcelanul prin placa de azbest… şi, în adevăr, era bine… Te încălzea fără să te ardă… Aştepta să se ciocănească, pentru că acum bătaia ar fi atins-o pe ea… Dacă era un oaspete, bărbat sau femeie, de statură mijlocie, avea să bată în pieptul ei, cam pe lângă inimă… Se ciocăni… Fu rănită rău… Nu se aştepta să i se înfigă astfel un cui chiar în inimă… Nu, zarurile erau aruncate!… Cu atât mai rău pentru biata vecină, care voia să-i dea laptele proaspăt, pentru cerşetorul care îi aducea portmoneul, pentru câinele care se luase după ea şi o recunoştea drept stăpână… Nu era în stare să dea nume unui câine găsit, şi cum ar fi putut trăi un câine fără nume? … Şi cu atât mai rău pentru Frank, care bătea în uşă cu capul; lovitura era jos, iar Frank era uriaş, dar poate că sta în genunchi… Şi cu atât mai rău pentru Pierre, care

ciocănea cu cotul, de când avea reumatism la arătător… Şi cu atât mai rău pentru taică-său, care ciocănea în uşă cu o cheie… Era foarte bine că o cheie deschidea uşile aşa, prin intimidare sau prin magie, fără să recurgă la broaşte. Există morţi care vin să bată la uşa fiicei lor… Nu… N-are să-i deschidă decât Claudiei…

— Tu eşti, Claudie?

Cineva răspunse:

— Nu. Sunt eu, Jacques.

Uşa se deschise fără ca Edmée să poată spune dacă nu se deschisese singură, se deschise larg… Da, Jacques era acolo… Da, se deschisese singură… Era zăvorâtă, încuiată cu cheia, dar se deschisese singură… Jacques era acolo.

O privea puţin şovăitor, cu nişte ochi pe care ea se miră că nu-i vede mai surprinşi… Fără îndoială, Edmée făcu tot ceea ce poate fi făcut într-un sfert de secundă ca să schimbe o femeie care nu mai ştie nimic de şase luni, care nu mai aude nimic, care n-a dormit decât ziua, care şi-a petrecut nopţile mai întâi în insomnii, apoi în opium, al cărui chip e acoperit de zori urâte, care are ochii boboşaţi, într-o femeie care a dormit, care e surprinsă în cuminţenia şi gloria deşteptării, care a dormit frumuşel în fiecare an trei sute şaizeci şi cinci de nopţi, care are un chip de soţie, de mamă, de fericire, care e la curent cu lumea prin radio şi filme. Dar ştia cât de slabă era schimbarea asta, cât rămânea ea de deosebită de mama pe care Jacques o văzuse ultima oară când plecase la şcoală, cu principiile de geometrie drept orice ajutor, drept orice mângâiere, drept orice principiu… şi dacă nu era uimit, însemna că se aştepta la orice, că ştia tot… Edmée făcuse tot ce poate fi făcut de către gând pentru a schimba un refugiu într-o odaie adevărată, pentru a suprima florile ofilite de două săptămâni într-o glastră, un lighean plin de apă, o noptieră deschisă, un Buda de doi dolari, un dragon de duzină, a căror singură justificare părea a fi să spioneze în numele adevăraţilor Buda şi a adevăraţilor dragoni, ca să schimbe o pânză de păianjen într-un unghi curat, o lămâie uscată

într-un grepfrut deschis. Altcineva decât ea însă ar fi putut să nu fie sensibil la schimbarea asta şi dacă Jacques privea odaia fără a fi uimit, însemna că se aştepta la tot, că ştia tot… De fapt, ce? Ce era ea, de fapt? Cu ochii aţintiţi la Jacques, căuta lacom să ştie ce era ea, şi dintr-odată, când văzu în adâncurile ei, gata să găsească acolo deşertăciunea şi greşeala, când găsi frumuseţea, bunătatea, dovadă de o sută de ori repetată a nevinovăţiei ei, a adevărului ei, strigătul că avea dreptate împotriva celorlalţi, că Dumnezeu era de partea ei, că în viaţa ei nu existase decât o greşeală, decât o fiinţă pe care o rănise, pe care o păgubise – acest Jacques, care nu îndrăznise să spună, de dincolo de uşă: eu sunt, de frică să nu-i recunoască glasul sau să nu i se fi schimbat glasul –, că era acolo, smerit, de parcă el ar fi cerut iertare, nu se mai ruşină nici de Buda, nici de patul răvăşit, nici de lături, şi-l lăsă să intre în palatul ei…

— În sfârşit, iată-te! spuse el…

Asta trebuia să spună… Să spună că o aşteptase în fiecare lună, în fiecare ceas, şi parcă ea se întorsese să-l caute… S-ar fi zis că pe ea n-o putuse opri nimic din căutarea fiului ei… O aştepta… Venise… Asta trebuia să-i spună… Ăsta era adevărul. Greutatea începu însă când trebuiră să se aşeze. Fotoliul nu era curat… Patul răvăşit…

— Ai mâncat? întrebă ea.

Şi ăsta era un lucru care trebuia spus… Era ca în cântecul celui care a tăiat capul maică-sii şi alunecă pe sângele ei… Şi capul tăiat îi spuse: „Te-ai lovit, copilul meu?” Din lumea aceea în care nu se mai mănâncă, în care nu se mai mănâncă niciodată, ea se gândi să-l întrebe dacă mâncase… Greutatea ar fi început însă atunci când ar fi trebuit să mărturisească faptul că, în casa asta, masa de dimineaţă se lua în pilule…

— Ştii ce-am să fac? spuse el. Mi-e tare foame. Mă duc să-mi iau geamantanul şi mă întorc. Am să mănânc la bar…

Plecă. O sărută. Edmée simţi că o sărută ca să sărute mama aceea surprinsă, decăzută, amorţită, pe care fără

îndoială că n-avea s-o mai vadă niciodată; plecă. Atunci Edmée se puse pe treabă. Începu cu odaia. Fu gata într-un sfert de ceas. Tot ceea ce nu era pentru Jacques pieri, aruncat la lada de gunoi. Umplu lada şi o dădu ea singură jos, pentru că gunoierii aveau să treacă. Fusese totdeauna un fel de legătură între ea şi gunoieri. Nu aştepta niciodată ca lucrurile să se uzeze, le arunca atunci când puteau folosi de mesaje, de destăinuiri unei lumi inferioare şi devotate. Gunoierii aveau să ştie de ce lada asta era plină de mătăsuri, de obiecte aurii şi de chimonouri tocite în spate dar încă bune, aveau să înţeleagă că se întorsese fiul. Ce frumoasă avea să fie seara asta pentru nevestele gunoierilor la întoarcerea bărbaţilor lor; era destul să închei chimonourile cu faţa în spate, gunoieresele se murdăresc mai des în faţă… în ea bătu inima aceea de slujnică, ce înfloreşte în orice femeie care e mamă sau îndrăgostită, îşi aduse aminte de vorbele mamei ei: „Dau afară slujnicele care nu lucrează cu inima”. Omorî păianjenul cu inima ei. Făcu să strălucească baia cu un burete, cu praf şi cu inima ei. O serie întreagă de voluntari se ofereau, din dulapuri şi din toate cotloanele, să înlocuiască statuetele şi cărţile aruncate: o călimară, cărţi, un Stevenson complet, roşu şi auriu, care îşi găsi locul numaidecât şi deveni justificarea odăii. Deschideai uşa şi-l vedeai pe Stevenson. Te duceai la fereastră, şi Stevenson era la dreapta ta, te îmbia. Masa, dulapul fură mutate din loc. Era ca în serile în care, întoarsă de la bal, Edmée, singură şi fără putere, muta mobilele cele mai grele cu uşurinţa unui hamal. Era încă şi mai uşor; mobilele se grăbeau ele singure să se întoarcă la acea ordine burgheză… Şi când odaia fu gata, ea însăşi se schimbă… Nu mai era aproape nimic de făcut. Să se privească în oglindă. Să închidă ochii şi să-i deschidă. Baia, masarea obrazului, toate astea fură făcute din scrupul, în plus. Nu mai rămăsese pe ea nimic nici din noaptea asta, nici din zecile de nopţi dinainte… Era tânără, ceva mai tânără decât ar fi trebuit, ca să existe un acord desăvârşit între trupul acesta şi ea însăşi. Dar, în ceea ce-l privea pe

Jacques, asta era mai bine decât dacă ar fi fost invers. Îşi puse singurul veşmânt care îi păru vrednic de aşteptarea lui Jacques, un taior de călătorie, care îi dădu odăii relativitatea ei, care o făcu o odaie de călătorie. Stevenson se bucură. Pentru că Jacques întârzia, îşi lustrui pantofii, cârpi puţin celălalt taior, descusut la umăr. Era ruptă între teama că Jacques nu se va mai întoarce şi dorinţa de a sfârşi cârpitura asta înainte de întoarcerea lui. Mai erau şi doi nasturi de cusut. Către sfârşit, încetini lucrul. Nu se simţea în stare să-l aştepte pe Jacques dacă ar fi isprăvit de cusut. El veni tocmai la timp, cu geamantanul şi cu flori. Cu un minut înainte tocmai auzise un zgomot jos, pe scară. Fără îndoială că se lovise de lada de gunoi şi o răsturnase, că pusese la loc cu mâinile lui draperiile şi chimonourile… Pe chipul lui însă nu se vedea nimic şi Edmée nu află niciodată că ceea ce îi umfla buzunarul era acel Buda aruncat.

Se uită, cu lacrimi în ochi, la maică-sa şi la odaie. Nu visase o schimbare atât de desăvârşită: şi el era schimbat, îşi lăsase hainele vechi, era aproape elegant. El, pe care Edmée şi-l închipuise totdeauna îmbrăcat cu stofele acelea aspre şi incolore pe care Pierre avea talentul să le descopere într-un vraf de stofe numite de fantezie, avea un costum de homespun, cenuşiu cu puncte roşii… într-o zi, cu zece ani în urmă, Edmée voise ca Pierre să-şi comande un homespun cu puncte roşii. Îi adusese chiar o mostră… Pierre plecase să-şi aleagă homespunul şi se întorsese cu un serj negricios cu desene în zigzag, dar Edmée ar fi jurat că hainele lui Jacques erau ca mostra aceea… Găsise oare peticuţul strălucitor în garderoba ştearsă pe care o lăsase plecând la Seedi? Sau auzise Jacques ce-i spusese ea lui Pierre?… Îi venise în minte să-şi facă un costum anume ca s-o regăsească pe maică-sa?… Fusese la croitor, cu mostra în mână ca unică momeală, şi-i dăduse toate indicaţiile în privinţa croielii şi a calităţii homespunului ca să nu păgubească vânătoarea pe care avea s-o pornească, vânătoarea maică-sii? De zece ani încoace admirase şi invidiase, cu inima bătând, pe prietenii tatălui său,

îmbrăcaţi în homespun? Ar fi fost în firea lui Jacques. În orice caz, avusese dreptate. Asta era stofa potrivită. Nici catifeaua de Genova, nici stofa pufoasă de Sedan n-ar fi avut în dimineaţa asta puterea acestui homespun. O lăsa pe Edmée fără forţă, fără rezistenţă, cu atât mai mult cu cât Jacques îşi tăiase unghiile în formă de migdală, aşa cum îl sfătuia zadarnic ea pe Pierre – care şi le reteza scurt, socotind unghiile o supravieţuire animală, căreia îi era scârbă să-i dea forma ei de gheară… Jacques însă, ca s-o vâneze pe maică-sa, o rugase pe manichiuristă să i le facă gheare şi să i le dea cu roz. Dinţii îi străluceau de albeaţă, o albeaţă care nu putuse fi dobândită într-o zi, ca rozul de pe unghii: el care nu voia niciodată să se spele pe dinţi, îi frecase pesemne, după plecarea mamei lui, de două ori pe zi, cu putere şi disperare… Se gândea la maică-sa, şi se ducea cu buzele strânse, cu fălcile încleştate, să se spele pe dinţi. Văzu că maică-sa îi privea gura, acea fidelitate a dinţilor, acea dragoste a gingiilor, încetă să zâmbească… Nu mai era cu putinţă nicio împotrivire. Cu dinţii şi unghiile astea vânătorul era desăvârşit… Mai desăvârşit decât cel mai înduioşător vânat… Nu-i mai rămânea decât s-o ia pe maică-sa în braţe. O luă.

— Iată-te, în sfârşit, spuse el.

O mai spusese o dată. Dar atunci când o spusese nu era încă adevărat. Prima oară se văzuseră amândoi sub deghizări care le îngăduiau, dacă le-ar fi părut necesar, să nu se dea pe faţă unul înaintea celuilalt. Un Jacques fără homespun, cu unghiile ascunse sub mănuşi, o Edmée fără putere, fără onoare. Acum, după ce-şi aruncaseră masca întâlnirii, erau unul al celuilalt. Totul suna just, totul era adevărat. Era adevărat; ea era acolo. Şi nu era mai mirat de a o găsi aşa, tânără, proaspătă, în odaia ei înflorită, decât adineauri în sărăcia şi urâţenia ei, de parcă ghicise că ea nu-şi luase acea primă înfăţişare decât dintr-o convenţie şi pentru vreun rit filial. Stevenson făcea graţii pe raft.

— Cum m-ai găsit?

— Oh! Mamă! M-am gândit totdeauna că ai să pleci la San Francisco. Îţi aduci aminte? într-o zi i-ai spus tatii: „Mi-ar plăcea să trăiesc la San Francisco”.

San Francisco, homespun, cuvinte aruncate la întâmplare, care îi indicaseră urma... Cuvinte care nu fuseseră în întregime sincere: îi plăcea mai mult tweed-ul pentru bărbaţi; ar fi fost mai bucuroasă să locuiască într-o insulă necunoscută... Ce bine însă că n-o spusese în faţa lui Jacques: Ce-ar fi făcut? Unde ar fi acum? Unde e insula necunoscută?

— De cum am putut, am venit aici şi te-am căutat. Te caut de patru zile.

Trebuie s-o fi căutat bine. Trebuie să n-o fi căutat printre femeile renumite, nici printre femeile adorate, nici printre femeile care munceau. Trebuie să fi eliminat saloanele, spitalele, atelierele, muzeele. Să fi eliminat grădinile, în care nu se mai ducea, golful, în care nu mai înota... Rămăseseră barurile, comisariatele, ghizii din cartierul chinezesc. Dar pe chipul lui Jacques nu se vedea că nu urmaşe o pistă de glorie.

— Ce face tatăl tău?

— Bine. Claudie e cu el.

El îi rostise numele.

— Se înţeleg foarte bine. Eu sunt la universitate. Dorm într-un dormitor comun.

Apoi adăugă – dacă ar putea, se gândi Edmée, ca toate femeile fericite, nenorocite, cele care au tot, cele care n-au nimic, să cunoască o clipă asemănătoare...

— Era pentru mine singurul chip de a fi cu tine.

Edméei îi trecu prin minte că asta însemna şi: „Nu se poate trăi cu tine, trăind lângă Claudie!... De s-ar putea ca nicio femeie, fericită, nefericită etc. etc. să nu aibă a-şi spune asemenea cuvinte!”

Luară masa acasă. Jacques nu voia să iasă. Se încăpăţâna să creadă că odaia aceea în care Edmée locuia de câteva săptămâni era locuinţa ei de când îl părăsise...

Nu se putu stăpâni. Veni clipa în care fu silită să-l întrebe:

— Ce face Claudie?

Numaidecât se ruşină de cuvintele ei. Cuvântul a face, nu i se potrivea Claudiei. Claudie era opusul acestui verb îndârjit şi harnic. Însăşi Claudie nu fusese făcută. Edmée avusese impresia că pe Jacques îl făcuse. Existase o muncă a trupului ei, o acţiune, o colaborare. În epoca aceea lucrul se putea citi pe chipul lui Pierre şi pe al ei: aceşti doi soţi făceau un copil. Aveau reţeta, munceau: îl făceau pe Jacques. Dar pe Claudie n-o făcuseră. În timpul gestaţiei Claudiei, pe faţa lui Pierre se putea citi: omul ăsta n-o face pe Claudie. Era absent, distrat, absorbit de altceva în vreme ce fiica lui se năştea din nimic, ne-fiica lui… Şi, de când se născuse, tot ce încerca Claudie nu să creeze, nu să născocească, ci să facă: lecţii, rochii, torte, era totdeauna greşit… Numai asta… Era interesant să afle dacă supărarea cu maică-sa o împăcase cu cerneala, cu acele, cu făina…

— Ştii, mamă, îi răspundea Jacques, care îşi răspundea totdeauna numai lui însuşi, am înţeles foarte bine de ce ai lăsat-o pe Claudie în ajunul operaţiei ei. Am aflat tot din delirul ei. Striga, când era sub cloroform, că în fiecare noapte îi ardeai tot trupul cu un fier roşu. Ar fi trebuit să vezi trupul acela atât de alb, pe care tu îl îngrijiseşi şi a cărui piele n-avea nicio urmă. Ţi-aduci aminte cum nu voiai să-şi pună bretele, jartiere, gulere, tot ce lasă urme. Îmi fura elasticele mele, ca să şi le pună pe picioare… şi când au trezit-o, aiura, voia să atingă cicatricea cu degetul, spunea: „M-a sărutat aici!…” Era geloasă, nu-i aşa?

— Geloasă, pe ce?

— Geloasă. Îşi dădea seama foarte bine de ceea ce e ea, cât de insensibilă şi neînstare să iubească, pe lângă tine.

Edmée se întrebă mai întâi dacă înţelegea bine. Dar nu era nicio îndoială, Jacques spunea întocmai ceea ce voia să spună. Voia să spună despre Claudie că ea nu putuse îndura s-o vadă pe maică-sa îndrăgostită. Voia să spună că pe el, pe Jacques, îl adusese către mama lui tocmai

credinţa că o socotea o victimă, cum se spune, a dragostei… Dragul de Jacques! Ah, cât de mult fusese făcut de taică-său! Aceeaşi lipsă de instinct cu care o înduioşase Pierre atât de mult, în croaziera lor de nuntă. Când vedea de pe vapor un promontoriu, vocea lui Pierre spunea lângă ea: „Ce frumoasă e gura unui râu!” Şi când vedea un fluviu albastru ca peruzeaua vărsându-se în cascade în mare, era sigură că Pierre are să rostească: „Ai spune e Gironda!” Şi dacă în grădina zoologică a unei escale spunea: „Iată mamiferul numit ochin”, era oviparul numit platypus… Iar în albumul acelei femei cu sandale, care era – ajungea s-o vezi – afectată, rea, perfidă, scrisese firesc: „Sau mă înşel eu, sau prietenia trebuie să înflorească sub paşii dumitale…” Da, se înşela

29 – Romane – Jean Giraudoux foarte tare: la capul Matapan femei aprietenie fusese găsită goală la uşa mecanicului şef, care nu voia să-i dea rochia înapoi, ÎI făcuse pe Jacques după chipul lui. Pe când Claudie, la şase ani, descoperea zgârcenia într-un risipitor, urâţenia într-o frumoasă, Jacques, mai mare decât ea, iubea la şcoală mincinosul pentru sinceritatea lui şi roşcatul pentru frumuseţea lui. Claudie nu ceruse niciodată vreo explicaţie în legătură cu plecarea maică-sii. Se cocoţase pe ea, ca puiul de vultur în spatele vulturului care îşi ia zborul, pentru o migraţie firească. Pierre şi Jacques cercetaseră, şi cum amândoi nu erau decât iubire, cum credeau că sunt opusul iubirii, nu văzuseră decât iubirea în stare să le smulgă această femeie, care fugea de ei. Iată de ce se întorsese bietul Jacques, care era iubire, dar care era făcut pentru iubire cum e făcut un câine pentru a fi episcop. Iată de ce era acolo… Era omagiul lui faţă de dragoste. Iată de ce vederea acestei mame jalnice, în zori, nu-l surprinsese, credea că se întoarce de la dragoste… Oh! Doamne, cât de greu e să te faci înţeles de alţii, mai ales de copiii tăi! Iată-l pe Jacques, care era creat pentru politehnică şi care se sortea dragostei…

Ce să-i spui! Să-i spui: „Dragul meu Jacques, nu te-ai văzut? Uită-te într-o oglindă: nu arăţi rău, dar ai să vezi că

eşti victima înnăscută gata. Dacă ai să le jertfeşti lumea problemelor tale, a logariturilor tăi, eşti pierdut, ai să suferi cum n-a mai suferit nimeni niciodată. Ai exact o faţă făcută pentru plâns, o faţă de înfundat în pernă, cu planuri pe care se lipesc mâinile care tremură de disperare, trupul voinic care aşteaptă în ploaie la Colţ de stradă, şi fără umbrelă, ca să nu pară caraghios, sternul celor care hohotesc fără lacrimi, atât de practic când le-au sleit... Ai cucerit-o pe maică-ta cu homespunul tău, dar pentru că e mama ta, pentru că pentru ea homespunul ăsta e carnea ta, pielea ta, cu punctele lui roşii care seamănă cu coşurile pe care le aveai odinioară, pe care le mai ai încă puţin, pe care dragostea nu le iubeşte... Dar lor nu le va păsa de homespunul tău, de punctele tale roşii adevărate sau false, ele au să vadă din ascunzişul lor cine eşti, au să vadă inima ta atât de blândă, de respectuoasă, de dureroasă, şi atunci, fie că te vei înveşmânta în lână, în bumbac, în pene sau în blană, au să-ţi strângă inima într-un instrument al lor, care n-are să-i mai lase nicio picătură de sânge. Le-ai văzut pregătind cocteiluri, manevrând storcătorul de lămâi; nu mai rămâne nimic din ele, rămâne o coajă, o pingea, dar asta nu înseamnă nimic pe lângă storcătorul lor de inimi. Le cunosc pe cele spre care te vei duce... Nu că ar fi deosebit de rele. Nu sunt nici dibace, nici viclene, nici rele, dar aşa sunt ele. Ai să vii zâmbind, cu trandafirii pe braţ, sunând cu mâna stângă, ca doicile, ca să nu muţi din loc trandafirii. Au să ia trandafirii, spunând: „Ce trandafiri frumoşi”, dar gândind că n-au glastre pentru trandafiri cu coada atât de lungă, că de cum vei pleca va trebui să le taie cozile, şi storcătorul de inimi va funcţiona puţintel, de politeţe, de probă. Şi după cincisprezece buchete de trandafiri cu coadă prea lungă, măgulite în sinea lor, te vor săruta, enervate în sinea lor că nu aduci glastra potrivită cu florile astea. Ai să le jertfeşti munca ta, n-ai să mai dormi noaptea, ai să cauţi, la florar, trandafiri cu coada din ce în ce mai lungă, au să fie silite să cumpere foarfece de grădină, şi ai să le dai şi inima ta. Atunci ai să vezi storcătorul de inimi! Cu amândouă mâinile, cu toată

puterea. Şi dacă nu va fi decât una în viaţa ta, ai să vezi şi ce e dilatatorul de inimi, şi înţepătorul de inimi. Panoplia n-are sfârşit. Şi dacă vor fi mai multe, ai să vezi că au ele un mijloc, atunci când inima nu mai are sânge, să găsească în tine o falsă inimă, o asemănare de inimă care nu mai e inimă, pentru că ştii tot, pentru că nu mai eşti sensibil, pentru că le-ai surprins tăind coada trandafirilor, sărutând pe domnul bătrân care aduce trandafiri cu coadă scurtă, dar cu o glastră de argint... dar care simte, care suferă, care bate şi se zbate ca o inimă adevărată în suferinţa suferinţelor... Şi dacă nu-ţi vor face aşa, înseamnă că se vor minţi pe ele însele sau că vor fi nişte gâşte... O, dragoste a lui Jacques, tu care ţi-ai părăsit tatăl şi sora ca să vii să mă auzi spunându-ţi că te vor săruta, că te voi iubi, că-ţi vor împodobi cu flori viaţa, masa, trupul, iată ce îţi spun... De altfel uită-te la mine, judecă tu singur... Eu sunt prima pe care ai iubit-o, sunt aceea care te va iubi mai mult decât oricine: uite ce ţi-am făcut!

— A murit, nu-i aşa?

Cine murise? Frank? Nu, ştiuse că Frank trăia. Jacques vorbea, fără îndoială, despre cel pentru care credea că îl părăsise maică-sa. Se afla încă în legenda lui. La ce bun s-o nimicească, de vreme ce Claudie nu găsise că e bine s-o facă şi de vreme ce era completă, încheiată cu ajutorul morţii? N-ar fi putut îndura ca Jacques să creadă că iubea încă, atunci i-ar fi spus tot, dar cum cel care nu fusese niciodată era mort, de ce să scoată din tăcere un mic adevăr care nu cerea, ca acela mare, decât să doarmă. Cu atât mai mult cu cât simţea că Jacques, cu toată admiraţia lui pentru dragoste, era uşurat de faptul că ea n-avea un iubit, că toate astea erau trecute. Că nu exista o concurenţă între dragostea mamei lui şi aceea care se pregătea pentru el însuşi... Prin nenorocirea asta, ea îi lăsa o moştenire fără pereche... Era o abdicare care îi deschidea lui cariera... Un îndoit motiv s-o iubească, s-o ia în braţe... De altfel, Edmée se înşelase în privinţa asta: îmbrăţişa bine. Te simţeai bine în braţele lui. În făptura lui stângace, tocmai gesturile de dragoste erau fireşti... Se

oferea, mângâia, se dăruia, voinic şi lipsit de dibăcie, cu buzunarele înţesate de note şi de portofele, ca un adolescent desăvârşit şi gol. Capul acesta lunguleţ, se răsturna ca să se cuibărească în umărul ei. Ceea ce era păr zburlit, pe cap, în barbă, devenea mătăsos... Planurile i se îndulceau. Poate că până la urmă şi ele aveau să fie sensibile la îndemânarea asta, la autoritatea asta inconştientă care devenea o supunere, o sclavie în faţa dragostei. Avea să le fie de ajuns să închidă ochii. Avea să le fie de ajuns să iubească. Jacques nu bănuia că în clipa asta îi dădea maică-sii, prin îmbrăţişarea lui, prima bucurie de dragoste pe care o simţise vreodată. Poate că, la urma urmei, exista şi una care avea din naştere o vază înaltă atunci când el va aduce trandafiri, o vază scundă când va aduce violete, şi una care era sortită să sufere prin el. Dar unde o fi aceea, să-i îngrijească părinţii frumuseţea, să-i ocrotească mersul, dansul, înotul! Toate forţele zilei, ale nopţii, zeii robinetelor de gaz, ai automobilelor, să se unească fără oprire ca s-o vegheze pe cea oare trebuia să-l chinuie pe acest Jacques blajin, drăgăstos, inofensiv!...

Iată deci de ce venise Jacques!... Greşeşte cel ce crede în întâmplare, în fericirea întâmplării. Oamenii nu se urnesc în viaţă decât ca să-ţi aducă lecţii, semne sau îndatoriri. Chiar fiul tău... Dacă te întâlneşti într-o gară cu fosta ta arendăşiţă sau când mareşalul Joffre se aşază lângă tine pe un bac, asta nu e o întâlnire: sunt nişte soli. Ceea ce spun cu glasul lor nu e deloc ceea ce spun cu nălucirea lor. „Ce vreme frumoasă”, spune mareşalul Joffre... „Coboară-te din bac la staţia mea şi urmează-mă”, spune năluca mareşalului Joffre, pe drum, ai să găseşti rostul vieţii tale... Pentru că oamenii care se ivesc aşa, vin în general să te ia... Campionul hoţilor de copii e totdeauna un zeu... Aşa era şi Jacques. „O, mamă, spunea sau avea să spună Jacques, întoarce-te cu mine. Eşti nenorocită. L-ai pierdut pe cel pe care îl iubeai. Odaia ta nu e chiar un palat între palate. Întoarce-te...” Dar solia lui Jacques nu avea această logică şi acest adevăr copilăresc. Ar fi fost, în adevăr, prea simplu... „O, mamă, spunea de

fapt solia lui Jacques, eşti fericită, odaia asta e singurul lăcaş, l-ai găsit pe cel care te iubea… A venit vremea să-l părăseşti. Vino…” „O, mamă, spunea Jacques, de când n-o mai ai pe Claudie, viaţa ta e singurătate… Părăseşte-ţi nenorocirea… Vino… Eşti liberă să faci ce vei voi. Dar sunt fiul tău…” „O, mamă, spunea solia, ştiu că jertfirea fiicei tale ţi-a deschis acel domeniu pe care îi căutai când ne-ai părăsit… Lasă-ţi fericirea, vino… Nu sunt decât fiul tău, dar vezi bine că în clipa asta sunt un semn…” Dacă nu-i răspundea lui Jacques, trebuia să-i răspundă solului…

Alegerea era grea. Cu fiul ei regăsit în braţe, Edmée îşi aducea şi mai bine aminte de dimineaţa care urmase fugii ei din spital, când se găsise pentru prima oară lipsită de Claudie. Crezuse că se va deştepta deznădăjduită, şi se mira că se simţea uşurată. Parcă se făcuse amputarea… Târâse câteva luni mădularul inert, paralizat, fecioara încăpăţânată, şi acum era gata… Era liberată nu numai de fecioară, ci şi de un fel de feciorie: era liberă. Claudie nu mai era acolo, şi totul era acolo. N-avea decât să aleagă… I se ofereau toate gamele de toate nuanţele a tot soiul de inimi şi de devotamente, homespunul jertfelor, *tweed*-ul? voluptăţilor. Edmée, înzestrată cu acea discreţie care n-o lăsase niciodată să înceapă un dialog direct cu înaltele autorităţi ale lumii, nu-şi îngăduia să spună ceea ce rostesc cei iubiţi de Domnul când nevasta le-a fost schimbată într-un stâlp de sare, când fiul le-a fost ucis de Amaleciţi, c-înri moştenirea de la bărbat le-a fost ruinată de primul bancher: „Tu mi le-ai dat, tu mi le-ai luat, iată-mă acum liberă pentru a te sluji…” Dar se simţea ajunsă aici… I-o dăduse pe Claudie… Apoi i-o deghizase pe Claudie, apoi i-o luase pe Claudie… Spunea: „i-o”, pentru a desemna pe cel care o urma, o urmărea cu încăpăţânare, şi a cărui bucurie tăcută o ghicea azi… îi sunase ceasul, dacă nu cumva acest joc al Edméei cu o viaţă fericită care îi scăpa mereu şi care i se făgăduia mereu, nu era numai cochetăria instinctivă a celei mai mărginite vieţi cu cel mai sensibil suflet… Dacă exista, cel care o pregătise, aşa cum pregăteşte nevasta pescarului caracatiţa, sfărâmând-o de pietrele cheiului, să

se vestească, să intre, e în sfârşit clipa în care trebuie să se dea pe faţă!… Aştepta, chema starea aceea de bucurie care îi fusese făgăduită, cerând numai un semn care să-i arate că ea trebuia să vină de la renunţare, de la poftă sau de la cucernicie. Deschisese fereastra, radioul, ziarul, ca şi cum mâini, voci, litere de foc aveau să-i spună taina, adresa aceea necunoscută… Avea picioarele slobode ca Judita, era goală ca Iov, era lesne de atins cu ochii şi cu mâinile ca Tobi… Şi la început fusese dezamăgită, pentru că nu-i răspundea decât tăcerea… în ea nu exista niciun avânt, nicio vocaţie, niciun izvor… Şi numai Domnul ştie că sarcinile nu lipsesc pe lumea asta. Ar fi fost treabă pentru zece ca Jeanne d'Arc, pentru douăzeci ca Charlotte Corday. În lumea întreagă se cereau donatoare de sânge, infirmiere pentru bolnavii de tifos, dentiste pentru canacii antropofagi. Trebuia asigurat serviciul la spitalul de leproşi, pentru care ziarul tocmai cerea surori cu o înfăţişare frumoasă, care să ştie să cânte la armoniu. Era o aluzie directă: ştia să cânte la armoniu, avea o înfăţişare frumoasă. Ar mai fi fost de spălat picioarele minerilor din San José, ieşiţi după o lună din mină, de şters balele bătrânilor de la ospiciul din Olympia, de adormit cei cu péritonite, de ţinut braţele celor cu delirium tremens… Ar fi fost de poruncit, de ascultat… Dar Edmée trebuia să recunoască că nimic din biroul acesta de plasare nu era pentru ea. Parcă misiunea ei ar fi fost să refuze misiunile… Şi încet, încet vălul se ridicase, înţelesese: cununa ei, meseria ei era viaţa asta fără ţel, de femeie fără bărbat. Singuratică, anonimă, curată, gusta acea bucurie de a fi aleasă, pe care celelalte femei n-o găsesc decât în societate, în nume şi plăcere… Aşa o voia stăpânul exigent căruia această pudoare în faţa cucerniciei, prin care nu străluceau nici Iov, nici Judita, nu-i îngăduise niciodată să-i dea o formă, niciun nume… Asta era soarta ei: o intrigă fără cuvinte şi fără gesturi, dar trainică, dar intimă, cu o prezenţă care vădit nu era cea a bărbaţilor. Preferinţa, în umbra idolilor oficiali, a unei puteri până atunci risipite şi care acum se aduna asupra ei, prefăcută în căldură şi în

dragoste, ca printr-o lupă uriaşă. Se simţea o favorită, asta şi era. Uneori, întristată că nu putea da un nume acestei prezenţe, acestei preferinţe, îşi spunea că acelea care se mulţumesc cu termenul convenţional: „Domnul", au noroc... În cazul ei, totul s-ar fi explicat minunat... S-ar fi spus că acela pe care ceilalţi îl numesc „Domnul", de vreme ce e vorba de el, sătul să aibă pe lumea asta fărpturi, osândiţi, iubiţi, voia să aibă o prietenă. Iată, fără îndoială, de ce cucernicia Edméei nu se manifestase niciodată prin transe sau vocaţii. Dumnezeu n-o voia soţie legitimă, o voia prietenă. Voia să încerce bucuriile tainice ale unei legături neconsacrate cu oamenii. Edmée era la o parte, în fundul curţii, dar era prietena. Ca în *Back Street*[39]. Mucenicia, spovedania sunt totuşi ceva mărunt: asta înseamnă a te declara tu însuţi sfânt, a vrea să te apropii prin ele de Dumnezeu, sunt lucruri necrezut de omeneşti. Era de înţeles că Dumnezeu avea nevoie de o prezenţă care să nu fie alterată prin însăşi prezenţa lui... Aşa se explica acea situaţie falsă pe care o avea faţă de toţi bărbaţii; Dumnezeu o scosese afară din circuit, o dăduse unui inginer de mine ca să fie femeie, ca să fie soţie. Şi, când îi venise ceasul – fusese una dintre sarcinile cele mai uşoare care îi reveneau de când crease lumea, dată fiind blândeţea lui Pierre – îndepărtase inginerul şi o condusese în subsolul lui. Această pace la care ajunsese în sfârşit, această libertate simţită în ea, nu erau decât Dumnezeu, anonim. Iată ce găsea

Jacques în mama lui: o femeie întreţinută. Iubitul nu era niciodată acolo... Iubitul era totdeauna acolo... „O, mamă, spunea Jacques, e vremea să fii fericită... Întoarce-te la noi". „O, mamă, spunea solia lui Jacques, pentru a femeie e foarte folositor să rupă o legătură tainică, chiar dacă e fericită, chiar cu un iubit mai presus de oameni... Întoarce-te printre oameni..."

Asta era vizita lui Jacques. Nu era ceea ce Edmée crezuse la început, o vizită între două trenuri, între două lumi: nu însemna că lumea lui Jacques trecuse atât de

39 Roman al scriitoarei americane Fanie Hurst (n. 1889).

aproape de a ei, încât avusese timp să coboare. Nu… Jacques era acea contesă rusoaică, din gravura pe care o avea în salon bunicul Edméei, care intră cu cizmele şi cravaşa în sala hanului, a cârciumii, spunea textul, în care nora ei bea ceaiul, spunea textul, cu profesorul de muzică care a răpit-o, Abalstitiel, spunea textul. Dar de ce? Cu ce drept? Contesa trebuia să apere onoarea Mencikovilor, să-l pună la locul lui pe Abalstitiel, profesor de muzică… Jacques însă nu… În numele utilităţii mamelor în familii? însăşi înfăţişarea lui Jacques dovedea falsitatea acestei axiome. El, pe care îl lăsase slab, fără apărare, cât de puternic devenise fără ea! Edmée reluase viaţa de la punctul în care îl părăsise, având pe buze, în braţe, în picioare, toate cuvintele şi gesturile care îi folosesc unui copil de doisprezece ani, dar care acum erau inutile. Nu mai era nevoie să-l şteargă pe Jacques la gură, să-i împăturească şervetul, să-i despartă cu amândouă mâinile genunchii pe care şi-i încrucişa cu încăpăţânare. Tot ceea ce trebuia să combată şi să alunge o mamă se topise de la sine, se rânduise în lipsa mamei. Zădărnicia mamelor era dovedită prin degetele arătătoare, frumoase, ale lui Jacques, pe care, chiar în ajunul plecării ei, Edmée trebuia să le înfăşoare în pansamente cu aloes, pentru ca să nu şi le sugă şi să nu şi le prefacă în bonturi. Îţi venea să crezi că acest Jacques, care fără devotamentul şi îngrijirile ei de fiecare clipă, părea sortit apendicitei, zdrobirii, opăririi cu supe prea clocotite, care se desfigura strivindu-şi nasul de fereastră, devenise, de cum plecase maică-sa, desăvârşirea desăvârşirilor. Edmée nu era mirată. Totdeauna avusese impresia că însăşi absenţa maică-sii era o salvare pentru el, era un leac atotputernic… În vreme ce, cât era lângă el, nu putea sta un minut fără să-l vadă, să-l supravegheze, să-i controleze apa, somnul, înarmată cu sonde şi termometre, pentru că prezenţa mamei aducea primejdia până în adâncul cărnii, de cum pleca ea, neliniştea se curma, era vindecat, vindecat de viaţă, vindecat de maică-sa. În clipa asta, pentru că era sub ochii ei, în braţele ei, nimic nu-l mai ocrotea, nici justiţia imanentă, nici legea

numerelor, nici statistica vârstelor şi a sexelor, împotriva acestei primejdii pe care mamele o crează în jurul fiilor lor şi al căror singur antidot sunt ele. Nu, cu cât se gândea mai mult la asta, cu atât era mai convinsă că Jacques nu se folosea de acest şantaj! Nu-i trădase pe Jacques şi pe Pierre. Fusese totdeauna foarte liniştită în privinţa lor. Îi încredinţase chiar celui care păzeşte, care supraveghează, care alină, care scuteşte... De ce să-i rosteşti numele?... Nu are nume... Fără îndoială că existau şi slabi în administraţia asta. Cel care păzeşte nu-l păzise pe Jacques de frizerul care tunde pieziş capătul favoriţilor. Cel care alină îl gârbovise puţin. Cel care supraveghează lăsase să i se păteze haina. Curăţătorul suprem fusese distrat. Dar dovada era făcută: sunt multe de spus despre utilitatea mamelor... Dar faptul că Jacques, ca să se întoarcă la ea, renunţase la puterea lui, la invulnerabilitatea lui, o mişca mai mult decât orice în acest adevăr, o clătina înăuntrul ei... Iată că la vederea lui o apuca spaima de altă dată, în săptămâna în care oasele craniului se redeschiseseră... Nu. Se linişti... Era bine închis... Nu, dragă Jacques, trebuie încercat altceva, trebuie găsit alt argument decât utilitatea mamelor.

Jacques încercă altceva. îl auzi peste noapte strigând-o. Se sculă în grabă, cu aceeaşi grabă cu care alerga la patul lui înainte de a pleca la Seedi, cu graba mamei pe care o cheamă copilul. Alergă către Jacques cel mic şi către toate relele de care se temea atunci pentru el, în goana către meningită, către difterie. Şi chiar Jacques cel mic era acolo. Ocupa tot patul, dar era tot cel pe care îl părăsise odinioară, pe care se iviseră toate cursurile şterse în ajun, arătătorul aproape deformat, unghiile mai puţin îngrijite, nasul strâmb. O zi cu ea îi fusese de ajuns. O luă în braţe, de data asta cu stângăcie. Plângea cu hohote.

— De ce m-ai părăsit! De ce m-ai părăsit!

Se lăsa sărutat, se liniştea. Cerea iertare că o trezise aşa. Apoi iar hohotea. Era ca o criză. Parcă ar fi fost apucat deodată de o boală care se ascunsese săptămâni întregi, şi apoi a izbucnit. Era criza lui. Criza lui Jacques era să se

gândească în mijlocul nopţii la plecarea mamei lui şi să hohotească până i se tăia răsuflarea. Boala se ascundea sub muncă, sub veselie, era uitată o lună, două. Şi dintr-odată, totdeauna atunci când nu se cuvenea, la întoarcerea de la banchetul Universităţii, în mijlocul dansului, la *Ambasadori,* se iveau simptomele, strângerea de inimă, arătătorul sucit, nasul strâmb, şi criza venea… Dar de ce venise azi! Era nedrept faţă de maică-sa să vină azi!

Edmée îl ţinea, îl sprijinea, tremurând. Strângea la pieptul ei trupul ăsta mare, acoperit din nou de pielea albă pe care o avea trupul lui Jacques când era mic, pierdută în faţa acestei boli împotriva căreia avea şi mai puţină putere decât împotriva celorlalte. Pentru că uite dovada: era de nevindecat. Criza lui din noaptea asta însemna că prezenţa ei nu mai era un leac, că ea, mama, nu avea mai multă putere împotriva disperării acesteia de a nu fi avut o mamă, decât prima femeie care i-ar fi ieşit în cale. Că toate sărutările, îmbrăţişările, cuvintele, sfaturile pe care le îngrămădea în seara asta asupra lui, nu scădeau cu nimic masa celor pe care nu i le dăduse. Dacă Jacques crezuse, când îşi regăsise mama, că va şterge anii în care n-o avusese, că se va vindeca, acum ştia cum stau lucrurile. Şi cu toate astea dorinţa de a se vindeca îl atrăsese aici. Dar niciodată criza nu fusese atât de grea. În ochii lui era toată groaza bolnavului care s-a crezut scăpat de boală şi care e iar cuprins de ea… Viaţa n-are leac…

Criza trecu. Îi zâmbi din nou Edmée, glumi, o sărută, împinse încrederea atât de departe, încât adormi în braţele ei. îl ţinu strâns câtă vreme putu. La început fu lesne, era atât de uşor… Se iviră zorile. Atunci se făcu greu, îi dădu drumul mădular cu mădular. Ar fi vrut să-i poată păstra mina, dar capul rămase cel din urmă. Avea aproape greutatea pruncului Jacques când se născuse. În sfârşit, îl puse alături. Gunoierii în stradă scuturau lăzile, dezamăgiţi că azi le găseau fără comori… Edmée se culcă. O clipă i se păru că-l aude pe Jacques plângând… Dar nu era decât o întoarcere a crizei. Poate că nici el nu-şi dădu seama! Ţinu o clipă.

Dormi până târziu. Edmde nu-l trezi. Erau ultimele ei zori de libertate, de vreme ce primul cuvânt al lui Jacques avea să fie rugămintea ca ea să se întoarcă acolo, la ceea ce se numeşte cămin în ţările şi în casele cu încălzire centrală. Bun. Aşa avea să fie. Jacques îl învinsese pe Abalstitiel. Avea să-l urmeze. El are s-o ia în braţe, acum, curând, când va afla că geamantanele sunt făcute. De data asta Edmée avu nevoie de puţin timp. Fiecare an o desprindea tot mai mult de obiectele omeneşti… Ar fi putut muri fără geamantane…

Capitolul X

Două mâini îi acopereau ochii. „Ghiceşte”, spunea glasul lui Jacques… Edmée nu putea rosti nici în joacă un nume neadevărat. Nu mai vedea pe nimeni pe lume, în afară de Jacques, care s-ar fi putut apropia astfel de ea pe la spate, ca să-i acopere ochii cu mâinile. Însuşi Abalstitiel n-ar fi fost în stare. Pe vremea în care Claudie, copil, o surprindea aşa de două sau trei ori pe zi, lipindu-şi mânuţele ca pe nişte ventuze, de parcă numai întunericul absolut ar fi putut-o împiedica pe maică-sa să vadă în spatele ei, Edmée avea la îndemână nume ca să răspundă. Era Pierre… Era Frank… Mai şi născocea. Era preşedintele Statelor Unite… Claudie râdea… Era Fatty; Fatty cel gras era încă celebru în vremea aceea… Claudie nu se mai putea stăpâni… Era Jacques… Atunci Claudie, jignită, dădea drumul mâinilor… Nu, nu era Jacques.

Era Jacques, care se întorcea, după ce vizitase podurile noi, golful şi Poarta de Aur. Moştenise de la taică-su o pasiune pentru construcţiile de fier şi o părăsise un ceas pe Edmée pentru ele. Ea nu se supărase. Un fiu care-şi caută mama şi care se prăpădeşte după poduri, merită s-o întâlnească acolo unde sunt aşezate cele două bolţi mai mari din lume… în adevăr, nu arăta rău: îl învăluia un fel de nimb limpede, curat, acel nimb pe care îl poţi vedea în jurul statuilor, al portretelor, de parcă ar fi avut un văl de frumuseţe care venea după el. Nu era pe măsură, dar era foarte vădit. Edméei îi plăcea nu că fiul ei, dar că solul era frumos…

Iată, începea:

— Mamă, n-ai vrea s-o vezi?

Nu trebuia să vadă lovitura pe care o dădea, să vadă că nu-l mai vedea pe el, că el nu mai avea nicio însemnătate.

— Dar fără îndoială, dragul meu.

— Când?

— Când ai să vrei tu. Plec cu tine.

— N-ai de ce să pleci. E la San Francisco. Trebuie să fi sosit azi de dimineaţă. I-am oprit odaie la hotel…

Claudie era acolo!… Primul ei sentiment fu deznădejdea… Îi părea peste puterile ei să înlocuiască acea Claudie împărţită unor elemente din partea cărora numai întâmplarea îi aducea uneori semne, prin Claudie însăşi, prin acea Claudie cumplit de delimitată şi exclusivă… Semne foarte cifrate, dar totuşi semne… O alta nu le-ar fi înţeles, dar ea trebuia să se mulţumească cu ele… Toată săptămâna trecută ziarul pe care îl citea Edmée avea ca manşetă o frază lungă în care era şi cuvântul Claude. Nu era chiar Claudie, era Claude. Semnul însă era vădit, iar titlurile, de altfel, i se potriveau îndeosebi Claudiei: Claude învinsese mările… Claude i-o spusese verde guvernului cuban… Claude n-a deznădăjduit niciodată… Era vorba – nu de Claudie – ci de acel savant francez care utiliza fluxul şi refluxul. A face însă ca marea să lucreze pentru oameni, era tot ceva pe linia Claudiei… Claudie nu se mai apropia de ea decât, asemeni morţilor, prin nume înrudite cu al ei, prin chipuri, prin veşminte înrudite cu ale ei, prin păsări. Iată că învia, şi Edmée, descumpănită, se întreba cum îşi va putea suporta fiica reconstituită deodată în lumea asta lipsită deodată de ea…

— De ce n-a venit ieri?

— Voiam să am o zi cu tine. Voiam să-ţi vorbesc despre ea. S-o cunoşti, înainte de a o vedea.

O altă spaimă o cuprinse pe Edmée.

— Despre cine vorbeşti, dragă Jacques?

— Despre cine crezi că vorbesc? Despre logodnica mea, mamă. Despre Marie-Rose.

— Ai douăzeci şi unu de ani şi eşti logodit?

— Ah! mamă. Nu se poate să n-o fi ghicit de ieri. Tu să n-o fi ghicit!

— Nu, nu eşti logodit, nu eşti logodit!

— Vom aştepta atât cât trebuie. Ce ai? Ce ai?

Ce lecţie meritată! Aşa îi trebuia, cum spunea cândva Claudie! Crezuse că e firesc să părăseşti un fiu şi fiul ăsta să nu te părăsească, să-ţi preferi fiica fiului, dar fiul să te prefere tuturor… Dezamăgirea era grea. Când cei blajini, cei iubitori, cei slabi, cei pe care îi iubeşti mai puţin, cei faţă de care ai toate vinile încep să te trădeze, să te iubească mai puţin, să greşească, ai de ce să fii disperat. Singura temelie a vieţii este încrederea în cei pe care îi înşelăm, admiraţia celor pe care îi îngăduim, legătura care îi leagă de voi, cu tot sângele şi carnea lor, pe cei de care nu sunteţi voi înşivă legaţi decât prin convenţii şi deprindere. Ce să mai întemeiezi acolo unde făpturile create pentru jertfă nu se mai jertfesc? Edmée simţea pentru prima oară că lumea e nedreaptă. În noaptea asta deci nu veghease un fiu, ci un logodnic. Nu strânsese la piept trupul unui fiu, ci al unui logodnic. Bietul, dragul de Jacques venise să caute ultima îmbrăţişare maternă înainte de prima îmbrăţişare conjugală. Tot învelişul ăsta de fiu care suferă cuprindea un logodnic fericit. Zeul viitorului dormea sub giulgiul acesta. Jacques venise ca ea să i-l scoată, să-l sloboade de el. Aseară avusese o criză pentru că văzuse că nu e cu putinţă, că ea nu-i putea face nimic, şi că, dimpotrivă, prin prezenţa ei… Că va fi silit să-şi ducă vechiul lui trup împreună cu cel nou. Doar dacă avea să încerce din nou, cu toată seriozitatea, absenţa. Se simţea revoltată pentru prima oară. Destinul lui nu-i acorda lui Jacques alt drept decât acela de a răspunde la părăsire prin dragoste, la absenţă prin statornicie, şi dacă nu era aşa, trebuia s-o prevină, i-ar fi fost ea credincioasă. Să aibă o carieră atât de frumoasă de fiu părăsit de mama lui, jertfit mamei lui, şi să isprăvească aşa! Era crudă, se simţea crudă, dar totul în sinea ei îi repeta că singurii care îi datorau ceva erau cei cărora le stricase viaţa. Asta

însemna logică pentru ea. Exista şi o răscoală a celor slabi în lumea asta? Se însura şi Pierre? Se lipsea de ea, se bărbierea, îşi mânca friptura cu sos, îşi căuta calapoadele bombănind, fără să se gândească la ea? Niciodată nu văzuse mai desluşit că nobleţea fugii ei, fuga spre înălţimi, ţinea de dragostea îndârjită a acestor două fiinţe şi că, dacă dragostea lor slăbea, pentru ea începea decăderea. Singura noastră nobleţe – ei n-aveau habar! – e nobleţea celorlalţi. Nobleţea Edméei erau un bărbat şi un copil nenorociţi. Un bărbat şi un tânăr, încăpăţânaţi să trăiască cu o absenţă, să stea la masă, să se bucure, să muncească cu o absentă. Doi oameni care dispreţuiau tot – nu şi-i închipuise niciodată dansând tango, jucând la loterie –, în afară de o soţie şi o mamă care îi trădase… Trădau şi ei. Era înspăimântător. Era… Era contrariul! Era ca umilinţa la Claudie. Era aşa de parcă Claudie ar fi venit căită, cerându-i maică-sii s-o sărute pe tot obrazul, purtând vădit toate urmele roşii, neîndurându-se să se spele de dimineaţă decât dacă maică-sa ar fi fost gata s-o sărute şi să-i lase iar urme. Edmée se împotrivea. Nu mai merita să săruţi de nădejde o Claudie decăzută… Dar la ce se gândea? Dnde-i era mintea? Era vorba de Jacques.

— Când o s-o vedem, dragă?… Vrei să ia masa cu noi?

— Aici?

— Dacă vrei. Sau în restaurantul acela mexican din golf.

O strânse în braţe. Ea îl pieptănă, îl perie. Jacques plecă. Făgădui să fie atent la tramvaie. La uşă, se întoarse:

— O cheamă Marie-Rose. Are să-ţi vorbească despre Claudie, pentru că şi Claudie cred că e logodită.

Îi era indiferent că şi Claudie era logodită.

Era o făptură fermecătoare, cu o voce uşoară, cu nasul delicat, cu buze frumoase. Era un nimic. Avea sânul frumos, gâtul năltuţ, mâini graţioase şi treze. Nu avea nimic. Ca s-o zugrăveşti aveai nevoie de adjective. Nu i se potrivea niciun nume. Nu era o odihnă, o nelinişte, o dorinţă. Şi nici, mai ales, de vreme ce era vorba despre

dragoste, nu i se potrivea niciun nume din Biblie. Nu era o colină, un cules de vie, un râu, un salcâm... E adevărat că Jacques nu era un platan, un bivol, un obelisc de aur... Nu era nici măcar ceea ce se numeşte o comoară... Jacques cel puţin era o comoară. Îl simţeai, cu inima lui fremătătoare, cu sensibilitatea lui... Dar părea blândă, şi logodită la culme. Nu pusese stăpânire pe Jacques: nu-l peria, nu punea mâna pe el. Ghiceai că nu-l atinsese decât pe gură şi cu gura. Inaugura cu o ciudată nevinovăţie gesturile căsătoriei ei viitoare. Servea un ceai virgin, prăjituri virgine, asta era tot... Libertăţile, ingenuităţile, despotismele pe care le descoperea Jacques în râsul, în pasul, în cuvântul ei, nu erau deosebite cu nimic, se gândea Edmée, de cele ale unei furnici... Viitorul îi era prevăzut clipă cu clipă, până la moarte. Edmée îi vedea ziua de pe acum, scularea după sărutarea lui Jacques, apa din cadă, citirea ziarului, socotelile bucătăresei, întreaga zi, şi sărutarea lui Jacques înainte de somn. Asta e soarta oamenilor: de altfel nu erau singurii logodnici sau singurii îndrăgostiţi pe terasa aceea. Era destul de mare numărul perechilor de bărbaţi cu cravate „papillon” şi femei cu buze roşii şi bluze cu panglici, într-un cuvânt, de îndrăgostiţi... O, Doamne, nu-i aşa că tu n-ai creat decât soarele şi că toţi oamenii s-au creat singuri!

De fapt, era foarte bine aşa. Jacques nu va şti niciodată în viaţa lui ce e o femeie. Femeia e rară. Cei mai mulţi bărbaţi se însoară cu o contrafacere mediocră a bărbaţilor, niţel mai şireată, niţel mai mlădioasă, niţel mai frumoasă, se însoară cu ei înşişi. Se văd pe ei înşişi trecând pe stradă, cu ceva mai mult piept, cu şolduri ceva mai pline, totul înfăşurat în jerseu de mătase potrivit pe acest tot, şi atunci se urmăresc pe ei înşişi, se sărută şi se iau în căsătorie. La urma urmei e mai puţin rece decât dacă te-ai căsători cu o oglindă. Femeia e puternică, păşeşte peste şuvoaie revărsate, răstoarnă tronurile, opreşte anii. Pielea ei e marmura. Când există una, lumea se opreşte în loc... încotro merg fluviile, norii, păsările singuratice? Să se arunce în femeie... Dar e rară... Trebuie

să fugi când o vezi, pentru că dacă iubeşte, dacă urăşte, e neîndurătoare. Mila ei e neîndurătoare... Dar e rară... De altfel, de ce vorbea despre ea biata Edmée, care nu ştiuse să facă nimic nici cu trupul, nici cu viaţa ei? Atât de rară, încât nici nu văzuse vreuna. Poate doar atunci când se apleca peste Claudie, care se prefăcea că doarme...

— Mamă, lumea se uită mult la tine...

Lumea se uita mult la Edmée, şi ea ghicea pentru ce. Nu i-o spuse lui Jacques. Pentru că tot ceea ce era Marie-Rose, tot ceea ce avea Marie-Rose, o punea pe ea în valoare. Până acum frumuseţea ei se ciocnise totdeauna puţin cu actualitatea, cu ceea ce o înconjura. Descumpănea prin neatenţia, prin absenţa ei... Şi iată că într-un târziu Jacques găsise leacul, pe Marie-Rose. Ea vorbea, şi tăcerea Edméei era sfâşietoare. Ea servea ceaiul, şi neclintirea Edmeei se armoniza cu veacurile. Ea râdea, şi zâmbetul Edméei te mişca până la lacrimi. Secretara fondatoarei sectei Christian Science trebuie să fi avut această modestie, acest fel plăcut de a-şi scoate în evidenţă maestra, când intrau într-un restaurant. Da, Marie-Rose se purta cu ea precum cu o preoteasă, şi Edmée ghicea a cărei religii. Jacques vorbise. Ea era şi pentru Marie-Rose dragostea, ea, care îşi jertfise fiul pentru dragoste, pentru cineva al cărui nume nu-l putuse afla nimeni vreodată... „Nici eu”, se gândea Edmée... Şi veneau amândoi, aşa cum s-ar fi dus la un giuvaiergiu celebru când ar fi trebuit să-şi cumpere de ocazie diamantul de logodnă, ca să-şi facă admirată dragostea de marele expert... „Oh, Doamne, se mai gândea Edmée, de ce totdeauna înţelegerea asta greşită! Copiii aceştia vor să mă facă să spun că mica lor dragoste e dragostea. Bărbaţii ăştia care mă privesc, femeile care mă invidiază, văd în mine dragostea. Fără îndoială... Nu întrupezi bine decât ceea ce nu eşti. Dar de ce nu recurg la mine acolo unde sunt specialistă?... Da, am o unealtă în mâini, o cunosc bine, o mânuiesc bine, dar nu-mi ajută decât pentru a deosebi ceea ce e adevărat de ceea ce e mincinos... E cea a liniştii, a liniştii supreme...

Da, sunt făcută pentru a pecetlui lucrurile şi fiinţele. Să mi se arate o anumită frunte, un anumit peisaj, o anumită grădină sau noapte, pot spune Linişte Supremă sau lipsă de Linişte Supremă. Dragul, iubitul meu Jacques, tu nu eşti Liniştea Supremă, cu inima ta care bate nebuneşte când Marie-Rose îţi pune zahăr, cu ochii tăi care plângeau în baie când te gândeai la maică-ta plecată. Tocmai cel care plânge în baie nu e Liniştea Supremă. Cel care se dă trup şi suflet acestui trup mic şi suflet mic, care sunt Marie-Rose. Nicio urmă de Linişte Supremă de altfel în seara asta, nici pe fruntea acestui om care e totuşi în vârstă şi pe care o atinge totuşi luna. Nici măcar pe lună; în seara asta sunt nelinişti acolo, sus… Nici pe Marie-Rose, care nu e un palmier de foc, dar care e drăguţă, care nu e o Sahară, dar care e dulce… Dacă nu e cumva în acest vârtej, în adâncul acestui vârtej, care e azi inima mea… Dragul meu Jacques, tu eşti contrariul Liniştii Supreme, tu, care vreme de doi ani ai să-ţi grăbeşti examenele, ai să-ţi pripeşti mesele, somnul, către patul acela mic în care ai să te înmormântezi într-o seară cu Marie-Rose… Dar dacă vă face plăcere să pecetluiesc drept dragoste copilărescul vostru joc nupţial, haide… Există îngăduinţe şi la Monetărie… Am să iau mâna Mariei-Rose de cum va fi liberă de prăjituri, de linguriţe de ceai, de furculiţe pentru prăjituri, am să-i ridic gulerul de blană dacă se face frig, să-i ating părul… Am să-i zâmbesc lui Jacques când va zâmbi, să râd când va glumi. Am să mângâi cu mâna, să dezmierd cu glasul doi bieţi muritori mărunţi care se supun legii mangustelor şi a ţiparilor… Să tăcem o clipă. Este cu toate astea acolo, în zare, între nasul domnului atins de lună şi pântecele chelnerului şef, un mic spaţiu adunat între cer şi mare, pe care îl pot pecetlui drept Linişte Supremă… Pe care l-aş fi putut, cel puţin, înainte de trădarea ta…”

Marie-Rose vorbea despre Claudie, dar Edmée abia o asculta. Parcă i s-ar fi povestit cum fusese prins un animal pe care îl ştiai în libertate… Claudie se mărita luna viitoare cu un student de la Berkeley, dar căsătoria asta atât de

apropiată n-o atingea pe Edmée. Logodnicul era inteligent, bogat, iute. Era chiar omul cel mai iute din lume pe o rază de patru sute de metri... „N-are s-o prindă pe Claudie”, atât gândi Edmée... „Era frumos, era îndrăgostit, arunca discul la cincizeci de metri... N-are s-o ajungă pe Claudie”, gândi Edmée... „Era muncitor, modest, improviza cântând, avea totdeauna pelicule virgine în servietă, pentru clipele de inspiraţie... N-are să aibă virginitatea Claudiei”, gândi Edmée. Cunoştea prea bine sângele Claudiei, spiritul Claudiei, ca să vadă în căsătoria ei altceva decât un eveniment convenţional, care nu-i atingea făptura. Când va veni ziua, îşi va lua şi un iubit. Trăia printre oameni, adopta moravurile lor, era singurul fel de a-i face nevăzuţi. Dar Pierre, dar Jacques nu trăiau printre oameni. Ei erau oameni. Fidelitatea, curăţenia, tot ceea ce nu avea sens când era vorba de Claudie, îşi căpăta valoarea în legătură cu ei şi, Edmée o vedea din ce în ce mai limpede, la temelia libertăţii ei stătea robia lor. Se întorcea la asta... Aventura în care se aruncase, atâta timp o enigmă chiar pentru ea, îşi pierdea orice sens dacă n-ar fi existat într-o casă cuminte un copil şi un bărbat, neclintiţi şi credincioşi cu încăpăţânare. Iată că se mişcau. Jacques făcuse paşii care duc către un cămin plăcut, la fabricantul de fulare, la modistă, într-un cuvânt la o inimă. Ce făcea Pierre? Dacă se mişca spre corsajul vreunei mătuşi de-a Mariei-Rose, către un sân savant întărit, către un genunchi zărit, într-un cuvânt către o inimă, îşi dădea oare seama cum o tăgăduia pe Edmée? Faptul că o prezenţă era mai însemnată decât amintirea ei nu o supăra ca o rană a orgoliului, ci pentru că în adevăr se bizuise pe ei, că toată viaţa ei nu fusese decât un omagiu adus unei anumite onori, aceleia pe care o personificau ei, şi care era statornicia...

— Taică-tău iese des?

— Dimineaţa şi după-masa.

— Da, la birou. Şi seara?

— Are radioul. Îşi fumează ţigările de la Châteauroux.

Toate astea se potriveau cu cuvântul statornicie. Cuvântul ţigară de la Châteauroux se potrivea, se potrivea

foarte bine.

— Ai mătuşi, Marie-Rose?

— Nu. Şapte unchi.

Edmée îşi aducea aminte de ziua în care neliniştea asta o dusese o dată la Los Angeles, şi în care îi făcuse o vizită lui Pierre. O vizită aşa cum se cuvine să faci statorniciei, fără să te arăţi, ÎI pândise din scuarul din faţa casei, de pe o bancă între bambuşi. Sosise la prânz de la uzină. Coberâse din automobilul care era mare şi nou. Se împăuna puţin, închizând uşile cu cheia, salutat de vecinii obişnuiţi „Uitaţi-vă la mine, părea că spune. Uite ce înseamnă un om care a reuşit... Care e şef şi asociat la cea mai bună firmă de petrol... Un om pe care potentaţii petrolului îl leagă de ei cu bani grei...” Apoi, după ce trecu acest moment de scânteiere, când ieşi din strălucirea maşinii, păli şi strălucirea lui. Capul i se înclină. Ochii i se înceţoşau. „Uitaţi-vă, uitaţi-vă, părea el atunci să spună. Uitaţi-vă la omul care n-a reuşit. Avea o nevastă şi petrolul. Nu mai are decât petrolul. Avea dragostea şi consiliul de administraţie. Are consiliul de administraţie, dragostea a plecat...” Apoi se apropiase de vânzătorul de ziare. „Uitaţi-vă, părea el să spună. Iată-l pe cel care înţelege ziarele, care le judecă la valoarea lor, care le judecă...” Cumpărase ziarul. „Uitaţi-vă la mine, spunea el atunci. Iată-l pe cel care cumpără ziare şi nu ştie să citească în ele numele proprii. Le citeşte pe toate cu un singur nume: Edmée. Roosevelt: el citeşte Edmée... Hitler, forma germană pentru Edmée. Crime, revoluţii, perne pentru somnul femeilor sensibile pe care e brodat portretul lui Robert Taylor, le citeşte: Edmée...” Văcsuitorul încercă să-l atragă, izbuti să-i lustruiască pantofii. „Lustruieşte-mă, părea a spune Pierre. Ai să-l lustruieşti pe cel ai cărui pantofi fac cât soarele de pe cer...” Şi, în adevăr, îi povesti negrului cel mic că pantofii lui erau dintr-o piele specială, dăruiţi de cel mai mare proprietar de ranchuri, un prieten al lui... Văcsuitorul îl lăsă cu picioarele lucitoare, şi capul îşi pierdea strălucirea din ce în ce mai mult... Înaintă spre ascensor, cu privirea pierdută în aurul picioarelor lui;

călcând pe dalele de sticlă albastră părea că merge pe cer, dar trupul se gârbovea, părea a spune: „Nu merg pe cer. Cei care o cred, se înşală grozav…” Apoi se întoarse brusc: un copil scria cu degetul pe aripa prăfuită a maşinii; stătu de vorbă cu el, vorbea cu autoritate, copilul părea înspăimântat. „Lasă-i să scrie pe cei care ştiu să scrie, părea că spune Pierre. Şi eu eram stăpânit de dorinţa, în consiliile mele de administraţie, să gravez în acaju numele nevestei mele adorate. Pentru că nu era furnir. Era acel acaju masiv pe care îl dă petrolul brut. Dar mă stăpâneam şi nu scriam decât cu degetul – aburul de pe lemn îl făcea citeţ – pentru că numele Edméei se poate scrie cu degetul fără să pară că-l scrii. Nu cere nici înfloriturі, nici linii aplecate… Uite, ţi-l scriu pe aripa asta…” Copilul plecă ruşinat, şi Pierre nu se mai hotăra să intre în casă. Privea trecătorii fără să-i vadă, o privea pe Edmée fără s-o vadă, cu privirea aceea care timp de trei ani crezuse că o vede pe Edmée în orice umbră, în orice siluetă, care alerga după ea – şi totdeauna era ea, era o altă Edmée, dar umbra ei era adevărată… Se ghicea de ce întârzia atât, ca să nu intre în singurul loc din lume în care era sigur că ea nu e… „Ia putere din partea asta”, şoptise Abalstitiel. Fusese puternică. Plecase din nou.

În gară, urcându-l pe Jacques în tren, îndrăzni să întrebe:

— Taică-tău nu se mai însoară?

— Tata? Glumeşti?

— Rămas bun.

Duhul fugii îşi şi lua zborul pe aripile statorniciei, a statorniciei lui Pierre.

Domnul Gonzales Martínez nu vedea pentru prima oară, de când îşi conducea oficiul de plasare, cel mai bun din Santa Barbara, o asemenea clientă cerând o slujbă pe lângă o doamnă sau un bătrân. Uneori o făcea în glumă. El plasase vedeta vedetelor ca menajeră pe lângă un paralitic, de altfel un paralitic prefăcut, care voia să ştie ce e o adevărată femeie de serviciu… Dar acesteia nu părea că-i arde de o experienţă teatrală…

— Nefericită? Griji?

— Nu.

— Un soţ inexistent? Copii care fug?

Asta era caracteristica domnului Martínez. Ghicea totul, în mare, dar totul.

— Nu.

— Nu sunteţi obligată să mi-o spuneţi. O viaţă fără dragoste, nu-i aşa?

— Nu.

— N-aţi spus nu niciodată în viaţa dumneavoastră atât de des. Sunteţi mai curând o femeie care spune da?

— Da.

— Vreţi să slujiţi? E la modă. Vreţi de lucru sau robie? Nu vă prea pasă de leafă, nu-i aşa?

— Ba da.

— Nu… Nu ştiţi să faceţi nimic?

— Să frig un cotlet.

— De altfel, nu e nevoie de niciun talent pentru slujba la care mă gândesc pentru dumneavoastră.

Ciudat drum pentru o femeie de serviciu care ia o slujbă. Domnul Martínez o apucă pe drumul cel mai frumos, apoi pe cea mai frumoasă alee, apoi căută parcă cel mai frumos peisaj, cei mai frumoşi copaci. Avea de unde alege din belşug, dar îi alese pe cei mai frumoşi. Aşa ajunseră pe cel mai frumos punct de pe coastă… Era cu atât mai frumos, cu cât era ascuns.

— Aici e.

Un chinez bătrân veni să deschidă portiera automobilului. Îl întovărăşeau doi câini danezi. Ceva mai în urmă, o pisică lipsită de rasă, dar nu de instinctul rasei… Era burtoasă de o puteai rostogoli.

— Iată, spuse Martínez. Aţi văzut tot.

— Ce-am văzut? Pe cine am văzut?

— Pe toţi cei pe care îi veţi vedea vreodată în casă.

— Şi stăpâna?

— Nu există. E o fundaţie. Stăpâna era cea mai veche clientă a mea. A murit acum douăzeci de ani.

— Ce am de făcut?

— Să ţineţi casa în ordine pentru o întoarcere. Clienta mea îşi pierduse sora în 1858, o soră care avea optsprezece ani. Plecase pe mare şi nu s-a mai întors. Clienta mea n-a acceptat niciodată ideea c-ar fi moartă. Proprietatea asta îi e sortită ei…

— Cine era? O ţicnită?

— Nu. O femeie sensibilă…

Se aflau în bibliotecă. Dulapurile cu zăbrele erau închise cu lacăte ruginite…

— Foarte sensibilă… Vedeţi. A închis dulapurile astea şi n-a mai deschis nicio carte din ziua în care, citind Dickens, ajunsese la un pasaj în care un peticar, ca s-o facă să tacă pe nevastă-sa, îi spuse să-şi ţină clanţa. Îşi retrăsese şi abonamentul de la ziare.

Edmée zâmbi… Avusese o prietenă de felul ăsta, care îşi amâna mereu căsătoria pentru anul următor, pentru că bărbatul pe care îl iubea întrebuinţa din când în când câte un cuvânt vulgar, care o jignea pentru un an întreg, în primul an întrebuinţase ciwântul „a se îndopa”, în al doilea an cuvântul „burdihănos”. Avea să se lege cu cel care peste un an avea să spună „hlizeală” şi peste doi „mă doare-n cot”? Orice şovăire i se curmase: în seara de 14 Iulie el întrebuinţase, în legătură cu artificiile, verbul care desemnează explozia pentru petarde *l.* Rămăsese fată bătrână…

— Ca să vă înţeleg bine, trebuie să ţin casa în ordine pentru întoarcerea… cui?

— A Herminei. O cheamă Hermina. Chinezul îngrijeşte grădina. Femeia de serviciu pavilioanele… Aveam

— Adică *pétarder,* care are aceeaşi rădăcină cu *péter* (cu o semnificaţie vulgară).

O provensală, credincioasă, dar casa mirosea a usturoi… Usturoi adevărat. Casa era gata pentru întoarcerea lui Petrarca, a Laurei… Nu a Herminei. A plecat.

Edmée tăcea. Martínez ghici, fireşte.

— Vi se pare puţin artificial. V-ar fi plăcut mai mult să

fiţi o adevărată femeie de serviciu. Nu vă grăbiţi. Orice femeie tânără şi drăguţă are încă o frumoasă carieră de femeie de serviciu în faţa ei…

Intrară. Fireşte, nimic nu era gata pentru întoarcerea Herminei. Cearşafurile erau giulgiuri… Alergau păianjenii pe ele.

— A avut îndoieli pe patul de moarte. Dar n-a schimbat nimic. La urma urmei, trebuie să se fi gândit că e totuna. Casa trebuie să fie în ordine în cazul unei învieri.

Nimic nu era în ordine nici pentru o înviere. Proastă femeie de serviciu. Toate acuarelele din odaia Herminei erau strâmbe… Doar dacă nu cumva chiar Hermine…

— Dacă se întoarce, întrebă Edmée, cum am s-o recunosc?

— Va suna la clopoţelul ăsta chinezesc de lângă intrare. Aşa suna totdeauna.

Adăugă, simţind că pitorescul ăsta îi displăcea Edmeei:

— E o casă de îngrijit, asta-i tot. N-aveţi decât să uitaţi restul.

— Foarte bine. îl uit.

— Numai trei persoane au voie să intre în grădină. Unul dintre vechii ei prieteni, domnul Blanks, care era constructor de corăbii în 1880 şi care vine să vadă trecând modelele noi, şi o pereche, doi elveţieni. Femeia e profesoară de literatură şi el de gimnastică. Ea citeşte în vreme ce el face salturi primejdioase. Cu toate astea, a determinat-o de câtva timp să citească în maiou. Asta e tot… Uite ce frumos e!

Nu era decât o grădină, cu cerul, cu marea, dar prin iarbă străpungeau stânci de acel cuarţ frate cu cristalul, şi inima globului mijea, pătimaşă…

1

Avea să fie bine aici, cu Abalstitiel… Călătoria de nuntă!…

Totul e gata pentru întoarcerea Herminei. Dacă se întoarce bătrână, există chiar o odaie în care se poate face focul. Dacă se întoarce tânără, e o manta mică agăţată în

cuier. Clanţele uşilor strălucesc, toate ventilatoarele funcţionează. Cearşafurile sunt schimbate în fiecare săptămână. E plăcut să schimbi lenjerie albă. Şi flori curate. Şi ape limpezi. Edmée se simte noroi şi murdărie pe lângă Hermina. Uneori lasă havuzurile deschise toată noaptea. Herminei îi plăceau havuzurile… Şi Claudiei… S-ar putea ca într-o zi să se întâmple o încurcătură în macazurile Domnului, şi să vină Claudie în locul Herminei… S-ar rândui lucrurile… Mai rămân treizeci de ani buni ca să le aştepţi… Din 1858 păsările îşi hrănesc puii, şobolanii mănâncă ouăle, câinii sar după veveriţe, mangustele scotocesc, pentru ca grădina Herminei să aibă acelaşi număr de vieţi, de jocuri, de gesturi… Pisica a avut şapte pui. Îi cară unul după altul, apucându-i de gât, într-o mutare necontenită. Cu dinţii, de ceafă. Sug împreună, în afară de unul, căruia încearcă să-i trezească interesul pentru lume aşteptând ca unul dintre fraţii lui să-i lase un sfârc. Îi linge, când e nevoie, unul după altul. Ah, ce frumoasă e maternitatea… Peste doi ani, se va împlini centenarul Herminei, şi Claudie va avea douăzeci de ani. Ar fi un mare noroc să le vezi în anul acela… Edmée, ca să n-aibă un şoc, a scos limba clopoţelului…

Se face ziuă. Noaptea se duce… Edmée a uitat în sfârşit care din două a început… Nicio veste din lume… Bărbatul campion al Claudiei crede că a prins-o pe Claudie, că a sărutat-o pe Claudie. Crede că sărutările fără roşu se prind de obrajii Claudiei. Crede că atunci când Claudie, fremătătoare, cu ochii pierduţi, se duce, îşi revine, că Claudie se dăruie… Din partea celui care plăteşte, deplină aprobare, mari solii de linişte. Îi încredinţează din vreme în vreme Edmée nu supravegherea casei, ci a colţului de lume în care trăieşte. Şi înainte era foarte frumos, dar Edmée a curăţat cerul. A îmblânzit marea. Perechea elveţiană e la odihnă, bărbatul şi-a scrântit un picior când încerca, pentru a o cuceri pe Edmée, triplul salt mortal. N-a izbutit decât dublul salt mortal – şi încă o jumătate. Palmierii o salută pe Edmée, dar nu numai ei. Domnul Blanks vine în fiecare sâmbătă, ziua plecărilor

către China. Priveşte vapoarele cu ocheanul, le notează numele, le preţăluieşte tonajul, pune prinsoare pe viteza lor, apoi, când soarele apune, le priveşte cu un binoclu negru, şi dacă o vede pe Edmée de departe, de foarte departe, pentru că e prezbit, se înclină, o salută adânc. Asta e proporţia oficială... Un salut domnul Blanks, o sută de saluturi palmierii...

Capitolul XI

Scrisoarea era de la domnul Kalegian, bătrânul subdirector de la Hollywood, cel cu nas de tucan, care îi dăduse Claudiei, din dragoste pentru Edmée, raritățile sacerdotale salvate de la jefuirea Erzerumului.

Scumpă doamnă, scria domnul Kalegian, *am aflat de la domnul Martínez unde te-ai retras. Nu pot face nimic pentru dumneata? Am să te chem, fără îndoială, într-o zi, mi-ai făgăduit cândva... Sunt emoţionat văzând că mă crezi nemuritor. Dar tocmai că nu e aşa. Adevărul e că trebuie să profiţi cât mai repede de mine. Tensiunea nu înseamnă nimic, îmi spuneai pe vremuri, dar am cam vreo 26... Totul este diferenţa între cele două cifre, îmi spuneai, distanţa între ele... dar eu am 25, 5 – 26. O flebită nu e mare lucru, adăugai, şi mă asigurai că flebitele se înţeleg foarte bine cu asemenea tensiuni. Şi îmi mai repetai că numai ereditatea are un preţ în sănătatea omidui, dar de data asta am să-ţi mărturisesc că tata era cel puţin alcoolic. Din pricina asta nu beau eu. Când beau un pahar, sunt beat de tot ceea ce a băut tata, şi încă un pahar pe deasupra. Ficatul meu merge rău, dar* dacă *m-aş teme pentru ficat, m-aş putea teme şi pentru pilor, care, după opinia generală, e uzat. De altfel, la mine totul e uzat. Medicii îmi spun că mă ţin prin ansamblu. Ar fi putut spune prin veşminte. Duminica, gătit pentru liturghie, sunt foarte bine... Se tem însă că într-o bună dimineaţă are să-mi fie silă să mă trezesc, să mă ridic din pat, să respir, şi mai ales să mă îmbrac!... Atunci ansamblul se va surpa... Dă-i repede un semn, atât cât se mai ţine.*

Edmée era emoţionată. Dacă ar fi descoperit-o

Pierre, ar fi fost supărată pe el. Pe domnul Kalegian, nu. Avusese totdeauna mai multă încredere în personajele episodice, decât în eroii principali. Din copilărie încă se găsise totdeauna gata în jurul ei, la acele răscruci ale destinelor, în care, pentru alţii, se aşază îngeri cu săbii de foc, un şir de bătrâni cu suflete şi nume pitoreşti, cu o morală îndoielnică, cu spirit nobil, puţin ţicniţi, puţin dispreţuiţi. Bărbatul ei trebuise să se întâlnească cu Vincent d'Indy ca să-l împingă către muzică, prin intermediul cvartetului de coarde; cel care o adusese pe Edmée la Bach era domnul Bouvringot, fost notar falit, care o învăţase să cânte la flaut, şi la toate răscrucile de entuziasm, de îndoială, de moarte, la care Pascal, mareşalul Foch sau Beethoven îl aşteptau pe Pierre, cu chipul exact şi cu expresia de pe care fusese luat mulajul suferinţei sau al lucidităţii, domnul Tetepied, domnul Gonzales Martínez, domnul Kalegian, în general pociţi, bâlbâiţi, nesiguri pe ei înşişi, o luau pe frumoasa Edmée şi o conduceau, cu darul de a presimţi şi cu generozitatea hamalilor, în aripa insensibilă a durerii sau în aripa liniştită a delirului… Nu era de mirare că domnul Kalegian dădea semn de viaţă… Edmée îşi dădea seama că de câtva timp se pregăteau multe evenimente în casă sau în sinea ei… În clipa asta de pildă, citind scrisoarea, avu o impresie pe care nu şi-o explică la început, şi care se lămuri deodată. Nu se simţea singură.

Ascultă. Asculta mult de câtva timp… Niciun alt zgomot decât paşii paznicului şi ai animalelor. Nici Hermine nu se întorcea… Clopotul fără limbă ar fi găsit mijlocul să sune pentru Hermine… Manteluţa din cuier s-ar fi mişcat… Nu era niciun vizitator, cei doi câini lătrau de cum se apropia cineva. Edmée înţelese dintr-odată. Şedea în faţa unei gravuri, a unui portret. Ochii ei trebuie să se fi aşezat pe chipul acela care o privea şi el în faţă, şi schimbul acesta de priviri curmase starea ei de singurătate… Făcu un semn cu mâna portretului şi începu din nou să citească.

Dar parcă, prin semnul acela, ar fi acceptat ficţiunea,

i-ar fi dat portretului drept la prezenţă. De altfel, îşi spunea ea, era primul semn pe care îl făcuse vreodată unui portret. Sau unui tablou. Sau unui bust. Nu săruta fotografiile, nu mângâia statuile, nu striga către ecou. Niciuna dintre inscripţiile puse în grădinile publice sau agăţate în muzee, care te opreau să atingi Îngerul Bunei Vestiri bolognez sau Tanagralele n-o priveau'pe ea. Nici nu le vorbea. În vreme ce Pierre cocheta cu bibelourile, săruta în fiecare seară, pe ascuns, portretul Edméei – capul era totdeauna umed –, vorbea cu ele, îşi însuşea, recitându-l, poemul în care Victor Hugo însărcinează o floare culeasă pe malul Oceanului să se ducă să moară pe o inimă, abis mai adânc, Edmée rămânea cu universul neînsufleţit într-o rezervă care, monden, se exprima prin fraza: „Nu vorbesc cu el…" Nu vorbea cu paharul care i se spărgea în mină, cu gazul care fusese lăsat deschis, şi chiar efigiile omeneşti îi păruseră întotdeauna ceea ce par ochilor animali, efigii neomeneşti. Azi pentru prima oară ieşea din această rezervă faţă de lucruri. Trebuie să li se spună pe nume, ce o apucase? Adânc-ită în lectură, făcu un al doilea semn cu mâna portretului.

— Ei, ce s-a mai întâmplat? Ce pot face pentru tine?

Portretul răspunse pe loc. Era un portret care ştia ce vrea.

— Vino să mă vezi.

Era un portret de bărbat. Tutuise un portret de bărbat. Numele lui era gravat acolo. Era Spontini. Spontini în haine de gală, cu ochii negri, cu o vanitate carnală pe buze şi pe nas pe care ea n-o putea defini, şi trăind neînchipuit de adevărat, poate pentru că Edmée nu privise niciodată bine portretele până în ziua aceea.

„Să sperăm că muzica ta e tot atât de vie ca tine", se gândi ea. Dar Spontini părea că nu se prea sinchiseşte de muzica lui. Nu se afla acolo ca muzician, se afla prin dreptul pe care îl are orice om celebru de a veghea la obişnuitele acte omeneşti, şi plăcerea pe care o avu Edmée să-l vadă răsărind deodată din perete era asemeni plăcerii pe care o ai când, stând de sentinelă, îţi vine schimbul. De

câteva săptămâni în viaţa ei erau clipe palide, goale. Nu şi le mărturisise ei înşişi. Dar prin faptul că acum un veac mulţimea aplaudase entuziast *Vestala,* o operă la care poate că şi Stendhal avusese un strapontin, Spontini avea dreptul să intervină veşnic în certurile şi conştiinţele omeneşti. „Şi ceea ce era mai extraordinar, se gândea Edmée, e că eu o admit, că vederea lui mă uşurează. Înseamnă că Spontini e scăparea mea pe lumea asta... Nu singura, pentru că văd deodată pe celălalt panou, de parcă s-ar deschide încă o fereastră, pe Donizetti, care îmi zâmbeşte. Ceva mai puţin grăsuţ. Cu gulerul mai puţin îngrijit. Un alt fel de ajutor... Mulţumesc pentru vizită".

Seara însă, Spontini şi Donizetti nu mai erau singuri. Toată ziua înfloriseră oameni celebri în casă. Când privirea Edméei se aşeza mai temeinic undeva, făcea să răsară un pictor, un scriitor. Longfellow se afla în salon, copil, era pe semne prima lui fotografie. Emerson se afla muribund în odaie: era ultima. Se năştea câte un chip celebru din toate zidurile pe care le privea, din toate cărţile pe care le deschidea; începu să vadă până şi busturile lui Washington şi al lui Franklin. În jurul ei se stabilea un fel de consiliu de administraţie al vieţii ei; membrii ei erau Chopin, Livingstone. Înţelese deodată că în casa aceea în care nu aştepta decât o moartă, se strecuraseră toţi cei de care se ferise atât de bine până în ziua aceea, oamenii mari.

„Iată-i, îşi spuse ea... Am ajuns la punctul la care era Claudie când au început să se ivească în odaia ei. Fără îndoială, că au intrat în complot".

În adevăr, se alcătuise un complot împotriva Edméei, o înţelegere între chinez, animale, casă, timp. Complotul consta în a înlocui acea Edmée fericită, care îi conducea, cu o Edmée nervoasă, neîncrezătoare, sensibilă. Nu era altceva decât o substituire a Edméei... Edmée trebuia să şi-o mărturisească: azi i se puneau problemele pe care le dispreţuise în cel mai înalt grad odinioară. Cea a personalului. Edmée n-avusese niciodată încurcături cu femeile de serviciu. Servitorii se puteau încăpăţâna în cususrurile şi calităţile lor de slujitori; ea n-avea glas, n-

avea o conştiinţă specială pentru oamenii de serviciu, şi iată că seara trecută, în faţa unei neglijenţe, de altfel obişnuite, a chinezului, se simţise apucată de delirul sfânt pe care nu-l simţise niciodată, de acea furie a stăpânului faţă de sclav, pe care o moştenise, fără îndoială, de la maică-sa şi de la bunicele ei. Chinezul se bosumflase, iar ea, care fusese totdeauna numai dreptate, respect faţă de alţii, fusese apucată de o dorinţă, ca de o molipsire, să citească scrisori de slugi, să răscolească în fundul cuferelor, să verifice greutatea kilogramului de fructe. Instinctul sfânt al gospodinelor o dusese drept la o ladă veche cu ovăz din fostul grajd, în lada asta către sertarul al treilea, în acest sertar către un teanc de albituri. Desfăşurase pe rând, ca pe nişte copii, una după alta, rufele chinezului, şi găsise în mijloc una dintre cămăşile ei roz, trei perechi de ciorapi de-ai ei, şi, chiar în mijlocul mijlocului, bricheta ei. Totul fără să dea greş, fără o şovăire, fără o orbecăială. Noţiunea asta de personal se întinsese, pornind de la chinez, asupra spălătoresei, a negustorului de gheaţă, până şi asupra grădinarului care îi vindea miere. Descoperise la rândul ei, aşa cum descoperise mama ei, conjuraţia furnizorilor, trădarea cronică a celor din casă; şi războiul sfânt al stăpânelor şi al intendentelor o înrolase în cohortele lui. Bănuielile ei se opreau la albituri, apă şi albine. Voise să nu-i pese, să-şi spună că nu căzuse totuşi atât de jos, îl chemase înapoi pe chinez ca să-şi dovedească că era liniştită, lucidă, dar la prima minciună i se făcuse negru înaintea ochilor, îi clocotise sângele... Da, era în oaste, în oastea împotriva bucătăreselor, împotriva muştelor, împotriva dezordinii... Complotul animalelor nu era mai prost ţesut. Acelea acţionau în domeniul afecţiunii, al înduioşărilor. Acelea îi lingeau ceea ce Edméei îi plăcea mai puţi: picioarele, urechile, şi Edmée le îndura. Acelea veneau să se culce în locul de pe lumea asta în care Edmée ţinea să fie singură, în patul ei. Era o pisică pe care trebuia s-o ţii de labă, ca de o mină, când dormea. Edmée o ţinea. Acolo complotul era opus celui al oamenilor. Voiau să-i descopere tot

Edméei; câinele o ducea la trupul şobolanului pe care îl omorâse, papagalul la linguriţa de aur pe care o ascunsese în căptuşeala de zinc a văsucului lui de seminţe de floarea soarelui, pisicile la puii lor nelegitimi. Revelaţiei nesupunerii, egoismului, anarhiei care domneşte în lumea umană, îi corespundea cea a dragostei, a încrederii lumii animale. Dar răul era tot atât de mare, de vreme ce era aceeaşi dorinţă de a o scoate din lumea Edméei. Complotul izbutea de fapt să-i dea înapoi nişte simţuri de care nu avusese niciodată nevoie, acum poruncitoare, tăgăduitoare sau copleşite. Tot trupul o durea, aşa cum o duruseră sânii când era însărcinată. Plimbarea ei zilnică, acea plimbare în care odinioară fiecare copac, fiecare floare, fiecare adiere îi dădea o întâlnire şi nu era decât o absenţă şi o nesfârşită făgăduială de copac, de floare, de adiere, devenea o trecere în revistă a unei lumi lustruite şi complete. Încetase acea fugă a naturii prin faţa ei. Pudoarea se schimbase într-o îmbiere îndoielnică. Toate o îmbiau, toate se dăruiau, se albăstreau sau se îmbujorau. Era ca un bazar sau ca un rai. Festivităţile soarelui când răsărea sau apunea, a lunilor pline sau răscroite, bărcile havaienilor care cântau în despicăturile dintre valuri, se ploconeau în curtenia mării şi a cerului. S-ar fi spus că întreg universul primise misiunea de a o absorbi. De a o absorbi de la ce? De la cine? Devenea mâncăcioasă, devenea cochetă… Pentru cine? Se încercau cu ea toate mijloacele, care nu sunt felurite, prin care erau absorbiţi Hanibal, sau Cezar sau Sfântul Anton, adică puritatea ceasului, formele goale în larg, şi toate aveau efect. Această mulţime de clipe arzătoare şi de păsări-muscă, o duceau cu ipocrizie către o condiţie modestă, pe care n-o cunoscuse niciodată. În fiecare săptămână se organiza o desfăşurare uriaşă a naturii, al cărei rezultat era să-i dea unul dintre cele mai obişnuite apanaje ale condiţiei umane. În seara ciclonului, se surprinse brodind. În seara rechinilor nu se putu stăpâni să nu tivească perdelele. „Dacă mai vine şi un cutremur, îşi spunea ea, mă apuc şi de cusătură în cruciuliţe…” Avea zile fără pereche în care spăla rufe,

nopţi strălucitoare în care cârpea. Din toată Oceania veneau curcubeie, brize, pelicani, sfărâmături de corăbii sau chiar de insule, ca să-i aducă gustul dulapurilor, al levănţicii, al sertarelor bine rânduite. Frământările toamnei şi ale Pacificului, echinoxurile, solstiţiile, păreau a nu avea altă ţintă decât s-o pregătească pentru o căsătorie chibzuită, pentru un logodnic burghez... „Pentru Pierre", se gândea Edmée.

Nici oamenii mari nu-şi pierdeau vremea. Iată că oamenii mari îşi întindeau capul, Spontini măgarul, Donizetti boul, ca să vadă pe noua Edmée născându-se. De când prima lor căprărie ocupase casa, fusese un joc pentru ei să-şi înlocuiască operele cu chipul şi viaţa lor. Iată că lectura, muzica, deveneau pentru Edmée ceea ce erau pentru Pierre, nu apropierea unei lumi anonime, a unor pasiuni anonime, ci aceea a unor oameni cu nume şi chipuri cumplit de personale. Acel cvartet al *Tinerei Fete şi al Morţii,* acel *Circ,* acel *Meleag al Guermanţilor,* îşi pierdeau puritatea de opere neconcepute, nevrute, renunţau la miracolul lor, nu mai erau transfigurarea subită a zilei însăşi şi a întâmplărilor ei. Dimpotrivă, nu mai erau decât o taină, taina omului care le scrisese sau le pictase, şi tot ceea ce nu fusese până acum pentru Edmée decât atmosfera cea mai impersonală şi mai insensibilă a vieţii ei devenea dintr-odată o mărturisire, o bucurie sau o jelanie a vieţii altora. Acum, când cânta la pian sau citea, avea nevoie să caute în *Encyclopaedia Britannica* biografia şi portretul autorului. Află că Spontini avea un caracter prost şi se răzbuna pe manşetele lui, că Donizetti în 1842 abuză de plăceri, că fu pedepsit pentru asta începând din 1843. Omenirea căpăta chipuri pentru ea. Sonatele, tablourile, poemele în care nu izbutea să vadă altă dată decât o rezonanţă, o iradiere a ei însăşi, nu mai aveau asupra ei altă influenţă decât aceea a publicităţii pentru un mod deosebit de bucurie sau de durere omenească. Din muzica lui Schubert, naştere neprevăzută, se născuse Schubert, din muzica lui Mozart, Mozart. Le citea viaţa. Simfoniile, operele, cântecele nu mai erau decât un

acompaniament, acompaniamentul excursiilor lor, legăturilor lor. Oamenii mari îşi îndeplineau menirea, care e aceea de a mobila clipele de viaţă ale oamenilor mici. Prin ei se strecura în Edmée un gust pentru intimitate, pentru odihnă, pentru plimbare. Parcă cineva, văzând-o neînstare să reînceapă viaţa de toate zilele prin mediocritate, îi însărcina pe Schubert şi

31 – Romane – Jean Giraudoux

Mozart s-o înveţe bucuria plimbărilor pe măgar, meritele umbrarelor, sâcâiala frigului la degete. Şi izbutea. Îi treceau din gură, din mină, ca din cioc o hrană, gustul lămpii aprinse în amurg, al valsului, al dulceţurilor, al şniţelelor, şi chiar, asta fără ştirea lor, al radioului. Mişcarea fericită a acestor oameni mari între podoabele, instrumentele şi uneltele lor, o câştiga treptat. Se trezea noaptea la gândul că merele nu erau puse pe un strat de paie. Era aidoma unei treziri a lui Mozart... Poruncea să se pună în grădină capcane pentru paraziţi: îl vedeai foarte bine pe Schubert ajutând-o, cu o săpăligă în mână... Către cine o duceau? Cui?... „Lui Pierre”, se gândea Edmée... începea să ştie şi cui o smulgeau.

Câteva rânduri de la domnul Kalegian, căruia îi scrisese să-i trimită portretul lui Mozart, nu-i mai lăsară nicio umbră de îndoială.

Domnul Kalegian sosise chiar a doua zi, cu portretul lui Mozart. Se privise în oglindă înainte de a pleca. În adevăr, îi plăcea mai mult să dăruiască portretul acela, decât pe al său. „Cu atât mai mult cu cât i se văd mâinile, se gândi el. Ale mele au arătătorul strâmbat de gută şi de obişnuinţa de a-mi pune pantofii fără ajutorul limbii de pantofi, iar sub unghia inelarului sting o umflătură roşie seamănă ciudat cu o eczemă. Şi chiar e. De ce n-ar semăna?... Cele ale lui Mozart sunt cu mult mai frumoase. Diferenţa e că Mozart e mort şi că eu trăiesc, că pot asculta Mozart – nici nu mă costă nimic, am un bilet de intrare permanent – iar el nu poate. Când te gândeşti, e chiar nedrept. E o porcărie! E o scârboşenie!”

Când o văzu pe Edmée, avu un şoc.

„Ce femeie superbă! îşi spuse el. Dar nu mai e aceeaşi”.

Nu stătea în firea domnului Kalegian să se mire de schimbarea oamenilor. Felul ocupaţiilor pe care le avusese de când plecase de la Erzerum îi îngăduia, dimpotrivă, să-şi revadă fără uimire foştii colegi sub cele mai deosebite forme şi să primească fără discuţie orice metamorfoză omenească. I se întâmpla să-şi recunoască telegrafistul, dactilografa, libretistul pantomimelor liliputanilor a căror trupă o condusese cândva, în fotografiile dictatorilor, ale nevestelor de pairi, ale condamnaţilor la moarte, şi asemănarea cu tovarăşi pierduţi care se strecura în portretele regilor vechii dinastii sau a mareşalilor victorioşi nu-l uluia mai mult. Ştia, din experienţă, că singura făptură statornică pe lumea asta e piticul. O adunare de pitici e o adunare de refuz de a câştiga războaie, de a conduce *Stock Exchange,* de a fi preşedinte al Republicii… I-ar fi părut firesc ca Edmée să se urâţească, să se îngraşe, să aibă părul violet, să se cheme cu un nume coreean. Dar schimbarea pe care o vedea la ea era tocmai aceea pe care n-ar fi prevăzut-o niciodată. Edmée se afla în casa pe care şi-ar fi închipuit-o pentru ea, într-un loc care era peisajul ei, era mai frumoasă decât cu patru ani înainte, glasul, mişcările ei erau. mai nobile, şi cu toate astea, şi domnului Kalegian nu-i plăcea cuvântul, avea pe ea un văl pe care nu-l văzuse decât pe unii actori după filmul vorbitor: decăderea…

Îi arătă moşia ei, casa ei, odaia ei. Fiecare privire îi dovedea domnului Kalegian că nu locuia cu nicio manie, cu nicio josnicie. Stătură de vorbă. Află că sănătatea ei era desăvârşită, că marea criză n-o mai apucase niciodată. Instinctul care făcuse din el cel mai bun samsar de actriţe de pe Broadway îi spunea că nu-i lipsea niciun dinte, că n-avea părul vopsit. Sprânceana Edméei era mereu arcul Domnului, pentru a întrebuinţa o metaforă la care ţinea; unghiile suple, glandele discrete şi topite, ligamentele uşoare. Nu se micşorase cu acel sfert sau acea treime de centimetru cu care scade cea mai puţin susceptibilă vedetă

după un insucces… Dragostea pe care o avea pentru Edmée în alt compartiment al sufletului nu-i lăsa nici ea nicio îndoială în privinţa asta: nu învăţase să mintă, să înşele, să se mintă pe ea însăşi, să se înşele pe ea însăşi… De ce atunci dezamăgirea asta, aceeaşi pe care o simţise când revăzuse mica sfântă asiro-caldeeană, aceea care îl văzuse pe sfântul Toma, pe care sfântul Toma o vizita dintr-o curiozitate de fost necredincios, şi a cărei înfăţişare, cuvânt, chip mărginit îi striga în ziua aceea: „Sfântul Toma nu mă vede, sunt aceea pe care sfântul Toma n-are s-o mai vadă niciodată”.

„Iat-o femeie desăvârşită, îşi spuse domnul Kalegian, mâncându-şi pâinea prăjită cu unt. Iat-o soţie desăvârşită. Dar nu mai e vorba de Edmée cea desăvârşită”.

Dar domnul Kalegian nu ştia – nu degeaba era el oriental – că Edmée îi vedea dezamăgirea. Atitudinea lui, fără s-o bănuie, nu era comandată niciodată de voinţa lui, ci de natura obiectelor sau a făpturilor care îl înconjurau. Atitudinea domnului Kalegian, când era poftit de prieteni, se deosebea faţă de linguriţele de desert, după faptul că erau veritabile sau dintr-o imitaţie, adică până la urmă faţă de prieteni. Dacă te aflai la un negustor de covoare, era destul să te uiţi la domnul Kalegian ca să ştii dacă covorul era veritabil sau nu, chiar dacă vânzătorul îi era rudă şi cumpărătorul duşman. Existau începuturi de primăvară mincinoase, cai de curse proşti, cărora atitudinea domnului Kalegian le da pe faţă numaidecât înşelăciunea sau şmecheria. Din pricina asta veneraţia lui nu izbutea în clipa de faţă să-i ascundă Edméei un fel de superioritate, de libertate… Se înclina tot atât de adânc ca altă dată. Ochii, inima lui se umpleau de imaginea ei cu aceeaşi voluptate şi cu aceleaşi convulsii ale gâtlejului, dar avea un aer slobod, un ton ridicat, care dădea ceva umilitor, de măgulire, gesturilor lui, cuvintelor lui. Îl pierdu o clipă când, înainte de a pleca, luă mâna Edméei s-o sărute. „Dar nu din pricina mâinii mele, îşi spunea Edmée, ci din pricina pietrei inelului meu. Asta înseamnă numai că piatra e adevărată. Eu nu mai sunt adevărată… Ce drăguţ e! Cită

osteneală îşi dă ca să-mi ascundă dezamăgirea lui! Niciodată n-a fost domnul Kalegian mai cruţător şi mai curtenitor în faţa falsului argint-aurit!”

T*r* domnul Kalegian găsi cheia tainei, când îi spuse, dup? ce se urcase în automobil:

— Dragă Edmée, bizuie-te pe mine. Am să îndrept eu răul. Nu poţi trăi aşa, părăsită.

Părăsită! O bănuise ea. Nu îndrăznise să şi-o spună singură, tocmai pentru că ea nu părăsea, era credincioasă. Nu-şi mai putea ascunde că nu mai simţea, nu mai era acolo acea prezenţă în ea, în jurul ei, care nu-i îngăduise niciodată să aibă vreo clipă de singurătate! Totul se lămurea. Această strălucire a lumii, acest luciu al obiectelor, venea de la ceea ce era stins în ea. Abalstitiel nu mai era acolo, trăda... Iată unde o ducea pe Edmée faptul că îl îngăduise sub forma lui neoficială, că nu-l alesese, ca celelalte, sub numele lui de Devotament, de Pietate sau de Jertfă, că nu voise să fie soră de caritate, călugăriţă sau eroină: sub forma asta, trăda. Profita că nu i se ceruse un angajament oficial, un jurământ, o uniformă, trăda. Prezenţa divină era mai uşuratică decât un iubit, când nu era legată printr-un contract. Plecase fără s-o anunţe, fără să lase nimic! Nopţile de insomnie, care acum câteva săptămâni erau încă nopţi de o încredere nemărginită, deveniseră dintr-odată nopţi de dureri de cap, de cute în cearşafuri. Plimbările singuratice nu mai duceau la întâlniri... Singurătatea nu mai era o întâlnire... Fără îndoială, Edmée ştia că nu era singura femeie din lume care cunoscuse această tihnă, acest hatâr, nici prima care fusese trădată, dar ea merita mai multă cruţare. Nicio femeie nu mersese atât de departe în dragoste pentru o simplă prezenţă. Niciuna nu simţise mai bine această travestire în aer, în lumină, în lâncezeală, şi nu i se dăruise în asemenea măsură. Într-o legătură în care altele aiurează, slăbesc, se sfrijesc, niciuna nu rămăsese atât de desăvârşit raţională, atât de desăvârşit femeie, şi nu simţise mai bine valoarea propriilor ei sărutări, a căldurii ei omeneşti, în faţa acestei încrederi fără chip şi fără

nume. Va să zică el nu-şi dăduse seama de nimic! Nu înţelesese ceea ce era Edmée, soiul ăsta de feciorie pe care o păstrase faţă de bărbaţi; modestia cu care străbătuse cercul aleselor. Din legătura asta, din care celelalte ies împodobite şi bogate pe viaţă, ieşea cu mâinile goale, nu profitase de situaţie. Întrebuinţase această stăpânire a lumii care îi fusese hărăzită vreme de câţiva ani, ca să se acopere, ca să se ignoreze ea însăşi, ca să se ascundă… O favorită mai dibace ar fi ieşit din ea cu aventuri, cu amintiri: scrisorile lui… Dar ei nu-i rămânea nimic altceva decât o inimă renovată pentru viaţa burgheză, o inimă pentru servitori, pentru capcane de şobolani, pentru lecturi de romane… I se dădeau înapoi toate bagajele pe care, de pe când era copil, le lăsase la intrarea acestei preferinţe, oamenii mari, muzica, natura… îi erau daţi înapoi Pierre, Jacques… îi erau daţi înapoi cu rea-credinţă, cu pretexte culese din cele mai urâte despărţiri: „La început ai fost a altuia, ai fost mamă de familie!” I se dădea înapoi chiar ceea ce nu i se luase, dintr-o confuzie cu altă favorită mai puţin perfectă: nemulţumirea, ciuda… Şi, ca şi cum ar fi fost vorba mai ales de trupul ei în legătura asta ireală (asta, în adevăr, i se ascunsese), i se dădea înapoi un trup în care simţea cum domnesc deodată îndatoririle şi cerinţele. Degetele ei erau cumplit de degete, pieptul ei cumplit de piept, degetele de la picioare, nările, cumplit de degete şi nări… Celălalt, ca s-o plaseze mai uşor, o schimba în femeie, în ceea ce socotea el o femeie… Părăsită! Iată de ce căuta zadarnic să găsească din nou starea aceea de linişte, de har, de voluptate tainică pentru care jertfise tot, pentru care era încă gata să jertfească tot… O pierduse, asta o enerva mai mult decât orice – era firesc să fie enervată, ea, care nu era niciodată, de vreme ce ea nu mai era ea –, fără să fi greşit sau să fi înşelat…

— Dar unde eşti! îi venea să strige. Unde te ascunzi?

El nu era nicăieri, dar ea avea o mare poftă de mâncare dimineaţa. El nu era nicăieri, dar războiul cu chinezul continua. Nu era nicăieri, dar erau viespi, ţânţari,

urechelniţe. Universul colcăia în absenţa lui Abalstitiel. Se vedea, în adevăr, ce e universul, un om de paie şi o minciună. E de neînţeles ca eternitatea să fie fluşturatică!

Într-o dimineaţă se trezi cu furia femeilor blajine a căror viaţă a fost sfărâmată, şi sunt lacome de răzbunare. Dacă celălalt credea că ea avea să admită mişelia asta şi să se întoarcă la bărbatul care o aştepta acolo, n-o cunoştea. Prea ar fi fost simplu. „Te-am luat cu cinste, spunea el, te las cu cinste!…” Femeii nu-i pasă de cinste… Avea să se răzbune. Se sculă, împinsă de o ură neînduplecată. Acest şantajist ticălos trebuia umilit. Prin ce mijloc? Femeile n-au decât unul. Dar e de preţ. Nu ştiu să-şi umilească aproapele decât cu propria lor ruşine. De altfel, toată mândria asta tainică trebuia lichidată şi ea o dată pentru totdeauna! Fără îndoială că după asta n-avea să se simtă mai prost. Ce noroc, dacă s-ar fi simţit mai prost!

Chiar în după-masa aceea profesorul elveţian de gimnastică făcea singur exerciţii pe plajă. Era acolo, frumos, întreg, crescut aproape de păcat aşa cum creşte buruiana de leac lângă cucută. Lângă soarta ta se află totdeauna o soartă antidot. Soarta antidot îl trimisese pe atletul diplomat Moravaz de la Chaux-de-Fonds în California, şi de unsprezece luni îl aducea în fiecare după-masă pe plaja aceea. Făcea acolo – bărbaţii seamănă cu cocoşii care dansează, îşi ridică şi-şi scutură gâtul sau ţopăie ca să cucerească găinuşa sălbatică – toate exerciţiile prin care e cucerită o femeie: dublul salt mortal – nu se mai încumeta la cel triplu – capra fără capră, antrenament la box, şpagat. Ridică fruntea, rămase nemişcat. Edmée venea către el. Femeia aceea inaccesibilă venea către el. Venea chiar de-a dreptul, trecând peste pajişti şi peste borduri în loc să meargă pe alei, aşa cum eşti silit s-o faci ca să prinzi câinii. Dacă s-ar fi tras o sfoară între poarta grădinii şi profesor, linia n-ar fi fost mai dreaptă. Stătea cu un genunchi în pământ, pentru că încerca să facă sprinturi… Rămase în genunchi. Luă mâinile Edméei. Dumnezeu privea toate astea de sus, foarte jignit!

— Ce singurătate! spuse el.

— Acesta e cuvântul potrivit, rosti ea.

Când se întoarse în casă, se uită ţintă la Spontini şi la Mozart, ca să-i înfrunte… Toţi sunt la fel, morţi sau vii. Păreau a crede că dacă se lăsase îmbrăţişată pe o plajă de un atlet elveţian, îi înşelase pe Spontini şi pe Mozart.

Era, într-adevăr, Claudie. Domnul Kalegian coborî din automobil, salută de departe, privi o clipă, de parcă ar fi vrut să se asigure, cu minuţiozitatea lui legendară, că erau în adevăr mama şi fiica de care era vorba… A o aduce pe Ifigenia Hecubei, pe Polixenia Jocastei, o adevărată Claudie unei false Edmée sau invers, ar fi fost o operaţie inutilă şi actul unui nesocotit. Era, în adevăr, Edmée. Făcu semn să nu fie luat în seamă. Rămase la distanţa care convenea cel mai mult frumuseţii lui şi pentru care îl pregăteau frizerul şi maseurul, la cincisprezece metri. La cincisprezece metri, ansamblul domnului Kalegian era încă foarte prezentabil. Cel puţin aşa spera el, pentru că cea mai mare distanţă la care se putea aşeza faţă de dulapul lui cu oglindă era de opt metri… El însuşi, vai, n-avea să mai vadă niciodată un Kalegian prezentabil.

— Nu vă apropiaţi! strigă el… Nu vreau să vă văd!

Îi zâmbiră de departe. Ansamblul se ţinu de minune până în clipa în care domnul Kalegian trebui să se urce iar în automobil. Atunci fu mai greu; genunchii se îndoiau cu o mare neplăcere…

Când luă mâna Claudiei, mâna Edméei fu strivită; avea un inel uriaş. Când o sărută, fu zgâriată, avea cercei uriaşi.

— Bărbatului meu îi place să mă împodobesc, spuse Claudie. Uite. Am inele la glezne.

Când o strânse la piept, Edmée se lovi. Pântecele Claudiei era bombat.

— E o fată, spuse Claudie. Vom avea o fată, o Edmée… Dacă ne dai voie.

O strânse pe maică-sa în braţe, închizând ochii. Era în adevăr prea mult să aibă în ea în seara asta pe mama ei, pe fiica ei.

— Te iubesc, spuse ea.

Asta era superioritatea domnului Bouvringot, domnului Tetepied sau a domnului Kalegian faţă de providenţă, faţă de Dumnezeu. Când puneau ordine într-o treabă omenească, era fără cusur. Nicio plângere. Nicio corectură. Arhanghelul Gavril ar fi cerut o explicaţie între Edmée şi Claudie… Nu există decât burzuluiala inelului, a cerceilor şi dulcea apăsare a copilului. Moise Kalegian le readusese numai la atitudinea pe care o aveau în ajunul supărării. Era de altfel una dintre acele operaţii de care Edmée o crezuse totdeauna în stare pe Claudie: să şteargă trecutul, să elimine destinul… Claudie n-avea să spună niciodată motivul întoarcerii ei, aşa cum nu-l spusese pe cel al urii ei. Nu-şi cerea iertare pentru ura ei, îşi cerea iertare că se întorsese.

— Tu înţelegi tot! spunea ea.

Edmée înţelegea prea bine.

„Aşa va fi întotdeauna, se gândea ea. Totul e pe dos. Când sunt gata s-o primesc pe Claudie, vine Jacques. Apoi, când sunt o mamă ideală pentru Jacques, vine Claudie… Va trebui să mă deghizez… Va trebui să fiu prefăcută!…”

Claudie o ţinea îmbrăţişată, cu Edmée cea mică între ele, cu viitoarea Claudie preconceptă de pe acum în Edmée cea mică… Edméei îi venea să plângă: faptul că strânsese un bărbat în braţe, că-i sărutase obrajii, părul, buzele de bărbat, n-o schimbase cu nimic pe fiica ei, nu-i dăduse alte braţe, alţi ochi! Pasiunea Claudiei pentru mama ei, trupul special al Claudiei, rezervat mamei ei, răsărea minunat de intact din îmbrăţişările conjugale, din patul conjugal. Jacques n-o sărutase decât de douăsprezece ori pe Marie-Rose, şi n-o mai săruta pe maică-sa decât ca pe o Marie-Rose mai familiară şi în acelaşi timp mai depărtată. Claudie îşi petrecuse de şase luni încoace cel puţin o treime din fiecare zi încrustată în somnul şi în trezirile lui Harold, dar găsea pentru Edmée buze, mâini, un pintee care nu-l atinsese niciodată pe bărbatul ei… Prea târziu… Edmée nu mai era pregătită şi n-avea să mai fie niciodată la această întoarcere a

adevăratei Claudie, cu toată neînduplecarea, cu toată forţa ei. Funcţiona din nou alternanţa fără leac care se perinda la ele de când se născuse Claudie, libertatea, alegerea, integritatea, fără să le atingă niciodată în acelaşi timp, dar de data asta Edmée gândea că în paguba ei, şi pentru totdeauna… Iată că în faţa acestei Claudie însetată de explicaţii fără cuvinte, de pasiune fără mărturisiri, nu se mai simţea decât o mamă obişnuită, curioasă să ştie cum e ginerele, şi apartamentul, şi unde avea să se nască Edmée cea mică…

— Bărbatul tău, începu ea…

Dar Claudie nu se prea sinchisea de bărbatul ei… O luase pe maică-sa de braţ şi o trăgea către grădină. Nu ca să vadă grădina sau ca să vadă casa din grădină, sau ca să se apropie de mare prin grădină. Ci pentru că grădina avea alei şi pentru că se putea plimba dând ocol, cu maică-sa la braţ, fără comentariile care sunt florile, iarba, munţii şi valurile. Se învârtiră aşa, în acel soi de mănăstire sau de pistă pe care o reconstituiau odinioară în odaia cea mai încărcată de mobile şi obiecte. „Ieri am numărat de trei ori tacâmurile de argint”, se gândea Edmée.

— Cum e bărbatul tău?

— Bărbatul meu? Harold? Foarte bine. E foarte bine.

Asta spunea şi Edmée despre Pierre. Era cel mai bun, cel mai muncitor, cel mai iubitor… Era foarte bine… Claudie adăugă, ca să încheie:

— Se înţelege de minune cu tata.

— Unde locuiţi?

De data asta Claudie se împotrivi. Principiul lui unde? când? nu era altă dată admis între ele. Scăpau întrebărilor de loc, vârstă, cauză care duce la efect…

— Undeva, răspunse Claudie. Nu departe. E foarte bine.

Totul era foarte bine, ca pentru Edmée odinioară.

— Mamă, spunea Claudie, îţi aduci aminte?

Şi vorbea despre o zi care nu rămăsese în amintirea Edméei. Edmée ştia de ce vorbea de ziua aceea, pentru că

avea caracterul nelipsit odinioară prietenilor Edméei, un fel de inutilitate, un fel de insensibilitate. Iată ziua aceea despre care vorbea Claudie: se treziseră de cum răsărise soarele, nu venise nimeni, nici măcar omul care aducea gheaţa, trebuiseră să postească, să bea apă călâie, nu se îmbrăcaseră, se culcaseră odată cu soarele… O zi în care ar fi putut trăi goale, în care sufletul era gol…

„Cel mai îngrozitor lucru, se gândea Edmée, e acela că trecutul se schimbă în mine, că memoria mea devine o altă memorie. Ceea ce credeam mai limpezit, mai fără însemnătate, se schimbă în enigmă, în rană. Amărăciunea, regretul, uimirea izvorâtă din evenimente, din cuvinte pe care le socoteam cuminţi şi liniştite… Şi durerea… Vocile, care nu m-au atins cu viteza sunetului acum douăzeci de ani, mă întâlnesc acum, mă ating cu viteza luminii… Biata Claudie, care crede c-o ascult… De azi de dimineaţă n-am în urechi decât fraza doamnei Vienard, când ne-a strigat: «Mi l-au ucis pe Georges…» – De ce?”

Doamna Vienard strigase: „Mi l-au ucis pe Georges, cu douăzeci şi doi de ani în urmă, odată, la miezul nopţii”. Era, în adevăr destul timp ca fraza ei să ajungă până la Edmée. Atunci abia o băgase de seamă. Cineva bătuse în obloane, mama Edméei le întredeschisese, şi doamna Vienard strigase de jos: „Mi l-au ucis pe Georges!” Edmée se coborâse să-i deschidă. Doamna Vienard era o prietenă a mamei ei, văduva unui berar, care continuase afacerile bărbatului ei, o uriaşă, croită ca un bărbat, cu faţa stacojie, care avea trei băieţi în război, pe cel care se ocupa de hamei, pe cel care se ocupa de orz, pe cel care conducea punerea în sticle… Mama Edméei, care era puţin surdă, întrebase încă o dată ce se întâmplase, şi doamna Vienard răspunsese: „Mi l-au ucis pe Georges!…” Pentru Edmée, asta fusese o durere între alte dureri. O mulţime de fii din cartierul acela, al căror nume îl cunoştea şi cărora le spunea pe nume, fuseseră ucişi: credea că peste toate doliile acelea din ea, timpul pusese o lespede uniformă. Memoria îi fusese până mai zilele trecute un şanţ într-un pământ foarte solid, din care nu ieşeau nici mâini crispate,

nici picioare încălţate cu bocanci. Doamna Vienard mai venise de două ori să bată în fereastră, pentru al doilea fiu, apoi pentru cel mai mic. Hameiul, orzul, dopurile nu mai avuseseră mult interes pentru doamna Vienard. Venea cam la acelaşi ceas. Îţi venea să crezi că primăria întârzia toată ziua vestea morţii şi nu se hotăra decât la miezul nopţii. Începea să fie un obicei: Doamna Vienard se îmbrăca în grabă pe întuneric, îşi punea pe întuneric broşa italienească de mozaic care reprezenta un coş galben pe un fond negru, şi venea să bată la Edmée... Vizitele următoare ar fi trebuit să fie mai puternic gravate în amintirea Edméei. Fără îndoială că doamna Vienard trebuie să fi răspuns în nopţile acelea, de pe trotuar: „Mi l-au ucis pe Alain, mi l-au ucis pe Bernard...” Nu. De azi de dimineaţă răsuna numai „Mi l-au ucis pe Georges”, devenea mai mult decât un strigăt, devenea o deviză răsunătoare, ale cărei cuvinte erau sfinţite şi stăpâne pe acea zi. Edmée îşi aducea acum aminte că o auzise pe vecina de la primul etaj, care întredeschisese şi ea obloanele, închizându-le şi spunând: „E doamna Vienard. I l-au ucis pe Georges...” A doua zi de dimineaţă, când făcuse primele cumpărături la Magazinul Economic Stephanois, patroana spusese unei cliente: „Ştiţi. Biata doamna Vienard. I l-au ucis pe Georges...” Era o formulă adoptată de orăşel... „A slăbit, de când i l-au ucis pe Georges”. I se spunea şi ei: „Era în anul în care vi l-au ucis pe Georges...” „Cine *l-au?”* se întreba Edmée. Cine erau acei anonimi pe care doamna

Vienard nu îndrăznea, cu bunătatea ei, să-i numească mai mult? Erau nişte fiinţe fără nume. Nu spusese: „Fritzii *mi l-au* ucis pe Georges”. Cei care *l-au* nu erau nici germani, nici francezi. Era acel amestec de zei, de oameni, de metale, de curente care adună bărbaţii tineri pe un câmp de bătălie şi încep prin a ucide un Georges... Edmée era atât de obsedată de asta, încât trebuia să se stăpânească să nu-i spună Claudiei: „Ţi-am vorbit vreodată de doamna Vienard?... I l-au ucis pe Georges...” Şi doamna Vienard nu era singură. Din toate părţile se deschideau în

fiecare zi în trecutul Edméei hăuri asemănătoare, înălţau, ca pe nişte chemări sau semne, fraze şi chipuri odinioară fără însemnătate, şi Edmée era silită să recunoască sub masca doamnei Vienard, a funcţionarului, a lui moş Voie, că i se dădea acum înapoi, după o viaţă insensibilă, partea ei de îngeri ai plăcerii sau ai morţii.

„Mamă, spunea Claudie care păşea cu picioarele ei uşoare prin regatul în care nu se suferă, am regăsit ieri cutia galbenă”.

Claudie aşeza în cutia galbenă obiectele cultului Edméei, patrafirul de la Urmiah, carafa de lemn a chivotului, tămâia adevăraţilor zei pe care i-o dădea domnul Kalegian. Atunci Edmée strigase: „Minunăţii!” „Ţin să i le dau”, spusese el... Obiectele pe care le adori sunt cele care folosesc mai mult în viaţă.

„Am găsit chiar şi axionul, urmă Claudie, axionul despre care domnul Kalegian mi-a spus că e traducerea axionului pentru fecioara neagră din Ulfa, din Caucaz. Sunt sigură că el a alcătuit-o în întregime pentru tine... De altfel, eşti tu întreagă:

Eşti tinereţea ce nu-mbătrâneşte.
Corabia care în veci pluteşte.
Tu purităţii eşti amvon.
Şi liniştii eşti bastion.
Când vor să spună iubita lor cine e Lumea şi inima mea rostesc Edmée”.

Domnul Kalegian avea talent. Întocmai aşa era atunci Edmée. Şi tocmai asta nu mai era acum.

„Mamă, m-am dus ieri din nou în grădina noastră din Los Angeles. Îţi aduci aminte fuga noastră de acum aproape doisprezece ani. I-o povestisem domnului Kalegian. Mă felicitase pentru ea. O interpretase ca pe o excursie în raiul pierdut. O legendă de la Ulfa voia ca primii locuitori ai raiului să fi fost nu Adam şi Eva, ci Eva şi fiica ei.

De mină îşi ţine fata.
Ea, simplu-învestmântata!
Se duc la Washington Park.

Sprânceana ei: al Domnului arc!

Îngerul de pază la poartă ridică Oblonul, şi sabia-i pică".

Toate astea nu sunt lucruri demne, se gândea Edmée. N-am să-mi petrec restul vieţii minţind în faţa Claudiei, ascunzându-mă. Ultima jertfă pe care i-o datorez este să n-o mint… Poate că am să-mi vin într-o zi în fire, dacă alternanţa funcţionează.

— Când e botezul, Claudie? Am să vin…

— Cum! Ce bucurie! Ai să dormi la noi.

— Nu, Claudie. Cred că am să mă întorc acasă.

— La tata?

— Aşa cred.

Claudie o privi. Era palidă.

— Dacă e pentru noi, nu te sili s-o faci. Nici Jacques nu mai e acolo.

— Nu. E pentru mine… Vorbeşte-i… întreabă-l, când vei avea prilejul.

— N-avem nevoie să-l întrebăm. Îi cunoşti pe bărbaţi! …

Nu-şi grăbi plecarea. Rămase până noaptea. Dar acum se ivise pe chipul ei acea strălucire, acea absenţă pe care nu le avusese niciodată şi pe care Edmée le cunoştea pentru că le simţise atât de des pe pielea ei; de câteva minute Claudie era singură pe lume.

Singură cu tot, singură cu nimic.

Marea absenţă e bunu-i unic.

Inima de slăbiciune e cruţată Marea prezenţă o umple toată…

Acum în Ulfa, în Caucaz e clipa

În care rândunica atinge clopotul cu aripa…

Era sfârşitul axionului pretins armean.

La Los Angeles – numele i se potriveşte –

Aşa e mama, Edmée aşa este.

Dar Claudie tăcuse.

Pierre prezida. Toată familia era acolo pentru ospăţul de botez. Aceste şase făpturi care dăduseră naştere prin rotirea lor la atâtea înrudiri, atâtea legături, atâtea salturi

în dragoste, în admiraţie, în devotament, şi care vreme de doisprezece ani duseseră la capăt cu bine intermediul în care mistuiau şi dăruiau sentimente din cele mai înalte, nostalgia, dominaţia, inima, libertatea, realcătuiseră în seara asta o familie modestă, cu pionii ei: tatăl, mama, fiul cu logodnica lui, fiica şi ginerele, fără a mai pune la socoteală pe proaspăta botezată care, pe divanul din salon, orăcăia cu glas tare din fundul gâtlejului ei, pe care îl aţâţase pentru prima oară sarea pământului. Curseseră fluvii de lumină, atârnaseră din înălţimile cerului trapeze de înaltă şcoală, fuseseră luate şi reluate citadele de ură şi de dragoste, universul îşi îmbrăcase, îşi pierduse, îşi îmbrăcase din nou veşmintele, dispoziţiile, nebuniile, iar ei mâncau vorbind despre timp, ca acrobaţii după ce îşi fac numărul. Mâncau încet, azi n-avea să fie spectacol de seară. Edmée n-avea să fugă, în seara asta Claudie n-avea să-l scuipe pe taică-său în faţă, în seara asta Pierre n-avea să se ducă la oglindă ca să vadă în sfârşit de aproape cum arată nenorocirea… Nu-i recunoşti pe acrobaţii care iau masa între numerele lor decât după o sprinteneală a lingurilor, o invulnerabilitate a farfuriilor, o nemurire a carafelor… Pentru aceştia, de aici, era mai curând vorba de un fel de înnobilare a lucrurilor pe care le serveau, pe care le mâncau… Acesta era beneficiul împătritei aventuri omeneşti care îi corupsese, pateul de ficat era înnobilat. Nu se prea ştia ce erau ei înşişi sub aparenţa lor de sărbătoare, risipiţi, rătăciţi, goliţi, dar pâinea, vinul erau înnobilate… Patima, o Patimă… Şi poate că în ei mai erau înnobilate cele prin care gustau alimentele, alimentele lumii: mâinile lor, gura lor, ochii lor, simţurile lor. Actul înghiţirii era înnobilat, şi verii lui trupeşti, şi actul vorbirii, şi actul zămislirii, şi actul concepţiei… Despre suflete nu se putea spune nimic altceva decât că nu mai aveau în faţa lor pe lumea asta decât un drum nobil, compromisul…

Pierre tăia curca aceea sfântă, turna acel vin de Kanah, îl gusta: era foarte bun, n-avea gust de dop. Pierre nu mai putea de bucurie, vinul de Kanah nu avea gust de dop… Stătea în faţa Edméei, cu picioarele adunate sub

scaun, de teamă ca ele să nu atingă din nebăgare de seamă picioarele Edméei. De când se întorsese ea, părea că prima lui grijă, că cea mai mare cucernicie a lui era să n-o atingă. Ocolea pe departe, să nu-i atingă mâna îndelung decât dacă avea mănuşă; dacă Edmée ar fi avut un voal gros pe obraz, poate că s-ar fi simţit la largul lui. Poate că între această Edmée care nu era aici şi această Edmée care era aici ar fi fost nevoie un timp de o Edmée intermediară, prezentă dar nevăzută. Pierre ieşise din propria lui viaţă, nu pentru că Edmée nu s-ar fi integrat în viaţa lui – se culca în odaia goală a Claudiei, îşi reluase deprinderile, trezirile, somnul –, dar pentru că se temea să n-o lovească, să n-o piardă din nou… Trebuia să nu mai calce în această viaţă, şi era olog când şedea în faţa ei, aşa cum era ciung cânt stătea în picioare lângă ea, şi mut când vorbea ea. Asta era mai supărător decât orice. E nevoie de asemenea întâmplări pentru a bănui că oamenii vorbesc toţi în acelaşi timp şi că fiecare dintre cuvintele lor are nevoie să se încalece peste cuvintele celorlalţi. Pierre nu mai vorbea decât atunci când tăcea Edmée. După ce glasul Edméei tăcuse de o clipă. Pierre îndrăznea să vorbească. În jurul fiecărei fraze era un şanţ în care se rostogolea tăcerea. Mai uşor îi venea să vorbească singur, nici nu ştia c-o face, dar Edmée îl auzea din odaia ei. Nu-şi spunea nimic interesant. Era un monolog absolut exterior. Jacques trebuise să stăruie foarte mult ca să rămână acasă în ziua în care se întorsese Edmée. Ştia bine că Edmée nu fugise de el, dar nici nu era foarte sigur că se întorsese ca să-l întâlnească pe el. Ar fi fost mai bucuros să vină acasă seara, la câteva ore după ea, ca şi când el s-ar fi întors, aşa cum jucase în dimineaţa plecării ei la Seedi rolul celui care se duce. Ca şi cum Edmée n-ar fi fost plecată. Jacques luptase ca să-l convingă. Pregătise apartamentul pentru Edmée, adică scosese din dulapuri, din mese, toate amintirile şi boarfele Edméei, şi le dusese în pivniţă, într-un cufăr. Nu era cutia galbenă. Era cufărul negru. Obiectele pentru cultul Edméei erau puse pentru totdeauna unele în pivniţă, altele în pod. Venise cam la ora

fixată, cu un minut întârziere. Dar Pierre nu mai punea un minut la socoteală. Trecuse pragul, făcuse acea mişcare care constă în a pune un picior înaintea celuilalt, ceea ce se cheamă a merge, mai precis a călca peste; călcase peste prag. Pragul văzuse deasupra lui mişcarea de foarfece a picioarelor nevestei care se întorcea acasă, ciorapii, chiloţii nevestei fugare… Pierre nu-i pusese nicio întrebare, nici măcar despre ultima parte a călătoriei, nici măcar despre lucrurile pe care n-ar fi fost indiscret să le ştie, despre soneria de la intrare, despre modul cum funcţiona ascensorul casei. Edmée simţea de altfel că n-are s-o mai întrebe niciodată nimic. Nu pentru că ar fi înţeles… Dar el, al cărui instinct în viaţă era de a întreba, de a înţelege, primea să trăiască de acum înainte în prezenţa unei taine care n-avea să-i fie descoperită nicicând. Nu renunţase la niciuna din curiozităţi în ceea ce privea specialitatea lui, la capilaritatea petrolului, la greutatea naftului, ţinea o corespondenţă inchizitorială asupra modurilor de expediţie a uleiurilor semirafinate, a sudurilor de conducte petroliere. Dacă în stradă înflorea un tei înaintea altora, studia pământul de răsadniţă, aşezarea lui; dacă o revistă publica o fotografie în culori, scria la redacţie ca să ceară amănunte asupra procedeului, dar nu-şi mai punea întrebări în legătură cu oamenii. Oamenii făceau parte dintr-un grup pe care era zadarnic să-l înţelegi. Nu le mai cerea adresa beţivilor, numărul poliţailor necuviincioşi. Omenirea n-are adresă, numerele preţuiesc unele cât şi altele. Asta era rezultatul luptei pe care o dusese doisprezece ani ca să-şi lămurească lumea; trăia cu două miliarde de taine care erau oamenii… Taina cea mai scumpă şi cea mai de nepătruns se afla lângă el… Era o atenţie a destinului… Asta era… În odaia lui Jacques adoptase toate obiectele fiului său, până şi obiceiurile lui, şi Edmée, care venise uneori să-i spună noapte bună, se gândea că până şi gesturile lui… Se împotrivise dorinţei de a-i atinge fruntea ca să vadă dacă era fierbinte, de a-l înveli… Nu l-ar fi mângâiat gândul că se întorsese ca să-i fie mamă. Isprăvea vechile schiţe, vechile desene ale lui

Jacques. Se cuibărise, în lipsa unei existenţe de bărbat, în ceea ce rămânea dintr-o existenţă de copil. Asta era prima lecţie pe care ţi-o dădea vederea lui Pierre: că la oameni propteaua trebuie să fie mai puternică, mai înaltă şi mai înflorită decât pomul, şi asta era a doua: că fericirea nu-i poate fi dată făpturii celei mai mediocre decât dacă făptura cea mai înzestrată cu toate frumuseţile, bunătăţile, luminile, se leagă de ea în toate minutele vieţii ei şi i se devotează. Nu trebuie să deznădăjduim pe nimeni. Mai rămâne loc pentru câteva fericiri pe lumea asta… Jacques era mai puţin de plâns. Jacques credea în tot ceea ce viaţa îi dovedise a fi mincinos şi depăşit, în familie, în viitor, în răsplată. Îşi explica toate lucrurile întunecate în care îi fusese îngropată adolescenţa prin lumini; fuga mamei lui prin dragoste, copilăria lui părăsită prin muncă, mica lui legătură conjugală cu Marie-Rose prin pasiune, acest mic nume meschin de Marie-Rose, prin cele două nume strălucitoare: Marie, Rose. Edmée nu se preocupa prea mult de el: numărul de doliuri, de renunţări, de enigme, de urâţenii de care avea să se lovească în viaţă, avea să fie, cu siguranţă, destul de mare ca să se apropie de strălucire, generozitate şi frumuseţe.

Cu Claudie era altceva. Intimitatea de altă dată nu se restabilise. Nu că ar fi nesocotit-o, că ar fi dispreţuit-o pe maică-sa. O admira într-un fel şi era sfioasă faţă de ea: n-o credea. Continua să socotească o jertfă întoarcerea Edmeei la Pierre, întoarcere care îi fusese poruncită de toate puterile din fiinţa ei. Îi vorbea cum ai vorbi cuiva care ştii că minte. Admitea ficţiunea asta nu numai faţă de Edmée, dar şi faţă de tatăl ei, cu care era adesea din nou nepăsătoare sau aspră. Bietul Pierre, care ştia că nu le va avea niciodată pe aceste două femei în acelaşi timp, nu stăruia, hotărât să se mulţumească cu ele pe rând. Uneori Claudie, convinsă de minciuna Edméei, nu se putea stăpâni să n-o îmbrăţişeze, să n-o sărute. Părea că-i spune maică-sii: nu vom vorbi nimic de ceea ce te priveşte, nu vom vorbi nici măcar de ceea ce nu ne priveşte, dar e bine înţeles că, tăcând, nu mă minţi! Şi în tăcerea asta, în

adevăr, Edmée juca, printr-o minciună uriaşă, rolul Edméei de altă dată. Trecea ca altă dată prin faţa statuilor fără să încerce să le cunoască numele. Dacă ar fi fost singură, s-ar fi oprit. Trecea, ca altă dată, prin faţa croitoreselor* a florăreselor, vrând să nu le ia în seamă. Dar le lua în seamă… Iată unde duce sinceritatea în viaţă: a avea câte o minciună deosebită pentru bărbatul tău, pentru fiul tău şi pentru fiica ta. Bine că nu e una şi pentru tine însăţi. Dar la ce-ar fi folosit să le spună că nu e decât un adevăr: o femeie nu se întoarce acasă decât dacă cel care a cucerit-o o părăseşte… Claudiei mai puţin decât oricui! Edmée n-ar fi putut îndura mila Claudiei. Prefera s-o vadă plângându-l pe Abalstitiel, mai bucuros decât să-şi plângă mama… De altfel, sentimentele pe care le avea Edmée pentru fata ei nu-i îngăduiau nicio mărturisire: era un fel de gelozie şi o mare teamă… Se temea ca soarta Claudiei să nu fie soarta ei. Avea toate motivele pentru asta. Era limpede că în existenţa Claudiei era ceva nefiresc: toată strălucirea pe care i-o dădea căsătoria, dragostea celor doi tineri căsătoriţi, venirea pe lume a fetiţei, nu-i erau de folos perechii, ci numai Claudiei. Edmée avea impresia că soţul nu beneficia de marea frumuseţe care o invadase de câtva timp pe Claudie, nici de seninătatea, nici de devotamentul ei. Când se gândea mai bine, Claudie se afla într-o crescătorie de frumuseţe, de fidelitate, de bunătate, aşa cum fusese şi Edmée, la un grad mai mic, în căsătoria ei perfectă cu Pierre. Dacă Abalstitiel înţelesese să şi-o păstreze şi pe Claudie pentru o legătură viitoare, aşa ar fi uns-o şi pregătit-o. Vedea în fiecare clipă la fiica ei semnele după care trebuise să recunoască* cu cincisprezece ani înainte, că fericirea ei pământească era un coteţ mare în care se îngraşă păsările pentru sacrificator… Căile cerului nu sunt felurite. Iubitul inexistent n-are alte tertipuri decât iubiţii reali… Averea, politeţea, dragostea bărbatului Claudiei păreau a-i fi date de un al treilea, care în felul ăsta întreţinea armonia familiei şi aştepta să intervină la momentul potrivit… Nu era drept pentru Harold, dar nu fusese nici pentru Pierre… Toată lumea ştie că pe acest

pământ tocmai făpturile cele mai izbutite şi cele mai sensibile sunt oamenii de paie ai destinului şi ai brutalităţii lui. Felul în care se măritase Claudie nu lăsa nici el nicio îndoială asupra viitorului: se măritase cu bărbatul ei aşa cum îl luase Edmée pe Pierre: era primul venit. Era cel mai bun, cel mai respectat, cel mai vrednic de respect, dar era, ca Pierre, primul venit. Claudie cedase în faţa primului venit, ca şi Edmée, tocmai pentru că bărbaţii n-o atrăgeau. Abalstitiel rânduise lucrurile pentru el în aşa chip, încât în Franţa primul venit fusese politehnician, iar în America milionar. Numai pentru că nu se gândise niciodată că Claudie s-ar mărita cu un nerod şi nici Edmée cu un prăpădit.

Iată că Claudie se ridicase. Odinioară Edmée era cea care îşi întrerupea masa sub cel mai mic pretext, ca să se ducă la dulapuri sau la ferestre. Pieri în odăile din fund, ca Edmée altă dată. Era ceasul la care Claudie, luptând împotriva somnului, o vedea pe Edmée întâlnindu-se, după ce urca scara de incendiu şi cornişele, cu valsatorii minunaţi care dansau cu ea deasupra nopţii… Edmée n-avea să mai danseze în seara asta, o simţea desluşit: nu mai putea valsa deasupra oamenilor… Dar în clipa asta Claudie îi ţinea locul acolo, sus. Era vădit când se coborî, după timp îndelungat, cu respiraţia tăiată, puţin ciufulită. O atinseseră mâini străine. Era încă acoperită de exaltare, de detaşare… Pierre nu-şi dădea seama de ceea ce se petrece. Jacques şi-o explica prin bucuria de a fi mamă. Numai Harold suferea, cu presimţirea miraculoasă a soţilor care se schimbă în orbire miraculoasă de îndată ce răul e săvârşit.

— De unde vii?

— De unde vrei să vină, Harold? spuse Pierre. Apartamentul n-are niciun pasaj secret.

Era adevărat. Edmée, când plecase, fusese nevoită să coboare pe scară.

— N-ar trebui să lipseşti atât de mult, Claudie.

— Ah, adevărat?

Se aşează din nou. Îşi întoarse ochii către maică-sa, nu

pentru a şi-i întoarce către maică-sa, dar pentru a-i întoarce de la bărbatul ei, de la tatăl ei, de la fiica ei, de la ceilalţi… în adevăr, Abalstitiel nu-şi pierdea timpul… Edmée primi lovitura în inimă; nu se putu stăpâni să nu rostească în sinea ei cuvântul acesta îngrozitor: mama i-a deschis gustul, acum fiica. Ochii Claudiei erau plini de lacrimi.

Uite… începea cu Claudie.

Coli tipo: 31, 50
Comanda 90 408